

ONTWERPBEGROTING 2020

Inhoudsopgave

Welkom.....	4
Aanbiedingsbrief	5
Kerngegevens	16
Programma's	17
Programma 1 Werk en inkomen	18
Programma 2 Economie en werkgelegenheid	40
Programma 3 Onderwijs.....	64
Programma 4 Welzijn, gezondheid en zorg.....	80
Programma 5 Sport en bewegen	118
Programma 6 Cultuur	132
Programma 7 Verkeer	148
Programma 8 Wonen	181
Programma 9 Kwaliteit van de leefomgeving	211
Programma 10 Veiligheid	232
Programma 11 Dienstverlening	256
Programma 12 College, raad en gebiedsgericht Werken.....	265
Programma 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien.....	277
Programma 14 Overhead en ondersteuning organisatie.....	284
Paragrafen.....	289
Paragraaf 1 Integraal gebiedsgericht werken.....	290
Paragraaf 2 Duurzaamheid	312
Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	327
Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen.....	365
Paragraaf 5 Financiering	371
Paragraaf 6 Verbonden partijen	379
Paragraaf 7 Grondbeleid.....	402
Paragraaf 8 Lokale heffingen	408
Paragraaf 9 Bedrijfsvoering	422
Paragraaf 10 Herindeling	429
Financiële positie.....	433

Samenvatting financieel beeld 2020-2023	434
Financieel meerjarenbeeld	435
Financiële knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in) voorgaande jaren	437
Financiële knelpunten 2020	455
Hervormingen 2020-2023	459
Investerings- en financieringsstaat	472
Reserves	476
Voorzieningen	490
Balans	496
EMU-saldo	502
Incidentele baten en lasten	503
Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen	509
Overzichten	511
Begroting op taakveld	512
Begroting op deelprogramma	517
Intensiveringen voorgaande jaren	521
(Historisch) intensiveringen (peildatum 30 juni 2019)	524
Kapitaallasten	527
Subsidies en inkomensoverdrachten	528
Staat B: personeelskosten	530
Overzicht meerjarige exploitatieprojecten	531
Samenwerkingsverbanden	532
SIF-middelen	533
Wettelijke beleidsindicatoren	536
Uitgangspunten begroting	539
Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting	541
Bestuur	547
College van Burgemeester en Wethouders	547
Gemeenteraad	549

Welkom

Gemeentebegroting 2020

Welkom op de pagina van de begroting 2020 van de gemeente Groningen. De begroting 2020 is zo gestructureerd dat relevante informatie voor de lezer bij elkaar is geplaatst. Met links naar bijhorende informatie navigeert u gemakkelijk door de begroting. Wilt u de begroting toch graag in boekvorm? Dan kunt u dit [pdf-bestand](#) downloaden. Hiernaast kunt u navigeren naar de belangrijkste onderdelen van de begroting.

Aanbiedingsbrief

Voor u ligt een sluitende (meerjaren)begroting 2020. Dit is geen eenvoudige opgave geweest. In juli is uw raad geïnformeerd middels de raadsbrief 'Actuele financiële ontwikkelingen' (bijlage raadsvoorstel 109726-2019) over de zorgwekkende financiële situatie waarin we ons bevinden. In deze Aanbiedingsbrief lichten wij toe wat de actuele financiële situatie is, hoe we zijn gekomen tot de conceptbegroting 2020, welke uitgangspunten we hebben gehanteerd en tot welke keuzes dit heeft geleid. Vervolgens geven we aan waar we op inzetten. En we eindigen met het totale financiële beeld.

Algemeen

De gemeente Groningen bezuinigt al flink sinds 2010. Veel van de bezuinigingsmogelijkheden zijn de afgelopen jaren al uitgevoerd. Door ontwikkelingen in het sociaal domein hebben we bovendien te maken met oplopende tekorten. De reserves zijn in grote mate uitgeput. Daarnaast hebben we te maken met een Rijksoverheid die door onderbesteding 'geld op de plank' laat liggen, wat negatieve gevolgen heeft voor onze inkomsten uit het gemeentefonds.

Tegen deze financiële achtergrond zijn we, door verschillende maatregelen te nemen, tot een sluitend meerjarenperspectief gekomen. In de begroting van 2020 heeft de gemeente ingrijpende keuzes moeten maken om uiteindelijk ruim 30 miljoen euro te besparen. De pijn is de eerste jaren het grootst en daarom is gezocht naar maatregelen om deze jaren door te komen. Bij de keuze aan maatregelen stonden de navolgende uitgangspunten centraal. Het college wil ambities uit het coalitieakkoord zoveel mogelijk overeind houden. Het college blijft plannen maken voor de toekomst om de ontwikkeling van onze mooie gemeente niet te laten stagneren. Het college wil geen voorzieningen sluiten, zoals zwembaden en bibliotheken. Het college wil de meest kwetsbaren ontzien. Daarnaast gaat het college er in de begroting 2020 van uit dat zij in de toekomst een reële vergoeding van het Rijk voor de kosten van de zorg ontvangt, in lijn met de afspraken daarover tussen VNG en Rijk en met de aangenomen moties op de ALV van de VNG.

Om dit te realiseren, moeten er maatregelen getroffen worden als het verminderen van incidentele budgetten, het prioriteren en temporiseren van investeringen en het prioriteren van beheer en onderhoud. Ook wil het college de "pijn" van de bezuinigingen zoveel als mogelijk is eerlijk verdelen.

Gemeentefonds en Outlier gemeente

Op dit moment loopt er landelijk een traject gericht op de herijking van de verdeling van het Gemeentefonds. Dit betreft naast het 'klassieke' deel ook 'het sociaal domein' deel van het gemeentefonds. Er wordt onderzocht welke maatstaven de kosten van gemeenten het beste verklaren. Het is de vraag of de maatstaven waarvoor uiteindelijk gekozen wordt in het herijkte verdeelmodel, de kosten van de gemeente Groningen voldoende verklaren, gezien onze bijzondere samenstelling: we wijken bijvoorbeeld fors af op demografische kenmerken en samenstelling van huishoudens als gevolg van het grote aantal studenten in de gemeente. Daarnaast zijn er relatief veel huishoudens met een laag inkomen. Wanneer de maatstaven de kosten niet voldoende verklaren, ontvangt de gemeente een te laag of te hoog aandeel van het beschikbare budget. In dat geval is er sprake van een zogenoemde outlier-gemeente. Het geheel herijkte verdeelmodel gemeentefonds wordt gehanteerd vanaf de begroting 2021.

De gemeente Groningen heeft onderzoeken laten uitvoeren door het COELO en Atlas voor Gemeenten waaruit blijkt dat de gemeente Groningen in de huidige situatie relatief hoge tekorten heeft in het sociaal domein en sterk afwijkt op een groot aantal maatstaven die mogelijk gehanteerd gaan worden in het herijkte

verdeelmodel. Dit afwijkende profiel van de gemeente Groningen kan ertoe leiden dat de verdeling van de middelen in het gemeentefonds voor het sociaal domein negatief uitpakt voor de gemeente Groningen. Daarom loopt er samen met andere gemeenten een lobby richting het Rijk en de VNG om outliers te zoveel mogelijk te voorkomen en oplossingen te creëren die recht doen aan gemeenten die uiteindelijk toch outlier blijken te zijn. De toekomst van het financiële beeld is ook verbonden met het slagen van deze inzet en de besluiten over zorgbudgetten en verdeelmodellen door het Rijk.

1. Financiële situatie

De Gemeente Groningen bezuinigt netto al vanaf 2010. Toen lag er een bezuinigingspakket van 53 miljoen euro structureel, waarna er meerdere bezuinigingsrondes volgden, waaronder in 2014 een bezuiniging van rond de 28 miljoen euro, met name om ruimte te maken voor investeringen. Hierdoor zijn de reserves in grote mate uitgeput. Ook hebben we de afgelopen jaren heel veel lokaal geld extra in het sociaal domein moeten steken om de bestaande tekorten in dit domein te beperken. Het vet is daarmee van de botten.

Nieuwe tegenvallers

Op 5 februari is het coalitieakkoord “Gezond, groen, gelukkig Groningen” gepresenteerd. De inkt van het coalitieakkoord en de begroting 2019 waren net droog, toen de gemeente Groningen, net als veel andere gemeenten, werd geconfronteerd met de volgende tegenvallers:

- Nieuwe tekorten in het sociaal domein. De volumegroei jeugd/ WMO was hoger dan voorzien. De BUIG uitgaven waren relatief ongunstiger dan landelijk;
- De tegemoetkoming vanuit het Rijk inzake het sociaal domein leverde minder op dan benodigd;
- Een nieuw gemeentelijk CAO-akkoord. Waarbij de stijging van salarissen hoger uitviel dan vooraf werd verwacht. In het gepresenteerde financieel meerjarenbeeld 2020- 2023 was al een stijging van 5% meegenomen, de uitkomst van de CAO- onderhandelingen was een stijging van 6,25%. Het verschil van 1,25% levert een extra kostenpost op van 4,4 miljoen euro;
- Stijging van verschillende premies en verzekeringen inzake het gebouwbeheer van de gemeente, zoals premies verzekeringen opstal en brand, energietarieven en -belasting.

Meicirculaire en financieel meerjarenbeeld

In mei bleek dat de meicirculaire, waarin de prognose voor de uitgaven van het Rijk is opgenomen, veel lager uitviel dan verwacht. De uitkering van het gemeentefonds is gebaseerd op het trap-op-trap-af model. Dit houdt in dat als het Rijk minder uitgeeft, de gemeenten minder geld ontvangen. De verwachting was dat dit een aanvullende structurele dekkingsopgave van vele tientallen miljoenen met zich meebracht. In de brief over de actuele financiële ontwikkelingen is de raad over bovenstaande geïnformeerd.

De gemeente Groningen kent een begroting van rond de 1 miljard euro, waarvan ongeveer 250 miljoen euro beïnvloedbare ruimte is. Onderstaand financieel perspectief laat zien dat de bezuinigingsopgave van dit college bestond uit circa 30 miljoen euro in 2020, circa 40 miljoen euro in 2021 en 2022 en circa 27 miljoen euro in 2023, zie tabel 1. Hierin zijn ook de knelpunten meegenomen, deze bestaan voor het grootste deel uit zorgkosten, WMO, Jeugd en BUIG, en de bovengenoemde tegenvallers.

Financieel perspectief	2020	2021	2022	2023
Financieel meerjarenbeeld	-5.334	-15.010	-16.606	-2.099
Financiële knelpunten en ambities	-19.585	-18.851	-16.000	-17.467
Taakstelling taken coalitieakkoord 2019-2022	-3.000	-4.500	-6.000	-6.000
Taakstelling minder subsidies instellingen	-1.370	-1.870	-1.870	-1.870
Saldo	-29.289	-40.231	-40.476	-27.436

Tabel 1: Bezuinigingsopgave

Financiële basis

Ondertussen is de financiële basis van de gemeente Groningen zorgwekkend. Er is weinig ruimte meer om nieuwe financiële tegenvallers op te kunnen vangen. De ratio weerstandsvermogen is de komende jaren weliswaar (bijna) 1,0, wat net voldoende is, maar een beperkt deel van het weerstandsvermogen is direct inzetbaar in de vorm van reserves. De kwetsbaarheid komt ook terug in de financiële kengetallen. De solvabiliteitsratio (verhouding eigen vermogen/ vreemd vermogen) van de gemeente Groningen is 8%. We hebben dus een hoge schuldpositie en weinig eigen vermogen.

2. Uitgangspunten maatregelen

Bij het maken van keuzes in de maatregelen om te komen tot een sluitende begroting was het voor ons van belang om:

- De ambities uit het coalitieakkoord worden zoveel mogelijk overeind te houden, er worden geen nieuwe ambities toegevoegd;
- Een sluitend meerjarenperspectief te presenteren. Hierbij is de pijn in de eerste jaren het grootst. Daarom is gezocht naar maatregelen om deze jaren door te komen;
- De meest kwetsbare inwoners zoveel mogelijk te ontzien, de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten;
- Geen besluiten te nemen als het sluiten van voorzieningen als zwembaden en bibliotheken, of het afstoten van onderdelen, zoals de afvalinzameling;
- De gemeente niet laten stagneren, we blijven plannen blijven maken voor de toekomst;
- Kansen van het gunstige economische tij te benutten en waar mogelijk anderen mee te laten betalen in onze kosten;
- Investeringsprojecten te temporiseren en prioriteren;
- Het financieel instrumentarium beter te gebruiken. We kiezen er bewust voor om bepaalde opgaven op een andere manier te verwerken in de begroting, waardoor deze kosten worden doorgeschoven naar de toekomst. De verplichting blijft echter wel staan. Dit geldt bijvoorbeeld bij het Stedelijk Investeringsfonds en Ringsparen;
- Anticiperend om te gaan met de uitgaven in het sociaal domein. Bij het ramen wordt niet meer uitgegaan van de verwachte maximale tekorten. De volumegroei bij jeugd en WMO is bijvoorbeeld op 0% gezet vanaf 2021. Wij verwachten in de toekomst een reële vergoeding van het rijk te ontvangen. Het college zet daarnaast extra in op het beter in beeld krijgen en terugdringen van de zorgkosten.

3. Maatregelen

Om te komen tot een sluitende (meerjaren)begroting hebben wij gekeken naar de inkomsten- en uitgavenkant van de gemeente. Naar bezuinigingen, maar ook naar manieren om inkomsten te vergroten en naar manieren om anders te begroten (financieel-technische maatregelen). Daarnaast zetten we onverminderd in op onze lobby richting het Rijk om compensatie te krijgen voor (zorg)uitgaven of extra middelen te ontvangen. Een volledig overzicht van de hervormingen is opgenomen in hoofdstuk 4.4 van de Ontwerpbegroting 2020.

Waar gaat de gemeente minder geld aan uitgeven voor de (meerjaren)begroting?

We hebben lastige keuzes moeten maken om de begroting rond te krijgen. Het is onvermijdelijk om ingrijpende maatregelen te nemen. De pijn is in de komende jaren het grootst, daarom hebben wij vooral gekeken naar maatregelen deze jaren door te komen.

Binnen het fysieke domein kiezen we er onder andere voor om een incidentele en structurele besparing te realiseren door bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en wegen meer te kiezen voor een

gerichte aanpak binnen de gemeente. Doordat er minder middelen beschikbaar zijn, moeten we de ingezette verbetering van de leefkwaliteit - door de verhoging van het onderhoudsniveau van groen en schoon - deels loslaten. We gaan dat doen door meer te differentiëren per gebied, bijvoorbeeld met vegen, maaien, schoffelen en snoeien. Daarnaast stellen we het onderhoud van wegen enigszins uit. In 2020 komen we bij de BORG-rapportage terug op de nadere uitwerking van deze maatregelen. De flexibele budgetten zijn in stand gehouden, waardoor we kunnen blijven anticiperen op meldingen van inwoners. Daarnaast kiezen we ervoor om in afwachting van de uitwerking van het klimaatakkoord en de bijbehorende bijdrage vanuit het Rijk, de wijkenergieplannen te temporiseren. Wij willen dat het Rijk ons van extra middelen voorziet als er een rijkstaak wordt overgedragen aan gemeenten. Ook binnen het Stedelijk Investeringsfonds (SIF) zien we mogelijkheden om een besparing te realiseren, voor het grootste deel door het schrappen van de parkeergarage in stationsgebied Zuid. Daarnaast gaan we investeringen verlagen en temporiseren. Daarbij kan het gaan om bijvoorbeeld plankosten, de intensiveringsmiddelen Wonen, de wijkvernieuwing, en/of het programma Binnenstad.

In het sociaal domein willen we de meest kwetsbare inwoners ontzien. Tegelijkertijd zien we dat het Rijk ons niet voorziet van voldoende middelen om hieraan te voldoen. Daarom gaan we pragmatischer om met de uitgaven in het sociaal domein. Bij het ramen van de kosten wordt niet meer uitgegaan van de verwachte maximale tekorten. We zetten daarom de volumegroei bij jeugd en WMO op 0% vanaf 2021, en verwachten dat het Rijk voor het overige deel ons financieel tegemoet komt. Door een herverdeling van middelen houden we de ontwikkeling van het Werkprogramma overeind. Met dit programma willen we onnodige instroom in de bijstand en onnodig lang gebruik van de bijstand voorkomen en stellen we het zoeken naar en krijgen van werk centraal. Vanaf 2022 wordt het programma onderdeel van onze reguliere dienstverlening. De voorschoolse peuteropvang houden we in stand door deze deels te financieren vanuit Rijksmiddelen en daarnaast blijkt dat er minder vraag is naar de voorziening die in 2018 is getroffen dan verwacht. Daarmee levert dit een besparing op. Verder realiseren we diverse besparingen door incidentele budgetten voor onder andere cultuur, sport, de gezonde stad, accommodaties en de innovatiemiddelen jeugd, te verminderen en effectiever in te zetten.

In de overige domeinen kiezen we ook nog voor besparingen. Voor de openbare orde en veiligheid geldt dat we het blauw op straat continueren en focus aanbrengen. De introductie van jeugdboa's bestendigen we en we prioriteren sterker op andere terreinen. Dit gebeurt met minder middelen dan in het coalitieakkoord is opgenomen. Daarnaast wordt de effectiviteit van de bestaande samenwerkingsverbanden en Gemeenschappelijke Regelingen bekeken en heroverwogen.

Hoe genereert de gemeente meer inkomsten voor de (meerjaren)begroting?

Naast de maatregelen om te bezuinigen zien wij ook mogelijkheden om onze inkomsten te vergroten. Hierbij willen we de pijn op een eerlijke manier verdelen. In de begroting van 2019 was al een ophoging van de tarieven van de Ontroerend Zaakbelasting (OZB) meegenomen. Wij stellen voor om de OZB-tarieven nogmaals te verhogen. De OZB wordt verhoogd met hetzelfde percentage als de waarde van de woningen is gestegen in de periode 1 januari 2018 - 1 januari 2019. Dit leidt ertoe dat de OZB op woningen stijgt met 8%, en op niet-woningen met 1% (naast de reguliere indexatie). We stellen daarnaast voor om middelen te genereren, door de rioolheffing te laten dalen, maar deze bijdrage voor een gelijk bedrag te compenseren door een hogere OZB. Met ingang van 2020 wordt de rioolheffing geharmoniseerd als gevolg van de herindeling. Voor de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer geldt dat de rioolheffing in 2020 substantieel lager is dan in 2019, omdat die gemeenten voorheen hogere tarieven kenden dan de voormalige gemeente Groningen.

Daarnaast willen we betaald parkeren uitbreiden naar grotere delen van de stad. Dit draagt bij aan meer ruimte voor verbetering van de leefkwaliteit in de wijken door vermindering van de autodruk in de wijken, zowel stilstaand als rijdend. We gaan meer opbrengsten uit evenementen genereren. Dit realiseren we in 2020 met de extra huuropbrengsten van drie grote evenementen. Ook willen we meer subsidies op landelijk en Europees niveau binnenhalen. Tot slot zetten we op alle mogelijke manieren in op het genereren van extra geld bij het Rijk, anders dan het gemeentefonds. We zien hier bijvoorbeeld goede mogelijkheden voor in de Woondeal met het Rijk.

Organisatie

Daarnaast stellen we voor om verschillende maatregelen door te voeren in de organisatie, om te besparen, maar ook om te investeren in de organisatie. In het hervormingspakket is een besparing van 2,5 miljoen euro op de organisatie opgenomen. Daarbij kijken we op een andere manier naar de opgave dan in het verleden. We constateren met de organisatie dat deze taakstellingen niet meer door efficiency maatregelen via een 'kaasschaaf' methodiek zijn te realiseren. Daarom hebben wij voor de bepaling van de totale opgave gekeken naar onze oude taakstellingen op de organisatie: 2,2 miljoen euro op onder meer het Shared Service Centrum en de taakstelling van 6 miljoen euro uit het coalitieakkoord. We stellen voor om deze beide taakstellingen af te boeken en op te nemen in de totale financiële opgave voor de bezuinigingen. We willen opnieuw en fundamenteel anders kijken naar de maatregelen in de organisatie: op basis van werkelijke effectiviteitsverbeteringen. Daarbij kijken we ook naar de wijze van (concern-)sturing en zeggenschap, gaan we realistischer begroten en zien we mogelijkheden om op onze algehele dienstverlening te besparen.

De praktijk leert dat we vaak erg voorzichtig begroten. Te voorziene nadelen nemen we wel mee, voordelen niet (altijd). We stellen daarom een maatregel voor ten aanzien van realistisch begroten. Dit betekent dat aan de voorkant beter wordt ingeschat of de posten in de begroting echt nodig zijn. Externe subsidies die wij verwachten binnen te halen, worden in de begroting meegenomen. Er wordt beter gestuurd op budgetten en het aantal budgethouders wordt teruggebracht. Ook wordt het rekeningresultaat ingezet om de begroting sluitend te krijgen.

Tenslotte denken we een besparing te realiseren op het gebied van algehele dienstverlening en het efficiënter gebruik van onze gebouwen. Te denken valt aan vermindering van ondersteuning in de organisatie, verlaging van het interne serviceniveau en minder gebruikmaken van taxi's en dienstauto's door het bestuur. Ook kijken we naar de samenstelling van het management.

Omdat lasten vaak voor de baten uitgaan, zetten we tegenover de besparingsmaatregelen een aantal investeringen én een innovatiefonds. Met het instellen van een innovatiefonds krijgen medewerkers de mogelijkheid om ideeën te bedenken en uit te voeren over hoe hun werk anders, beter en effectiever kan. De bedoeling is dat de ideeën hun investering terugverdienen, het fonds heeft daarmee een revolverend karakter. Het beter sturen op de zorgkosten wordt het eerste project dat aanspraak doet op dit fonds.

Richting Rijk

Ondertussen gaat, zoals hierboven ook vermeld, de lobby richting het Rijk onverminderd door. Deze lobby voeren we uit met verschillende partners, via de VNG, de G40, de Groninger gemeenten, of via onze eigen lobby-ingangen. Deze lobby richt zich op:

- De financiële situatie van gemeenten;
- De verdeelmodellen sociaal domein, outlier;
- Klimaatakkoord;
- De Regiodeal en woondeal;
- Het Investeringsfonds.

4. Strategische opgaven: waar zetten we op in

We willen de ambities uit het coalitieakkoord zoveel mogelijk overeind houden. Dit is voor ons ook leidend bij de keuze waar we op inzetten voor het komende jaar. In de aanbiedingsbrief van de begroting 2019 hebben we aangegeven dat we opgavegericht werken en het coalitieakkoord vertaald in zes opgaven die in ons werken centraal staan.

1. De mens centraal (o.a. welzijn, jeugd, gezondheid en zorg)

De gemeente Groningen werkt op het schaalniveau van wijken, buurten en dorpen. De opdracht aan Stichting WIJ is herijkt. Inmiddels is er een reorganisatie in gang gezet met maatregelen om de efficiency en effectiviteit van de organisatie te vergroten, maatregelen om de transformatie te versnellen en zodoende de zorguitgaven extra terug te dringen. Het doel is dat de WIJ meer als spil in het netwerk en in de wijk werkt om zo de hulpvraag zo goed mogelijk te kunnen adresseren. Streven is daarbij een passende werkwijze per wijk, buurt of dorp. We blijven inzetten op de (ondersteuning van) mantelzorg, zelfredzaamheid vinden we van belang waarbij we eerst kijken of de hulpbehoefte met de omgeving opgelost kan worden. In 2020 gaan we nieuw accommodatiebeleid ontwikkelen.

Vanaf 2020 starten we met het nieuwe armoedebeleid: *Toekomst met perspectief, naar een levende en lerende aanpak van armoede in de gemeente Groningen*. Met dit nieuwe beleid zetten we in op structurele armoedebestrijding met een nieuw wegingskader en de inzet van ervaringsdeskundigen. Onze ambitie is om generatiearmoede te doorbreken. Daarnaast zijn we gestart met een stapelingsonderzoek. In sommige hulpbehoevende gezinnen wordt gebruik gemaakt van meerdere voorzieningen. Deze stapelingsproblematiek leidt tot uitsluiting van passende zorg en ondersteuning, maar levert ook een aanzienlijke kostenpost op. Met het stapelingsonderzoek verkennen we alternatieve mogelijkheden om passende zorg te bieden, tegen lagere kosten. Daarnaast zet het college extra in op het beter in beeld krijgen en terugdringen van de zorgkosten.

Het college vult de extra tekorten op WMO en Jeugd in de begroting ten opzichte van het coalitieakkoord aan. Dit gaat om een bedrag van rond de 1 miljoen euro voor WMO, en een bedrag variërend van 3,7 tot 6,1 miljoen euro voor Jeugd. Hierbij wordt er vanaf 2021 echter geen rekening gehouden met de volumegroei. Dit hangt samen met een afspraak tussen het Rijk en de VNG waardoor de gemeente Groningen compensatie van het Rijk verwacht voor de volumegroei.

Daarnaast treedt op 1 januari 2020 de WVGZ in werking. Deze wet vervangt de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen. Kern van de nieuwe wet is dat de zorg voor personen met een psychische stoornis centraal staat en niet meer de gedwongen opname. De WVGZ geeft een grotere rol aan gemeenten bij het bieden van onvrijwillige zorg. Dit is een nieuwe wettelijke taak waar onvoldoende rijksbijdrage voor is. Dit tekort vullen we deels aan. Ook andere gemeenten van dezelfde omvang zijn hiertoe genoodzaakt. Daarnaast proberen we de kosten terug te dringen door een pilot waarbij we het wettelijk verplichte 'horen' van de client laten uitvoeren door eigen medewerkers. Hiermee brengen we het tekort terug tot 480 duizend euro.

2. Groningen Actief (o.a. onderwijs, arbeidsmarkt, werk & inkomen, economie)

Het speerpunt voor onderwijs is gelijke kansen en sociale inclusie. We streven ernaar om begin 2020 een maatschappelijke coalitie te sluiten met de onderwijspartners. Dit moet concrete maatregelen opleveren die ervoor zorgen dat elk kind de beste kansen krijgt op een goede toekomst. Met het onderwijsveld werken we ook aan een nieuw Integraal Huisvestingsplan, dat komend voorjaar aan uw raad wordt voorgelegd, met daarin concrete afspraken voor de komende 4 jaar en een doorkijk naar de langere termijn (16 jaar).

De contouren van het nieuwe werkprogramma zijn gereed. We zien mogelijkheden tot verbeteringen in zowel de instroom, doorstroom als uitstroom. De doelstelling is 500 inwoners extra te activeren in de periode van 2019-2022. Bijvoorbeeld door het intensiveren van de inzet van jobhunters en jobcoaches. Daarnaast wordt de Participatiebaan meer ingezet als ontwikkelinstrument.

Inzake de basisbaan zijn werkgeverschap en begeleiding verder uitgewerkt. De verwachting is dat vanaf 1 januari 2020 de eerste basisbaan een feit is. Daarnaast gaan we SROI koppelen aan de wijkvernieuwing. Er is bovendien al jaren sprake van een mismatch op de arbeidsmarkt. Via een maatschappelijk akkoord met het bedrijfsleven willen we komen tot concrete maatregelen. Het doel is een gezamenlijke verantwoordelijkheid te creëren voor het oplossen van werkloosheid. Op verschillende manieren wordt er gewerkt aan sociaal ondernemen. We rollen dit programma verder uit in 2020 en leggen hierbij o.a. verbindingen met Founded in Groningen en Impact Noord.

We gaan door met de nieuwe huisvesting van Lederz en we werken het komende jaar aan verdere planvorming. We zetten vol in op een Leven lang ontwikkelen om werknemers flexibel en wendbaar te maken en ze daarmee beter toegerust te maken op veranderingen in de arbeidsmarkt. In de arbeidsmarkregio (Werk in Zicht) gaan we door met het 1000-banenplan en organiseren we een tweede Werkfestival.

In het najaar wordt het nieuwe economische programma voor 2020-2022 gepresenteerd. Via vijf pijlers wordt met partners aan de slag gegaan voor de economische ontwikkeling van Groningen. Het doel is een verdere groei van de werkgelegenheid van 5000 banen.

We houden voor de BUIG rekening met de volumegroei, en de tekorten worden opgevangen. Dit kost 5,8 tot 8,2 miljoen euro. Deze middelen zijn aanvullend op het coalitieakkoord.

3. Leefkwaliteit en openbare ruimte (o.a. kwaliteit van de leefomgeving, klimaatadaptatie, openbare ruimte, parkeren, sport & bewegen)

In de openbare ruimte binnen onze gemeente moet het fijn zijn om te verblijven. Daarom stellen wij wandelen en fietsen, spelen en groenbeleving centraal. Ook werken wij samen met bewoners en ondernemers om het gebruik van de openbare ruimte te stimuleren. Die ruimte moet daarom goed zijn ingericht, groen en klimaatbestendig zijn en goed onderhouden. Alleen zo nodigt het namelijk uit tot ontmoeten, bewegen en sporten.

Soms is het nodig om in te grijpen om de openbare ruimte vrij te spelen voor dit gebruik, zoals in de binnenstad waar we inzetten op de aanpak van fietsparkeren met o.a. de inzet van fietsstewards en het handhaven van fout gestalde fietsen in de omgeving van de Nieuwe Markt. De auto willen we meer uit de leefomgeving weren door het stimuleren van het gebruik van onze P+R's en het voorkomen van 'vreemd parkeren' in de wijken door het breder invoeren van betaald parkeren.

Het meerjarenprogramma leefkwaliteit staat centraal in deze aanpak, onder andere door het opstellen van een Klimaatagenda en een Groenplan.

Inzake de essentaksterfte blijkt dat minder bomen ziek zijn dan verwacht, dit betekent dat minder kap en herplant nodig is. De essentaksterfte is een calamiteit. Bij de herplant investeren we in een goede aanplant van bomen en streven we naar kwaliteit boven kwantiteit, conform ons beleid. We herplanten naar schatting circa 75% van de te kappen essen. Voor de rest van de bomen geldt geen herplantverplichting omdat deze bomen onder de tenzij-regeling vallen (kwaliteit boven kwantiteit). De herplant voeren we gefaseerd uit omdat we rekening houden met de (verblijfplaatsen van) dieren en het plantseizoen. We stellen 150 duizend

euro beschikbaar in 2020 voor de herplant van de gekapte essen. De jaren daaropvolgend kijken we op welke wijze we de herplant verder vormgeven. Over de essentaksterfte ontvangt uw raad een separate brief.

Het college stelt middelen beschikbaar voor de implementatie van de omgevingswet. Het Rijk stelt namelijk geen middelen beschikbaar voor onze implementatiekosten. In het Bestuursakkoord implementatie Omgevingswet van 2016 is tussen de koepels afgesproken dat de gemeenten zelf de transitiekosten bekostigen. Het basisbedrag van 250 duizend euro dat nu structureel in de begroting is opgenomen is niet toereikend om de grote opgaven te volbrengen. Dat zijn onder andere de inzet van nieuwe wetsinstrumenten, veranderingen m.b.t. werkwijze, houding en gedrag en een grote digitaliseringsopgave. Hiervoor is een incidenteel bedrag van ruim 1 miljoen euro benodigd.

4. Organisatieontwikkeling, gebiedsgericht werken, democratische vernieuwing (o.a. dienstverlening, integraal gebiedsgericht werken, programma college en raad)

De gemeente wordt gemaakt door de mensen die er wonen en werken, actieve maatschappelijke organisaties, ondernemers en kennisinstellingen. De gemeente kan haar ambities alleen verwerkelijken in nauwe samenwerking en verbondenheid met onze inwoners en partners. Om dit te bereiken werkt de gemeente naast integraal en gebiedsgericht vooral opgavegericht. Investeren in een goede relatie met onze inwoners en partners en samen werken aan de opgaven leidt ook tot beweging in de gemeentelijke organisatie. Het centraal stellen van een aantal opgaven bevordert integraliteit, samenhang en effectiviteit van gemeentelijk beleid.

Uiteindelijk is een goede dienstverlening aan de inwoners van de gemeente Groningen van groot belang. Hier wordt blijvend op ingezet.

Revitalisering Stadhuis

Uw raad ontvangt eind november het kredietvoorstel revitalisering stadhuis. Er wordt nu volop gewerkt aan de financiële uitwerking van het Technisch Ontwerp (TO). Zoals in de brief (78711-2019) opgenomen hebben de factoren prijsstijging, marktwerking en rente invloed op de uiteindelijke prijs en dus het benodigde krediet voor uitvoering van de revitalisering conform het Programma van Eisen. We hebben u toegezegd dat wij u ook een variant voorleggen die sluit op een bedrag van 15,53 miljoen euro. Van beide modellen wordt een kostenraming gemaakt met een dekkingsvoorstel. Bij de uitwerking van de toegezegde variant maken we inzichtelijk welke onderdelen uit het TO wel en niet meegenomen kunnen worden.

Daarnaast heeft het college besloten om in het licht van de totale begrotingsdiscussie een derde variant uit te werken waarbij de verbouw wordt uitgesteld. We brengen ook van die variant alle financiële en bouwkundige consequenties in beeld opdat uw raad een integrale afweging kan maken. Aan deze variant zijn ook kosten verbonden.

5. Versterking, vernieuwing en energie (o.a. energietransitie, wijk- en dorpsvernieuwing, Nationaal Programma Groningen)

Wijkvernieuwing

De gemeente gaat in 2020 door met projecten in de wijkvernieuwingswijken de Wijert, Beijum, Selwerd, Indische Buurt de Hoogte. In Selwerd wordt onder andere de openbare ruimte in het Zuidoostelijke deel van de wijk aangepakt. In De Wijert wordt verdergegaan met de uitvoering van de verschillende projecten van de wijkdeal en wordt samen met De Huismeesters de plannen voor sloop, nieuwbouw en renovatie van het zuidoostelijk deel concreet gemaakt. In Beijum gaat de heerdenaanpak door. In de Indische Buurt/De Hoogte wordt onder andere aan de slag gegaan met een flink aantal projecten om de sociale structuur in de wijk te versterken.

Uitvoeringsprogramma dorpsvernieuwing en versterking

Naar aanleiding van de grote versterkingsopgaven in de dorpen in de voormalige gemeente Ten Boer zijn in 2018 in Ten Post en Woltersum dorpsvernieuwingprocessen gestart. Dit met als opdracht om de dorpen sterker uit de versterking te laten komen, zowel fysiek als sociaal. Daarmee wil de gemeente de dorpen voorbereiden op de toekomst samen met de inwoners daarvoor keuzes maken. Keuzes die het woonklimaat en de leefbaarheid versterken en daarmee het functioneren van de dorpen. Keuzes die perspectief bieden aan bewoners én het gebied Ten Boer, fysiek en sociaal, voor nu en de toekomst. De grootschalige versterkingsoperatie biedt daarvoor kansen.

De gemeente wil koppelkansen aangrijpen om niet alleen te versterken, maar daar waar nodig en/of wenselijk ook te vernieuwen. De processen in Ten Post en Woltersum zijn inmiddels zo vergevorderd dat op basis daarvan concrete projecten kunnen gestart. Hiervoor zijn inmiddels NPG-gelden aangevraagd en toegekend. Er wordt gewerkt aan een uitvoeringsprogramma dorpsvernieuwing en versterking. Dit programma sluit aan bij het Lokale Plan van Aanpak en is daarop een logisch gevolg. Met beide instrumenten kan integraal worden gestuurd op zowel de prioritering en planning van de versterking als de dorpsvernieuwing.

NPG

Het Nationaal Programma Groningen begint steeds meer vorm te krijgen. Er is onlangs begonnen met het opstellen van het Toekomstbeeld 2040 als visiedocument. De afgelopen maanden is in nauwe samenwerking met gemeenteraden in het aardbevingsgebied en Provinciale Staten het inhoudelijk programmakader opgesteld. Op basis van dit kader gaan gemeenten, provincie, inwoners, bedrijven en maatschappelijk organisaties in samenwerking plannen en projecten maken. Als gemeente stellen we een lokaal programmaplan Nationaal Programma Groningen op waarin programmatisch de projecten en het soort projecten dat de gemeente voornemens is te financieren uit ons trekkingsrecht beschrijven. De lokale middelen zijn in de eerste plaats voor het realiseren van een inhoudelijke plus op de versterkingsoperatie in de voormalig gemeente Ten Boer. Daarnaast wordt samen met de provincie en onze maatschappelijke partners gewerkt om tot breed gedragen inhoudelijke thematische projecten te komen.

6. Vestigingsklimaat (o.a. economie, wonen, bereikbaarheid, cultuur)

De gemeente wil een aantrekkelijke stad zijn en blijven. Om onze concurrentiepositie te versterken en de verwachte groei van de bevolking, werkgelegenheid en bezoekersaantallen op te vangen, moeten voorzieningen van hoge kwaliteit zijn. Dat geldt voor onderwijs op alle niveaus, voor een woningaanbod in alle segmenten, voor de bereikbaarheid, voor sport en cultuur. De werklocaties, de kenniseconomie en de binnenstad zijn bepalend voor ons vestigingsklimaat. Zo gaan we door met de ontwikkeling van Campus Groningen en stellen we hiervoor een nieuw strategisch meerjarenplan op. Daarnaast openen het Groninger Forum en de Nieuwe Markt als nieuwe ontmoetingsplekken midden in de stad. Samen met onze strategische partners werken we aan een update van de Next City voor de hele nieuwe gemeente Groningen.

Basismonitor en wijkcompassen

Om onze inzet voor stedelijke programma's en gebieden mede te bepalen, hebben we een Basismonitor en de wijkcompassen. De Basismonitor bestaat onder andere uit 49 wijk- en gebiedskompassen voor de gehele nieuwe gemeente, die gebaseerd zijn op (leefbaarheids)enquêtes onder inwoners. Deze monitor is verder geactualiseerd met een situatieschets van de nieuwe gemeente Groningen in het onderdeel Stand van Groningen. Dit bevat demografische, socio-economische en andere kerncijfers op een twaalfal thema's. De Basismonitor biedt zo ook een instrument voor inzicht in de samenhang tussen de verschillende stedelijke programma's onderling en met de gebieden. De geactualiseerde Basismonitor met gebiedskompassen en Stand van Groningen vindt u op onze website: <http://basismonitor-groningen.nl/>

De uitkomsten gebruiken wij voor de actualisering van ons beleid, zowel in de stedelijke programma's als in het gebiedsbeleid. Een goed voorbeeld is de omgevingsvisie Next City. Tevens grijpen we ze aan om wijkplannen en dorpsvisies te ontwikkelen of te vernieuwen. Met de actualisatie van de Basismonitor en de gebiedskompassen worden ook stappen gezet richting de implementatie van de Omgevingswet (2021), waartoe wij de informatievoorziening verder moeten verbeteren.

5. Financieel beeld na maatregelen

Het bovenstaande pakket van besparingen en het vergroten van onze inkomsten leidt tot het onderstaande financiële beeld na de maatregelen (zie tabel 2).

In het begrotingsjaar 2020 en 2023 verwachten we een overschot op de begroting en dit verrekenen we met de algemene reserve. In de begrotingsjaren 2021 en 2022 onttrekken we aan de algemene reserve omdat we in deze jaren een tekort verwachten. Per saldo wordt in 2020-2023 een bedrag van 1,6 miljoen euro onttrokken aan de algemene reserve.

Financieel perspectief	2020	2021	2022	2023
Financieel meerjarenbeeld	-5.334	-15.010	-16.606	-2.099
Financiële knelpunten en ambities	-19.585	-18.851	-16.000	-17.467
Taakstelling taken coalitieakkoord 2019-2022	-3.000	-4.500	-6.000	-6.000
Taakstelling minder subsidies instellingen	-1.370	-1.870	-1.870	-1.870
Saldo	-29.289	-40.231	-40.476	-27.436
Dekkingsbronnen	36.878	30.664	33.779	34.512
Saldo MJB te verrekenen met AER	7.589	-9.567	-6.698	7.075

Tabel 2: Financieel beeld na maatregelen

Weerstandsvermogen en AER

In de ontwerpbegroting 2020 is het weerstandsvermogen geactualiseerd. De ratio voor 2020 komt uit op 103%. In de jaren na 2020 neemt het risico toe als gevolg van het nieuwe bezuinigingspakket en een toename van het risico sociaal domein. Dit leidt ertoe dat de ratio voor 2021 en 2022 net onder de 100% komen. In 2023 verwachten we een ratio van 104%. Deze toename ontstaat vooral door een daling van het risico bij grondexploitaties. Het aandeel reserves in het weerstandsvermogen neemt de komende jaren naar verwachting toe van 38 miljoen euro in 2020 naar bijna 47 miljoen euro in 2023.

Begin dit jaar hebben we bij de begroting 2019 en de rekening 2018 geconstateerd dat de stand van de algemene egaliseringsreserve, zoals deze meetelt voor het weerstandsvermogen, onder de 20 miljoen euro uitkwam. Dit wijkt af van het besluit van de raad dat er minimaal 20 miljoen euro in de algemene egaliseringsreserve moet zitten. We hebben toegezegd in de kadernota risicomanagement en weerstandsvermogen terug te komen op hoe we meerjarig met de reserves om willen gaan. Hierbij worden ook de afspraken uit het coalitieakkoord betrokken. De kadernota is echter nog niet gereed. Daarom gaan we nu in paragraaf weerstandsvermogen van de ontwerpbegroting 2020 in op de meerjarige ontwikkeling van de reserves.

Uit de actualisatie van het weerstandsvermogen blijkt dat de verwachte stand van de algemene egaliseringsreserve eind 2020 20,6 miljoen euro is. Daarmee ligt de reserve dus weer boven de 20 miljoen euro. In de jaren na 2020 neemt de AER toe door de structurele voeding van 2,6 miljoen euro die in de begroting is opgenomen. Daarnaast houden we rekening met een toevoeging van 1 miljoen euro uit niet-bestede herindelingsmiddelen.

6. Septembercirculaire

We hebben besloten om de septembercirculaire niet te verwerken in de begroting 2020. Groningen was een van de weinige gemeenten die dit tot voor kort nog deed. De raad is hierover per brief (245447-2019) geïnformeerd. Hierin geeft het college aan dat er zeer beperkte tijd is voor de analyse van de circulaire en het effect hiervan op keuzes in de begroting. Bij het opstellen van de begroting hechten we aan een zorgvuldig proces om keuzes te kunnen maken op basis van een robuust financieel kader. Daarnaast staat in de septembercirculaire de verwachting van wat het Rijk het volgende jaar gaat uitgeven, pas bij de meicirculaire is meer zicht op de daadwerkelijke uitgaven. De meicirculaire van de afgelopen drie jaar laat zien dat het Rijk minder geld uitgeeft dan begroot in de septembercirculaire. Het gevolg hiervan is dat de gemeenten uiteindelijk minder geld ontvangen dan verwacht.

In tegenstelling tot de verwachtingen landelijk en specifiek voor Groningen laat de septembercirculaire een positief beeld zien (zie tabel 3). We zeilen met ons bezuinigingspakket echter scherp aan de wind. Het is hierbij hard nodig dat de gemeente voldoende middelen heeft om tegenvallers op te kunnen vangen. Helemaal tegen de achtergrond van de zwakke financiële positie van de gemeente en gezien de noodzaak om het weerstandsvermogen te versterken. We zeilen scherp aan de wind bij:

- De raming van de zorgkosten, waarbij voor jeugd en WMO geen rekening wordt gehouden met een mogelijk groeiende zorgvraag vanaf 2021;
- De verwachting van een positief rekeningresultaat (over 2019) en een positief resultaat op realistischer begroten (2019-2023);
- Het nemen van risico's op aantal posten, zoals middelen genereren door investeringen in de transitie naar duurzame energieopwekking.

Ondanks een lichte verbetering van het weerstandsvermogen na het doorvoeren van de bezuinigingsopgave, hebben we door het niet verwerken van de septembercirculaire een extra buffer achter de hand om tegenvallers op te vangen. Daarom kiezen we ervoor om het resultaat van de septembercirculaire niet in te zetten, maar te gebruiken om bovenstaande risico's te beheersen en in te zetten voor het weerstandsvermogen.

Tot slot willen we voorkomen dat de gemeente de komende jaren met bezuinigingsopgaven te maken heeft. Bij de meicirculaire 2020 wordt daarom bekeken wat de werkelijke uitgaven van het Rijk zijn en wat er van de prognose van de septembercirculaire terecht is gekomen. Wanneer de meicirculaire positief uitvalt, dan wordt dit resultaat ingezet voor opgaven in de begroting van 2021.

(Bedragen x mln €)	2019	2020	2021	2022	2023
Accresontwikkeling	-2,8	3,4	7,7	8,7	7,8
BTW-compensatiefonds	1,2				
Overige ontwikkelingen	0,6	0,6	0,3	0,0	0,5
Totaal	-1,0	4,0	8,0	8,7	8,3

Tabel 3: Concerneffect septembercirculaire

Tot slot

De begroting van 2020 is uiteindelijk sluitend geworden maar hiermee is wel al het vet van onze botten. Verdere besparingen kunnen ingrijpen op het voorzieningenniveau, zoals zwembaden, bibliotheken en bijvoorbeeld het armoedebeleid. Het einde van onze andere mogelijkheden is in zicht.

Kerngegevens

Voor de kerngegevens voor de jaren 2017 tot en met 2018 zijn de cijfers van Oud Groningen, Haren en Ten Boer samengevoegd. De peildatum van alle kerngegevens is 31 december van het betreffende jaar. Een streepje betekent dat het betreffende cijfer nog niet bekend is.

Inwoners	2017	2018	2019	2020
Aantal inwoners	227.545	231.589	233.903	236.730
% jongeren (0 t/m 19 jaar)	19,2%	18,8%	19,0%	19,3%
% middengroep (20 t/m 64 jaar)	67,1%	66,8%	66,4%	65,9%
% ouderen (65 jaar en ouder)	13,7%	14,4%	14,6%	14,8%

Ruimtelijke kerngegevens	2017	2018	2019	2020
Oppervlakte gemeente (in ha)	19.792	19.793	*19.795	*19.795
% binnenwater	6,1%	6,4%	9,4%	9,4%
% Functiemenging	57,9%	57,8%	-	-
Lengte van de wegen (km)	899	898	1.215	1.215

* Cijfers 2017 en 2018 zijn gebaseerd op cijfers van het CBS. Cijfers 2019 zijn gebaseerd op informatie van GEO-informatie

Woningvoorraad	2017	2018	2019 (Prognose)	2020 (Prognose)
Aantal woningen	112.952	114.733	116.871	120.377
% huurwoningen	64%	52,8%	53%	-
% koopwoningen	36%	47%	47%	-
Gemiddelde WOZ-waarde	166.000	171.000	182.000	-

Financieel (in euro's)	2019 (Begroting)	2020 (Begroting)
Totaal lasten	1.071.136.000	1.057.484.000
Rekeningresultaat	-	-
Omvang algemene egalisatiereserve (AER)	30.471.000	33.162.000
Ratio weerstandsvermogen	105%	103%
Inkomsten gemeentefonds	528.547.000	550.655.000
Opbrengst belastingen (totaal)	94.632.000	104.653.382
Opbrengst onroerendezaakbelasting (OZB)	79.053.000	87.256.866
Opbrengst roerende zaakbelasting (RZB)	78.000	81.000
Opbrengst hondenbelasting	999.000	1.034.000
Opbrengst overige belastingen	1.676.000	1.634.273

Programma's

- 1. Werk en inkomen**
- 2. Economie en werkgelegenheid**
- 3. Onderwijs**
- 4. Welzijn gezondheid en zorg**
- 5. Sport en bewegen**
- 6. Cultuur**
- 7. Verkeer**
- 8. Wonen**
- 9. Kwaliteit van de leefomgeving**
- 10. Veiligheid**
- 11. Dienstverlening**
- 12. College, Raad en gebiedsgericht werken**
- 13. Algemene inkomsten en post onvoorzien**
- 14. Overhead en ondersteuning organisatie**

Programma 1 Werk en inkomen

In het programma Werk en inkomen richten we ons vooral op mensen in de beroepsbevolking en hun gezinnen. En op jongeren die binnenkort op de arbeidsmarkt komen. Wij vinden het belangrijk dat iedereen die dat kan actief is. Bij voorkeur in een betaalde baan of anders als vrijwilliger, in een participatiebaan of activeringstraject. Aan inwoners die er niet in slagen op eigen kracht een minimuminkomen te verwerven bieden we inkomensondersteuning.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is:

- Waar iedereen actief aan de samenleving kan deelnemen;
- Waar niemand onder het bestaansminimum hoeft te komen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's.

[Beleidsregels bijzondere bijstand en tarieven beschermingsbewind \(2018\)](#)

[Realisatie en stand van zaken afspraakbanen \(2018\)](#)

[Experiment Bijstand op maat \(2017\)](#)

[Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid \(2017\)](#)

[Stand van zaken Aanpak Jeugdwerkloosheid \(2017\)](#)

[Eindrapportage project Aanpak Jeugdwerkloosheid 2015-2017 \(2017\)](#)

[Een vertrouwd gezicht \(2016\)](#)

[Plan schuldhulpverlening 2016-2020 \(2016\)](#)

[Mee\(r\)doen in Stad \(2015\)](#)

[Invoering Participatiewet in de gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Beleidsplan vernieuwing sociaal domein \(2014\)](#)

[Met elkaar, voor elkaar \(2014\)](#)

[Dienstverlening Werk & Participatie \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Perspectief, actieplan tegen de armoede \(2014\)](#)

[Handhavingsbeleidsplan sociale zekerheid 2014 \(2014\)](#)

Relevante ontwikkelingen

We vinden het belangrijk dat mensen kunnen rondkomen en dat ze participeren. Daarnaast willen we weten wie ze zijn. We denken dat we hierdoor een betere verbinding kunnen maken tussen de mensen in de bijstand en de arbeidsmarkt. Mensen die (nog) niet toe zijn aan regulier werk ondersteunen we om op andere manieren actief te blijven of te worden.

Ondanks de aantrekkende economie is de tweedeling op de arbeidsmarkt de afgelopen jaren mede als gevolg van de veranderende arbeidsmarkt (flexibilisering & technologische ontwikkelingen) toegenomen. Niet

iedereen profiteert mee. Wij staan voor de gezamenlijke opgave om met alle arbeidsmarktpartijen te zorgen dat de inclusieve arbeidsmarkt gerealiseerd wordt en de mismatch te verkleinen. In onze arbeidsmarktregio geven we uitvoering aan Perspectief op Werk. Om een extra impuls geven aan de arbeidstoeleiding van mensen die willen en kunnen werken, maar niet zelfstandig de weg naar werk vinden heeft het kabinet voor 2019 en 2020 steeds 1 miljoen euro per arbeidsmarktregio beschikbaar gesteld. Het gaat om een publiek-private samenwerking. Daarnaast werken we in de drie noordelijke arbeidsmarktregio's aan de Noordelijke scholingsalliantie. In deze Noordelijke scholingsalliantie zijn publiek-private samenwerkingsafspraken gemaakt met verschillende partijen om een leven lang ontwikkelen voor verschillende groepen en in verschillende sectoren mogelijk te maken. Daarmee zorgen publieke en private partijen voor Noordelijke afstemming en bundelen zij de krachten om meer werkenden en werkzoekenden te scholen.

Werk, scholing en activering hebben prioriteit. Naast onze wil om mensen te stimuleren, te activeren en te begeleiden naar werk, nopen ook de tekorten op de uitkeringsgelden tot actie. Daarom ontwikkelen we een nieuw werkprogramma. Met dit werkprogramma voorkomen we onnodige instroom in de bijstand en onnodig lang gebruik van de bijstand. We stellen het zoeken naar en krijgen van werk centraal. Op de korte termijn willen we met dit programma het BUIG budget beïnvloeden door mensen met een korte afstand niet in te laten stromen of sneller uit te laten stromen of parttime uit te laten stromen. Voor de lange termijn denken we met dit programma zowel bestaande als nieuwe klanten met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt richting werk te kunnen begeleiden.

We gaan in 2020 verder met de uitvoering van het actieprogramma sociaal ondernemen. Doel van het actieprogramma is om ondernemers te faciliteren en te stimuleren en hen zo te ondersteunen bij het behalen van hun maatschappelijke doelstellingen. Dit kunnen doelen zijn op het gebied van het creëren van arbeidsplaatsen, het bevorderen van duurzaamheid/ circulariteit, zorg & welzijn, sociale samenhang en rechtvaardigheid.

In 2020 starten we met de basisbaan. Basisbanen zijn bedoeld voor mensen die de aansluiting met de arbeidsmarkt niet kunnen maken en die het risico lopen om langdurig en zelfs structureel geen plek op de arbeidsmarkt te kunnen bemachtigen. Het gaat daarbij om verschillende werkzaamheden binnen verschillende sectoren en om een variëteit aan ondersteunende taken aan de wijk. Het gaat niet zozeer om functies, maar om zinvolle taken/activiteiten/werkzaamheden die bijdragen aan een maatschappelijk doel, zoals de versterking van de leefbaarheid in de wijken. Met de basisbaan willen we mensen perspectief bieden.

In 2020 evalueren we het experiment Bijstand op Maat. We hebben de afgelopen jaren onderzocht hoe meer eigen regie voor mensen in de bijstand kan bijdragen aan het vinden van werk en aan hun welbevinden. Dit experiment sluit aan bij andere initiatieven zoals Parttime ondernemen vanuit de bijstand en Kansen in kaart. Hiermee worden bijstandsgerechtigden beter ondersteund richting werk, participatie en welzijn. Eigen regie en een positieve benadering staan daarbij centraal.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 1.1 Werk en activering

Bestaanszekerheid en maatschappelijke participatie bereiken we via (betaald) werk. (Betaald) werk draagt in belangrijke mate bij aan persoonlijk geluk. Als gemeente hebben we beperkt invloed op het aanbod van geschikte banen en de werking van de arbeidsmarkt. In [programma 2: Economie en Werkgelegenheid](#) stimuleren we ondernemers en werkgevers om zich te ontwikkelen en te groeien. Op deze wijze stimuleren we de werkgelegenheid. We willen dat iedere inwoner actief is. In loondienst, als (parttime) ondernemer, als vrijwilliger of op een andere manier. In 2019 ontwikkelen we een nieuw economisch programma voor de komende vier jaar (zie programma 2).

In dit deelprogramma Werk en activering richten we ons op mensen die er niet in slagen op eigen kracht een plek op de arbeidsmarkt te vinden. Dat kan komen door het functioneren van de arbeidsmarkt zelf (beleidsveld Arbeidsmarktbeleid), maar er kunnen ook persoonlijke oorzaken zijn (beleidsvelden Werk en activering, Maatschappelijke participatie).

Beleidsvelden

- Regionaal arbeidsmarktbeleid
- Werk
- Maatschappelijke participatie

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effect-indicator(en)	Beoogd	
	2019	2020
Aantal bijstandsuitkeringen:	9.900	9.950*

*Het Rijk verwacht een lichte stijging van het aantal bijstandsuitkeringen in 2020. We volgend deze verwachting en gaan uit van een stijging.

1.1.1 Regionaal arbeidsmarktbeleid

De afgelopen jaren was er sprake van sterke economische groei. Ook voor 2020 is verdere groei voorzien, maar wel op een iets lager niveau. Ook de noordelijke arbeidsmarkt wordt in 2020 gekenmerkt door krapte en dat zal naar alle waarschijnlijkheid voorlopig ook zo blijven. Wij staan voor de gezamenlijke opgave om met alle arbeidsmarktpartijen te zorgen dat de inclusieve arbeidsmarkt gerealiseerd wordt. Als centrumgemeente werken wij hieraan binnen de arbeidsmarktregio Werk In Zicht (WIZ). We bevorderen de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, waarin zowel het 'leven lang ontwikkelen' en de sluitende aanpak van werkzoekende jongeren centraal staan. Daarnaast investeren we in Praktijkleren.

Ons streven is hierbij om de mismatch te verkleinen en bijstandsgerechtigden uit te laten stromen naar werk. Dat vraagt voor een deel van deze groep om intensieve, langdurige begeleiding en voor een deel van de groep gerichte scholing zodat zij aan de slag kunnen in de kansrijke beroepen die nu beschikbaar zijn. Hoe wij dit doen, leest u hieronder. Een goede werkgevers-werknemersdienstverlening is van cruciaal belang. Perspectief op werk is hier een belangrijke stap in.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal plaatsingen	700	850
Aantal plaatsingen of plekken gerealiseerd door SROI (Social Return on investment) in de arbeidsmarktregio	700	600

Aantal gerealiseerde afspraakbanen in de arbeidsmarktregio*	2.445	3.001
---	-------	-------

* Dit betreft het oplopend totaal aantal afspraakbanen conform de regionale doelstelling.

Hoe staan we ervoor?

Het afgelopen jaar investeerden wij volop in de samenwerking met werkgevers en opleiders om de mismatch op de arbeidsmarkt te verkleinen. Dit deden wij voor mensen met een arbeidsbeperking door middel van de afspraakbanen. Dat onze inzet hier succesvol is, bewijzen de resultaten van de afgelopen jaren.

Ook het 1000-banenplan heeft kansen voor scholing en werk opgeleverd voor veel werkzoekenden in onze regio. In 2018 zijn 355 mensen duurzaam aan de slag gegaan; een half jaar voor minimaal 24 uur per week. In 2018 vond ook het werkfestival plaats; dit organiseerden wij samen met de gemeenten uit de arbeidsmarktregio. Met ruim 11.000 bezoekers en een zeer positieve beleving van zowel werkgevers, scholen als werkzoekenden heeft het voor ruim 500 werkzoekenden een baan of een opleiding opgeleverd. De opgave om bijstandsgerechtigden aan het werk te helpen, blijft echter groot. Daarom zetten wij hier ook voor 2020 stevig op in.

Wat willen we bereiken in 2020?

Aandacht voor de tweedeling op de arbeidsmarkt blijft in 2020 een belangrijk speerpunt. Hierbij zijn duurzame ontwikkeling, scholing en leven lang ontwikkelen kernwoorden. Als centrumgemeente blijft Groningen hierbij sterk inzetten op de regionale samenwerking binnen Werk in Zicht. We investeren in het vormen van regionale maatschappelijke coalities met gemeenten, UWV, scholen, sociale partners en het bedrijfsleven. Om ervoor te zorgen dat (kwetsbare) werkzoekende jongeren, 50-plussers, mensen met een GGZ achtergrond en statushouders een kans en perspectief op werk krijgen, is regionale samenwerking tussen werkgevers, opleiders en overheden van essentieel belang. Hier bouwen wij in 2020 aan verder. Voor de plaatsingen gerealiseerd door SROI hebben we in 2020 een lagere doelstelling opgenomen dan in 2019. Dit heeft verschillende redenen: De belangrijkste reden is de kanteling naar een andere invulling van Social Return dan via vacatures, stages, etc. De krapte op de arbeidsmarkt blijft, ondanks dat de economie weliswaar licht blijft groeien. Daardoor hebben we nog steeds te maken met een mismatch op de arbeidsmarkt. Door de krapte op de arbeidsmarkt sturen we op duurzamere plaatsingen (kandidaten kunnen langer ingezet worden in het kader van SROI), waardoor er verminderde instroom plaats vindt.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We voeren het 1000-banenplan uit;
- We versterken Social Return in de regio;
- We voeren samen met partners het actieplan Perspectief op Werk uit;
- We sluiten aan op het thema economie en arbeid binnen het Nationaal Programma Groningen;
- We bevorderen een sluitende aanpak werkzoekende jongeren;
- We bewerkstelligen een goede aansluiting tussen Werk en GGZ door middel van het project Impuls Werk-GGZ;
- We voeren regionaal coördinatie op de participatie en integratie van statushouders;
- We werken met behulp van het regionaal werkbedrijf aan een regionale maatschappelijke coalitie ten aanzien van werk en scholing;
- We ontwikkelen praktijkleren, waarbij werkzoekenden zonder startkwalificatie via de praktijk certificaten kunnen behalen;
- We realiseren via pilots de Noordelijke scholingsalliantie samen met andere Noordelijke arbeidsmarktregio's, provincies, Sociale partners en O&O fondsen;
- We werken samen met werkgevers aan eenduidige dienstverlening door middel van arrangementen binnen de regio;

- We werken aan kansrijke ontmoetingsevents, waardoor werkzoekenden en werkgevers op informele wijze met elkaar in contact komen. Dit gebeurt voor kansrijke beroepen en voor speciale doelgroepen, zoals mensen met een arbeidsbeperking;
- We organiseren een Werkfestival 2.0, waar de ontmoeting tussen werkzoekenden en werkgevers centraal staat;
- We vinden het onverminderd belangrijk om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt een plek te bieden in het onderhoud van de gemeente en zoeken naast het inzetten van mensen die vallen onder de Wet Sociale Werkvoorziening naar andere vormen.

1.1.2 Werk

Werk biedt mensen materiële welvaart en economische onafhankelijkheid en is daarmee een van de belangrijkste motoren achter het tegengaan van armoede en schuldenproblematiek. Daarnaast zorgt werk in veel gevallen voor een sociaal netwerk, zinvolle tijdsbesteding en de mogelijkheid tot verdere ontplooiing van talenten; het draagt bij aan het welzijn en welbevinden van mensen.

Wij willen iedere werkzoekende passende ondersteuning bieden op weg naar (betaald) werk. Mensen die niet op eigen kracht betaald werk vinden, ondersteunen we met de mogelijkheden die de Participatiewet en de Wet sociale werkvoorziening ons bieden. We onderscheiden de volgende groepen:

- Mensen waarvan we verwachten dat ze relatief gemakkelijk aan het werk komen. Hen ondersteunen we hoofdzakelijk collectief en digitaal;
- Mensen die niet op eigen kracht een reguliere baan kunnen vinden of uitoefenen, bieden we individuele begeleiding en helpen we aan (aangepast of begeleid) werk of een basisbaan;
- Mensen die niet in een normaal arbeidsritme kunnen functioneren, begeleiden we naar maatschappelijke deelname of beschut werk (zie beleidsveld maatschappelijke participatie);
- Jongeren zonder startkwalificatie leiden we zo veel mogelijk terug naar school (zie ook '[programma 3: Voorkomen schooluitval](#)').

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal personen dat uitstroomt naar regulier werk	1.100	1.200
Aantal personen met een uitkering dat parttime inkomsten uit arbeid heeft	Stijging	350
Aantal personen dat gedetacheerd is (intern, extern) (SW)	600	585
Aantal personen dat werkzaam is op een begeleid werken plek (SW)	105	90

Hoe staan we ervoor?

Om de uitstroom naar werk te bevorderen zetten we verschillende re-integratie instrumenten in. We hebben de begeleiding van statushouders een integraal onderdeel van onze dienstverlening gemaakt. Hiervoor is de uitvoeringsunit Thuisin050 opgezet. We ondersteunen statushouders op verschillende leefgebieden, waaronder werk.

We vinden het belangrijk dat mensen parttime inkomsten uit arbeid (loondienst of ondernemerschap) verwerven. Waar mogelijk ondersteunen we mensen om hun activiteiten uit te breiden zodat ze volledig uit de uitkering kunnen stromen. We zijn bezig met de voorbereidingen voor het werkprogramma, dat in 2020 van start gaat.

Wat willen we bereiken in 2020?

Nu de economie op volle toeren draait, vinden mensen met de juiste opleiding, netwerk en vaardigheden op eigen kracht een baan. De mensen die wel onze ondersteuning nodig hebben, hebben vaak een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. We streven ernaar om eind 2020 minimaal 1.200 bijstandsgerechtigden uit te laten stromen naar regulier werk. Naast uitstroom naar werk vinden we het belangrijk dat mensen parttime inkomsten uit arbeid (loondienst of ondernemerschap) verwerven. Het kan een eerste stap zijn richting volledige uitstroom. Maar ook als dit niet tot uitstroom leidt, vinden we het belangrijk dat mensen werken als dat kan. Dit leidt bovendien tot een besparing op de uitkeringslasten.

Sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 kunnen mensen niet meer instromen in de SW (Sociale Werkvoorziening). Daarom verwachten we dat het aantal medewerkers in de SW dat gedetacheerd is, daalt naar ongeveer 585 aan het einde van 2020. We verwachten dat het aantal SW-medewerkers dat eind 2020 op een begeleid werken plek zit daalt naar 90. In plaats van een plek op grond van de SW kunnen mensen op een afspraakbaan geplaatst worden of in een nieuwe beschut baan (nieuwe instroom).

Wat gaan we hiervoor doen?

- We begeleiden en ondersteunen mensen naar werk; dit doen we door de inzet van trajecten, scholing en training. Op deze manier werken we aan de match van mensen op werk in kansrijke sectoren.
- We gaan aan de slag met het experiment 'Basisbaan'. Dit zijn banen voor mensen die geen arbeidsmarktperspectief hebben, die bijdragen aan de sociale cohesie en leefbaarheid in de wijken en dorpen en de gastvrijheid van de binnenstad.
- Via het werkprogramma willen we de instroom in de bijstand beperken en de uit- en doorstroom verhogen.
- We stimuleren parttime werken vanuit de Bijstand en werken van parttime werken toe naar fulltime uit de uitkering;
- We werken samen met werkgevers en opleiders in innovatieve trajecten en samenwerkingsverbanden gericht op uitstroom naar werk in de ICT sector, Zorg & Welzijn en Bouw & Techniek. Dit laatste doen we via het 1000-banenplan waarin scholing en SROI van bijstandsgerechtigden met elkaar gecombineerd worden;
- We voeren het actieprogramma 'Ondernemen met Impact' uit; hiermee jagen wij het sociaal/ impact ondernemen aan en wij stimuleren initiatieven van ondernemers om mensen aan de basis van de arbeidsmarkt aan het werk te helpen. Naast werkgelegenheid heeft het actieprogramma ook doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, sociale cohesie en zorg & welzijn;
- Onze dienstverlening (ontwikkelhuis) passen wij continu aan de veranderende arbeidsmarkt. We ontwikkelen beter passende trajecten en werken aan effectievere digitale ondersteuning (matchingssysteem).

1.1.3 Maatschappelijke participatie

Mensen die niet (betaald) kunnen werken, maar die wel iets willen doen, helpen we een handje. Meedoen is goed voor henzelf, ze nemen verantwoordelijkheden op zich en werken - al dan niet op vrijwillige basis - samen met anderen. Ook de samenleving kan hun inzet goed gebruiken. Ieder mens heeft talenten: we willen hen ondersteunen om die op de goede plek in te zetten, eenieder naar zijn mogelijkheden. Soms is dat een dagbesteding of vrijwilligerswerk dat voldoening geeft, voor mensen met een beperking kan het een beschutte werkplek zijn en voor weer anderen kan het een eerste stap zijn in de richting van de arbeidsmarkt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal mensen dat actief is op een Participatiebaan	-	-*
Aantal beschutte werkplekken oud (SW)	455	425
Aantal beschutte werkplekken nieuw (Participatiewet)	96	118

* afgesproken is niet te sturen op het aantal P-banen.

Hoe staan we ervoor?

Meedoen

Via Meedoen activeren we op verschillende manieren mensen uit de bijstand. Kansen in Kaart (KIK) brengt in beeld wie er allemaal in het bestand zitten door, in ieder geval eenmaal per jaar, een gesprek te voeren over werk of activering. De insteek is positief en gericht op het herstellen van persoonlijk contact. Mensen voelen zich gehoord en gewaardeerd en de mogelijkheden worden bekeken.

Een coach Meedoen begeleidt mensen naar vrijwilligerswerk, sociale activering via het gebieds Ondersteunend Netwerk (GON) of naar een participatiebaan. We beschikken over 17 consultants KIK en 15 coaches Meedoen. Zij werken samen en stemmen af met de WIJ-teams.

Veel participatiebanen zijn te vinden bij maatschappelijke instellingen zoals in de kinderopvang, zorg, keuken, huishouding of als gastheer/vrouw. We zien dat deelnemers zowel op eigen initiatief een P-baan vinden, via de coach Meedoen of via link050.

Beschut werk

Iederz biedt beschutte werkplekken aan mensen met een arbeidsbeperking. Het gaat om werk dat aansluit bij de mogelijkheden van werknemers met een indicatie. Het bieden van beschut werk, onderverdeeld in 'oud' beschut (SW) en 'nieuw' beschut (PW), is een wettelijke taak. De toegang tot de Wet Sociale werkvoorziening (Wsw) is sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 afgesloten. Nieuwe instroom gaat via het aanbieden van nieuw beschut. De gemeente heeft hiervoor een taakstelling vanuit het Rijk.

In 2018 is Iederz gestart met het uitvoeren van ontwikkeltrajecten voor diverse doelgroepen via het Instroomportaal, onder andere in de vorm van arbeidsmatige dagbesteding. Door dagbesteding te koppelen aan een ontwikkeltraject gericht op uitstroom uit de dagbesteding en naar (gesubsidieerde) arbeid, wordt verbinding gelegd tussen de WMO (zorg) en de Participatiewet (arbeid). In 2019 zijn voor de komende twee jaar ontwikkelplekken dagbesteding in het kader van het GON (gebiedsondersteuningsnetwerk) bij Iederz gerealiseerd. De instroom loopt goed. Naast de GON dienen zich diverse doelgroepen aan. Ook is de verbinding gelegd met het onderwijs (ProVso, Alfa college, Noorderpoort, Terra en praktijkleren), zorginstellingen en (sociaal) ondernemers. Daarin stimuleren we doorlopende lijnen, het verruimen van stagemogelijkheden en externe nieuw beschutte werkplekken. Met de toegenomen instroom is de behoefte aan het verbreden van werksoorten gegroeid. Het aanboren van een brede range aan doelgroepen heeft geleid tot een toename van het aantal arbeidscontracten nieuw beschut bij Iederz. Iederz heeft zich ontwikkeld van een traditioneel SW bedrijf naar een leer, werk- en ontwikkelbedrijf gericht op uitstroom. Deze transitie wordt ondersteund door communicatie gericht op imagooverandering en door communicatiemiddelen zoals voorlichtingen, presentaties, een actuele website en foldermateriaal.

Wat willen we bereiken in 2020?

Meedoen

We vinden het belangrijk dat mensen participeren en dat iedereen mee kan doen. In 2020 continueren we onze inzet op de positieve benadering van mensen in de bijstand.

De medewerkers van Werk en Participatie zijn actief in de wijk en sluiten aan bij de WIJ-teams, onder meer ter ondersteuning van de professionals die minder bekend zijn met de Participatiewet. We continueren in 2020 KIK en blijven via de coaches meedoen en de WIJ-teams inzetten op activering van mensen uit de bijstand. De begeleiding richting werk en participatie in Ten Boer is onderdeel van het Doorbraakproject. In 2020 gaan we verder met de doorontwikkeling van de Participatiebaan en KIK.

Naast Wmo dienstverlening kunnen mensen binnen het Gebieds Ondersteunend Netwerk (GON) ondersteuning ontvangen bij sociale activering op grond van de Participatiewet. In 2020 gaan we hiermee verder.

Beschut werk

In 2020 zetten we de transitie van Iederz door en zoeken we de aansluiting bij de ambities voor het sociale domein uit het coalitieakkoord. De transitie van Iederz is ook van invloed op de interne organisatie. We richten ons op het behalen van de opgelegde taakstelling van het Rijk voor nieuw beschut. In 2020 gaan we verder met het uitwerken van de plannen voor de herhuisvesting van iederz.

Wat gaan we hiervoor doen?

Meedoen

- We continueren de aansluiting van de coaches Meedoen bij de gebiedsgerichte aanpak. Dit geldt ook voor Kansen in Kaart. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitvoering doorontwikkeling Kansen in Kaart waarbij de inzet is om iedereen te spreken;
- We voeren het Doorbraak project uit in Ten Boer. [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Ten Boer](#);
- In Haren is de begeleiding richting werk en participatie een onderdeel van de gebiedsgerichte dienstverlening. [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Haren](#);
- Continueren van de werving en begeleiding van mensen in de P-baan en uitvoering op de doorontwikkeling;
- Sociale activering wordt als instrument gebruikt en het GON als netwerk voor langdurige ondersteuning.
- In de uitvoering sluiten we met onze aanpak en dienstverlening aan bij verschillende opgaven zoals ze geformuleerd zijn in de gebiedsprogramma's. Denk hierbij aan Kansrijk Oost, Sunny Selwerd, maar ook aan een stratenaanpak in Kostverloren, of een wijkaanpak Rivierenbuurt.

Beschut Werk

- Bieden van beschutte werkplekken aan mensen met een arbeidsbeperking;
- Organiseren van arbeidsmatige dagbesteding en ontwikkeltrajecten voor verschillende doelgroepen ter voorbereiding van beschut werk of andere vormen van werk;
- Samenwerking behouden en nieuwe aanboren met de instroomkanalen voor nieuw beschut, zoals het Pro-Vso onderwijs, de WIJ-teams, het GON en zorginstellingen;
- Certificeren eigen ontwikkeltraject in het kader van praktijkleren;
- Opzetten van doorlopende leerlijnen in samenwerking met praktijkleren en werkgevers binnen de arbeidsmarktregio;
- Beter benutten van in-bestedingsmogelijkheden binnen de gemeente en in het kader van Social Return on Investments;
- Investeren in begeleiding en verbreding van werksoorten;
- Uitbreiden aantal extern beschutte werkplekken;
- Versterken van de bedrijfsvoering van beschut werken;

- Verder ontwikkelen lederz als netwerkorganisatie.

Deelprogramma 1.2 Inkomen en armoedeverlichting

Voortdurende financiële zorgen vormen een belemmering bij het deelnemen aan de samenleving. Met het deelprogramma Inkomen en armoedeverlichting nemen we deze belemmeringen voor de doelgroepen weg. Dat doen we via het verstrekken van uitkeringen (Participatiewet, IOAW -Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte werkloze werknemers-, IOAZ -Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen-, Bbz- Besluit bijstandsverlening zelfstandigen-, BUIG -Bundeling van Uitkeringen Inkomensvoorziening aan Gemeenten-) en met (financiële) ondersteuning via ons armoede- en minimabeleid. Aan inwoners van de gemeente met problematische schulden bieden we schuldhulpverlening.

Beleidsvelden

- Uitkeringen
- Armoede- en minimabeleid
- Handhaving
- Schuldhulpverlening

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd	
	2019	2020
Aantal bijstandsuitkeringen	9.900	9.950*
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt moeite te hebben met rondkomen van het huishoudinkomen	-	-

*Het Rijk verwacht een lichte stijging van het aantal bijstandsuitkeringen in 2020. We volgend deze verwachting en gaan uit van een stijging.

1.2.1 Uitkeringen

We verstrekken uitkeringen op grond van de Participatiewet, de IOAW, de IOAZ en de Bbz aan burgers die er recht op hebben. Dat doen we tijdig en correct. We willen dat iedereen die er recht op heeft op tijd een uitkering ontvangt. Hiervoor geldt een wettelijke termijn van 8 weken. Als norm voor rechtmatigheid geldt landelijk een foutpercentage van maximaal 1%.

Om daar waar nodig burgers een laagdrempelige ingang te bieden, kunnen zij bij het WIJ-team met de voorbereiding van de uitkeringsaanvraag worden geholpen. We informeren betrokkenen actief en duidelijk over de regels en voorwaarden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
% uitkeringsaanvragen (BUIG) dat binnen 8 weken is afgehandeld	100%	100%
Foutpercentage verstrekte uitkeringen (BUIG)	<1%	<1%

Hoe staan we ervoor?

In tegenstelling tot de verwachte daling, is ons bijstandsvolume licht gestegen de eerste helft van dit jaar. Het is de vraag of we onze doelstelling voor eind 2019 (9.900 bijstandsdossiers) gaan halen.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen 100% van de uitkeringsaanvragen afhandelen binnen 8 weken. Als norm voor de rechtmatigheid volgen we de landelijke norm van een maximaal foutpercentage van 1%. Overschrijding van deze norm leidt tot financiële risico's voor de gemeente. We verwachten in 2020 een lichte toename van het aantal uitkeringen. Hiermee volgen we de voorspellingen van het Rijk. Deze verwachting van het Rijk lijkt bijzonder gezien de huidige stand van de conjunctuur. Een aantal ontwikkelingen heeft een opwaarts effect op het aantal uitkeringen. Het beperken van de WW-duur heeft ertoe geleid dat de maximale WW-duur eerder wordt bereikt. Een deel van deze mensen ontvang na deze periode een bijstandsuitkering. Gelijk met de invoering van de Participatiewet, is de toegang tot de SW gestopt en is de Wajong alleen nog maar toegankelijk voor volledig en duurzaam arbeidsongeschikte jongeren. Ingrepen in de WW en de invoering van de Participatie leiden in 2020 tot een toename van ruim 10 duizend uitkering in Nederland. Door de verhoging van de AOW leeftijd neemt het aantal mensen met een bijstandsuitkering verder toe. In het recente verleden heeft de verhoogde asielinstroom tot een sterke toename van het aantal uitkeringen geleid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Voortzetting van methodieken en werkwijzen die uitgaan van eigen regie, intrinsieke motivatie stressvermindering, zoals mobility mentoring en Kansen in Kaart;
- Evaluatie van Bijstand op Maat;
- Op iedere Wij locatie is van maandag tot en met vrijdag een medewerker Inkomen aanwezig. Deze medewerkers doen bijvoorbeeld intakegesprekken op locatie, handelen aanvragen af en verrichten andere werkzaamheden die tot hun takenpakket behoren. Daarnaast kunnen mensen terecht op het Harm Buitenplein;
- Uitkeringen rechtmatig en tijdig (binnen 8 weken) verstrekken.

1.2.2 Armoede- en minimabeleid

In de periode van 2015-18 hebben we op basis van de nota Perspectief, actieplan tegen armoede goede resultaten geboekt rondom armoedeverlichting, verbinding en participatie. In 2019 hebben we een aantal nieuwe accenten aan het armoedebeleid toegevoegd. Vanaf 2020 is er nieuw armoedebeleid, Toekomst met perspectief, naar een levende en lerende aanpak van armoede in de gemeente Groningen. De ambitie van het college is om generatiearmoede te doorbreken. We hebben 11 uitgangspunten geformuleerd en willen aan de hand van nieuwe instrumenten zoals een wegingskader met integrale indicatoren, gebiedsgericht werken en de inzet van ervaringsdeskundigen inzetten op structurele armoedebestrijding. Werkendeweg zoeken we nieuwe wegen en gaan resultaten en effecten nauwlettend volgen.

- Met het nieuwe beleid richten we ons met name op kinderen en gezinnen in armoede, omdat we de generatiearmoede willen doorbreken. Voor een bredere doelgroep blijven minimaregelingen zoals de bijzondere bijstand en individuele inkomenstoeslag in stand. We bezuinigen niet op het totale budget voor armoede- en minimabeleid. We willen bestaande en nieuwe initiatieven scherper beoordelen op hun bijdrage aan de doelen, hun toegevoegde waarde en hun effectiviteit. Daarbij schromen we niet om keuzes te maken. Een deel van de middelen dat hierdoor vrijvalt, zetten we in om het grotere bereik/gebruik van de minimaregelingen op te vangen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal toegekende aanvragen bijzondere bijstand	Stabiel	Stabiel

Waarvan in het kader van de witgoedregeling	Stabiel	Stabiel
Aantal verstrekte individuele inkomensvoetstukken (voorheen langdurigheidstoelagen)	Stijging	Stijging
Aantal gehonoreerde vergoedingen ouderbijdrage schoolfonds (schooljaar)	Stabiel	Stabiel
Aantal huishoudens dat gebruik maakt van één of meer inkomensregelingen*	Stabiel	Stabiel
Aantal deelnemers collectieve zorgverzekering	Stabiel	Stabiel
Aantal ondersteuningscontacten dat tot stand komt binnen de projecten/overige activiteiten van het armoedebeleid	Stijging	Stijging

*Onder inkomensregelingen verstaan we: bijzondere bijstand (inclusief duurzame gebruiksgoederen), vergoeding ouderbijdrage schoolfonds en individuele inkomensvoetstuk.

Hoe staan we ervoor?

Halverwege 2019 zien we de volgende ontwikkelingen:

- Met de Stadspas bereiken we 22.000 mensen (via 14.000 passen) Dit aantal blijft groeien;
- We onderzoeken of en hoe we het onrechtmatig gebruik van de Stadspas kunnen terugdringen;
- Stadspas breidt netwerk met Economische Zaken en ondernemers verder uit. Daaruit ontstaan meer acties ten behoeve van minima;
- Leerwegondersteuning wordt nu ook in Zuid aangeboden;
- Werkpro zamelt in hele provincie kleren en speelgoed in ten behoeve van de Stichting Babyspullen die er pakketten voor minima mee vult;
- Aantal deelnemers Voedselbank en kledingbanken groeit. Dat geldt ook voor Taalcoaches en Thuisadministratie, van Humanitas. Het bereik groeit;
- Jongeren weten de Groninger Krediet Bank steeds beter te vinden. Inzet eurocoaches bij jongeren met schulden groeit;
- In Vinkhuizen zet WIJ ervaringsdeskundigen in om minima met raad en daad bij te staan;
- Het bereik onder oudere minima groeit door hier extra op in te zetten. (WIJ, Stadspas).

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 starten we met het nieuwe beleid. Bestaande en nieuwe voorzieningen zullen worden getoetst aan de hand van het nieuwe wegingskader. We werken ook indicatoren en manieren van meten verder uit, zowel via cijfers als via 'storytelling'. Met inkomenscijfers van het Centraal bureau voor de statistiek willen we het niet-bereik (vooral onder werkenden) verder kunnen terugdringen. Een ontwikkelteam (#TeamPerspectief) bestaande uit medewerkers van de gemeente, de Rijksuniversiteit Groningen en ervaringsdeskundigen pakken daadkrachtig beleidsaspecten op daar waar regels of werkwijzen belemmerend werken. We zetten ook landelijke lobby in om beknellende regels aan te pakken. We gaan door met specifieke armoedeprojecten in wijken als Beijum en Selwerd, maar sluiten ook aan bij integrale projecten, zoals de aanpak van probleemgezinnen die veel zorg vragen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verschillende minimaregelingen moeten nog worden geharmoniseerd. Het gaat onder meer om pakketten van regelingen rond de participatie van schoolgaande kinderen, duurzame gebruiksgoederen en zorgkosten. Omdat we een integrale aanpak nastreven willen we 2020 nog benutten om tot een goed nieuw pakket te komen;

- We gaan een pool opzetten van ervaringsdeskundigen en zorgen dat bij allerlei initiatieven rond armoede, van zowel de gemeente als van maatschappelijke partijen, een ervaringsdeskundige betrokken wordt. Zo brengen we steeds de leefwereld binnen, waardoor voorzieningen en plannen beter aansluiten bij minima;
- We willen bestaande en nieuwe initiatieven scherper beoordelen op- hun bijdrage aan de doelen, hun toegevoegde waarde en hun effectiviteit. Daarbij schromen we niet om keuzes te maken. Een deel van de middelen dat hierdoor vrijvalt, zetten we in om het grotere bereik/gebruik van de minimaregelingen op te vangen.
- Team Perspectief wordt het kenniscentrum over armoede en over de verbinding van armoede met integrale aanpakken op collectief en individueel niveau. We borgen wat we leren, en stellen bij als dat nodig is;
- We zetten sterk in op een vereenvoudiging van regelingen, alsook van de communicatie daarover. Die kan per doelgroep verschillen. Dat helpt ook om nog meer minima te bereiken. De pilot maatwerkbudget wordt verder uitgebreid;
- De inbreng vanuit armoede in de gebiedsaanpakken wordt vergroot, met name in de wijkvernieuwingsgebieden waar vaak ook veel minima wonen;
- Vroegsignalering en preventie zijn belangrijk om generatiearmoede structureel aan te pakken. In coalitieverband willen we hier samen met bedrijven, burgers en organisaties verder handen en voeten aan geven;
- In de uitvoering sluiten we met onze aanpak en dienstverlening aan bij verschillende opgaven zoals ze geformuleerd zijn in de gebiedsprogramma's. Denk hierbij aan Kansrijk Oost, Sunny Selwerd, maar ook aan een stratenaanpak in Kostverloren, of een wijkaanpak Rivierenbuurt.
- We gaan de maaltijdvoorziening (onderdeel bijzondere bijstand) herijken, zodat de voorziening daar terecht komt, waar deze het meest nodig is.

1.2.3 Handhaving

We willen dat uitkeringen terecht komen bij mensen die er recht op hebben. Hiervoor volgen wij zorgvuldige intake-procedures. Verder informeren we onze klanten actief en begrijpelijk over de regels, voorwaarden en sancties. Vanuit het oogpunt van vertrouwen in burgers controleren we gericht. Dit draagt bij aan een zo efficiënt en effectief mogelijke bijstandsverstrekking.

Maar handhaving draagt ook bij aan:

- Het signaleren van problemen bij inwoners, zoals schuldenproblematiek;
- De solidariteit voor het sociale zekerheidsstelsel;
- De beheersing van de uitkeringsgelden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Aantal beëindigde uitkeringen (controle aan de achterkant)	Daling	Constant ten opzichte van 2019
% toegekende aanvragen (controle aan de poort)	<63%	<63%
Aantal opgelegde boetes	Daling	Daling

Hoe staan we ervoor?

Preventie

Handhaving is een samenspel van voorkomen en optreden. Hierdoor voorkomen wij dat klanten ten onrechte een uitkering krijgen. En voorkomen we vaker dat klanten hoge terugvorderingsbedragen en hoge boetes moeten betalen. Door onze communicatie zijn klanten goed op de hoogte van de regels. Daardoor overtreden ze minder vaak onnodig en onbewust de regels.

Repressie

Wij doen kortdurende bestuursrechtelijke onderzoeken in plaats van langdurende strafrechtelijke onderzoeken. We hanteren de bestuursrechtelijke aanpak wanneer het kan en de strafrechtelijke aanpak wanneer het moet. Hierdoor kunnen we meer (fraude)onderzoeken doen en onregelmatigheden of fraude dus vaker en vroeger stoppen. Hiermee is de feitelijke pakkans en ook de door burgers veronderstelde pakkans gestegen. Doordat we fraude/onregelmatigheden vaker en eerder constateren, dalen ook de terugvorderingsbedragen en de boetes. Dit is in het belang van zowel de burger als de gemeente.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen maximale naleving en nalevingsbereidheid van wetten en regels. In 2020 verwachten we ongeveer een gelijk aantal uitkeringen te beëindigen wegens fraude en minder P-wet-boetes op te leggen als in 2019. We verwachten dat het percentage toegekende uitkeringsaanvragen in 2020 lager is dan 63%.

Als we in het kader van een handhavingsonderzoek constateren dat er (mogelijk) sprake is van een zorgbehoefte dan delen we dat signaal met het WIJ-team en stemmen vervolgstappen met hen af. Zo ook beëindigen we uitkeringen niet direct maar informeren we eerst of de klant bij een WIJ-team bekend is. We stemmen wat dat betreft onze handhavingstijl af op de specifieke achtergronden en verwachtingen van de uitkeringsgerechtigde.

Inzet van Handhaving is steeds meer gericht op ondersteuning van het primair proces. Op die manier denken we de fraudealertheid zodanig te vergroten dat ook daar fraude eerder gedetecteerd wordt en uitkeringen bij onregelmatigheden in het regulier proces aangepast dan wel beëindigd zullen worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Streng controleren aan de poort;
- Voorlichten over regels en sancties;
- Bevorderen van fraude-alertheid binnen de directies Werk en Inkomen met behulp van scholing- en coaching-programma's;
- Themacontrole(s), hiermee onderzoeken we gericht naar fraude bij bepaalde groepen van klanten met een hoog risico;
- Informatie gestuurd handhaven; Betreft een pilot in samenwerking met Bureau Onderzoek om met interne en externe gegevensbronnen gekwalificeerde fraudesignalen te genereren met een hoge hit-ratio. Doel is met dit voorspellend model zowel de instroom te beperken als in het proces efficiënt fraude te detecteren;
- Inclusieve dienstverlening bieden; zorgen voor dienstverlening vanuit het perspectief van de klant;
- Meer integraal handhaven zowel binnen als buiten het sociaal domein.
- We voeren een screening uit op rechtmatigheid en voorliggende voorzieningen.

1.2.4 Schuldhelpverlening

Problematische schulden ontnemen mensen elk perspectief. Via de Groninger Kredietbank (GKB) bieden we alomvattende schuldhelpverlening: we zoeken naar een oplossing voor de financiële problemen en tegelijk pakken we de oorzaken aan. Ook proberen we te voorkomen dat er (opnieuw) schulden ontstaan door

vroegsignalering, preventie en nazorg. We werken intensief samen met de WIJ-teams, maatschappelijke partners en relevante schuldeisers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal aanmeldingen schuldhulpverlening	2.000	2.000
Aantal inschrijvingen schuldregeling	475	500
Aantal klanten in budgetbeheer	2.900	2.950
Aantal klanten in beschermingsbewind	1.150	1.200
Aantal aanvragen sociale kredieten	450	400
% geslaagde minnelijke regelingen	55%	66%*

*slagingspercentage 2018

Hoe staan we ervoor?

Het aantal aanmeldingen voor schuldhulpverlening bij de Groninger kredietbank lijkt in 2019 niet af te nemen. Er worden meer mensen in financiële problemen doorgeleid naar langdurige trajecten als budgetbeheer en schuldregeling. De euro-coaches krijgen steeds meer aanvragen van jongeren in financiële problemen. Verder krijgen de preventiemedewerkers veel verzoeken om voorlichting, cursus en andere schuldpreventie-activiteiten. Het aantal klanten in beschermingsbewind bij de Groninger kredietbank blijft stijgen, ook als gevolg van de implementatie van het beleid om voor burgers die het nodig hebben zoveel mogelijk het bewind als gemeente zelf uit te voeren. De druk op de schuldhulpverlening blijft groot vanwege de complexiteit van dossiers (meer instabiele financiële huishoudens, belemmerende regelgeving, multi-problematiek, grotere schuldenpakketten, meer zelfstandigen zonder personeel (ZZP'ers) en klanten met een eigen woning). We verstrekken minder sociale kredieten voornamelijk omdat nieuwkomers niet meer via een lening bij de Groninger kredietbank, maar via leenbijstand hun woninginrichting vergoed krijgen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen schuldhulpverlening bieden aan degenen die dat nodig hebben. We willen (problematische) schuldsituaties van burgers stabiliseren en waar mogelijk oplossen. Daarnaast richten we ons op vroegsignalering en preventie: voorkomen van (problematische) schulden bij burgers en het bevorderen van hun financiële zelfredzaamheid. We willen als gemeente voorop blijven lopen met onze integrale aanpak van schuldhulpverlening (waaronder de euro-coaching van jongeren met (dreigende) schulden) en preventie. We gaan door met innovatieve aanpakken van schuldhulpverlening en zoeken daarbij de grenzen van wet- en regelgeving op zodat we mensen meer perspectief kunnen bieden. We proberen het slagingspercentage minnelijke schuldregelingen dat in 2018 boven het landelijk gemiddelde lag, minimaal te evenaren. Onze kwaliteit van dienstverlening willen we borgen door te voldoen aan de door de branchevereniging voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren (NVVK) en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening gestelde eisen. We willen de samenwerking met de WIJ-teams uitbreiden. We kiezen er voor om het beschermingsbewind bij burgers die dat nodig hebben zoveel mogelijk als gemeente zelf uit te voeren. De burgers van Ten Boer werden al bediend door de Groninger kredietbank, vanaf 2020 zullen ook de burgers van Haren schuldhulpverlening ontvangen van de Groninger kredietbank.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van schuldhulpverlening (budgetbeheer, -coaching en schuldregeling) Groninger kredietbank;

- Ondersteunen van jongeren met (dreigende) schulden door de inzet van euro-coaches en een bredere inzet van het jongerenkrediet;
- Organiseren van preventie-activiteiten samen met scholen, vrijwilligers, relevante schuldeisers en maatschappelijke instellingen;
- Ontwikkelen van vroeg-signaleringsmethodieken;
- Met schuldhulpverlening (waar onder vroegsignalering en preventie) aansluiten bij de wijkgerichte aanpak. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Intensiveren van de samenwerking tussen de Groninger kredietbank en de WIJ-teams. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ontwikkelen van innovatieve aanpakken schuldhulpverlening;
- Werken met individuele maatwerkplannen en kijken naar creatieve en alternatieve mogelijkheden voor afbetaling van schulden;
- Beschermingsbewind zoveel mogelijk door de gemeente zelf uitvoeren;
- Overdracht van schuldhulpverlening aan burgers van Haren van de kredietbank Drenthe naar de Groninger kredietbank.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Thermiek BV	
Relevante beleidsinformatie	Het doel is re-integratie van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt of arbeidsbeperking door een arbeidscontract. De werknemers worden gedetacheerd in de markt- en overheidssector. De doelgroep betreft mensen die voorheen vielen onder de wet sociale werkvoorziening, de wet werk en bijstand en de Participatiewet.
Beleidsrisico	Geen.

Stichting WeerWerk Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Het doel is het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen die onder de doelgroep van de WWB vielen. Deze zogeheten 'gesubsidieerde arbeid' is inmiddels afgebouwd (raadsbesluit 30 november 2011). Momenteel is nog één persoon in dienst van de stichting. Het voornemen is deze persoon bij een andere organisatie in dienst te laten treden en vervolgens de stichting te liquideren. De verwachting is dat dit in december 2019 plaats zal vinden.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten > 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Werk en inkomen						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
Lasten						
01.1	Werk en activering	64.182	68.681	60.095	59.616	58.614
01.1.1	Regionaal arbeidsmarktbeleid	5.566	8.566	819	819	819
01.1.2	Werk	39.458	42.495	41.874	41.317	40.222
01.1.3	Maatschappelijke participatie	19.159	17.620	17.402	17.480	17.573
01.2	Inkomen en armoedeverlichting	198.121	200.118	204.638	208.732	212.235
01.2.1	Uitkeringen	171.600	175.101	180.714	184.660	188.025
01.2.2	Armoede- en minimabeleid	19.030	17.834	17.105	17.253	17.391
01.2.3	Handhaving	1.491	1.530	1.530	1.530	1.530
01.2.4	Schuldhelpverlening	6.000	5.653	5.290	5.290	5.290
	Totaal	262.303	268.798	264.733	268.347	270.849
Baten						
01.1	Werk en activering	8.567	17.477	9.809	9.809	9.809
01.1.1	Regionaal arbeidsmarktbeleid	992	8.525	778	778	777
01.1.2	Werk	4.132	4.425	4.503	4.503	4.503
01.1.3	Maatschappelijke participatie	3.443	4.528	4.528	4.528	4.528
01.2	Inkomen en armoedeverlichting	155.690	157.415	162.642	166.346	168.936
01.2.1	Uitkeringen	154.447	156.202	161.429	165.133	167.723
01.2.2	Armoede- en minimabeleid	396	396	396	396	396
01.2.3	Handhaving	67	67	67	67	67
01.2.4	Schuldhelpverlening	780	750	750	750	750
	Totaal	164.257	174.892	172.451	176.155	178.745
Geraamd resultaat voor bestemming		98.046	93.906	92.282	92.193	92.104
Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	0	0	0	0	0
	Totaal onttrekkingen	400	0	0	0	0
Geraamd resultaat na bestemming		97.646	93.906	92.282	92.192	92.104

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-		2020	2021	2022	2023
		progra	mma				
3	Subsidie- en uitvoeringskosten SW	1.1	I	-250			
11	Terugloop omzet detachering SW	1.1	S	-100	-100	-100	-100

29	Basisbaan	1.1	I	-700	-700	-700	
31	Sociaal ondernemen	1.1	S	-50	-50	-50	-50
32	Intensivering begeleiding en participatie	1.1	S	-2.000	-1.500	-1.000	-1.000
	Totaal deelprogramma 1.1			-3.100	-2.350	-1.850	-1.150
18	Bijzondere bijstand/Bewindvoering	1.2	I	-650			
19	Individuele inkomenstoeslag	1.2	S	40	80	80	80
28	Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG	1.2	S	-9.800	-9.500	-9.500	-9.500
59	Vorming GBI	1.2	I	-250			
	Totaal deelprogramma 1.2			-10.660	-9.420	-9.420	-9.420
	Totaal programma 1			-13.760	-11.770	-11.270	-10.570

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen 2019.

Overzicht intensiveringsmiddelen 2020-2023

01 Werk en inkomen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
01.2 Inkomen en armoedebestrijding								
Tekort BUIG	5.800		7.100		7.900			8.200
Totaal 01 Werk en inkomen	5.800	0	7.100	0	7.900	0	0	8.200

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen 2020.

Overzicht hervormingen 2020-2023

01 Werk en inkomen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
01.1 Werk en activering								
Werkprogramma/Participatiebudget/ ESF		1.000		250				
Inzetten ESF subsidies				250				
Accres instellingen		61						
01.2 Inkomen en armoedebestrijding								
Handhaven/ sociale recherche/ terugvordering		200						
Totaal 01 Werk en inkomen	0	1.261	0	250	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

1.1 Werk en activering (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	-4.499	8.910	4.411
Afwijking bestaand beleid	-5.499	8.849	3.350

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 5,5 miljoen euro hoger.

Werk In Zicht: Regionaal arbeidsmarktbeleid ESF subsidies (N 7,7 miljoen euro)

In 2020 ontvangen we voor de arbeidsmarktregio de eindafrekening van de ESF middelen voor de periode 2017 - 2020. Dit levert aan de baten- en de lastenkant een mutatie van ruim 7,7 miljoen euro op.

Werk In Zicht: Projecten Regionaal arbeidsmarkt (V 2,7 miljoen)

Vanuit de jaarrekening 2018 hebben we ten behoeve van regionale projecten (onder andere het 1000-banenplan), een bedrag van 2,7 miljoen euro overgeheveld naar 2019. Hierdoor zijn de lasten in 2019 2,7

miljoen euro hoger dan in 2020.

Intensivering begeleiding en participatie (N 2,0 miljoen euro)

Met de uitvoering van het werkprogramma willen we de instroom in de bijstand beperken en de uitstroom uit de bijstand versnellen. In het coalitieakkoord is voor 2020 2,0 miljoen euro aan intensiveringsmiddelen opgenomen om invulling te geven aan het nieuwe werkprogramma dat uitgaat van positief individueel maatwerk (zie ook deelprogramma 1.2).

Maatschappelijke participatie (V 1,5 miljoen euro)

In de begroting 2020 houden we rekening met een uitstroom van SW medewerkers (oud WSW) van 5% van het WSW-bestand. Dit komt neer op 49 medewerkers. Hierdoor vallen de lasten 1,5 miljoen euro lager uit dan in de begroting 2019.

Subsidietekort SW (V 535 duizend euro)

Vanaf 2020 is het subsidietekort SW structureel met 535 duizend euro verlaagd.

Basisbaan en sociaal ondernemen (N 500 duizend euro)

Vanuit het coalitieakkoord is in 2020 450 duizend euro extra beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de basisbanen (totaal beschikbaar 700 duizend euro) en 50 duizend euro extra voor sociaal ondernemen (totaal beschikbaar 100 duizend euro).

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 8,9 miljoen euro hoger.

Werk In Zicht: Regionaal arbeidsmarktbeleid (V 7,7 miljoen euro)

In 2020 ontvangen we voor de arbeidsmarktregio de eindafrekening van de ESF middelen voor de periode 2017 - 2020. Dit levert aan de baten- en de lastenkant een mutatie van ruim 7,7 miljoen euro op.

Loonkostensubsidie (V 400 duizend euro)

We houden in de begroting 2020 rekening met 400 duizend euro extra aan opbrengsten vanuit de BUIG voor loonkostensubsidie. Deze loonkostensubsidie wordt ingezet om het stijgend aantal baanafspraken banen en nieuw beschutte werkplekken te kunnen financieren.

Detacheringsopbrengst (N 217 duizend euro)

De opbrengst detacheringen SW loopt in 2020 terug als gevolg van de natuurlijke uitstroom en de terugval van detachering naar het beschutte bedrijf.

Maatschappelijke participatie (V 1,0 miljoen euro)

We verwachten in 2020 hogere baten door een stijging van de omzet van het beschutte bedrijf met 145 duizend euro en hogere bijdragen in het subsidietekort vanuit de buitengemeenten van 178 duizend euro. Daarnaast gaan we voor nieuw beschuit uit van een bonus van 288 duizend euro en een hogere begeleidingsvergoeding van 432 duizend euro.

Nationaal Coördinator Groningen (N 150 duizend euro)

We hebben in 2019 incidenteel een bijdrage van 150 duizend euro ontvangen voor de uitvoering van het 1000-banenplan in kader van de aardbevingsproblematiek.

Overig (V 82 duizend euro)

Diverse overige afwijkingen in de baten en de lasten tellen op tot een voordeel van 82 duizend euro.

Intensivering/ Hervormingen

1.000

61

1.061

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

1.2 Inkomens en armoede bestrijding (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten -1.997	Baten 1.725	Saldo -272
---	-------------------------	-----------------------	----------------------

Afwijking bestaand beleid	3.603	1.725	5.328
----------------------------------	--------------	--------------	--------------

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 3,6 miljoen euro lager.

BUIG (N 965 duizend euro)

De afgelopen jaren is er een tekort geweest op de Wet BUIG. Het tekort dat we voor de komende jaren verwachten, wordt veroorzaakt door de verdeelsystematiek die een te klein aandeel in het macrobudget berekent voor de gemeente Groningen.

Intensivering begeleiding en participatie (V 3,0 miljoen euro)

Met uitvoering van het poort - en uitstrooprogramma willen we de instroom in de bijstand beperken en de uitstroom uit de bijstand versnellen. Hiermee realiseren we een besparing op de BUIG uitgaven waardoor het tekort op de BUIG wordt verlaagd. De besparing die we met de uitvoering van het programma verwachten te realiseren loopt op van 3,0 miljoen euro in 2020 tot structureel 5,0 miljoen vanaf 2022 (zie ook deelprogramma 1.1).

Schuldhelpverlening (V 572 duizend euro)

Ter versterking van het gemeentelijke armoede- en schuldenbeleid heeft het kabinet voor drie jaar geld ter beschikking voor het voorkomen van schulden en de bestrijding van armoede. In 2018 hebben we deze middelen niet kunnen inzetten, de gelden zijn incidenteel doorgeschoven naar 2019 ter inzet van voor euro-coaches en schuldhelpverlening in de wijken.

Beschermingsbewind (V 550 duizend euro)

Door het beroep dat statushouders doen op de voorzieningen van de bijzondere bijstand en de toegenomen kosten van bewindvoering is in 2019 en 2020 extra budget nodig. Door een daling van de instroom van vergunninghouders nemen de kosten geleidelijk af. In het raadgevoorstel Beleidsregels bijzondere bijstand en tarieven beschermingsbewind dat februari 2018 is vastgesteld is besloten om (voor minima) de dienst beschermingsbewind te laten uitvoeren door de gemeente Groningen. Door beide ontwikkelingen wordt het tekort op termijn lager. In 2019 is 1,2 miljoen euro beschikbaar gesteld en in 2020 650 duizend euro. In de begroting 2020 levert dit 550 duizend euro aan lagere lasten op.

Bijstand op maat (V 400 duizend euro)

Omdat in de begroting 2019 vanuit de ESF reserve een incidenteel bedrag van 400 duizend euro opgenomen is voor het project Bijstand op Maat, vallen de lasten in de begroting 2020 400 duizend euro lager uit dan in 2019.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 1,7 miljoen euro hoger.

BUIG (V 1,7 miljoen euro)

We verwachten in 2020 een hogere rijksbijdrage voor de BUIG van 1,7 miljoen euro.

Overig (V 71 duizend euro)

Diverse kleinere afwijkingen in baten en lasten tellen op tot een voordeel van 71 duizend euro.

Intensiveringen/ Hervormingen	-5.600	-5.600
--------------------------------------	---------------	---------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Financiële risico's

Naam risico Programma 1	Financiering uitvoering wet BUIG Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>In de begroting 2020 wordt uitgegaan van een negatief saldo op de BUIG 12,6 miljoen euro. Aanname hierbij is dat het budgetaandeel in 2020 gelijk is aan dat in 2019 en dat het aandeel in de landelijke uitgaven in 2020 gelijk is aan dat in 2018. In tegenstelling tot wat we in de begroting 2019 hebben opgenomen, gaan we er niet van uit dat de uitgaven zich in 2019 en 2020 verbeteren als gevolg van de maatregelen die in de begroting 2018 zijn ingezet.</p> <p>In de begroting 2019 worden maatregelen voorgesteld om het tekort op de BUIG in de komende jaren terug te brengen. De belangrijkste maatregelen zijn gericht op het beperken van de instroom en het versnellen van de uitstroom in het eerste jaar. In de begroting 2019 is vanaf jaarschijf 2020 een indicatie van de opbrengsten van de maatregelen opgenomen. Het risico is dat we de ingeschatte besparing niet kunnen realiseren.</p>
Risicobedrag 2020	1,5 miljoen euro
Kans 2020	25%-75%
Risicobedrag 2021	2 miljoen euro
Kans 2021	25%-75%
Risicobedrag 2022	2,5 miljoen euro
Kans 2022	25%-75%
Risicobedrag 2023	2,5 miljoen euro
Kans 2023	25%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	VGR 2014-2 en Begroting 2015
Actie	

Naam risico Programma 1	Wijziging BBZ Werk en Inkomen
------------------------------------	--

Omschrijving	<p>Vanaf 2020 wordt de financiering van de BBZ aangepast. De veranderingen hebben betrekking op drie onderdelen: levensvatbaarheidsonderzoeken, bedrijfskapitaal en uitkering levensonderhoud. Levensvatbaarheidsonderzoeken: We gaven ongeveer 150 duizend uit, kosten werden voor 90% vergoed. Straks worden de middelen die het Rijk hiervoor beschikbaar stelt toegevoegd aan de algemene uitkering GF. Het financiële effect voor de gemeente Groningen kunnen we niet inschatten omdat we geen beeld hebben van de landelijke uitgaven aan levensvatbaarheidsonderzoeken. We hebben geen invloed op de verdeling, wel op het aantal onderzoeken en deze voeren we alleen uit wanneer dit strikt noodzakelijk is. We schatten in dat het effect gering is.</p> <p>Kapitaalverstrekking: In de huidige situatie kan 75% bij het Rijk worden gedeclareerd, de rest wordt gebudgetteerd. Vanaf 2020 wordt 100% gebudgetteerd op basis van de werkelijke uitgaven en moet 75% in 5 jaar tijd worden terugbetaald. Wanneer gemeenten haar debiteurenbeheer op orde heeft dan zijn er geen tekorten. Alles boven de 75% is voor de gemeentekas. Hier hebben we in principe veel invloed op en er is een positief financieel effect mogelijk.</p> <p>Toevoeging van de middelen voor levensonderhoud aan de gebundelde uitkering artikel 69 PW (BUIG): Uitgaven zijn nu 75% declarabel, rest wordt gebudgetteerd op basis van t-2. Over het gebudgetteerde deel heeft een gemeente een eigen risico van 5%. Vanaf 2020 loopt de verdeling van deze middelen mee in de verdeling van de BUIG. In 2018 bedroegen de netto lasten 1,8 miljoen euro. We namen hiermee 6,55% van de landelijke uitgaven (2,7 miljoen) voor onze rekening. Het aandeel in het macrobudget 2018 bedraagt 2,43%. Onder gelijkblijvende omstandigheden krijgen we 2,43% van 2,7 miljoen (0,7 miljoen euro) en geven we 1,8 miljoen euro uit. Dit duidt op een potentieel risico. De omvang is afhankelijk van het effect van inhoudelijke aanpassingen:</p> <p><i>Afsluiting van instroom bij centrumgemeenten voor BBZ-bijstandsverlening aan ondernemers in de binnenvaart:</i> Groningen is één van de centrumgemeenten. Deze aanpassing heeft een positief effect op de Groningse en leidt tot een daling van het uitgavenaandeel.</p> <p><i>Afsluiting nieuwe instroom van zelfstandigen van 55 jaar en ouder met een niet-levensvatbaar bedrijf.</i> Ook dit heeft een positief effect op de uitgaven in Groningen. Onduidelijk is of dit leidt tot een kleiner aandeel in de landelijke uitgaven.</p> <p><i>Verdere uniformering van het Bbz 2004 met de uitgangspunten van de Participatiewet:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Algemene bijstand wordt verstrekt om niet en niet als rentedragende lening; 2. Bijstandsverlening met terugwerkende kracht is niet toegestaan. <p>Ook dit heeft een positief effect op de uitgaven in Groningen. Onduidelijk is of dit leidt tot een kleiner aandeel in de landelijke uitgaven.</p> <p>Het maximale risico komt bovenop het tekort op de BUIG. Dit tekort bedraagt meer dan 7,5% waardoor we in aanmerking komen voor het vangnet. Een toename van het tekort wordt voor de helft gecompenseerd door een hogere vangnetuitkering.</p>
Risicobedrag 2020	500 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	500 duizend euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	500 duizend euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	500 duizend euro
Kans 2023	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Begroting 2020
Actie	We nemen in 2020 actie om de gewijzigde BBZ optimaal uit te voeren. Dit moet leiden tot een verlaging van de uitgaven waardoor het risico daalt.

Naam risico	Risico loonstijgingen SW
Programma 1	Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>Op 22 december 2015 hebben de VNG en de bonden een onderhandelaarsakkoord bereikt over een nieuwe cao SW. De indexatie van de lonen is gekoppeld aan de indexatie van het wettelijk minimumloon.</p> <p>In juni 2019 is een akkoord bereikt over de Cao SW 2019. Dit akkoord is in september door Cao-partijen bekrachtigd. Per 1 juli 2019 is het wettelijk minimumloon (WML) verhoogd met 1,23% en daarmee ook de lonen SW.</p> <p>Na 2019 is de situatie onzeker. Een loonsverhoging van 1% heeft een financieel effect van ongeveer 270 duizend. We houden rekening met een afname van de doelgroep van 5% per jaar. Het risico verlaagt dus ook met 5% per jaar.</p>
Risicobedrag 2020	270 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	257 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	244 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	244 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2012
Actie	Berichtgeving Rijk afwachten

Programma 2 Economie en werkgelegenheid

De gemeente telde in 2018 ruim 145.000 banen en is het centrum van werkgelegenheid in de regio. Werkgelegenheid is belangrijk voor de gemeente en haar inwoners. Inwoners werken om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien en werk biedt de inwoners kansen om zich te ontwikkelen, te emanciperen en deel te nemen aan de samenleving. Werkgelegenheid ontstaat vooral bij bedrijven. In de collegeperiode 2019-2022 willen wij koersen op een toename van 5.000 banen. Om dit te kunnen realiseren faciliteren wij werkgevers, nodigen wij hun uit en moedigen wij hun aan. We versterken zo onze positie als internationale kennisstad. We werken samen aan een aantrekkelijke gemeente met een krachtig economisch profiel. Ook bieden we ondernemers letterlijk en figuurlijk ruimte, of het nu gaat om faciliteren van ondernemerschap of mogelijkheden voor de agrarische sector. Langs al deze sporen kiezen we voor open samenwerking met ondernemers en andere partners, met veel ruimte voor hun ideeën en initiatieven. Wij voeren activiteiten en projecten (gezamenlijk) uit die de doelstellingen ondersteunen. Daarmee stimuleren we economie en werkgelegenheid.

Niet alleen vanuit het programma economie werken we hieraan, juist de samenhang tussen de programma's is van groot belang. Gezamenlijk streven we naar een gezond, groen en gelukkig Groningen.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Wij willen dat Groningen een gemeente is waar:

- Bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden samen optrekken en bijdragen aan duurzame en innovatieve werkgelegenheid;
- Een levendige binnenstad is die een grote aantrekkingskracht heeft op ondernemers, studenten, kenniswerkers, bezoekers en toeristen en wat versterkt wordt door de toeristische kracht van de buitengebieden;
- Ondernemers de ruimte krijgen en waar bedrijven zich graag vestigen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Economische Agenda 2015-2019 \(september 2014\) bestaand uit Convenant Ondernemend Groningen en G-kwadraat 2015-2019](#)

[Strategische agenda Akkoord van Groningen 2018-2022](#)

[Het meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie 2019-2022 \(mei 2019\)](#)

[Omgevingsvisie 'The Next City' \(2018\)](#)

[Centrumvisie Haren \(juni 2018\)](#)

[Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid \(2017\)](#)

[Watervisie - Koersen op Water \(april 2017\)](#)

[Toekomstvisie Koopmansplein \(Ten Boer, 2017\)](#)

[Binnenstadsvisie Bestemming Binnenstad \(februari 2016\)](#)

[Groningen geeft energie \(juli 2015\)](#)

[Vaststelling visie werklocaties "Rode Loper" en de "Beleidsnotitie Westpoort" \(september 2014\)](#)

[Strategisch evenementenbeleid \(oktober 2014\)](#)

[Structuurvisie Detailhandel 2011-2020 \(januari 2011\)](#)

[Structuurvisie Kantoren 2010-2020 \(november 2010\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Groei werkgelegenheid

Het gaat goed met de Groningse economie. In 2018 is de werkgelegenheid toegenomen met 5.177 banen. Steeds meer mensen vinden een baan en met 874 nieuwe vestigingen is de economische structuur van de stad verder versterkt. De banengroei in de gemeente Groningen (3.7%) ligt boven de landelijke groei (2.2%). De ontwikkeling van het aantal vestigingen (5%) ligt iets boven het landelijke cijfer (4.6%). Landelijk gezien is er een kentering zichtbaar. Het Centraal Planbureau geeft aan dat het hoge groeitempo van de Nederlandse economie voorbij is. Het consumentenvertrouwen is sinds februari 2019 negatief. Daarnaast wordt het steeds moeilijker om ontstane vacatures in te vullen. De ambitie van het college is om 5.000 extra banen te creëren in de gemeente Groningen in deze collegeperiode (2019-2022).

Economische Agenda 2019-2022

In 2019 ontwikkelen we, met de komst van een nieuw college en coalitieakkoord, een nieuw economisch programma voor de komende vier jaar. Dit programma is een strategisch document en zal eind 2019 in de raad komen. Het wordt een flexibele agenda die gebaseerd is op input vanuit verschillende geledingen. Hiermee zijn we in staat om, in nauwe samenwerking met onze interne en externe partners, in te spelen op veranderingen in de markt en maatschappij. Een nieuw economische agenda vraagt om verwante indicatoren. Het is een geschikt moment om de indicatoren te herzien en aan te passen.

Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie 2019-2022

In 2019 is voor het eerst een Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie vastgesteld. Dit programma geeft onze ruimtelijke opgaven weer en vertaalt deze in een programma dat het vestigingsklimaat van Groningen aantrekkelijk houdt en versterkt. Hiermee versterken we de randvoorwaarden voor economische ontwikkeling. Door inzet op verbetering van ons vestigingsklimaat leveren we een belangrijke bijdrage aan onze leefkwaliteit en de aantrekkelijkheid van onze gemeente.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 2.1 Groningen Kennisstad

Door de aanwezigheid van de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool, de MBO-instellingen, het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) en kennisintensieve bedrijven heeft Groningen toegang tot innovatieve kennis en daarmee veel kansen voor nieuwe kennisintensieve bedrijvigheid. Die kansen willen we benutten. Als gemeente bevorderen we de samenwerking en kennisdeling tussen de verschillende partijen en ondersteunen we nieuwe initiatieven. Hierin nemen we het middelbaar beroepsonderwijs nadrukkelijk mee. Ook communiceren we actief en (inter)nationaal over de kwaliteiten van Groningen als kennisstad.

Beleidsvelden

- Samenwerken met kennisinstellingen
- Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis- en innovatieprojecten
- Samenwerken versterken gericht op kennis en innovatie
- (Inter)nationaal Promoten van onze kennissectoren
- Talent en bedrijfsleven koppelen
- Huisvesten van kenniseconomie

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd	
	2019	2020
Het aantal werkzame personen in onze Speerpuntsectoren	51.000	51.000

2.1.1 Samenwerken met kennisinstellingen

Groningen heeft alles in huis om verder te groeien op het gebied van kennis en innovatie. In het Akkoord van Groningen willen we kennisinstellingen, bedrijven en overheden samen laten optrekken en een belangrijke bijdrage laten leveren aan (nieuwe) innovatieve werkgelegenheid. We werken samen met de Rijksuniversiteit Groningen, het UMCG, de Hanzehogeschool Groningen, de provincie Groningen, Noorderpoort en het Alfa-college.

Hoe staan we ervoor?

Groningen is in aantal de vierde studentenstad van Nederland. De bevolkingsgroei vond voor een belangrijk deel plaats dankzij de toename van buitenlandse studenten en onderzoekers. Hun aandeel bij de Rijksuniversiteit Groningen is inmiddels gegroeid tot 22%; bij de Hanzehogeschool Groningen is dat ongeveer 9%. Deze groei vangt in directe zin het door demografische ontwikkelingen dalende aantal Nederlandse studenten op en in indirecte zin de dalende beroepsbevolking.

De beginnende technologiebedrijven van de Rijksuniversiteit Groningen en het UMCG hebben meer economische impact en tellen dubbel zoveel banen als Amsterdamse kennisinstellingen. Door de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven te intensiveren kunnen wij gezamenlijk beter zichtbaar maken wat Groningen op het gebied van innovatie te bieden heeft.

Vanwege de financiële opgaven van de gemeente moeten we op zoek naar een nieuwe balans in de bekostiging van het Akkoord van Groningen per 2021. Er zal met de zes Akkoordpartners besproken worden hoe de bezuinigingen worden verwerkt in de begroting en wat ze betekenen voor de plannen en doelstellingen op termijn.

Wat willen we bereiken in 2020?

De belangrijkste doelen van het Akkoord van Groningen in 2019 zijn:

- Het aantrekken van nieuwe bedrijven en studenten door middel van promotie van Groningen;
- Het verblijfsklimaat voor internationals in de gemeente verbeteren (zie beleidsveld 2.1.4: [\(Inter\)nationaal Promoten van onze kennissectoren](#));
- Het verhogen van de kenniscirculatie tussen kennisinstellingen, overheid en burgers door het ontwikkelen van proeftuinen, innovatiewerkplaatsen en Masterclasses;
- De MBO-instellingen betrokken houden op relevante thema's en projecten;
- Vergroten van de inzetbaarheid van studenten voor de Noordelijke arbeidsmarkt;
- De samenwerking van de Groningse Healthy Ageing Agenda versterken ([Zie ook programma 4.1.5 Lokaal gezondheidsbeleid](#)).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Strategische speerpunten (Energie, Healthy Ageing, Digitalisering, Internationalisering, Innovatieklimaat en Binding van Talent) verder versterken;
- Inzetten op de ontwikkeling van meer studentenhuysvesting, met name voor buitenlandse studenten (zie [Programma 8: Wonen](#));

- Internationale contacten versterken via missies, beurzen en congressen;
- Uitbouwen welkomstklimaat voor internationals;
- Onderzoek naar vertrek van afgestudeerden naar buiten Groningen;
- Opstellen en uitvoeren van het nieuwe strategische plan voor Campus Groningen 2020-2025.

2.1.2 Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis- en innovatieprojecten

Samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere overheden nemen we deel aan (Europese/internationale) samenwerkingsprojecten op het gebied van kennisontwikkeling en innovatie. Daarmee versterken we onze kennisinfrastructuur en proberen we andere partijen te laten investeren in de Noordelijke economie.

Hoe staan we ervoor?

We stimuleren innovatie en kennisdeling door verbindingen te leggen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven. We zoeken koppelingen met nationale en Europese projecten en geldstromen. Met onze project-verwerwers in Brussel hebben we goede ingangen gecreëerd. We stimuleren cross-overs tussen verschillende disciplines en sectoren. Door cofinanciering dragen we als gemeente er aan bij dat andere partijen geld beschikbaar stellen, en stimuleren we kennis- en innovatieprojecten. Deze aanpak leidt tot nieuwe (kennis-gerelateerde) bedrijvigheid. We brengen meer focus aan door samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen agenda's op de speerpunthema's te (helpen) ontwikkelen.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen (de ontwikkeling van) gezamenlijke projecten en activiteiten op het gebied van kennis en innovatie nationaal en internationaal ondersteunen en faciliteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen projecten die innovatie in het Midden en Kleinbedrijf (MKB) stimuleren;
- De agenda's op de thema's doorzetten (digitaal, energie, Healthy Ageing);
- Het verder ontwikkelen van het project Groningen Digital City;
- Het ontwikkelen van een kapstok voor circulaire economie en verder ontwikkelen van circulaire economie projecten.

2.1.3 Samenwerken versterken gericht op kennis en innovatie

We willen een sterkere positie van de Groningse regio bereiken in landelijke en Europese netwerken, onder meer om Groningen te profileren als aantrekkelijk woon- en werkgebied met een gunstig vestiging- en investeringsklimaat. We verbinden mensen, bedrijven, kennisinstellingen en samenwerkingspartners uit de gemeente met de regio en slaan ook bestuurlijk de handen ineen richting Den Haag en Brussel.

Hoe staan we ervoor?

Groningen doet goed mee in het stimuleren van de kenniseconomie door de samenwerking tussen kennisinstellingen en het bedrijfsleven te bevorderen. Vanuit het programma Groningen Digital City wordt de digitale economie gestimuleerd en de IT-sector verbonden aan overige branches en thema's. Ook bij het thema Healthy Ageing ligt het accent op het benutten van kansen in de cross-overs met andere sectoren. Hierdoor stimuleren we innovatie en kan nieuwe bedrijvigheid ontstaan en kan ook het bestaande MKB groeien.

Wat willen we bereiken in 2020?

Alles is gericht op het behouden van bestaande werkgelegenheid, het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid en bevorderen van investeringen in onze bedrijven en in ons gebied. In 2020 continueren we de

samenwerking in Noordelijk verband, zowel op gemeentelijk niveau (NG4), in de regio (Regio Groningen-Assen), als op provinciaal niveau (3 noordelijke provincies).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Regionale samenwerking bevorderen en gezamenlijk profileren en inzetten op projecten richting Den Haag en Brussel;
- Stimuleren van de verbinding tussen ICT, Healthy Ageing, Energie en Creatief en waar mogelijk de landelijke aansluiting.

2.1.4 (Inter)nationaal Promoten van onze kennissectoren

Groningen heeft een geschikt klimaat om (internationale) innovatieve bedrijven hier een vestiging te laten openen. Noord-Nederland profiteert van Groningen als magneet voor het aantrekken van kennis en innovatieve ontwikkelingen. Met onze kennisinstellingen en de aanwezige kennisintensieve en innovatieve bedrijven bouwen we Groningen verder als economische regio van betekenis in het Europa van nu en straks. Dat vraagt om meer internationaal georiënteerde activiteit en een scherpe profilering.

Hoe staan we ervoor?

Een gemeentebreed team voor internationale zaken zorgt er voor dat projecten, profilering en relatiebeheer efficiënter en doelmatiger verloopt. We werken met een gezamenlijke internationale kalender waarin alle internationale activiteiten worden gebundeld.

Het International Welcome Center North (IWCN) neemt een belangrijke plaats in het schakelen en makelen tussen bedrijfsleven en overheden waarbij het gaat onder andere om huisvesting, arbeidsmarkt, tweetaligheid (fysiek en digitaal) en marketing en integratie in het sociaal-culturele leven. Het IWCN zorgt ervoor dat kenniswerkers en internationale bezoekers antwoorden krijgen op hun vragen en kunnen starten met werken en leven in Noord-Nederland. In dit project werken het ministerie, de gemeente, de akkoordpartners en stichting Connect International samen voor bedrijven en internationals in Noord Nederland. We zien dat dit het vestigingsklimaat van de internationale kennisstad Groningen ten goede komt. IWCN heeft gemiddeld een groei van 15% per jaar en werkt samen met 200 bedrijven. Het aantal bezoekers aan het IWCN is gestegen naar 6.500 in 2018 en 2.000 werk- en verblijfsvergunning van kenniswerkers zijn afgegeven. Inmiddels is IWCN als expatcenter van Noord Nederland een structurele economische factor. Steden concurreren op nationaal en internationaal niveau om de aandacht van bewoners, bezoekers, bedrijven en talent. Elk van deze doelgroepen is van belang voor de economie in onze gemeente. Marketing Groningen is als citymarketing organisatie voor Groningen verantwoordelijk voor profilering richting deze doelgroepen en vervult daarmee een belangrijke rol in het zorgen voor een aantrekkelijke stad. De samenwerking tussen Marketing Groningen en gemeente Groningen is vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst met een looptijd tot 2023. Op bestuurlijk niveau gaan wij in gesprek met Marketing Groningen en de provincie Groningen over onder andere een verbeterde afstemming in de financiering van Marketing Groningen. Wij gaan in gesprek met Marketing Groningen over de inzet die wij verwachten vanuit de gemeentelijke opdracht en exploitatiesubsidie. Dit zullen wij vanaf 2020 vastleggen in een Programma van Eisen. Daarnaast zullen wij gezamenlijk kijken naar de vaste componenten in de financiering van Marketing Groningen en de flexibele ruimte die overblijft.

Wat willen we bereiken in 2020?

Marketing Groningen heeft hiervoor een propositie ontwikkeld om het economisch profiel van Groningen samen met onze partners uit te dragen. In 2020 gaan we hiermee verder. Ten aanzien van internationalisering vanuit economisch perspectief willen we onze krachten bundelen met onze partners en

meer vraaggericht werken. IWCN gaat zich onder andere meer richten op MKB, het aanjagen van het Make it in the North project, en het verbeteren van het internationale startupklimaat.

Wat gaan we hiervoor doen?

- (Internationale) samenwerkingsprojecten op het gebied van kennis en innovatie ontwikkelen;
- Gezamenlijk met onze partners profilering op nationaal en internationaal niveau;
- Ondersteunen van Marketing Groningen;
- Bekendheid vergroten van de Groningse digitale economie en de startup scene;
- Doorontwikkelen aanpak internationalisering door onder andere beter en efficiënter met partners af te stemmen;
- Ondersteunen International Welcome Center North (IWCN).

2.1.5 Talent en bedrijfsleven koppelen

Ondernemers en andere werkgevers in onze gemeente moeten mee blijven ontwikkelen in een snel veranderende maatschappij en economie. Eén voorwaarde is daarvoor cruciaal: het ontwikkelingsvermogen van het werkzame talent in die organisatie. We bevorderen meer en een betere samenwerking tussen het hoger- en middelbaar onderwijs en het bedrijfsleven. Ook willen we aankomende professionals meer in contact brengen met bedrijven uit de gemeente en regio.

Hoe staan we ervoor?

Met meer dan 80.000 studenten van MBO tot WO is Groningen een gemeente boordevol talent. Dit talent beschikt over een veelheid van kennis waar Groningse bedrijven gebruik van kunnen maken. Door het leggen van de juiste verbindingen tussen onderwijs, talenten en het bedrijfsleven doen studenten werkervaring op en maken ze kennis met lokale bedrijven. Op deze wijze komen bedrijven in contact met nieuwe ontwikkelingen en willen we talenten voor onze regio behouden.

Wat willen we bereiken in 2020?

We ondersteunen initiatieven die de samenwerking tussen het hoger- en middelbaar onderwijs en het bedrijfsleven bevorderen. We stimuleren kennisdeling tussen onderwijs en bedrijfsleven (incl. MKB). Daarnaast willen we voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten in de Groningse regio opleiden, behouden en aantrekken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen, faciliteren en/of organiseren van initiatieven onderwijs-bedrijfsleven;
- Het verder ontwikkelen van het Make it in the North platform;
- Ondersteunen stichting Ondernemerstrefpunt (OTP);
- Opstellen van een strategie voor huisvesting van onze start-ups en broedplaatsen.

2.1.6 Huisvesten van kenniseconomie

Samen met de kennisinstellingen en het bedrijfsleven werken we aan het versterken van de kenniseconomie door het scheppen van de juiste randvoorwaarden voor economische groei.

Hoe staan we ervoor?

De Campus Groningen is in trek en ontwikkelt zich meer en meer tot een broeinest van kennis en innovatief ondernemerschap. Op het terrein aan de Noordwestkant van Groningen werken de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool en andere opleiders samen met overheden en ondernemers aan nieuwe ontwikkelingen op tal van gebieden. Rondom het Universitair medisch centrum Groningen wordt ook verder

geïnvesteed in het zorg gerelateerde cluster. De ontwikkeling van de strategische Healthy Ageing agenda zorgt voor meer samenwerkingsverbanden en cross-over mogelijkheden. Door hechte samenwerkingen tussen onze coöperatieve bedrijven en onze brede kennisinstellingen én door een actief beleid op gedeelde open innovatie faciliteiten, hebben we in Groningen iets unieks in handen.

De Campus Groningen is de snelst groeiende campus, de op een na grootste campus qua totale werkgelegenheid en haalt de top 3 kijkende naar het grootste aantal gevestigde bedrijven. De toename van de werkgelegenheid 2014-2018 bedraagt 60%, het landelijke gemiddelde van alle volwassen campussen is 20%. De toename van bedrijvigheid 2014-2018 bedraagt 74% tegenover het landelijke gemiddelde van alle volwassen campussen 28%.

Wat willen we bereiken in 2020?

In Groningen zijn verschillende fysieke plekken waar kennis is geconcentreerd. We willen dat deze kennisdynamo's verder kunnen ontwikkelen. Een belangrijke randvoorwaarde voor de groei van de kenniseconomie is de doorontwikkeling van kennis en het verder ontwikkelen van het internationaliseren van de campus.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Opstellen en uitvoeren van het nieuwe strategische plan voor Campus Groningen 2020-2025;
- Faciliteren van de ontwikkeling van het Healthy Aging-cluster bij het UMCG;
- Stimuleren van een zorg gerelateerd cluster rondom het Martini-ziekenhuis.

Deelprogramma 2.2 Aantrekkelijke stad

In dit deelprogramma bundelen we ons beleid voor het versterken van de economische en toeristische betekenis van de gemeente. We willen een aantrekkelijke en gastvrije gemeente zijn die bezoekers, toeristen, talenten, kenniswerkers en nieuwe bedrijvigheid trekt en bestaande aan zich bindt. We investeren fors in de binnenstad. Daarom verwachten we dat het aantal binnenstadbezoekers zeker op hetzelfde niveau blijft en mogelijk verder stijgt. De afgelopen jaren lag het aantal bezoekers gemiddeld tussen de 21 en 24 miljoen.

We richten ons op de ontwikkeling en organisatie van winkels, horeca en vermaak in de binnenstad en daarbuiten. We versterken de toeristische sector door het stimuleren en faciliteren van aantrekkelijke activiteiten en evenementen. We hebben de detailhandelsmonitor uitgebreid naar een binnenstadmonitor. De bezoekerswaardering wordt vanaf 2019 op een andere wijze berekend.

Voor de overnachtingenmarkt is er onderzoek gedaan naar de toekomstige ruimtebehoefte. Uit dit onderzoek blijkt dat de komende jaren een stijging wordt verwacht van het aantal toeristische overnachtingen. De leegstand van winkels in de binnenstad is vanaf 2012 gedaald. Enige mate van leegstand is belangrijk zodat retailers kunnen verhuizen en er ruimte is voor nieuwe toetreders. Dit noemen we frictieleegstand. Daarvoor wordt landelijk vaak een leegstandspercentage van 5% gehanteerd.

In het buitengebied zetten we in op verbinding en ondersteuning van de toeristisch ondernemers en aan projecten zoals toeristische wandelroutes. We sluiten aan bij initiatieven, kansen in de gemeente en wensen van ondernemers. Het streven is om ondernemers onderling met elkaar verbinden, maar ook met de gemeente. We richten ons op kleinschalig toerisme gezien de omvang en het aanbod in het buitengebied. Daarbij focussen wij ons op dagjesmensen. Met het Routebureau Groningen wordt samengewerkt aan verbetering van wandel-, fiets- en vaarroutes. Wij zien kansen en mogelijkheden in (de productie van) lokaal voedsel. Daarnaast kunnen projecten en evenementen de aantrekkingskracht van het buitengebied doen toenemen.

Beleidsvelden

- Samenwerken met binnenstadondernemers
- Bevorderen toerisme
- Binnenstadontwikkeling
- Winkels buiten de binnenstad
- Warenmarkten en standplaatsen

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal binnenstadbezoekers (in miljoenen)	24	21-24
Bezoekerswaardering binnenstad	>6,9	6,9
Aantal toeristische overnachtingen	555.000	>555.000

2.2.1 Samenwerken met binnenstadondernemers

We willen de levendigheid van de gemeente bevorderen en daarmee meer bezoekers trekken. Ondernemers spelen hier goed op in door steeds gericht publiek aan te trekken, waardoor de programmering steeds verder naar ondernemers verschuift. Ondernemers en gemeente werken samen en stemmen af in het overlegplatform 'Binnenstadmanagement' en met andere partners zoals de Groningen City Club (GCC), Koninklijke Horeca Nederland (KHN), Ambulante handel en Marketing Groningen.

Hoe staan we ervoor?

Het gaat goed met de binnenstad van Groningen. De leegstand is laag, ook in de aanloopstraten. Er is een aantrekkelijk aanbod van horeca, retail en internationale formules. Ondernemers werken samen om het verblijfsklimaat in straten te verbeteren. Met ons evenementenbeleid ondersteunen we de aantrekkingskracht van de gemeente. In het voorjaar van 2019 zijn we gestart met het programma Gastvrij Groningen. Dit programma is een samenwerking met de ondernemersverenigingen, Koninklijke Horeca Groningen, Marketing Groningen, Groningen Bereikbaar en de ondernemers (binnenstad en wijkwinkelcentra). Het achterliggend idee is om van de mogelijke overlast die de komende jaren op de stad afkomt door zaken zoals de aanleg van de zuidelijke ringweg en het nieuwe stationsgebied een positieve draai mee te geven in het programma.

Wat willen we bereiken in 2020?

Voor bezoekers is levendigheid en beleving steeds belangrijker. Samen met de binnenstadondernemers streven we naar een aantrekkelijk aanbod aan winkels, horeca, markten, evenementen, festivals, congressen, gastvrijheidsacties en verrassende (winkel- en horeca) concepten. Het ultieme doel, geformuleerd door de partijen van het programma Gastvrij Groningen, is dat Groningen de meest aantrekkelijke stad van Nederland wordt.

Wat gaan we hiervoor doen?

Wij ondersteunen ondernemers in het opzetten van projecten en activiteiten. Wij moedigen hen daarin aan, betalen voor een deel mee en blijven verantwoordelijk voor de grote lijnen en de beleidskaders. Vanuit het programma Gastvrij Groningen focussen we op de groep ambassadeurs die de boodschap van 'Welkom' gaan gebruiken; publieksvriendelijke acties worden opgezet die bezoekers uitnodigen om naar de stad te komen. In overleg met de Groningen City Club bepalen we of we onze pilots voor verruiming van de uitstallingsruimte in een aantal straten permanent verankeren in ons beleid.

2.2.2 Bevorderen toerisme

We willen meer bezoekers naar de gemeente trekken die langer verblijven en meer geld uitgeven. Stadsbezoekers en toeristen komen vooral af op de gezellige binnenstad met interessante evenementen en activiteiten. Met de uitbreiding van de gebieden Haren en Ten Boer hebben wij een nog breder aanbod aan vrijetijdsbestedingen, bijvoorbeeld de bijzondere natuur op de Hondsrug of het Paterswoldsemeer aan de zuidkant van de gemeente.

Hoe staan we ervoor?

De vrijetijdsector in Groningen blijft groeien. Toerisme en recreatie zorgt in 2018 voor 11.720 banen en bijna 2.000 vestigingen in de gemeente Groningen (exclusief Haren en Ten Boer). De toename aan toeristische bestedingen is gunstig voor onder meer de reisbranche, hotels en de verblijfsrecreatie. De ontwikkeling van de binnenstad (zie [2.2.3 binnenstadontwikkeling](#)) is essentieel voor het aantrekken van bezoekers en toeristen.

De Groninger City club heeft de lead genomen in het samenstellen en uitvoeren van een 'doe-agenda' voor toerisme, samen met toeristische stakeholders in stad en Ommeland. Marketing Groningen ondersteunt hen hierbij. Uit deze samenwerking is de Leisure Academy gerold; een initiatief wat vier keer per jaar wordt georganiseerd voor ondernemers uit stad en regio. Marketing Groningen zorgt vanuit hun marketing strategie dat de toeristische en economische marketing en profilering van de stad en regio nog meer samen wordt vormgegeven met de belanghebbenden. Deze strategie geeft meer ruimte aan ad hoc kansen en flexibiliteit.

Havenwezen

De gemeente Groningen bedient 49 bruggen. Onze waterwegen worden goed benut voor recreatieve en toeristische doeleinden en de beroepsvaart. De verdere groei van Groningen de komende decennia zorgt voor meer druk op de openbare ruimte en dus ook op het water. Een goede doorvaarbaarheid van deze waterwegen, maar ook een goede doorstroming van het wegverkeer, is van invloed op het functioneren van de algemene infrastructuur in de gemeente. Een goede en betrouwbare uitvoering van de bediening van de gemeentelijke bruggen speelt hierin een essentiële rol. We werken met onze brugbediening aan een veilige en vlotte doorstroming van het wegverkeer en de doorvaart van het scheepvaartverkeer. De komende jaren blijven in het teken staan van grote infrastructurele projecten in Groningen. Er wordt gewerkt aan de Aanpak Ringweg Zuid, de tunnel onder het spoor aan de Paterswoldseweg en het project Groningen Spoorzone. Tijdens deze projecten werken we met aangepaste bedientijden van de bruggen in de stad Groningen, dit om de algemene verkeershinder op het wegennet zoveel mogelijk te beperken. Hierbij zoeken we een balans tussen de gevolgen voor de verschillende vormen van vervoer. De tijdelijke aanpassing van bedientijden van bruggen beperkt de doorvaart van het scheepvaartverkeer ten bate van een vlotte doorstroming over de weg dat ook de nodige hinder ondervindt door de werkzaamheden.

Wat willen we bereiken in 2020?

Samen met onze partners en ondernemers werken we aan een aantrekkelijke en gastvrije binnenstad en gemeente, aan een gevarieerd evenementenaanbod (programma 'Bruisende Binnenstad') en aan de promotie ervan. We willen verbindingen maken tussen de opgaven van onder andere het Routebureau, Geopark, Drentse Aa en Regio Groningen-Assen die gericht zijn op een gezamenlijke aanpak met als doel landschappelijke kwaliteit te verbinden met economische activiteit.

We willen een veilige en vlotte doorstroming van het weg- en scheepvaartverkeer voortzetten. Daarbij ligt onze focus bij het reduceren van het risico op ongevallen bij de bediening van onze bruggen op afstand, zowel voor gebruikers van onze bruggen (weg, water) als voor onze brugoperators.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zorgen voor een gastvrije gemeente en binnenstad met een gevarieerd evenementenaanbod;
- Ondersteunen van Marketing Groningen;
- Faciliteren van ondernemers uit recreatieve en toeristische sector;
- Het versterken van de aantrekkelijkheid van Groningen door verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte en voorzieningen;
- Actualiseren van ons beleidskader voor de overnachtingenmarkt;
- Bruggen bedienen voor veilige en vlotte doorstroming van weg en waterverkeer;
- Aanlegplaatsen verdelen;
- Faciliteren van beroepsvaart door staande mastroute.

2.2.3 Binnenstadontwikkeling

De gemeente Groningen groeit qua inwonersaantal en heeft een belangrijke centrumfunctie voor de regio. We willen de aantrekkingskracht van de gemeente blijven versterken. De uitvoering van de binnenstadvisie 'Ruimte voor jou' draagt daar aan bij. Onze binnenstad doet het goed en is een van de meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland.

Hoe staan we ervoor?

De binnenstad is al lang geen plek meer waar alleen winkelen centraal staat, en verandert van een 'place to buy' naar een 'place to be'. De bezoeker komt niet meer alleen voor winkelen, maar ook voor een dagje uit. Dit is onder andere terug te zien in een groei van het aantal dag-horeca zaken. Daarnaast zijn op dit moment de geïnteresseerden in leegstaande panden veelal (dag)horeca ondernemers, het aantal geïnteresseerde retail ondernemers loopt terug. Dit mondt uit in een discussie over wat een goede functiemix is voor de binnenstad. Om een aantrekkelijke binnenstad te behouden, is het belangrijk dat het retailklimaat wordt versterkt. Het aantal bezoekers aan de Groningse binnenstad was in 2018 tussen de 21-23 miljoen. De binnenstadomzet scoorde hoger dan voorgaande jaren (662-702 miljoen). Tegelijkertijd blijft de druk op de binnenstad en openbare ruimte hoog, dit uit zich onder andere in de vele veranderingen in het winkelaanbod maar komt ook steeds vaker tot knelpunten (fietsparkeren).

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen onze gemeente goed voorbereiden op de toekomst. Daarom zijn we zoals is aangegeven in het Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie (2019) gestart met de beleidsactualisatie van de Structuurvisie Detailhandel (2011), de Horeca-Nota (2011) en het beleid voor de overnachtingenmarkt (2004). Voor alle drie de thema's geldt dat we eerst onderzoek doen. Het onderzoek voor de overnachtingenmarkt is in 2019 afgerond. Het onderzoek voor horeca en detailhandel is in 2020 klaar. In 2020 starten wij met de beleid-actualisatie voor detailhandel en horeca. Het geactualiseerde beleid voor de overnachtingenmarkt leggen we in 2020 voor aan de raad.

Naast het doen van onderzoek monitoren we de nieuwe ontwikkelingen in de binnenstad om zo op nieuwe ontwikkelingen te kunnen inspelen. Om de aantrekkelijkheid en de economische potentie van de (binnen)stad te vergroten werken samen met het (verenigd) bedrijfsleven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- In de Binnenstad verbeteren we het verblijfsklimaat door het uitvoeren van het uitvoeringsprogramma Ruimte voor jou (aanpak openbare ruimte, toegankelijkheid en veiligheid). Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);

- In de Binnenstad Ontwikkelen we de Grote Markt, Nieuwe Markt en Groninger Forum. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);
- We monitoren de ontwikkelingen in de binnenstad;
- Onderzoek Detailhandel & Horeca;
- Beleid-actualisatie Overnachtingenmarkt.

2.2.4 Winkels buiten de binnenstad

Detailhandel vormt een wezenlijk onderdeel van het dagelijkse leven van de inwoners van onze gemeente en van de regio. Men doet er dagelijkse boodschappen en koopt andere benodigdheden. Detailhandel is ook belangrijk voor de economische sector. Deze sector laat al jaren een groei in de werkgelegenheid zien. Zowel in de binnenstad (5.100 banen) als daarbuiten (8.000 banen). Ook buiten de binnenstad heeft onze gemeente een gevarieerd aanbod aan winkels, waarvan de meeste in wijkwinkelcentra en op onze locaties voor grootschalige en perifere detailhandel (Sontplein, Hoendiep/Peizerweg).

Hoe staan we ervoor?

De Groningse detailhandelsstructuur functioneert goed. Voor Ten Boer is het Koopmansplein hét winkelhart. De "toekomstvisie Koopmansplein" geeft weer hoe we de ondernemers willen ondersteunen en faciliteren. Hetzelfde geldt voor Haren. Daar werken we samen met ondernemers aan de uitvoering van de 'centrumvisie Haren'. In het Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie worden de ruimtelijke opgaven weergegeven en vertaald in een programma dat het vestigingsklimaat aantrekkelijk houdt en versterkt. Hiermee versterken we de randvoorwaarden voor economische ontwikkeling. Door inzet op verbetering van ons vestigingsklimaat leveren we een belangrijke bijdrage aan onze leefkwaliteit en de aantrekkelijkheid van onze gemeente. De woningbouw opgave (20.000) wordt door inbreiding in de stad Groningen gerealiseerd. Dat heeft vooral een effect op de bestaande (wijk)winkelcentra. Uitbreiding van met name supermarkten zijn vaak lastig realiseerbaar gezien de beperkte fysieke ruimte. Ook zorgt een uitbreiding vaak voor een parkeer- en mobiliteitsopgave.

Wat willen we bereiken in 2020?

Conform onze Structuurvisie Detailhandel (2011) zetten we in op de versterking van de huidige structuur. We kijken hierbij naar de specifieke functie en betekenis zodat de winkels elkaar versterken en niet in de weg zitten. We investeren in 2020 in onze (wijk) winkelcentra. Het gaat hier onder andere om het Sontplein, Hoendiep, Paddepoel en het Overwinningsplein in Groningen, het centrum van Haren en Het Koopmansplein in Ten Boer.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Het proces voor een nieuwe structuurvisie detailhandel voortzetten;
- Wijkwinkelcentra ondersteunen en het doorontwikkelen van het wijkwinkelcentrum Paddepoel. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - West](#);
- De detailhandelsstructuur analyseren in Beijum. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Oost](#);
- Met ondernemersverenigingen werken aan doorontwikkeling en uitvoering van de Centrumvisie Haren. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Haren](#);

2.2.5 Warenmarkten en standplaatsen

De warenmarkt in de binnenstad en de wijkmarkten en standplaatsen leveren een belangrijke bijdrage aan een aantrekkelijke, levendige en ondernemende binnenstad en wijkcentra. Wij blijven ons inzetten voor het

realiseren van aantrekkelijke Groningse warenmarkten voor bezoekers, marktvergunninghouders en standplaatshouders.

Hoe staan we ervoor?

In 2019 hebben we de harmonisatie van beleid en regelgeving voor de nieuwe gemeente Groningen ingezet. Zowel de Marktverordening als de reglementen en de tarieven hebben we geanalyseerd en na afstemming met de betrokken marktondernemers zal dit op één lijn worden gebracht met elkaar. We hebben daarbij oog voor gebiedsgericht werken.

Wat willen we bereiken in 2020?

We voeren het project over de toekomst van de markt in de binnenstad verder uit. Daarbij kijken we naar ruimtelijke inpassing en naar mogelijke maatregelen om deze markt in de toekomst te optimaliseren. Aan de hand van 'Bestemming Binnenstad' hebben we met marktondernemers, omliggende ondernemers en bewoners verder invulling gegeven aan de ruimtelijke inpassing van de centrummarkt. We hebben een programma geschreven voor de Vismarkt, waarbij zij haar karakter als handelsplein behoudt. De eerste fase van dit project richtte zich op de ruimte en opstelling. In de tweede fase werken we aan de kwaliteit, promotie en branchering. Dit blijven we doen in een zorgvuldig en gedragen proces samen met de ondernemers, bezoekers en bewoners in de binnenstad.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We faciliteren aantrekkelijke markten in Groningen, Haren en Ten Boer;
- In het centrum geven we vorm aan de ruimtelijke inpassing van de centrummarkt in het kader van de Binnenstadsvisie. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);
- We stimuleren divers aanbod;
- We organiseren veilige en schone markten.

Deelprogramma 2.3 Bedrijvige stad

Met dit deelprogramma zorgen we voor een goed ondernemersklimaat en vestigingsklimaat in onze gemeente. We bieden ondernemers maximaal de ruimte om te ondernemen. Met aantrekkelijke en bereikbare werklocaties, klantgerichte dienstverlening en ondersteuning. Voor het ondernemingsklimaat is ook de arbeidsmarkt van betekenis. Een goede aansluiting van ons arbeidsmarktbeleid is te vinden in [Programma 1: Werk en inkomen](#).

Beleidsvelden

- Samenwerken met bedrijvenverenigingen
- Bedrijvigheid breed stimuleren
- Aansluiting vraag en aanbod van werk bevorderen
- Handelsrelaties met buitenland bevorderen
- Werken aan een goed aanbod werklocaties
- Ontwikkeling ZZP en start-ups

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal bedrijfsbezoeken	>580	580
% leegstaand vloeroppervlakte kantoren	<11.2%	<11.2%
% leegstand vloeroppervlakte winkels	<10%	Rond de 5%

% leegstand vloeroppervlakte bedrijfsruimte	-	Rond de 5%
Aantal hectare uitgegeven bedrijventerrein	>5	>5

2.3.1 Samenwerken met bedrijvenverenigingen

Het georganiseerde bedrijfsleven en de gemeente zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het stimuleren van de economie en de werkgelegenheid in Groningen. Dit heeft geresulteerd in het Convenant Ondernemend Groningen. De convenantpartners stellen middelen en capaciteit beschikbaar voor strategische projecten maar ook gebiedsgerichte projecten.

Hoe staan we ervoor?

Mede door het Fonds Ondernemend Groningen stimuleert het Groningse bedrijfsleven de tripartite samenwerking en investeren ze in projecten en initiatieven die de economie en werkgelegenheid van de gemeente versterken. In Ten Boer is de winkeliersvereniging van het Koopmansplein betrokken bij het stimuleren van de economie en werkgelegenheid. In Haren is Ondernemend Haren actief als organisatie voor de ondernemers in Haren, waaronder een belangrijk deel van de retail en veel dienstverlenende bedrijven. Daarnaast is het Dorpsfonds actief in Haren. Dit fonds is opgericht om in brede zin Haren te promoten, evenementen te ondersteunen en het ondernemersklimaat te versterken. De overlegvorm 'Koepel-Economische Agenda' heeft bijgedragen aan het verbeteren van de samenwerking waardoor meer nieuwe projecten en initiatieven van de grond zijn gekomen. Naast de bedrijvenverenigingen en VNO-NCW zijn ook de Hanzehogeschool, het Noorderpoort en het Alfa-college onderdeel van De Koepel. Daarnaast is door het verenigd bedrijfsleven, de gemeente Groningen en Marketing Groningen gewerkt aan het ontwikkelen van een City Monitor waardoor de stand van de economie inzichtelijk wordt gemaakt.

We werken nauw samen met de verschillende bedrijvenverenigingen. Hier hebben wij de rol van verbindingsofficier en zoeken samen met de besturen naar mogelijkheden van de diverse projecten. Infrastructuur is naast verduurzamen, mobiliteit en arbeidsmarkt één van de belangrijkste onderwerpen.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen gezamenlijke projecten en initiatieven oppakken en de samenwerking verder professionaliseren en uitbouwen richting het landelijk gebied van de gemeente. Dit doen we op verschillende niveaus en ook in de buitengebieden. Daarnaast blijven we in overleg met de agrarische sector in onze gemeente.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen van en samenwerken met de Koepel-Economische Agenda;
- Contact met de verschillende bedrijvenverenigingen;
- Het verder ondersteunen, faciliteren samenwerken en uitvoeren van investeringsinitiatieven in de wijkwinkelcentra;
- Uitvoeren van gemeenschappelijke projecten van bedrijfsleven, kennisinstellingen en gemeente;
- Uitvoeren en ondersteunen van gezamenlijke initiatieven in het kader van het Fonds Ondernemend Groningen.

2.3.2 Bedrijvigheid breed stimuleren

We stimuleren bedrijvigheid in brede zin, gericht op het behouden van bestaande en stimuleren van nieuwe werkgelegenheid. We willen verdere groei en ontwikkeling van bedrijvigheid, gericht op een bestendige economische structuur, een gunstig vestigingsklimaat en voldoende werkgelegenheid in de gemeente en de regio. We ondersteunen bestaande ondernemers en faciliteren nieuwe bedrijven in het vinden van bedrijfsruimte, aankoop van grond, vergunningentrajecten, en het leggen van contacten, bijvoorbeeld met onderwijsinstellingen en bedrijvenverenigingen.

Hoe staan we ervoor?

Groningen staat er qua bedrijvigheid goed voor. We zien een toegenomen dynamiek, onder andere in de vraag naar bedrijvenlocaties. Deze toename zien we niet alleen op bedrijventerreinen, maar ook op kantoorlocaties. Het aantal arbeidsplaatsen is sterk gegroeid, evenals het aantal vestigingen.

Groningen oefent een sterke aantrekkingskracht uit op nieuwe bedrijven, ook uit de regio. De belangstelling voor vestiging op Zernike Campus en daaraan gekoppeld de gronduitgifte is groot. De Groninger campus is in korte tijd uitgegroeid tot een van de meest succesvolle campussen in Nederland. De kennisinstellingen, op universitair, hbo en mbo-niveau, zoeken nadrukkelijk de samenwerking met MKB-bedrijven gericht op innovatie, praktijkgericht onderzoek en ondernemerschap.

Groningen kent afgelopen jaren een groot aantal startende ondernemers, waaronder veel ZZP'ers en startups. Landelijk is Groningen een van de meest succesvolle startup cities. Het samen met de provincie Groningen gefinancierde programma Founded in Groningen draagt nadrukkelijk bij aan het versterken van het startup ecosysteem. Doorgroeïende bedrijven, de zogenaamde scale ups, zijn afgelopen jaren nadrukkelijk aanwezig in ambitieuze prijslijsten.

De binnenstad floreert en kent vrijwel geen structurele leegstand in het winkelbestand. Er wordt veel georganiseerd in de gemeente, veelal in samenwerking met bedrijvenverenigingen en/of bijdragen vanuit het Fonds Ondernemend Groningen.

In het landelijke gebied is de agrarische sector sterk vertegenwoordigd. Het gaat hier met name om veehouderijen. Naast hun agrarische hoofdactiviteit onderhouden ook steeds meer agrariërs nevenactiviteiten, bijvoorbeeld een boerderijwinkel of een mini-camping, om op een extra manier inkomen te genereren.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen weten wat er speelt bij bedrijven en ondernemers. Om de vraag op te halen gaan wij met hen in gesprek. Accountmanagement is een van de belangrijkste onderdelen van een florerend ondernemersklimaat. We faciliteren bedrijven die zich nieuw in onze gemeente willen vestigen en ondersteunen werkgevers en ondernemers bij vragen op het gebied van bedrijfsvestiging (bedrijfsverplaatsingen), vernieuwing (zoals automatisering/digitalisering), innovatie (van product, proces of organisatie) en groei (bedrijfsontwikkeling, export). We stimuleren en faciliteren meer en intensievere contacten tussen onderwijsinstellingen op alle niveaus en MKB bedrijven in alle branches. We ondersteunen de agrarische sector in de uitdagingen die er op hen af komen en leggen de verbinding met Land- & Tuinbouw Organisatie (LTO) Noord.

Ook willen we ondernemen met impact stimuleren. We versterken het ecosysteem rondom ondernemen met impact, jagen initiatieven aan en dragen bij aan projecten die ondernemerschap met sociaal maatschappelijke impact stimuleren. Met de afdeling inkoop ontwikkelen en implementeren we toepasbaar sociaal en maatschappelijk verantwoord inkoopbeleid. Waar mogelijk en zinvol verbinden we startende ondernemers met het start-up platform Founded in Groningen. In overleg met ondernemers onderzoeken we de mogelijkheden om een platform te creëren waar sociaal-maatschappelijke vraagstukken en ondernemers elkaar vinden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bedrijven bezoeken en diensten op maat verlenen;

- Het ondersteunen van ondernemersavonden en prijzen voor ondernemers;
- Organiseren van bijeenkomsten waar ondernemers kennis kunnen opdoen, geïnspireerd raken en elkaar ontmoeten;
- Doorzetten van informatiepunt Impact ondernemen;
- Lokaal inkopen bij bestaand regionaal MKB bedrijf verder stimuleren en implementeren;
- Ondersteunen van gezamenlijke initiatieven op het gebied van export;
- (Startende) ondernemers stimuleren en maatschappelijk ondernemen bevorderen;
- Duurzaam ondernemen stimuleren. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

2.3.3 Aansluiting vraag en aanbod van werk bevorderen

We streven naar een arbeidsmarkt waar werkgevers kunnen beschikken over de juiste arbeidskrachten en waar zoveel mogelijk mensen meedoen in een betaalde baan. Hiervoor ontwikkelen we een integrale aanpak van de arbeidsmarkt. De mismatch op de arbeidsmarkt krijgt hierin een prominente plek, enerzijds omdat een betere match bij kan dragen aan de vraag naar personeel. Anderzijds doordat het vinden van een baan werkzoekenden onderdeel maakt van de samenleving en mogelijkheden geeft om uit een bepaald isolement te komen, zowel sociaal als economisch. We ondernemen of steunen activiteiten die werkgevers ondersteunen in hun personeelsbeleid. Het beleid om mensen op weg te helpen naar de arbeidsmarkt is te vinden in [Programma 1: Werk en inkomen](#).

Hoe staan we ervoor?

Met de Economische Agenda werken we samen met onze partners aan het versterken van het bedrijfsleven. Door bedrijven te laten ontwikkelen en groeien dragen we bij aan het stimuleren van de werkgelegenheid. Daarmee willen we de vraagzijde van de arbeidsmarkt ontwikkelen waarin we de vraag van de ondernemer centraal stellen. Het aantal banen is het afgelopen jaar toegenomen waardoor er in bepaalde sectoren lastiger geschikt personeel kan worden gevonden. We zien hierin in een aantal sectoren serieuze problemen door een tekort aan personeel. Daarom zetten we ook in op de aanbodzijde.

Wat willen we bereiken in 2020?

Samen met het (regionale) bedrijfsleven willen we projecten en activiteiten organiseren en bevorderen die de werkgelegenheid stimuleren en voor een betere aansluiting zorgen: meer reguliere banen, maar bijvoorbeeld ook meer leerwerkplekken, stageplaatsen en garantiebannen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Projecten samen met het bedrijfsleven en kennisinstellingen ondersteunen/uitvoeren;
- (Aankomende) talenten in contact brengen met Groningse bedrijven; Zie [2.3.5 Talent en bedrijfsleven koppelen](#)

2.3.4 Handelsrelaties met het buitenland bevorderen

We willen Groningen uitbouwen tot een internationale kennisstad van betekenis en een sterke economische regio in Europa. Door het stimuleren van betere (internationale) verbindingen ondersteunen we de Noordelijke economie en dragen we bij aan de ontwikkeling van onze kennisstad. Het beleid om onze kennissectoren in internationaal perspectief te stimuleren en te profileren, vindt u in deelprogramma 2.1: [Groningen kennisstad](#).

Hoe staan we ervoor?

Er zijn het afgelopen jaar meer dan 20 handelsprojecten met het buitenland ontstaan. Er is ingezet op de Duitsland agenda, waarmee een kader is neergezet voor een meerjarenplanning. Met de steden Bremen en Oldenburg hebben we een nieuwe overeenkomst gesloten met als thema's duurzaamheid, digitalisering en

mobiliteit. Met de stad Hamburg is een nieuwe Letter of Intent ondertekend als opvolger van de letter van 2015. Hierin staan ook samenwerkingsverklaringen tussen de clusters energie rond Hamburg en rond Groningen. In 2019 worden de contacten rondom Waterstof opnieuw opgevolgd met een uitgaande missie naar Japan voor ondernemers Groningen-Hamburg.

Wat willen we bereiken in 2020?

We bevorderen de (internationale) samenwerking met het Groningse bedrijfsleven en helpen mee om buitenlandse investeringen in Noord-Nederland uit te lokken. In 2020 willen we verder inzetten op verduidelijking van onze eigen innovatieve doelen zodat we deze om kunnen zetten in Europese projectverwerving. Ook investeren we het komende jaar in de kwaliteit van onze eigen Europese samenwerking.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Onze (handels) contacten en projecten voortzetten met Noord-Duitsland en China;
- De internationaliseringsstrategie vernieuwen;
- Internationale projecten samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen uitvoeren;
- Diplomatieke contacten en beleidsbeïnvloeding inzetten voor inhoudelijke, gemeentelijke doelen;

2.3.5 Werken aan een goed aanbod werklocaties

Op onze Groningse werklocaties, bedrijventerreinen, kantorenparken en locaties voor (grootschalige) detailhandel is meer dan de helft van de werkgelegenheid in de stad geconcentreerd. Een goed aanbod van werklocaties zijn een randvoorwaarde voor verdere economische groei en werkgelegenheid. We streven daarom naar een goed vestigingsklimaat. Hiermee versterken we de randvoorwaarden voor economische ontwikkeling. Door inzet op verbetering van ons vestigingsklimaat leveren we een belangrijke bijdrage aan onze leefkwaliteit en de aantrekkelijkheid van onze gemeente.

Hoe staan we ervoor?

Door inzet op verbetering van ons vestigingsklimaat leveren we een belangrijke bijdrage aan onze leefkwaliteit en de aantrekkelijkheid van onze gemeente. We werken samen met de bedrijven(verenigingen) aan versterking van onze huidige werklocaties en zijn flexibel en adaptief om wensen van bedrijven te faciliteren. Ook monitoren we de ontwikkelingen op de vastgoedmarkt om in te kunnen spelen op de veranderende marktvrage

De positieve ontwikkelingen van 2018 hebben zich in 2019 doorgezet. De acquisitie met onze regiopartners en onze inzet om passend en divers aanbod te hebben werpt nog steeds zijn vruchten af. We zien de werkgelegenheid stijgen, alsmede het aantal vestigingen van bedrijven. Daarnaast neemt de leegstand in kantoren en bedrijfsruimtes af. In 2019 nam de kantorenleegstand af van ruim 10%, naar 8,5% en de leegstand op bedrijventerreinen van 7% naar ca. 5,3%.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen de positieve ontwikkelingen op onze kantoren en bedrijvenlocaties vasthouden en we blijven de groei van de werkgelegenheid stimuleren. Om dit te bereiken werken we aan twee sporen: allereerst werken we aan een vervolg op ons Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie, waarbij we ook aandacht hebben voor de nieuwe gebieden uit Haren en Ten Boer. Hiermee zetten we in op versterking van het ondernemerschap. Daarnaast creëren we investeringsruimte voor verbetering van het vestigingsklimaat. Hiermee versterken we de randvoorwaarden voor economische ontwikkeling. We bieden een divers en passend aanbod van (nieuwe) werklocaties. Deze locaties willen we zo veel als mogelijk onder de aandacht

van belangstellenden brengen. Ook plegen we, in samenwerking met onze regiopartners, acquisitie voor vestiging op onze werklocaties.

Een belangrijke opgave hierbij is het komen tot een visie op het profiel van onze werklocaties en het maken van duidelijke keuzes in de ontwikkelingsrichting van onze werklocaties. Hiervoor gaan we een strategie per werklocatie met bijbehorende investeringsagenda opstellen.

Daarnaast hebben de behoefte van ondernemers scherp en monitoren we de kwaliteit van onze werklocaties. Dit doen we onder andere met de online monitor: www.groningencitymonitor.nl die samen met de bedrijvenverenigingen is ontwikkeld.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Opstellen van een strategie op onze werklocaties met investeringsagenda;
- Monitoren van de kwaliteit van onze werklocaties met de Groningen city monitor;
- Ontwikkelen van gemengde ontwikkelzones met ruimte voor werkgelegenheid (onder andere Stadshavens en Suikerfabriekterrein);
- Samenwerken met eigenaren/ondernemers en bedrijvenverenigingen aan het verbeteren van werklocaties door middel van co creatie en co financiering.

2.3.6 Ontwikkeling ZZP en Start-ups

De economie verandert; het aandeel kleine bedrijven en ZZP'ers in de totale werkgelegenheid groeit. Groningen kent de afgelopen jaren een sterke groei in startende bedrijven. Groningen wordt landelijk als zeer succesvolle startup city gezien, met relatief veel succesvolle, schaalbare bedrijven. Naast startups zijn er relatief veel een-mens-zaken, onder andere door flexibilisering van de arbeidsmarkt.

Hoe staan we ervoor?

In Groningen zijn er rond de 12.500 ZZP'ers. Een kanttekening is dat blijkt dat 17% van de zelfstandigen onder bijstandsniveau leeft (Bron: CBS). Ondernemers kunnen gebruik maken van de bijstand voor zelfstandigen (BBZ-regeling) of kunnen zich aansluiten bij StadOogst.

Het programma "Founded in Groningen" leidt tot nieuwe initiatieven en versterkte samenwerking binnen het startup ecosysteem. In het programma Startup in Residence dagen verschillende organisaties jonge ambitieuze startups uit om vooraf gedefinieerde maatschappelijke problemen en stedelijke uitdagingen op te lossen. Het IWCN (International Welcome Center North) helpt bij de aanvraag voor een startup visum regeling voor internationals die een bedrijf willen beginnen in de regio. Groningen kent een breed palet aan vastgoed-faciliteiten voor startups en startende ondernemers, ieder met een eigen identiteit, verspreid over de gemeente. Als gemeente faciliteren we nieuwe vastgoed-initiatieven, vanuit onze reguliere taken zoals vergunningverlening en dergelijke.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen het Groningse startup ecosysteem verder versterken. Om het innovatie en startup ecosysteem meer op de kaart te krijgen en te versterken is het initiatief gebaseerd op drie pijlers: verbinden, inspireren en ondersteunen. 2019 is het derde en laatste jaar van het programma Founded in Groningen. Er wordt samen met verschillende partners, zoals Hanzehogeschool, Rijksuniversiteit Groningen en startups zelf in de regio gewerkt aan het vervolg op Founded in Groningen. Eind 2019 leggen we het vervolg van Founded in Groningen in de raad voor.

We willen de kennis, het innovatie-vermogen en activiteiten op het gebied van ondernemerschap vergroten,

door de samenwerking tussen MKB, bedrijvenverenigingen en onderwijsinstellingen te stimuleren en uit te bouwen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Het vervolg van Founded in Groningen vormgeven;
- Startups stimuleren en ondersteunen, onder andere via het programma Startup in Residence en IWCN;
- De mogelijkheden voor (doorgroei van) Groningse startups versterken door samenwerking landelijk en internationaal;
- ZZP'ers en (startende) ondernemers ondersteunen en betrekken bij bijeenkomsten en netwerken;
- Opstellen van een strategie voor huisvesting van onze start-ups en broedplaatsen;
- Groningen profileren als startup city, onder andere in de economische profilering van de gemeente.

Deelprogramma 2.4 Overig economie en werkgelegenheid

In dit deelprogramma worden voor een belangrijk deel de rente en afschrijving verantwoord die zijn gekoppeld aan ruimtelijk-economische projecten. Ook de resultaten grondzaken worden voor een groot deel verantwoord in dit deelprogramma. Concreet gaat het om de nog in exploitatie te nemen eigendommen, de ontwikkeling van bedrijfsterreinen en verhuurde kavels. Voor grondzaken is geen afzonderlijk deelprogramma opgenomen in de begroting. In Paragraaf 7: [Grondbeleid](#) zijn alle resultaten grondzaken nader toegelicht. Daarnaast zijn er lasten opgenomen die te maken hebben met de uitvoering van het economische programma. Ook de jaarlijkse bijdragen aan de Regio Groningen Assen en het Fonds Ondernemend Groningen maken hier onderdeel van uit.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Euroborg NV	
Relevante beleidsinformatie	Euroborg NV beheert het stadioncomplex en het in 2018 opgeleverde Topsport Zorgcentrum (TsZC). Het TsZC is volledig verhuurd en de zorgverdieping is door Euroborg NV verkocht. De gebruikers van het TsZC zijn – naast FC Groningen met alle jeugd- en top teams – werkgeversorganisatie VNO-NCW en het Omnium (de titel waarachter het verlenen van zorg schuil gaat).
Beleidsrisico	Geen.

Groningen Airport Eelde NV	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de bereikbaarheid van Groningen door de lucht. De gemeente heeft besloten om haar aandelen te vervreemden.
Beleidsrisico	Alle aandeelhouders hebben besloten tot verdere investeringen in GAE. De gemeente Groningen heeft ook een besluit genomen om mee investeren voor een eenmalige lumpsum bijdrage van 6 miljoen euro en voorts al haar aandelen te vervreemden. Hier zijn we mee aan de slag.

Stichting TCN/SIG	
Relevante beleidsinformatie	Het doel van de stichting is het bevorderen van industrie, handel, nijverheid, ambacht en andere dienstverlening in of in de omgeving van Groningen. De stichting kan ter realisering van de doelstelling deelnemen in ondernemingen. Door het faillissement van TCN/SIG is de stichting niet meer actief. Opheffing is in afwachting van de afwikkeling van het faillissement door de curator. Na afwikkeling wordt de stichting opgeheven.
Beleidsrisico	Geen.

Waterbedrijf NV	
Relevante beleidsinformatie	De missie van Waterbedrijf Groningen is om als maatschappelijke onderneming de waterbelangen in de regio duurzaam veilig te stellen. Waterbedrijf Groningen

	is niet alleen een leverancier van verschillende soorten water, maar levert ook een bijdrage aan zaken als volksgezondheid, natuurbehoud, het creëren van duurzame bronnen, bestuurlijke vraagstukken, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid en innovatie. Het openbaar belang wordt vertegenwoordigd door de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en in Tynaarlo (Drenthe). Waterbedrijf Groningen is samen met de gemeente Groningen voor 50% aandeelhouders in Warmtestad BV.
Beleidsrisico	Geen.

Enexis holding/belang elektriciteitsproductie EPZ

Relevante beleidsinformatie	<p>Het publieke belang van deze drie deelnemingen betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water.</p> <p>Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de gemeente Groningen voor 1,21054 % direct aandeelhouder geworden van Enexis Holding N.V. Daarnaast is de gemeente in verband met de verkoop van Essent aandeelhouder geworden in Attero Holding N.V. (verkocht in 2014 aan Waterland) en, ter beperking van de risico's van de verkoop van Essent, van de volgende vijf tijdelijke rechtspersonen: Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV, CBL Vennootschap BV, CSV Amsterdam BV, Vordering Enexis BV en Verkoop Vennootschap BV.</p>
Beleidsrisico	Geen.

Community Network Noord-Nederland (CANN) BV

Relevante beleidsinformatie	In 2016 heeft Community Network Noord-Nederland (CANN) de aandelen van het failliete TCN/SIG overgenomen. Doelstelling is het aanleggen, onderhouden en exploiteren van een kabelnetwerk in Noord-Nederland.
Beleidsrisico	Geen.

Stichting Ondernemerstrefpunt

Relevante beleidsinformatie	De stichting heeft tot doel om het contact tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd.
Beleidsrisico	Geen.

GR Eems-Dollar Regio (EDR)

Relevante beleidsinformatie	De Eems Dollard Regio (EDR) is een openbaar lichaam voor grensoverschrijdende samenwerking. Wij zijn lid van de EDR net als één van de ongeveer 100 andere voornamelijk gemeentelijke leden uit Noord-Nederland en Nedersachsen die lid zijn. De EDR heeft als voornaamste taak om grensoverschrijdende projecten te stimuleren en Europese subsidies in dat verband te verstrekken.
Beleidsrisico	Geen.

GR Omgevingsdienst

Relevante beleidsinformatie	De Omgevingsdienst Groningen is een uitvoeringsorganisatie op het gebied van de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) van én voor de provincie en alle gemeenten in de provincie Groningen sinds november 2013. De eerste drie jaren heeft de aangeleverde formatie door de deelnemers de basis gevormd voor de begroting (zogenoemde inputfinanciering). In het bedrijfsplan van de Omgevingsdienst is vastgelegd dat na uiterlijk 3 jaar met prijzen per afgenomen product of dienst wordt gewerkt. Dit is niet haalbaar gebleken. In het verbeterplan van de Omgevingsdienst wordt hiervoor een oplossing gezocht.
-----------------------------	---

Beleidsrisico	De bijdragen worden jaarlijks door de deelnemers toegezegd. De deelnemers zijn gezamenlijk als eigenaren van de GR Omgevingsdienst verantwoordelijk voor de begroting.
---------------	--

Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)	
Relevante beleidsinformatie	De vereniging behartigt de belangen van kleine Essent-aandeelhouders.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Economie en werkgelegenheid						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
02.1	Groningen Kennisstad	2.570	2.127	1.897	1.897	1.897
02.1.1	Samenwerken met kennisinstellingen	1.471	1.125	925	925	925
02.1.2	Fac. gez. kennis-innovatieprojecten	613	503	503	503	503
02.1.3	Samenwerken Verst. Kennis en innovatie	100	100	100	100	100
02.1.4	(Inter)nat. Promoten kennissectoren	386	399	369	369	369
02.2	Aantrekkelijke stad	3.357	3.238	3.107	3.104	3.199
02.2.1	Samenwerken met binnenstadondernemers.	459	350	320	320	320
02.2.2	Bevorderen toerisme	2.039	2.113	2.010	2.008	2.103
02.2.3	Binnenstadontwikkeling	95	99	99	99	99
02.2.5	Warenmarkten en standplaatsen	764	677	677	677	677
02.3	Bedrijvige stad	1.186	1.368	1.558	1.523	1.438
02.3.1	Samenwerken met bedrijvenver.	604	787	977	942	857
02.3.2	Bedrijvigheid breed stimuleren	581	581	581	581	581
02.4	Overig economie en werkgelegenheid	22.410	22.341	23.632	24.266	24.772
02.4.1	Overig economie en werkgelegen	22.410	22.341	23.632	24.266	24.772
	Totaal	29.523	29.074	30.194	30.790	31.306

Baten						
02.1	Groningen Kennisstad	625	625	625	625	625
02.1.1	Samenwerken met kennisinstellingen	625	625	625	625	625
02.2	Aantrekkelijke stad	1.080	1.117	1.117	1.117	1.117
02.2.2	Bevorderen toerisme	221	231	231	231	231
02.2.5	Warenmarkten en standplaatsen	858	886	886	886	886
02.3	Bedrijvige stad	24	24	24	24	24
02.3.2	Bedrijvigheid breed stimuleren	24	24	24	24	24
02.4	Overig economie en werkgelegenheid	5.677	4.981	4.482	4.483	4.484
02.4.1	Overig economie en werkgelegen	5.677	4.981	4.482	4.483	4.484
	Totaal	7.406	6.747	6.248	6.249	6.250
	Geraamd resultaat voor bestemming	22.117	22.328	23.946	24.541	25.056
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	209	207	207	207	207
	Totaal onttrekkingen	44.252	28.202	7.255	2.448	-140
	Geraamd resultaat na bestemming	-21.926	-5.668	16.898	22.300	25.403

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
36	Werklocaties	2.3	I	-300	-350	-200	
36	Werklocaties	2.3	S	-125	-265	-380	-495
	Totaal deelprogramma 2.3			-425	-615	-580	-495
	Totaal programma 2			-425	-615	-580	-495

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht hervormingen 2020-2023

02 Economie en werkgelegenheid 2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
02.1 Groningen Kennisstad							
Akkoord van Groningen				200			
Stedenbanden				30			
02.2 Aantrekkelijke stad							
Confucius Instituut				30			
Economische Zaken, Marketing Groningen				100			
02.3 Bedrijvige stad							
Uitvoering meerjarig programma ruimtelijke economie		50					

02.4 Overige economie en werkgelegenheid									
Economische Zaken, overig 10% reductie		100							
Incidentele grondopbrengst	500								
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	500	150	0	360	0	0	0	0	0

Ga naar [Hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

2.1 Groningen Kennisstad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	443	0	443

Afwijking bestaand beleid	443	0	443
----------------------------------	------------	----------	------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 443 duizend euro lager.

Akkoord van Groningen (V 338 duizend euro)

In 2018 was er een voordelig resultaat van 346 duizend euro op het Akkoord van Groningen. Het Akkoord van Groningen is het samenwerkingsverband van de Gemeente Groningen met de kennisinstellingen Rijksuniversiteit Groningen, Hanzehogeschool, Universitair Medisch Centrum Groningen en de Provincie Groningen. Bij de jaarrekening 2018 zijn de middelen uit dit voordelige resultaat via resultaatbestemming overgeheveld naar 2019 en verwerkt in de begroting 2019. In de begroting 2020 ramen we deze middelen terug. Dit verklaart vrijwel geheel de lastendaling binnen dit deelprogramma.

Overig (V 105 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 105 duizend euro.

2.2 Aantrekkelijke stad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	118	37	155

De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht

2.3 Bedrijvige stad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-182		-182

Afwijking bestaand beleid	-132		-132
----------------------------------	-------------	--	-------------

De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht

Intensiveringen / Hervormingen	-50		-50
---------------------------------------	------------	--	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

2.4 Overige economie en werkgelegenheid (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	69	-696	-627

Afwijking bestaand beleid	-31	-1.196	-1.227
----------------------------------	------------	---------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 31 duizend euro hoger.

Herverdeling capaciteit (N 0,4 miljoen euro)

In deze begroting hebben we de inzet van uren voor onder meer Verkeer, Wonen en Energie herverdeeld over de diverse programma's. Dit leidt binnen dit deelprogramma tot een stijging van de lasten van ruim 0,4 miljoen euro.

Subsidies (V 0,6 miljoen euro)

In dit deelprogramma hebben we minder begroot voor subsidies, omdat deze op het moment van opstellen van deze begroting nog niet zijn in te schatten. Dit leidt tot een lastendaling van ruim 0,6 miljoen euro. Zodra deze bedragen bekend zijn zullen we de begroting hierop aanpassen.

Kapitaallasten Forum Groningen (N 0,8 miljoen euro)

Vanaf 2020 zal er op het Forum afgeschreven worden, hierdoor stijgen de lasten voor de gemeente met 0,8 miljoen euro.

Sanering NELF-terrein (V 0,4 miljoen euro)

Voor de grondsanering van het NELF-terrein hadden we in de begroting 2019 incidenteel middelen opgenomen. Deze middelen ramen we in de begroting 2020 terug. Dit zorgt voor een lastendaling van 0,4 miljoen euro.

Overige afwijkingen (V 0,2 miljoen euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op een voordeel van 0,2 miljoen euro.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 1,2 miljoen euro lager.

GEM Haren Noord (N 0,5 miljoen euro)

Met ingang van 2020 wordt een jaarlijkse winstuitkering van 0,5 miljoen euro vanuit de Gemeenschappelijke Exploitatie Maatschappij (GEM) Haren Noord beëindigd.

Subsidies (N 0,6 miljoen euro)

Zoals hierboven bij de lasten toegelicht, hebben we minder begroot voor subsidies. Aan de batenzijde leidt dit tot een daling van de geraamde subsidie-opbrengsten van ruim 0,6 miljoen euro.

Overig (N 127 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen in de baten en de lasten tellen op tot een nadeel van 127 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	100	500	600
---------------------------------------	------------	------------	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2019 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico Programma 2	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties (grondzaken / grondexploitaties) Economie en werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxenmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc. De risico's zijn met behulp van de risicoboxenmethode gekwantificeerd. De minimale omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen gronden bedraagt afgerond in 2020 81 miljoen euro en in 2021 80 miljoen euro. Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. Het risico Meerstad is vanaf 2019 gedaald omdat rekening wordt gehouden met het geprognoseerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad. Met dat voordeel heeft Meerstad een buffer om de nadelige effecten van nadelige scenario's op te vangen. Het risico Meerstad is voor 2020 berekend op 44 miljoen euro. Het risico voor de overige gemeentelijke grondexploitaties is in totaal berekend op 37 miljoen euro. De uitkomst van de risicoboxensystematiek nemen we, conform de kadernota weerstandsvermogen, geheel mee in onze bepaling van het benodigde weerstandsvermogen, vandaar dat de kans op 100% wordt gesteld.</p>
Risicobedrag 2020	81,045 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	80,230 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	79,150 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	72,0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	<p>Binnen de grondexploitatie wordt gestuurd op de beheersing van de risico's. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.</p>

Programma 3 Onderwijs

Het verzorgen van onderwijs is in Nederland primair de verantwoordelijkheid van schoolbesturen. Als gemeente faciliteren we het onderwijs en hebben we een aantal wettelijke taken rondom het onderwijs: zorgen voor huisvesting, leerlingenvervoer, toezien op naleving van de leerplicht en op basis van onze verantwoordelijkheid voor jeugdhulp het bieden van passende ondersteuning, jeugdhulp, aan leerlingen in het onderwijs.

De gemeente Groningen stelt zich ten doel in het onderwijs iedereen zoveel mogelijk gelijke kansen te bieden; achterstanden proberen we al op jonge leeftijd te voorkomen en segregatie proberen we tegen te gaan. We willen dat alle peuters met een goede start aan het basisonderwijs beginnen en bieden ze samen met onze peutervoorzieningen op speelse wijze een stimulerend programma. Samen met de schoolbesturen werken we aan onderwijs dat goed op elkaar aansluit, dat aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Hiermee willen we kinderen en jongeren optimaal uitdagen zich te ontwikkelen en hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst. Betere kansen creëren we ook door onderwijs te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen onder meer op het gebied van sport, cultuur, techniek, maar ook wat betreft (preventieve) ondersteuning en jeugdhulp en WMO.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is waar:

- Kinderen, jongeren en volwassenen optimale kansen krijgen hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen;
- Alle kinderen en jongeren naar school gaan en hun schooltijd afronden met een diploma.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kansen voor jonge kinderen in Ten Boer](#)

[Raadsvoorstel uitbreiding uren kinderopvang \(2018\)](#)

[Beleidsplan "Voor alle jonge kinderen gelijke kansen 2019-2023" \(2018\)](#)

[Kwaliteitskader voorschoolse en vroegschoolse voorzieningen in Groningen \(2018\)](#)

[Nieuwe impuls Vensterscholen \(2013\)](#)

[Strategische koers Vensterschool 2019 \(2018\)](#)

[Groninger Onderwijspact \(2013\)](#)

[Integraal Huisvestingsplan 2016-2019 'Een stevige basis' \(2015\)](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Lokaal educatieve agenda \(2014\)](#)

[Samenwerkingsovereenkomst Volwasseneneducatie \(2014\)](#)

[Verordening leerlingenvervoer gemeente Groningen 2014 \(2013\)](#)

[Thuiszitterspact \(2018\)](#)

[Integraal Huisvestingsprogramma Haren 2018-2021](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Haren 2017](#)

[Verordening leerlingenvervoer gemeente Haren 2016](#)

[Verordening kwaliteitseisen peuterspeelzalen gemeente Haren](#)

[Verordening Voor- en Vroegschoolse Educatie gemeente Haren](#)

[Verordening Wet Kinderopvang gemeente Haren](#)

[Subsidieregeling Kinderopvang Haren 2018](#)

[Verordening Onderwijshuisvesting Ten Boer \(2015\)](#)

[Verordening leerlingenvervoer Ten Boer \(2014\)](#)

[Kadernotitie Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten 2018-2020](#)

[Verordening leerlingen vervoer gemeente Groningen 2019](#)

Relevante ontwikkelingen

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Investering duurzame onderwijshuisvesting

We hechten aan goede onderwijshuisvesting. We willen betere, modernere en duurzame schoolgebouwen. We werken toe naar een integraal huisvestingsplan waarin we vooruitkijken naar de komende 20 jaar.

Maatschappelijke coalitie 'Sociale inclusie in het onderwijs'

In een maatschappelijke coalitie met onze onderwijspartners willen we afspraken maken over het tegengaan van segregatie in het onderwijs en zetten we in op een democratiseringsslag; meer zeggenschap voor ouders, leerlingen en docenten.

Maatschappelijke coalitie economie en arbeidsmarkt

In deze maatschappelijke coalitie met onderwijs en bedrijfsleven willen we afspraken maken over een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Gelijke Kansen Alliantie

We zijn als gemeente Groningen ook actief betrokken bij de *Gelijke Kansen Alliantie* van het Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Samen met onze onderwijspartners willen we stevig inzetten op het bevorderen van gelijke kansen voor alle kinderen.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 3.1 Onderwijskansen

In het deelprogramma Onderwijskansen bundelen we ons beleid gericht op het creëren van optimale onderwijsvoorwaarden en –voorzieningen. We willen dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën en zich probleemloos ontwikkelen. We willen kansengelijkheid in het onderwijs bevorderen. Daarmee willen we al vroeg beginnen; voordat de kinderen naar de basisschool gaan.

Ook zien we ze graag opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen.

We willen bijdragen aan kwalitatief goed onderwijs dat goed op elkaar aansluit. Dit onderwijs biedt de ondersteuning die aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Het daagt kinderen en jongeren optimaal uit om zich te ontwikkelen en bereidt hen zo goed mogelijk voor op de toekomst. Dit hebben we met een groot deel van de onderwijsinstellingen – van voorschoolse instellingen tot en met de Rijksuniversiteit Groningen vastgelegd in het Groninger Onderwijspact 2013.

Beleidsvelden

- Kansen en kwaliteitsbewaking
- Nieuwe impuls vensterschool
- Volwasseneneducatie
- Onderwijshuisvesting
- Talentontwikkeling

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Gemiddelde score begrijpend lezen groep 8 (landelijk)	=> landelijk gemiddelde	=> landelijke gemiddelde
Gemiddelde score rekenen groep 8 (landelijk)	=> landelijk gemiddelde	=>landelijke gemiddelde
% kinderen verwezen naar: - praktijkonderwijs (landelijk) - VMBO BBL/KBL (landelijk) - VMBO TL (landelijk) - Havo/VWO (landelijk)	=> landelijk gemiddelde	=>landelijke gemiddelde

3.1.1 Kansen en kwaliteitsbewaking

Met het Kansenbeleid richten we ons in de eerste plaats op de jongste burgers van de gemeente. We bieden voorzieningen om (taal-)ontwikkelingsachterstanden te voorkomen en zo vroeg mogelijk aan te pakken. Deze voorzieningen sluiten naadloos aan bij de inzet van maatregelen vanuit het rijk zodat alle kinderen de kans krijgen om zich optimaal te ontwikkelen. Binnen dit beleidsterrein is ook ons kwaliteitstoezicht op de voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang ondergebracht. In 2020 kan het toezicht op de gastouderopvang worden uitgebreid. Hiervoor heeft het rijk extra middelen beschikbaar gesteld.

Het rijk heeft een nieuwe landelijke gewichtenregeling ontwikkeld voor het onderwijskansenbeleid, op basis waarvan gemeenten en scholen rijksmiddelen ontvangen om verwachte onderwijsachterstanden weg te werken. De nieuwe regeling is ingevoerd vanaf het schooljaar 2019-2020. Vanaf 2020 wordt het aanbod voor- en vroegschoolse educatie (VVE) dan uitgebreid naar 16 uur per week. Extra middelen zijn daarvoor toegevoegd aan het budget onderwijsachterstandenbeleid (OAB).

Vanaf 2020 wordt het aanbod voor- en vroegschoolse educatie (VVE) voor de gemeente Groningen uitgebreid naar 16 uur per week. Dit aanbod was al beschikbaar voor alle peuters van 2 tot 4 jaar in de voormalige gemeente Groningen maar is dat na de harmonisatie van het gemeentelijk VVE-beleid ook voor de nieuwe gemeente Groningen. We zetten in op kwalitatief hoogwaardige VVE- kinderopvang voor alle peuters. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat de inzet van VVE-programma's, VVE-geschoolde pedagogisch

medewerkers en groepsleerkrachten met ondersteuning van een HBO-geschoolde VVE-coach effectief zijn. Dit effect geldt voor peuters met en zonder VVE-indicatie. Extra middelen zijn daarvoor toegevoegd aan het budget onderwijsachterstandenbeleid (OAB).

In 2020 zetten wij ons beleid voort en richten we ons, naast de uitbreiding van het aantal uren, ook op de uitbreiding van het bereik van het aantal kinderen.

We willen:

- Dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën, opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen;
- Dat kinderen een doorgaande ontwikkelingslijn volgen;
- Voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang van goede kwaliteit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% gebruik VVE-programma's door Voor- en Vroegschoolse-doelgroep	95%	95%
% leerwinst groep 2 ten opzichte van landelijk gemiddelde	80%	80%
% geïnspecteerde locaties kinderopvang	100%	100%

Hoe staan we ervoor?

We zien dat ons bereik van VVE geïndiceerde kinderen rond 95% blijft schommelen. Daarmee voldoen we aan onze prestatie-indicator. Uit cijfers van 2018 blijkt dat het aantal kinderen dat een indicatie heeft gekregen verhoogd is naar ruim 400 kinderen. Het percentage geïndiceerde kleuters dat een leerwinst behaald gelijk aan het landelijk gemiddelde blijft achter. Deze resultaatafspraken zullen we in 2020 moeten herzien omdat er (landelijk) andere meet- observatie instrumenten op de scholen gebruikt gaan worden.

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 blijven we inzetten op het verhogen van het bereik van onze geïndiceerde peuters. Dit doen we door ons voorschoolse aanbod voor meer peuters toegankelijker te maken en daarbij op meerdere plekken in de gemeente Groningen het aantal uren te verhogen naar minimaal 8 en maximaal 16 uur. De jeugdgezondheidszorg (JGZ) behoudt samen met de WIJ een belangrijke rol in het toe leiden van peuters naar voorschoolse educatie. Naast uitbreiding in kwantiteit willen we ook het komende jaar een kwaliteitsimpuls geven op basis van het kwaliteitskader voor -en vroegschoolse educatie. De tot nu toe opgedane kennis en ervaringen van onze grootste kinderopvangpartners willen we verder verspreiden over de gemeente Groningen. Ook blijven we inzetten op de verdere kwaliteitsverbetering van de VVE-professionals. Dit doen we onder andere door de inzet van een VVE-coach of scholing van de leerkracht in de schakelgroep. Voorschoolse educatie loopt door in vroegschoolse educatie in het basisonderwijs. Naast de inzet op de voorschoolse instellingen blijven we samen met het basisonderwijs inzetten op uitbreiding en kwaliteitsverbetering van vroegschoolse educatie in de schakelgroepen. Met als doel betere resultaten voor de (doelgroep) kleuters. In 2020 willen we komen tot een nieuwe en meer passende resultaatafpraak. Tot slot blijven we inzetten op het verstevigen van een doorgaande ontwikkelingslijn voor kinderen, dus een intensievere samenwerking tussen voorschoolse instellingen en het onderwijs, gekenmerkt door gezamenlijke visie en doelen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We stimuleren de instellingen in te zetten op uitbreiding en kwaliteitsverbetering via onze Programma's van eisen;
- We gaan onderzoeken of we tot een gezamenlijk professionaliseringsaanbod en leernetwerken kunnen komen (expertise netwerk jonge kind), waarin ook aandacht is voor het betrekken van ouders;
- We stimuleren het versterken van de samenwerking tussen opvang, onderwijs, WIJ, JGZ en andere partijen om tot passend activiteiten- en ondersteuningsaanbod voor kinderen te komen en stellen daarvoor in het kader van het *Programma's van eisen Positief Opgroeien in de Vensterschool, Gelijke ontwikkelingskansen voor alle kinderen 2020* subsidie beschikbaar;
- Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

3.1.2 Nieuwe impuls vensterschool

In 2013 verscheen het ambitiedocument Nieuwe impuls Vensterscholen. Vanaf dat moment voert het onderwijs de regie op de samenwerking met partners in de wijk en werken scholen aan vier voor de vensterschool kenmerkende thema's. Maar we ontwikkelen door en in 2018, is samen met de partners, een vernieuwde strategische koers voor de Vensterschool voor de komende jaren bepaald. De Vensterschool is het instrument om in en na schooltijd uitvoering te geven aan Positief opgroeien voor kinderen van 0 tot ongeveer 13 jaar en aan 'een leven lang leren'. Onder leren verstaan we dan niet alleen formeel leren in schoolverband, maar evenzeer het informeel leren, door bijvoorbeeld deelname aan educatieve activiteiten of aan activiteiten gericht op talentontwikkeling.

De volgende resultaten willen we bereiken met de inzet van de Vensterschool:

- Een gedeelde pedagogische visie (fundament) en een sociaalpedagogisch en veilig schoolklimaat;
- Een doorgaande ontwikkelingslijn van 0-13 jaar voor alle kinderen met daarbij extra aandacht voor kinderen met risico op ontwikkelingsachterstanden en het tegengaan van segregatie;
- Een doorgaande lijn op het gebied van preventie, ondersteuning en aansluiting jeugdhulp – onderwijs met aandacht voor vroeg signalering en vroeg interventie;
- Educatief partnerschap met ouders en kinderen (ouder- en kind participatie).

De brugfunctie speelt een belangrijke rol bij het realiseren van deze resultaten door een 'brug' te slaan tussen school en thuissituatie (gezin en ouders) en tussen school en wijk (onder andere actieve toeleiding van met name kansarme kinderen naar activiteiten die bijdragen aan het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van kinderen).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% vensterscholen	>50%	70%

Hoe staan we ervoor?

In de zomer van 2018 is als vervolg op de Nieuwe Impuls Vensterschool uit 2013 de 'Strategische koers Vensterschool 2019' verschenen, gebaseerd op de monitor uitgevoerd door het Lectoraat Integraal Jeugd beleid van de Hanzehogeschool. Zij verrichte de afgelopen jaren een drietal metingen naar de tevredenheid met de vensterschool op de thema's: pedagogisch fundament, doorgaande lijn, ouderbetrokkenheid, ondersteuning en zorg en randvoorwaarden. De waardering van de afzonderlijke thema's in cijfers ligt rond de 6,8, met uitzondering van het thema Ondersteuning en zorg dat met een 7,4

gewaardeerd wordt. Ook is aangegeven dat deze thema's belangrijke pijlers blijven van de Vensterschool in de toekomst.

De meting leverde ook in algemene zin een positief beeld op. Meer scholen ontwikkelen zich tot Vensterscholen met enerzijds de ambitie om zich in samenwerking met kinderopvang te ontwikkelen tot een Integraal Kind Centrum (IKC) voor kinderen van 0-13 jaar en anderzijds om in samenwerking met andere partners in de wijk, waaronder WIJ en jeugdgezondheidszorg, zich actief in te zetten voor het ontwikkelen van ondersteuningsnetwerken voor jeugd in de wijk (Positief Opgroeien in de wijk).

Wat willen we bereiken in 2020?

- Een intensieve samenwerking rond kinderen van 0-13 jaar in de Vensterschool en in de wijk;
- De vensterschool als pedagogische (inclusieve) voorziening van kinderopvang en onderwijs die aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, met extra aandacht voor kinderen met (risico op) ontwikkelingsachterstanden (dit is onder andere te bepalen op basis van de nieuwe achterstandsscores die door het rijk ontwikkeld zijn);
- De Vensterschool als kernpartner in het sociaal domein en bij Positief Opgroeien in de wijk;
- Ouders en kinderen die nauw betrokken zijn en een actieve rol spelen bij ontwikkelingen in de Vensterschool.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- We gaan onze nieuwe strategische koers verder tot uitvoering brengen. We gaan meer aandacht besteden aan afstemming en samenhang in (jeugd)voorzieningen en activiteiten en het organiseren van continuïteit in financiering;
- We stimuleren de doorontwikkeling naar een intensievere samenwerking vanuit de Vensterschool (school en kinderopvang) met partners in de wijk, waaronder WIJ en JGZ;
- We stimuleren eveneens de doorontwikkeling naar een pedagogische (inclusieve) voorziening (IKC), georganiseerd rond de ontwikkelbehoefte van kinderen, met specifieke aandacht voor kinderen met (risico op) ontwikkelingsachterstanden;
- We zetten in op voorkomen en/of verminderen van segregatie door partners te stimuleren aan kinderen - vooral kinderen in achterstandssituaties - een integraal dagprogramma te bieden.

3.1.3 Volwasseneneducatie

Met ons beleid voor volwasseneneducatie richten we ons op laaggeletterde volwassenen, analfabeten en mensen die vrijwillig inburgeren. We bieden leertrajecten Nederlandse taal, rekenen en digitale vaardigheden. Het aanbod is gericht op deelname aan de maatschappij en sociale zelfredzaamheid, opleiding (doorstroming naar vervolgonderwijs) of werk (doorstroming naar arbeidsmarkt oriëntatie of werk). We doen dit binnen de kaders van de Wet educatie en beroepsopleidingen (WEB).

De gemeente koopt een breed aanbod aan cursussen taal en rekenen in. Voor het formuleren van het educatiebeleid en de inkoop van cursussen werken we samen met andere gemeenten in de arbeidsmarktregio. De gemeente Groningen verzorgt als contactgemeente de inkoop van educatie en coördineert het regionale educatiebeleid.

We willen dat:

- Iedereen in Groningen kan lezen, schrijven en rekenen;
- Iedere cursist zijn of haar hoogst haalbare niveau bereikt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal nieuwe deelnemers basiseducatie	400	400
Totaal aantal deelnemers basiseducatie	950	1.000

Hoe staan we ervoor?

Per 1 januari 2015 is de Wet educatie en beroepsopleidingen gewijzigd. De verplichte inkoop van het aanbod aan educatie bij de Regionale Opleidingscentra (ROC) wordt vanaf dat moment stapsgewijs afgebouwd. In de gemeente Groningen hebben we ervoor gekozen het bestaande beleid voort te zetten en het aanbod aan educatie te blijven inkopen bij de Regionale Opleidingscentra. Reden hiervoor is dat we tevreden zijn over het aanbod van de Regionale Opleidingscentra. Bovendien komen met het aanbod van deze onderwijsorganisaties ook de aanvullende activiteiten en diensten van de ketenpartners van het ROC mee. Voor 2020 geldt dat de bestaande regeling met één jaar is verlengd.

Bij het tegengaan van laaggeletterdheid zijn de Taalhuizen een belangrijke laagdrempelige voorziening. In een Taalhuis werken gemeente, stichting Lezen en schrijven, de bibliotheek, Regionale Opleidingscentra en welzijnsorganisaties samen om analfabeten en laaggeletterden met taalaanbod in aanraking te brengen. In de gemeente tellen we momenteel acht taalhuizen, in Selwerd, Vinkhuizen, de Wijert, Oosterpark, Beijum, Lewenborg, Haren en Ten Boer.

Ook via ons armoedebeleid dragen we bij aan laagdrempelige vormen van taalondersteuning. Hiervoor verwijzen we naar het programma Werk en Inkomen, [beleidsveld armoede- en minimabeleid](#).

Wat willen we bereiken in 2020?

Voor 2020 stellen we in overleg met de andere gemeenten in de arbeidsmarktregio een regionaal educatieplan op. Op basis hiervan kopen we cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden in. In 2020 stellen we in samenwerking met de andere gemeenten in de arbeidsmarktregio een plan van aanpak laaggeletterdheid op.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Inkoop van cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden op basis van het regionaal educatieplan;
- Subsidiëren van laagdrempelige vormen van taalondersteuning;
- In stand houden van Taalhuizen op verschillende locaties in de gemeente.

3.1.4 Onderwijshuisvesting

We willen kinderen en professionals eigentijdse en duurzame schoolgebouwen bieden, energiezuinig en geschikt voor onderwijs in de 21e eeuw. Daarmee willen we goed onderwijs en optimale ontwikkeling ondersteunen.

De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van basisonderwijs, speciaal (voortgezet) onderwijs en voortgezet onderwijs. In de verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs staat de procedure beschreven voor het opstellen en betalen van het jaarlijkse programma onderwijshuisvesting.

Hoe staan we ervoor?

In het voorjaar van 2020 willen we een nieuw IHP vaststellen. In dat IHP worden voor de eerste 4 jaar de onderwijshuisvestingsplannen in een programmatisch overzicht opgenomen met een doorkijk naar een langere periode daarna. In de zogenaamde "Houtskoolschets" zijn de ambities geformuleerd die we als basis

voor het Integraal Huisvestingsplan (IHP) zullen hanteren. We willen niet alleen voldoen aan onze wettelijke zorgplicht om voldoende onderwijshuisvestingscapaciteit te bieden, maar daarnaast ook de basis leggen voor en inzetten op de verbetering van de kwaliteit van het deels - technisch en functioneel - verouderde schoolgebouwenbestand. Met het IHP willen we ook een bijdrage leveren om verdere segregatie tegen te gaan en te zorgen voor meer sociale inclusie in het onderwijs.

Ook is aangegeven dat deze ambities alleen kunnen worden gerealiseerd als het budget hierop wordt afgestemd. In de begroting 2020 is om de lopende projecten en bestaande lasten te kunnen dekken aanvullend structureel 1,5 miljoen euro vanaf 2020 in de begroting opgenomen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Een integraal huisvestingsplan onderwijs (IHP) voor de nieuwe gemeente. Concreet voor de komende 4 jaar, met een doorkijk naar de langere termijn (16 jaar), om de huisvesting van scholen in de richting van ons ambitieniveau te brengen;
- De regelgeving voor onderwijshuisvesting en bewegingsonderwijs/gymvoorzieningen harmoniseren tussen de drie voormalige gemeenten.
- Een nieuwe Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs vaststellen

Wat gaan we hiervoor doen?

In 2020 gaan we verder met de ontwikkeling en uitvoering en afronding projecten waar de raad al toe besloten heeft. Dat zijn onder meer de projecten: nieuwbouw Borgmanschool Ebbingekwartier, Oosterpark en MFA De Wijert, Kindcentrum ten Boer, Groene wei Meerstad, de Driebond in Engelbert. Daarnaast zetten we een aantal nieuwe projecten in gang waaronder aanpak van de Bisschop Bekkersschool. Ook wordt het scholenprogramma Ten Boer (nieuwbouw van bestaande scholen in Ten Post en Woltersum en versterking van andere scholen in het aardbevingsgebied) verder uitgevoerd. In 2020 maken we ook de bouwplannen voor de herhuisvesting van de OBS Brinkschool in Haren.

 Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

3.1.5 Talentontwikkeling

Iedereen heeft talenten. Wij vinden het belangrijk dat kinderen hun talenten ontdekken en we stimuleren en faciliteren hen om die te ontwikkelen, ieder naar eigen aard en niveau.

In het kader van Positief Opgroeien bieden we daarvoor veel mogelijkheden, zowel in de Vensterschool als ook in de wijk. Daarnaast kennen we talrijke stedelijk en wijkgerichte voorzieningen, waaronder NDE (natuur- en duurzaamheidseducatie), waar jeugdigen hun talenten op verschillende talentgebieden kunnen ontwikkelen. Deze talentgebieden betreffen onder andere sport en gezonde leefstijl; natuur en duurzaamheid; ICT en techniek; kunst en cultuur; en communicatie en media.

Op het gebied van natuur en duurzaamheid faciliteren we een afdeling NDE van de gemeente Groningen die natuur- en duurzaamheidseducatie verzorgt onder schooltijd voor basisschoolleerlingen. Dit met als doel om hun kennis van de natuur te bevorderen en hen te stimuleren nu en in de toekomst bij te dragen aan een duurzame wereld.

  Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) en zie beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% Scholen dat gebruik maakt van natuur- en duurzaamheidseducatie	> 90%	>90%
Tevredenheid scholen NDE (schaal 1-10)	8,5	8,5
Aantal deelnemers jonge onderzoekers	14.000	14.000

Hoe staan we ervoor?

Binnen verschillende (deel)programma's in de begroting organiseren we activiteiten waarmee we de talenten van jeugdigen stimuleren en ontwikkelen. Dit gebeurt onder andere onder de noemer van Positief Opgroeien – stedelijk en in de wijk - via de Vensterschool, Bslim, sportverenigingen, het Jeugdwerk, cultuureducatie, techniekeducatie en natuur- en duurzaamheidseducatie en anderszins.

Vanuit het armoedebeleid (kindpakket) maken we het mogelijk dat ook jeugdigen die opgroeien in armoede deel kunnen nemen aan deze activiteiten.

De deelname aan en tevredenheid over natuur- en duurzaamheidseducatie is al een paar jaar stabiel hoog, maar aandacht voor duurzaamheid op scholen is niet vanzelfsprekend. Het nieuwe paviljoen voor Natuur en Duurzaamheid Educatie (NDE) in het stadspark is in de zomer van 2019 in gebruik genomen. Deze locatie (bij de kinderboerderij) biedt volop mogelijkheden om niet alleen leerlingen van basisscholen maar ook andere inwoners van de stad kennis te laten maken met natuur.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen ook in 2020 kinderen en jongeren ondersteunen en stimuleren om hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen en ze actief betrekken bij de ontwikkeling en organisatie van activiteiten. Ook willen we hun betrokkenheid bij de directe leefomgeving stimuleren met als doel dat ze zich ontwikkelen tot betrokken en verantwoordelijke burgers die een bijdrage leveren aan een duurzame samenleving.

In 2020 willen we ons - nog meer dan voorheen - richten op kinderen en jongeren die opgroeien in een omgeving met weinig ontwikkelingskansen en -mogelijkheden. Deze jeugdigen lopen daardoor meer risico op ontwikkelingsachterstanden.

We willen een blijvend hoge deelname en waardering van basisscholen aan natuur- en duurzaamheidseducatie. En we willen dat het nieuwe paviljoen voor Natuur en Duurzaamheid Educatie zich samen met de kinderboerderij ontwikkelt tot een educatief centrum voor jong en oud, met ruimte voor lessen, excursies, ontdekroutes in het Stadspark en wat al niet meer.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Prioriteit geven aan het subsidiëren van culturele, sportieve en andere binnen- en buitenschoolse activiteiten voor kwetsbare kinderen en jongeren.
- Subsidiëren van het Centrum voor Natuur- en Duurzaamheidseducatie dat, via het basisonderwijs, alle kinderen in de leeftijd van 0-12 jaar bereikt.

Deelprogramma 3.2 Voorkomen schooluitval

Zonder diploma's is het lastig om je talenten in het leven te kunnen inzetten. Daarom willen we dat kinderen hun school afmaken. Indien nodig bieden we kinderen ondersteuning om onderwijs te kunnen (blijven) volgen, bijvoorbeeld via jeugdhulp of door ondersteuning bij het vervoer naar school.

Beleidsvelden

- VSV en leerplicht
- Leerlingenvervoer
- Passend onderwijs

3.2.1 VSV en Leerplicht

Met het onderwijs werken we intensief samen om verzuim en voortijdig schoolverlaten (vsv) te voorkomen. We zien toe op de handhaving van de leerplicht en voeren de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten uit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Aantal voortijdige schoolverlaters	<2,3% (<250)	<2,3% (<250)
% thuiszitters in schooljaar teruggeleid naar onderwijs	75%	75%
Aantal thuiszitters in beeld bij leerplicht*	-	-

*Het 'aantal thuiszitters in beeld bij leerplicht' geeft wel inzicht in de situatie, maar is niet direct een prestatie van de gemeente, eerder van het onderwijs. Vanwege de informatieve waarde is het wel opgenomen als indicator, maar is er geen ambitie geformuleerd. In de rekening presenteren we wel het aantal dat in beeld is.

Hoe staan we ervoor?

- De gemeente Groningen volgt de landelijke trend met betrekking tot de voortijdig schoolverlaters (vsv'ers). We zijn gestegen in het aantal vsv'ers;
- We hebben een monitor ontwikkeld voor de kwetsbare jongeren van onze RMC regio;
- De aansluiting met de domeinen werk en zorg is verbeterd;
- Het thuiszitterspact is verder uitgewerkt en we zijn samen met de partners bezig met de uitvoering.

Wat willen we bereiken in 2020?

- In 2020 willen we een daling realiseren van het aantal vroegtijdige schoolverlaters. Thuiszitters willen we zo snel en zo veel mogelijk terugleiden naar het onderwijs;
- We focussen op preventief werken en zorgen ervoor dat we alle jongeren tot 23 jaar zonder startkwalificatie ondersteuning geven bij de zoektocht naar een passende vervolgstap;
- De samenwerking met de domeinen werk en zorg verder verstevigen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We houden toezicht op naleving van de leerplichtwet en werken hierbij zoveel mogelijk preventief. Waar noodzakelijk zetten we handhavende maatregelen in;
- We werken samen met het onderwijs, de JGZ (jeugdgezondheidszorg - GGD) en de WIJ-teams verder aan de aanpak schoolverzuim en in het bijzonder aan het terugdringen van het aantal thuiszitters en voortijdig schoolverlaters. Daarbij voeren we het thuiszitterspact uit dat we in 2018 hebben afgesloten;
- We geven samen met het onderwijs verder uitvoering aan de regionale aanpak vsv en jongeren in kwetsbare posities. Deze aanpak hebben we beschreven in ons plan van aanpak 2016-2021;
- Uit de RMC regio-analyse van 2018 blijkt dat veel jongeren de keuze maken om te gaan werken en dat er bij veel jongeren sprake is van psychische problematiek. We stimuleren de jongeren die werken om

een BBL-opleiding te gaan volgen. Met de extra aanpak “De basis in positie” gaan de RMC trajectbegeleiders, de mensen uit het onderwijs en de School als Wijk ondersteuners nog intensiever samenwerken. De jongeren met psychische problematiek bieden we een traject op maat aan;

- We creëren een sluitende aanpak voor alle kwetsbare jongeren tot 23 jaar. Zie ook beleidsveld [4.1.3 Positief opgroeien](#);
- We zorgen voor een sluitend vangnet voor deze jongeren door ons te verbinden met andere belangrijke domeinen zoals de arbeidsmarktregio, werk en inkomen, jeugdhulp en WMO. Zie ook beleidsveld [4.1.3 Positief opgroeien](#);
- We ontwikkelen een integrale aanpak en samenwerking tussen Onderwijs (scholen voor Praktijk onderwijs/voortgezet speciaal onderwijs), WIJ, instellingen voor dagbesteding en Werk en Inkomen.

3.2.2 Leerlingenvervoer

We willen in Groningen dat alle kinderen naar school kunnen komen. Het aanbieden van leerlingenvervoer voor kinderen die vanwege bijzondere omstandigheden niet zelfstandig naar school kunnen reizen, is een van de wettelijke onderwijstaken van de gemeente.

Hoe staan we ervoor?

Ongeveer 600 leerlingen maken in schooljaar 2018/2019 gebruik van het leerlingenvervoer.

In 2018 is het leerlingenvervoer aanbesteed, als onderdeel van Publiek Vervoer. De gemeente Ten Boer zat bij die aanbesteding in een ander perceel dan Groningen en Haren. Dit heeft tot gevolg dat de nieuwe gemeente Groningen de komende jaren twee vervoerders heeft. De drie verordeningen leerlingenvervoer zijn in 2019 geharmoniseerd, zodat in 2020 met 1 verordening gewerkt wordt voor de hele gemeente Groningen.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ouders van leerlingen, die vanwege bijzondere omstandigheden zoals handicap of afstand niet zelfstandig naar school kunnen reizen, worden ondersteund in het vervoer, zodat de leerlingen onderwijs kunnen volgen.

Wat gaan we hiervoor doen?

We zorgen voor vervoer naar de dichtstbijzijnde school die voor de leerling toegankelijk is. We stimuleren de ouderbetrokkenheid bij de schoolgang van de kinderen door eigen vervoer te vergoeden in plaats van taxivervoer voor zover dit mogelijk is. Ook maken we de afweging of openbaar vervoer, al dan niet met begeleiding, tot de mogelijkheden behoort. De gemeentelijke verordening Leerlingenvervoer is hierbij kaderstellend.

3.2.3 Passend onderwijs

De Wet passend onderwijs en de Jeugdwet zijn opgesteld als spiegelwetten: beide wetten verplichten afstemming tussen de samenwerkingsverbanden primair en voortgezet onderwijs en gemeenten, over het onderwijs-ondersteuningsplan en het gemeentelijk jeugdplan.

De verantwoordelijkheid voor Passend onderwijs ligt op basis van de gelijknamige wet Passend onderwijs bij het onderwijs. Dit betekent dat het onderwijs niet alleen verantwoordelijk is voor het bieden van een passende onderwijsplek, maar ook voor extra - didactische en pedagogische - ondersteuning van leerlingen primair gericht op het leerproces, de onderwijsontwikkeling en/of het behalen van onderwijsdoelen. De verantwoordelijkheid voor het bieden van Jeugdhulp, ook in het onderwijs, ligt op basis van de Jeugdwet bij de gemeente. Dit betreft jeugdhulp in het kader van opgroei- en opvoedproblemen, psychische problemen en stoornissen en/of gedragsproblemen die het volgen van (passend)onderwijs belemmeren en/of risico's op thuiszitten veroorzaken.

De grens tussen (passend) onderwijs en jeugdhulp is niet altijd even duidelijk. Dat maakt intensieve samenwerking in het kader van aansluiting jeugdhulp en onderwijs noodzakelijk. Komende jaren gaan we sterk inzetten op een integrale aanpak van de aansluiting jeugdhulp en onderwijs. De Kadernotitie Transformatieagenda jeugdhulp Groninger gemeenten 2018-2020 vormt daarvoor het kader. Deze inzet zal naar onze verwachting op termijn leiden tot een afname van de vraag naar (intensieve) jeugdhulp en naar een afname van (risico's op) schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie).

Het bieden van (preventieve) ondersteuning en jeugdhulp in en aansluitend op (passend) onderwijs vormt een onderdeel van Positief Opgroeien. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

Hoe staan we ervoor?

We werken vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid intensief samen met het onderwijs, WIJ Groningen, GGD/Jeugdgezondheidszorg (JGZ), leerplicht en andere betrokken partijen om te komen tot een integrale aanpak aansluiting onderwijs-jeugdhulp. Dit met als doel om ieder kind en iedere jongere die combinatie van onderwijs en ondersteuning te bieden die ze nodig hebben om zich optimaal te kunnen ontwikkelen.

Dit vraagt zowel om een transformatie van het onderwijs als ook om een transformatie van de jeugdhulp. Een transformatie die op de eerste plaats gericht is op de ontwikkelingskansen van álle kinderen, maar die ook gericht is op normaliseren en kostenreductie, zowel van het onderwijs als ook van de jeugdhulp.

In het kader van normaliseren en zorg dichtbij bieden we vanuit WIJ Groningen collectieve (basis)ondersteuning in alle scholen voor voortgezet onderwijs en voor speciaal onderwijs en in alle mbo-scholen.

Om de transformatie te stimuleren en vorm te geven experimenteren we met verschillende vormen van collectieve ondersteuning en jeugdhulp in het onderwijs. Daarbij ligt de prioriteit bij het speciaal onderwijs (cluster 3 en cluster 4) omdat daar de behoefte aan een integrale aanpak onderwijs-jeugdhulp het grootste is, zowel vanuit het perspectief van onderwijs als ook vanuit het perspectief van jeugdhulp en zeker vanuit het kostenperspectief. Het merendeel van de leerlingen in het speciaal onderwijs kampt met problemen en maakt gebruik van individuele specialistische jeugdhulp.

In de praktijk blijken leerlingen, ouders, leerkrachten en andere betrokken partners deze collectieve ondersteuning en jeugdhulp in de school erg te waarderen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Ieder kind en iedere jongere kan zich optimaal ontwikkelen en geen enkel kind of jongere onder de 18 jaar zit langer dan drie maanden thuis zonder een aanbod van passend onderwijs en/of zorg.
- Ouders en jeugdigen zijn meer betrokken bij de integrale aanpak onderwijs-jeugdhulp.
- Vroegtijdige signalering - bij voorkeur op jonge leeftijd in de voorschoolse voorzieningen - van (complexe) problematiek bij kinderen en jongeren in het onderwijs en een integrale aanpak onderwijs-jeugdhulp van deze problematiek.
- Zoveel mogelijk bieden van (preventieve) collectieve ondersteuning in de directe leefomgeving, waaronder het onderwijs en de voorschoolse voorzieningen.
- Efficiëntere inzet van ondersteuning en jeugdhulp in het onderwijs realiseren en substitutie van individuele ondersteuning en jeugdhulp in school door het inzetten van (preventie) collectieve jeugdhulp in het onderwijs en door het inzetten van collectieve onderwijs-zorg-arrangementen.

- Ontwikkelen van een provinciale financieringssysteem voor collectieve ondersteuning in het onderwijs, daar waar het leerlingen uit de hele provincie betreft (onder andere het speciaal onderwijs, het voortgezet onderwijs en het mbo).
- Beschikbaarheid en analyse van jeugdhulpgegevens op schoolniveau.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De collectieve ondersteuning vanuit WIJ Groningen - het zo genaamde VO-WIJ-team - in alle scholen voor voortgezet onderwijs en voor speciaal onderwijs in de gemeente Groningen structureel borgen en onderzoeken of en hoe provinciale financiering van deze inzet mogelijk is.
- De collectieve ondersteuning vanuit WIJ Groningen - het zo genaamde SAW (School als Wijk)-team - in alle mbo-scholen in de provincie Groningen structureel borgen. Nevendoeel van School als Wijk is ook om de zorgkosten te verminderen.
- Met de afspraken die we hebben gemaakt over de samenwerking in het kader van de aansluiting jeugdhulp-basisonderwijs tussen intern begeleider van de basisschool, WIJteam, jeugdverpleegkundige en indien nodig leerplichtambtenaar en samenwerkingsverband po, hebben we een stevige basis gelegd. De vraag is echter actueel of ook in het basisonderwijs een vorm van collectieve ondersteuning of jeugdhulp nodig is, zeker op basisscholen waar veel kinderen (en ouders) kampen met een veelvoud aan problemen.
- Verder uitvoering geven aan de transformatieagenda jeugdhulp. Prioriteit ligt bij het op experimentele basis (verder) ontwikkelen en op provinciaal niveau borgen van innovatieve onderwijs-zorgarrangementen in het speciaal onderwijs (cluster 3 en cluster 4). Het doel is tweeledig: kinderen en jongeren dichtbij - in school - passende ondersteuning in combinatie met onderwijs bieden die aansluit bij hun behoefte; en terugdringen van de kosten van jeugdhulp door het bieden van collectieve ondersteuning in het onderwijs op basis van substitutie van individuele zorgtoewijzingen.
- Verder uitvoering geven aan het Thuiszitterspact met als doel dat vanaf augustus 2020 geen enkel kind of jongere onder de 18 jaar langer dan drie maanden thuiszit zonder een aanbod van passend onderwijs en/of zorg.
- Monitor ontwikkelen voor het inzichtelijk maken van individuele zorgtoewijzingen op schoolniveau en op basis van een analyse van deze gegevens collectieve onderwijs-zorgarrangementen ontwikkelen die leiden tot substitutie van een groot deel van de individuele zorgtoewijzingen.
- Onderzoeken of en hoe we kunnen komen tot een meer éénduidige integrale aanpak jeugdhulp-onderwijs voor het basisonderwijs (en de voorschoolse voorzieningen). Op dit moment is onvoldoende inzichtelijk welke ondersteuning nodig is in het basisonderwijs (en de voorschoolse voorzieningen) en welke ondersteuning - individueel en/of collectief - nu al geboden wordt.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Onderwijs						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
03.1	Onderwijskansen	29.433	27.894	28.414	29.382	29.388
03.1.1	Kansen en kwaliteitsbewaking	8.145	6.443	6.383	6.359	6.359
03.1.2	Nieuwe impuls vensterschool	211	215	215	215	215
03.1.3	Volwasseneneducatie	2.358	2.358	2.358	2.358	2.358
03.1.4	Onderwijshuisvesting	16.772	16.899	17.268	18.184	18.103
03.1.5	Talentontwikkeling	1.948	1.979	2.189	2.266	2.353
03.2	Voorkomen schooluitval	3.435	3.381	3.394	3.412	3.412
03.2.1	VSV en Leerplicht	1.903	1.847	1.860	1.878	1.878
03.2.2	Leerlingenvervoer	1.532	1.534	1.534	1.534	1.534
	Totaal	32.869	31.275	31.808	32.794	32.801
	Baten					
03.1	Onderwijskansen	7.710	7.603	7.383	7.404	7.399
03.1.1	Kansen en kwaliteitsbewaking	3.432	3.432	3.432	3.432	3.432
03.1.3	Volwasseneneducatie	2.358	2.358	2.358	2.358	2.358
03.1.4	Onderwijshuisvesting	1.801	1.764	1.553	1.574	1.570
03.1.5	Talentontwikkeling	118	48	39	39	39
03.2	Voorkomen schooluitval	989	989	989	989	989
03.2.1	VSV en Leerplicht	989	989	989	989	989
	Totaal	8.699	8.592	8.373	8.393	8.389
	Geraamd resultaat voor bestemming	24.170	22.683	23.435	24.400	24.412
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	3411	3.519	4.672	4.485	4.945
	Totaal onttrekkingen	3.060	1.121	1.121	1.121	1.121
	Geraamd resultaat na bestemming	24.521	25.081	26.986	27.765	28.236

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deelprogramma	I/S	2020	2021	2022	2023
42	Onderwijshuisvesting	3.1	S	-1.500	-2.500	-2.500	-2.500
	Totaal deelprogramma 3.1						
	Totaal programma 3			-1.500	-2.500	-2.500	-2.500

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen 2020-2023

03 Onderwijs	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
03.1 Onderwijskansen								
Energie		42						
Verzekeringen		107						
Totaal 03 Onderwijs	0	149	0	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020.

Overzicht hervormingen 2020-2023

03 Onderwijs	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
03.1 Onderwijskansen								
Accres instellingen		26						
Peuteropvang	1.050		1.050			850		
Innovatiemiddelen onderwijs	150			200				
Natuur en duurzaamheidseducatie		120						
Totaal 03 Onderwijs	1.200	146	1.050	200	0	850	0	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

3.1 Onderwijskansen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	1.540	-107	1.432
Afwijking bestaand beleid	220	68	287
Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid			
<i>Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 220 duizend euro lager.</i>			
Intensiveren leren (V 400 duizend euro)			
Vanuit het coalitieakkoord 2019-2022 is het budget voor intensiveren leren met ingang van 2020 met 400 duizend euro structureel verlaagd.			
Overige (N 113 duizend euro)			
Diverse kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 113 duizend euro.			
Intensiveringen / Hervormingen	1320	-175	1.145
De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.			
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.			

3.2 Voorkomen school uitval	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	54	0	54

De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht.

Programma 4 Welzijn, gezondheid en zorg

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is:

- Waar iedereen zich prettig en geborgen voelt en zo lang mogelijk actief aan de samenleving kan blijven meedoen. Ook als ouderdom, beperkingen of ziekte dat lastiger maken;
- Waar mensen zo lang mogelijk gezond blijven en waar dat nodig is kunnen rekenen op adequate (aanvullende) zorg en ondersteuning;
- Waar niemand vanwege herkomst, geaardheid of welke reden dan ook wordt buitengesloten;
- Waar jongeren veilig en gezond opgroeien;
- Waar we de vernieuwingen in het sociaal domein in samenwerking met maatschappelijke partners vlot tot stand brengen zonder dat er mensen buiten de boot vallen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Samen Sterk in Stad \(2012-2015\)](#)

[Meedoen maakt het verschil \(maatschappelijke participatie\) 2014](#)

[Healthy Ageing Visie en Groningen Gezond 2018-2021](#)

[Uitvoeringsnota zelforganisaties 2011-2014](#)

[Nota regionaal kompas 'Actief onder Dak' \(2014-2017\)](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014\)](#)

[Regionaal Transitiearrangement Groningen \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Nota Maatschappelijke stages 2012-2015](#)

[Stad om te groeien, kadernota integraal jeugdbeleid Groningen 2011-2014](#)

[Beleidsplan/ Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein gemeente Groningen 2014/2015](#)

[Groningen voor elkaar, visie en uitgangspunten voor de uitvoering van de decentralisaties en - - "Jeugd ieders zorg!" \(2012\)](#)

[Contouren jeugdstelsel Groningen 2015-2018 \(2014\)](#)

[Meerjarenprogramma 'Van Beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat' \(2015\)](#)

[Notitie afstemmingsoverleg Gemeenten-Onderwijs \(2013\)](#)

[Transformatieagenda jeugdhulp Groninger gemeenten 2018 – 2020](#)

Relevante ontwikkelingen

De hoofdbeweging in het brede sociaal domein staat in het teken van de noodzakelijke transformatie. Zowel op het gebied van maatschappelijke ondersteuning (Wmo) als bij Jeugdhulp streven we ernaar om minder in te hoeven zetten op zwaardere zorg door te investeren in preventie aan de voorkant, de ontwikkeling van (basis)voorzieningen dichtbij, door burgerkracht en door het stimuleren van zelf- en samenredzaamheid. Deze op transformatie gerichte beweging is onder meer in gang gezet door een gerichte opdrachtverlening

aan Stichting WIJ Groningen, door het in werking stellen van het GebiedsOndersteunend Netwerk (GON) en een verdere decentralisering van Beschermd Wonen.

Het fundament voor onze levensloop wordt gelegd tijdens onze jeugd. De gemeente Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben. De basis voor dit beleid wordt gevormd door de beweging rond positief opgroeien. Deze beweging, die inmiddels is ingezet, zetten wij voort. Wij willen daarbij een omslag bewerkstelligen van problematiseren, naar normaliseren. Hiermee willen we voorkomen dat kinderen en jongeren onnodig en/of te snel beroep doen op zwaardere vormen van jeugdhulp.

Met betrekking tot WIJ Groningen vindt ten behoeve van 2020 een herijking plaats van de uitvoeringsopdracht. Een belangrijk aspect daarin is dat WIJ Groningen de transformatieopgave in versneld tempo uit gaat voeren. Het optimaliseren van de benutting van de veerkracht, de talenten en mogelijkheden van inwoners en hun sociale omgeving staan daarin centraal. WIJ Groningen werkt in dat licht aan verschillende interventies, welke ze in 2020 zullen intensiveren.

Eén van de belangrijke interventies in dat kader, waar WIJ Groningen een belangrijke verantwoordelijkheid krijgt, betreft een nieuwe aanpak voor multi probleemgezinnen, waar sprake is van een stapeling van door de gemeente verstrekte voorzieningen. We gaan bij 240 gezinnen onderzoeken of het geheel van interventies doeltreffender (betere kwaliteit) en doelmatiger (lagere kosten) kan worden ingezet. Waar dit mogelijk blijkt, zal het ook ten uitvoer worden gebracht.

Ook het GON ontwikkelt zich verder in het licht van de noodzakelijke transformatie. We blijven in 2020 met het GON inzetten op substitutie van zware en kostbare zorg en ondersteuning door het meer toegankelijk maken en benutten van algemene voorzieningen en lichte ondersteuning dichtbij. Het doel is om integraal, aansluitend op de eigen kracht en mogelijkheden van burgers, laagdrempelig hulp- en ondersteuningsvragen voor mensen van 0-100 jaar van passende antwoorden te voorzien.

De inzet van de Ondersteuner Jeugd en Gezin (OJG) is hierin eveneens een belangrijke ontwikkeling. De OJG is een schakel tussen de huisarts en de WIJ-teams en heeft als doel om samenwerking te bevorderen en de hulp dichtbij de gezinnen te brengen. De inzet van de OJG is erop gericht om de stroom doorverwijzingen vanuit de huisartsen naar specialistische ondersteuning, daar waar dit mogelijk is, af te vangen. De OJG wordt in 2020 versneld uitgebreid.

Ook werken wij samen met de Groninger gemeenten en de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG) aan de transformatieagenda jeugdhulp. In de inkoop van de jeugdhulp 2018 – 2020, die de RIGG voor de 12 Groninger gemeenten uitvoert, is de transformatiegedachte zo veel mogelijk doorgevoerd. In onze visie op de regionale samenwerking en de inkoop vanaf 2021 ligt de focus op innovatie van de inkoop en meer grip en regie als gemeente.

Tot slot werken we door aan de gebiedsgerichte aanpak. Deze aanpak vraagt om een goede samenwerking tussen partijen/organisaties in de wijken/stadsdelen (gebieden). Stichting WIJ Groningen, het GON en de gebiedsteams stemmen zo goed mogelijk met elkaar af. Binnen het gebiedsteam wordt de verbinding gelegd met sociale én fysieke thema's die spelen op de terreinen zoals veiligheid, wonen en verkeer.

We faciliteren de gewenste beweging op twee met elkaar samenhangende niveaus:

1. Het **sociaal klimaat** als het gaat het om het vormgeven van de 'Civil Society' ter bevordering van zelf- en samenredzaamheid en datgene wat we in de preventieve sfeer doen. We zetten hiervoor in op:

- Actief burgerschap en bewonersinitiatieven;

- Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken;
- Positief opgroeien;
- Diversiteit, integratie en emancipatie;
- Lokaal gezondheidsbeleid, infectieziektebestrijding en openbare gezondheidszorg;
- Sociale basisvoorzieningen.

2. **Passende ondersteuning en zorg** als het gaat om de wijze waarop we al dan niet tijdelijke interventies plegen, zodat ieder naar vermogen kan participeren. We zetten hiervoor in op:

- Ondersteunende voorzieningen;
- Specialistische zorgvoorzieningen;
- Interventies veilig opgroeien;
- Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld;
- Vluchtelingen en asielzoekers.

We verwachten dat onze inzet met betrekking tot het sociaal klimaat invloed zal hebben op de inzet die nodig is op het niveau van individuele ondersteuning en zorg. We monitoren in dat kader de resultaten, doen onderzoek naar de effectiviteit van onze interventies en waar nodig sturen we bij.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 4.1 Sociaal klimaat

In het deelprogramma Sociaal klimaat staan beleidsinterventies centraal die gericht zijn op het versterken van de lokale sociale basis. Het draait daarbij om het bevorderen en faciliteren van vitale leefgemeenschappen in wijken en buurten waarin bewoners omwille van hun talenten en hun betekenis voor de ander worden uitgenodigd om mee te doen. De maatschappelijke effecten waaraan deze interventies bijdragen zijn erop gericht dat onze inwoners het gevoel hebben dan wel ervaren erbij te horen, zich betrokken voelen bij en inzetten voor elkaar en de eigen leefomgeving, regie hebben over hun leven, participeren en zich gezond en veilig voelen. Deze interventies ontwikkelen we vanuit het besef dat optimale deelname aan de (lokale) samenleving niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid is.

Wij willen de sociale basis in onze gemeente bestendigen en versterken door te investeren in community ontwikkeling en in de ontwikkeling van basisvoorzieningen. Dit doen we samen met inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, kerken, scholen, ondernemers als ook met behulp van de preventieve aanpak van Stichting WIJ Groningen. Investeren in de kracht van mensen begint met het bestendigen en versterken van de sociale basis, oftewel de basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk, inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen elkaar kunnen ontmoeten en leren kennen, hun talenten kunnen ontwikkelen en inzetten, elkaar kunnen helpen, problemen kunnen voorkomen en/of deze zo veel mogelijk zelf en met hun sociale omgeving kunnen aanpakken.

Daarnaast investeren we in verschillende vormen van informele ondersteuning. Hierbij kan worden gedacht aan mantelzorg voor familieleden, aan vrijwillige ondersteuning voor vrienden en bekenden, aan initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Investeren in vrijwillige

inzet heeft tot doel mensen te verbinden en moet iets toevoegen aan het leven van alle betrokkenen. Maatschappelijke initiatieven spelen een bijzondere rol in het versterken van de sociale basis. Ze zijn gericht op het versterken van sociale verbanden en op het vergroten van maatschappelijke participatie en burgerkracht. We verwelkomen en ondersteunen deze initiatieven.

Beleidsvelden

- Actief burgerschap en bewonersinitiatieven
- Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken
- Opvoedkracht
- Diversiteit, integratie en emancipatie
- Lokaal gezondheidsbeleid, infectieziektebestrijding en openbare gezondheidszorg
- Doorontwikkeling WIJ-Groningen

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en): Sociale netwerken (indicatie t.a.v. mate van sociale participatie en sociale steun)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt weinig mensen te kennen waarmee men echt kan praten (% oneens)	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt voldoende mensen te kennen die men om hulp of advies kan vragen	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de wijze van meedoen aan de Groningse samenleving	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt voldoende contacten te hebben met anderen	-	Stabilisatie

Effectindicator(en): Maatschappelijk actief en betrokken (indicatie t.a.v. mate van samenredzaamheid)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt bereid te zijn een buurtgenoot te helpen in geval van ziekte of een beperking	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) actief te hebben ingezet voor de eigen woonbuurt	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) vrijwilligerswerk te hebben gedaan	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) mantelzorg te hebben geboden	-	Toename

Effectindicator(en): Opgroeien (indicatie t.a.v. positief opgroeien i.r.t. pijlers ontplooiing)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt minimaal 2-3 keer per maand gepest te worden	Afname	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt (veel) inactief (sedentair) gedrag te vertonen	Afname	-

Effectindicator(en): Omgang, acceptatie en integratie (indicatie t.a.v. mate van sociale cohesie)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt dat buurtgenoten prettig met elkaar omgaan	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) gediscrimineerd te hebben gevoeld	-	Toename

Effectindicator(en): Maatschappelijke voorzieningen (indicatie t.a.v. aanwezigheid sociale (basis-)infrastructuur	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken om elkaar te ontmoeten, zoals buurthuizen, pleinen en parken, in of nabij de eigen buurt	-	Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van instanties voor ondersteuning en zorg, zoals WIJ-Groningen, in of nabij de eigen buurt	-	Toename

4.1.1 Actief burgerschap en bewonersinitiatieven

Wij werken aan een inclusieve samenleving waaraan iedereen naar vermogen kan deelnemen. In dat kader stimuleren we actief burgerschap in veerkrachtige buurten en wijken en bieden we faciliteiten aan betrokken burgers die verantwoordelijkheid willen nemen voor elkaar en voor hun omgeving. We beogen hierbij de sociale veerkracht van buurten en wijken zodanig te beïnvloeden dat het vermogen van mensen en gemeenschappen om met veranderingen om te gaan en de toegang tot onderlinge en externe hulpbronnen wordt versterkt. We stimuleren en faciliteren activiteiten die de verbondenheid met de medemens of de gemeenschap waartoe men behoort bevorderen. Met daarbij nadrukkelijke aandacht voor preventieve interventies.

Mensen zijn in hun wijk of buurt beter in staat kansen te benutten of oplossingen aan te dragen voor problemen die zij ervaren. Niet meer de vraag 'wie lost dit op' maar 'wat kan ik bijdragen'? Dat kan door verbindingen te leggen met wijkbewoners onderling, met buurtinitiatieven, scholen en studenten, verenigingen, vrijwilligersorganisaties, welzijnswerk, zorg, kerken, moskeeën en ondernemers. Als gemeente hebben we daarin een faciliterende, stimulerende en verbindende rol.

We willen als gemeente ons verbinden met burgerkracht; overheidsparticipatie in burgerinitiatieven.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal ondersteunende bewonersinitiatieven in het kader van innovatie ateliers	-	Toename

Hoe staan we ervoor?

In het gebiedsgerichte werken stimuleren we dat bewoners zelf aan de slag gaan met het benutten van kansen en het oplossen van problemen die zij in hun leefomgeving signaleren of ervaren. Bewoners met ideeën en plannen voor hun wijk worden zo nodig gefaciliteerd en ondersteund. Ook in de innovatie ateliers nodigen we bewoners en ondernemers uit om hun ideeën over kansen en mogelijkheden om de gemeente nog socialer te maken verder te ontwikkelen. Het Innovatieatelier Sociaal domein (IA) organiseert ook in 2020 weer een Ondernemers Challenge, waarbij veelbelovende initiatieven gehonoreerd zullen worden. We ondersteunen en faciliteren daar waar nodig.

Wat Ten Boer en Haren betreft zijn er in ieder dorp verenigingen dorpsbelangen en per dorp dorpsvisies. De inwoners zijn eigenaar van de dorps visie. De gebiedsteams hebben de opdracht om vraag en behoeften van de dorpen en wijken op te halen en te faciliteren of te ondersteunen. We investeren in contact met verenigingen dorpsbelangen, halen daar de vraag en behoeften op met betrekking tot initiatieven en vernieuwing in de dorpen. We ondersteunen en faciliteren deze verenigingen waar nodig. Zowel Ten Boer als Haren hebben een gebiedsteam.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen de 'beweging' van actief burgerschap verder voeden en faciliteren zodat zij zich verder uit kan breiden. We streven daarbij naar een toename van het aantal actieve burgers en burgerinitiatieven en richten ons op een bruisende energieke beweging in zowel de stad als in de dorpen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We investeren in actief burgerschap door "van onderop" vanuit de bewoners in de gebiedsgerichte aanpak te werken;
- We versterken/of breiden gebiedsnetwerken uit, werken met gebiedsprogramma's en -opgaven en hebben extra aandacht voor onze wijkvernieuwingswijken met daarin inbreng vanuit bewoners;
- We subsidiëren onder andere Humanitas, Hulp In Praktijk (vereniging HIP), Vlegter en Present voor hun vrijwilligers projecten op het gebied van maatjes, mantelzorg, maatschappelijke opvang zodat mensen elkaar op een informele manier kunnen ondersteunen;
- We subsidiëren trainingen van Buitengewoon Zijn, waarin bewoners worden ondersteund om hun initiatief of goed idee daadwerkelijk om te zetten in een concrete actie;
- We subsidiëren Link 050 als vrijwilligerszaak en Link extra (mentoren die mensen begeleiden in hun vrijwilligerswerk) en Ontwikkeling met gratis trainingen en cursussen voor alle vrijwilligers in de gemeente;
- We subsidiëren de digitale site. We helpen en participeren in het aanjaagteam zodat inwoners die hulp vragen en inwoners die hulp aanbieden elkaar op een laagdrempelige manier kunnen vinden;
- We subsidiëren de buurtaccommodaties voor ontmoeting en activering;
- We organiseren innovatie ateliers en nodigen bewoners en ondernemers uit om met innovatieve ideeën te komen en faciliteren de uitwerking;
- We subsidiëren Thuisafgehaald een digitale site waar thuiskoks en mensen uit de buurt die graag een gezond pannetje eten ophalen aan elkaar verbindt;
- We subsidiëren de dorpscoöperatie Ten Boer;
- We subsidiëren To be Young (jongerenwerk) Ten Boer;
- In Haren subsidiëren we instellingen (Torion, Humanitas) die bewonersinitiatieven ondersteunen en versterken.

4.1.2 Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken

Voor het welbevinden van bewoners zijn sociale contacten in de eigen buurt van grote betekenis. Mensen kunnen hierdoor gemakkelijker samen activiteiten ondernemen, elkaar helpen en iets aan elkaar vragen. Wij hebben de overtuiging dat veel mensen iets voor een ander willen doen. Wij vinden het belangrijk dat mensen daarvoor gewaardeerd en gezien worden. Daarnaast moeten mantelzorgers en vrijwilligers kunnen rekenen op adequate faciliteiten en (professionele) ondersteuning. Die worden geboden door inwoners onderling en door verschillende (gesubsidieerde) instellingen en in (wijk)accommodaties.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
% mantelzorgers (18 jaar e.o.) dat zegt zich (zwaar) belast te voelen bij het geven van mantelzorg	-	Afname
Aantal (nieuw) ingezette vrijwilligers door Humanitas	-	Toename

Hoe staan we ervoor?

Het bevorderen van sociale samenhang, samenredzaamheid en leefbaarheid in de wijken is een belangrijk doel van de gebiedsgerichte aanpak. Daarin zetten we in op contact met bewoners en andere stakeholders in de wijken en dorpen in gebiedsnetwerken. We investeren in community ontwikkeling en de ontwikkeling van (preventieve) basisvoorzieningen. Dit vanuit 'het gewone leven': inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, kerken, scholen, ondernemers, dorpsverenigingen, maar ook met behulp van het preventieve collectieve deel binnen de WIJteams. Investeren in de kracht van mensen begint met het in stand houden en versterken van de 'sociale basis', oftewel de basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk, inkomen en gezondheid.

We ondersteunen bewonersinitiatieven, gericht op het verbeteren van de leefbaarheid en samenredzaamheid van de eigen woonomgeving. We hebben hierbij aandacht voor de plattelandscultuur en waarderen dit door een verschil in aanpak. Daarnaast is er de ontwikkeling en uitrol van preventie binnen de WIJ-teams en de inzet van onze gebiedsteams, in het kader van gebiedsgericht werken. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve collectieve activiteiten door of in samenspraak met bewoners. Deze collectieve preventieve activiteiten stimuleren het gevoel van welzijn en dragen bij aan een positieve gezondheidsontwikkeling. Daardoor voorkomen we ook dat bewoners gebruik maken van individuele vaak duurder medische zwaardere zorg. Daarnaast hebben we aandacht voor de verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg (mantelzorgers en vrijwillige inzet).

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen dat de inwoners van de Groninger wijken en dorpen met plezier wonen en leven, in veerkrachtige wijken en dorpen waar mensen elkaar kennen en elkaar waar nodig ondersteunen en helpen. En waar het bruist van activiteiten die door en voor en met bewoners worden georganiseerd. Ieder draagt naar vermogen een steentje bij met inzet van de eigen talenten, kennis en vaardigheden. Dat geeft een gevoel van onderlinge verbinding, saamhorigheid, erbij horen en thuis zijn. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve individuele en collectieve activiteiten. Daarnaast willen we de hierboven genoemde verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg verder versterken. Vrijwilligers en mantelzorgers voelen zich (h)erkend zij worden passend ondersteund en gewaardeerd voor hun inzet. De informele zorg is de basis waar de formele zorg zich bij aansluit en aanpast.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We investeren in de gebiedsgerichte aanpak en in de wijkvernieuwing in community ontwikkeling in leefbare wijken met sociale samenhang. Dit vanuit "het gewone leven", samen met inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, verenigingen (sport cultuur) kerken, scholen, ondernemers. Van onderop, vanuit gebiedsnetwerken met relevante partners en vanuit "daar waar de energie zit";
- We investeren in de verdere ontwikkeling van de preventieve en collectieve aanpak binnen de WIJ-teams; Daarbij blijven we investeren in de aansluiting van en de verbinding met de formele zorg op de informele zorg;
- We subsidiëren Humanitas, Torion, HIP en Present voor hun vrijwilligers projecten op het gebied van maatjes, mantelzorg, maatschappelijke opvang zodat mensen elkaar op een informele manier kunnen ondersteunen;
- We subsidiëren Eensamen; een coalitie van netwerkpartners rond het thema eenzaamheid. Kartrekker is Humanitas;
- We ontwikkelen het bondgenootschap: een netwerk van vrijwilligersorganisaties in de stad die samenwerken rondom het vinden, binden, waarderen van vrijwillige inzet;

- We subsidiëren de website 'We helpen' en participeren in het aanjaagteam zodat inwoners die hulp vragen en inwoners die hulp aanbieden elkaar op een laagdrempelige manier kunnen vinden. In Haren is dit de Buurtbox;
- We subsidiëren passend en op maat de buurtaccommodaties/dorpshuizen voor ontmoeting en activering;
- We subsidiëren Link 050 als vrijwilligerszaak en Link extra (mentoren die mensen begeleiden in hun vrijwilligerswerk) en het kennisplein met gratis trainingen en cursussen voor alle vrijwilligers in de gemeente;
- We nemen deel aan de proeftuin Lewenborg; een samenwerkingsverband met onder andere als doel de informele inzet en ondersteuning te versterken en de formele zorg hier op aan te laten sluiten. [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Oost](#);
- In Haren subsidiëren we Torion als algemene welzijnsvoorziening voor onder andere ondersteuning van vrijwilligers, ouderen- en jongerenwerk en buurtinitiatieven;
- We subsidiëren de dorpscoöperatie Ten Boer;
- We investeren in het onderhoud van dorpshuizen zodat ontmoetingsfuncties behouden blijven;
- We subsidiëren To be young (jongerenwerk), sport & spelweken, het taalhuis en praathuis in Ten Boer;
- We subsidiëren burgerinitiatieven en lokale acties in Haren.

4.1.3 Positief opgroeien

Positief opgroeien is een beweging die het kind-perspectief centraal stelt en zich richt op het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van jeugdigen. We streven er naar dat alle kinderen en jongeren, ook zij die meer risico lopen op ontwikkelingsachterstanden, opgroeien in een positieve en stimulerende leefomgeving, waarin ze kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen en actief te participeren.

Deze beweging wordt gedragen door jeugdigen, ouders en maatschappelijke partners in de wijk, waaronder (venster)scholen, kinderopvang, WIJ Groningen en Jeugdgezondheidszorg (JGZ). Op termijn zullen, naar we hopen, steeds meer inwoners betrokken raken bij deze beweging en samen de regie nemen op het ontwikkelen van een kindvriendelijke wijk, waar vooral ook aandacht is voor kinderen en jongeren die opgroeien in een meer risicovolle leefomgeving.

Om onze ambitie met Positief Opgroeien te realiseren en met nadruk segregatie te voorkomen bieden we alle kinderen in de wijk en in de (Venster)school gelijke en de voor hen beste en passende ontwikkelingskansen. We ondersteunen en stimuleren initiatieven in de wijk en in de (Venster)school die hier op gericht zijn zie ook beleidsveld [3.1.2 Nieuwe impuls vensterscholen](#).

De ontwikkeling van Positief Opgroeien in de wijk en ons streven naar kindvriendelijke wijken is een integraal onderdeel van het Wijkvernieuwingsproces, dat zich richt op fysieke en sociale vernieuwing van een wijk, zo veel mogelijk onder regie van inwoners zelf. In eerste instantie ligt de prioriteit van Positief Opgroeien en van Wijkvernieuwing bij aandachtswijken. Dit zijn de wijken waar we als eerste gezamenlijk met inwoners (gaan) werken aan een sociale, groene, sterke, gezonde en kindvriendelijke samenleving.

De beweging van Positief Opgroeien in de (Venster)school en in de wijk vormt de kern van ons preventief jeugdbeleid. Met dit beleid sluiten we aan bij het landelijk *Actieprogramma zorg voor jeugd* en bij de provinciale *Transformatieagenda jeugdhulp*. Het stelt het kind-perspectief en de eigen kracht van kinderen en jongeren centraal en sluit aan bij het verdrag *Rechten van het kind*. Tevens willen we een ontwikkeling bewerkstelligen van problematiseren naar normaliseren en van jeugdhulp naar preventie. We willen zoveel mogelijk voorkomen dat kinderen en jongeren een beroep moeten doen op zwaardere vormen van jeugdhulp.

Activiteiten elders in deze begroting die passen bij Positief Opgroeien.

Hoe staan we ervoor?

Vanuit Positief Opgroeien ondersteunen en stimuleren we initiatieven in de wijk en in de (Venster)school die gericht zijn op het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van jeugdigen. Zie ook beleidsveld [3.1.2 Nieuwe impuls vensterschool](#)

Vooraf in aandachtswijken, waar veel kwetsbare jeugdigen en kwetsbare gezinnen wonen, geven we onder de noemer van Positief opgroeien in de wijk een impuls aan de samenwerking van betrokken maatschappelijke partijen, waaronder scholen, kinderopvang, WIJ Groningen en JGZ. In deze wijken investeren we ook extra in het versterken van de (pedagogische) netwerken en in een (preventief) activiteiten- en voorzieningenaanbod dat nog beter aansluit bij de specifieke vraag van de jeugdigen en gezinnen in deze wijk.

In de wijken SPT (Selwerd, Paddepoel, Tuinwijk), Lewenborg, de Wijert, Korrewegwijk en Beijum werken betrokken partners steeds intensiever samen aan het verstevigen van het (pedagogische) netwerk in de wijk en het ontwikkelen van meer samenhang in het activiteiten- en voorzieningenaanbod. De vraag naar elementaire basisvoorzieningen als een sociaalpedagogisch veilig klimaat (vreedzaam), extra aandacht en ondersteuning van kwetsbare jeugdigen en gezinnen die veelal in armoede leven (inzet brugfunctie vanuit het onderwijs, gezonde voeding, Bslim, jeugdwerk en huiskamers (een plek om heen te gaan). Ouders en jeugdigen worden steeds meer betrokken bij het ontwikkelen en organiseren van activiteiten en veel wijken en/of scholen kennen inmiddels een vreedzame kinderraad.

In sommige wijken, zoals SPT en Lewenborg, hebben de kernpartners op basis van een wijkanalyse en met ondersteuning van de Hanzehogeschool, gezamenlijk een meerjaren wijkplan Positief Opgroeien opgesteld dat de basis vormt voor hun samenwerking. Deze plannen worden jaarlijks geëvalueerd en indien nodig bijgesteld. Ons streven is om te komen tot meerjarige subsidiëring van deze plannen zonder al te veel administratieve belasting.

In de aandachtswijken investeren we niet alleen in Positief Opgroeien in de wijk, maar ook in Wijkvernieuwing en de JOGG-aanpak (jongeren op gezond gewicht). In de praktijk ontstaat steeds meer afstemming en verbinding tussen de verschillende invalshoeken waarbij ook het WIJteam een belangrijke rol speelt.

In algemene zin bieden we jeugdigen al jarenlang mogelijkheden om hun talenten op het terrein van sport, cultuur, natuur en duurzaamheid, techniek en ICT te ontwikkelen door het subsidiëren van uiteenlopende activiteiten op deze terreinen.

Daarnaast bieden we waar nodig, ondersteuning in gezinnen, de voorschoolse voorzieningen en het onderwijs aan kwetsbare jeugdigen (en ouders) voor wie gezondheid, veiligheid, talentontwikkeling en participatie niet vanzelfsprekend zijn.

We stellen de eigen kracht en het perspectief van jeugdigen (en ouders) centraal. In dat kader hebben we een jongerenombudsman, kinderburgemeester en raad van kinderen ingesteld. Via Jimmy's en Backbone bieden we jeugdigen een plek om niet alleen ondersteuning te vinden, maar ook hun talenten te ontwikkelen en hun eigen kracht te (her)ontdekken.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Jeugdigen groeien gezond, veilig en kansrijk op in een positieve, stimulerende – bij voorkeur hun eigen - omgeving, waarin ze kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen, actief te participeren en hun stem te laten horen en er is sprake van minder segregatie;
- Inwoners zelf en betrokken maatschappelijke partners nemen regie op en verantwoordelijkheid voor de beweging van Positief opgroeien in de wijk en het ontwikkelen van kindvriendelijke wijken;
- Meerjarige subsidiëring van de wijkplannen Positief Opgroeien en een wijze van subsidieverantwoording die aansluit bij het proces om meer regie en verantwoordelijkheid neer te leggen bij inwoners zelf en bij betrokken maatschappelijke partners;
- De ontwikkelingen die binnen de Vensterschool onder de noemer van Positief Opgroeien plaatsvinden - zoals onderwijskansenbeleid, voor- en vroegschoolse educatie, brugfunctie, vreedzaam, talentontwikkelingen - en de ontwikkelingen in het kader van Positief Opgroeien in de wijk beter integreren tot een samenhangend aanbod in de (Venster)school en in de wijk;
- Meer samenhang en integratie van Positief Opgroeien in de wijk, Wijkvernieuwing en de JOGG aanpak;
- Meer doorlopende lijnen in de ontwikkeling en in de zorg en ondersteuning van kinderen (in de wijk), te beginnen bij het jonge kind. Uit onderzoek is immers gebleken dat de eerste duizend dagen in het leven van een kind van groot belang zijn voor de groei en ontwikkeling van het kind.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Binnen Positief Opgroeien in de (Venster)school en de wijk prioriteit geven aan jeugdigen die meer risico lopen op ontwikkelingsachterstanden;
- Nog meer samenhang en integratie brengen in de gezinsgerichte, schoolgerichte en wijkgerichte (preventieve) ondersteuning en activiteiten die in het kader van het landelijk programma Kansrijke start, het onderwijskansenbeleid, de Vensterschool en/of de aansluiting jeugdhulp-(passend) onderwijs plaatsvinden. Dit om doorlopende lijnen in de ontwikkeling en de zorg en ondersteuning van kinderen (in de wijk) te realiseren, te beginnen bij het jonge – soms nog ongeboren – kind;
- Inwoners en betrokken partijen, waaronder scholen, kinderopvang, WIJ Groningen en JGZ, verder stimuleren en ondersteunen om gezamenlijk verantwoordelijkheid voor en regie op de beweging van Positief Opgroeien in de wijk en op het samen ontwikkelen van kindvriendelijke wijken te nemen;
- Het proces van Positief Opgroeien in de wijk, Wijkvernieuwing en de JOGG-aanpak integreren;
- Het meerjarig subsidieproces en het toekennen en verantwoorden van subsidies zodanig inrichten dat het aansluit bij het nemen van verantwoordelijkheid en regie door inwoners en/of maatschappelijke partners zelf;
- De effectiviteit en efficiency van het preventief jeugdbeleid stedelijk en in de wijken vergroten door het inzicht in de maatschappelijk effecten van onze gezamenlijke inspanning in het kader van Positief opgroeien te monitoren.

 Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#)

4.1.4 Diversiteit, integratie en emancipatie

Groningen zijn we samen. Daarom willen we dat iedereen in de Groningse samenleving, ongeacht herkomst, geslacht, geaardheid, religie, leeftijd of andere zaken, dezelfde kansen krijgt om actief mee te doen. Want een inclusieve samenleving is een voorwaarde om mee te kunnen doen. We willen dat iedereen in Groningen zich thuis voelt: een gemeente waar al die verschillende mensen de samenleving sterker, aantrekkelijker en inclusiever maken. Waar bewoners elkaar op overeenkomsten of juist verschillen weten te vinden. Daarom ondersteunen wij deze beweging en zoeken wij de veranderkracht en de energie op. We stimuleren en ondersteunen activiteiten, projecten en samenkomsten van maatschappelijke organisaties en vrijwilligersgroepen. Iedereen is anders en in Groningen is ruimte voor iedereen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator(en)	Beoogd	
	2019	2020
Aantal samenwerkingspartners dat zich verbindt aan de thema's van de diversiteitsagenda	15	25
Aantal activiteiten dat vanuit het activiteitenbudget mede gesubsidieerd wordt	35	35

Hoe staan we ervoor?

Eind 2018 hebben wij de samenwerkingsovereenkomst regenboogsteden met de minister verlengd, waardoor wij in de periode 2019-2022 opnieuw kunnen rekenen op extra beleidsgeld en lhbt, de zogenaamde regenbooggelden.

Wat willen we bereiken in 2020?

Wij faciliteren projecten en activiteiten die aansluiten bij actuele maatschappelijke ontwikkelingen en thema's van de diversiteitsagenda. We willen kansen creëren voor nieuwe groepen. De komende periode gaan wij in gesprek met migranten, zelforganisaties en bewoners (connectors) in de wijken om de vraagstukken die daar leven op te halen. Wij richten ons hierbij vooral op vrouwen, kinderen en ouderen (healthy ageing), omdat wij denken dat wij daar op het gebied van emancipatie en integratie het verschil kunnen maken. De besparing binnen het diversiteitsbeleid wordt gerealiseerd door afroaming van het beschikbare budget en door een actualisering van de inzet van middelen.

Wij reiken voor de vierde keer de diversiteitsprijs uit. Bedrijven of organisaties die diversiteit als uitgangspunt hebben in hun bedrijfsvoering komen voor deze prijs in aanmerking.

Onder de noemer 'Staat van de Regenboogstad' bereiden wij een presentatie in de raad voor, waarin diverse maatschappelijke organisaties aangeven hoe het in Groningen is gesteld met de LHBTI-gemeenschap (lesbische vrouwen (L), homoseksuele mannen (H), biseksuelen (B), transgenders (T) en interseksuele personen (I)), als het gaat om veiligheid, zichtbaarheid en sociale acceptatie.

- Wij organiseren minimaal twee keer per jaar ontmoetingen (diversiteitscafés) die netwerken in de gemeente versterken en aandacht vragen voor relevante thema's;
- We organiseren Diversity Day en nieuwe initiatieven die zich aandienen zoals projecten van Capital of Happiness en City Central;
- We werken met verschillende organisaties samen in het project 'Veilige Steden', waarbij we inzetten op het tegengaan van grensoverschrijdend seksueel gedrag en het bespreekbaar maken
- We zijn actief in het tegengaan van discriminatie onder andere door het faciliteren van de educatieve activiteiten van het discriminatiemeldpunt Groningen;
- Met de diversiteitsagenda en een campagne verbinden wij verschillende bevolkingsgroepen in de gemeente Groningen met elkaar. Ook in 2020 weten initiatiefnemers elkaar te vinden en stemmen activiteiten op elkaar af en ontwikkelen ze samen nieuwe activiteiten;
- Wij werken aan het vergroten van de sociale acceptatie, de zichtbaarheid en de veiligheid(s)beleving van de LHBTPlus-gemeenschap in de gemeente. Wij zetten ons in om actieve verbindingen tussen vergunninghouders en de Groningse samenleving tot stand te brengen. Ook plegen we inzet op het verhogen van het taalniveau van vergunninghouders.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van activiteiten aan de hand van de Diversiteitsagenda en de nieuwe subsidieregeling;
- Herijken van het diversiteitsbeleid in 2020

- Het verbinden van verschillende bevolkingsgroepen in Groningen door middel van diversiteitscampagnes;
- Uitreiken van de diversiteitsprijs;
- Organiseren van Diversity Day in het centrum van Groningen;
- Subsidiëren van provinciale Discriminatie Meldpunt Groningen;
- Subsidiëren activiteiten Caribische Groningers (Antillianenbeleid);
- Subsidiëren activeringsproject Somalische Groningers (WIJ Groningen);
- Subsidiëren aanpak Eritrese Groningers (WIJ Groningen);
- Subsidiëren van stedelijk Vrouwencentrum Jasmijn en haar projecten zoals Jasmijn zorgt, Jasmijn Werkt en bewegingsprogramma's (zoals loop- zwem- en fietsactiviteiten);
- Subsidiëren van het COC Groningen en Drenthe. Het COC is een vereniging tot integratie van homoseksualiteit;
- Vieren van Coming Outdag 2019 met alle Groninger gemeenten;
- Inzetten op een campagne over sociale acceptatie voor jongeren conform het bestedingsplan LHBTI 2019-2022.

4.1.5. Lokaal gezondheidsbeleid en Publieke gezondheid

Onze ambitie is dat iedereen, jong en oud, gezonder door het leven gaat en gezond ouder wordt. Ons doel is een samenleving waar iedereen naar vermogen meedoet en geniet van een onafhankelijk leven met een hoge levenskwaliteit. We investeren dan ook in een sociale en fysieke leefomgeving die de gezondheid van onze inwoners beschermt en die gezond gedrag gemakkelijker maakt. Een gezonde dagelijkse omgeving moet veilig zijn, rookvrij, uitnodigen tot ontmoeting en beweging en de consumptie van gezonde voeding stimuleren. We betrekken de inwoners hierbij.

Tussen groepen inwoners en wijken bestaan substantiële verschillen qua gezondheid en leefstijl, die mede samenhangen met de sociaaleconomische situatie van de bewoners. Om deze reden richten wij ons extra op de wijken waar veel gezondheidspotentieel is (de vier wijkvernieuwingswijken). De gebiedsgerichte aanpak biedt grote kansen om een gezonde en veerkrachtige wijk te realiseren. Daarbij hanteren we geen top down benadering maar bekijken samen met inwoners en andere partijen wat waar nodig is en waar kansen liggen om een gezonde - fysieke en sociale - leefomgeving te creëren.

Onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is Positief Opgroeien. We willen dat alle Groningse kinderen gezond opgroeien in een veilige leefomgeving waar ze hun talenten kunnen ontwikkelen, meetellen en leren zich verantwoordelijk te voelen voor zichzelf en anderen. Inwoners, jeugdigen, professionals en vrijwilligers worden uitgedaagd om hierin samen te werken en - op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens - gezamenlijk een plan op te stellen. Belangrijke thema's op het terrein van gezondheid zijn: gezonde start, gezond gewicht, gezonde en actieve leefstijl, positief ouderschap, sociale aansluiting en sociale veiligheid.

Op basis van de Wet publieke gezondheid voert de GGD taken uit op het gebied van preventie, gezondheidsbevordering- en bescherming. In de dienstverleningsovereenkomst maken we afspraken op welke wijze de GGD optimaal kan bijdragen aan het realiseren van onze doelen.

Hoe staan we ervoor?

De levensverwachting in Nederland is de afgelopen jaren toegenomen. Landelijk zien we (grote) verschillen in levensverwachting en gezondheid tussen mensen met hogere of lagere sociaaleconomische status (SES). Uit de gegevens van de Gezondheidsmonitor komt naar voren dat gezondheid en ziekte ook in Groningen ongelijk zijn verdeeld. Terwijl we op gemeentelijk niveau geen grote verschillen zien in vergelijking met andere (middel)grote steden - onder meer in ervaren gezondheid en levensverwachting - zien we grote verschillen tussen wijken, gebieden en groepen inwoners. Deze zijn vaak gerelateerd aan sociaaleconomische

status. De verschillen gelden voor alle leefstijlthema's zoals roken, bewegingsarmoede, alcoholconsumptie en overgewicht. Dit zien we daarnaast bij sociale eenzaamheid, mentale gezondheid, chronische ziekte en ervaren gezondheid. De levensfase speelt ook een belangrijke rol. De ervaren gezondheid van ouderen is bijvoorbeeld gemiddeld minder goed dan de ervaren gezondheid van jonge mensen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- In de Oude Wijken, West, Oost en Zuid hebben we samen met partners en bewoners in de wijkvernieuwingswijken een samenhangende aanpak ontwikkeld gericht op een gezonde leefomgeving (sociaal en fysiek) en het bevorderen van gezond gedrag. [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Oude wijken](#);
- Onze gemeentelijke gebouwen en terreinen zijn rookvrij gemaakt;
- Positief Opgroeien: JOGG (Jongeren op gezond gewicht) is een integraal onderdeel van het netwerk en aanpak Positief Opgroeien. Het bevorderen van gezondheid en maken van gezonde keuzes is ingevlochten in de werkpraktijk en in de activiteiten binnen Positief Opgroeien. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- We hebben de samenwerking tussen het medische en het sociale domein (inclusief WIJ) versterkt door een strategische - en een uitvoeringsagenda met Menzis op te stellen en door de inzet van Ondersteuners Jeugd & Gezin (OJG);
- Een kansrijke start voor meer kinderen, door het verstevigen van het netwerk rondom geboortezorg (huisartsen, verloskundigen, kraamhulp et cetera).

Wat gaan we hiervoor doen?

- In de vier wijkvernieuwingswijken gaan we verder met de uitvoering van de wijkvernieuwingsplannen die in 2018 zijn vastgesteld. Gezondheid en welbevinden van de wijkbewoners zijn hierbij de leidraad. Samen met de bewoners en partners ontwikkelen we een samenhangende aanpak om de gezondheid te bevorderen. Daarbij wordt de verbinding gelegd tussen het sociaal domein (onder andere armoede, participatie, leefstijl) en het fysieke domein (leefomgeving). [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Oude wijken, West, Oost, en Zuid](#);
- Sunny Selwerd. De centrale ambitie is het verbeteren van de gezondheid en het welbevinden van alle wijkbewoners door fysieke, sociale en organisatorische interventies in de wijk waarvoor de zes kernwaarden voor een gezonde leefomgeving het uitgangspunt vormen. Wij gaan de effectiviteit van deze aanpak meten door een vierjarig onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen, waarvoor het subsidiefonds ZonMw een subsidie heeft verleend. De promovendus is van start gegaan;
- Positief Opgroeien: We blijven inzetten op een gezonde jeugd (één van de pijlers van Positief Opgroeien) met focus op een Gezonde start en gezonde leefstijl (gezonde voeding & bewegen) door: Versterken ketensamenwerking rond geboortezorg, Nu niet zwanger, Jongeren op Gezond Gewicht in de wijken Beijum, Selwerd/Paddepoel/Tuinwijk en Indische Buurt/de Hoogte en de inzet van een combinatiefunctionaris/buurtssportcoaches/Bslim. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- De samenwerking met de eerste lijn versterken we door de inzet van Ondersteuner Jeugd & Gezin (OJG) in alle wijken en dorpen in onze gemeente. Binnen het acceleratiemodel met WIJ verkennen we de andere mogelijkheden voor versterken van de samenwerking met de eerste lijn. Welzijn op recept blijft daarvoor een goede methode;
- We stellen in 2020 samen met Menzis een regionale agenda op. We kiezen voor samenwerking op langjarige en strategische onderwerpen. Dit vertaalt zich in een lokale agenda die specifiek aanhaakt op de lokale opgaven en thema's. Daarbij gebruiken we Selwerd als wijk waar we integraal de samenwerking gaan oppakken. In 2020 gaan we daar samenwerken in een project over

Gecombineerde Leefstijl Interventies (GLI), en projecten 'samenwerking medisch en sociaal domein' en de 'kansrijke start';

- De Aletta Jacobs School of Public Health (AJSPPH) is een samenwerkingsverband. Doel is wetenschappelijke kennis te vertalen in 'evidence based' beleid en interventies die bijdragen aan het vergroten van het aantal gezonde levensjaren van de inwoners en aan het verkleinen van de gezondheidsverschillen tussen groepen en wijken;
- Organiseren van publieksevenementen waarbij gezondheid/geluk/welbevinden een centraal thema is: programma tijdens Noorderzon (augustus), organisatie van Healthy Ageing Week (oktober) De Healthy Ageing Week vindt plaats in oktober 2020 en wordt georganiseerd door de Akkoordpartners (de gemeente, de Rijks Universiteit Groningen, Het Universitair Medisch Centrum Groningen en de Hanzehogeschool Groningen, MBO en provincie), Healthy Ageing Network Northern Netherlands (HANNN) en het Groninger Forum;
- Inzet op Rookvrije Generatie. Doel van de regeling is om bezoekers van bepaalde plaatsen te beschermen tegen hinder door rook(gassen). In de praktijk gaat het om de in- en uitgangen van publieke gebouwen. De eerste drie rookvrije zones op basis van de APV werden in juni 2019 gelanceerd door staatssecretaris Blokhuis. Circa tien andere organisaties hebben verzoeken ingediend voor een rookvrije zone op basis van de Algemeen plaatselijke verordening die op volgorde van binnenkomst worden afgehandeld door het college.
- Lectoraat Gezonde Stad. Het lectoraat onderzoekt de mechanismen van de Gezonde Stad in volle breedte. De resultaten van dit toegepaste onderzoek zijn direct te vertalen naar interventies in de fysieke en sociale leefomgeving die een gezonde leefstijl beïnvloeden. De nieuwe lector gaat met ingang van het nieuwe studiejaar (2019-2020) van start;
- Realiseren van een goede verbinding tussen het fysieke en sociale domein door 'aanjagers'. Om de zes kernwaarden voor een Gezonde Gemeente goed te vertalen in alle programma's en projecten en een goede verbinding daartussen hebben we twee 'aanjagers' aangesteld. Deze personen werken op het snijvlak van het fysieke en sociale domein en leggen via de WIJ- en gebiedsteams de verbindingen met de verschillende partners in de wijken. Belangrijke thema's voor de komende jaren zijn de Omgevingsvisie en Omgevingsplannen, energietransitie, klimaatadaptatie, wonen, verkeer, veiligheid en bereikbaarheid;
- Deelname aan multidisciplinaire kennisconsortia om externe subsidies te verwerven van ZonMw en EU. Deze onderzoeksubsidies komen ten goede aan de wijkvernieuwing en het gebiedsgericht werken;
- In 2020 bereiden we de dienstverleningsovereenkomst met de GGD voor 2021 voor. Hierin maken we afspraken met de GGD hoe we optimaal gebruik kunnen maken van de expertise van de GGD om onze doelen te realiseren;
- Tijdelijk financieel ondersteund door het Actieprogramma Kansrijke Start van het ministerie van VWS zetten we nog steviger in op een kansrijke start voor zo veel mogelijk kinderen in onze gemeente. We hebben daarvoor een lokale Coalitie Kansrijke Start opgezet die vroegsignalering van kwetsbare zwangeren en toeleiding naar hulp gaat verbeteren. Daarnaast zetten we in op Nu Niet Zwanger om het aantal ongeplande en ongewenste zwangerschappen te verminderen.
- De GGD voert jaarlijks (wettelijke en niet-wettelijke) taken voor de gemeente Groningen (en de andere gemeenten in de regio) uit. Besluiten hieromtrent worden genomen door het dagelijkse en/of het algemeen bestuur (DB/AB) van de gemeenschappelijke regeling PG&Z. We willen graag werken aan een efficiëntieslag op de uitvoering van de wettelijke taken wat moet leiden tot een kostenbesparing van een kleine 5% op deze taken. Begin 2019 heeft de regio besloten tot een uitbreiding van de uren ambtelijke coördinatie voor het DB en AB en een evaluatiemoment hiervoor gepland voor het derde kwartaal 2020. De reële inzet zal op dat moment besproken worden.

4.1.6 Sociale basisvoorzieningen

In de transformatie van het brede sociaal domein spelen sociale basisvoorzieningen een sleutelfunctie. Het werken aan een optimale benutting van sociale basisvoorzieningen is namelijk een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle transformatie. Basisvoorzieningen worden (wijk)breed aangeboden, door een divers aantal partijen. Gedacht kan worden aan de vrijwilligersprojecten van Humanitas, of aan het brede aanbod aan activiteiten vanuit de verschillende buurtaccommodaties. Voor een nauwkeuriger omschrijving van onze interventies in de sociale basis verwijzen we naar de beleidsvelden [4.1.1 Actief burgerschap en bewonersinitiatieven](#) en [4.1.2 Bevorderen van samenredzaamheid](#), sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken. De interventies die in dit deelprogramma centraal staan hebben betrekking op WIJ Groningen. WIJ Groningen heeft namelijk een sleutelpositie waar het gaat om het benutten van sociale basisvoorzieningen. WIJ Groningen geeft uitvoering aan een groot aantal gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden op grond van de Jeugdwet en de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Het geheel aan taken richt zich in belangrijke mate op (collectieve) preventie en individuele ondersteuning voor onze inwoners.

WIJ Groningen heeft een faciliterende taak richting de basisvoorzieningen in de wijk. Deze basisvoorzieningen zijn van groot belang voor de leefbaarheid en de sociale samenhang in de wijken. WIJ Groningen zet zich daarom in op het zo goed mogelijk benutten van de mogelijkheden die in deze sociale basis aanwezig zijn. Hierbij kan worden gedacht aan basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk & inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen zich kunnen ontwikkelen, problemen kunnen voorkomen en/of deze zo veel mogelijk zelf en met hun naaste omgeving kunnen aanpakken. Daarnaast speelt WIJ Groningen een ondersteunende en faciliterende rol in het kader van verschillende vormen van vrijwillige inzet: bijvoorbeeld in mantelzorg voor familieleden, in vrijwillige zorg voor vrienden en bekenden, in initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties, en in buurthuizen-in-zelfbeheer die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Vrijwillige inzet en maatschappelijke initiatieven verbinden mensen met elkaar en voegen iets toe aan het leven van alle betrokkenen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (wel eens) gehoord te hebben van WIJ Groningen		Toename
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (redelijk en goed) bekend te zijn met de dienstverlening van WIJ Groningen		Toename
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt te weten waar te moeten zijn met een hulpvraag		Toename
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gemakkelijk te vinden om bij WIJ Groningen naar binnen te lopen		Toename
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) contact te hebben gehad met WIJ Groningen		Toename
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) geholpen te zijn met een hulpvraag door WIJ Groningen		Toename
Aantal geregistreerde meldingen entree WIJ Groningen		Toename
% Meldingen WIJ Groningen dat is afgehandeld met inzet van een basisvoorziening en/of informele ondersteuning		Toename
% Meldingen WIJ Groningen dat is doorgezet naar een wettelijke melding		Afname

Hoe staan we ervoor?

Met ingang van 1 januari 2019 werkt WIJ Groningen voor de nieuwe, ge-herindeelde gemeente. Het voormalig grondgebied van Haren en Ten Boer valt dus onder de reikwijdte van de aanpak van de WIJ-teams. Deze aanpak staat in de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer overigens wel ten dienste van de lokale structuren, zoals deze al sinds jaar en dag waren ingericht. De harmonisatie van de verschillende aanpakken vindt met inachtneming van die situatie plaats.

Naast deze organisatorische ontwikkelingen is sprake van een groot aantal inhoudelijke en financiële ontwikkelingen. Zo krijgt WIJ Groningen in 2020 te maken met een taakstelling, die een steviger focus op de inzet van WIJ Groningen tot gevolg heeft. De transformatie opgave waar WIJ Groningen een cruciale rol in speelt, krijgt in 2020 een extra versnelling. Nog nadrukkelijker dan voorheen wordt gezocht naar het benutten van ondersteuningsmogelijkheden in het 'voorliggend veld'. Informele vormen van ondersteuning in combinatie met vrijwillige inzet, zullen intensiever worden benut. Ook wordt verder vorm en inhoud gegeven aan de samenwerking met het onderwijs, zoals via 'de school als wijk'.

De gemeente en Stichting WIJ Groningen hebben een samenwerkingsstructuur ingericht die ervoor zorg moet dragen dat in gezamenlijkheid aan deze opgaven wordt gewerkt.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ten behoeve van de sociale basis(voorzieningen) en met het oog op (collectieve) preventie werken de WIJ-teams, in opdracht van de gemeente Groningen, aan de volgende resultaten:

- De eigen kracht en de gezamenlijke kracht van inwoners is versterkt door bij voorkeur gebruik te maken van sociale (pedagogische) netwerken en basisvoorzieningen;
- Kinderen en jongeren ontwikkelen zich optimaal en groeien gezond en veilig op;
- Inwoners hebben invloed op en zeggenschap over de door Stichting WIJ Groningen geïnitieerde initiatieven en voorzieningen in hun wijk;
- Inwoners en maatschappelijke partners weten waarvoor ze Stichting WIJ Groningen kunnen benaderen en ervaren het WIJ-team als laagdrempelig en inwonervriendelijk;
- Huisartspraktijken kennen en vertrouwen de expertise van WIJ Groningen en verwijzen inwoners door naar WIJ Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het contractmanagement met stichting WIJ Groningen, waarin monitoring en verantwoording aan de hand van de gemaakte resultaatafspraken plaatsvindt;
- Actief sturen op de transformatieopgave, op basis van door de gemeente en WIJ Groningen nader af te spreken specifieke interventies, welke WIJ Groningen in zet om de transformatie te versnellen;
- In samenspraak en samenwerking met Stichting WIJ Groningen invulling geven aan een aantal ontwikkelopgaven, bijvoorbeeld ten aanzien van de relatie met de gebiedsteams of de relatie met het (passend) onderwijs.

Deelprogramma 4.2 Passende ondersteuning en zorg

In het deelprogramma passende ondersteuning en zorg staat het verlenen van (al dan niet tijdelijke) ondersteuning en zorg centraal, gericht op het herstel en de bevordering van de zelfredzaamheid en participatie van onze inwoners. De zorg en ondersteuning kennen een preventief karakter en staan in het teken van het voorkomen van escalaties. Indien hiervan toch sprake is, bieden we een doelmatig vangnet (bijvoorbeeld in de vorm van maatschappelijke opvang) en werken we vanuit dat perspectief aan het herstel van regio. In situaties waarbij de zelfredzaamheid van onze inwoners onder voortdurende druk staat en het risico op terugval aan de orde van de dag is, is de ondersteuning primair gericht op het stabiliseren. Soms is

sprake van zware, complexe problematiek, waarbij crisisinterventies aan de orde kunnen zijn. De geboden ondersteuning moet passend en op maat zijn bij de behoefte van de vrager, maar tegelijkertijd doelmatig. Daarbij dient de ondersteuning aanvullend te zijn op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners.

Kortom, de maatschappelijke effecten die we met de interventies voor ogen hebben zijn erop gericht dat de situatie voor inwoners die te maken hebben met complexe en hardnekkige problematiek primair zoveel mogelijk stabiliseert. Vanuit deze situatie wordt gewerkt aan een zoveel mogelijk duurzaam herstel van zelfredzaamheid en aan het mogelijk maken van participatie, aansluitend op de behoefte, talenten en mogelijkheden van onze inwoners.

Beleidsvelden

- Ondersteuningsstructuur WIJ-Groningen
- Individuele maatwerkvoorzieningen, jeugdhulp en jeugdbescherming
- Interventies Veilig opgroeien
- Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld
- Vluchtelingen en asielzoekers

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en): Lichamelijk en psychosociaal functioneren (indicatie van mentaal welbevinden)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn met de kwaliteit van leven		Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren		Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 2 weken (zeer) gelukkig te hebben gevoeld		Toename
% bewoners (18 jaar e.o.) met een goede psychische gezondheid (geen of laag risico op angststoornis of depressie)		Toename

Effectindicator(en): Opgroeien (indicatie van positief opgroeien i.r.t. pijler gezondheid)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) met psychosociale problemen		-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren		-
Schaalscore geluk: gemiddeld rapportcijfer dat jongeren (groepen 2 en 4 VO) hebben gegeven aan hun ervaren gevoel van geluk (0-10) (o.b.v. de afgelopen 4 weken)		-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zich onvoldoende weerbaar voelt		-

Effectindicator(en): Eigen kracht, weerbaarheid en regie (indicatie t.a.v. mate van zelfredzaamheid)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich (zeer) belemmerd te voelen in het dagelijks functioneren door lichamelijke en/of mentale gezondheidsproblemen		Afname
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden hulp te hebben gehad vanwege gezondheidsproblemen of andere beperkingen		Afname
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gevoel te hebben weinig te		Toename

kunnen doen om de belangrijke dingen in het leven te kunnen veranderen (% oneens)		
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gevoel te hebben (bijna) alles te kunnen doen waar men de zinnen op heeft gezet		Toename

4.2.1 Ondersteunende voorzieningen

Ondersteunende voorzieningen hebben een sleutelfunctie tussen de sociale basisvoorzieningen in spoor één en de zorgvoorzieningen in spoor drie. Ondersteunende voorzieningen zijn gericht op de totstandbrenging van een goede vraaganalyse en een daaruit eventueel volgend ondersteuningsplan voor inwoners. Het ondersteuningsplan bestaat uit interventies die een collectief en/of individueel karakter hebben. De ondersteunende voorzieningen maken onderdeel uit van de integrale aanpak van WIJ Groningen.

Naast het bieden van collectieve preventieve ondersteuning gericht op de sociale basis, voert Stichting WIJ Groningen taken uit op het gebied van individuele ondersteuning. Deze ondersteuning richt zich op inwoners/gezinnen die, al dan niet tijdelijk, verminderd zelfredzaam zijn, met een ondersteuningsbehoefte op één of meerdere leefgebieden. Met het oog op deze ondersteuning vormt een brede, op de ondersteuningsvraag toegespitste vraaganalyse een belangrijke basis. Deze vraaganalyse vormt het vertrekpunt voor de opstelling van een ondersteuningsplan, door de betrokken persoon/personen en Stichting WIJ Groningen gezamenlijk. Bij het zoeken naar duurzame oplossingen voor ondersteuningsvragen, worden zoveel mogelijk de eigen mogelijkheden van een huishouden, alsmede de beschikbare mogelijkheden in de wijk voor zover dit basisvoorzieningen betreffen, benut. Op de uitvoering van het ondersteuningsplan voert Stichting WIJ Groningen vervolgens, vanuit het uitgangspunt van 'één regisseur per huishouden', samen met onze inwoners regie. Indien sprake is van langdurige professionele ondersteuning wordt het ondersteuningsplan overgedragen aan het gebiedsondersteuningsnetwerk (GON). Het GON geeft hier vervolgens uitvoering aan. Om aanbesteding technische redenen zal WIJ Haren in 2021 aansluiten op het GON.

Voor een nadere toelichting op het GON verwijzen wij naar [deelprogramma 4.2.2 specialistische zorgvoorzieningen](#). De ondersteuning die Stichting WIJ Groningen zelf biedt is zoveel mogelijk passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners, hun sociale omgeving en de beschikbare (informele) voorzieningen in de wijk.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag		Toename
% Bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is		Toename
Aantal wettelijke meldingen		
Aantal nadere onderzoeken WIJ Groningen als gevolg van wettelijke meldingen		
% Wettelijke meldingen dat heeft geleid tot een nader onderzoek (met mogelijk ondersteuningsplan) WIJ Groningen		
% Nadere onderzoeken WIJ Groningen dat heeft geleid tot een bestelde maatwerkvoorziening Wmo		

Hoe staan we ervoor?

De 'individuele ondersteuning' vanuit Stichting WIJ Groningen kenmerkt zich door de volgende functie-inhoud:

- Proactief signaleren;
- Triage toepassen en het verzorgen van een integrale vraag- en ondersteuningsanalyse;
- Ondersteuningsplannen c.q. familiegroepsplannen opstellen op basis van eigen kracht en informele ondersteuning;
- Indiceren en toeleiden;
- Casemanagement en -regie op het ondersteuningsplan en familiegroepsplan;
- Begeleiden tijdens het proces van vraagverheldering en indien nodig gedurende enige tijd daarna. Voorwaarde is dan wel dat de inwoner zicht heeft op een redelijk snel herstel van zelfredzaamheid;
- Checken en present zijn in de wijk.

Om zo goed mogelijk aan te kunnen sluiten op de eigen mogelijkheden van inwoners maakt de aanpak van de WIJ-teams een ontwikkeling door waarbij het optimaal benutten van de eigen mogelijkheden van inwoners steeds centraler komt te staan. Aan deze kanteling werkt Stichting WIJ Groningen versneld, vanwege de financiële taakstelling voor 2020.

Ook krijgt WIJ Groningen een cruciale rol bij de (facilitering van de) ondersteuning van huishoudens waar sprake is van een stapeling van vraagstukken. Het ontdubbelen van ondersteuning, meer inzetten van informele ondersteuning en het steviger coördineren van professionele ondersteuning zal tot een betere kwaliteit van de door het huishouden ervaren ondersteuning moeten leiden, tegen lagere kosten.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ten behoeve van de ondersteunende voorzieningen werken de WIJ-teams, in opdracht van de gemeente Groningen, aan de volgende resultaten:

- De inwoner voert maximaal de regie over zijn eigen leven;
- Het onderzoek (vraagverheldering en opstelling ondersteuningsplan) en de daaruit voortkomende ondersteuning is passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht van inwoners;
- Jeugd en hun ouders/verzorgers die met een hulpvraag bij de huisarts komen ontvangen passende ondersteuning;
- Inwoners zijn in de gelegenheid om hun ervaringen over het contact met Stichting WIJ Groningen te delen;
- Gezinnen met zware, complexe problematiek worden adequaat ondersteund;
- Kwetsbare doelgroepen en inwoners die niet ontvankelijk zijn voor ondersteuning (zoals veroorzakers van overlast of zorgmijders) zijn onder de aandacht en ontvangen passende ondersteuning;
- Klachten zijn zorgvuldig behandeld en afgehandeld en leiden aantoonbaar tot verbetering;
- De door de aanbieder geboden ondersteuning sluit aan op de doelen uit het ondersteuningsplan;
- De resultaten van de ondersteuning zijn integraal, met alle bij de ondersteuning betrokken partijen, geëvalueerd en acties zijn uitgezet conform de uitkomsten van de evaluatie;
- De ontwikkeling van de zorguitgaven ((maatwerk)voorzieningen en jeugdhulp) is transparant en passende beheersmaatregelen zijn getroffen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het contractmanagement met stichting WIJ Groningen, waarin monitoring en verantwoording aan de hand van de gemaakte resultaatafspraken plaatsvindt;
- Actief sturen op de transformatieopgave, op basis van door de gemeente en WIJ Groningen nader af te spreken specifieke interventies, welke WIJ Groningen inzet om de transformatie te versnellen;

- In samenspraak en samenwerking met Stichting WIJ Groningen invulling geven aan een aantal ontwikkelopgaven, bijvoorbeeld ten aanzien van de relatie met de gebiedsteams of de relatie met het (passend) onderwijs.

4.2.2 Specialistische zorgvoorzieningen

Onder specialistische zorgvoorzieningen verstaan wij geïndiceerde zorg en ondersteuning voor kortdurende of complexe interventies. De opgave bij het realiseren van het doel van de transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van het eigen netwerk aangevuld met basisvoorzieningen (zie [beleidsveld 4.1.6 Sociale basisvoorzieningen](#)) en ondersteunende voorzieningen (zie [beleidsveld 4.2.1 Ondersteunende voorzieningen](#)) met als doel dat daarmee minder een beroep wordt gedaan op specialistische zorgvoorzieningen. Deze vraagstukken pakken we integraal op, door breed te kijken naar alle aspecten in het leven van onze inwoners, en de vraag van de inwoners centraal te stellen.

Transformatie

Doel van de transformatie van het sociaal domein is een inclusieve samenleving waarin iedereen naar vermogen mee kan doen. Vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) hebben we de wettelijke opdracht om daar waar nodig mensen te ondersteunen in hun zelfredzaamheid en participatie. Daarbij gaan we uit van de volgende inrichting van het sociale domein: een samenleving met een sterke sociale basis bestaande uit informele sociale verbanden en de sociale inzet van alle vrijwilligers, ondernemers, stichtingen en verenigingen die de gemeente rijk is (spoor 1). (Basis)voorzieningen die openstaan voor alle bewoners (spoor 1). Ondersteuning dichtbij huis die aansluit op de behoefte en mogelijkheden van de inwoners en hun netwerk. Het gaat hierbij met name om langdurige ondersteuning in het alledaagse (spoor 2). Geïndiceerde hulp voor kortdurende of complexe interventies (spoor 3). De opgave bij het realiseren van het doel van de transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van spoor 1 en 2 en daardoor het beroep te doen op voorzieningen van spoor 3 te verminderen. De werkwijze met sporen is vergelijkbaar met de Harense Rotonde.

Jeugdhulp

We bieden jeugdhulp daar waar een jeugdige of zijn ouders dit nodig hebben bij het opgroeien en opvoeden, het vergroten van de zelfredzaamheid of maatschappelijk participatie. In de gemeente Groningen:

- Gaan we uit van de vraag van de inwoner en de door hen aangegeven oplossingsrichtingen;
- Versterken we de opvoedkracht van ouders en de zelfredzaamheid van jeugdigen zodat ze eventuele problemen zoveel mogelijk zelf en binnen het eigen netwerk zelf kunnen oplossen;
- Stimuleren we dat jeugdigen zoveel mogelijk in hun eigen omgeving opgroeien en deelnemen aan het gewone leven;
- Bieden we ondersteuning in de natuurlijke omgeving. Hiertoe transformeren we het jeugdstelsel;
- Zorgen we dat de betrokken jeugdigen en ouders/opvoeders de begeleiding en ondersteuning krijgen die nodig is, en waar ze tevreden over zijn;
- Streven we naar minder intensieve specialistische jeugdhulp inzetten en terugval voorkomen.

De school is één van de plekken om problemen vroeg te signaleren. Gemeenten en scholen hebben daarbij ieder een eigen verantwoordelijkheid. Gezamenlijk gaan we uit van: één kind, één gezin, één plan, één regisseur en één integrale benadering op het gebied van gezondheid, onderwijs, maatschappelijke ondersteuning en werk & inkomen. Daarom werken we lokaal en regionaal samen met gemeenten, (jeugdhulp)aanbieders, cliëntorganisaties, gecertificeerde instellingen, huisartsen en onderwijs.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% Cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning de dingen die men wil beter te kunnen doen (eigen regie)	-	Toename
% Cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning zich beter te kunnen redden (zelfredzaamheid)	-	Toename
% Cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning een betere kwaliteit van leven te hebben gekregen	-	Toename
% Cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag	-	Toename
% Cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is	-	Toename
Aantal geïndiceerde vervoer- en woonvoorzieningen	-	-
Aantal geïndiceerde maatwerkvoorzieningen individuele ondersteuning	-	-
Aantal geïndiceerde maatwerkvoorzieningen groepsgerichte ondersteuning	-	-
Aantal geïndiceerde maatwerkvoorzieningen kortdurend verblijf	-	-

Hoe staan we ervoor?

De individuele begeleiding, de dagbesteding, het kortdurend verblijf en sociale activering voor volwassenen is vanaf 2019 op een andere manier georganiseerd. Alleen voor het gebied van voormalig gemeente Haren geldt dat dit nog via de gebruikelijke financieringsvorm is georganiseerd, voor de rest van de gemeente geven vier hoofdaanbieders deze ondersteuning vorm met een vast bedrag (lump sum). Ook de raamovereenkomsten voor de huishoudelijke hulp zijn in 2019 van kracht gegaan. Hierbij is er geen sprake van verschillen tussen voormalig gemeente Haren en de rest van de gemeente.

De specialistische jeugdhulp kopen we van 2018 tot en met 2020 gezamenlijk met de Groninger gemeenten in via de RIGG. Sinds 2018 zijn we alleen nog financieel solidair op de zeer specialistische (gesloten) jeugdhulp en een aantal algemene voorzieningen. Daarmee betalen we voor het grootste deel voor ons eigen 'verbruik'. De continuïteit en beschikbaarheid van de specialistische jeugdhulpvoorzieningen is daarmee gewaarborgd. We sturen als Groninger gemeenten gezamenlijk en samen met de ketenpartners op de beoogde transformatie van het jeugdhulpstelsel. Hiertoe hebben wij regionaal een Transformatieagenda vastgesteld met maatregelen die transformatie van het jeugdhulplandschap en kostenbesparing beogen. Ook lokaal hebben we een transformatieagenda opgesteld. De toegang tot de jeugdhulp en het deel van de ambulante jeugdhulp dat wordt uitgevoerd door de Stichting WIJ Groningen organiseren we als gemeente zelf. De specialistische jeugdhulp is daarnaast toegankelijk op verwijzing van huisartsen, medisch specialisten en Gecertificeerde Instellingen.

In 2019 hebben wij veel geïnvesteerd in de inrichting van de monitoring en het nader specificeren van de uitgaven op de jeugdhulp. Dit heeft beter zicht opgeleverd op onze uitgaven en daarmee op de sturingsmogelijkheden.

Wat willen we bereiken in 2020?

Met de nieuwe wijze van bekostiging van de individuele en groepsgerichte ondersteuning en kortdurend verblijf willen we een versnelling van de transformatie bewerkstelligen en een verbinding realiseren met de

Participatiewet. Om die reden is ook Sociale Activering onderdeel geweest van de aanbesteding. De vier geselecteerde hoofdaanbieders hebben zich verbonden aan de transformatieopgave en treden daarmee op als partners bij het anders organiseren en innoveren van de ondersteuning. In 2020 wordt het totale budget verkleind, waarmee de aanbieders uitgedaagd worden na te denken over innovatieve wijzen om de ondersteuning te kunnen bieden. Zij ontvangen aanvullend budget voor deze innovatie.

Wij hopen in 2020 ook de eerste resultaten te kunnen presenteren van het zogenaamde 'doorbraakproject' in Ten Boer. Binnen dit project zijn (zo mogelijk) alle budgetten in het sociaal domein van Ten Boer gebundeld in een ondersteuningsfonds. Het betreft de huidige lasten Wmo, Jeugd, schuldhulpverlening, bijzondere bijstand, welzijnswerk, statushouders en armoede. Door inzet van dit fonds moet de ondersteuning van de inwoners van voormalig gemeente Ten Boer zo integraal mogelijk georganiseerd worden.

We willen waar mogelijk de intensieve zorg verminderen en meer substitutie van zwaardere intensieve zorgvormen door meer ondersteuning en zorg dichtbij te bieden en meer aan te sluiten bij de behoefte en oplossingsrichtingen van de inwoners zelf. Hiermee willen we bereiken dat onze jeugdige inwoners zoveel mogelijk zelf de regie in handen houden en in hun eigen omgeving opgroeien en zich ontwikkelen, en deelnemen aan het gewone leven. Het verminderen van de zorgkosten is een achterliggend doel. De Ondersteuner Jeugd en Gezin is hierin een belangrijk instrument. We hopen in 2020 hiervan de eerste vruchten te kunnen plukken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Om de transformatie-opgaven te realiseren richten we de samenwerking tussen de WIJ-teams (spoor 2) en de specialistische hulp (spoor 3) effectief in, en werken we aan de domein-overstijgende samenwerking binnen de specialistische jeugdhulp en de Wmo;
- We zorgen voor laagdrempelige voorzieningen in de wijken, buurten en dorpen. Hiermee nemen we zoveel mogelijk drempels weg voor inwoners om mee te doen of te participeren;
- Samen met de Groninger gemeenten, onderwijs, jeugdhulpaanbieders en cliëntorganisaties werken we verder aan de transformatie van het jeugdhulpstelsel, aan de hand van de regionale Transformatieagenda jeugdhulp 2018 - 2020 met 5 ontwikkellijnen;
- In de lokale Transformatieagenda Jeugdhulp 2018 - 2020 is de toegang tot de jeugdhulp een belangrijk element: versterking van de kennis en deskundigheid WIJ-teams op het gebied van jeugd, versterking van de samenwerking met de huisartsen, verbetering van de samenwerking met het onderwijs, aanpak kindermishandeling, collectivisering van individuele arrangementen alsmede leer- en verbetercycli;
- Wij intensiveren de inzet van Ondersteuners Jeugd en Gezin als verbindende schakel tussen WIJ-teams en huisartsen om daarmee GGz-hulp dicht bij het gezin te brengen en tegelijk de jeugdhulpkosten te beperken;
- In 2019 hebben we de inhoudelijke kaders en visie geschetst voor de samenwerking met de Groninger gemeenten op het gebied van de jeugdhulp na 2020. In 2020 werken we dit verder uit, waarbij we inzetten op innovatie van de inkoop en meer grip en eigen regie van de gemeente;
- We ontwikkelen samen met het onderwijs en de jeugdhulpaanbieders onderwijs-zorgarrangementen, met als doel om ondersteuning en onderwijs beter met elkaar te verbinden en de kosten te beheersen;
- We doen onderzoek naar stapeling van hulp en ondersteuning in het sociaal domein (Jeugd, Wmo, Werk, Inkomen, Participatie en Schuldhulpverlening) bij gezinnen of huishoudens met meervoudige problematiek met als doel per gezin/huishouden een domein-overstijgende en integrale maatwerk-aanpak te organiseren, waarbij hulp en ondersteuning efficiënt en effectief is, en die antwoord geeft op en aansluit bij de vraag en eigen mogelijkheden van het gezin of huishouden;
- We stimuleren het werken vanuit een relationele benadering en gaan daarmee experimenteren in de vorm van bijvoorbeeld de pilot 'JIM (Jouw Ingebrachte Mentor) -aanpak'; een methodiek voor

begeleiding van jeugdigen met jeugdhulp waarbij ze zelf een mentor/maatje kunnen uitkiezen. De relationele benadering past bij ons streven om aan te sluiten bij de vraag en oplossingsrichtingen van onze inwoner;

- We zoeken intern meer de verbinding tussen de beleidsterreinen Openbare Orde en Veiligheid, Zorg en Veiligheid en Jeugd. We wisselen hierbij kennis en ervaringen uit en trekken gezamenlijk op bij nieuwe ontwikkelingen en concrete acties (zoals de aanpak probleemjongeren, invoering bescherm tafels, de invoering van de Wet Verplichte GGZ, etc.);
- We geven uitvoering aan het doorbraakproject in Ten Boer.

4.2.3 Interventies Veilig opgroeien

Ouders hebben in de opvoeding de eerste verantwoordelijkheid. Maar ook familieleden, leerkrachten, vrienden, burens en sportbegeleiders spelen een rol. Samen zorgen ze voor 'opvoedkracht'. Waar nodig en mogelijk bieden we ondersteuning. Dat doen we zo vroeg mogelijk waarbij het gezin en de jeugdige in het dagelijks leven centraal staan. Hierbij werken wij aan preventie door zowel vroegsignalering te bevorderen als voorwaarden te creëren die bijdragen aan een positieve leefomgeving. Daar waar onveilige situaties toch ontstaan plegen wij effectieve interventies in het kader van onze aanpak Kindermishandeling. Met ingang van 1 januari 2015 is met de transformatie van de jeugdhulp de verantwoordelijkheid voor de aanpak van kindermishandeling volledig op gemeentelijk niveau neergelegd. In Groningen geven we deze aanpak hoge prioriteit, want alle kinderen hebben recht op een veilige leefomgeving. Tevens merken we hierbij op dat kindermishandeling hoge maatschappelijke kosten met zich meebrengt, want slachtoffers doen een groter beroep op gezondheidszorg en hulpverlening en lopen een sterk verhoogd risico om later opnieuw slachtoffer of pleger te worden van huiselijk geweld. De veiligheid van kinderen is daarom voor ons een thema met grote maatschappelijke urgentie en we willen op verschillende niveaus op de kwaliteit van de aanpak sturen, zowel preventief als curatief.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Aantal kinderen dat uit huis geplaatst wordt *	< 70	< 70
Aantal op de wachtlijst Veilig Thuis	< 10	< 10
Aantal beschermingsonderzoeken door de Raad voor de Kinderbescherming rondom opvoedingsproblemen	< 150	< 150
Aantal meldingen bij Veilig Thuis kindermishandeling stad**	> 500	> 700

*Dit betreft het aantal machtigingen tot uithuisplaatsing. Het heeft niet alleen betrekking op onveiligheid, maar ook op bijv. verslaving en/of psychische problematiek.

** Is het totaal aantal meldingen, geen unieke meldingen.

Hoe staan we ervoor?

We vinden het van groot belang dat kindermishandeling zo vroeg mogelijk gesignaleerd wordt en daarom organiseren we voor maatschappelijke partners en omstanders activiteiten die gericht zijn op het herkennen van signalen en de toepassing van de Wet meldcode. Zo hebben we in april en in november tijdens de Week tegen Kindermishandeling een publiekscampagne georganiseerd over het signaleren van kindermishandeling. Tevens hebben we geïnvesteerd in de samenwerking tussen de gemeente en het onderwijs met als doel de signalering van kindermishandeling te verbeteren.

We faciliteren sinds 2015 samen met de andere Groninger gemeenten Veilig Thuis Groningen, het regionale advies- en meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld. We constateren dat de aanpassing van de Wet meldcode in 2019 leidt tot een stijging van het aantal meldingen t.o.v. 2018 bij Veilig Thuis. Deze stijging en de invoering van het nieuwe handelingsprotocol leidt tot wachtlijsten; een zeer ongewenste situatie. Deze

problematiek zien we ook op landelijk niveau en in samenspraak met Veilig Thuis en de Groninger gemeenten worden maatregelen genomen om deze wachtlijsten te reduceren.

Verder zijn we in 2019 gestart met een pilot multidisciplinaire aanpak (MDA++) voor ernstige casuïstiek huiselijk geweld en kindermishandeling. Tenslotte is de regio Groningen een van de deelnemende regio's aan het landelijke meerjarige onderzoek van Verwey-Jonker naar de effectiviteit van de hulp bij huiselijk geweld. Het resultaat van de 1e meting verwachten we in 2019. De conclusies uit dit onderzoek zullen we betrekken bij onze maatregelen.

Wat willen we bereiken in 2020?

Het bevorderen van een veilige leefomgeving voor kinderen heeft voor ons grote prioriteit. Samen met alle betrokken partijen vanuit zorg en veiligheid realiseren we een duurzame aanpak, die we gezamenlijk hebben geformuleerd in het regionale actieplan Geweld hoort nergens thuis. De maatregelen zijn enerzijds gericht op signalering en melding van kindermishandeling en anderzijds op een effectieve aanpak.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Wij investeren door middel van de inzet van de aandacht(s) functionaris kindermishandeling (KMH) in kennisbevordering en in het voorkomen van handelingsverlegenheid bij professionals en omstanders;
- In lijn met landelijke afspraken geven we samen met de Groninger gemeenten en alle betrokken partijen vanuit zorg en veiligheid uitvoering aan het regionaal actieprogramma 'Geweld hoort nergens thuis';
- Wij continueren de activiteiten ten aanzien van de Week tegen de Kindermishandeling, de publiekscampagne en de ontwikkeling en implementatie van effectieve instrumenten om chronische problematiek te doorbreken;
- We dragen financieel bij aan lectoraat kindermishandeling;
- Wij intensiveren de samenwerking met het onderwijs, als belangrijke signalerende partner in het voorkomen en bestrijden van kindermishandeling. Wij hebben hier een start mee gemaakt door aandacht(s) functionarissen te scholen en zien dat het loont te investeren in een betere verbinding tussen onderwijs en zorg (WIJ);
- We subsidiëren Veilig Thuis;
- We evalueren de resultaten van de pilot multidisciplinaire aanpak (MDA++) voor complexe en ernstige casuïstiek.

4.2.4 Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld

De Gemeente Groningen vervult op de beleidsterreinen Beschermd Wonen en Opvang de rol als Centrumgemeente. Het budget is per 1 januari 2020 voor 12 Groninger gemeenten en wordt beheerd door de centrumgemeente Groningen conform de Centrumregeling. We willen als gezamenlijke Groninger gemeenten iedere inwoner in staat stellen de eigen regie te voeren in het licht van de (sociale, fysieke en emotionele) uitdagingen van het leven. We hebben daarin ook de verantwoordelijkheid om kwetsbare inwoners, zoals dak- en thuislozen, verslaafden en ex-gedetineerden, zo kort als mogelijk en zolang als nodig, onderdak en begeleiding te bieden gericht op zelf rehabilitatie en duurzaam herstel. De voorzieningen Beschermd wonen en Opvang bieden opvang aan inwoners in de provincie Groningen bij crisissituaties én opvang en begeleiding aan inwoners die wegens psychiatrische aandoening of psychosociale problematiek aangewezen zijn op een niet (geheel) zelfstandige woonvoorziening. Daarnaast richten we ons op het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld. Hieronder verstaan we (ex-)partner-, ouderen-, ouder- en kindermishandeling. We willen geweld in afhankelijkheidsrelaties zoveel mogelijk voorkomen en duurzaam beëindigen en als het zich voordoet adequaat optreden en opvang bieden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. In onderstaande tabel zijn geen beoogde aantallen opgenomen met de indicatoren over het aantal gebruikers van nacht- en dagopvangvoorzieningen. De reden hiervoor is dat de opvangvoorzieningen onderdak moeten bieden aan iedereen die op de opvang een beroep doet zodat niemand op straat hoeft te slapen.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Percentage personen dat in 2 weken tenminste 3x of vaker per week gebruik maakt van de nachtopvang		< 40%
Percentage personen dat na crisisopvang duurzaam rehabiliteert met een eigen woonplek c.q. woonadres		> 30%
Aantal huisverboden	> 40	> 40
Aantal betrokken kinderen bij huisverboden	> 40	> 40
Aantal casussen intensief casemanagement bij Veilig Thuis regio	> 100	> 100
Gemiddelde duur van de opnameperiode van vrouwen (in dagen)		400
Aantal vrouwen dat niet in de opvang kan worden opgenomen vanwege maximale bezetting		0
Aantal geïndiceerde voorzieningen Beschermd Wonen		1.600
Aantal geregistreerde daklozen dat gebruik maakt van opvangvoorzieningen		480
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de nachtopvang		270
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de crisisopvang		180
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de dagopvang		700
Aantal vrouwen (18 jaar of ouder) in de vrouwenopvang	< 200	< 200
Aantal kinderen in de vrouwenopvang	< 250	< 250
Aantal meldingen Veilig Thuis in het kader van huiselijk geweld	> 900	> 700 *

* het aantal beoogde meldingen huiselijk geweld in 2020 is naar beneden bijgesteld, omdat in 2018 een forse daling heeft plaatsgevonden (van 956 in 2017 naar 573 in 2018). In 2019 stijgt het aantal meldingen weer, maar die stijging zal vooralsnog niet de daling van 2018 compenseren. We verwachten dat het aantal meldingen in 2020 zal uitkomen op circa 700.

Hoe staan we ervoor?

Sinds 1 januari 2015 zijn gemeenten, naast Opvang, ook verantwoordelijk voor Beschermd Wonen (BW). De activiteiten hangen sterk met elkaar samen. De transformatie en vernieuwing van Beschermd Wonen en Opvang voert de centrumgemeente Groningen samen met de regio vanaf 2016 integraal uit binnen het programma Beschermd Wonen & Opvang (conform de Centrumregeling). Landelijk en regionaal zijn ontwikkelingen gaande om in 2021 taken en gelden voor -in ieder geval- Beschermd wonen over te hevelen naar elke individuele gemeente. Het vierjarig programma Beschermd wonen en Opvang stopt per 1 januari 2020. Er zal, kijkend naar de huidige ontwikkelingen, nog sprake zijn van een overgangstermijn waarin Groningen als centrumgemeente nog enkele activiteiten uitvoert ten behoeve van alle andere gemeenten.

Ten behoeve van de aanpak van huiselijk geweld faciliteren we samen met de andere Groninger gemeenten de vrouwenopvang en Veilig Thuis Groningen, het regionale advies- en meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld.

We zien in 2019 weer een stijging van het aantal meldingen huiselijk geweld ten opzichte van 2018 naar aanleiding van publiekscampagnes en de aangepaste Wet meldcode, waarbij de beroepsgroepen hebben afgesproken dat acute en structurele onveiligheid altijd gemeld wordt bij Veilig Thuis. We verwachten dat deze stijging de komende jaren doorzet. Deze stijging en de invoering van het nieuwe handelingsprotocol leidt dit jaar tot wachtlijsten bij Veilig Thuis; een zeer ongewenste situatie. Deze problematiek zien we ook op landelijk niveau en in samenspraak met Veilig Thuis en de Groninger gemeenten worden maatregelen

genomen om deze wachtlijsten te reduceren.

We hebben in 2019 het project Intensief casemanagement voor huisverboden duurzaam geborgd bij Veilig Thuis. Hierbij wordt bij een huisverbod gedurende maximaal 1 jaar een casemanager ingezet die samen met alle betrokkenen een systeemgerichte aanpak kan organiseren en begeleiden.

Verder geven we in 2019 uitvoering aan een pilot voor zeer ernstige casuïstiek huiselijk geweld/kindermishandeling, waarin we samen met een aantal partners vanuit zorg en veiligheid een multidisciplinaire aanpak (MDA++) realiseren. In 2019 zijn we ook gestart met de ontwikkeling van een regionaal actieprogramma Geweld hoort nergens thuis. Hierin formuleren we samen met de andere Groninger gemeenten onze ambities en concrete maatregelen voor de komende jaren op dit terrein. Versterking van de lokale infrastructuur en de aanpak van ouderenmishandeling zullen belangrijke aandachtsgebieden zijn. In 2019 verwachten we ook de eerste uitkomsten van het landelijk onderzoek van Verwey Jonker naar de effectiviteit van de hulp bij huiselijk geweld. Groningen is daarin een van de negen onderzoek -regio's.

Wat willen we bereiken in 2020?

Onverkort streven wij ernaar te voorkomen dat mensen op straat belanden. Mocht dit wel zo zijn dan kunnen zij rekenen op Opvang. Dit doen we door:

- Mensen zoveel mogelijk lokaal, in de eigen regio en omgeving, in een vroeg stadium ondersteuning bieden zodat verdere afhankelijkheid van zwaardere zorg wordt voorkomen;
- Voorbereidende activiteiten uit te voeren op overheveling van taken en middelen in 2021 naar elke afzonderlijke Groninger gemeente in de uitvoering van beschermd wonen;
- Meer gemeentelijke sturing op adequate ondersteuning van cliënten door beschikbaarheid van een Sociale Kaart en een oproepbaar dashboard met registratiegegevens voor elke gemeente;
- Betere en snellere uitstroom van cliënten door verbeterde samenwerking tussen aanbieders, gemeenten en corporaties;
- Vrouwenopvang: verminderen instroom en bevorderen van de door- en uitstroom;
- Verbetering aanpak van huiselijk geweld;
- Doorontwikkeling van Veilig Thuis, gericht op verbeterde samenwerking met lokale teams en de nieuwe radarfunctie naar aanleiding van de aanscherping van de Wet meldcode.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We gaan uit van het principe: lokaal wat kan en regionaal wat moet. Voor wat wegens schaalgrootte niet efficiënt is om lokaal op te pakken gaan we regionaal afspraken maken. Voor de inwoners van Groningen is het goed te weten dat er in de hele provincie goede (basis)zorg en ondersteuning geboden wordt in het kader van de Openbare Geestelijke Gezondheidszorg (OGGz). Inmiddels zijn hiertoe gezamenlijke uitgangspunten geformuleerd.
- Voorbereidende activiteiten uitvoeren op overheveling van taken en middelen in 2021 naar elke afzonderlijke Groninger gemeente in de uitvoering van Beschermd Wonen. Consulents in de gemeente worden getraind op indicatiestelling BW en de organisatie van de front- en backoffice krijgt meer vorm. Een en ander vooruitlopend op een zelfstandige individuele gemeentelijke uitvoering in 2021.
- Centrumgemeente Groningen heeft een eigen portaal Beschermd Wonen op het systeem Sociale Kaart Groningen. Dit portaal wordt primair gebruikt voor de indicatie stellen BW om cliënten zo efficiënt mogelijk een juiste Beschermd Wonen locatie aan te bieden. Daarnaast hebben we in 2020 ook een vernieuwde monitor Beschermd wonen & Opvang beschikbaar die elke gemeente 'realtime' inzicht biedt in relevante gegevens van cliënten in de eigen gemeente.

- Het convenant 'huisvesting (ex)cliënten Beschermd wonen & Opvang' vraagt van aanbieders, gemeenten en corporaties een intensieve samenwerking om cliënten eigen onderdak te verschaffen. We werken verder aan 'lokaal' concrete werkafspraken (toeleiding naar een geschikte woning en woonomgeving, zachte landing in de wijk, ondersteuning door de zorg, inkomen, etc.) met lokale partijen om hier ook daadwerkelijk invulling aan te geven.
- Faciliteren van de vrouwenopvang en monitoren van de in-, door- en uitstroom. Daarnaast bevorderen van een ambulante aanpak ter voorkoming van opvang.
- Subsidiëren Veilig Thuis (wettelijke en bovenwettelijke taken, zoals intensief casemanagement) en sturen op resultaten.
- Evalueren resultaten van de pilot multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (MDA++) en afhankelijk van de uitkomsten realiseren we een aanpak voor ernstige casuïstiek.
- Uitvoering geven aan het regionale actieprogramma Geweld hoort nergens thuis met specifiek aandacht voor de aanpak in de WIJ-teams.

4.2.5 Vluchtelingen en asielzoekers

Wij nemen onze verantwoordelijkheid bij het huisvesten, integreren en participeren van asielzoekers en statushouders. Gezamenlijk concentreren we ons op een versnelling waarbij we de inspanningen voor asielzoekers en vluchtelingen eerst en voornamelijk richten op huisvesting. Voor de vergunninghouders richten we ons vervolgens op taalverwerving, opleiding, participatie, werk en gezondheid.

We bieden maatschappelijke begeleiding voor de groep inburgering-plichtige vergunninghouders. We gaan door met het afnemen van een assessment bij vergunninghouders en maken op basis daarvan met de betrokkene een persoonlijk trajectplan. Daarbij zoeken we actief naar het 'verborgen talent' van individuen. Hiermee willen we voorkomen dat deze nieuwkomers langdurig aan de maatschappelijke zijlijn komen te staan. Alles is erop gericht om een snelle verbinding tot stand te brengen tussen asielzoeker, vergunninghouder en de Groningse samenleving.

Door de toename van het aantal statushouders is de druk op een aantal gebieden (huisvesting, maatschappelijke begeleiding, onderwijs) toegenomen. In de gemeente Groninger is er vanaf 2016 voor gekozen te werken op basis van het programma VAS (Vluchtelingen, Asielzoekers, Statushouders) en een actieplan, waarbij naast de eigen gemeentelijke taken, ook een betere samenwerking en gecoördineerde aanpak met al onze partners aan de orde zijn. Met ingang van 2019 zijn de activiteiten en taken van het programma terug in de staande organisatie (met name de directies Maatschappelijke Ontwikkeling, Stadsontwikkeling en WIMP) waarbij integrale sturing wordt belegd bij de Directie Maatschappelijke Ontwikkeling.

Belangrijke opgaven voor 2020 zijn het realiseren van de taakstelling huisvesting, het bieden van maatschappelijke begeleiding aan inburgering-plichtige vergunninghouders, het in beeld brengen van de doelgroep door middel van assessment en individueel trajectplan, het uitvoeren van parallelle trajecten en de voorbereiding op de stelselherziening inburgering die naar verwachting vanaf 2021 van kracht wordt.

De activiteiten binnen het beleidsveld Vluchtelingen en asielzoekers vallen binnen [Programma 1: Werk en inkomen](#), [Programma 3: Onderwijs](#) en [Programma 8: Wonen](#).

We willen in Groningen voorkomen dat asielzoekers en vluchtelingen zonder voorzieningen op straat belanden, met criminaliteit in aanraking komen of een risico voor de openbare orde vormen. We willen dat deze kwetsbare nieuwkomers in onze gemeente toekomstperspectief hebben, dan wel op respectvolle wijze toewerken naar een toekomstperspectief in het land van herkomst.

Over het bieden van onderdak aan mensen zonder recht op verblijf of opvang hebben gemeenten en het Rijk jarenlang discussie gevoerd. Met de ondertekening van een samenwerkingsafpraak in november 2018 is het

mogelijk geworden deze opvang te bieden met financiering door het Rijk. Het gaat daarbij om de uitbouw van de bestaande bed bad brood-voorziening tot een (pilot)-LVV (Landelijke Vreemdelingen Voorziening). De pilot-LVV is per 1 april 2019 van start gegaan en wordt ook in 2020 voortgezet.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal gehuisveste vergunninghouders	228	200
Aantal mensen in bed-bad-broodvoorziening	270	270
Aantal personen in noodopvang (exclusief personen in bed-bad-broodvoorziening)	18	18
Aantal personen dat in maatschappelijke begeleiding is genomen	142	130
Aantal ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV) met leefgeld	16	15

Hoe staan we ervoor?

De taakstelling huisvesting vergunninghouders is de afgelopen periode, na de piekjaren 2016 en 2017 iets afgenomen. In samenspraak met corporaties zoeken we naar manieren om aan de taakstelling te blijven voldoen. Vergunninghouders die aan de gemeente Groningen zijn toegewezen, krijgen maatschappelijke begeleiding van Humanitas. In Ten Boer wordt de maatschappelijke begeleiding uitgevoerd door De Deel, in Haren door welzijnsorganisatie Torion.

Om de integratie en participatie van vergunninghouders een flinke impuls te geven, hebben we binnen de directie WIMP onder de naam 'Thuis In 050' een Coördinatiepunt Nieuwkomers opgezet. Het streven is bij elke vergunninghouder een assessment af te nemen en op basis daarvan in samenspraak met de betrokken vergunninghouder een persoonlijk trajectplan op te stellen. In het Coördinatiepunt Nieuwkomers zorgen we tevens voor afstemming met Humanitas, de ROC's en de WIJ-organisatie.

Op basis van het convenant Samen Inburgeren, dat we met drie onderwijsinstellingen, Alfa-college, Noorderpoort en Hanzehogeschool zijn aangegaan, hebben we parallelle trajecten ontwikkeld. Daarbij kunnen vergunninghouders naast de reguliere inburgering gelijktijdig extra taallessen volgen, een beroepsgerichte opleiding volgen of werkervaring opdoen. Ook zetten we parallelle trajecten in voor mensen die naar verwachting nooit zullen slagen voor hun inburgeringsexamen, maar die zich via het volgen van een traject toch de Nederlandse taal eigen kunnen maken.

Met ingang van 1 april 2019 is in de gemeente Groningen een pilot-LVV van start gegaan waardoor we, met financiering door het Rijk, opvang kunnen bieden aan afgewezen vreemdelingen zonder recht op verblijf of rijksopvang. De pilot-LVV heeft een maximale capaciteit van 300 plaatsen.

Asielzoekers die rechtmatig in Nederland verblijven, maar niet in aanmerking komen voor opvang door het Rijk, bieden wij materiële ondersteuning via het fonds Knelpunten noodopvang. Dit fonds gebruiken we ook om de eigen bijdrage te vergoeden van medicatie voor onverzekerbare vreemdelingen. In noodgevallen worden ook noodzakelijke tandartskosten vergoed uit het fonds Knelpunten noodopvang. Wij subsidiëren Vluchtelingenwerk Noord Nederland voor het bieden van maatschappelijke- en juridische ondersteuning aan ex-Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (ex-AMV's). Die ondersteuning is bedoeld voor het verkrijgen van een verblijfsstatus in Nederland of, als dat geen mogelijkheid is het realiseren van terugkeer naar het land van herkomst. Ex-AMV's die actief meewerken aan het krijgen van een helder toekomstperspectief komen tevens in aanmerking voor materiële ondersteuning in de vorm van leefgeld.

De GGD voert sinds 2009 de publieke gezondheid asielzoekers uit. Het COA betaalt de GGD voor de uitvoering van taken in de opvanglocaties op het gebied van jeugdgezondheidszorg, infectiebestrijding, collectieve gezondheidsbevordering, individuele preventie SOA/HIV, seksuele en reproductieve gezondheid. Net als voor alle inwoners van de gemeente voert de GGD ook voor vergunninghouders haar publieke gezondheidstaken uit.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ook in 2020 willen we voldoen aan de taakstelling voor de huisvesting van vergunninghouders. Vanaf het moment van koppeling aan de gemeente bieden we praktische hulp en ondersteuning door het aanbod van de maatschappelijke begeleiding voor vergunninghouders.

We willen bereiken dat meer vergunninghouders de inburgering met succes afronden en actief participeren in de Nederlandse samenleving. Daarbij willen we elke vergunninghouder op maat de passende ondersteuning bieden. Om dat te realiseren willen we beschikken over een ruim aanbod aan (parallele) trajecten.

De GGD wil alle kinderen tot 18 jaar van asielzoekers en vergunninghouders goed in beeld te hebben, jeugdgezondheidszorg aanbieden en bij bedreigingen van de gezondheid of ontwikkeling de juiste ondersteuning en zorg inschakelen. Voor alle asielzoekers en vergunninghouders geldt dat de GGD vanuit haar taken publieke gezondheid deze doelgroep zo goed mogelijk wil bereiken om de gezondheidsrisico's zo veel mogelijk te beperken. Samenwerking met alle partners op het gebied van zorg, welzijn zijn essentieel om tijdig passende zorg te bieden.

Onverkort streven wij ernaar te voorkomen dat mensen zonder voorzieningen op straat belanden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We huisvesten vergunninghouders in samenwerking met het COA en de woningcorporaties;
- We ontwikkelen huisvestingsarrangementen voor jonge alleenstaande vergunninghouders, die vanaf het moment dat ze 18 jaar worden door gemeenten moeten worden gehuisvest;
- We organiseren een aanbod maatschappelijke begeleiding. In de stad Groningen wordt dit uitgevoerd door Humanitas, in Ten Boer vanuit De Deel en in Haren door Torion;
- We blijven volop inzetten op het versterken van integratie en participatie van vergunninghouders; Het coördinatiepunt nieuwkomers vervult daarbij een centrale rol, met het afnemen van assessments, het opstellen van individuele trajectplannen en het bieden van individuele trajectbegeleiding. Ook in 2020 bieden we de mogelijkheid voor vergunninghouders om naast de inburgering parallele trajecten te volgen;
- We bieden praktische hulp en maatschappelijke begeleiding aan vergunninghouders die in de gemeente Groningen komen te wonen;
- In 2020 bereiden we ons voor op de stelselherziening Inburgering, die naar verwachting vanaf 1 januari 2021 van kracht wordt;
- In de pilot LVV bieden we sobere opvang aan vreemdelingen zonder opvang door het Rijk en bieden ondersteuning en begeleiding gericht op het vinden van een bestendige oplossing;
- In het verhelderen van een realistisch toekomstperspectief. We bieden juridische- en materiële ondersteuning aan uitgeprocedeerde vreemdelingen;
- De GGD zet extra capaciteit in ten behoeve van de publieke gezondheid voor deze doelgroep gericht op jeugdgezondheidszorg, vroegsignalering, gezondheidsbevordering, leefstijl, overgewicht, bewegen, middelengebruik, seksuele gezondheid en versterken van gezondheidsvaardigheden.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR PG & Z (RIGG/GGD)	
Relevante beleidsinformatie	<p>Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking.</p> <p>Op 9 december 2016 heeft het Algemeen Bestuur van de GR PG&Z het koersdocument 'Publieke Gezondheid in de regio Groningen; ontwikkelperspectief 2017-2020' vastgesteld. In het Koersdocument wordt de ontwikkeling van de GGD de komende jaren weergegeven. Uitgangspunt is transformatie van de dienstverlening in combinatie met de mogelijkheid dat we als gemeente jaarlijks de keuze hebben om taken die niet verplicht bij de GGD zijn belegd, wel of niet door de GGD te laten uitvoeren of elders te beleggen. Daarnaast kunnen we met een jaarlijks af te sluiten dienstverleningsovereenkomst (DVO) de verhouding tussen de gemeente (opdrachtgever) en de GGD (opdrachtnemer) opnieuw vormgeven. Met de DVO kunnen we specifieke afspraken maken binnen de producten over de uitvoering ervan in onze gemeente. Op deze manier kunnen we als gemeente meer regie nemen en vindt optimale aansluiting plaats van de taken op het gebied van publieke gezondheid bij ons lokale sociale domein (WIJ). Ook maken we op deze manier meer gebruik van de expertise van de GGD om onze doelen op het gebied van Healthy Ageing/ gezondheidsbeleid 2018-2021 te realiseren.</p> <p>In het Koersdocument wordt gesteld dat uit oogpunt van governance een meer zelfstandige positionering van GGD Groningen aanbeveling verdient. Op basis hiervan heeft bureau Lysias, in opdracht van het algemeen bestuur PG&Z, eind 2017 vijf positioneringsvarianten beschreven en vergeleken. Begin 2018 is door het algemeen bestuur het principebesluit genomen voor de positioneringsvariant 'zelfstandig met een SLA voor gedeeltelijke ondersteuning op het gebied van bedrijfsvoering door de gemeente Groningen'. Op 6 juli 2018 heeft het algemeen bestuur het definitieve besluit genomen. Ondertussen is het verzelfstandigingsproces in gang gezet met 1 januari 2020 als realisatiedatum.</p>
Beleidsrisico	De verzelfstandiging van de GGD is gericht op verbetering van de governance en daarmee ook op verdere verbetering van de dienstverlening. Ieder verzelfstandigingsproces brengt echter (tijdelijke) risico's met zich mee.

GR Centrumregeling beschermd wonen Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Middels deze samenwerkingsovereenkomst is de gemeente Groningen gemandateerd taken uit te voeren op het terrein van Beschermd wonen en opvang namens de overige gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

GR Publiek vervoer Groningen, Drenthe	
Relevante beleidsinformatie	Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het doelgroepenvervoer. Dit is onder meer het vervoer van mensen met een Wmo-indicatie, leerlingen

	die op grond van de gemeentelijke verordening leerlingenvervoer voor vervoer in aanmerking komen en in enkele gemeentes het Participatiewet vervoer. Om dit te kunnen realiseren hebben alle gemeenten van Groningen en Drenthe zich verenigd in het samenwerkingsverband Publiek Vervoer. Publiek vervoer heeft als doel een optimaal vervoersnetwerk te creëren, dat betaalbaar en toekomstbestendig is en waarin duurzaam gebruik wordt gemaakt van alle beschikbare vervoersmiddelen.
Beleidsrisico	Geen

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Welzijn gezondheid en zorg						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
04.1	Sociaal klimaat	49.877	25.435	24.873	24.638	24.984
04.1.2	Bevorderen soc samenhang leefb	13.317	12.059	12.078	12.161	12.254
04.1.3	Positief opgroeien	19.664	4.020	3.760	3.760	3.760
04.1.4	Diversiteit integratie emancipatie	871	1.310	1.514	1.594	1.683
04.1.5	Lok gezondheidsbeleid IZB OGZ	16.025	8.046	7.521	7.124	7.287
04.2	Passende ondersteuning en zorg	241.261	257.376	253.469	244.263	246.233
04.2.1	Ondersteunende voorzieningen	30.740	32.216	31.189	30.964	30.839
04.2.2	Specialistische zorgvoorziening	183.526	196.467	193.537	188.522	190.617
04.2.4	Besch.wonen, opvang,huis.geweld	24.531	24.031	24.185	24.110	24.110
04.2.5	Vluchtelingen en asielzoekers	2.464	4.662	4.558	667	667
	Totaal	291.137	282.811	278.342	268.901	271.217
	Baten					
04.1	Sociaal klimaat	24.134	1.487	1.487	1.487	1.488
04.1.2	Bevorderen soc samenhang leefb	803	476	476	476	477
04.1.3	Positief opgroeien	15.379	814	814	814	814
04.1.4	Diversiteit integratie emancipatie	1	1	1	1	1

04.1.5	Lok gezondheidsbeleid IZB OGZ	7.951	196	196	196	196
04.2	Passende ondersteuning en zorg	6.875	7.565	7.296	7.258	7.269
04.2.1	Ondersteunende voorzieningen	32	32	32	32	32
04.2.2	Specialistische zorgvoorziening	5.459	6.149	5.879	5.841	5.852
04.2.4	Besch.wonen, opvang,huis.geweld	1.124	1.124	1.124	1.124	1.124
04.2.5	Vluchtelingen en asielzoekers	261	261	261	261	261
	Totaal	31.009	9.052	8.783	8.745	8.756
Geraamd resultaat voor bestemming		260.129	273.759	269.559	260.156	262.461
Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	3523	3.243	1.774	2.059	2.731
	Totaal onttrekkingen	2.019	38	35	35	35
Geraamd resultaat na bestemming		261.632	276.964	271.298	262.180	265.157

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
60	Subsidies beheer & accommodaties	4.1	I	-35	-25	-25	
60	Subsidies beheer & accommodaties	4.1	S	-30	-30	-30	-30
	Totaal deelprogramma 4.1			-65	-55	-55	-30
5	Wmo/BW/Jeugd	4.2	I	-5.300	-4.300		
6	Tekort Sociaal domein (begroting 2017)	4.2	I	-1.082			
7	Aanvullen egaliseriereserve VSD	4.2	I	-2.000			
15	Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	4.2	S	-515	2.755	2.755	2.755
16	Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	4.2	S	-650	-875	-800	-800
17	Aanpak multiproblematiek	4.2	I	-250			
20	Aanpak problematische groepen	4.2	I	-98	-98	-98	
	Totaal deelprogramma 4.2			-9.895	-2.518	1.857	1.955
	Totaal programma 4			-9.960	-2.573	1.802	1.925

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen 2020-2023

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
Zorgkosten Wmo	18			19				
School in de wijk	260							
Energie		2						
Verzekeringen		6						
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Zorgkosten Wmo	1.342		1.022		-957			1.157

Zorgkosten Jeugd	3.700		6.100		5.300			4.100
Implementatie WVGZ		680						
Veilig Thuis Groningen		84						
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	5.320	772	7.122	19	4.343	0	0	5.257

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020.

Overzicht hervormingen 2020-2023

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
Gezondheidsbeleid/projecten				150				
Innovatiemiddelen jeugd / positief opgroeien		200						
Beter benutten buurtaccommodaties				100				
Sociale basis	262			407				
Diversiteitsbeleid		80						
Wettelijke taken GGD				300				
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Accres instellingen		673						
Sociale basis	138			393				
Innovatiemiddelen BW		165						
Maatschappelijke begeleiding statushouders				30				
Pilot piket tbv hoorplicht WVGZ		200						
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	400	1.318	0	1.380	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

4.1 Sociaal klimaat	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	24.442	-22.647	1.795
Bestaand beleid	24.186	-22.647	1.539

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 24,2 miljoen euro lager.

Verzelfstandiging GGD (V 23,3 miljoen euro)

Per 1 januari 2020 vindt de verzelfstandiging van de GGD plaats. De GGD en de gemeente Groningen zullen dan bedrijfsmatig onafhankelijk van elkaar functioneren. Dit betekent dat de begroting van de GGD vanaf 2020 niet langer onderdeel uit maakt van onze begroting. De lasten in deelprogramma 4.1 dalen daardoor met 23,3 miljoen euro, van dit bedrag heeft 1 miljoen euro betrekking op frictiekosten. Hier tegenover staat (met uitzondering van de frictiekosten) een evenredige verlaging van de baten.

Heesterpoort (V 832 duizend euro)

Voor achterstallig onderhoud van de Heesterpoort was in 2018 1 miljoen euro incidenteel beschikbaar. Van dit bedrag is 816 duizend euro overgeheveld naar 2019. Hierdoor vallen de lasten in 2020 ruim 800 duizend euro lager uit dan in de actuele begroting 2019.

Innovatie jeugd (V 580 duizend euro)

De lasten voor de innovatie jeugd zijn in de begroting 2020 580 duizend euro lager, omdat in de actuele begroting 2019 rekening is gehouden met een incidentele overheveling van het innovatie jeugdbudget vanuit 2018.

Kostenverdeling diversiteit integratie en emancipatie (N 519 duizend euro)

We hebben de kostenverdeling herzien. Hierdoor wordt het beleidsveld diversiteit en integratie en emancipatie zwaarder belast.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 22,6 miljoen euro lager.

Verzelfstandiging GGD (N 22,3 miljoen euro)

Door de verzelfstandiging van de GGD per 1 januari 2020 worden de baten van de GGD niet langer in onze begroting verantwoord. De baten in programma 4.1 dalen hierdoor met 22,3 miljoen euro. Hier tegenover staat een evenredige lastenverlaging.

MKBA taakstelling (N 507 duizend euro)

De verdeling van de MKBA taakstelling over de diverse beleidsvelden hebben we herzien. Deze technische wijziging levert in dit deelprogramma een nadeel van 507 duizend euro op.

Overig (V 153 duizend euro)

Diverse kleinere mutaties in de baten en de lasten tellen op tot een voordeel 133 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	256	256
---------------------------------------	------------	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

4.2 Passende ondersteuning en zorg	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-16.115	690	-15.425

Bestaand beleid	-10.182	-613	-10.795
------------------------	----------------	-------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 10,2 miljoen euro hoger.

Jeugdhulp (N 7,3 miljoen euro)

De lasten Jeugdhulp zijn in de begroting 2020 7,3 miljoen euro hoger dan in de geactualiseerde begroting 2019. Voor 5,7 miljoen euro staat hier compensatie vanuit rijksmiddelen (vanuit diverse circulaire) tegenover. Dit betreft onder andere de incidentele extra middelen van 3,9 miljoen euro en de compensatie voor loon- en prijsbijstelling van 1,4 miljoen euro. Daarnaast hebben we voor volumegroei en prijscompensatie in totaal een extra bedrag van 2,7 miljoen euro opgenomen. Vanuit het coalitieakkoord is er 650 duizend euro extra beschikbaar voor de Ondersteuners Jeugd en Gezin (OJG) in de WIJ teams. We verwachten dat de maatregelen betreffende de OJG, de hervormingsmaatregelen betreffen de taakstelling WIJ en het innoveren van de inkoop totaal een verlaging van de zorgkosten van 2,1 miljoen euro gaat opleveren.

Regionale transformatie agenda jeugd (V 1,2 miljoen euro)

In 2018, 2019 en 2020 ontvangen we jaarlijks 1,2 miljoen euro in het kader van de regionale

transformatieagenda, in deze agenda zijn de inhoudelijke ontwikkelopgaven voor de komende jaren voor de jeugdhulpregio Groningen uitgewerkt. Het fonds is bedoeld om de transformatiebeweging te bevorderen. Wij zijn de penvoerder voor deze gelden. Omdat middelen van 2018 zijn overgeheveld zijn naar 2019 vallen de lasten in 2020 1,2 miljoen euro lager uit dan in de actuele begroting 2019.

Wmo (N 866 duizend euro)

De lasten WMO zijn in de begroting 2020 866 duizend euro hoger dan in de geactualiseerde begroting 2019. Hiervan betreft 3,0 miljoen euro compensatie van uit het rijk voor loon- en prijs (vanuit diverse circulaire's). Daarnaast hebben we voor volumegroei een extra bedrag van 936 duizend euro opgenomen. In de begroting 2019 zijn er aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor de tekorten op onder meer de zorgkosten Wmo. Hiervan was 1,1 miljoen euro incidenteel.

Daarnaast hebben we vanuit het Coalitieakkoord enkele maatregelen ingevoerd om de efficiency te vergroten, onder meer door aanpassingen binnen collectief vervoer. Het totaal van deze maatregelen bedraagt 460 duizend euro structureel.

Voor wat betreft de huishoudelijke hulp levert de invoering naar een maatwerkvoorziening een besparing op vanaf 2020 van 850 duizend euro. Om deze besparing te realiseren is er in 2019 incidenteel 660 duizend euro beschikbaar gesteld. Per saldo leidt dit tot 1,5 miljoen euro aan lagere lasten in 2020.

Het totaal aan lasten WMO in de begroting 2020 stijgt derhalve met 866 duizend euro.

Beschermd wonen (N 1,7 miljoen euro)

We hebben de loon- en prijsbijstelling van uit de meicirculaire 2019 zijnde 2,2 miljoen euro verwerkt in de begroting. Daarnaast anticiperen wij op een verlaging van de eigen bijdrage met 262 duizend euro, hierdoor dalen ook de lasten met 262 duizend euro. Een technische wijziging vanuit de voormalige gemeente Haren levert een daling van de lasten op met 256 duizend euro.

Integrale aanpak multiproblematiek (V 1,0 miljoen euro)

We verwachten vanaf 2020 1,0 miljoen euro aan lasten te kunnen besparen door 240 multiprobleem gezinnen op een andere manier te benaderen. We werken hierbij toe naar een duurzaam perspectief op verbetering. Met 1 gezin, 1 plan en 1 aanpak krijgen gezinnen de ondersteuning die nodig is en wordt een stapeling van indicaties voorkomen. De besparingen van deze aanpak bedraagt in 2020 1,0 miljoen euro en 3,0 miljoen euro vanaf 2021.

Landelijke Vreemdelingen voorzieningen (N 3,8 miljoen euro)

In 2020 ontvangen we 3,8 miljoen euro in het kader van de Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV). Binnen de gemeente Groningen zetten we deze middelen in voor de Bed Bad en Broodvoorziening.

Subsidie WIJ (N 700 duizend euro)

De subsidie aan de WIJ hebben we conform de afspraken verhoogd met een accres van 700 duizend euro.

Verhoogde asielinstroom (V 1,5 miljoen euro)

Voor verhoogde asielinstroom is in 2018 een bedrag van 1,2 miljoen euro overgeheveld naar 2019 voor de inburgering, huisvesting en begeleiding van statushouders naar onderwijs en/of werk. De personele lasten voor het programma waren in 2019 nog op het oorspronkelijke niveau begroot. De uitvoering valt nu binnen de reguliere werkzaamheden in dit deelprogramma. Hierdoor vallen de lasten 279 duizend euro lager uit. Uiteindelijk vallen de totale lasten voor Verhoogde asielinstroom in 2020 1,5 miljoen euro lager uit dan in de actuele begroting 2019.

Taalniveau Statushouders (N 268 duizend euro)

We hebben in de begroting 2020 naar aanleiding van de meicirculaire incidenteel 268 duizend euro extra opgenomen voor de verhoging van het taalniveau van statushouders.

Maatschappelijk opvang (V 385 duizend euro)

We ontvangen als gevolg van het gebruik van actuelere basisgegevens voor de maatstaven structureel 84 duizend euro extra vanuit de decentralisatie-uitkering Maatschappelijke opvang, deze middelen zetten we in. Doordat er in 2018 een bedrag van 469 duizend euro overgeheveld is naar 2019, vallen de lasten in 2020 469 duizend euro lager uit dan in de actuele begroting 2019. Beide effecten leveren samen een voordeel van 385 duizend euro op.

Vrouwenopvang (V 134 duizend euro)

We ontvangen structureel 96 duizend euro voor de opvang van slachtoffers van huiselijk en eergerelateerd geweld zonder eerdere verblijfsstatus en die vanwege hun slachtofferschap een verblijfsvergunning kunnen aanvragen of hebben aangevraagd. Daarnaast ontvangen we in 2019, 2020 en 2021 als centrumgemeente jaarlijks een bedrag van 75 duizend euro voor het programma 'Geweld hoort nergens thuis'. Beide bedragen, samen 171 duizend euro, worden ingezet voor de doelen waarvoor ze beschikbaar zijn gesteld. Doordat voor vrouwenopvang in 2018 een bedrag van 305 duizend euro is overgeheveld naar 2019, vallen de lasten in 2020 305 duizend euro lager uit dan in de actuele begroting 2019. Genoemde effecten leveren samen een voordeel van 134 duizend euro op.

Overige afwijkingen (N 246 duizend euro)

De overige afwijkingen op baten en lasten tellen op tot een nadeel van 246 duizend euro.

Intensivering / Hervormingen	-5.933	1.303	-4.630
-------------------------------------	---------------	--------------	---------------

De intensivering vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensivering 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2018 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Risico's sociaal domein
Programma 4	Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	<p>Sinds de decentralisatie in 2015 en de daarmee gepaard gaande rijksbezuinigingen staan de zorgkosten budgetten onder druk en zijn op begroting- en rekeningbasis tekorten aangevuld. Ter beheersing van deze problematiek streven wij er naar om door transformatie minder in te hoeven zetten op zwaardere zorg door te investeren in preventie aan de voorkant, de ontwikkeling van (basis) voorzieningen dichtbij, door burgerkracht en door stimuleren van zelf- en samenredzaamheid. Deze op transformatie gerichte beweging is onder meer in gang gezet door een gerichte opdrachtverlening aan Stichting WIJ Groningen, door het in werking stellen van het Gebieds Ondersteunend Netwerk (GON) en een verdere decentralisering van Beschermd Wonen. Belangrijke ontwikkelingen komende periode zijn onder andere de aanpak voor multiprobleemgezinnen waar sprake is van stapeling van door gemeente verstrekte voorzieningen en de inzet op Ondersteuner Jeugd en Gezin.</p> <p>Het risico sociaal domein is voor deze begroting herijkt. We onderscheiden deze zoals voorheen in een risico op zorggebruik WMO een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico op hogere kosten jeugdzorg.</p> <p>Het risico op zorggebruik Wmo en jeugd houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Daarom rekenen we met verschillende groeiscenario's. Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparingen van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Hierbij is rekening gehouden met de maatregelen uit het nieuwe coalitieakkoord en recente ombuigingen. Die maatregelen leiden tot een verhoging van het risico. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren wordt gemonitord en waar nodig zal bijgestuurd worden.</p>
	<p>Het risico Sociaal domein is volledig geactualiseerd. De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik jeugd en WMO, transformatie/bezuinigingen) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2020 op 6,2 miljoen euro (kans * effect).</p>
Risicobedrag 2020	6,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,2 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,7 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Maart 2014
Actie	<p>Wij hebben de laatste jaren al maatregelen genomen om te zorgen dat de zorgkosten beter in control komen. Hierbij hebben we nadrukkelijk een koppeling gelegd tussen beleid, uitvoering en geld. Met de GON is een belangrijke stap gezet in de beheersing van de WMO begroting.</p> <p>Verder is de ontwikkeling van de informatievoorziening van groot belang. We willen de ontwikkeling van het zorgverbruik, de substitutie van de verschillende sporen en de effecten</p>

	<p>van interventies beter in beeld krijgen. Deze informatievoorziening komt gestaag op gang, maar is nog niet op het gewenste niveau.</p> <p>Ten aanzien van de jeugdhulp zijn er belangrijke lijnen waarlangs gemeenten, via de RIGG of zelf, invloed kunnen uitoefenen zoals sturing op toegang jeugdhulp, inzet van Ondersteuner Jeugd en Gezin, sturing op contacten met aanbieders, sturing op financiën en lobby. Als gevolg van de grote financiële problematiek worden via al die lijnen maatregelen genomen. De in gang gezette beweging zal echter lange adem vragen en niet in 2020 opgelost worden.</p> <p>We geven prioriteit aan de genoemde verbeterlagen en gaan dit sociaal domein breed zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau aansturen.</p>
--	--

Naam risico	MFA de Wijert
Programma 4	Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	Voor de ontwikkeling van MFA DE Wijert (scholen, sporthallen, bijzondere objecten als het Groninger forum) hebben wij een bedrag van 355 duizend euro als benodigd weerstandsvermogen berekend. Het risico bestaat uit het niet of later realiseren van de verkoopopbrengsten die als dekking voor de investering wordt gevormd en het risico dat we een lagere bijdrage van derden realiseren. De vorming van benodigd weerstandsvermogen doen wij uit voorzichtigheid, de omvang van het budget is namelijk taakstellend. De risico's dienen primair binnen de post onvoorzien van het project opgelost te worden. De structurele risico's die samenhangen met de exploitatie van de MFA worden gedekt binnen de gemeentebegroting. Omdat in het risicobedrag van 355 duizend euro al rekening is gehouden met de kans van optreden nemen we dit bedrag volledig mee bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2020	355 duizend euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	355 duizend euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	355 duizend euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	355 duizend euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	De bouwactiviteiten gaan (naar verwachting) van start in 2019. De aanbesteding vindt plaats najaar 2019 en dan wordt beoordeeld in hoeverre de kostenontwikkeling afwijkt van de informatie waarover het besluit is genomen.

Programma 5 Sport en bewegen

Sport verbindt. Sport en bewegen brengt mensen samen. Voldoende bewegen maakt mogelijk om deel te nemen aan de maatschappij en levert een positieve bijdrage aan de gezondheid. Sport en spel is van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. We bieden kinderen en jongeren de kans hun sportieve talenten te ontdekken en (verder) te ontwikkelen.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Groningen wil een gemeente zijn waar:

- Jong en oud kunnen sporten, toegankelijk voor iedereen;
- Iedereen wordt gestimuleerd om sportief te bewegen en zijn of haar sportieve talent te ontwikkelen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016-2020, april 2016](#)

[Regeling garantstellingen leningen breedtesport, april 2016](#)

[De bewegende stad, inspiratienota, januari 2014](#)

[Sportaccommodatiebeleid, najaar 2013](#)

[Drie punten plan sport, informatie en discussie, juli 2013](#)

[Beleidskader Bslim3: versterking jeugd, sport & sportvereniging, december 2016](#)

[Talent voor Topsport, april 2013](#)

[Sportmonitor Groningen, Tussenmeting 2015, maart 2016](#)

[Meer ruimte voor sport en bewegen, sportvisie 2010-220, september 2009](#)

Relevante ontwikkelingen

Sport brengt mensen samen. We willen de komende periode onze focus meer richten op de nog-niet-actieve Groningers en hen stimuleren om ook mee te doen. Op deze manier willen we ook de toenemende tweedeling verkleinen en de verschillen in actieve leefstijl verkleinen. Sportclubs bieden naast plezier in sport ook een plek om mee te doen en elkaar te ontmoeten. Zowel voor de sporters, als de vrijwilligers. Ook voor mensen met een beperking of bijvoorbeeld financiële problemen willen we meer mogelijkheden bieden om actief te zijn. Daarvoor is het belangrijk om op wijkniveau brede samenwerkingen te stimuleren tussen sportverenigingen, scholen en WIJ-teams. Sport Verbindt, één van de vijf strategieën van het Meerjarenprogramma Sport en Bewegen, heeft het in zich om dit te realiseren. Sport Verbindt biedt veel kansen om een breed activeringsprogramma op te zetten, en daarbij de bestaande sportinfrastructuur en de prachtige plekken van de Bewegende Stad hiervoor te gebruiken in de gemeente Groningen. De Rijksregeling Combinatiefuncties is verruimd. Hierdoor kunnen we met de cofinanciering van het rijk meer combinatiefuncties inzetten voor bijvoorbeeld buurtsportwerk en om jeugd nog meer in beweging te krijgen (Bslim).

Voor alle strategieën van het Meerjarenprogramma geldt: we doen het samen! Niemand staat buitenspel. Het Lokaal Sportakkoord biedt geweldige kansen om lokaal met de partners sport en bewegen in Groningen te versterken met als doel: nog meer Groningers actief en plezier in sport! Inmiddels hebben we de

intentieverklaring, om te komen tot een Lokaal Sportakkoord, bij het Rijk ingediend. In juni 2019 zijn twee sportformateurs gestart. Zij ontwikkelen, samen met de gemeente en onze maatschappelijke partners, een Gronings Sportakkoord. We streven ernaar om in het najaar van 2019 een Lokaal Sportakkoord te hebben gesloten.

Het Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016 -2020 is opgebouwd aan de hand van 5 strategieën:

- Jeugd in Beweging;
- Sport verbindt;
- Faciliteren van Verenigingen;
- Ruim baan voor talent;
- Sportieve ruimte openbaar & Openbare ruimte sportief.

Net als voorgaande jaren wordt de Adviescommissie voor de Sport betrokken als adviesorgaan voor het gehele sportbeleid. De Sportkoepel is betrokken bij onderwerpen die de breedtesport raken.

Jeugd in Beweging en Sport verbindt

De rijksbijdrage op grond van de Brede Regeling Combinatiefuncties is vanaf 2019 verhoogd. Hierdoor ontstaan kansen om naast jeugd ook meer in te zetten op buurtsportcoaches die activiteiten opzetten voor kwetsbare doelgroepen en nog niet actieve Groningers. Daarmee kunnen we meer doen voor de uitvoering van Sport verbindt. In verband met de hervormingsopgaven stellen we minder middelen beschikbaar dan beoogd. We gaan op zoek naar andere vormen van cofinanciering.

Faciliteren Verenigingen

In het kader van het project Beter Benutten van sportaccommodaties loopt een pilot over het toewijzen van accommodaties voor de binnen- en buitensport. We gaan verder met de uitvoering van het Gelijk Speelveld.

In 2019 is een nieuw onderzoek gestart naar de capaciteitsbehoefte voor binnen- en buitensport, zwembaden en de ijsbaan. Dit onderzoek wordt in het voorjaar van 2020 afgerond. In 2020 gaan we verder met de vervanging van kunstgrasvelden.

Sportieve ruimte openbaar & Openbare ruimte Sportief

In het kader van de Bewegende Stad lopen er meerdere projecten. Naast het realiseren van nieuwe plekken, richten we ons ook op de zichtbaarheid en activering van bestaande plekken.

Kardinge

We ontwikkelen een toekomstvisie op sportcentrum Kardinge. In 2023 zijn het zwembad en de ijsbaan van Sportcentrum Kardinge technisch en financieel afgeschreven. We onderzoeken de mogelijkheden voor de toekomst.

Drafbaan

We beraden ons op de toekomst van de Drafbaan. Zie ook [6.1.2 Sterke basis](#).

Meerschapp Paterswolde

Met de vorming van de nieuwe gemeente Groningen bestaat de gemeenschappelijke regeling Meerschapp Paterswolde alleen nog uit de gemeenten Tynaarlo en Groningen. We bekijken in overleg met Tynaarlo hoe we de regeling willen voortzetten.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met

Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 5.1 Sportieve infrastructuur en faciliteren verenigingen

We willen optimale voorwaarden creëren voor sporten en bewegen. Daarvoor zijn goede en voldoende sportaccommodaties nodig en actieve vitale sportverenigingen. Daarnaast besteden we aandacht aan sporten en bewegen ook buiten verenigingsverband, in de openbare ruimte en in de directe leefomgeving. Met dit deelprogramma voeren we de volgende strategieën van het Meerjarenprogramma uit: faciliteren van verenigingen, sport verbindt en sportieve ruimte openbaar/openbare ruimte sportief.

Beleidsvelden

- Faciliteren verenigingen: accommodaties
- Faciliteren verenigingen: samenwerking en vitaliteit
- Sportieve ruimte openbaar en openbare ruimte sportief

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt lid te zijn van een sportvereniging of sportschool *	-	47%
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt wekelijks te sporten bij een sportclub, - vereniging of sportschool	Hoger dan landelijke gemiddelde. Nieuwe meting door GGD in 2019	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van binnensportvoorzieningen, zoals sporthallen, gymlokalen en zwembaden, in of nabij de eigen buurt *	-	72%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van buitensportvoorzieningen, zoals voetbal- en andere sportvelden, in of nabij de eigen buurt *	-	74%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken in de openbare ruimte die geschikt zijn voor sport, spel en bewegen in of nabij de eigen buurt*	-	73%

*Nieuwe meting in wijkenquête van de basismonitor voor Groningen, Haren en Ten Boer voorjaar 2019 beschikbaar (= cijfers over 2018) Gepresenteerde cijfers onder 2020 zijn cijfers over 2018 van de NIEUWE gemeente (dus anders dan rekening 2018 en 2019 en begroting 2019 (dit betref de oude gemeente over 2018).

5.1.1 Faciliteren verenigingen: accommodaties

We zetten in op voldoende, kwalitatieve, over de gemeente verspreide, betaalbare sportaccommodaties. We hebben gymlokalen, sporthallen, sportvelden, zwembaden, een atletiekbaan, dojo's, een 400m-ijsbaan, een ijshal en een skeelerbaan. Op dit moment hanteren we in Groningen, Haren en Ten Boer nog de tarieven zoals we die per gemeente kenden. In het kader van de harmonisatie gaan we naar een tarievenstelsel voor de nieuwe gemeente vanaf het sportseizoen 2021 - 2022.

We meten elk jaar de klanttevredenheid van de individuele gebruikers van de zwembaden en het sportcentrum Kardinge. Ook vragen wij om het jaar (2019, 2021, en verder) de besturen van verenigingen en scholen of zij tevreden zijn over de sportaccommodaties en de dienstverlening door Sport050. De gebruikers van de sportparken bevragen we elke drie jaar, net als de gebruikers van de sporthallen (2021, 2024, en verder) en gymlokalen (2019, 2022, en verder).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Aantal bezoekers Kardinges (ijs)	120.000	120.000
Aantal bezoekers gemeentelijke zwembaden	480.000	480.000
Klanttevredenheid individuele gebruikers zwembaden en Kardinges	8	8
Klanttevredenheid gebruikers sportparken	-	7
Klanttevredenheid gebruikers sporthallen	-	-
Klanttevredenheid gebruikers gymlokalen	7	-
Bezettingsgraad gymlokalen	55%	57%
Bezettingsgraad sporthallen	55%	57%

Hoe staan we ervoor?

- Het gebruik van het ijs is mede afhankelijk van de weersomstandigheden. In een strenge winter wordt er meer geschaatst. Om die reden houden we de cijfers gelijk;
- De bezoekersaantallen zijn onderverdeeld naar gemeentelijke zwembaden en de zwembaden die in beheer zijn van een stichting : De Blinkerd, Scharlakenhof en Zwembad Hoogkerk.
- In de gemeentelijke zwembaden scoort de hygiëne gemiddeld goed. De reden hiervoor is dat Sport050 eigen personeel heeft dat dagelijks op de werkvloer aanwezig is en schoonmaakt. Dit in tegenstelling tot de gymzalen en de sporthallen;
- Op de sportparken hebben wij de afgelopen twee jaren sterk ingezet op het gelijk trekken van de verschillende afspraken met de clubs over eigendomssituaties en vergoedingen voor gebruik kleedkamers. Het project Gelijk Speelveld is in een afrondende fase. De Sportkoepel is hierin een belangrijke gesprekspartner van de gemeente;
- In 2019 hebben wij voor de gymlokalen een extra schoonmaakronde georganiseerd. De eerste reacties van de gebruikers zijn positief. Er wordt regelmatig gemonitord;
- In 2019 is het project Beter Benutten gestart. Met ingang van het seizoen 2019/2020 voeren wij als pilot een aantal uitgangspunten door voor de binnen- en buitensportaccommodaties. Dit met als doel een efficiënter gebruik van de sportaccommodaties.
- Op de huur van trainingsvelden is sinds vele jaren een korting op het tarief verwerkt, omdat door een combinatie van intensief gebruik en weersomstandigheden het natuurgras niet altijd bespeelbaar was. Nu de gemeente grotendeels kunstgrasvelden heeft, komt deze korting in het kader van de hervormingen vanaf het sportseizoen 2020/2021 te vervallen (met uitzondering van sportaccommodaties waar enkel natuurgras beschikbaar is).

Wat willen we bereiken in 2020?

- Aantal bezoekers zwembaden op niveau houden en het bezoekersniveau van de Papiermolen weer op het oude niveau brengen van voor de renovatie;
- Tevreden gebruikers van sportaccommodaties;
- Een hogere tevredenheid van gebruikers gymzalen, met name ten aanzien van de schoonmaak. Er is in 2019 een tweede schoonmaakronde ingevoerd. De eerste bevindingen van gebruikers zijn positief;
- Realiseren van vervanging kunstgrasvelden in Groningen;
- Als gevolg van de pilot Beter Benutten en de gemeentelijke herindeling actualiseren we het capaciteitsonderzoek sportaccommodaties. De bevindingen van de pilot en de uitkomsten van het capaciteitsonderzoek brengen we in het voorjaar bij elkaar.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren en monitoren pilot Beter Benutten voor binnen- en buitensportaccommodaties;
- Actualiseren capaciteitsonderzoek sportaccommodaties;
- Vervanging en aanleg van een aantal kunstgrasvelden. Vanaf 2021 gaat de afschrijvingstermijn voor kunstgrasvelden van 11 naar 12 jaar;
- Afschaffen trainingsveldkorting vanaf sportseizoen 2020/2021 (met uitzondering van sportaccommodaties waar enkel natuurgras beschikbaar is).
- Blijven inzetten op extra schoonmaak gymzalen.

5.1.2 Faciliteren verenigingen: samenwerking en vitaliteit

Groningen, Haren en Ten Boer tellen samen ruim 335 sportverenigingen die ongeveer 70 verschillende sporten aanbieden. Behalve voor het sporten zelf zijn de sportverenigingen ook van grote sociale betekenis. Voor sportverenigingen zijn vrijwilligers van onschatbare waarde. In totaal zijn er duizenden inwoners betrokken als vrijwilliger en/of als sporter. We scheppen de voorwaarden voor goed functionerende verenigingen. Om de verenigingen goed te kunnen faciliteren, hebben we regelmatig overleg met de Sportkoepel, die belangenbehartiger is van de breedtesport.

We stimuleren vitale sportverenigingen om zich open te stellen voor een breed publiek en om samenwerking te zoeken met elkaar en met de buurt, school of zorginstelling. Twee strategieën uit het Meerjarenprogramma komen hier samen: faciliteren verenigingen en sport verbindt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Klanttevredenheid besturen verenigingen (en instellingen) over de sportaccommodaties en de dienstverlening door Sport050	8	-

Hoe staan we ervoor?

De kracht van verenigingen zit in het zelf-organiserend vermogen. Daarvoor is het belangrijk dat een vereniging vitaal is: mensen sporten er graag, organisatorisch en financieel is de vereniging gezond en er zijn voldoende vrijwilligers.

Een deel van de verenigingen heeft moeite met het vinden van vrijwilligers en concentreren zich op hun kerntaak: sport aanbieden voor hun leden. Er zijn echter ook meer vitale verenigingen die samenwerking zoeken met buurt, school, WIJ-team of een andere partij. De afgelopen jaren was er voor verenigingsondersteuning een relatief klein budget beschikbaar. Omdat de gemeente een groot aantal verenigingen heeft, was de impact van wat we met deze middelen konden realiseren niet optimaal te noemen. Daarbij zijn er ook andere organisaties, zoals de sportbonden, die hierin een rol kunnen vervullen. Vanaf 2021 is er geen apart budget voor verenigingsondersteuning meer beschikbaar. Op basis van de nieuwe regeling Brede Regeling Combinatiefunctie is voor de periode 2019 – 2022 een aantal wijzigingen doorgevoerd als gevolg van nieuwe bestuurlijke afspraken. Het Rijksbudget is verhoogd, waarmee het aantal Fte's Combinatiefuncties toeneemt. Een deel van de extra Fte's gaan we inzetten op cultuur, het andere deel op sport en bewegen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Sport verbindt, waar mogelijk willen we de samenwerking tussen verenigingen op sportparken verstevigen. Wij willen nog meer inzetten op verbinding naar de wijken en de WIJ-teams in Groningen, het toegangsteam in Haren en de Deel in Ten Boer;

- We zetten in het lopende jaar in op een goede afstemming van vraag en aanbod van de verenigingsondersteuning door het Huis van de Sport. Vanaf 2021 zoeken we samen met de verenigingen naar andere mogelijkheden;
- We willen stimuleren om de sportdeelname onder mensen met een beperking en kwetsbare doelgroepen te vergroten, onder andere door te kijken naar de inzet van buurtsportcoaches op basis van de brede Regeling Combinatiefuncties.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Plan van aanpak bredere inzet Combinatiefuncties, naast jeugd ook kwetsbare doelgroepen en aandacht voor nog niet actieve Groningers;
- Mogelijkheden onderzoeken om verenigingsondersteuning op andere wijze aan te bieden (bijvoorbeeld via combinatiefuncties, andere partners of mogelijk via uitvoeringsbudget lokaal sportakkoord. Dit laatste is afhankelijk van de uitkomst van het lokaal sportakkoord);
- Klanttevredenheidsonderzoek in Groningen, Haren en Ten Boer onder besturen verenigingen over de accommodaties;
- Regulier overleg met de Sportkoepel.

5.1.3 Sportieve ruimte openbaar en openbare ruimte sportief

Sporten en bewegen gebeurt ook buiten verenigingsverband: in de openbare ruimte, in de directe leefomgeving en in recreatiegebieden. De ontwikkeling dat steeds meer mensen ongebonden (dus los van een vereniging) willen sporten, zet zich voort. Ook de ongebonden sporters sporten vaak samen met anderen. En ook hier geldt: sport brengt mensen samen. Vooral voor kinderen is een gezonde en actieve leefomgeving belangrijk. We richten ons hierbij met name op nog-niet-actieve Groningers. We verleiden mensen tot beweging, onder andere door plekken in de openbare ruimte te voorzien van mogelijkheden om te sporten, bewegen, spelen en ontmoeten. We willen de kwaliteit van de leefomgeving en openbare ruimte verbeteren en aantrekkelijk maken voor iedereen. Door de openbare ruimte bewegingsvriendelijk in te richten, wordt het laagdrempelig voor inwoners om te bewegen, ontmoeten, spelen en sporten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal projecten open sportparken	2	2
Aantal sportief ingerichte sport- en speelvoorzieningen dat is gerealiseerd in 2019 (start project kan voor 2019 liggen)	3	3

Hoe staan we ervoor?

De afgelopen jaren hebben we vanuit breed draagvlak mooie projecten opgeleverd. Wij gaan hiermee door maar richten ons, naast het realiseren van mooie nieuwe plekken, ook op de zichtbaarheid en activering van bestaande plekken. We sluiten aan bij nieuw te ontwikkelen plannen en helpen initiatieven verder door kennis en ervaring al dan niet met financiële middelen in te brengen.

Wanneer we spreken over open sportparken, kan het om fysiek open en/of sociaal open sportparken gaan. We hebben ervaring opgedaan met open sportpark Kardinghe. Het openen van sportparken vraagt om een wijkgerichte aanpak. Vanuit gebiedsteam Zuid wordt gekeken naar de mogelijkheden voor Sportpark Corpus. Sportparken openbaar maken is geen doel op zich, waar mogelijk willen we initiatieven van sportverenigingen om activiteiten voor de wijk te ontplooiën graag ondersteunen.

Vanuit de sport verbindt gedachte liggen er kansen om juist de nog niet actieve Groningers te bereiken via programmering van de plekken van de Bewegende Stad én op sportparken.

Wat willen we bereiken in 2020?

Jaarlijks zijn er voor de Bewegende Stad intensiveringsmiddelen beschikbaar. Deze middelen zetten we in om de openbare ruimte op een beweegvriendelijke, sportieve manier in te richten. De Bewegende Stad is een programma dat sportplekken aanlegt in de openbare ruimte, op een innovatieve manier. Daarnaast richten we ons op de activatie van bestaande en toekomstige plekken. Door bestaande plekken zichtbaarder te maken en hier activiteiten te organiseren, willen we zoveel mogelijk inwoners in beweging krijgen.

We voeren deze projecten zelf uit, maar sluiten ook aan bij (her)inrichtingsopgaven waar de gemeente voor staat. Daarbij hebben we een adviserende rol richting, inwoners, verenigingen en ondernemers. We werken altijd gebiedsgericht en samen met WIJ-teams.

Verschillende grote herinrichtingsopgaven en planontwikkelingen bieden kansen om de ruimte sportief in te richten. Bij de uitwerking van een ontwerp is de verleiding tot ontmoeten, bewegen, sport en spel een belangrijk element. Hierbij kan het gaan om een sportieve of speelse inrichting, maar ook fiets- en looproutes zijn belangrijke elementen.

Kleine vervangingen van bijvoorbeeld speeltoestellen geven mogelijkheden opnieuw te kijken naar de invulling van de plek. Verder kijken we naar de gebiedsanalyses: waar is behoefte aan? Daarnaast werken we vraag-gestuurd en stimuleren en ondersteunen we mooie initiatieven.

Een grote uitdaging zien we in het aanspreken van de doelgroep die zich niet snel aangesproken voelt: de sportieve burger vindt onze openbare sportplekken wel, maar hoe zit dat met de minder sportieve burger? Hoe krijgen we hen in beweging? Hier besteden we expliciet aandacht aan door in te zetten op activatie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aansluiten bij grote herinrichtingsopgaven en planontwikkelingen van de gemeente om het bewegingsinclusief denken te bevorderen;
- Ontwikkeling beweegplek Helpermaar. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Zuid](#);
- Ontwikkeling voet van de Kardingeberg. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Oost](#);
- Met de initiatiefnemers van de mountainbikeroute werken we verder aan een faciliteit voor de mountainbikers in de gemeente;
- In Ten Boer realiseren we een nieuwe beweegplek [Integraal gebiedsgericht werken- Ten Boer](#);
- We gaan verder met het ondersteunen van nieuwe initiatieven;
- We zetten in op het activeren en de zichtbaarheid van bestaande plekken.

Deelprogramma 5.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan voor Talent

We willen dat kinderen voldoende mogelijkheden hebben om te sporten en brengen bij jonge inwoners een breed scala van sporten onder de aandacht. Daarnaast zetten we sporten en bewegen in als middel voor de gezonde ontwikkeling van inwoners en een actieve deelname aan de maatschappij. Dat doen we samen met de sportverenigingen, scholen en welzijnsorganisaties. We willen dat talentvolle sporters zich kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we hen, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Beleidsvelden

- Jeugd in beweging

- Ruim baan voor talent

De voortgang van dit beleidsveld wordt gemeten aan de hand van de onderstaande indicatoren. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en) *	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (wel eens) te sporten *	-	73% (ja, wel eens); (59% (ja, wekelijks)
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat voldoet aan de Nederlandse norm gezond bewegen (NNGB)	Hoger dan landelijk gemiddelde. Volgende meting in GGD onderzoek in 2019	- n.v.t.

* Nieuwe meting in wijkenquête van de basisonitor voor Groningen, Haren en Ten Boer voorjaar 2019 beschikbaar (= cijfers over 2018) Gepresenteerde cijfers onder 2020 zijn cijfers over 2018 van de NIEUWE gemeente (dus anders dan rekening 2018 en 2019 en begroting 2019 (dit betref de oude gemeente over 2018).

5.2.1 Jeugd in beweging

Met Jeugd in beweging bundelen we onze activiteiten die de deelname aan sport stimuleren. We hebben hierbij de meeste aandacht voor de jeugd tot 15 jaar, omdat een sportieve basis de kans vergroot op een leven lang plezier in sport en bewegen. Het is ook de basis voor een gezonde leefstijl, een gezonde sociale ontwikkeling en betere schoolprestaties. We sluiten hiermee aan bij de uitgangspunten van Positief Opgroeien.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal school sportclubs in B-Slimwijken	16	14
Aantal vakdocenten voor sport en beweging in het onderwijs	17	17
Aantal kinderen dat gebruik maakt van het jeugdsportfonds	1.400	1.400
% kinderen groep 6 met zwemdiploma	90 - 100%	90 - 100%

Hoe staan we ervoor?

In Groningen werken we sinds 2006 met het succesvolle Bslim programma om kinderen in acht aandachtswijken te stimuleren tot een actieve en gezonde leefstijl. De uitvoering gebeurt door een team van verschillende professionals die nauw samenwerken: brede vakdocenten bewegingsonderwijs en buurtsportcoaches Bslim. In Haren werken we met verschillende buurtsportcoaches die worden ingezet voor sportactiviteiten voor een brede doelgroep. In Ten Boer kennen we een vergelijkbare aanpak. Over de aanpak is een grote mate van tevredenheid en zal in 2020 worden voortgezet.

Met het programma Bslim bereiken we veel kinderen en jeugdigen zowel in de school (bewegingsonderwijs) als in de vrije tijd. We stimuleren ze deel te nemen aan sport en beweegactiviteiten en dragen bij aan een gezonde actieve leefstijl. Om kinderen op een laagdrempelige te laten kennismaken met sportverenigingen zijn schoolsportclubs opgezet. We merken dat dit concept toe is aan verandering. Het deelnemen aan kortdurende clinics en trainingen lijkt beter aan te sluiten bij de interesses van jongeren dan het sporten bij een schoolsportclub.

Wat willen we bereiken in 2020?

We streven naar een goede basis voor alle kinderen, goed bewegingsonderwijs op alle scholen. We willen een samenhangend en effectief programma rond sport, bewegen en gezonde leefstijl voor kinderen en jongeren die dit het hardst nodig hebben.

Bslim is al jaren een succesvol programma en laat de verbindende kracht van sport zien in de buurt. Met de inzet van de buurtsportcoaches willen we ons naast jeugd ook richten op kwetsbare doelgroepen en op nog niet actieve Groningers (zie ook [beleidsveld 5.1.2](#))

De intensiveringsmiddelen hiervoor zijn vanaf 2019 beschikbaar. Als gevolg van de hervormingen 2020 - 2023 is er vanaf 2020 jaarlijks 1/3 deel van de uitbreidingsmiddelen minder beschikbaar. Het basisprogramma wordt ongewijzigd gecontinueerd. Bij het uitbreidingsprogramma gaan we op zoek naar andere vormen van cofinanciering.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren plan van aanpak voor totaal inzet Brede Regeling Combinatiefuncties.
- Continueren uitvoering Bslim 3 (binnen en buitenschools) Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Integratie van de thema's sport, bewegen, gezonde en vreedzame leefstijl;
- Monitoren Bslim3;
- Continueren schoolsportclubs en uitbreiden kortdurende clinics;
- Continueren sporthopper;
- In Haren en Ten Boer Continueren we de inzet van de buurtsportcoach (Haren) en buurtsportcoach 12+ (Ten Boer). Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - [Haren](#) en [Ten Boer](#).

5.2.2 Ruim baan voor talent

Topsport en breedtesport horen bij elkaar en versterken elkaar. Topsport is ook marketing en heeft onder andere door topsportevenementen betekenis voor de economie en cultuur. In Groningen hebben we kennis en opleidingen op het gebied van topsport en talentontwikkeling (Topsport Noord, Sport Science Institute Groningen (SSIG), Rijksuniversiteit, Hanzehogeschool, Middelbaar Beroeps Onderwijs, Topsport Talentschool). Door de jeugdige bevolkingssamenstelling zijn er veel talentvolle sporters.

We willen dat zeer talentvolle sporters zich in de gemeente verder kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we ze, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal ondersteunde RTC's	7	7
Aantal ondersteunde topsport-talentevenementen	6 -7	7 - 8
Aantal topsporttalenten dat vanuit een RTC doorstroomt naar een hoger niveau	50	50

Hoe staan we ervoor?

De topsportnota is de afgelopen jaren tot uitvoering gebracht en de tussentijdse evaluatie is in november 2017 afgerond. We zijn gestart met de implementatie van de Uitvoeringsagenda Topsport 18+. De focus ligt op de vier bouwstenen: talentherkenning, talentontwikkeling, talent-expertise en talentprofielring. We hebben de keuze gemaakt om binnen het beschikbare sportbudget het neutrale scenario van de uitvoeringsagenda te implementeren.

Kennisontwikkeling en -deling is van essentieel belang en Groningen heeft met de grote concentratie van kennisinstellingen goud in handen. Door de sterke kennispositie bestaat een groot potentieel waar

talentontwikkeling in Groningen van kan meeprofiten, mits de diverse partijen binnen dit speelveld een duidelijke opdracht krijgen en elkaar binnen dit netwerk versterken.

Aan de topsporttafel (een gezamenlijk initiatief van onderwijs-, kennisinstellingen en (top)sportclubs) voeren we gesprekken over onze gezamenlijke topsportambitie.

Wat willen we bereiken in 2020?

Onze missie is het creëren van een optimaal topsportklimaat. Een optimaal topsportklimaat is ons gezamenlijke perspectief dat gaat over goede en echte topsport, breedtesport, “beweging in onderwijs”, talentontwikkeling, maatschappelijke ontwikkeling en economische ontwikkeling: een “top-sportieve”, vitale en gezonde regio. Doordat wij samen aan de slag gaan en onze krachten bundelen, kunnen we grote resultaten boeken.

Binnen de topsporttafel onderzoeken we hoe we topsport in Groningen verder willen aanjagen.

Als gevolg van de hervormingen 2020 - 2023 zijn er vanaf 2021 minder middelen beschikbaar voor de subsidiëring van topsporttalentevenementen. We gaan in 2020 het toekenningsbeleid hiervoor herijken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen Regionale Trainingscentra (RTC's);
- Subsidiëring topsporttalentevenementen;
- Herijken toekenningsbeleid subsidies topsporttalentevenementen;
- Uitreiken jaarlijkse sportprijzen;
- Uitvoeren neutraal scenario Uitvoeringsagenda Topsport 18+;
- Bijeenkomsten Topsporttafel;
- Bijdrage aan kennisdeling door SSIG.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Sport en bewegen						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
05.1	Sportieve infrastructuur	25.336	25.235	25.309	26.056	25.970
05.1.1	Fac.ver: accommodaties	23.597	23.746	23.826	24.662	24.573
05.1.2	Fac.ver: Samenwerk en vitalit	197	136	136	86	86
05.1.3	Sport.ruimte openb en openbare	1.542	1.353	1.347	1.308	1.310
05.2	Jeugd in Beweging en Ruim Baan	2.351	2.256	2.241	2.241	2.241
05.2.1	Jeugd in beweging	2.211	2.114	2.114	2.114	2.114
05.2.2	Ruim baan voor talent	140	142	127	127	127

	Totaal	27.687	27.491	27.551	28.297	28.211
	Baten					
05.1	Sportieve infrastructuur	9.246	9.123	9.150	9.179	9.179
05.1.1	Fac.ver: accommodaties	9.192	9.059	9.097	9.126	9.126
05.1.2	Fac.ver: Samenwerk en vitalit	6	5	5	5	5
05.1.3	Sport.ruimte openb en openbare	48	59	48	48	48
05.2	Jeugd in Beweging en Ruim Baan	38	38	38	38	38
05.2.1	Jeugd in beweging	38	38	38	38	38
	Totaal	9.284	9.161	9.188	9.217	9.217
	Geraamd resultaat voor bestemming	18.403	18.330	18.362	19.080	18.994
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	349	142	132	187	214
	Totaal onttrekkingen	265	31	31	31	31
	Geraamd resultaat na bestemming	18.487	18.441	18.464	19.236	19.177

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
49	Co-investeringsfonds Sport	5.1	I	-67			
50	Vervangen kunstgrasvelden	5.1	S	-8	-92	-95	-95
	Totaal deelprogramma 5.1			-75	-92	-95	-95
	Totaal programma 5			-75	-92	-95	-95

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen 2020-2023

05 Sport en bewegen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Vervanging kunstgrasvelden (struct)			74		259			296
Vervanging kunstgrasvelden (inc)	331		2		517		200	
Totaal 05 Sport en bewegen	331	0	76	0	776	0	200	296

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020.

Overzicht hervormingen 2020-2023

05 Sport en bewegen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Accres instellingen		32						
Sport	338		350			455		

05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan								
Sport	80		95			145		
Totaal 05 Sport en bewegen	418	32	445	0	0	600	0	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

5.1 Sportieve infrastructuur	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	101	-123	-22
De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht			
Afwijking bestaand beleid	194	-155	39
Geen bijzonderheden.			
Intensiveringen / Hervormingen	-93	32	-61
De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.			
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.			

5.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan voor talent	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	95	0	95
De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht			
Afwijking bestaand beleid	-85	0	-85
De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht			
Intensiveringen / Hervormingen	180		180
De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.			
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.			

Financiële risico's

Naam risico	Gelijk Speelveld afboeking kleedkamers en clubgebouwen
Programma 5	Sport en bewegen
Omschrijving	Bij de uitvoering van het Gelijk speelveld dient een aantal gebouwen te worden afgewaardeerd vanwege de gewijzigde eigendomssituatie (om niet verkrijging vereniging recht van opstal). Naar verwachting vindt de laatste afboeking plaats in 2021. De gesprekken met de verenigingen over de overdracht lopen nog.
Risicobedrag 2020	330 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	330 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico Programma 5	Specifieke uitkering stimulering Sport (SPUK) Sport en bewegen
Omschrijving	<p>Om sport en beweging te stimuleren konden gemeenten, sportverenigingen en sportstichtingen de btw die aan hen in rekening werd gebracht in aftrek brengen. Dit recht op aftrek is met ingang van 1 januari 2019 vervallen. Om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren, kunnen gemeenten daarom jaarlijks een uitkering aanvragen ter compensatie van het btw-nadeel.</p> <p>Inmiddels is bekend dat de aanvragen voor 2019 samen 228 miljoen euro bedragen ten opzichte van een budget van 185 miljoen euro. Gemeenten krijgen hierdoor in 2019 een voorschot van 82% van de aanvraag uitgekeerd. Verantwoording vindt plaats via de SiSa bijlage in de jaarrekening waarna een definitieve afrekening volgt in 2021. Voor de Gemeente Groningen is er op basis van de huidige verhouding (aanvragen versus budget) een nadeel van circa 0,5 miljoen euro (onze aanvraag was circa 3 miljoen euro). Een deel van dit nadeel leidt tot hogere investeringslasten (circa 40%), het resterende deel leidt tot een direct nadeel in de gemeentelijke begroting (324 duizend euro). Dit bedrag is op basis van alle gedane aanvragen. De kans bestaat dat er door de gemeenten is overvraagd en dat de werkelijke verdeling na indienen van de jaarrekeningcijfers anders uitpakt. Daarom houden we rekening met een kans van 50%.</p>
Risicobedrag 2020	324 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	324 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	324 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	324 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2020
Actie	We hebben de financiële gevolgen van de wijziging aangeleverd bij het VNG. We volgen de ontwikkelingen op rijksniveau.

Naam risico Programma	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT en Sport050) Sport en bewegen en cultuur
Omschrijving	<p>We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT) en sport050.</p> <p>Een deel van de inkomsten van de directie SPOT is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 9,3 miljoen euro voor SPOT.</p> <p>Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,9 miljoen euro.</p> <p>Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,620 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2020	1,620 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,620 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,620 miljoen euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	1,620 miljoen euro

Kans 2023	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Programma 6 Cultuur

De Groningse culturele infrastructuur is oorspronkelijk, divers en van hoge kwaliteit. We willen bijdragen aan een goed geïnformeerde stedelijke samenleving en een levendig cultureel klimaat, waarin het voor iedereen prettig is om te wonen, werken, studeren, verblijven en ondernemen. Hierbij spelen ook evenementen een belangrijke rol.

Als gemeente hebben we voor de komende jaren de volgende ambities:

- 1 - Zorgen voor een bruisende gemeente;
- 2 - Zorgen voor een City of Talent;
- 3 - Kunst en cultuur voor iedereen;
- 4 - Cultuur over grenzen heen.

Om deze ambities te realiseren zetten we de volgende strategieën in;

- Ruim baan voor talent;
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing;
- Nieuwe verbindingen leggen;
- Een leven lang cultuur;
- Samenleven met cultuur;
- Overal cultuur.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is:

- Met een kwalitatief hoogstaand, vernieuwend en gevarieerd cultureel klimaat;
- Met een culturaanbod voor jong en oud, voor mensen uit alle lagen van de bevolking;
- Die mensen in staat stelt en actief stimuleert om zelf cultureel actief te zijn.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

Kadernota Cultuur 'Kunst en cultuur voor iedereen' 2021-2028 (in ontwikkeling)

[Cultuurnota 2017-2020](#)

[Kadernota Cultuur 2017-2020 Cultuurstad Groningen. City of talent \(2015\) \(behandeling raad oktober\)](#)

[Omroepnota Mediabeleid 2016 - 2019](#)

[Beleidsverkenning 'Op weg naar een nieuwe Oosterpoort' 2018](#)

[Nota strategisch evenementenbeleid \(2014\)](#)

[Popvisie No Guts No Glory \(2011\)](#)

Relevante ontwikkelingen

In 2019 zijn we gestart met de voorbereiding voor de nieuwe cultuurnota-periode 2021-2024. We hebben in de Kadernota 'Kunst en Cultuur voor Iedereen' onze ambities voor de periode 2021-2028 vastgelegd, welke in oktober 2019 wordt behandeld in raad. In 2020 stellen we de cultuurnota vast, waarmee we uitvoering geven aan de ambities in de kadernota, inclusief de verdeling van de cultuurmiddelen. In 2020 worden de cultuurmiddelen verlaagd met €200.000, voor dit jaar betekent dit dat er minder flexibele ruimte is in het

budget. Vanaf 2021 zullen we bij de vaststelling van de definitieve cultuurnota bepalen hoe we met de verdeling van het budget omgaan. De Kunstraad adviseert ons en de provincie welke aanvragen van culturele instellingen het meest bijdragen aan onze ambities. Daarnaast formuleren we zelf specifiek wat onze rol is, in de nieuwe strategieën, en stellen we onze subsidieregelingen opnieuw vast. Het Rijk doorloopt in 2020 hetzelfde proces, wat van grote invloed is op ons beleid. Vanuit onze rol als G9-gemeente en als lid van de stedelijke cultuurregio We the North beogen we hierover goed met het Rijk in gesprek te gaan.

Nieuw muziekcentrum

Voorjaar 2020 presenteren we de resultaten van ons vervolgonderzoek naar een mogelijke opvolger van muziekcentrum De Oosterpoort. Daarbij gaan we nader in op de mogelijke locaties die werden genoemd als uitkomst van de 1e fase in 2018. Ook werken we verder de inhoudelijke kansen uit voor het muziekcentrum, evenals mogelijke relaties met de omgeving. Een business plan en een business case voor het nieuwe muziekcentrum worden onderdeel van het onderzoeksresultaat. De huidige Oosterpoort houden we in stand tot tenminste 2027.

Kunstwerf

In 2020 leveren we de Kunstwerf op als nieuw thuis voor vier van onze prominente podiuminstellingen, te weten de Noorderlingen, Club Guy&Roni, de Steeg en Het Houten Huis. We creëren daarmee een aansprekend podiumcluster dat niet alleen een relatie aangaat met het naastgelegen NNT, maar ook met de omgeving van het Ebbingekwartier.

Evenementenbeleid

Ons strategisch evenementenbeleid heeft resultaat: wij hebben meer regie in het proces, gaan vroegtijdig in gesprek met organisatoren, hebben aandacht voor kwaliteit en programmering en onze toplocaties worden goed gebruikt. Ook de professionalisering van de volksfeesten zoals Koningsdag en Groningens Ontzet krijgt steeds verder vorm.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 6.1 Culturele infrastructuur

Met dit deelprogramma willen we optimale voorwaarden creëren voor cultuur. We werken samen met de culturele instellingen om samen de culturele diversiteit en kwaliteit in Groningen te versterken. De volgende vier strategieën dragen bij aan het versterken van onze culturele infrastructuur.

- Ruim baan voor talent;
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing;
- Nieuwe verbindingen leggen;
- Overal cultuur.

Beleidsvelden

- Ruim baan voor talent
- Een sterke basis en ruimte vernieuwing
- Nieuwe verbindingen leggen
- Overal cultuur
- Evenementen

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal instellingen dat onder verscherpt toezicht is gesteld	Maximaal 4	Maximaal 4

6.1.1 Ruim baan voor talent

Met haar kennis- en cultuurinstellingen, hoogopgeleide bevolking en instroom van jong (internationaal) creatief talent is Groningen een 'City of Talent'. Wij willen ons de komende cultuurnotaperiode profileren als dé culturele 'City of Talent' van Nederland. We blijven werken om het inspirerende klimaat van de gemeente te behouden en jong talent de kans te bieden zich hier te ontwikkelen. We bouwen verder aan waar we goed in zijn.

Hoe staan we ervoor?

In 2019 hebben we verder gewerkt aan ons broedplaatsenbeleid, mede op basis van de Quicksan die hiertoe het voorgaande jaar is verricht. Er is integraal gewerkt aan het 'Groninger gereedschap' ter bevordering van broedplaatsen. Ook is in aanloop naar de nieuwe cultuurnota gekeken hoe ons broedplaatsenbeleid meer aan talentontwikkeling is te verbinden.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We ondersteunen jong creatief talent;
- We gaan het inhoudelijke programma op Eurosonic Noorderslag samen met onze partners opnieuw vormgeven;
- Wij bouwen samen met Eurosonic Noorderslag en de provincie Groningen de Music Moves Europe Talent Awards (voorheen de European Border Breaker Awards) verder uit tot een van de meest aansprekende prijzen voor jonge en talentvolle Europese bands;
- Verdere uitwerking van ons broedplaatsenbeleid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We zetten de opstartbudgetten voor talentontwikkeling voort;
- We gaan door met de programma's Station Noord, Up North en Hit the North;
- In We the North verband stimuleren we samenwerking in de beeldende kunstsector op het gebied van talentontwikkeling en dragen we bij aan de proeftuin 'Artist in space';
- In 2020 willen wij opnieuw een aantal jonge talentvolle kunstenaars middels stipendia financieel ondersteunen om hen in staat te stellen een volgende stap in hun carrière te maken. Wij onderzoeken de mogelijkheid of het Centrum Beeldende Kunst vanaf 2020 de organisatie van het Hendrik de Vriesstipendium op zich kan nemen;
- Wij onderzoeken samen met de Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals, de Vereniging Nederlandse Gemeenten en een aantal Nederlandse gemeenten en in nauwe samenwerking met Eurosonic Noorderslag de mogelijkheden om de Eurosonic Noorderslag-conferentie aantrekkelijker te maken voor beleidsmakers en bestuurders;
- We komen samen met onze partners binnen en buiten de gemeente tot een uitwerking van ons broedplaatsenbeleid, waarbij we verbinding zoeken met talentontwikkeling.

6.1.2 Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing

Het grote en diverse culturele aanbod is een van de grote pijlers onder de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van de gemeente Groningen. Deze diversiteit heeft een keerzijde. Het is kostbaar om

overeind te houden. Hierdoor is er de afgelopen jaren maar beperkt financiële ruimte geweest voor vernieuwing. We willen flexibele ruimte in ons cultuurbudget om onze strategische doelen te behalen. Dit laten we niet ten koste gaan van de instellingen die al jarenlang bijdragen aan het unieke culturele klimaat in onze gemeente.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% subsidieaanvragen afgehandeld binnen de daarvoor gestelde termijn (100%)	100%	100%
% benutting van de beschikbare budgetten voor Ten Boer cultuurprojecten	100%	100%
Toegekende aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	-	-
Afgewezen aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	-	-
Toegekende aanvragen BAK (amateurkunst)	-	-
Afgewezen aanvragen BAK (amateurkunst)	-	-

Hoe staan we ervoor?

We hebben verder gewerkt aan ons onderzoek naar een mogelijke opvolger van muziekcentrum De Oosterpoort. Op basis van de uitkomsten van de 1e fase (2018) hebben we in deze 2e fase de geselecteerde locaties verder onderzocht, evenals de inhoudelijke kansen en mogelijke verbindingen met de omgeving. Voorts is gewerkt aan het opstellen van zowel een business case en een business plan, die inzicht bieden in de kosten en baten van een nieuw muziekcentrum.

De organisatie achter De Oosterpoort en de Stadsschouwburg heet vanaf 2019 Spot Groningen. Met deze naamswijziging laat Spot zien meer te zijn dan de schouwburg en het muziekcentrum. Er wordt op verschillende locaties in de stad geprogrammeerd, passend bij het publiek en de artiest. Daarnaast wordt rekening gehouden met de gehele keten van muziek en theater in de stad, waarbij nauw wordt samengewerkt met bestaande instellingen.

In 2019 heeft op initiatief van Spot Groningen een eerste editie van Stadspark Live plaatsgevonden. In 2020 krijgt dit een vervolg.

In 2019 is het Groninger Forum in haar nieuwe onderkomen van start gegaan. Mede met het oog op de turbulente startperiode is besloten een eventueel exploitatietekort in de eerste 5 jaar op te vangen vanuit de hiertoe beschikbare gemeentelijke reserves.

In 2019 is de schop de grond ingegaan voor De Kunstwerf als nieuwe huisvesting in het Ebbingekwartier voor onze podiuminstellingen De Steeg, Club Guy&Roni, de Noorderlingen en Het Houten Huis.

In 2019 hebben de kwartiermakers samen met onze partners de inhoudelijke planvorming en toekomstige exploitatie voor het Historisch Museum verder uitgewerkt. En hebben daarbij contact gelegd met andere partijen die mogelijk financieel kunnen bijdragen.

Er is verder onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor de integrale huisvesting van VRIJDAG in de binnenstad. Hierbij is de mogelijke herhuisvesting van de publieksfunctie van het CBK betrokken.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We willen de 2^e fase van het onderzoek naar de toekomst van muziekcentrum De Oosterpoort afronden en voorleggen voor nadere besluitvorming;
- We willen na de opening van het Groninger Forum in 2019 zorg dragen voor een stabiele basis van waaruit het Forum succesvol kan opereren;
- We willen De Kunstwerf opleveren als nieuw thuis van vier podiuminstellingen en als versterking van het Ebbingekwartier;
- We gaan verder met het onderzoek naar de integrale huisvesting van VRIJDAG.
- We willen zicht hebben op de financiële ruimte voor de aanpassingen aan het pand van het Scheepvaartmuseum. Er is gestart met de transitie naar de nieuwe werkwijze van het museum.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We verdiepen het onderzoek rond De Oosterpoort, door het uitwerken van investerings- en exploitatiekosten en van een businesscase, het verder uitwerken van het concept, en nader locatie-onderzoek (2e fase), en werken op basis van eventuele besluitvorming verder aan de 3e fase;
- We houden nauw contact met het Groninger Forum over het verloop van hun eerste jaar in het nieuwe onderkomen en informeren de raad over de voortgang;
- We leveren De Kunstwerf op als nieuw onderkomen voor Club Guy&Roni, Het Houten Huis, De Steeg en De Noorderlingen;
- We continueren het onderzoek naar integrale huisvesting van VRIJDAG;
- We starten met de organisatorische, bouwkundige en inhoudelijke ontwikkelingen van het Historisch Museum.

6.1.3 Nieuwe verbindingen leggen

We vinden dat het aangaan van verbindingen de kracht van cultuurstad Groningen is. De Kunstraad constateert dat hierin stappen worden gezet. Instellingen gaan samenwerkingen aan met andere (maatschappelijke) partners om een interessanter aanbod te bieden. We willen kunst en cultuur meer verbinden met de maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen in onze gemeente. Voor deze verbindingen zoeken we de samenwerking op, in stedelijk, regionaal én noordelijk verband en met het bedrijfsleven. We promoten cultuur als onderdeel van een goed vestigingsklimaat en 'Citymarketing'. Daarnaast dragen wij via onze netwerken bij aan het hervormen van het landelijk cultuurbestel.

Hoe staan we ervoor?

Binnen We the North werken we sinds 2017 samen met zeven noordelijke overheden om de maatschappelijke en economische impact van cultuur te versterken. We werken aan de versterking van de culturele infrastructuur in Noord-Nederland met een programma met experimenten, proeftuinen en innovatieve netwerken zoals Station Noord, Hit the North en Up North. De proeftuin meertaligheid gaat in 2020 met subsidie van het ministerie van OCW van start. De proeftuin Artist in Space, voor beeldende kunst, en Cultuur in de Frituur zijn in 2019 van start gegaan. Hiervoor zoeken we aanvullende rijksmiddelen van landelijke fondsen.

Daarnaast is een belangrijk doel van We the North om de positie naar het Rijk en landelijke fondsen toe te verstevigen, omdat rijksmiddelen nodig zijn om de culturele instellingen en netwerken duurzaam te versterken. Hiervoor is 2020 een cruciaal jaar omdat de subsidies voor de periode 2021-2024 worden aangevraagd en verdeeld. Het Rijk geeft We the North als één van de vijftien stedelijke culturele regio's een adviesfunctie richting de Raad voor Cultuur, die de aanvragen van instellingen voor de landelijke Basisinfrastructuur (BIS) beoordeelt. Dit geeft ons invloed op de verdeling van bestaande en nieuwe BIS-

plekken. We zetten in op een verduurzaming van bestaande innovatieve netwerken en versterking van het makersklimaat.

In 2019 hebben we in samenwerking met de Hanzehogeschool Minerva en Economische Zaken een startbijeenkomst georganiseerd om het netwerk tussen creatieve ondernemers en zakelijke ondernemers te versterken.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Versterking van noordelijk makersklimaat en publieksontwikkeling met nadruk op de samenhang en verbinding tussen lokaal, regionaal en landelijk beleid;
- We willen instrumenten inzetten om het culturele aanbod beter te ontsluiten;
- Bijdrage aan landelijk bestel door lobby en gesprekken We the North met rijk.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Binnen We the North bereiden we besluitvorming voor de nieuwe programmaperiode 2021-2024 voor. Dit doen we in nauwe afstemming met het culturele veld, landelijke cultuurfondsen en andere overheden;
- In afstemming met Marketing Groningen versterken we de zichtbaarheid en vindbaarheid van culturele instellingen;
- In samenwerking met Minerva en EZ vormen we een platform creatieve industrie voor de versterking van de verbinding tussen het bedrijfsleven en de creatieve sector.

6.1.4 Overal cultuur

Groningen bruist van cultuur. We willen een gemeente zijn waar inwoners en bezoekers overal cultuur kunnen ervaren. Kunst in de openbare ruimte draagt bij aan die beleving, zowel met tijdelijke projecten als met permanente kunstwerken. Door cultuur toe te voegen aan projecten willen we gebieden een impuls geven of weer laten opbloeien, zoals het Suikerunierterrein en het Ebbingekwartier, Groninger Forum en Historisch kwartier.

Cultuur willen we inzetten als 'placemaking': door een evenement neer te zetten om een plek vindbaar te maken of als profilering van een gebied. Kunst kan fungeren als stadsmarkering door de publieke ruimte creatief in te richten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal bezoekers Oosterpoort/ Stadsschouwburg (OPSB)	260.000	260.000
Aantal bezoekers Groninger Museum	205.000	205.000
Aantal projecten Kunst op Straat	5	5

Hoe staan we ervoor?

Het CBK (Centrum Beeldende Kunst) voert voor ons 'kunst op straat' uit. In 2019 is onder andere het kunstwerk Figuurtoeren, van Elisabeth Stienstra in de Oosterparkwijk geplaatst. Het ontwerp is samen met de bewoners tot stand gekomen en de inpassing van het beeld is integraal meegenomen met de inrichting van de openbare ruimte. Het werk is een goed voorbeeld voor het zichtbaar maken van een identiteit en het bereiken van een brede groep bewoners. Het beeld verbeeldt de geschiedenis maar is vooral ook een

uitnodiging en aanleiding tot spel en ontmoeting. Op deze wijze legt het kunstwerk een nieuwe verbinding tussen mensen onderling en tussen de geschiedenis en de toekomst.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Met kunst op straat willen we bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken. Thema's hierbij zijn onder andere identiteit en beleving. Ons doel is betekenisvolle kunst toegankelijk maken voor een ieder
- We willen met Kunst op straat meer verbinding zoeken met de regio;
- We willen met Kunst op straat integraal aansluiten bij de inrichting en beleving van de openbare ruimte. Dit ook in aansluiting op sociaal maatschappelijke vragen;
- We willen de mogelijkheden voor Kunst op straat bij ruimtelijke projecten vergroten. Onder andere door zo vroeg mogelijk integraal te werken bij gebiedsontwikkelingen;
- We willen amateurkunst een plek geven in de openbare ruimte.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Het land-artproject in Meerstad wordt opgeleverd. Een integrale kunstopdracht waarbij het kunstwerk naast de beeldende kwaliteit, uitvoering geeft aan een sociaal maatschappelijk vraagstuk op het gebied van bewegen en ontmoeten en spelen;
- Er zijn plannen om de stadsmarkering CLIO (kunstwerk langs de A28) te transformeren naar een duurzaam kunstwerk. Het CBK zal hier een ondersteunende rol in hebben.
- De percentageregeling voor kunst bij grote ruimtelijke projecten wordt gehanteerd;
- Ook dit jaar organiseert VRIJDAG City Stage in het centrum van de stad.

6.1.5 Evenementen

Cultuur en evenementen zijn van groot belang voor de economische positie van Groningen en evenementen maken de gemeente aantrekkelijk voor bewoners bezoekers en bedrijven. Daarnaast dragen evenementen bij aan de sociale samenhang binnen onze gemeentegrenzen.

Voor een sterke evenementenstad willen we de optimale omstandigheden creëren voor het organiseren van evenementen, de toegankelijkheid ervan en voor het behouden van draagvlak. Wij bieden ruimte aan uiteenlopende evenementen omdat zij zorgen voor aantrekkingskracht buiten en sociale cohesie binnen de gemeentegrenzen. Wij willen dat evenementen stevig bijdragen aan een herkenbaar profiel van Groningen. Het gevarieerde aanbod aan evenementen in onze dorpen willen we behouden.

Om het draagvlak voor evenementen hoog te houden zoeken we voortdurend de balans tussen plezier en ervaren overlast. Samen met partners organiseren we regie op het aanbod van grote evenementen. Daarnaast hebben we gericht locatiebeleid in de vorm van locatieprofielen voor de belangrijkste evenementenlocaties in de gemeente.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal evenementen 200 - 1.000 bezoekers	130	130
Aantal evenementen 1.000 - 2.000 bezoekers	45	45
Aantal evenementen 2.000 - 25.000 bezoekers	25	25
Aantal evenementen meer dan 25.000 bezoekers	6	6
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen (totaal)	235	235
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - overige	40	40

evenementenlocaties		
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Binnenstad	40	40
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Stadspark	80	80
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Kardinge	20	20
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Roode Haan	10	10
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Suikerfabriekterrein	45	45

Hoe staan we ervoor?

Ons strategisch evenementenbeleid heeft resultaat: wij hebben meer regie in het proces, gaan vroegtijdig in gesprek met organisatoren, hebben aandacht voor kwaliteit en programmering en onze toplocaties worden goed gebruikt. Ook de professionalisering van de volksfeesten zoals Koningsdag en Gronings Ontzet krijgt steeds verder vorm.

In 2019 evalueren we ons strategisch evenementenbeleid, de beleidsregel en de daarbij behorende locatieprofielen voor de meest gebruikte evenementenlocaties. Daarnaast hebben we de harmonisatie van het evenementenbeleid ingezet voor de nieuwe gemeente Groningen.

Met behulp van workshops en begeleiding hebben een aantal grote organisatoren in 2019 verduurzaming van hun evenementen verder vorm gegeven. We hebben duurzaamheid ook expliciet meegenomen in de evaluatie van het strategisch evenementenbeleid.

Wat willen we bereiken in 2020?

We gaan aan de slag met de actualisatie van het strategisch evenementenbeleid en voltooien de harmonisatie van de regelgeving van de drie voormalige gemeenten. Hierbij besteden we bijzondere aandacht aan evenementen in Haren en Ten Boer. We willen één evenementenbeleid voor de nieuwe gemeente waarbij een gevarieerd aanbod en vlotte vergunningverlening centraal staan.

Daarnaast willen we met ons evenementenaanbod blijven bijdragen aan de aantrekkelijkheid van Groningen voor bewoners, bedrijven en bezoekers. Veel mensen wonen in de stad Groningen omdat er veel te doen is. Het is een levendige stad. In de dorpen zorgen de evenementen voor sociale cohesie. Daarnaast zijn in de nieuwe gemeente Groningen nieuwe verhalen te vertellen. Deze verhalen worden onder meer gedeeld op evenementen. Met ons evenementenaanbod willen we ervoor blijven zorgen dat de stad en de dorpen ook op langere termijn interessant blijven als vestiging- en woonplaats en/of toeristische trekpleister.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Wij actualiseren het strategisch evenementenbeleid;
- We blijven sturen op een kwalitatief en gevarieerd evenementenprogramma;
- Wij ronden de harmonisatie van evenementenbeleid en regelgeving af in een zorgvuldig proces met belanghebbenden.

Deelprogramma 6.2 Deelname aan cultuur

Cultuur is genieten van wat anderen brengen en ook zelf cultureel actief zijn. Dat ondersteunen en bevorderen we via onze voorzieningen en regelingen voor amateurkunst en kunst op school. Cultuur kan een positieve bijdrage leveren aan maatschappelijke vraagstukken als 'healthy ageing', sociale cohesie en het ontwikkelen van basisvaardigheden. Cultuur stimuleert ontmoeting en debat en roept op tot reflectie.

Beleidsvelden

- Samenleven met cultuur
- Een leven lang cultuur

6.2.1 Samenleven met cultuur

Maatschappelijke vraagstukken op bijvoorbeeld het gebied van zorg, duurzaamheid, krimp of vergrijzing worden steeds complexer. Mogelijke oplossingen vragen om innovatie en creativiteit, bij uitstek een kracht van de culturele sector. We willen daarom deze kracht verbinden aan maatschappelijke thema's. We willen dat kunst en cultuur in de gehele gemeente toegankelijk en te beleven is. Hiermee draagt cultuur bij aan de inclusieve gemeente.

Hoe staan we ervoor?

De tweede editie van De wijk de Wereld heeft plaatsgevonden, en dat was ook in 2019 een groot succes. Bewoners uit de Korrewegwijk en de Hoogte hebben gezongen, gedanst en geacteerd in deze prachtige wijkvoorstelling die plaatsvond in de Stadsschouwburg.

VRIJDAG heeft het programma 'VRIJDAG in de buurt' geïntroduceerd. Met dit programma willen we kunst en cultuur dichtbij de inwoners organiseren. In een aantal wijken zijn cultuurcoaches aangesteld, deze zorgen samen met de gebiedsteams, de WIJ, de aanwezige kunstenaars en verenigingen voor passend cultuuraanbod in de wijk. Daarnaast heeft VRIJDAG een samenwerkingsovereenkomst met De wijk de Wereld gesloten. Zij gaan verder waar De wijk de Wereld ophoudt. Bewoners die enthousiast zijn geworden na deelname aan het theaterproject en die verder willen met het doen van culturele activiteiten in de wijk worden hierin gefaciliteerd.

Wat willen we bereiken in 2020?

- VRIJDAG heeft cultuurcoaches aangesteld in 6 wijken;
- Er worden meer culturele activiteiten georganiseerd in wijken en dorpen en daarmee maken we kunst en cultuur toegankelijk voor een ieder;
- We ondersteunen een derde editie van 'De wijk de wereld' in de wijk Beijum, en willen andere instellingen stimuleren zich meer te richten op de wijken en dorpen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- VRIJDAG concretiseert de plannen voor cultuur in de wijken en legt verbinding met spilfiguren in de wijken en dorpen en zoekt samenwerking met scholen;
- We werken mee aan de nieuwe editie van 'De wijk de wereld' en vragen VRIJDAG te zorgen voor een follow-up in de Korrewegwijk en de Hoogte;
- Het Groninger Museum continueert de familiedagen. Het museum gaat actief de wijk in om bewoners te leren kennen. Het project wordt afgesloten met een gratis bezoek aan het museum, waarbij er een speciaal programma is gericht op de specifieke wijk;
- In het kader van We the North is een initiatief ontstaan om een noordelijke samenwerking op te zetten in het kader van Age Friendly Cultural Region. Het gaat om het ontwikkelen van projecten voor ouderen en het starten van opleidingstrajecten in samenwerking met het MBO en HBO.

6.2.2 Een leven lang cultuur

In Groningen krijgt iedereen de kans om zich te ontwikkelen met behulp van kunst en cultuur. Cultuuronderwijs is daarbij essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. We bevorderen daarnaast actieve cultuurparticipatie omdat dit bijdraagt aan het welzijn van onze inwoners en het de sociale cohesie bevordert.

Voor de bibliotheek hebben we een uitvoeringsbeleid ontwikkeld voor een brede doelgroep met laaggeletterden en jeugd als speerpunt.

We willen dat de inwoners kennis hebben van de geschiedenis van Groningen om bewustzijn te creëren over onze identiteit in zowel het verleden als het heden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal bezoekers Groninger Forum	1.3000.000	1.300.000
Aantal uitleningen bibliotheek	825.000	825.000
Aantal leden bibliotheek	45.000	45.000
% Groningers dat wekelijks naar OOG kijkt	45%	45%
Aantal bezoekers Noordelijk Scheepvaartmuseum	37.500	37.500
Aantal gehonoreerde projecten Plusregeling amateurkunst (en uitputting budget)	35	35
Aantal bereikte leerlingen in het basisonderwijs met CMK	10.000	10.000
% deelnemende scholen aan CMK	85%	90%
Aantal scholen in het VO met de Cultuurkaart	10	10

Hoe staan we ervoor?

Met 'Meer muziek in de klas' hebben leerkrachten tools in handen gekregen om een les muzikaal vorm te geven. Daarnaast wordt het belang van muziek in het onderwijs steeds meer gevoeld. Er zijn mooie projecten ontwikkeld zowel in het onderwijs maar ook in de kinderopvang. SKSG (Stichting Kinderopvang Stad Groningen) heeft met het 'SKSG got talent' programma een manier om kinderen op jonge leeftijd in aanraking te brengen met muziek, maar ook met dans en theater. De Muziektafel komt regelmatig samen om de voortgang van muziek in het onderwijs te bespreken. In november is een inspiratiesessie voor schoolleiders en leerkrachten georganiseerd.

K&C heeft het Openbaar Onderwijs Groningen geholpen met het vormgeven van een leerlijn cultuuronderwijs waarin de nadruk wordt gelegd op Groningse onderwerpen. In oktober heeft de eerste CKV-dag plaatsgevonden voor het VMBO. In 2019 is gestart met een professionaliseringstraject voor schoolleiders met als doel schoolleiders begeleiden met het ontwikkelen van een integrale visie op cultuuronderwijs.

In Ten Boer nemen bijna alle scholen deel aan het cultuurmenu. In 2019 is er een netwerkbijeenkomst georganiseerd voor de ICC'ers (interne cultuurcoördinatoren) van de verschillende basisscholen. Haren kent de Culturele Commissie Basisonderwijs Haren die jaarlijks een cultuurprogramma opstelt voor het basisonderwijs.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We willen nog meer scholen stimuleren om muziek onderdeel te laten zijn van het curriculum;
- We willen kinderen in het basisonderwijs in aanraking brengen met theater en kunst;
- We willen cultuureducatie op scholen in Haren en Ten Boer verder stimuleren;
- We willen basisschoolkinderen kennis laten maken met verschillende kunst disciplines.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We maken ons ook dit jaar hard voor Meer muziek in de klas, en leggen de focus op de schoolleiders;
- K&C organiseert meerdere activiteiten voor muziekvakdocenten;
- We gaan verder met de cultuurhopper en monitoren de voortgang;

- We continueren het cultuurmenu, georganiseerd door K&C, waarbij kinderen naar het theater of het museum gaan;
- K&C organiseert in april voor de 4e keer een symposium over de kracht van cultuureducatie;
- We continueren de inzet van de cultuurcoach in Ten Boer.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Martiniplaza BV	
<p>Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij</p>	<p>Schade als gevolg van werkzaamheden zuidelijke ringweg</p> <p>Een geheel nieuw risico is ontstaan door de werkzaamheden aan de zuidelijke ringweg. Door het verlagen van de waterstand zijn er verzakkingen opgetreden met gevolgen voor de bodemafluiters (de ondervloer), en voor de vitale infrastructuur zoals leidingen, afvoer, riool en bekabeling onder het gebouw.</p> <p>Hierover is een rapport verschenen van ingenieursbureau W2N en een contra-expertise van Draaijer+partners. Deze rapporten geven duidelijk het causaal verband aan tussen de werkzaamheden zuidelijke ringweg en de schade bij MartiniPlaza. Uit deze rapporten komt naar voren dat de schade momenteel ca. € 2,7 miljoen bedraagt.</p>
<p>Relevante beleidsinformatie</p>	<p>Onderhoud gebouw</p> <p>Wij hebben opdracht gegeven om op korte termijn een inventarisatie te laten uitvoeren van de panden, de installaties en de terreinen van MartiniPlaza met als doel een Meer-Jaren-onderhouds-Plan (MJOP) 2020 – 2030 te ontwikkelen. Hierdoor zullen wij op proactieve wijze inzicht krijgen in de totale onderhoudsbehoefte van MartiniPlaza in deze periode, de bijbehorende kosten, de planning en mogelijke fasering daarvan.</p> <p>Definitieve rechtsvorm</p> <p>De definitieve rechtsvorm is hierboven reeds omschreven. De oorspronkelijke B.V. is inmiddels gesplitst in een Vastgoed B.V. en een Exploitatie B.V. De directeur van de oude B.V. is ook directeur van beide huidige B.V.'s. Het vastgoed is in de bestaande B.V. achtergebleven en wordt verhuurd aan de Exploitatie B.V.</p>

Groninger Archieven	
<p>Relevante beleidsinformatie</p>	<p>De functie van de archieven verschuift naar een brede publieksinstelling met als doel om de geschiedenis van stad en provincie onder de aandacht te brengen. Hiermee wordt de verbinding gelegd tussen het onderzoek dat in de archieven wordt gedaan en de groeiende belangstelling in regionale geschiedenis. Digitalisering blijft de komende jaren de rode draad voor de Groninger Archieven. Het accent wordt gelegd op de groei van digitale toegankelijkheid en digitale dienstverlening. Tot 1 januari 2021 wordt toegewerkt naar een te raadplegen collectie onderverdeeld in een fysiek en digitaal deel, met voor beide een eigen depot en eigen publieks-toegankelijkheid.</p>

Beleidsrisico	De Groninger Archieven zijn voor de opbrengsten voor het grootste deel afhankelijk van de bijdragen van de gemeente en het Rijk. Bezuinigingen van deze partijen kan invloed hebben op de opbrengsten en het realiseren van de beleidsdoelen.
---------------	---

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten > 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Cultuur						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
06.1	Culturele infrastructuur	33.085	30.622	31.204	31.324	31.331
06.1.1	Ruim baan voor talent	898	917	913	913	894
06.1.2	Een sterke basis en ruimte ver	5.036	5.134	5.134	5.134	5.134
06.1.4	Overall cultuur	25.973	23.529	24.216	24.336	24.362
06.1.5	Evenementen	1.178	1.041	941	941	941
06.2	Deelname aan cultuur	16.440	17.143	17.112	17.212	17.269
06.2.1	Samenleven met cultuur	542	0	0	0	0
06.2.2	Een leven lang cultuur	15.898	17.143	17.112	17.212	17.269
	Totaal	49.525	47.765	48.317	48.536	48.600
	Baten					
06.1	Culturele infrastructuur	11.274	11.987	12.236	12.239	12.242
06.1.1	Ruim baan voor talent	2	2	2	2	2
06.1.4	Overall cultuur	10.913	11.580	11.660	11.663	11.666
06.1.5	Evenementen	359	405	574	574	574
	Totaal	11.274	11.987	12.236	12.239	12.242
	Geraamd resultaat voor bestemming	38.251	35.778	36.081	36.297	36.358
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	2962	403	1.076	1.623	2.080
	Totaal onttrekkingen	2.927	0	0	0	0
	Geraamd resultaat na bestemming	38.286	36.181	37.157	37.920	38.438

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-progrmma	I/S	2.020	2.021	2.022	2.023
9	Verzelfstandiging CBK	6.1	I	-54	-22		
12	Onderhoud Martiniplaza	6.1	I	-1.495			
43	Centrale huisvesting kunstencentrum VRIJDAG	6.1	S	-250	-250	-250	-250
44	Beheer en onderhoud Synagoge	6.1	I	-33			
45	Cultuurpas en marketing	6.1	I	-25			
46	Broedplaatsen en ateliers	6.1	I	-132			
47	Subsidies en bijdragen instellingen	6.1	I	-94			
48	Cultuurnota	6.1	S		-300	-300	-300
	Totaal deelprogramma 6.1			-2.083	-572	-550	-550
	Totaal programma 6			-2.083	-572	-550	-550

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen 2020-2023

06 Cultuur	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Energie		58						
Verzekeringen		2						
Totaal 06 Cultuur	0	60	0	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020

Overzicht hervormingen 2020-2023

06 Cultuur	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Accres instellingen		208						
Huisvesting VRIJDAG		250						
Evenemententarieven	50			215				
Culturele sector		200						
Scheepvaartmuseum	50							
Kunstwerf	94							
Totaal 06 Cultuur	194	658	0	215	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

6.1 Culturele infrastructuur (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	2.463	713	3.176
Afwijking bestaand beleid	1.929	455	2.384
Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid			
<i>Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 1,9 miljoen euro lager.</i>			

Onderhoud Martiniplaza (V 1,45 miljoen euro)

Voor het wegwerken van het achterstallig onderhoud bij Martiniplaza (gebaseerd op het meerjarig-onderhoudsplan 2016) hebben we in de periode 2017 – 2020 jaarlijks incidenteel middelen in de begroting opgenomen. In 2017 is besloten het beschikbare bedrag in 2017 te verhogen en dit te dekken uit de gereserveerde bijdragen in de periode 2018-2020 (via een voorfinanciering vanuit de AER). Het budget dat beschikbaar is voor 2020 storten we via programma 12 terug in de AER. Dit geeft op dit programma een technisch voordeel van 1,45 miljoen euro.

Verkenning Oosterpoort en Pomphuis (V 714 duizend euro)

In de actuele begroting 2019 zijn incidentele budgetten opgenomen voor plankosten voor de verkenning van een nieuw cultuurcentrum (Oosterpoort) en voor het Pomphuis, de horecafaciliteit bij het Scheepvaartmuseum. Voor dat museum wordt gewerkt aan plannen voor een nieuwe invulling. Deze middelen zitten niet in de begroting 2020, dit leidt tot een verschil van 714 duizend euro voordelig.

Kostenstijging Spot (N 630 duizend euro)

De inkomsten uit entreegelden en horeca bij de directie Spot zijn in de begroting 2020 verhoogd met in totaal 630 duizend euro. Daar staan evenredige kostenstijgingen tegenover voor de programmering, inkoop horeca en ingeleend personeel.

Verzelfstandigingsbudget CBK (V 188 duizend euro)

Vanuit de jaarrekening 2018 zijn in het kader van de verzelfstandigen van de CBK incidentele middelen overgeheveld naar 2019. Hierdoor vallen de lasten in de begroting 2020 188 duizend euro lager uit.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 455 duizend euro hoger.

Inkomsten uit entreegelden en horeca bij Spot (V 630 duizend euro)

De inkomsten uit entreegelden en horeca bij de directie Spot zijn in de begroting 2020 verhoogd met in totaal 630 duizend euro, op basis van de omzet ontwikkeling in voorgaande jaren. Daar staat een evenredige kostenstijging tegenover.

Overige (V 32 duizend euro)

Diverse kleinere afwijkingen in de lasten en de baten tellen op tot een voordeel van 32 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	534	258	792
---------------------------------------	------------	------------	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

6.2 Deelname aan cultuur	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-703	0	-703
Afwijking bestaand beleid	-703		-703

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 728 duizend euro hoger.

Verhoging subsidie Groninger Forum (N 225 duizend euro)

Op basis van de uitkomst van een benchmark onderzoek dat BMC heeft uitgevoerd, hebben we

de bijdrage aan het Forum vanaf 2020 opgehoogd met 225 duizend euro conform het raadsbesluit van juni 2018.

Compensatie voor loon- en prijsstijgingen (N 268 duizend euro)

Conform de systematiek binnen de gemeente Groningen kennen we aan de diverse instellingen jaarlijks een compensatie toe voor loon- en prijsstijgingen. Voor 2020 betekent dit een lastenverhoging van 268 duizend euro.

Overige afwijkingen (N 210 duizend euro)

De overige afwijkingen tellen op tot een nadeel van 210 duizend euro.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2019 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT en Sport050)
Programma	Sport en bewegen en cultuur
Omschrijving	We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT) en sport050. Een deel van de inkomsten van de directie SPOT is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 9,3 miljoen euro voor SPOT. Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,9 miljoen euro. Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,620 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.
Risicobedrag 2020	1,620 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,620 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,620 miljoen euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	1,620 miljoen euro
Kans 2023	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma 6	Cultuur
Omschrijving	Het Groninger Forum (GF) opent eind 2019. In overleg met de stichting GF is geconcludeerd dat het dekken van eventuele tekorten in de begroting voldoende is voor een periode van 5 jaar (2020-2024). Na de periode van 5 jaar verwachten we dat de stichting GF goed zicht heeft op de structurele exploitatie met voldoende mogelijkheden om zelf (bij) te kunnen sturen. Uit de update van het Programma van Eisen (PvE) van mei 2018 blijkt een tekort van €4,4 miljoen over de periode 2020-2024. Hierbij is rekening gehouden met een door de stichting GF op te lossen taakstelling van €145.000. Het tekort bestaat voor €1,0 miljoen

	<p>uit incidentele frictiekosten.</p> <p>Bij de update van het PvE van mei 2018 is besloten vanaf 2020 jaarlijks €225.000 extra subsidie aan de stichting GF toe te kennen voor de bibliotheekfunctie. Het resterende tekort over de periode 2020-2024 bedraagt circa €3,3 miljoen. Ten aanzien van dit resterende tekort is als oplossingsrichting gekozen dit voor zover nodig op te vangen vanuit de reserve exploitatierisico Forum en voor zover aanvullend nodig door verlaging van de bijdrage van het GF aan de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Groninger Forum (B&Grex) voor de inrichting te verlagen.</p> <p>Met deze besluiten is het verwachte tekort zoals gemeld in het PvE van mei 2018 voor de periode 2020-2024 opgelost en wordt er in de berekening van het benodigde en beschikbare weerstandsvermogen geen rekening meer gehouden met het risico en de reserve exploitatierisico Forum. In de update van het PvE in september 2019 is het beeld gelijk gebleven.</p> <p>Voor eventuele aanvullende exploitatierisico's bij het GF nemen we vooralsnog een p.m. post op.</p>
Risicobedrag 2020	Pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	Pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	Pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Rekening 2014
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Programma 7 Verkeer

We willen een goed bereikbare gemeente zijn, met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving. Uitgangspunt daarbij is 'met de fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet'. In Groningen gaan veel inwoners dan ook met de fiets, mede dankzij de korte afstanden in de compacte stedelijke omgeving en het goede fietsklimaat. Voor het gebruik van openbaar vervoer, al dan niet in combinatie met het gebruik van Park+Ride (P+R), is veel draagvlak. We hebben oog voor leefkwaliteit en vinden (geparkeerde) auto's in de openbare ruimte niet vanzelfsprekend.

Onze gemeente heeft een centrumfunctie voor werkgelegenheid, onderwijs, cultuur en zorg in een regio die verder veel minder verstedelijkt is. Ook de bereikbaarheid met de auto is daarom van groot belang. Als inwoners en bezoekers toch de auto pakken, willen we dat ze vlot door kunnen rijden, zowel in de gebouwde omgeving als op onze ringwegen.

De komende jaren blijven we inzetten op de fiets. Ook in openbaar vervoer investeren we flink met de gezamenlijke aanpak van de spoorknoop bij het hoofdstation en daarnaast een nieuwe visie op openbaar vervoer. Bovendien investeren wij, met onze partners, in de aanpassing van de zuidelijke ringweg. Vanuit de doelstelling om de leefkwaliteit in onze stad te verbeteren en met het oog op duurzaamheid kijken we tenslotte ook naar de verkeerscirculatie.

We zetten al jaren in op de bereikbaarheid van onze economische 'dynamo's' en dat blijven we doen. Hiermee bedoelen we de gebieden: binnenstad, stationsgebied, Universitair Medisch Centrum Groningen, Zernike Science Park, Europapark/Kempkensberg en Martiniziekenhuis en omgeving.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat:

- Groningen een goed bereikbare gemeente is;
- Met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving;
- Ook tijdens de uitvoering van de grote infrastructurele projecten;
- Waarin met de fiets of het openbaar vervoer gereisd wordt als het kan;
- En met de auto als het moet.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Parkeervisie 2018 - 2025 \(2018\)](#)

[Verbinden, Vervoeren, Verduurzamen, Verslimmen - Ontwerp Programma van Eisen Openbaar vervoer per bus in Groningen en Drenthe in de periode 2020 - 2029 \(2017\)](#)

[OV Ontwikkelagenda Noord-Nederland 2025 \(2017\)](#)

[Meerjarenprogramma Verkeer en vervoer 2019-2022](#)

[Uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad 2017 \(2017\)](#)

[GVVP Haren 2012 - 2019 \(2017\)](#)

[Fietsstrategie 'Wij zijn Groningen Fietsstad' \(2015\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Fiets 2019- 2022](#)

[Netwerkanalyse regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[HOV Visie - Bouwsteen van de Netwerkanalyse Regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[Parkeren met perspectief \(2012\)](#)

[Beleidsregels gehandicapten parkeren 2012-2022 \(2012\)](#)

[P+R nota 2011-2020 \(2011\)](#)

[Nota Duurzame Mobiliteit, geactualiseerde beleidsnota Verkeer en Vervoer 2011-2020 \(2011\)](#)

[Programma Noord-Nederland - Spoorplan Noord-Nederland \(2011\)](#)

Relevante ontwikkelingen

We werken aan onze grote projecten, Groningen Spoorzone en de aanpak van de zuidelijke ringweg. Onder coördinatie van Groningen Bereikbaar worden belangrijke reis- en routealternatieven aangeboden en wordt alles in het werk gesteld om de gemeente bereikbaar te houden met maatregelen die mobiliteit beter spreiden over de dag, verminderen en soms zelfs voorkomen.

Door de groei van de gemeente (woningen en banen) neemt de druk op het vervoerssysteem toe. In de gemeente blijft het aandeel van de fiets in de totale mobiliteit onverminderd hoog, het openbaar vervoer is op sommige tijden en lijnen erg zwaar belast en ook de doorstroming van de auto kent knelpunten. Door de opgaven vanuit The Next City neemt die druk naar verwachting toe. We ontwikkelen daarom een nieuwe visie op het openbaar vervoer. We bekijken daarnaast of het verbeteren van de kwaliteit in de openbare ruimte ingrepen in de verkeerscirculatie ook noodzakelijk maken.

Verduurzaming is al jarenlang een belangrijk thema in ons mobiliteitsbeleid. Hét uitgangspunt in ons mobiliteitsbeleid is 'te voet, met de fiets of met het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet'. Medewerkers van buiten de stad worden uitgedaagd om de auto te laten staan, met het openbaar vervoer te reizen en op de kortere afstanden naar hun werk in de stad de fiets te pakken. We blijven inzetten op deze alternatieven voor de auto, omdat we de leefkwaliteit in onze gemeente voorop hebben staan.

Naast de inzet op het kiezen voor duurzame vervoermiddelen, zetten we ook in op de vergroening van de vervoermiddelen zelf. De overgang van fossiele brandstoffen naar elektrisch rijden (ook waterstof is elektrisch rijden) is één van de belangrijkste veranderingen. Met diverse maatregelen ter stimulering, maar ook in ons eigen wagenpark, dragen wij bij aan deze transitie. Zo rijden er in 2020 bijna 200 elektrische en waterstofbussen door Groningen en Drenthe. We streven er naar dat er in 2035 in onze gemeente geen lokale uitstoot van schadelijke stoffen (NOx, fijnstof) meer plaats vindt en dat ons verkeerssysteem dan vrij van CO2 is. Bovendien streven we naar een emissieloze binnenstad in 2030.

De (verkeers)druk op de binnenstad is hoog, met onder andere veel wandelend publiek, rijdende en geparkeerde fietsen en bevoorradingsverkeer. Het primaat leggen we in de binnenstad bij de voetganger en de kwaliteit van de leefomgeving. We blijven daarom op zoek naar meer en betere stallingsruimte voor fietsen in de binnenstad (tijdelijk en definitief) en werken samen met alle betrokkenen aan een efficiënte verduurzaming van de bevoorrading van winkels, horeca, et cetera.

Het onderwerp verkeersveiligheid blijft stevig aandacht vragen in de wijken en gebiedsgerichte aanpak. De gekozen aanpak, waarbij we inzetten op fysieke maatregelen en gedragsbeïnvloeding, voorziet duidelijk in een behoefte en zetten we door.

Onder de noemer “Slim en Groen” vindt snelle (technologische) ontwikkeling plaats in mobiliteit. De energietransitie in mobiliteit, innovatieve ICT-toepassingen in vervoer van mensen en goederen, de implementatie van Smart Mobility oplossingen en de groei van de deeleconomie gaan de wereld van verkeer en vervoer al in de nabije toekomst veranderen.

Op het gebied van parkeren blijven we inzetten op het toevoegen van extra leefkwaliteit in de wijken. Dat doen we door het betaald-parkeergebied te vergroten. In de openbare ruimte die we daarmee winnen, kunnen we de andere functies van de straat (fietsen, wandelen, groen, spelen) een plek geven. Ook denken we opnieuw na over de manier waarop we met de bezoekersspas omgaan. Die pas geeft elke bewoner van de stad nu recht op een groot aantal uren gratis parkeren voor zijn/haar bezoek. Hoewel we bezoek en dergelijke wel willen blijven faciliteren, doet het grote aantal gratis uren onvoldoende recht aan de waarde van de openbare ruimte. We denken na over manieren waarop dat anders kan.

In Haren harmoniseren we het beleid van de oude gemeenten Haren en Groningen. Qua regelgeving zijn daarin in 2019 al stappen gezet door de parkeer- en parkeerbelastingverordening i.c.m. de Nadere Regels te harmoniseren. Inhoudelijk voeren we in 2019 het gesprek over parkeren in Haren met de bewoners. Dat gesprek landt in 2020 in een parkeerplan voor Haren.

Deze ontwikkelingen geven extra kansen, terwijl een basisverkeersinfrastructuur met voldoende capaciteit toch gewoon nodig blijft. De uitdaging is om aansluiting te vinden bij het hoge tempo van ontwikkeling en tegelijkertijd robuuste beleidskeuzes voor de toekomst te blijven maken.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 7.1 Fiets

Het succes van de fiets in de gemeente Groningen danken we aan de ideale fietsomstandigheden: een gemeente met korte fietsafstanden en rechtstreekse fietsroutes naar de omliggende kernen waarbij de fiets vrijwel altijd het snelste vervoermiddel is. Bovendien draagt de fiets bij aan een duurzaam gebruik van onze gemeente en is de fiets belangrijk voor ons vestigingsklimaat en onze bereikbaarheid. Tot slot willen we de veiligheid van onze inwoners vergroten en hun gezondheid verbeteren, geheel in lijn met het idee van Healthy Ageing ([zie Gezondheidsbeleid - Programma 4](#)). De fiets kan hieraan een grote bijdrage leveren.

We willen ons goede fietsbeleid voortzetten. Tegelijkertijd wordt onze gemeente steeds drukker. De ruimte wordt beperkter, net als het beschikbare geld. Natuurlijk gaan we door met het verbeteren van het bestaande fietsnetwerk met bredere fietspaden, nieuwe fietsverbindingen en grotere stallingen. Maar om antwoord te kunnen geven op de stedelijke uitdagingen moeten we een schaa sprong maken. Dat houdt in dat we gebruik maken van het zelf-organiserend en lerend vermogen van onze fietsers. In onze fietsstrategie '[Wij zijn Groningen Fietsstad](#)' (2015) kiezen we daarbij voor ondersteunen en stimuleren en duidelijk niet voor strengere regels.

Wij willen dat:

- De fiets voorop staat;
- Fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen;

- De fiets meer fysieke ruimte krijgt, zo nodig via alternatieve routes;
- Met goede stallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen worden verbeterd;
- Onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad.

Beleidsvelden

- De fiets eerst
- Een samenhangend fietsnetwerk
- Ruimte voor de fiets
- Fietsparkeren op maat
- Het verhaal Groningen fietsstad

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% fietsers in modal split van stedelijke mobiliteit *	>65%	>65%
Rapportcijfer voor fietsen in Groningen	7,3	7,3
Waarderingscijfer kwaliteit bewaakte fietsenstallingen	7,1	7,2

* bron van modal split (de verdeling van de verplaatsingen over de modaliteiten fiets, auto, bus en trein) met een herkomst én bestemming binnen de gemeente Groningen: GroningenPlus verkeersmodel 2017 (verplaatsingenpatroon 2014).

7.1.1 De fiets eerst

Ons doel is dat de fiets voorop staat, want de fiets is binnen onze gemeente het belangrijkste vervoermiddel. Bij het inpassen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen denken we daarom vanaf het begin vanuit de fiets. Bij iedere ruimtelijke ontwikkeling nemen we de fiets direct mee door het maken van een Fiets Effect Analyse (FEA).

Maar de fiets is niet alleen bij nieuwe ontwikkelingen van belang, het gaat er ook om dat het bestaande fietsnetwerk veilig is en goed wordt onderhouden. En net zo belangrijk: verkeerseducatie voor kinderen, ouderen en andere kwetsbare verkeersdeelnemers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal Fiets Effect Analyses (FEA)	15	15

Hoe staan we ervoor?

We geven de fiets veel prioriteit, bijvoorbeeld met de aanleg van nieuwe fietspaden en fietsenstallingen. Nieuwe fietsvoorzieningen leggen we aan volgens de ontwerpprincipes van het 'vergevingsgezinde fietspad', met bijvoorbeeld ruimere boogstralen en schuine trottoirbandjes. Met deze inrichting zorgen we ervoor dat fouten van fietsers zoveel mogelijk worden voorkomen en dat, als er toch een fout wordt gemaakt, die niet meteen tot (ernstig) letsel leidt. Ten slotte zorgen we ervoor dat het beheer en onderhoud van bestaande fietsvoorzieningen op orde is en dat hoofdroutes met voorrang sneeuwvrij worden gemaakt.

Wat willen we bereiken in 2020?

Bij iedere nieuwe ontwikkeling, zoals Stadshavens, Suikerfabriekterrein en Reitdiepzone zorgen we er vroegtijdig voor dat de fiets integraal wordt meegenomen. En dat het ontwerp voldoet aan de nieuwste richtlijnen. Verder zetten we in op meer stallingsvoorzieningen in de binnenstad en bij belangrijke OV-knooppunten. En we willen het serviceniveau en de aantrekkelijkheid hiervan verbeteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Blijven inzetten op de fiets bij nieuwe ruimtelijke plannen, meteen vanaf het allereerste begin;
- Bekrachtigen van beheerafspraken zoals onderhoud fietspaden, strooiroutes en het vergevingsgezinde fietspad;
- Uitbreiden van het aantal stallingsplaatsen in de binnenstad met onder andere de realisatie van de fietsenstalling Grote Markt;
- Uitbreiden en verbeteren van stallingsvoorzieningen op P+R terreinen zoals Haren en Meerstad.

7.1.2 Een samenhangend fietsnetwerk

Ons doel is dat fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen. Goede fietsverbindingen naar openbaar vervoer knooppunten, belangrijke economische trekkers ('dynamo's') én de regio zijn belangrijk. In ons fietsnetwerk onderscheiden we het hoofdnetwerk, gericht op de snelle en doorgaande fietser, en het basisnetwerk, ontsluitend en fijnmazig. We zorgen voor de samenhang van ons fietsnetwerk op twee manieren. In de eerste plaats kijken we in samenhang en integraal naar fietsverbindingen. We benaderen niet elk fietspad apart, maar richten ons op het fietsnetwerk van deur tot deur. Ten tweede benaderen we de fiets als onderdeel van de totale vervoersketen, omdat niet iedere reis zich helemaal voor het gebruik van de fiets leent. Daarom proberen wij de fiets in te zetten om het eerste en laatste gedeelte van de reis mee af te leggen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal OV-fietsverhuurlocaties bij stations en P+R-terreinen	7	9
Aantal aangelegde ontbrekende schakels	1	2
Aantal Doorfietsroutes (verbinding met de regio)	4	5
Aantal ontbrekende schakels in het fietsnetwerk	6	6

Hoe staan we ervoor?

In het Uitvoeringsprogramma Fiets 2019-2022 hebben we ons hoofdnetwerk, inclusief de ontbrekende schakels, gedefinieerd. Een belangrijk onderdeel hiervan zijn de Doorfietsroutes die de verbinding vormen tussen onze gemeente en de regio. Een aantal daarvan, zoals die naar Zuidhorn, Bedum en Eelde-Paterswolde, is inmiddels gerealiseerd; voor een aantal andere vindt momenteel planvorming plaats. Ook binnen onze gemeente zijn we verder gegaan met de planvorming voor nieuwe fietspaden, fietsbruggen en fietsstraten.

Inmiddels is meer dan de helft van alle gemeentelijke verkeerslichten (28 van de 43) voorzien van slimme technieken voor fietsers. Het gaat dan om wachttijdvoorspellers, regensensoren en/of voorsignalering.

Inmiddels kunnen in onze gemeente OV-fietsen worden gehuurd op alle treinstations en op de meerderheid van onze P+R terreinen.

Wat willen we bereiken in 2020?

Om het lokale en regionale hoofdfietsnetwerk verder te completeren gaan we door met de realisatie van ontbrekende schakels. We gaan verder met de planvorming van de Doorfietsroutes naar Winsum, Leek en Assen. Daarnaast onderzoeken we de verbetering van de algemene fietsbewegwijzering en de herkenbaarheid van de Doorfietsroutes om ze meer bekendheid te geven, maar ook om mensen uit de auto op de fiets te krijgen.

Verder leggen we diverse nieuwe fietsverbindingen in onze gemeente aan. Het gaat dan bijvoorbeeld om nieuwe fietspaden parallel aan de Noordelijke Ringweg (tussen Iepenlaan en Park Selwerd) en de spoorlijn Groningen-Sauwerd (tussen Walfridusbrug en ACM-brug) en om nieuwe fietsbruggen over het Eemskanaal en de Borgsloot.

We willen het aantal locaties waar OV-fietsen gehuurd kunnen worden uitbreiden naar alle stations en P+R-terreinen. In overleg met OV-fiets willen we ook OV-fietsen aanbieden op de P+R Meerstad en Reitdiep. Ook willen we onderzoeken of deelfietsen een aanvulling kunnen vormen op het (traditionele) vervoerssysteem.

Hoewel ons nieuwe Uitvoeringsprogramma Fiets 2019-2022 in september is vastgesteld, komen we in het Meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer 2020-2023 terug op de financiële consequenties die de hervormingen hebben op de projecten die hierin zijn opgenomen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aanleggen fietspad parallel aan de spoorlijn Groningen-Sauwerd tussen de Walfridusbrug en de ACM-brug;
- Aanleggen fietspad parallel aan de Noordelijke Ringweg tussen Park Selwerd en Iepenlaan;
- Aanleg van een fietsbrug over het Eemskanaal;
- Aanleg van een fietsbrug over de Borgsloot;
- Planvorming voor de Doorfietsroutes naar Winsum, Leek en Assen;
- Onderzoeken van verbetering van de algemene fietsbewegwijzering;
- Onderzoeken van verbetering van de herkenbaarheid van het regionale netwerk van Doorfietsroutes;
- Aanbieden OV-fiets op P+R Meerstad en Reitdiep;
- Onderzoek naar deelfietsystemen.
- 🗎 Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

7.1.3 Ruimte voor de fiets

Ons doel is dat de fiets meer fysieke ruimte krijgt, zo nodig via alternatieve routes. Op veel plekken in onze gemeente zien we het steeds drukker worden met fietsers. En bovendien constateren we dat de snelheidsverschillen op het fietspad toenemen. Om de groei van het fietsverkeer op te kunnen vangen, verbeteren we ons fietsnetwerk en maken we nieuwe Doorfietsroutes. Op verscheidene locaties geven we de fiets letterlijk meer ruimte, op andere punten kiezen we voor slimme alternatieven.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal verkeerslichten met slimme techniek	28	28
Toegevoegde stallingscapaciteit op straat in de binnenstad *	0	0

* We zetten eerst niet in op extra stallingen op straat, maar onderzoeken de mogelijkheden van het toevoegen van stallingscapaciteit in gebouwde voorzieningen of ondergronds, eerst in het westelijke deel van de binnenstad.

Hoe staan we ervoor?

Op steeds meer plaatsen geven we de fiets letterlijk meer ruimte. Zo willen we de Korreweg, één van onze drukste fietsroutes, herinrichten tot fietsstraat. Daarmee vergroten we het fietscomfort, maar ook de verkeersveiligheid. De afgelopen jaren hebben we hier samen met bewoners over nagedacht. De realisatie van de fietsstraat Korreweg hangt echter nauw samen met de vervanging van de Gerrit Krolbrug en de toekomstige plannen voor het Oosterhamriktracé.

Steeds vaker voorzien we verkeerslichten van regensensoren, zodat fietsers bij regen of sneeuw minder lang hoeven te wachten voor het rode licht. Inmiddels zijn 28 van 43 verkeerslichten in onze gemeente voorzien van slimme technieken.

Het aantal gestalde fietsen in de binnenstad neemt (nog steeds) toe. Extra stallingscapaciteit creëren op straat blijkt erg lastig en vaak niet wenselijk. Daarom zetten we meer in op ondergrondse en inpandige stallingen. Zo wordt eind 2019 de fietsenstalling Nieuwe Markt geopend. Hier is ruimte voor ongeveer 1.200 fietsen.

Wat willen we bereiken in 2020?

In verschillende straten geven we de fietser meer prioriteit, ten koste van de automobilist. Zo richten we de Rummerinkhof in Haren en het noordelijke deel van de Helperzoom in als fietsstraat. En we gaan natuurlijk verder met planvorming voor een fietsstraat Korreweg.

Daarnaast gaan we verder met het fietsvriendelijker maken van bestaande verkeerslichten en houden we bij nieuwe verkeerslichten nog meer rekening met de fiets.

In de binnenstad zetten we in op meer ondergrondse en/of inpandige fietsenstallingen. We gaan concreet aan de slag met de fietsenstalling Grote Markt (voormalig V&D-pand) en we onderzoeken de mogelijkheden voor nieuwe fietsenstallingen aan de westkant (Vismarkt/A-Kerkhof) en de zuidkant (Herestraat) van de binnenstad (zie ook [Beleidsveld 7.1.5](#)).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verkeerslichten fietsvriendelijker afstellen door middel van wachttijdvoorspellers, regensensoren en voorsignalering;
- Verder met de planontwikkeling voor de fietsstraat Korreweg in overleg met de bewoners. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Oude Wijken](#)
- Inrichten van de Rummerinkhof in Haren als fietsstraat. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Haren](#);
- Inrichten van de Helperzoom Noord als fietsstraat. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Zuid](#);
- Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

7.1.4 Fietsparkeren op maat

Ons doel is dat we met goede stallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen willen verbeteren. Bij het fietsparkeren in de binnenstad maken we duidelijke keuzes die aansluiten bij de stallingsbehoefte van bezoekers en werknemers. Voor kort stallen bieden we flexibele

oplossingen en voor middellang stallen vaste voorzieningen in de openbare ruimte. Voor fietsers die hun fiets langer willen stallen, bieden we inpandige of ondergrondse fietsenstallingen aan. Ook bij openbaar vervoer (OV) knooppunten (stations en P+R-terreinen) bieden we voldoende en kwalitatief hoogwaardige stallingsmogelijkheden aan. Ook kunnen reizigers op alle OV-knooppunten OV-fietsen huren.

Om het fietsparkeren in de wijken rond de binnenstad te verbeteren, maken we afspraken met ontwikkelaars. We willen het fietsparkeren hier zoveel mogelijk inpandig of op eigen terrein oplossen. En alleen als dit niet mogelijk blijkt, zoeken we wijkgerichte maatwerkoplossingen in de openbare ruimte.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Stallingscapaciteit fietsenstallingen binnenstad	2.230	2.230
Stallingscapaciteit fietsenstallingen Hoofdstation	9.900	9.900
Stallingscapaciteit fietsenstalling Groningen Europapark	700	700
Stallingscapaciteit fietsenstalling Groningen Noord	512	512
Stallingscapaciteit fietsenstalling Haren	436	436
Tevredenheidscijfer fietsenstallingen in Groningen	7,1	7,1

Hoe staan we ervoor?

Onze inwoners willen overal met de fiets kunnen komen. Goede fietsenstallingen zijn daarbij onmisbaar. Momenteel beschikken we in onze gemeente over 14 fietsenstallingen: in de binnenstad, bij stations, op P+R terreinen en bij de bushalte Rijksweg in Ten Boer. Over het algemeen zijn onze inwoners tevreden over de fietsenstallingen. In de jaarlijkse fietsenquête worden de fietsenstallingen gewaardeerd met een 7,1.

Met de opening van de fietsenstalling Nieuwe Markt (Forum Groningen) eind 2019 hebben we de stallingscapaciteit in de binnenstad fors uitgebreid. Ook bij de stations Groningen Noord en Haren is extra stallingsruimte gecreëerd.

Verder hebben we naast de traditionele autoparkeernormen ook fietsparkeernormen geïntroduceerd. Deze normen geven aan hoeveel stallingsplaatsen beschikbaar moeten zijn bij de nieuw- en verbouw van kantoren, bedrijven en voorzieningen zoals supermarkten. Het gaat dan om plannen waarvoor een ontwikkelaar een omgevingsvergunning moet aanvragen.

Wat willen we bereiken in 2020?

De overlast van het fietsparkeren in de binnenstad willen we zoveel mogelijk beperken. Daarom gaan we verder met het creëren van nieuwe fietsenstallingen. De fietsenstalling Grote Markt (onder het V&D-pand) vormt het meest in het oog springende project. Deze stalling biedt plaats aan zo'n 1.500 fietsen. Samen met de fietsenstalling Nieuwe Markt kunnen we ervoor zorgen dat het gebied rond de Grote Markt in de toekomst een stuk aantrekkelijker wordt.

Ook aan de west- en zuidkant van de binnenstad blijven we zoeken naar extra stallingscapaciteit. We gaan door met onze verkenning van mogelijkheden voor één of meer inpandige en/of ondergrondse stallingen. Het gaat daarbij om de Vismarkt/A-Kerkhof en de kop van de Herestraat/Gedempte Zuiderdiep.

Op de P+R Haren en de P+R Meerstad breiden we de stallingsmogelijkheden uit. Ook willen we OV-fietsen aanbieden op P+R Meerstad en P+R Reitdiep.

Naast het creëren van stallingscapaciteit blijven we ook inzetten op het verbeteren van het gebruik van de openbare ruimte door het continueren van de maatregelen fietsparkeren en de inzet van fietsstewards.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitbreiden van de stallingscapaciteit op P+R Meerstad.
- Uitbreiden van de stallingscapaciteit op P+R Haren.
- 🚲 Planvorming voor een fietsenstalling Grote Markt (V&D-pand). [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);
- 🚲 Verkenning van mogelijkheden voor één of meer inbandige/ondergrondse fietsenstallingen in de binnenstad (met name rond Vismarkt/A-Kerkhof en kop Herestraat/Gedempte Zuiderdiep). [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);

7.1.5 Het verhaal Groningen Fietsstad

Ons doel is dat onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad. In onze gemeente fietsen we namelijk heel veel. We willen dat alle inwoners zich bewuster worden van dit hoge aandeel fietsgebruik. Door Groningen Fietsstad duidelijk en permanent te promoten willen we bereiken dat de fiets nog meer gebruikt wordt voor het woon-werkverkeer. Maar ook dat fietsers zich actiever en bewuster gaan gedragen, zodat zelflerend gedrag vanzelfsprekend wordt.

Daarnaast willen we ook een inspirerend voorbeeld zijn voor andere steden. Zodat zij van ons leren en om Groningen te promoten. Een leefbare gemeente met goede fietsvoorzieningen trekt namelijk innovatieve kennisbedrijven. Daarmee is fietsen dus ook economie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal campagnes fietsgedrag	6	6

Hoe staan we ervoor?

Het 050 Fietsstad-logo en ons merk 'Groningen Fietsstad' is inmiddels bij 59% van onze inwoners bekend. Het logo is dan ook steeds vaker te zien, bijvoorbeeld in onze fietsfolder, maar ook in de fietsparkeervakken of in de fietsverkeerslichten.

Daarnaast hebben we ons ook de afgelopen tijd wederom geprofileerd als dé fietsstad. Zo vonden het International Cargo Bike Festival en het 6th European Conference on Sustainable Urban Mobility Plans (SUMP) in 2019 plaats in Groningen. Maar we hebben bijvoorbeeld ook een bijdrage geleverd aan het landelijke openbaar vervoercongres in Den Haag.

Wat willen we bereiken in 2020?

Het 'merk' Groningen Fietsstad willen we nationaal en internationaal blijven uitbouwen. We blijven actief deelnemen aan (fiets)congressen waar we ons verhaal aan veel professionals kunnen uitdragen.

Lokaal gaan we aan de slag met campagnes rond fietsgedrag. Belangrijke speerpunten daarbij zijn verkeersveiligheid, de 'spelregels' bij alle richtingen tegelijk groen en fietsparkeren in de binnenstad (dit doen we samen met onze fietsstewards). Ook willen we samen met de provincies Groningen en Drenthe, de Regio Groningen-Assen en Groningen Bereikbaar de herkenbaarheid van ons regionale netwerk van Doorfietsroutes verbeteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verbeteren van de herkenbaarheid van het regionale netwerk van Doorfietsroutes;
- Deelname aan (inter-)nationale (fiets)congressen;
- Campagnes rond fietsgedrag (zoals fietsparkeercampagnes en alle richtingen tegelijk groen);
- 🗳️ Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

Deelprogramma 7.2 Openbaar vervoer

Goed openbaar vervoer kan een positieve bijdrage leveren aan allerlei beleidsdoelen, zoals de leefbare en bereikbare stad. Op zijn best is het een maatschappelijk bindmiddel. We streven naar een aantrekkelijker OV door het aanbod te verbeteren en het niveau van de dienstverlening te verhogen. Daarnaast willen we de betrouwbaarheid van de dienstregeling en de aansluitingen verder verbeteren. Goed openbaar vervoer is duurzaam en is betaalbaar voor opdrachtgever en consument. Daarnaast draagt het bij aan de aantrekkingskracht en leefbaarheid van onze gemeente. We streven naar een hoge mate van tevredenheid bij zowel gebruikers als niet-gebruikers van het openbaar vervoer, ondanks dat de overheidsbijdrage onder druk staat.

Wij zien dat openbaar vervoer steeds meer verbreed naar openbare mobiliteit. Bij openbare mobiliteit gaat het om de keten die de reis van deur tot deur vormt in plaats van alleen het deel dat daadwerkelijk met bus of trein wordt gereisd. Belangrijke elementen hierin zijn voorzieningen, zoals hubs, en combinaties met vervoersmiddelen die aanvullend zijn op bus en trein, zoals de e-bike en uiteindelijk ook zelfrijdende voertuigen. Het is aan ons om met deze ontwikkeling mee te bewegen.

Als gemeente hebben wij een belangrijke rol bij het inpassen van ambities op het spoor. Ook zijn we de beheerder van een groot deel van de wegen waar de bus gebruik van maakt, hebben we een belangrijke rol bij de inrichting van en verbindingen van en naar openbaar vervoerknooppunten, stationslocaties, bushaltes inclusief bijbehorende (keten-) voorzieningen en voorzieningen voor verduurzaming en innovaties. Daarnaast zijn wij samen met de provincies Groningen en Drenthe de deelnemende bestuursorganen aan de gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen - Drenthe en daarmee ook opdrachtgever van het openbaar busvervoer in Groningen en Drenthe.

De opdrachtgevers voor het landelijke en regionale spoorwegennet zijn respectievelijk de rijksoverheid en de provincies. Bij veel bestuurlijke keuzes zijn wij of zorgen wij dat wij worden betrokken.

We willen dat:

- Het openbaar vervoer bijdraagt aan een leefbare en bereikbare gemeente;
- De dynamo's van Groningen (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar zijn met kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer;
- Alle wijken, dorpen en belangrijke functies bereikbaar zijn met het openbaar vervoer;
- Een bijdrage leveren aan Groningen in 2035 CO₂-neutraal.

Beleidsvelden

- Bereikbaarheid dynamo's HOV
- Stedelijke bereikbaarheid openbaar vervoer

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Klanttevredenscijfer openbaar busvervoer (basisnet en HOV)	7,5 (HOV 7,8)	7,5 *
CO ₂ -uitstoot per reizigerskilometer bus	8,0% daling t.o.v. 2017 (103gr/rkm)	90% daling t.o.v. 2018 (11,5 gr/rkm)
% stiptheid openbaar vervoer **	≥ 60%	≥ 60%
Aantal reizigerskilometers regionale treinen Groningen (in miljoenen)	≥ 240	≥ 240

* separaat cijfer voor HOV vervalt omdat er geen losse HOV-concessie meer is vanaf 15 december 2019

** % bussen met maximaal 0 tot 3 minuten vertraging.

7.2.1 Bereikbaarheid dynamo's HOV

We hebben als doel dat de dynamo's van de stad uitstekend bereikbaar zijn door middel van hoogwaardig openbaar vervoer (HOV). Dit is cruciaal voor het functioneren van deze kerngebieden. We vinden dat ze aantrekkelijker en leefbaarder worden door een goede bereikbaarheid met openbaar vervoer en streven daarom naar (inter-)nationale en regionale OV-verbindingen die kwalitatief hoogwaardig zijn. Dit doen we door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening.

Omdat reizen met het OV vaak onderdeel is van een grotere vervoersketen, vinden we ook de aansluiting van openbaar vervoer op andere vervoerswijzen van groot belang voor de bereikbaarheid van de dynamo's. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten (onder andere de hubs) zijn daarbij een belangrijk onderdeel van het netwerk en zijn belangrijk voor de koppeling met Publiek Vervoer.

We zien dat er steeds meer vraag is naar OV en willen ook dat OV betaalbaar blijft voor consument en ons als (mede-) opdrachtgever. We zien het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer als een oplossing.

Voor de middellange termijn willen we met het openbaar vervoer de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van onze dynamo's verbeteren door het volgende te doen:

- Inzetten op een betere spoorverbinding tussen de Randstad, Groningen en Noord-Duitsland;
- Verbeteren toegankelijkheid Hoofdstation;
- Verbeteren bereikbaarheid busstation Zuid;
- Verbeteren ketenvoorzieningen (onder andere de hubs);
- Verkennen mogelijkheden faciliteren stijgende vervoersvraag;
- Opwaarderen bushaltes;
- Afronden maatregelen uit het HOV-maatregelenpakket;
- Verder verduurzamen van het openbaar vervoer;
- Met het openbaar vervoer innovaties aanjagen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal DRIS-panelen (overzichtspanelen) binnen de gemeente Groningen	≥ 242	≥ 242

Hoe staan we ervoor?

We willen een snellere treinverbinding tussen Groningen en de Randstad. In 2019 is in dit kader onder andere een testrit tussen Groningen en Den Haag gedaan en hebben we de staatssecretaris samen met onze partners een pleidooi hiervoor aangeboden. Ook is in 2019 een quick scan naar de mogelijkheden om te versnellen tussen Groningen en de Randstad afgerond. Daarnaast zetten we overigens ook in op meer treinen per uur tussen Groningen en Zwolle.

Het gebruik van het openbaar busvervoer is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Wij verklaren dit succes deels door de inzet op verbeteringen die een groot deel van de reizigers waarderen. Zo is op corridorniveau ingezet op meer bussen per uur (hogere frequentie), vrij liggende infrastructuur voor het openbaar vervoer, voorrang voor het openbaar vervoer bij verkeerslichten, goede en betrouwbare overstapmogelijkheden en ketenvoorzieningen zoals fietsenstallingen en wachtruimten bij de haltes.

Wij constateren dat op diverse wegen in en naar onze gemeente de verkeersdoorstroming onder druk staat, omdat er door de grote drukke knelpunten ontstaan. Dit zorgt ervoor dat de bus er langer over doet en vaker te laat is. Dit is niet alleen hinderlijk, maar maakt het OV uiteindelijk ook duurder voor overheid en reizigers. Tien van deze knelpunten zijn door het Rijk als zodanig erkend in de zogenaamde Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse (NMCA). In de [HOV-visie \(2013\)](#) is daar waar mogelijk al ingezet op beter gebruik van het spoor en vrije busbanen, zodat het openbaar vervoer toch blijft doorstromen. Maar vooral in de stedelijke omgeving neemt de verkeersdruk de komende jaren nog verder toe en wordt het steeds moeilijker om de bus door te laten rijden.

Met het ingaan van de nieuwe busconcessie per 15 december 2019 is de basiskwaliteit van het openbaar busvervoer verbeterd, de reiziger meer ontzorgd en bij de hand genomen en is het financiële meerjarenperspectief gunstiger. Daarnaast kunnen we melden dat we veel duurzamer zijn: we stoten circa 90% minder CO₂ uit door de elektrische en waterstofbussen.

Wat willen we bereiken in 2020?

We werken in 2020 verder aan de nieuwe OV-visie. Hierin presenteren we de manier waarop we de verdere groei van het aantal reizigers willen faciliteren, in een compacte stad waar de druk op de ruimte verder toeneemt. Het systeem dat we nu hebben kunnen we nog iets efficiënter maken, maar we kijken ook naar voor de stad nieuwe vormen van hoogwaardig openbaar vervoer. We kijken ook nadrukkelijk naar de knooppunten en koppeling met Publieke Vervoer.

In 2020 wordt aan verschillende projecten gewerkt die het ov-systeem verbeteren. Zo zetten wij ons in voor een betere spoorverbinding tussen de Randstad, Groningen en Noord Duitsland en verwachten wij afronding van het project UMCG Noord, de tunnel Paterswoldseweg en aanleg van dubbelspoor in het kader van het project Extra Sneltrain Groningen Leeuwarden. Tot slot werken we verder aan het project Groningen Spoorzone.

In de visie Bestemming Binnenstad (2016) kozen we voor een grotere binnenstad. We laten de bussen daarom niet meer over de Grote Markt rijden maar via de diepenring. De opgave is om voldoende doorstroming voor de bussen en voldoende hoogwaardige haltecapaciteit te creëren op de bestaande en nieuwe routes door de vergrote binnenstad.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Inzetten op het verbeteren van de spoorverbinding tussen de Randstad en Groningen;
- Uitvoeren verschillende werkzaamheden in het kader van het project Spoorzone;

- Afronding werkzaamheden ten behoeve van aanleg dubbelspoor Zuidhorn - Hoogkerk en tunnel Paterswoldseweg in kader van project Extra Sneltrain Groningen Leeuwarden;
- Realisatie HOV-knooppunt UMCG Noord;
- Verkennen van mogelijkheden voor verdere verduurzaming openbaar vervoer en innovaties;
- Verder met het doorontwikkelen van de visie op openbaar vervoer;
- We gaan de haltes op het Gedempte Zuiderdiep beter toegankelijk maken.

7.2.2 Stedelijke bereikbaarheid openbaar vervoer

We hebben als doel om met het openbaar vervoer de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van onze wijken en dorpen verbeteren. Dit vertaalt zich onder meer in het faciliteren en stimuleren van de bereikbaarheid met het openbaar vervoer van alle wijken, dorpen en belangrijke functies in onze gemeente en belangrijke bestemmingen buiten onze gemeente. Hierbij gaat het om reizen die (deels of volledig) met het openbaar vervoer worden gedaan. Voor- of natransport is vaak lopen, fietsen, met de auto of ander openbaar vervoer.

De gekozen dienstregeling, de kwaliteit van de infrastructuur en de bereikbaarheid en kwaliteit van stations, hubs en de bushaltes bepalen voor een belangrijk deel de waardering voor de bereikbaarheid van wijken, dorpen en belangrijke functies.

Voor de middellange termijn willen we met het openbaar vervoer de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van onze wijken en dorpen verbeteren door:

- In te zetten op minimaal voldoende kwaliteit van het openbaar vervoer bij wijken en dorpen op buurniveau;
- In te zetten op het maximaal benutten van (nieuwe) mogelijkheden om de bereikbaarheid van wijken en dorpen met het openbaar vervoer te verbeteren;
- Bushaltes en ketenvoorzieningen op wijk- en buurniveau te verbeteren;
- In te zetten op openbaar vervoer van voldoende niveau vanaf oplevering bij nieuwe (gebieds-) ontwikkelingen zoals het Suikerfabriekterrein en Meerstad.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Waardering openbaar vervoer op buurniveau	≥ 84% (zeer tevreden)	≥ 84% (zeer tevreden)

Hoe staan we ervoor?

Wij constateren dat een groot deel van de reizigers langer voor- en natransport in combinatie met direct en frequent OV meer waarderen dan een halte dichtbij huis in combinatie met een minder directe route. Dit vraagt onder meer een betrouwbare concurrerende comfortabele rijtijd met het openbaar vervoer en goede ketenvoorzieningen. Hierop hebben we de laatste jaren ons OV-systeem ingericht en we zien het aantal reizigers groeien.

Concreet betekent dit beleid dat we werken aan een hoger aantal bussen per uur (hogere frequentie), waar mogelijk vrij liggende infrastructuur voor het openbaar vervoer, voorrang voor het openbaar vervoer bij verkeerslichten, goede en betrouwbare overstapmogelijkheden en ketenvoorzieningen zoals fietsenstallingen en wachtruimten bij de haltes.

Mede door dit succes en het steeds meer onder druk komen te staan van de betaalbaarheid van het openbaar vervoer lijkt het verder optimaliseren van het openbaar vervoer naar de wens van deze grote groep

reizigers voor de hand te liggen. Daarnaast constateren we dat een deel van de bewoners liever de bus op de hoofdwegen dan 'diep' in hun buurt willen hebben. Gedachte daarachter is onder andere dat er daarmee meer ruimte ontstaat voor andere functies die bijdragen aan de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de wijk.

Keerzijde van deze ontwikkeling is dat het openbaar vervoernet in sommige gebieden minder fijnmazig wordt. Er zijn doelgroepen voor wie dit niet acceptabel is. De vraag is gerechtvaardigd of ons huidige vervoersysteem nog voldoet om deelname van iedereen aan het maatschappelijke leven te garanderen. In de OV-visie willen wij richting geven aan deze vraagstukken.

Wat willen we bereiken in 2020?

We maken een nieuwe OV-visie. We geven aan hoe we de toekomst van het openbaar vervoer in onze gemeente zien en besteden aan de actuele thema's, zoals inclusiviteit (OV voor iedereen), knooppunten en hubs, ketenmobiliteit (reizen van deur tot deur) en efficiëntie van het systeem.

Openbaar vervoer is integraal onderdeel van planvorming voor nieuwe wijken en ontwikkelingen, zoals het Suikerfabriekterrein en Meerstad. Keuzes die we hebben gemaakt en nog gaan maken bepalen immers voor een deel de (potentiële) bijdrage die het openbaar vervoer aan de aantrekkelijkheid en leefbaarheid van onze gemeente kan leveren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Sturen op verbeteringen voor het openbaar vervoer in buurten met een te lage waardering van het openbaar vervoer, mede op basis van geformuleerde ambities in de op te stellen strategie/visie op het openbaar vervoer;
- In te zetten op het maximaal benutten van (nieuwe) mogelijkheden om de bereikbaarheid van wijken en dorpen met het openbaar vervoer te verbeteren;
- Verbeteren bushaltes en ketenvoorzieningen op wijk- en buurtniveau;
- In te zetten op openbaar vervoer van voldoende niveau vanaf oplevering bij nieuwe (gebieds-) ontwikkelingen zoals Suikerfabriekterrein en Meerstad.

Deelprogramma 7.3 Auto

In ons Ommeland is weinig verstedelijking. De auto is dan ook een belangrijk vervoermiddel voor het sociaal en economisch functioneren van gemeente en regio. Van groot belang is dat de dynamo's in Groningen (inter)nationaal en regionaal goed bereikbaar zijn met de (vracht)auto. Voor toekomstige bereikbaarheid zijn aanpassingen aan de auto-infrastructuur nodig. Niet alleen voor de economie van de gemeente, maar ook om te voorkomen dat er alternatieve autoroutes ontstaan op ongewenste plekken. De kwaliteit van de leefomgeving verbetert door het verkeer te concentreren op de stedelijke hoofdwegen en sluijperverkeer door de woongebieden te voorkomen.

De komende jaren staan in het teken van een aantal grote projecten. Groningen Bereikbaar is opgericht om de gemeente in deze periode bereikbaar te houden. Daarnaast richten we ons op duurzame logistiek in de binnenstad.

We hebben te maken met twee (landelijke en internationale) trends in de samenleving: toenemende elektronische verbondenheid van alles met alles (connectiviteit) en de deeleconomie (collectiviteit). We bekijken hoe de trends doorwerken in de Groningse situatie en nemen daarbij de vijf ontwikkelingen op het gebied van slimme mobiliteit als uitgangspunt: automatisch, verbonden, elektrisch, gedeeld en data.

Wij willen dat:

- De dynamo's van Groningen bereikbaar zijn met de (vracht-)auto;
- Het autoverkeer zich concentreert op het hoofdwegenet, de wijken worden zo min mogelijk belast.

Beleidsvelden

- Bereikbaarheid dynamo's auto
- Stedelijke bereikbaarheid auto

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Jaarlijks monitoren we de bereikbaarheid per auto en de impact op de gemeente. De hoeveelheid autogebruik in de totale mobiliteit van de gemeente voor nu en in de toekomst (modal split) bepalen we met het gemeentelijk verkeersmodel. Daarnaast meten we op diverse locaties jaarlijks op straat het auto- en fietsverkeer. Zo volgen we onder andere de ontwikkeling van het aantal auto's op het binnencordon (een denkbeeldige lijn binnen de ringweg, het gebied tussen spoorlijn Groningen-Sauwerd, Westelijke Ringweg, Zuidelijke Ringweg, Winschoterdiep, Eemskanaal, Van Starckenborghkanaal en Noordelijke Ringweg).

De bereikbaarheid van buiten naar de gemeente, wordt mede bepaald door de werkelijke reistijd. De optelsom van de gemeten reistijden op 9 routes geeft een gemiddeld jaarbeeld in de spitsperiodes (exclusief schoolvakanties). Ons doel is dat tijdens de uitvoering van de grote projecten de reistijden per traject niet meer dan 10 minuten mogen toenemen. Voor het totaal van de 9 trajecten is dat dus 90 minuten vertragingstijd, wat opgeteld bij de referentiewaarde van 2014, 90,5 minuten, bij elkaar dus maximaal 180,5 minuten is.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aandeel van de auto in de modal split binnen de gemeente Groningen	30-35%	30-35%
Aantal auto's op het binnencordon (werkdag)	220.000	220.000
Totale reistijd op 9 specifieke trajecten (wegen)	<180,5	<180,5*
Ervaring bewoners van overlast van autoverkeer in de eigen wijk	<16%	<16%

*De inwinning van de gegevens voor deze indicator is gewijzigd. Er is een nieuwe databron en de gegevens worden niet meer door Groningen Bereikbaar omgezet in de 9 reistijdtrajecten. Er loopt een onderzoek om reistijden met de nieuwe bron weer structureel vorm te gaan geven.

7.3.1 Bereikbaarheid dynamo's auto

Het is ons doel dat de dynamo's van Groningen bereikbaar zijn met de (vracht-)auto. In de bereikbaarheid van de gemeente en de dynamo's zijn de wegen die onze gemeente met de regio en de rest van Nederland verbinden belangrijk. De komende jaren neemt de druk op de weg toe. Het is onze uitdaging om een goede balans te vinden tussen oplossingen voor de doorstromingsproblemen en een gemeente met voldoende leefkwaliteit en hoogwaardige openbare ruimte. Voor de ring willen we uitbreiding van de capaciteit en verbetering van de doorstroming. Daarnaast streven we naar minder autokilometers tijdens de spits via mobiliteitsmanagement. Ook willen we de capaciteit van de wegen beter benutten met behulp van verkeersmanagement en andere slimme instrumenten. We willen alle gelijkvloerse kruisingen in de ring ongelijkvloers maken.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal gelijkvloerse kruisingen in ringwegen	5	5
Aantal experimenten met goederenvervoer *	3	3
Aantal gerealiseerde spitsmijdprojecten	1	2

* het thema stadslogistiek is beschreven in 7.6

Hoe staan we ervoor?

De uitvoering van de ombouw van de zuidelijke ringweg is in volle gang. In de zomer van 2019 is de Helperzoomtunnel onder het spoor ingeschoven en zijn de damwanden aan de noordkant van de nieuwe rijbaan ingetrild. Groningen Bereikbaar heeft de centrale regie over het bereikbaar houden van de gemeente tijdens de werkzaamheden. In 2019 heeft Groningen Bereikbaar onder andere het beloningsprogramma Gafilevrij uitgerold dat specifiek is gericht op het realiseren van spitsmijdingen op de N7. Mede door dit programma heeft Groningen Bereikbaar dit voorjaar de 10.000e spitsmijding kunnen vieren.

In 2019 is samen met de provincie Groningen gewerkt aan de voorverkenning voor de Westelijke ringweg. De voorverkenning moet leiden tot financiële, ruimtelijke en verkeerskundige kaders voor het ongelijkvloers maken het noordelijke deel van de Westelijke ringweg. In deze voorverkenning is duidelijk geworden dat de investeringsopgave groter is dan eerder verwacht. Met de provincie hebben we gezamenlijk geconcludeerd dat we vooral snog de ambities niet bijstellen, maar zoeken naar faserings- en financiële mogelijkheden.

Wat willen we bereiken in 2020?

De werkzaamheden aan de Zuidelijke ringweg gaan in 2020 verder. We gaan ervan uit dat de Helperzoomtunnel in het voorjaar van 2020 opengaat voor verkeer. Aanpak Ring Zuid is samen met de aannemer en de partners volop aan de slag met het uitwerken van de aanbevelingen van de commissie Hertogh, onder andere in de werkgroep financiën. De resultaten hiervan zullen in 2020 zichtbaar zijn. Tijdens de grote verbouwingen van de Zuidelijke ringweg en de spoorzone voert Groningen Bereikbaar ook in 2020 regie op de planning van de werkzaamheden, verzorgt een goede communicatie en zet in op mobiliteits- en verkeersmanagement. Voor de spitsmijdingen zet Groningen Bereikbaar het beloningsprogramma Gafilevrij voort in 2020 en zet in op een integraal Maatregelenpakket om Slimme en Duurzame Mobiliteit in en rondom de stad te bevorderen. In 2020 willen we de voorverkenning voor de Westelijke ringweg afronden en starten met de planstudie. Verder onderzoek van de faseringsmogelijkheden zal dan onderdeel zijn van de planstudie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering Aanpak ring zuid;
- Deelnemen aan samenwerkingsorganisatie Groningen Bereikbaar;
- Verkennen ongelijkvloers maken Westelijke Ringweg.

7.3.2 Stedelijke bereikbaarheid auto

Het doel is dat het autoverkeer zich concentreert op het hoofdwegennet en de wijken zo min mogelijk worden belast. We hechten veel waarde aan een goede bereikbaarheid van economisch belangrijke bestemmingen binnen de gemeente. Daarnaast willen we een leefbare gemeente zijn, met name in de verblijfsgebieden en de woonwijken.

De doorstroming op de aansluitingen van en naar de ring, de aanrijdroutes, maar ook de doorstroming op de overige hoofdwegen zijn hierbij belangrijk. Voor nu, voor de toekomst, maar zeker ook om de gemeente bereikbaar te houden tijdens de uitvoering van de grote (infrastructurele) projecten in de gemeente. Daarom wordt aan deze doorstroming gewerkt, met name aan de oostkant van de stad Groningen: de doorstroming

van verkeer naar UMCG, de oostelijke stadswijken en de binnenstad. Een goede doorstroming op de hoofdwegen zorgt er ook voor dat het verkeer minder vaak kiest voor routes door de wijken. Hierdoor kan de leefbaarheid in de wijken worden gewaarborgd en verbeterd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal kruisingen dat is aangepakt op het gemeentelijk wegennet	2	0
Stadslogistiek: aantal pilots *	3	3
Stadslogistiek: aantal nieuwe concepten/producten *	3	4

* het thema stadslogistiek is beschreven in 7.6

Hoe staan we ervoor?

In 2018 zijn de voorkeursvarianten voor de Aanpak Oosterhamrikzone vastgesteld. De uitwerking van de voorkeursvarianten heeft grote samenhang met de onderzoeken naar het verkeerscirculatieplan en duurzame alternatieven. We onderzoeken welke invloed uitbreiding van het verkeerscirculatieplan tot aan de ring heeft op de automobilititeit in de stad op de leefbaarheid, bereikbaarheid en economie. Ook kijken we of de opkomst en introductie van alternatieve vervoerswijzen zal leiden tot minder autoverkeer. Eind 2019 komen we met de resultaten van de eerste verkenning.

Rijkswaterstaat werkt momenteel aan een plan van aanpak voor de vervanging van de Gerrit Krolbrug en zal daarbij aangeven welke vervolgstappen - inclusief participatiemomenten – nodig zijn. Dit heeft gevolgen voor de planning. De brug zal later dan eind 2021 gereed zijn. We verwachten najaar 2019 meer duidelijkheid van Rijkswaterstaat over de aanpak en de gevolgen voor de gemeente en de planning.

In 2019 is de kruising Noordelijke ringweg – Zonnelaan heringericht en voorzien van verkeerslichten. De laatste kleine werkzaamheden in de inrichting worden eind 2019 afgerond. In 2019 worden de verkeerslichten van de Bedumerweg-Sumatralaan vervangen.

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 gaan we verder met de onderzoeken en uitwerking van de mogelijkheden om de verkeerscirculatie binnen de ring te verbeteren, in samenhang met een integrale mobiliteitsvisie. In 2020 wordt de voorkeursvariant voor de Aanpak Oosterhamrikzone verder uitgewerkt, de inpassing van de auto-, bus- en fietsverbinding in samenhang met de gebiedsontwikkeling in de Oosterhamrikzone en de onderzoeken naar het verkeerscirculatieplan en de duurzame ontwikkelingen. In 2020 leveren we het MIRT vooronderzoek op voor de vervanging van de busbaanbrug. Samen met de provincie en Rijkswaterstaat werken we hieraan. In 2020 kan -bij een positief besluit- vervolgens de MIRT-verkenning starten voor de brug.

In 2020 gaan we samen met Rijkswaterstaat door met de planvorming voor de vervanging van de Gerrit Krolbrug.

We bereiden het vervangen van de Gerrit Krolbrug verder voor en doen dit in samenhang met de Paddepoelsterbrug en de busbaanbrug in het Oosterhamriktracé. Aansluitend op de werkzaamheden aan de aansluiting Noordelijke ringweg-Zonnelaan richten we de Zernikelaan opnieuw in.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Voorbereiding vervanging Gerrit Krolbrug, busbaanbrug;
- Onderzoek verkeerscirculatie in relatie tot verbeteren leefkwaliteit en openbare ruimte. Zie hiervoor ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Oude Wijken](#).

Deelprogramma 7.4 Parkeren

Met het gemeentelijke parkeerbeleid dragen we bij aan een bereikbare, duurzame en aantrekkelijke gemeente. Het Parkeerbedrijf ondersteunt dit door middel van sturing (door prijs of aanbod) op het gebruik van parkeervoorzieningen (parkeergarages, buurtstallingen, straatparkeren en P+R), gecombineerd met een uitstekende (digitale) dienstverlening.

Ons parkeerbeleid is erop gericht de stad goed bereikbaar te houden. We willen bereikbaar en gastvrij blijven voor mensen die met de auto naar de gemeente Groningen komen. Het is belangrijk voor een aantrekkelijke en economisch vitale gemeente dat we voorzien in de werkelijk noodzakelijke parkeerbehoefte, afgewogen tegen andere gerechtvaardigde claims op de openbare ruimte.

We vinden wel dat de geparkeerde auto niet ten koste mag gaan van de leefomgeving: de openbare ruimte is van iedereen, en is niet primair bestemd voor het stallen van een geparkeerde auto. Als iemand zijn auto wél in die openbare ruimte wil parkeren, is het niet langer vanzelfsprekend dat dit voor de deur kan, en/of het gratis is. Parkeren in Groningen was altijd gratis, behalve waar het betaald was. Inmiddels is parkeren in Groningen in principe betaald, behalve waar het (nog) gratis is.

In de uitvoering van dat beleid bieden we maatwerk en zijn we flexibel. Ook kiezen we altijd voor duurzaamheid. We werken doelmatig, efficiënt en bedrijfseconomisch verantwoord. Toch is geld verdienen niet ons eerste doel: waarde toevoegen aan de gemeente en de openbare ruimte is dat wel.

Ook P+R-terreinen zijn een belangrijk onderdeel van het parkeerbeleid. Daarnaast proberen we door het aanbieden van voldoende en kwalitatief goede fietsenstallingen de overlast van geparkeerde fietsen op straat zoveel mogelijk te beperken. We beperken de overlast van geparkeerde auto's door gerichte en adequate parkeerhandhaving.

Beleidsvelden

- Parkeervoorzieningen
- Parkeerbedrijf

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% bezetting P+R-terreinen *	-	45%
Gemiddelde cijfer P+R-terreinen	8,2	8,3
Gemiddelde parkeerdruk in de wijken **	-	71%
Gemiddelde rapportcijfer parkeergarages	7,9	7,9
% bewoners dat aangeeft dat parkeerprobleem belangrijkste ervaren probleem is	-	15%

* Het aantal plekken op P+R-terreinen is toegenomen (Reitdiep / Meerstad) en de wijze van data-inwinning is gewijzigd

** werkdagnacht op basis van. parkeeronderzoek 2018/ 2019

7.4.1 Parkeervoorzieningen

We bieden in de gemeente Groningen verschillende vormen van parkeren aan. Buurtbewoners parkeren in buurtgarages (voor zover daar plek is) of op straat. Die buurtgarages bieden we kostendekkend aan.

Bezoekers aan de stad parkeren op straat of in de parkeergarages. Voor bezoekers bevorderen we het gebruik van parkeergarages: de prijs van een plek in een garage ligt over het algemeen onder die van een plek op straat.

Forenzen en andere langparkeerders parkeren op P+R-terreinen aan de rand van de stad. Die P+R-terreinen zijn, zoals alle gemeentelijke voorzieningen, schoon, heel en veilig. Door het aanbieden van voldoende en goed vindbare stallingen (met en zonder toezicht) beperken we de overlast van geparkeerde fietsen op straat zo veel mogelijk.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal parkeerplaatsen op P+R-terreinen	4200	4200
Aantal wijken waarmee een parkeerplan is opgesteld	6	6
Aantal openbare laadpalen voor elektrische voertuigen*	150	300
Aantal laadpunten in gemeentelijke parkeergarages	38	50

*Elke laadpaal heeft 2 laadpunten.

Hoe staan we ervoor?

We staan er goed voor. Het parkeerbedrijf laat langjarig een positief resultaat zien. Dit positieve resultaat heeft een aantal oorzaken, waaronder een aantrekkende economie en de lage rente. Ook presteerden onze garages naar verwachting.

Ondanks het positieve resultaat blijft de exploitatie van het Parkeerbedrijf zich kenmerken door een hoog risicoprofiel. Dat komt onder andere door hoge kapitaallasten en de daarbij horende gevoeligheid voor stijgende/ dalende rentepercentages. Ook de exploitatie van het Forum (en de fietsenstalling Nieuwe Markt) vanaf 2020 zal het resultaat drukken.

Ook beleidskeuzes zijn direct van invloed op de exploitatie van het Parkeerbedrijf. Zo zien we de effecten van het teruglopende aantal parkeerplaatsen in de binnenstad (langjarig) terug in de exploitatie. Alhoewel geld verdienen niet ons eerste doel is (kwaliteit toevoegen aan de openbare ruimte is dat wel) en we de effecten op de exploitatie per project in beeld brengen, drukken deze keuzes de exploitatie. Omdat we uit deze exploitatie óók afdragen aan de centrale middelen en bijvoorbeeld fietsenstallingen betalen, moeten we hierin heldere en integrale keuzes maken.

Daarnaast stelden we in 2019 de nieuwe parkeernormen vast. Na wijziging van het facetbestemmingsplan parkeren (in 2020) gelden die ook in Haren en Ten Boer, én zijn de fietsparkeernormen geen leidraad meer maar daadwerkelijk een norm.

Wat willen we bereiken in 2020?

Na de gemeentelijke herindeling hadden we binnen de gemeente te maken met verschillen in regelgeving, vergunning(uitgifte), prijzen én beleid. De harmonisatie van dat beleid was een belangrijke opgave voor 2019. Het inhoudelijke gesprek met (de inwoners van en de ondernemers in) Haren over het parkeerregime in het centrum van Haren voerden we in het 4e kwartaal. In 2020 beginnen we met de implementatie van de uitkomsten van die gesprekken. Zo moeten we bijvoorbeeld een aantal vergunningensystemen in Haren digitaliseren.

Ook stelden we in de Parkeervisie (en het coalitieakkoord) vast dat de enige manier om parkeerdruk op straat te reduceren het invoeren van parkeerregimes is: dat doen we in wijken waar de parkeerdruk hoog is maar we nog geen parkeerregime kennen, maar ook in buurten waar bouwontwikkelingen een parkeerregime nodig maken. In die wijken zijn de gesprekken met bewoners in 2019 gestart. In 2020 verwachten we in deze wijken maatregelen op straat te kunnen nemen om de parkeerproblemen op te lossen en de overblijvende openbare ruimte terug te geven aan andere functies van de straat.

In buurten mét een parkeerregime waar het desondanks druk is optimaliseren we de vergunningensystematiek. Dat kondigden we in de parkeervisie al aan. Zo voeren we in 2020 in dit soort wijken een quotum in, zodat we nooit meer vergunningen uit kunnen geven dan we plekken hebben. Ook trekken we de tijdsvensters gelijk aan die van de binnenstad. De overige vensters willen we in 2020 gelijkschakelen: door de verschillende tijdsvensters is handhaving lastig, en is de situatie op straat voor burgers vaak onvoldoende helder.

Om elektrisch rijden te stimuleren, zijn we in 2019 gestart (samen met de provincie) met een concessie waarbinnen we 400 laadpalen over de gemeente gaan uitrollen. Daar gaan we in 2020 mee verder. Als indicator is het woord 'laadpunt' vervangen door 'laadpaal': elke laadpaal heeft twee laadpunten. Aan 300 palen kunnen dus 600 auto's gelijktijdig laden. In onze garages zijn we wat voorzichtiger met het plaatsen van laadpunten: we zien dat de bestaande laadpunten nog niet optimaal worden gebruikt. Omdat elk laadpunt kosten met zich mee brengt, zijn we hierin meer vraagvolgend dan op straat.

In 2020 willen we de eerste grote gemeente zijn die aan *dynamic pricing* doet: een variabele prijs voor een parkeerplek in combinatie met moderne parkeergeleiding (sensoren + app). We onderzoeken de mogelijkheden, en rollen een en ander eerst als pilot uit, bijvoorbeeld in de binnenstad.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Optimaliseren en digitalisering vergunningensysteem Haren;
- Parkeerregimes in de Indische Buurt / Helpman / (delen van) Selwerd / De Hoogte;
- Parkeerplannen voor Paddepoel / Zernike;
- Optimaliseren parkeerregimes rondom de binnenstad: Badstratenbuurt, Westerhavenbuurt / Binnenstad Oost;
- Gelijkschakelen parkeerregimes;
- Uitrollen pilot *dynamic pricing*;
- Plaatsen laadpalen en uitbreiden laadpunten gemeentelijke garages (onder voorbehoud van brandveiligheid / exploitatie).

7.4.2 Parkeerbedrijf

Parkeerbedrijf

Het parkeerbedrijf is primair belast met de uitvoering van beleidsmaatregelen op het gebied van parkeren. Het takenpakket van het Parkeerbedrijf omvat de exploitatie van parkeergarages en buurtstallingen, het aanbieden van parkeerplekken op straat (parkeerautomaten, opdrachtgever handhaving, vergunningverlening, onderhoud en exploitatie) en het aanbieden en onderhouden van fietsparkeerplekken in gebouwde voorzieningen. Ook het beheer en gebruik van de P+R-terreinen valt onder regie van het Parkeerbedrijf.

Handhaving

Voor goed werkend parkeerbeleid is parkeerhandhaving belangrijk. Met parkeerhandhaving willen we de

gemeente toegankelijk houden en onveilige situaties voorkomen - door zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig te zijn in de wijk en nauw samen te werken met de politie. Wij treden op als mensen de regels overtreden. Wij maken werk van het niet-betalen. Aan de hand van de geconstateerde betalingsbereidheid zetten wij onze parkeerhandhavers gericht in op locaties en tijdstippen. We handhaven de parkeerregels langs twee wegen: fiscaal (betaald parkeren) en via de Wet Mulder (foutparkeren). De hoogte van de naheffingsaanslag stellen we jaarlijks vast op basis van de kosten van de handhaving, waarbij het maximum wettelijk is bepaald. Door handhaving op foutparkeren stimuleren we de betalingsbereidheid en een betere bezetting van de parkeergarages.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Betalingsbereidheid bij betaald parkeren	90-95%	90-95%
Aantal uren inzet parkeerhandhaving	-	40.500

Hoe staan we ervoor?

We staan er goed voor: onze voorzieningen draaien goed, op moderne apparatuur, met goede bewegwijzering en marketing en met concurrerende prijzen. Hier gaan we op dezelfde voet verder.

Voor handhaving geldt dat we vrijwel iedere dag op betaald parkeren handhaven, inclusief koopzondagen- en op enkele feestdagen. Dit doen wij zo optimaal mogelijk. Vanaf 2019 zetten we de scanauto structureel in voor onze parkeerhandhaving. In 2019 hebben we de digitalisering van handhaving met behulp van de scanauto verder vorm gegeven. Hierdoor zijn de opbrengsten uit naheffingsaanslagen in 2019 verder gestegen. Deze opbrengsten kunnen echter enkel gebruikt worden om de kosten van oplegging en inning te dekken.

Wat willen we bereiken in 2020?

Het openen, in de markt zetten en exploiteren van de nieuwe garage onder het Forum is een belangrijke opgave voor 2020. Tegelijkertijd nemen we ook de fietsenstalling in het Forum (fietsenstalling Nieuwe Markt) in gebruik. Daarmee voegen we een belangrijke locatie en extra capaciteit toe aan ons parkeerareaal en krijgen we mogelijkheden de overlast van gestalde fietsen op straat in de oostelijke binnenstad te verminderen.

Met de opening en exploitatie komen ook de verwachtingen en risico's waar het gaat om ingroeitijd en gebruik; die monitoren we nauwgezet. De kosten fietsenstalling Nieuwe Markt liggen hoger dan de kosten die we voor de stallingen aan de Boteringestraat en Peperstraat maakten.

Qua onderhoud is de parkeerapparatuur van garage Damsterdiep in 2020 aan de beurt. Ook het onderhoud aan buurtstalling Bleekveld zal nog in 2020 doorlopen. Dat had meer voeten in de aarde dan gedacht.

Daarnaast staan voor 2020 nog het herijken/ digitaliseren van de gehandicaptenparkeerkaart en het aanpassen van het bezoekerspassysteem op de rol. Daarvoor is eerst meer onderzoek nodig.

De nieuwe parkeernormen hebben een aantal gevolgen voor onze IT-systemen. Zo moeten we voorkomen dat mensen die volgens de normen geen recht kunnen laten gelden op een vergunning op straat er tóch een krijgen. Ook moeten we de POET-lijsten (Parkeren Op Eigen Terrein) digitaal borgen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Vervanging apparatuur garage Damsterdiep;
- Onderzoek aanpassen bezoekerspassysteem;
- Herijken / digitaliseren gehandicaptenparkeerkaart;
- Creëren POET-lijsten / uitsluiten adressen van het recht op een vergunning.

Deelprogramma 7.5 Verkeersveiligheid

In onze gemeente moeten inwoners zich, ook in het verkeer, veilig voelen. Verkeersveiligheid speelt dan ook een belangrijke rol in de bestaande wijken en bij onze verkeersprojecten. De veiligheid van de kwetsbaren in het verkeer is een belangrijk aspect bij dit onderdeel. Kinderen, ouderen en mensen met een beperking hebben soms moeite met het steeds drukker wordende verkeer. Om verkeersveiligheid succesvol te kunnen bevorderen, is afstemming van maatregelen op het gebied van infrastructuur, educatie en handhaving noodzakelijk. Verkeerseducatie is een belangrijke pijler voor de verkeersveiligheid.

Wij willen dat:

- De verkeersveiligheid in de gemeente Groningen toeneemt.

Beleidsveld

- Verkeersveiligheid

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Begroting	Behaald	Begroting
	2019	2019	2020
% bewoners dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de verkeersveiligheid in de eigen omgeving	-	-	60%
Aantal letselschadegevallen per jaar*	550	-	450

* Dit betreft een beoogde maximale waarde, we streven naar een vermindering van het aantal ongevallen.

7.5.1 Verkeersveiligheid

Het verbeteren van de verkeersveiligheid doen we aan de hand van 3 sporen:

Spoor 1: De verbetering van objectief aantoonbaar onveilige locaties;

Spoor 2: Samen met bewoners en wijken werken aan veiligheid;

Spoor 3: Voorkomen van nieuwe onveilige situaties met proactief, risico-gestuurd beleid.

Vanuit de sporen 1 en 2 richten wij ons hoofdzakelijk op het aanpakken van knelpuntenlocaties en (fysieke) maatregelen om de directe leefomgeving van onze inwoners te verbeteren. Spoor 3 omvat een bredere aanpak waarbij we ons richten op het aanpakken van risico's en risicogroepen waarbij we samenwerking zoeken met onze regionale en landelijke partners. Dit doen we onder meer aan de hand van verkeerseducatie via VerkeersWijzerGroningen/ Verkeer en Vervoer Beraad (VVB) en door aan de sluiten bij het landelijke aanpak vanuit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV2030).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie Indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Aantal verkeerseducatieprojecten op basisscholen	95	140
Aantal verkeerseducatieprojecten op het voortgezet	25	55

onderwijs		
Aantal verkeerseducatieprojecten buiten onderwijs om	35	95
Aantal aangepakte verkeersonveilige situaties	5	15

N.b. deze prognoses zijn gebaseerd op een combinatie van langetermijnresultaten van de voormalige gemeenten Haren, Ten Boer en Groningen. De beoogde verkeerseducatieprojecten voor 2019 zijn gebaseerd op de voormalige gemeente Groningen.

Hoe staan we ervoor?

Vanuit de sporen 1 en 2 zijn in totaal 79 knelpuntenlocaties in beeld gebracht. Op basis van signalen vanuit de bewoners, gebiedsteam en in overleg met bestuur zijn later nog een aantal locaties toegevoegd. Vanuit spoor 1 is voor zes locaties een doorvertaling gemaakt naar concrete maatregelen op straat en voor nog eens vier locaties is gestart met de planvoorbereiding (ontwerp en participatie). Wij verwachten eind 2019 hiervan de eerste resultaten op straat te zien. De overige locaties zijn besproken met de gebiedsteams en verkeersdeskundigen van gemeente en politie en waar nodig is een doorvertaling gemaakt naar concrete maatregelen. Daar waar sprake is van eenvoudige maatregelen tegen geringe kosten en/of waar we kansen zien om werk met werk te maken gaan we zo snel mogelijk over tot realisatie. We zijn hier volop mee bezig, een aantal verkeerssituaties zijn al aangepakt en we verwachten eind 2019 ook hiervan nog meer resultaten op straat te zien.

Vanuit spoor 3 worden er ook dit jaar diverse verkeerseducatie activiteiten georganiseerd. Na de zomer gaan we met onze regionale partners aan de slag met het SPV2030.

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 geven we een vervolg aan de planvorming en uitvoering van de aanpak verkeersveiligheid aan de hand van de drie sporen. Samen met de provincie Groningen en de andere regiopartners werken we aan de uitwerking van het SPV 2030 als onderdeel van spoor 3 van onze aanpak verkeersveiligheid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aanpakken van knelpunten verkeersveiligheid aan de hand van de knelpuntenlijsten vanuit spoor 1 en 2. Dit realiseren wij in samenwerking met de gebiedsteams;
- Opzet maken voor de Aanpak Verkeersveiligheid voor 2020 en verder;
- Samen met onze regionale partners maken we een vertaalslag van SPV2030 naar een regionaal uitvoeringsprogramma;
- Met de provincie gaan we in gesprek over het gericht inzetten van verkeerseducatie-activiteiten binnen onze gemeente aan de hand van de aanpak van onze drie sporen.

Deelprogramma 7.6 Overig verkeer

In het deelprogramma 'Overig verkeer' worden enkele thema's beschreven die de overige deelprogramma's overstijgen of daar niet logisch in passen en zijn overige zaken als plankosten opgenomen.

Duurzame mobiliteit

In het Klimaatakkoord is als doel gesteld om het nationale broeikasgasuitstoot in 2030 terug te dringen met 49% ten opzichte van 1990. De sector verkeer en vervoer is landelijk gezien verantwoordelijk voor ruim 21% van de CO₂-uitstoot en heeft daarmee een groot aandeel. De drie provincies en de vier grootste gemeenten in Noord-Nederland hebben eind 2018 gezamenlijk de ambities gesteld om in 2035 de mobiliteit in Noord-Nederland emissievrij te maken. Dat betekent vrij van schadelijke stoffen zoals NO_x en vrij van broeikasgassen zoals CO₂. Er zijn verschillende manieren om de mobiliteit te verduurzamen. We werken volgens het principe *trias mobilica*;

- Verminderen: Als we minder gaan autorijden, varen en vliegen dan leidt dat direct tot minder CO₂ en schadelijke uitstoot. Een vervoersbeweging die niet gemaakt wordt, hoeft ook niet vergroend te worden. De basis hiervoor ligt in een consequent ruimtelijk beleid. Ook in The Next City blijven we inzetten op een compacte stad waar wonen, werken en recreëren dicht bij elkaar liggen. Zo blijven de verplaatsingsafstanden beperkt en in deze ruimtelijke structuur zijn lopen en fietsen de aantrekkelijke en logische keuze. De concentratie van voorzieningen nabij knooppunten geeft blijvende kansen voor het openbaar vervoer. We zetten dus juist in op de alternatieven voor het toenemende autogebruik en houden zo onze Stad aantrekkelijk voor de huidige en toekomstige generaties.
- Veranderen: Mobiliteit kan veranderd worden door gedragsverandering en het verbeteren van faciliteiten voor duurzamere alternatieven zoals de fiets en het OV.
- Vergroenen: Ondanks de inspanningen die worden verricht met de doelstelling 'verminderen' en 'veranderen' zullen er voertuigen blijven en nodig zijn om ons en onze goederen te verplaatsen. Voor 1 van de 3 stedelijke verplaatsingen worden nog altijd gemotoriseerde voertuigen gebruikt.

Elk jaar wordt de CO₂-uitstoot van het wegverkeer in de gemeente Groningen gemonitord. De mobiliteit in de gemeente Groningen is verantwoordelijk voor een kwart van de CO₂-uitstoot. Ongeveer een kwart daar weer van vindt plaats op de snelwegen A7 en A28. Hoewel de CO₂-uitstoot in de gemeente Groningen jaarlijks licht afneemt stijgt de CO₂-uitstoot in de mobiliteit jaarlijks licht. In 2017 is 313 kton CO₂ door het verkeer in onze gemeente uitgestoten. Dat is 2,3% meer dan in 2016. De gemeente Groningen heeft tot doel om de CO₂-uitstoot door mobiliteit in 2023 10% lager te hebben dan in 2015. Het gaat om een besparing van 30 kton.

Op dit thema gaan we daarom in 2020 aan de slag met diverse maatregelen en projecten:

- We faciliteren en stimuleren (batterij)elektrisch rijden om de uitstoot van CO₂ te verminderen. Vanaf de nieuwe busconcessie in 2020 wordt sterk ingezet op emissievrij. (zie deelprogramma 7.2 '[Openbaar Vervoer](#)'). Daarbij hoort ook het openen van het eerste openbare groene waterstof-vulpunt in de gemeente
- Met het sleutelproject 'Emissie loze binnenstad 2030' willen we een flinke extra stap zetten door stapsgewijs elke vorm van het gebruik van fossiele brandstoffen in de binnenstad terug te dringen tot praktisch nul. De binnenstad blijft bereikbaar, maar dan alleen met voertuigen die geen emissie hebben, binnen de daarvoor gestelde tijd en ruimte. In 2020 geven we verdere invulling aan zero emissie stadslogistiek (zie hierna)
- Voldoende openbare laadpalen zijn essentieel om elektrisch rijden te faciliteren en te stimuleren. Halverwege 2019 is de nieuwe concessie voor laadpalen ingegaan. De komende drie jaar worden naar verwachting 400 openbare laadpalen in onze gemeente bijgeplaatst. We verwachten dat in 2020 het aantal laadpalen (300 stuks) verdubbeld is ten opzichte van 2019 (150 stuks). We gaan samen met de inwoners van Groningen een plankaart maken waarop de groei en de locaties van de huidige en toekomstige laadpalen vastgelegd worden.
- We faciliteren lokale initiatieven en aanbieders van elektrische deelauto's door hiervoor plek en laadmogelijkheid in de openbare ruimte aan te bieden en we onderzoeken hoe we deelauto's verder kunnen stimuleren. Bij onze gemeentelijke werklocaties plaatsen we laadvoorzieningen en we versnellen de verduurzaming van ons eigen gemeentelijk wagenpark.

Stedelijke logistiek

Onze gemeente is het hart van de Noord-Nederlandse economie en daarbinnen is de binnenstad veruit het belangrijkste en grootste verblijfsgebied voor winkels en horeca. In 2014 heeft de gemeente Groningen de

---

1 Bron: <https://www.groningenco2neutraal.nl/co2-monitor/uitstoot/mobiliteit>

Green Deal Zero Emission Stadslogistiek (GD-ZES) getekend. Daarmee hebben we ons uitgesproken voor een emissievrije stadslogistiek in 2025. In november 2018 is het Convenant duurzame stadslogistiek Groningen ondertekend door de gemeente, het onderwijs en het bedrijfsleven. Hierin is vastgelegd wat de gezamenlijke ambities zijn op het gebied van verduurzaming van stadslogistiek en hoe we samen gaan werken aan het realiseren van die ambities.

Onze ambitie voor een aantrekkelijke en leefbare binnenstad is vastgelegd in de visie Bestemming Binnenstad "Ruimte voor jou" en in de Inrichtingsleidraad voor de openbare ruimte in de binnenstad van Groningen. Om de leefbaarheid en toegankelijkheid van onze (binnen)stad te garanderen is een grote verandering op het gebied van stadslogistiek noodzakelijk. We streven daarom naar een integrale en efficiënte aanpak in de stadslogistiek, waarin we alle logistieke stromen meenemen.

Doel van onze aanpak stedelijke logistiek is: zoveel mogelijk bundeling met minder en kleinere voertuigen, passend bij de maat en schaal van onze binnenstad. Het bestelgedrag en de organisatie van de logistieke keten zal er anders uit gaan zien, evenals de benodigde voertuigen. Dit leidt naar verwachting ook noodzakelijke veranderingen in de gemeentelijke organisatie. Met name voor de directies stadsbeheer en stadstoezicht zullen de werkzaamheden de komende jaren gaan veranderen. Deze gaan we gemeentebreed in kaart brengen.

Op dit thema gaan we in 2020 aan de slag met diverse maatregelen en projecten:

- In 2020 maken we bekend wat de contouren zijn van de ZE-zone voor stadslogistiek 2025. We onderzoeken de wijze waarop we de handhaving gaan uitvoeren en maken een uitgewerkt stappenplan maken voor de periode tussen 2020 en 2025.
- Vanuit de digitale handhaving van de venstertijden gaan we aan de slag met het verder uitwerken van een systeem voor digitale en eenduidige registratie van de ontheffingen voor de venstertijden. De wijze van handhaving stemmen we af met andere Nederlandse steden en met het Rijk.
- Gekoppeld aan het digitale handhavingssysteem gaan we werken aan een monitoringssysteem op basis van ANPR camera's (Automatic Number Plate Recognition).
- Om gemotoriseerd verkeer in de binnenstad verder terug te dringen gaan we in 2020 werken aan een aanscherping van het ontheffingenbeleid.
- In 2020 willen we een meetbare toename van ZE-voertuigen en cargobikes voor logistiek.
- Met de koplopers op het gebied van Stadslogistiek in Groningen (stad én regio) werken we aan nog minimaal 5 pilotprojecten die de verduurzaming van stadslogistiek mogelijk maken en versnellen.

Slimme mobiliteit

Slimme mobiliteit is duurzamere mobiliteit. In dit toekomstscenario krijgen reizigers op maat de beste reis aangeboden, die zich onderweg bovendien aanpast naar de laatste (verkeers)ontwikkelingen. Dit is voordelig voor de reiziger, want die kan sneller, goedkoper en gezonder zijn bestemming bereiken. Het is ook voordelig voor de samenleving, omdat er minder congestie is, minder reiskilometers worden afgelegd en infrastructuur efficiënter wordt benut. Daarnaast zal de verkeersveiligheid toenemen en er minder vanzelfsprekend met de auto gereisd worden.

Slimme mobiliteit draait om data. Immers, inzicht krijgen in en het plannen van een 'slimme' reis met een keten van bijvoorbeeld de eigen elektrische fiets, openbaar vervoer en deelmobiliteit doe je met accurate en actuele informatie. De kern van slimme mobiliteit is dat voertuigen en fietsers onderling informatie uitwisselen en dat er informatie wordt uitgewisseld tussen voertuigen en fietsers en verkeersassets (zoals verkeerslichten of informatieborden). Het is een samenspel tussen providers van mobiliteitsdiensten,

telecombedrijven, vervoerders, automotive industrie, overheden etc. Voor de wegbeheerders gaat het om data over bijvoorbeeld parkeervoorzieningen, bruggen, gebruiksregels, afsluitingen door wegwerkzaamheden en evenementen, status van verkeersregelinstallaties, etc. We werken aan de voorbereiding van de digitalisering door wegbeheerders.

In de wereld van slimme mobiliteit is innovatie nog erg belangrijk, vanwege het nieuwe en vernieuwende karakter van de subthema's. Samen met diverse partijen hebben we daarom een Mobiliteits Innovatie Centrum opgericht, onder de naam: hive.mobility. Het doel van hive.mobility is om kennis, expertise en initiatieven van de verschillende deelnemende organisaties te verbinden, de positie van de noordelijke regio verder te versterken en zichtbaar te maken als koploper op het gebied van smart mobility. Met de samenwerking tussen partijen wordt een veelheid aan disciplines gebundeld die werken aan de (door-) ontwikkeling, integratie en vooral ook implementatie van de kansen die nieuwe, innovatieve technologische ontwikkelingen en digitalisering bieden voor verdere verduurzaming van goederen- en personenvervoer. In 2020 werken we via een gezamenlijke innovatieagenda aan vijf thema's: slimme (stads)logistiek, open en verbonden logistieke en mobiliteitsnetwerken, verduurzaming van de mobiliteit en infrastructuur, autonoom vervoer en slimme netwerken.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR OV bureau	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerder in het openbaar vervoer. Wij nemen samen met de provincies Groningen en Drenthe deel aan het OV-bureau.
Beleidsrisico	Daar waar doorstroming door toename van het verkeer en werkzaamheden meer onder druk komt te staan, leidt dit tot langere reistijden en gaat dit ten koste van de stiptheid. Dit heeft ook invloed op de kosten voor het openbaar vervoer.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Verkeer						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
07.1	Fiets	4.804	2.805	2.792	2.769	2.941
07.1.2	Een samenhangend fietsnetwerk	1.210	942	942	942	942
07.1.4	Fietsparkeren op maat	3.594	1.863	1.849	1.827	1.999
07.2	Openbaar vervoer	1.635	635	35	1.457	591
07.2.1	Bereikbaarheid dynamo's HOV	1.470	470	-130	1.292	426

07.2.2	Stedelijke bereikbaarheid OV	165	165	165	165	165
07.3	Auto	311	265	265	265	265
07.3.1	Bereikbaarheid dynamo's auto	165	165	165	165	165
07.3.2	Stedel. bereikbaarheid auto	146	100	100	100	100
07.4	Parkeren	14.071	16.590	16.698	16.971	17.076
07.4.1	Parkeervoorzieningen	2.280	2.353	2.353	2.353	2.353
07.4.2	Parkeerbedrijf	11.791	14.237	14.345	14.618	14.723
07.5	Verkeersveiligheid	325	103	103	103	103
07.5.1	Verkeersveiligheid	325	103	103	103	103
07.6	Overig verkeer	12.153	9.780	10.108	10.394	10.647
07.6.1	Overig verkeer	12.153	9.780	10.108	10.394	10.647
	Totaal	33.299	30.178	30.000	31.959	31.623
	Baten					
07.4	Parkeren	20.231	22.597	23.521	26.222	24.370
07.4.1	Parkeervoorzieningen	2.889	3.001	3.001	3.001	3.001
07.4.2	Parkeerbedrijf	17.342	19.596	20.520	23.221	21.369
07.6	Overig verkeer	1.196	0	31	62	62
07.6.1	Overig verkeer	1.196	0	31	62	62
	Totaal	21.428	22.597	23.552	26.284	24.432
	Geraamd resultaat voor bestemming	11.872	7.580	6.448	5.675	7.191
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	2913	2.222	2.620	2.968	2.586
	Totaal onttrekkingen	0	354	0	0	0
	Geraamd resultaat na bestemming	14.784	9.449	9.068	8.643	9.777

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
21	Fietsenstalling V&D	7.1	S	-300	-300	-300	-300
22	Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	7.1	I	-300	-300	-250	
	Totaal deelprogramma 7.1			-600	-600	-550	-300
37	Stationsgebied	7.2	S		-400	-1.822	-1.956
	Totaal deelprogramma 7.2			0	-400	-1.822	-1.956
26	Motie parkeren diepenring	7.4	S	-40	-40	-40	-40
27	Kapitaallasten binnenstad	7.4	S	-180	-360	-540	-540
	Totaal deelprogramma 7.4			-220	-400	-580	-580
38	Terugdringen autoverkeer: fiets & OV	7.6	S	-235	253	-253	-253
39	Oosterhamrikzone	7.6	S		-250	-250	-250
	Totaal deelprogramma 7.6			-235	-503	-503	-503
	Totaal programma 7			-1.055	-1.903	-3.455	-3.339

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen 2020-2023

07 Verkeer	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
07.1 Fiets								
Fietsmaatregelen		175						
Totaal 07 Verkeer	0	175	0	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020.

Overzicht hervormingen 2020-2023

07 Verkeer	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
07.1 Fiets							
Fietsparkeren onder vm V&D	300						
07.2 Openbaar vervoer							
SIF-middelen (struct)			2.000				
SIF-middelen (incid)						1.000	
07.4 Parkeren							
Uitbreiding betaald parkeren		150			200		
Parkeergarage Leonard Springerlaan				2.000			
07.6 Overig verkeer							
Intensiveringsmiddelen verkeer	300						
Ringsparen		381		381		381	
Binnenstadmiddelen	200						
Totaal 07 Verkeer	800	531	2.000	2.381	200	1.381	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

7.1 Fiets	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	1.999	0	1.999

Afwijking bestaand beleid	1.874	0	1.874
----------------------------------	--------------	----------	--------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 1,9 miljoen euro lager.

Fietsenstalling V&D (V 2 miljoen euro)

In 2019 is 2 miljoen euro incidenteel beschikbaar gesteld voor de fietsenstalling in de kelder van de voormalige V&D. In de begroting 2020 ramen we dit terug. Dit zorgt voor een lastendaling van 2 miljoen euro.

Overig (N 56 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 56 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	125		125
---------------------------------------	------------	--	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023. De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

7.2 Openbaar vervoer	Lasten	Baten	Saldo
----------------------	--------	-------	-------

(Bedrag x 1.000 euro)	1.000	0	1.000
-----------------------	-------	---	-------

Afwijking bestaand beleid

De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht

Intensiveringen / Hervormingen	1.000		1.000
--------------------------------	-------	--	-------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

7.3 Auto	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	46		46

Afwijking bestaand beleid	46		46
---------------------------	----	--	----

De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht

7.4 Parkeren	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-2.519	2.366	-153

Afwijking bestaand beleid	-2.519	2.246	-273
---------------------------	--------	-------	------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 2,5 miljoen euro hoger.

Parkeergarage Forum Groningen (N 2,5 miljoen euro)

De lastenstijging van 2,5 miljoen euro wordt vrijwel geheel veroorzaakt door kosten van de nieuwe parkeergarage Forum Groningen. Het aandeel van de kapitaallastenstijging hierin bedraagt 2,1 miljoen euro.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 2,3 miljoen euro hoger.

Straatparkeren (V 1,1 miljoen euro)

Een belangrijk deel van deze stijging wordt veroorzaakt doordat we extra opbrengsten uit straatparkeren hebben geraamd in de begroting 2020 (1,1 miljoen euro).

Parkeergarage Forum Groningen (V 1 miljoen euro)

Daarnaast zorgt de opening van de nieuwe parkeergarage onder Forum Groningen voor een geraamde batenstijging van 1 miljoen euro.

Parkeergarages overige (V 0,1 miljoen euro)

Overige begrote mutaties in relatie tot parkeergarages leiden tot een ton aan inkomstenstijging.

Overige afwijkingen (V 27 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op een voordeel van 27 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen		120	120
--------------------------------	--	-----	-----

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

7.5 Verkeersveiligheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	222		222

Afwijking bestaand beleid	222		222
----------------------------------	------------	--	------------

De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht

7.6 Overig verkeer	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	2.373	-1.196	1.177

Afwijking bestaand beleid	1.492	-1.196	296
----------------------------------	--------------	---------------	------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 1,5 miljoen lager.

Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer (V 1,051 miljoen euro)

Voor Stadsbeheer hanteerden we tot nu toe afzonderlijke privaatrechtelijke tarieven voor de volgende vijf producten:

- Inzameling van bedrijfsafval,
- Commerciële straatreiniging,
- Onderhoud reparaties derden,
- Verkoop van brandstoffen en
- Leasen.

In de begroting 2020 voegen we deze afzonderlijke privaatrechtelijke heffingen samen onder één noemer Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer. Hiervoor dienen de lasten en baten van de betreffende producten op één plek in de begroting te worden opgenomen, conform het Besluit Begroting en verantwoording (BBV). Wij hebben deze lasten en baten nu overgeheveld naar deelprogramma 9.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte. Voor dit deelprogramma betekent deze verschuiving een lastendaling van ruim 1 miljoen euro doordat de lasten bij verkoop brandstof heffing, Leasen en onderhoud reparaties derden niet meer begroot worden in deelprogramma 7.6 Overig verkeer.

Pilot Stedelijke Distributie (V 338 duizend euro)

In 2019 hebben we incidenteel rijksmiddelen ontvangen voor een pilot stedelijke distributie en verwerkt in de begroting 2019. In deze begroting ramen we deze middelen weer terug. Dit zorgt voor een lastenstijging van 338 duizend euro.

Overige afwijkingen (V 103 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op een voordeel van 103 duizend euro.

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 1,2 miljoen euro lager.

Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer (N 1,196 miljoen euro)

Ook voor de baten geldt dat de opbrengsten van verkoop brandstoffen, leasen en onderhoud reparaties derden niet meer begroot worden in deelprogramma 7.6 Overig verkeer. Het overhevelen van deze lasten en baten naar deelprogramma 9.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte heeft als effect een daling in de baten van bijna 1,2 miljoen euro binnen dit deelprogramma.

Intensiveringen / Hervormingen	881		881
---------------------------------------	------------	--	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Financiële risico's

Naam risico Programma 7	Verkeer- en vervoersprojecten Verkeer
Omschrijving	<p>Risico's bij verkeer- en vervoersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de hoogte van de investeringskosten. Vooraf worden deze risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben.</p> <p>Bij de grote verkeersprojecten (= investering meer dan 5 miljoen euro) bepalen we het risico op 10% van de investeringskosten. Daarbij beoordelen we de mogelijkheid om bij te sturen in het project (beheersmaatregelen). Op projectniveau kunnen dat bijvoorbeeld zijn: het werken met een plafondprijs in de aanbesteding, het rekening houden met een percentage onvoorzien in de kostenraming of het in beeld brengen van besparingsmogelijkheden.</p> <p>Risico's die niet binnen de beschikbare middelen van het project kunnen worden opgelost, worden meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen voor verkeersprojecten.</p> <p>Voor projecten die voortvloeien uit de Netwerkanalyse 2013 (totale omvang gemeentelijke middelen 20 miljoen euro,) is besloten dat voor- en nadelen mogen worden verrekend binnen het totale programma (gesloten financiering). Financiële tegenvallers kunnen dus binnen het totaal beschikbare budget worden opgevangen. Dit kan effect hebben op de projecten die uitgevoerd kunnen worden, maar voor het geheel geldt dat geen sprake is van een financieel risico voor de gemeente Groningen.</p> <p>Zernikelaan</p> <p>Voor het project Zernikelaan ramen we het risico op 10% van het gemeentelijk aandeel in de totale financiering (RUG en Hanzehogeschool nemen ook een deel van de kosten voor hun rekening en een deel van de dekking komt uit de middelen voor de Netwerkanalyse). De risico's worden gelijk verdeeld over gemeente, RUG en Hanzehogeschool.</p> <p>Dat betekent dat over een bedrag van 4,37 miljoen euro een risicoberekening plaatsvindt. Het risico komt daarmee op 437 duizend euro. De kans van optreden komt op 50%. Risicobedrag van afgerond 200 duizend euro blijft constant gedurende de komende jaren. Bij oplevering kan het risico vervallen.</p> <p>Stationsgebied Haren</p> <p>De gemeente werkt aan de ontwikkeling van het Stationsgebied in Haren. Onderdeel van de ontwikkeling is het realiseren van een fiets- voetgangersverbinding tussen Oosterhaar en het centrum van Haren, ter hoogte van het station. Daarnaast wordt de omgeving van het station aangepakt. Het risico bij de investeringen in het stationsgebied van Haren wordt ingeschat op 800 duizend euro. Dit risico bestaat voor het grootste deel uit een risico op vertraging, risico op verlies van cofinanciering en het risico op hogere uitvoeringskosten.</p>
Risicobedrag 2020	1,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,0 miljoen euro

Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	

Naam risico Programma 7	Parkeerbedrijf Verkeer
	<p>Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren. Op basis van de meerjarenprognose 2020 is het incidentele risico gekwantificeerd op 1,4 miljoen euro voor de periode 2020-2023. Ten opzichte van het risico in de rekening 2018 is het risico voor de jaarschijf 2020 met circa 0,6 miljoen euro afgenomen. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:</p> <p>1) Lager renterisico Voor 2023 is in de rekening 2018 rekening gehouden met een rentestijging, bij de actualisatie van de begroting 2020 is de rente voor 4 jaar ingerekend op de rop van 2020. Hierdoor neemt het renterisico af met 0,2 miljoen euro.</p> <p>2) Lager risico bezettingsgraad parkeergarages De exploitaties van de Damsterdiepgarage, Boterdiepgarage en Forum garage zijn opnieuw beoordeeld en begroot, mede op basis van de realisatiecijfers vanuit de jaarrekening 2018. Dit leidt tot een lager risico van 0,6 miljoen euro.</p> <p>3) Hoger risico straatparkeren Het hogere risico 0,15 miljoen wordt verklaard doordat er meer opbrengsten zijn begroot, oa als gevolg van de tariefsverhoging op vergunningen.</p>
Risicobedrag 2020	1,40 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,58 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,65 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,78 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico Programma 7	Risico parkeerhandhaving Verkeer
Omschrijving	<p>In de begroting houden we rekening met een geraamde opbrengst uit naheffingsaanlagen. We lopen een risico dat we de geraamde opbrengst in een jaar niet kunnen realiseren. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld weersinvloeden die de handhaving bemoeilijken of technische storingen waardoor er niet gehandhaafd kan worden. Pas aan het eind van het jaar blijkt of de geprognosticeerde opbrengst is gehaald en of het risico zich voordoet.</p> <p>We schatten het structurele risico in op 150 duizend euro tot 200 duizend euro. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met 200 duizend euro en een kans van optreden van 75%.</p>
Risicobedrag 2020	200 duizend euro

Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	200 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	200 duizend euro
Kans 2022	75%
Risicobedrag 2023	200 duizend euro
Kans 2023	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2018
Actie	

Programma 8 Wonen

We willen een gemeente zijn met een voortreffelijk woonklimaat waar voor iedereen plek is. We streven daarom naar een gevarieerd woningaanbod in aantrekkelijke wijken en dorpen die ruimte bieden aan alle bevolkingsgroepen en leefstijlen.

Eenzijds werken we aan deze doelstelling door nieuwe woningen te bouwen. We willen goede en duurzame woningen bouwen voor verschillende doelgroepen, in een mix van koop en (sociale) huur, in de gehele gemeente Groningen. Hierdoor brengen we de doorstroming op de woningmarkt op gang en realiseren we evenwichtige wijken. Om te zorgen voor voldoende betaalbare sociale huurwoningen maken we jaarlijks prestatieafspraken met de woningcorporaties. Voor Haren en Ten Boer continueren we het bestaande beleid ten aanzien van nieuwbouw en herstructurering. In 2020 leveren we een nieuwe woonvisie op met het oog op de nieuwe gemeente. De woonvisie is de basis voor de prestatieafspraken met de corporaties.

Daarnaast hebben we veel aandacht voor de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad en woonomgeving. Samen met de bewoners in de wijken en dorpen maken we hiervoor plannen. Een belangrijke opgave in dit verband is energie te besparen in bestaande woningen (particuliere woningen en corporatief bezit).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Het tempo van de realisatie van de woningbouw en de wijkvernieuwing zal worden beïnvloed door de bezuinigingen die we in deze begroting helaas moeten doorvoeren. Er is daarbij voor gekozen om een aantal grote projecten zoals de Stadshavens en de ontwikkeling van het Suikerfabriekterrein onverminderd door te zetten, maar voor een aantal kleinere projecten zal dit direct effect hebben. In het Meerjarenprogramma Wonen komen we daar op terug. Ook kan dit betekenen dat het wellicht moeilijk gaat worden om de doelstelling m.b.t. de sociale woningbouw te realiseren (30% van de totale productie).

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen in de gemeente Groningen:

- Een voortreffelijk woonklimaat en aantrekkelijke wijken en dorpen met een gevarieerd woonaanbod dat ruimte biedt aan alle bevolkingsgroepen en leeftijden;
- Goede en duurzame nieuwe woningen bouwen;
- Doorstroming op de woningmarkt en evenwichtige wijken en dorpen;
- De kwaliteit en duurzaamheid van bestaande woningvoorraad verbeteren;
- Zorgvuldig beheer van ons cultuurhistorisch erfgoed.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Woonvisie Wonen in Stad \(2015\)](#)

[Meerjarenprogramma Wonen 2019 - 2022 \(mei 2019\)](#)

[Bouwoffensief, bouwen aan Groningen \(2013\)](#)

[Samen Sterk in Stad \(meerjaren beleidsvisie Wmo 2012\)](#)

[Masterplan Groningen EnergieNeutraal \(2011\)](#)

[Regionale Woningbouwafspraken \(2012\)](#)

[Het Nieuw Lokaal Akkoord 2.0 \(2011\)](#)

[Monitor Jongerenhuisvesting \(2015\)](#)

[Jaarprogramma Archeologie \(2013\)](#)

[Erfgoedverordening \(2010\)](#)

[Beleidsregels Archeologie \(2011\)](#)

[Bestedingsprogramma's ISV-Monumenten \(2017\)](#)

[Analyse Zorgen voor Morgen \(2012\)](#)

[Woonvisie Haren 2016-2021](#)

Relevante ontwikkelingen

De druk op de woningmarkt in de gemeente Groningen blijft onverminderd groot. De prijzen van woningen in de bestaande voorraad blijven stijgen, nieuwbouwwoningen worden snel verkocht en in de huurmarkt nemen de wachttijden toe. Ook de groei van het aantal (internationale) studenten leidt tot (piek)tekorten in het aanbod van wooneenheden voor jongeren. Er spelen belangrijke thema's op de woningmarkt zoals meer sturing om ervoor te zorgen dat de woningmarkt voor iedereen toegankelijk blijft, zorgen voor voldoende betaalbare woningen en een ongedeelde gemeente. Thema's die allemaal aan bod komen in de nieuwe woonvisie die we begin 2020 gaan opleveren.

Gelukkig zijn er veel woningen in aanbouw. In de gemeente Groningen vinden op veel plekken nieuwe ontwikkelingen plaats, zoals in het Ebbingekwartier, rondom winkelcentrum Paddepoel, langs de Friesestraatweg en in uitbreidingswijken als het Reitdiep en Meerstad. Ook in Haren-Noord worden gezinswoningen gerealiseerd.

Voor jongeren zitten voor de komende jaren nog een flinke productie in de planning. In 2020 verwachten wij de oplevering van het project aan de Hoogeweg 1 (698 eenheden) en de Brivec locatie (58 eenheden). Door de inzet op kwalitatief goede nieuwbouw kunnen we ons beleid op kamerverhuur continueren. Dit betekent in principe dat ook in 2020 geen nieuwe kamerverhuur wordt toegevoegd.

We merken wel een toenemende druk op de sociale huurwoningen. In de prestatieafspraken houden we daarom vast aan het toevoegen van netto ruim 200 sociale huurwoningen per jaar.

In de wijkvernieuwingswijken gaan we verder met de projecten zoals genoemd in de uitvoeringsprogramma's die in 2019 door de gemeenteraad zijn vastgesteld. Hiermee werken we in Selwerd, Beijum, Indische Buurt/ De Hoogte en de Wijert aan integrale projecten op het gebied van leefbaarheid en vernieuwing van de woningvoorraad.

In 2020 zetten we volop in op nieuwbouw in bestaand stedelijk gebied (onder andere in de Oosterhamrikzone, Eemskanaalzone, Reitdiepzone, Engelse Kamp) en de afronding van wijkvernieuwing in de Grunobuurt. Ook in onze uitleggebieden als Meerstad en Reitdiep houden we de druk erop om voldoende nieuwbouw te realiseren. We blijven tempo maken met de planontwikkeling voor nieuwe gebieden zoals de Stadshavens en het Suikerfabriekterrein en geven een impuls aan de sociale huurwoningmarkt. We geven dit de hoogste prioriteit; er zullen meer locaties moeten worden ontwikkeld voor koop, sociale huur en (middel)dure huur. Van belang voor het daadwerkelijk realiseren van noodzakelijke nieuwbouw de komende jaren is dat we een stedelijk fonds opzetten waaruit de noodzakelijke (vaak onrendabele en project overstijgende) investeringen kunnen worden gefinancierd.

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. We gaan in 2020 daarom door met onze inspanningen op het gebied van ouderen- en

zorghuisvesting. We willen het mogelijk maken dat mensen zo lang mogelijk op een goede manier in hun eigen woning kunnen blijven wonen, onder andere door het moderniseren van bestaande woningen en woonomgevingen en het verbeteren van de communicatie over wonen en zorg.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 8.1 Gezinnen

Het bieden van voldoende kwalitatief goede huisvestingsmogelijkheden voor gezinnen (huishouden van één of twee personen met kind(eren) die samen een leefeenheid vormen) is één van de belangrijkste doelen in het woonbeleid. We willen dat het aantal gezinshuishoudens dat in de gemeente Groningen blijft of komt wonen toeneemt. De mogelijkheid tot het binden van gezinnen hangt af van vraag en aanbod. Onze inzet is erop gericht om gezinnen die binnen de regio Groningen-Assen willen verhuizen te behouden voor de gemeente Groningen door hen een passend aanbod te bieden.

In dit deelprogramma gaan we in op het bouwen in bestaand stedelijk gebied en op uitleglocaties. Bij deze locaties gaat het overigens niet alleen over woningbouw voor gezinnen, ook andere doelgroepen kunnen hier worden bediend. We gaan in 2020 inzetten op een versnelling van de woningbouwproductie bij binnenstedelijke locaties, maar ook in Meerstad. Mede gelet op de verwachte groei van de woningbehoefte, gaan we ook op zoek naar potentieel nieuwe woningbouwlocaties in binnenstedelijk gebied. Het gaat hierbij niet alleen om koopwoningen, er bestaat ook een grote behoefte aan vrije sector huurwoningen. En samen met de corporaties kijken we naar nieuwe locaties voor sociale huurwoningen.

In 2020 gaan we daarom verder met de planvorming voor het Suikerfabriekterrein en deelgebieden in de Eemskanaalzone. Daarnaast wordt gestart met de ALO-locatie, De Meeuwen, Flamingostraat (Stadswerf) en kavels in Ten Boer (Dijkshorn). Door hierin het voortouw te nemen willen we de woningbouwproductie de komende jaren versnellen. Zoals aangegeven hebben de voorgestelde bezuinigingen voor een aantal projecten gevolgen wat betreft de fasering. In het Meerjarenprogramma Wonen komen we hierop terug.

Beleidsvelden

- Bouwen in de uitleg
- Bouwen in de bestaande stad

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) dat is verhuisd naar de regio Groningen-Assen	340	<350
Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) binnen de gemeente Groningen	26.113	28.000
Aantal gezinnen dat verhuist van de regio Groningen-Assen naar de gemeente Groningen	180	>200
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de uitleg (exclusief jongerenhuisvesting)	300	300
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de bestaande stad (exclusief jongerenhuisvesting)	900	900

Het cijfer dat gezinshuishoudens (met 1 of meerder kinderen) geven voor hun woning	8	8
% gezinshuishoudens dat woont in een (zeer) prettige buurt	95%	95%

8.1.1 Bouwen in de uitleg

Om voldoende woningen voor gezinnen in de gemeente aan te kunnen bieden, ontwikkelen we samen met marktpartijen diverse woningbouwprojecten in uitleggebieden. De nadruk bij de stadsuitbreiding ligt op de ontwikkeling van Meerstad. Aan de westkant in onze gemeente ontwikkelen we Reitdiep fase 3 en 4. Tevens wordt in 2020 de planontwikkeling voor de Held 3 gestart. Door de bezuinigingen op het Stedelijk InvesteringsFonds (SIF) moeten we tegen de tijd dat de planvorming concreet wordt, opnieuw de benodigde financiële middelen beschikbaar stellen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen in uitleggebieden (exclusief jongerenhuisvesting)	220	300
Aantal woningen in de pijplijn voor de uitleg (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	320	300
Aantal gerealiseerde grondgebonden woningen in de uitleggebieden	300	300

Hoe staan we ervoor?

De verkoop van kavels in Meerstad blijft voorspoedig lopen. De kavels in Reitdiep zijn allemaal verkocht en ook projectmatig zijn de meeste projecten in verkoop of reeds verkocht.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen jaarlijks gemiddeld een plancapaciteit van 300 woningen. Het overgrote deel van deze woningen moet in Meerstad landen. Nu Reitdiep grotendeels is uitontwikkeld, starten we met de planontwikkeling van de Held 3. Met de andere partijen in het gebied gaan we daarvoor een stedenbouwkundig plan opstellen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verkoop van kavels en projectmatige woningen in onder andere Meerstad, Haren-Noord en Dijkshorn.
- Starten van de planontwikkeling voor de Held 3.

8.1.2 Bouwen in de bestaande stad

Veel mensen willen in de stad, dicht bij het centrum, wonen. Niet alleen in een appartement, maar ook in een grondgebonden eengezinswoning. We zetten in op voldoende binnenstedelijke plancapaciteit om te voorzien in de woningbouwbehoefte. Daarmee kunnen we ook gezinnen aan de gemeente binden. We zien dat juist binnenstedelijke projecten eigenlijk altijd goed verkopen. We willen nieuwe woonconcepten ontwikkelen, waarbij we ook nieuwe doelgroepen een kans geven om in en rond de binnenstad te wonen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen en appartementen (exclusief jongerenhuisvesting)	650	650
Aantal woningen in de pijplijn voor de bestaande gemeente (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	1.170	800

Aantal gerealiseerde woningen in de bestaande gemeente (excl. jongerenhuisvesting)	900	800
--	-----	-----

Hoe staan we ervoor?

Er wordt volop in de bestaande stad gebouwd. In de Reitdiepzone vordert de bouw van de Woldring locatie en de Brivec locatie. Verder worden er woningen gerealiseerd in het Ebbingekwartier, Kempkensberg, Engelse Park en de Grunobuurt.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen jaarlijks een gemiddelde plancapaciteit van 650 grondgebonden woningen en appartementen voor het bestaand bebouwd gebied in onze wijken en dorpen. Voor 2020 verwachten we dat we circa 650 woningen gaan realiseren (exclusief jongerenhuisvesting).

Wat gaan we hiervoor doen?

- We blijven kijken naar manieren waarop we onze eigen locaties goed in kunnen zetten voor het realiseren van voldoende woningen in de gemeente Groningen. Zo willen we starten met de planologische procedure voor het Suikerfabriekterrein en de Eemskanaalzone (Stadshavens).
- In onder andere de Reitdiepzone en de Oosterhamrikzone starten we met de realisatie van nieuwe woningbouwprojecten.
- Daarnaast blijven we initiatieven van marktpartijen faciliteren en werken daarbij samen met omwonenden en andere belanghebbenden om kwalitatief goede plannen te maken.

Deelprogramma 8.2 Jongerenhuisvesting

We willen de groeiende groep jongeren goede huisvesting bieden. Deze groep groeit de laatste jaren ook door een toename van het aantal internationale studenten. Deze keus voor kwaliteit past ook bij de ambitie om Groningen de onderwijsstad van Nederland te laten zijn en blijven. In Groningen is geen behoefte aan meer kleine onzelfstandige kamers. Veel jongeren en ook de internationale studenten willen graag meer ruimte en kwaliteit. Daar willen we wat aan doen. Tegelijk willen we de balans in de wijken herstellen door het verminderen van de druk op de bestaande voorraad. Ook stimuleren we dat de kwaliteit van de bestaande verhuurpanden omhoog gaat. We bevorderen het prettig samenleven van studenten en andere inwoners. Naast zorgen voor voldoende kwalitatieve huisvesting voor studerende jongeren, hebben we ook aandacht voor jongeren die starten op de woningmarkt. Door de krapte op de woningmarkt en strengere eisen voor het krijgen van een hypotheek zien we dat starters het steeds moeilijker hebben om een geschikte woning te vinden zowel in de huur als in de koop. We gaan hiervoor in gesprek met beleggers en eventueel ook met corporaties om meer huurwoningen in het middensegment te realiseren.

Beleidsvelden

- Kwaliteit jongerenhuisvesting
- Kamer-verhuurbeleid
- Wijs

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal toegevoegde zelfstandige woningen jongerenhuisvesting door nieuwbouw of transformatie	1.075	900
% jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	80%	80%

% internationale jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	70%	70%
% inwoners dat aangeeft dat de omgang tussen student en inwoner goed is	70%	70%
Wachttijd voor onzelfstandige kamer	< 2 weken	-
Wachttijd voor zelfstandige kamer	< 2 maanden	-
Aantal klanten dat (zeer) tevreden is over Wijk Inzet Jongeren & studenten (WIJS)	70%	70%

8.2.1 Kwaliteit jongerenhuisvesting

Groningen groeit de komende jaren vooral door aanwas van jongeren en (internationale) studenten. We willen kwalitatief goede huisvesting voor deze doelgroep. Hierdoor blijven we een aantrekkelijke gemeente voor jongeren en studenten en versterken we de concurrentiepositie van de onderwijsinstellingen.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat een groot deel van de jongeren een verhuiscens heeft. Veelal willen ze verhuizen naar een grotere wooneenheid met eigen voorzieningen. We willen in deze behoefte voorzien door kwalitatief hoogwaardige nieuwbouw toe te voegen op de locaties waar wij dat het meest passend vinden.

Naast kwalitatieve nieuwbouw streven we naar kwaliteitsverbetering in de bestaande voorraad. Met ons beleid voor kamerverhuur willen we de toevoeging van meer kamers afremmen. Ook stimuleren we kamerverhuurders om bestaande kamers om te zetten naar grotere appartementen of om grotere appartementen toe te voegen.

Een ander belangrijk thema is goed verhuurderschap. Met de nieuwe verhuurdersvergunning hebben we een instrument in handen om misstanden op de kamerverhuurmarkt aan te kunnen pakken.

De forse groei van het aantal internationale studenten stelt ons voor een nieuwe opgave als het gaat om huisvesting. Samen met de onderwijsinstellingen, corporaties en de markt zetten we ons in op het toevoegen van extra eenheden om daarmee internationale studenten op een kwalitatief goede manier te huisvesten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal geplaatste fietsenklemmen	200	200
Plancapaciteit voor aantal zelfstandige woningen jongerenhuisvesting	2.646	1.775
Aantal zelfstandige woningen voor jongeren in de pijplijn (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	1.079	1.000

Hoe staan we ervoor?

De komende jaren staan enkele duizenden nieuwe woningen voor jongeren gepland. In bijvoorbeeld de Reitdiepzone en Paddepoel wordt volop gebouwd. Wij gaan er vanuit dat we hiermee voor de langere termijn voldoende aanbod hebben om in de kwalitatieve vraag van jongeren te voorzien. Voor internationale studenten zien we op middellange termijn nog een behoefte van 1.000 tot 1.500 woningen. De afgelopen jaren heeft dit aan het begin van het nieuwe studiejaar tot huisvestingsproblemen geleid. In 2020 zetten we de samenwerking in het convenant met onderwijsinstellingen, corporaties en studentenorganisaties voort.

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 kijken we als onderdeel van de woonvisie ook nadrukkelijk naar de huisvesting van jongeren. Samen met de onderwijsinstellingen, corporaties en studentenorganisaties maken we nieuwe lange termijn prognoses en kijken we of er aanvullende programma nodig is. De huisvesting van internationale studenten en dan vooral de piekperiode blijft ook in 2020 een belangrijk aandachtspunt.

We blijven inzetten op het verbeteren van de informatievoorziening (bijvoorbeeld via www.athomeingroningen.com) en transparantie op de woningmarkt voor jongeren.

Voor het verbeteren van de kwaliteit van de bestaande kamerverhuurmarkt geven we uitvoering aan 'Kamers in de Lift'. De focus ligt daarbij op de aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt met het in 2019 ingevoerde nieuwe vergunningstelsel. In 2020 geven we uitvoering aan de professionalisering van het huurteam.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We voeren de afspraken uit het convenant Studenten- en Jongerenhuisvesting Groningen 2019 - 2022 uit, bestaande uit:
  - Verbeteren van prognoses;
  - Afspraken maken over productieaantallen;
  - Verbeteren van voorlichting en communicatie aan jongeren en studenten.
- We onderzoeken de mogelijkheden voor het ontwikkelen van jongerenhuisvesting op Zernike Campus;

8.2.2 Kamerverhuurbeleid

Verhuurders voegen vooral in de populaire wijken en in de binnenstad kamerverhuur toe. De afgelopen jaren heeft dit op verschillende plekken geleid tot een verstoring van het evenwicht en minder woonkwaliteit zowel voor omwonenden als de huurders zelf. Met het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen hebben we de toevoeging van nieuwe kamerverhuur ingeperkt. We werken alleen nog mee aan nieuwe kamerverhuur op locaties die zich hier in het bijzonder voor lenen. Met nieuwbouw voorzien we in de kwalitatieve vraag die jongeren hebben.

De aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt heeft hoge prioriteit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal verstrekte onttrekkingsvergunningen voor kamerverhuur	5	0

Hoe staan we ervoor?

Met het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen (HBW) hebben we voor de gehele stad de mogelijkheid voor het toevoegen van nieuwe kamerverhuur ingeperkt. Ook hebben we ongewenste ontwikkelingen zoals het optoppen van woningen en het bebouwen van binnenterreinen zoveel mogelijk ingeperkt. Wij verwachten dat in 2020 in principe geen nieuwe kamerverhuur wordt toegevoegd.

Met de invoering van de verhuurdersvergunning hebben we een instrument om misstanden op de kamerverhuurmarkt aan te pakken.

Wat willen we bereiken in 2020?

We zetten het ingezette beleid voort. We blijven kwalitatief hoogwaardige nieuwbouw voor jongeren en studenten toevoegen. Wij willen in principe geen nieuwe kamerverhuur in de bestaande kamerverhuurmarkt.

Met het nieuwe vergunningstelsel hopen we te bereiken dat we minder signalen krijgen van misstanden op de kamerverhuurmarkt. Als we deze signalen wel ontvangen gaan we deze met het nieuwe vergunningstelsel proberen aan te pakken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Faciliteren van nieuwbouw voor jongeren met aandacht voor de huisvesting van internationale studenten;
- Met het nieuwe vergunningstelsel uitvoering geven aan de aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt;
- Verdere uitvoering van 'Kamers in de Lift'.

8.2.3 Wijs

Wij willen het samenleven tussen studenten en andere inwoners bevorderen. Uit onderzoek blijkt dat zij weinig met elkaar in contact komen en het ook moeilijk vinden om contact te leggen. Als dit wel gebeurt, ontstaat meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming en heeft dit een positief effect op de manier waarop studenten en andere inwoners samenleven.

Om dit contact te bevorderen zetten we in op [WIJS](#) (Wijkinzet door Jongeren en Studenten) en stimuleren we via www.stadclickt.nl en de subsidies 'Leven in stad' initiatieven tussen studenten en andere inwoners.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal studenten dat via WIJS actief is in de buurt	1.000	1.200
Aantal bewoners dat via WIJS diensten afneemt	1.000	1.100
Aantal bezoekers van website stadclickt	-	175.000

Hoe staan we ervoor?

Studenten kunnen als onderdeel van hun onderwijsprogramma studiepunten krijgen als ze met concrete vragen en opdrachten van bewoners, bewonersinitiatieven en opdrachtgevers uit het werkveld aan de slag gaan. Doordat WIJS steeds bekender wordt voor studenten, wordt WIJS steeds aantrekkelijker voor studenten om in de samenleving aan de slag te zijn via WIJS. Daarnaast komen steeds meer studenten van de Rijksuniversiteit met WIJS in aanraking. Ook de samenleving krijgt meer bekendheid met WIJS: steeds meer bewoners en opdrachtgevers melden zich om samen te werken met studenten of hulp te krijgen van studenten. Namens WIJS hebben in studiejaar 2018-2019 ongeveer 900 studenten zich ingezet voor de gemeente. Ze hebben onder andere (1) meer dan 700 bewoners geholpen door middel van ondersteuning of het (mede) organiseren van activiteiten, (2) onderzoek gedaan in wijken, buurten en straten en (3) diverse activiteiten opgezet voor verschillende opdrachtgevers in meer dan 80 projecten/opdrachten.

WIJS wordt steeds verder uitgebreid. Zo gaat WIJS een samenwerking aan met de Rijksuniversiteit en Stichting WIJ. Daarnaast gaat er een structureel onderwijsprogramma worden ontwikkeld waar MBO-, HBO-, en WO studenten in opdracht van WIJS gaan samenwerken aan maatschappelijke thema's. Ook zijn er afspraken gemaakt met de verhuurder van het hoofdkwartier van WIJS om te gaan verbouwen. Verder gaat WIJS zichtbaar worden met spreekuren en onderzoeken op meerdere locaties, waaronder het Floreshuis (Korrewegwijk). Tevens is WIJS bezig met het schrijven van subsidieaanvragen, zoals de City Deal Kennis Maken en het Comeniusprogramma. Tot slot zijn er steeds meer professionals actief betrokken bij WIJS, waardoor samen met studenten meer resultaten ten behoeve van de samenleving worden geboekt.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We willen dat het aantal opleidingen en studenten dat via WIJS-projecten, initiatieven en onderzoeken voor de buurt uitvoert, continueert;
- We willen samenwerkingen aangaan met meer partijen, zoals de Rijksuniversiteit Groningen, het Alfa-College, Stichting WIJ en andere (welzijns-)organisaties;
- We willen dat het aantal bewoners dat via WIJS diensten afneemt volgend jaar stijgt;
- We willen dat WIJS subsidies en fondsen gaat aanschrijven
- We willen dat het aantal externe opdrachtgevers dat via WIJS diensten afneemt, volgend jaar stijgt;
- Verder willen we dat WIJS een aantal meerjarige programma's gaat ontwikkelen waardoor de inzet van studenten voor de gemeente voor de aankomende jaren is gewaarborgd;
- We willen ook kijken of in meer wijken plekken kunnen komen waar bewoners diensten kunnen afnemen, zoals in de Korrewegwijk. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken- Oude Wijken](#);
- We ondersteunen minimaal 5 buurtinitiatieven rondom de leefbaarheid tussen studenten en andere inwoners met micro-financiering;
- We willen het platform 'Leven in stad' verder uitbreiden met partijen die zich bezighouden met thema's rondom jongerenhuisvesting waaronder de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De samenwerking met de onderwijsinstellingen en andere partijen intensiveren en structureren om WIJS te verbreden;
- Het in stand houden van het hoofdkwartier van WIJS in Paddepoel en op meerdere dagen in het Floreshuis (Korrewegwijk) actief zijn, activiteiten in stand houden en meer activiteiten opzetten (spreekuren, workshops, onderzoek) in andere wijken;
- De effecten van WIJS zichtbaar maken door middel van een evaluatierapport en een jaarverslag;
- Het oprichten van een platform waar onderzoeken van studenten van WIJS op gepubliceerd worden.

Deelprogramma 8.3 Wonen en zorg

Ouderen en mensen met een beperking willen (en dienen) zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, het liefst in hun eigen woning of een geschikte woning in de buurt. Een groot deel van de verzorgingshuizen is gesloten en daardoor zullen oudere mensen met een beperking ook langer zelfstandig wonen. Dat betekent dat de bestaande woning aangepast moet worden of dat ouderen een andere geschikte woning kiezen. Steeds meer ouderen willen wel verhuizen en willen dan naar andere vormen van wonen. Verder willen mantelzorgers ondersteuning in het wonen. Nu de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de juiste vorm van wonen en zorg, willen we ouderen zich daarvan bewust maken. Daarom informeren we ouderen over de mogelijkheden zodat ze daadwerkelijk hun woningen aanpassen en later goede thuiszorg mogelijk is.

Beleidsvelden

- Ouderen en zorghuisvesting
- Bijzondere woonvormen
- Mantelzorg en meer generatiewoningen

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal bezoekers "Huis van morgen"	400	0
Slaagkans senioren 65+'ers Woningnet	75%	35%
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	6	5
% mensen met een beperking dat tevreden is over de voorzieningen in de eigen wijk	>80%	>80%
% 65+'ers dat aangeeft dat de woning geschikt is voor het type huishouden	>80%	>80%

8.3.1 Ouderen en zorghuisvesting

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, hebben veel verzorgingstehuizen hun deuren gesloten. Ondertussen willen steeds meer mensen het liefst oud worden in hun eigen woning en woonomgeving. Als gemeente gaan we mee in deze ontwikkeling. We willen dat mensen met een (aanstaande) zorgvraag zo lang mogelijk op eigen kracht zelfstandig kunnen blijven wonen: veilig en comfortabel in hun eigen vertrouwde woonomgeving. We blijven met onze partners werken aan goede voorzieningen binnen de muren van zorginstellingen voor mensen die daar recht op hebben.

We willen dat:

- Er voldoende geschikte woningen voor ouderen beschikbaar zijn, en op de goede plek;
- Ouderen zich bewust zijn van hun woonsituatie als er zorg nodig is en hun mobiliteit afneemt;
- Ouderen zich voldoende kunnen informeren op het gebied van wonen, welzijn en zorg;
- Ouderen die intensieve zorg nodig hebben vlot een plek kunnen vinden in woonvoorzieningen van zorginstellingen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal (media)campagnes gericht op informeren ouderen over hulpmogelijkheden langer thuis wonen	3	1

Hoe staan we ervoor?

In 2017 maakten we (als een vervolg op de analyse van 2013) een uitgebreide analyse van de toekomstige vraag naar ouderen- en zorghuisvesting. Hieruit bleek dat er in Groningen voldoende woningen voor ouderen zijn maar door de komende vergrijzing is er een te verwachten vraag naar wonen met zorg en levensloopbestendig wonen. Uit onderzoek blijkt dat de doelgroep ouderen de komende 20 jaar gaat verdubbelen. Dit vraagt om meer aandacht voor het thema wonen en zorg.

Wat willen we bereiken in 2020?

De campagne "Lang Zult U Wonen", waarin we ouderen bewust maken van hun woonsituatie en ze zelf de regie laten nemen om zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen implementeren in de WIJ-teams. Daarom gaan we van afzonderlijke mediacampagnes naar het doorlopend en via de WIJ onder de aandacht brengen van dit thema. De fysieke kant van het 'Huis van Morgen' is in 2019 opgehouden te bestaan (dit was een onderdeel van BuildinG). In 2020 bekijken we op welke wijze we het 'living lab' (waarbij we samen met

ouderen, zorginstellingen, corporaties en het bedrijfsleven experimenten rondom langer zelfstandig thuis wonen organiseren) kunnen blijven faciliteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Om aan de groeiende vraag van langer thuiswonende ouderen en kleinere huishoudens te voldoen denken we na over woonvormen voor verschillende generaties maar ook over alternatieve woonvormen voor bijzondere doelgroepen. Hierbij staan we uiteraard open voor initiatieven vanuit deze doelgroepen;
- Daarnaast blijven we huiseigenaren en huurders stimuleren om woning aan te passen en levensloopbestendig te maken;
- We gaan de uitstroom vanuit beschermd wonen en maatschappelijk opvang bevorderen. Onderzoek laat zien dat 25% kan uitstromen naar (begeleid) wonen. Het gezamenlijk opzetten van een transitiepunt met zorgpartijen, corporaties en gemeente moet vraag en aanbod beter bij elkaar brengen;
- In de actualisatie van de Woonvisie geven we nadrukkelijk aandacht aan onze visie op ouderen en zorg.

8.3.2 Bijzondere woonvormen

We willen bijzondere woonvormen faciliteren. Het faciliteren van bijzondere woonvormen kan op vele manieren: adviseren, grond ter beschikking stellen, laten meeliften op communicatie, enthousiasmeren, draagvlak creëren, risico's van plantontwikkeling verkleinen. Ook kunnen we locaties in de gemeente en initiatieven van investeerders matchen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	6	5
Aantal woningen behorende bij de projecten bijzondere woonvormen	323	Circa 100

Hoe staan we ervoor?

Een grote opgave waar we voor staan is een goede afstemming tussen vraag en aanbod van verschillende woningtypen en verhuisbewegingen op gang te brengen. We zien een kwalitatieve mismatch. Ruim 70 procent van de aankomende ouderen (leeftijdscategorie 55 tot 75 jaar) bezit een koopwoning, terwijl het merendeel van de voor ouderen geschikte woningen in corporatief bezit is en daar zal niet iedereen van deze groep ouderen voor in aanmerking komen door een te hoog inkomen. Binnen de corporatie woningen zien we een groep ouderen in een eengezinswoning. Hier speelt een belangrijke doorstromingsvraag om vraag en aanbod beter in balans te brengen.

De grootste kwantitatieve vraag zit in het geclusterd wonen met zorg nabij/aan huis. Om aan de groeiende vraag van langer zelfstandig wonende ouderen en kleinere huishoudens te voldoen denken we na over woonvormen voor verschillende generaties maar ook over alternatieve woonvormen voor bijzondere doelgroepen. Hierbij staan we juist open voor initiatieven vanuit deze doelgroepen.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen meer zicht op de verschillende kwetsbare groepen en de bijbehorende woonvraag en op basis daarvan kijken of het nodig is om extra woningen te realiseren voor bepaalde doelgroepen.

Daarnaast blijven we initiatieven op het gebied van ouderenhuisvesting matchen met locaties.

Wat gaan we hiervoor doen?

Samen met het sociaal domein werken we aan een overzicht van de verschillende kwetsbare doelgroepen en de bijbehorende woonvraag. Over welk doelgroep hebben we het, wat is er nodig om hen goed te helpen? Op basis van bestaande zorgprofielen willen we een goede huisvestingstrategie maken. In de actualisatie van de woonvisie hebben we daarom specifieke aandacht voor de huisvesting van ouderen en kwetsbare groepen.

8.3.3 Mantelzorg en meer-generatiewoningen

Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, sluiten veel verzorgingstehuizen hun deuren. Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Zeker waar mensen op hun directe (sociale) omgeving zijn aangewezen, wordt de rol van de mantelzorg belangrijker. We willen eraan bijdragen dat mantelzorgers met speciale woonwensen deze gerealiseerd krijgen.

Hoe staan we ervoor?

De vraag naar mantelzorgoplossingen in woonsituaties is moeilijk inzichtelijk te krijgen en daardoor niet bekend. We krijgen dan ook niet of nauwelijks concrete verzoeken voor ondersteuning bij mantelzorginitiatieven.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen beter zicht krijgen op de actuele en toekomstige behoefte aan mantelzorgwoningen en hoe we daar met onze partners het best in kunnen voorzien. Daarbij bekijken we ook hoe andere partijen, zoals het MKB, een rol kunnen spelen. Actuele en nieuwe initiatieven proberen we te ondersteunen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen initiatieven, communicatie ter bevordering bewustwording;
- Samenwerking met WMO intensiveren;
- Onderzoeken mogelijkheden toewijzing van (sociale) huurwoning en onderzoeken van alternatieven voor mantelzorgers.

Deelprogramma 8.4 Kwaliteit woningvoorraad

Groningen wil een gemeente zijn met een voortreffelijk woonklimaat voor iedereen. De kwaliteit van onze wijken en woningen zijn daarvoor van groot belang. De investeringen die daarvoor noodzakelijk zijn, hebben door de crisis onder druk gestaan. Door de aantrekkende woningmarkt en de economische groei zijn de omstandigheden hiervoor sterk verbeterd. In veel wijken en buurten zien we positieve ontwikkelingen maar blijvende aandacht is nodig voor de kwaliteit van de woningvoorraad en de woonomgeving.

Met woningcorporaties worden afspraken gemaakt om gericht in de wijken te investeren. Het gaat in dit verband om verbetering van bestaande woningen gecombineerd met verduurzaming. Nu heeft ruim 60% van de sociale huurwoningen een label C of beter en dit moet resulteren in gemiddeld label B in 2020. In 2019 is in opdracht van de gemeente Groningen en de woningcorporaties het Masterplan/ routekaart duurzame corporatieve woningvoorraad Groningen opgesteld. Om aan onze ambitie CO₂-neutraal en aardgasvrij 2035 te voldoen is uiteindelijk voor alle corporatiewoningen een oplossing nodig, met individuele verbeteringen, of aangevuld met collectieve oplossingen. De opgave naar een CO₂ neutrale en aardgasvrije corporatieve woningvoorraad is fors. In 17 jaar tijd moeten 35.500 corporatiewoningen af van aardgas en CO₂ uitstoot. Dit willen we bereiken via woningverbetering naar basiskwaliteit, sloop, nieuwbouw, aanleg en exploitatie van collectieve warmtevoorzieningen op grote schaal, vernieuwing van energie-infrastructuur en zorgen dat huurders 'meekomen'.

De bouwkundige kwaliteit van particuliere woningen is op orde (Planbureau voor de Leefomgeving, monitor 2016) echter de energetische kwaliteit laat nog te wensen over. De doelstelling voor 2020 is gemiddeld label C. Met “Groningen woont Slim” worden particuliere eigenaren geïnformeerd en voorzien van een passend aanbod voor de uitvoering van besparingsmaatregelen. ” In 2020 wordt de focus gelegd op de wijken waarvoor nog geen buurtenergieplan is ontwikkeld. Er wordt onder andere zoveel mogelijk aangesloten bij initiatieven van bijvoorbeeld bewonersgroepen in de buurt. Ook wordt, daar waar passend en gericht op maatwerk en schaalvergroting, samengewerkt met projecten als het Wijkbedrijf, Buurtkracht en energiecoaches. De sociale energietransitie gaat een prominentere rol spelen, de woonlastenbenadering vormt de basis van de energietransitie. Groningen woont SLIM zal haar informatievoorziening en acties ook richten op alle woningeigenaren in de gemeente Groningen, ook voor bijzondere doelgroepen zoals monumenten.

Beleidsvelden

- Energieneutraal wonen
- Woonschepen- en havens
- Wijkvernieuwing

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Gasverbruik particulieren (woningen) in m3	-	gemiddeld 1270
Elektriciteitsverbruik particulieren (woningen) in kWh	-	gemiddeld 2280
Totaal opgewerkte elektriciteit zonne-energie in kWh	-	-
% woningen voorlopig energielabel C of beter	-	-
% woningen definitief energielabel C of beter	-	>60%

* Indicatoren als gas- en elektriciteitsverbruik zijn afhankelijk van vele factoren (bijvoorbeeld of er een strenge winter was). Sturing op de indicatoren is daardoor lastig.

8.4.1 Energieneutraal wonen

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal woningen dat jaarlijks energiebesparende of duurzame energiemaatregelen neemt via loket Groningen Woont Slim	1.000	1.000
% corporatiewoningen met energielabel B of beter	-	-

Hoe staan we ervoor?

[Groningen woont SLIM \(GWS\)](#) is in 2019 doorontwikkeld tot een loket waar alle informatie voor particulieren over het verduurzamen van het eigen huis, de plannen van de gemeente voor de wijk (wijkenergievisie) en de samenwerking in de buurt (Grunneger Power, buurtkracht en buurtinitiatieven) te vinden is. Tevens wordt de bewoner totaal ontzorgd, van informatievoorziening, financieringsmogelijkheden tot aanschaf van de maatregelen. Er hebben ruim 2.600 gesprekken plaatsgevonden met inwoners van de gemeente Groningen, er zijn 1.300 offertes uitgebracht en GWS heeft 215 opdrachten uitgevoerd. We verwachten dat veel woningeigenaren naar aanleiding van het adviesgesprek of met de offerte in de hand naar andere bedrijven zijn gegaan en daar de energiebesparende maatregelen hebben aangeschaft.

In 2019 is in opdracht van de gemeente Groningen en de woningcorporaties het Masterplan/ routekaart duurzame corporatieve woningvoorraad Groningen opgesteld. Om aan onze ambitie CO₂-neutraal en aardgasvrij 2035 te voldoen is uiteindelijk voor alle corporatiewoningen een oplossing nodig, met individuele verbeteringen, of aangevuld met collectieve oplossingen. Toepassing van de uitgangspunten betekent dat voor alle woningen verbetering tot basiskwaliteit een goede stap is, en bovendien relatief kosten-efficiënt. Uitzondering hierop zijn de woningen die vanuit volkshuisvestelijke afwegingen geen toekomstwaarde meer hebben.

De opgave naar een CO₂ neutrale en aardgasvrije corporatieve woningvoorraad is fors. De uitdaging is in 17 jaar tijd de totale corporatievoorraad van 35.500 woningen op het niveau te brengen van aardgasvrij en CO₂ neutraal met als uitgangspunt betaalbaarheid. Dit gaat plaatsvinden via woningverbetering naar basiskwaliteit, sloop/nieuwbouw, aanleg en exploitatie van collectieve warmtevoorzieningen op grote schaal en vernieuwing van energie-infrastructuur.

Wat willen we bereiken in 2020?

We zetten het energieloket "Groningen woont SLIM" voort. In 2020 wordt de focus gelegd op de wijken waarvoor nog geen buurtenergieplan is ontwikkeld. Het aanbod van Groningen woont SLIM wordt uitgebreid naar andere doelgroepen, zoals monumenten.

De sociale energietransitie gaat een prominentere rol spelen, de woonlastenbenadering vormt de basis van de energietransitie. Groningen woont SLIM zal haar informatievoorziening en acties ook richten op alle woningeigenaren in de gemeente Groningen.

Met de woningcorporaties willen we extra inzetten op het verduurzamen van de sociale huurwoningen en werken we verder aan de uitvoering van het 'Masterplan aardgasvrij en CO₂ neutraal Groningen' en de uitwerking hiervan in de prestatieafspraken. We zoeken aansluiting bij landelijke ontwikkelingen vanuit het Klimaatakkoord zoals de startmotor waarbij 100.000 woningen aardgasvrij of aardgasvrij-ready gemaakt worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We brengen het masterplan in uitvoering en nemen dit op in de prestatieafspraken. Hierbij gaan we uit van een basiskwaliteit voor alle corporatieve woningen. Een belangrijk aandachtspunt is de betaalbaarheid van de woningen en de sociale energietransitie. We willen voorkomen dat door de stijging van de energielasten onze inwoners in de financiële problemen komen;
- Het energieloket van de gemeente Groningen 'Groningen woont SLIM' wordt doorontwikkeld en alle particulieren kunnen hier informatie vinden over het verduurzamen van de woning, de toekomst van de wijk en de samenwerking met andere initiatieven. Samen met de lokale initiatieven, zoals Grunneger Power en Buurkracht worden alle inwoners van de gemeente, ongeacht welke wijk men woont, geïnformeerd, gefaciliteerd en gestimuleerd;
- Actief worden doelgroepen als VvE's en monumenten begeleid bij het verduurzamen van de woning;
- Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

8.4.2 Woonschepen- en wagens

We werken aan de kwaliteit van het wonen op het water, dit betekent voldoende ligplaatsen en goede woonkwaliteit voor de woonbootbewoners en een goede ruimtelijke kwaliteit voor de omgeving. In 2017 is een nieuwe watervisie vastgesteld. Aan de hand van een uitvoeringsprogramma werken we de komende jaren aan de doelen van de Watervisie.

Voor woonwagenvoorzieningen voeren we geen actief programma.

Hoe staan we ervoor?

Op 31 mei 2017 is de watervisie 'Koersen op water' vastgesteld. Doel van de watervisie is meer gebruik gaan maken van de kwaliteiten die het water te bieden heeft. In de Diepenring betekent dit dat we ruimte creëren voor verblijfskwaliteit en recreatie/horeca. Hier is een start gemaakt in 2019 in de projecten ter hoogte van Dudok en de Kattenburg. We hebben ook een start gemaakt met de herziening van de regelgeving voor het wonen op het water. In de tweede helft van 2019 start de inspraak rondom een nieuw bestemmingsplan, welstand en verordening. Daarnaast werken we verder aan planvoorbereiding voor de Historische haven Hoogkerk en wordt een nieuw bestemmingsplan voor de Woonschepenhaven in procedure gebracht. In mei 2019 is het plan van aanpak Noorderhaven vastgesteld en zijn we gestart met de uitvoering hiervan. Onderdeel hiervan is het vaststellen van een subsidieregeling ter verbetering van onderhoud aan boten.

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 loopt de procedure tot het vaststellen van een nieuw bestemmingsplan Openbaar Vaarwater en worden ook de verordening en welstandsregels vastgesteld. In de Noorderhaven voeren we het plan van aanpak uit, met de subsidieregeling en zetten we in op handhaving van schepen die niet voldoen aan de gestelde kwaliteitscriteria. Tevens onderzoeken we of we een vergunningstelsel kunnen opzetten om de mogelijkheden tot financiering in de Noorderhaven te verbeteren. We willen in diverse projecten verder werken aan de doelstellingen van de Watervisie. In de binnenstad geldt dat voor projecten rond de Diepenring (Dudok, Kattenbrug) en dit geldt ook voor de projecten Suikerfabriekterrein, Stadshavens en Meerstad.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Procedure begeleiden herziening bestemmingsplan Openbaar Vaarwater, Verordening Openbaar Vaarwater, 'Welstand te water';
- Uitvoeren plan van aanpak Noorderhaven;
- Onderzoek vergunningensysteem Noorderhaven.

8.4.3 Wijkvernieuwing

Hoe staan we ervoor?

Vorig jaar heeft de raad de uitvoeringsprogramma's voor de wijkvernieuwing in Selwerd, Beijum, Indische Buurt/ De Hoogte en de Wijert vastgesteld. Hierin is aangegeven hoe we samen met de bewoners van de wijken de beschikbare middelen voor de wijkvernieuwing in willen zetten. Er is inmiddels ook begonnen met een groot aantal plannen en projecten gericht op het verbeteren van de leefbaarheid en de vernieuwing van de woningvoorraad en openbare ruimte.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen dat wijkvernieuwing in de vier wijken in 2020 op stoom komt. De eerste resultaten van de wijkvernieuwing zullen zichtbaar en tastbaar worden. Daarvoor gaan we verder met de projecten zoals genoemd in de integrale uitvoeringsprogramma's die in 2019 door de gemeenteraad zijn vastgesteld en waarbij de fysieke wijkvernieuwing hand in hand gaat met de vernieuwing in het sociaal domein. Om de voorgestelde bezuinigingen op het SIF (waar de wijkvernieuwing onderdeel van uitmaakt) te effectueren gaan we in 2020 nog kijken naar de fasering van diverse onderdelen van de uitvoeringsprogramma's.

Wat gaan we hiervoor doen?

- In **Selwerd** gaan we de openbare ruimte in het zuidoostelijk deel van de wijk aanpakken (met de invoering van het betaald parkeren aldaar). We investeren in kwaliteit van de Mispellaan en de ruimte van Park de Es gaan we zorgvuldig inrichten, samen met Patrimonium. Ook werken we vanuit het

wijkbedrijf aan diverse sociale projecten. Met Nijestee gaan we de plannen concretiseren voor de sloop en nieuwbouw van de woningen rondom het winkelcentrum. Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken- West;

- In **De Wijert** gaan we verder met de uitvoering van *de wijkdeal* en we gaan samen met De Huismeesters de plannen voor sloop, nieuwbouw en renovatie van het zuidoostelijk deel concreet maken. Uiteraard in overleg met de bewoners. Ook gaan we investeren in het groenonderhoud en het verkeersveiliger maken van de wijk. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Zuid](#);
- In **Beijum** gaat de heerdenaanpak door. We bekijken hoe we de openbare ruimte en de stedenbouwkundige situatie in de wijk kunnen verbeteren op een aantal plekken (onder andere rondom de winkelcentra en in Beijum-Oost). Daarnaast gaan we verder met de pilot gericht op de vernieuwing in het sociaal domein (bundelen van geldstromen). Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Oost;
- In de **Indische Buurt/ De Hoogte** gaan we aan de slag met een flink aantal projecten om de sociale structuur in de wijk te versterken, we realiseren een stevige groenstructuur langs het spoor en we bekijken hoe we de Bedumerweg groener en aantrekkelijker kunnen maken. Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken - Oude wijken.

Deelprogramma 8.5 Betaalbaarheid en beschikbaarheid

We willen dat er in Groningen voldoende betaalbare woningen zijn. We streven ernaar om mensen die zijn aangewezen op een sociale huurwoning zo snel mogelijk aan een sociale huurwoning te helpen. In de gemeente werken de corporaties gezamenlijk met het woonruimteverdeelmiddel, met als streven om de verdeling van de vrijkomende huurwoningen transparant en eenduidig te laten verlopen. Door het realiseren van een zo geschikt mogelijk woningaanbod, willen we de verschillende doelgroepen goed kunnen huisvesten in de gemeente. Ook in de dorpen moeten voldoende betaalbare woningen beschikbaar zijn voor senioren en jongeren. Op deze manier werken we aan inclusiviteit en evenwichtige wijken en dorpen.

We willen:

- Een hogere slaagkans voor alle woningzoekenden voor een sociale huurwoning;
- Een hogere slaagkans voor gezinnen/ huishoudens >2 personen door middel van een experiment waarbij gezinnen voorrang krijgen;
- Een toename van het totaal aantal huurwoningen met een huurprijs beneden de liberaliseringsgrens van ongeveer 710 euro per maand (dit zijn sociale huurwoningen; huurwoningen boven de liberalisatiegrens zijn vrije sector huurwoningen).

Beleidsvelden

- Betaalbaarheid en beschikbaarheid

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020*
Slaagkans jongeren op Woningnet	> 35%	>25%
Slaagkans 65+'ers op Woningnet	> 70%	>35%
Slaagkans huishoudens > 2 personen op Woningnet	> 35%	>20%
Slaagkans gemiddelde op Woningnet	> 35%	>25%
Woningvoorraad corporaties	34.367	39.000
Mutatiegraad woningen (corporatief)	9%	10%

*De beoogde percentages voor 2020 wijken af van voorgaande jaren. Deze waren gebaseerd op een verouderde methode om de slaagkans te bepalen. De beoogde percentages voor 2020 zijn nu gebaseerd op de behaalde slaagkansen van de afgelopen jaren en onze ambitie.

8.5.1 Betaalbaarheid en beschikbaarheid

Samen met de corporaties zetten we ons in voor voldoende betaalbare woningen voor mensen met lagere inkomens. We maken met de corporaties afspraken over nieuwbouw, verkoop en sloop. Daarbij zetten we in op een zo helder mogelijke verdeling van huurwoningen, met zo min mogelijk regels. We willen dat het aantal mensen dat een sociale huurwoning krijgt toegewezen gaat stijgen. Ons streven is dat er in ieder geval jaarlijks 10% van de totale voorraad van de circa 39.000 woningen vrijkomt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Maximaal te verkopen sociale huurwoningen	255	200

Hoe staan we ervoor?

Het actuele uitvoeringsprogramma van corporaties voorziet in de gewenste groei, namelijk een netto-ontwikkeling van 225 sociale huurwoningen per jaar. De uitvoering van de ambitie staat wel onder druk door de stijgende bouwkosten. Daarnaast is het van belang dat er ook voldoende nieuwe locaties voor het ontwikkelen van deze sociale en middenhuur beschikbaar zijn.

Wat willen we bereiken in 2020?

We blijven inzetten op een netto groei van circa 225 woningen per jaar om de druk op de sociale huurvoorraad niet te laten toenemen. In de prestatieafspraken spreken we af op welke wijze de corporaties investeren in de sociale huurvoorraad (kwalitatief op peil houden en kwantitatief vergroten). Daarnaast proberen we de slaagkans van doelgroepen te vergroten. We zetten in op een zo hoog mogelijke slaagkans door continue te kijken of de huidige woonruimteverdeelsystematiek afdoende werkt en daar waar nodig aan te passen. In 2020 willen we de uitkomsten van de experimenten een plek geven in de woonruimteverdeling en overgaan op een gezamenlijk aanbiedingssysteem (waar ook Woonborg, Woonzorg en Wierden& Borgen Ten Boer onderdeel van zijn). Hiermee vergroten we de inzichtelijkheid en toegankelijkheid van de huurvoorraad voor hele gemeente.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Prestatieafspraken maken met de corporaties over onder andere het bijbouwen en verkopen van sociale huurwoningen en het huisvesten van de verschillende doelgroepen (waaronder gezinnen, kwetsbare personen, vergunninghouders en andere doelgroepen van beleid);
- Doorontwikkelen en harmoniseren woonruimteverdeelsystematiek en hierin de evaluatie van de lopende experimenten meenemen;
- Het streven is om van de jaarlijkse woningbouwopgave 30% sociale huurwoningen te realiseren. Hierbij kijken we naar een passend aandeel per locatie en toetsen we het doorlopend aan de stedelijke behoefte.

Deelprogramma 8.6 Cultuurhistorie en archeologie

Ons doel is het beschermen, in standhouden en zorgvuldig beheren van het cultuurhistorisch erfgoed, zowel boven als onder het maaiveld. Om duidelijk te maken wat we daarmee voor ogen hebben, is in december 2017 een nieuwe erfgoednota uitgebracht. Het nieuwe erfgoedbeleid is gemeentebreed, zowel objectgericht

als gebiedsgericht en het richt zich enerzijds op beschermd erfgoed, maar anderzijds ook op onbeschermd cultuurhistorische waarden. Centraal staat altijd de vraag hoe het erfgoed bij kan dragen aan de kwaliteit en de leefbaarheid van de stad van nu en straks. Daarom willen we ons erfgoed zo goed mogelijk een plaats geven in stedenbouwkundige- en bestemmingsplannen, om de eigenheid, de identiteit en de herkenbaarheid van plekken, locaties en gebieden in de gemeente te vergroten.

Beleidsvelden

- Monumenten
- Archeologie

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal gebouwen Rijksmonumenten	815	815
Aantal archeologische Rijksmonumenten	43	43
Aantal gemeentelijke monumenten	893	893
Aantal gemeentelijke archeologische monumenten	22	23
Aantal beschermde stadsgezichten	10	10
Aantal planologisch beschermde percelen	210	459

8.6.1 Monumenten

We gaan zorgvuldig om met wat eerdere generaties Groningers ons nalieten. Via ons monumenten- en archeologiebeleid beschermen en behouden we ons cultuurhistorisch erfgoed, vanuit het besef dat de cultuurhistorie bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat van de stad van vandaag en morgen. We stellen randvoorwaarden bij verlening van omgevingsvergunningen en verstrekken subsidies en laagrentende leningen voor instandhouding. We verzorgen informatie en documentatie (bijvoorbeeld de Cultuurhistorische WaardenKaart op internet), organiseren publieksactiviteiten en communicatie (Open Monumentendag, Jaarboek Hervonden Stad, website, Twitter) en werken samen met cultuurhistorische instellingen, zoals het Groninger Monumenten Fonds en het Noordelijk Scheepvaartmuseum. Daarnaast streven we naar het beperken van mijnbouwschade en de vervolgschade als gevolg van herstelwerkzaamheden.

Naast de uitvoering van wettelijke taken voeren we het gemeentelijke beleid uit conform de nieuwe erfgoednota. Hiervoor maken we jaarlijks een bestedingsvoorstel, met in een bijlage het overzicht van de werkelijke uitgaven in het voorafgaande jaar.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal adviezen met betrekking tot wijzigingsverzoeken bij rijks- en gemeentelijke monumenten	315	300
Aantal vergunningaanvragen (verleend/geweigerd) bij wijziging van rijks- en gemeentelijke monumenten	150	175
Aantal bouwhistorische verkenningen en aantal bouwhistorische begeleidingen ten behoeve van vergunningverlening	53	50

Hoe staan we ervoor?

Door de aantrekkende economie neemt het aantal vergunningaanvragen toe en daarmee ook het aantal adviezen. Daarnaast zorgt de gemeentelijke herindeling voor hogere aantallen aanvragen en adviezen doordat het aantal beschermde monumenten is toegenomen, maar ook het grondgebied groter is geworden. De uitvoering van deze wettelijke taken staat hierdoor onder druk en we zullen in 2020 een structurele oplossing moeten vinden hiervoor.

Eind 2017 is de nieuwe erfgoednota vastgesteld, met ruim 60 concrete actiepunten. Aan de realisatie daarvan wordt gewerkt. Een van de belangrijkste onderdelen daarvan is de (nieuwe) gemeente brede inventarisatie en waardering van nog onbeschermde cultuurhistorische waarden. Na een Europese aanbesteding is de uitvoering van de werkzaamheden begin 2019 gestart. Voor het gebied van de voormalige gemeente Haren zal het werk in 2020 worden uitgevoerd. De uitkomst van een en ander moet leiden tot een beleidsadvies met betrekking tot de borging van te beschermen waarden vanwege de Provinciale Omgevings Verordening (POV) en straks in het Omgevingsplan.

De inbreng van de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening is een ander belangrijk speerpunt uit de erfgoednota. We streven in het ruimtelijke domein naar een integrale afweging van belangen, waar de erfgoedwaarden ook onderdeel van uitmaken. Uit onderzoek blijkt dat erfgoed bijdraagt aan de economie en de kwaliteit van de leefomgeving. Daarom zetten we in op behoud en inpassing van cultuurhistorische waarden bij bouwinitiatieven, ook als het geen beschermde monumenten betreft. Cultuurhistorische waarden worden in (gemeentelijke) plannen ook steeds beter meegewogen.

Wat willen we bereiken in 2020?

Afronding van de geleidelijke integratie en gelijkschakeling van het erfgoedbeleid en erfgoedwerk in de verschillende deelgebieden van de nieuwe gemeente.

Naast ons reguliere werk (de uitvoering van wettelijke taken), zijn we bezig met gemeentelijk beleid, de realisatie van het actiepuntenprogramma uit de nieuwe Erfgoednota. In 2020 willen we ten minste de gemeente brede gebiedsgerichte inventarisatie en waardering van nog onbeschermde erfgoedwaarden in de gehele nieuwe gemeente afronden. De uitkomsten daarvan willen we in de tweede helft van het jaar ter besluitvorming voorleggen. Een en ander ten behoeve van planologische borging daarvan in het jaar daarna (verplichting vanuit de Provinciale Verordening). Daarnaast wordt er nog een aantal andere actiepunten ter hand genomen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Beleid en regelgeving in de verschillende deelgebieden op elkaar laten aansluiten;
- Uitbouw Cultuurhistorische WaardenKaart in de nieuwe delen van de gemeente
- Continuering uitvoering actiepunten nieuwe Erfgoednota (voor zover hiervoor capaciteit en financiële ruimte is);
- Continuëren monumentenbeleid; verstrekken van laagrentende leningen en subsidies;
- Continuering project Bouwhistorische Verkenningen Binnenstad;
- Cultuurhistorie gemeente breed gebiedsgericht inventariseren en waarderen ten behoeve van borging in ruimtelijke ordening;
- Uitwerking oude archeologische onderzoeken;
- Erfgoed gebruiken als ontwikkelkracht en om de economie te versterken;
- Communicatie en organisatie van participatie en publieksactiviteiten;
- Vervolg verduurzaming van erfgoed volgens in erfgoednota afgesproken aanpak;
- Aardbevingsschade monitoren en eigenaren adviseren ten behoeve van zorgvuldig herstel;

- Start maken met het Sleeping Beauty plan (onbekende waardevolle plekken gebouwen en objecten nieuw leven in blazen).

8.6.2 Archeologie

Onze ambities, doelen en instrumenten van ons archeologiebeleid zijn in grote lijnen dezelfde als van het monumentenbeleid. In de kern gaat het om het beschermen en in standhouden van het archeologische bodemarchief. Het bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat en het geven van bekendheid aan de resultaten van archeologisch onderzoek.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal archeologische adviezen bij verleende omgevingsvergunningen	135	160
Aantal archeologische activiteiten (vooronderzoeken, begeleidingen, waarnemingen en opgravingen)	65	90
Aantal 'ingepaste' archeologische waarden (behouden van waarden ter plaatse)	32	40

Hoe staan we ervoor?

Ten opzichte van voorgaande jaren neemt het aantal archeologisch te toetsen bouwaanvragen opnieuw toe. Dat komt door een grotere bouwactiviteit en door de gemeentelijke herindeling met Ten Boer en Haren. De archeologische begeleiding van gemeentelijke werken maakt altijd deel uit van de aanbesteding en neemt in omvang gestaag toe. Bij gemeentelijk projecten ligt daarbij de nadruk steeds meer op het inpassen van archeologische waarden in de plannen dan het opgraven ervan, conform de principes uit de Erfgoedwet. Archeologie wordt steeds nadrukkelijker een onderdeel van de algehele cultuurhistorische afweging in programma's en projecten.

Bij het inpassen van archeologische waarden in de ruimtelijke ordening doen we steeds meer samen met bewoners die trots zijn op de 'roots' van hun wijk. Voorbeeld hiervan is het opknappen van de verblijfsplek aan de Hora Siccemasingel, waar de naamgever van de wijk, Borg de Wijert, als inspiratie heeft gediend waardoor het verleden beter te beleven is.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Beschermen en in standhouden van het archeologische bodemarchief;
- Bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat;
- Uitwerken en bekendheid geven aan de resultaten van archeologisch onderzoek;
- Inpassen van archeologische terreinen om de identiteit van een wijk te versterken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Implementeren van de geactualiseerde erfgoednota;
- Sleeping beauty en archeologie (onbekende waardevolle plekken gebouwen en objecten nieuw leven in blazen);
- Uitvoeren van de concrete uitvoeringsagenda;
- Uitwerking oude opgravingen van vóór 2002 (door met programma);
- Archeologische kaart Haren verder uitbouwen met nieuwe archeologische onderzoeken die in de gemeente Groningen zijn uitgevoerd. Deze zijn via de CWK digitaal voor iedereen raadpleegbaar.

Deelprogramma 8.7 Overig wonen

Binnen het programma Wonen worden vele reguliere taken en activiteiten uitgevoerd, die niet rechtstreeks aan een van de nieuwe beleidsvelden of deelprogramma's kunnen worden toebedeeld, maar wel een plek in de begroting moeten krijgen. Daarnaast verantwoorden wij de financiële middelen van het duurzaamheidsprogramma, inhoudelijk toegelicht in [Paragraaf 2: Duurzaamheid](#), financieel in dit deelprogramma.

Bijdrage(n) verbonden partijen

NV Groninger Monumentenfonds	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan. Er is een plan van aanpak aangenomen in 2017 en de GMF is hierover in gesprek met externe financiers.
Relevante beleidsinformatie	Het Groninger Monumentenfonds waarborgt door middel van een gezonde exploitatie het behoud van monumentaal erfgoed in de gemeente Groningen en provincie. In een gezamenlijke aanpak met provincie, gemeenten en de private sector worden aanwezige kennis en financiële middelen op het terrein van de monumentenzorg gebundeld. De gemeente Groningen had 33% van de aandelen in haar bezit. Door de omzetting van de achtergestelde lening van de gemeente in aandelen is het aandelenbezit gestegen naar 57%.

GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Meerstad is nog steeds een risicovol project (onder andere onzekere woningafzet, boekwaarde).
Relevante beleidsinformatie	Het doel van de CV en BV is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen. De gemeente Groningen is 100% aandeelhouder.

Dilgt Hemmen Essen BV	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	De verwachte woningbouw in Haren Noord levert een aandeel in de geplande woningbouwproductie van de gemeente als geheel.
Relevante beleidsinformatie	Geen.

Stichting Commanditair kapitaal Haren Noord	
Relevante beleidsinformatie	De verwachte woningbouw in Haren Noord levert een aandeel in de geplande woningbouwproductie van de gemeente als geheel.
Beleidsrisico	Geen.

WarmteStad holding BV	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	<p>Warmtenetten gaan in de energietransitie een essentiële rol spelen en daarmee een reguliere nutsvoorziening worden in de gemeente. Met bijbehorende vaste klantenkring en inkomsten zal het een vaste waarde gaan worden. Deze belangrijke rol voor warmtenetten is nog eens bevestigd in het klimaatakkoord. Daarnaast is de positie van warmtenetten voor nieuwbouw verbeterd omdat sinds 1 juli 2018 voor nieuwbouw geen vergunningen meer worden verleend voor een aardgasaansluiting. Voor warmte voor nieuwbouwprojecten zijn warmtenetten en elektrisch verwarmen daarmee de belangrijkste opties in plaats van aardgas.</p> <p>Er is in het tweede kwartaal van 2019 een Business Case opgesteld voor het project Noordwest die door college en raad is vastgesteld. Uitgangspunt is een duurzame warmtebron op basis van restwarmte van twee nabijgelegen</p>

	<p>datacenters die met elektrische warmtepompen op de juiste temperatuur wordt gebracht. De terugvaloptie is nog steeds een biomassacentrale. De Business Case bevat een uitgebreide risico matrix met risico's, oorzaken, gevolgen en beheersmaatregelen.</p> <p>Voor de bestaande en mogelijk nieuwe WKO (Warmte Koude Opslag) projecten werkt Warmtestad op dit moment aan een update van het financieel meerjarenplan. Besluitvorming hierover door de aandeelhouders wordt in de loop van 2019 verwacht.</p>
Relevante beleidsinformatie	<p>Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de stad op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energie neutraal Groningen in 2035. De kernwaarden van WarmteStad zijn duurzaam, betaalbaar en lokaal. In 2017 is de eerste fase van Warmtenet Noordwest gerealiseerd. En is het WKO pakket van NDEA overgenomen. Hiermee heeft WarmteStad naast Europapark nu ook in het Ebbingekwartier en Grunobuurt collectieve WKO's in handen.</p> <p>De Business Case voor het project Noordwest is door de aandeelhouders besloten tot het omzetten van de bestaande leningen in agio. In totaal gaat het om 8,6 miljoen euro. Voor de gemeente Groningen gaat het 4,3 miljoen euro. Daarmee komt het totale eigen vermogen voor de het project Warmtenet Noordwest op 14,6 miljoen euro. De rest van het project wordt gefinancierd door de bijdrage aansluitkosten van de klanten en vreemd vermogen in de vorm van een bankfinanciering.</p> <p>Conform het Financieel Meerjarenplan WarmteStad financiert de gemeente Groningen de komende jaren nog 1,875 miljoen euro extra voor de verdere ontwikkelingen van de WKO's.</p>

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Wonen						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
08.1	Gezinnen	2.855	3.165	604	804	1.004
08.1.1	Bouwen in de uitleg	388	345	-2.417	-2.417	-2.417
08.1.2	Bouwen in de bestaande stad	2.467	2.821	3.021	3.221	3.421
08.2	Jongerenhuisvesting	1.613	944	944	944	944
08.2.1	Kwaliteit jongerenhuisvesting	634	721	721	721	721

08.2.2	Kamerverhuurbeleid	978	222	222	222	222
08.3	Wonen en zorg	31	31	31	31	31
08.3.3	Mantelzorg en meergeneratiewo	31	31	31	31	31
08.4	Kwaliteit woningvoorraad	8.846	9.866	10.200	9.290	4.189
08.4.1	Energie neutraal wonen	4.635	3.199	3.199	2.289	1.189
08.4.2	Woonschepen- en wagens	954	531	514	514	513
08.4.3	wijkvernieuwing	3.257	6.136	6.487	6.487	2.487
08.6	Cultuurhistorie en archeologie	1.163	1.176	1.162	1.162	1.062
08.6.1	Monumenten	1.003	1.046	1.033	1.033	933
08.6.2	Archeologie	160	130	130	130	130
08.7	Overig wonen	16.566	16.787	17.691	17.742	17.794
08.7.1	Gem. gronden en vastgoed	570	564	564	564	564
08.7.2	Vergunningverlening & handhav.	9.549	9.821	10.138	10.135	10.135
08.7.3	Overig wonen	6.447	6.402	6.989	7.043	7.095
	Totaal	31.074	31.969	30.632	29.973	25.024
	Baten					
08.1	Gezinnen	350	52	-172	-2.672	-2.672
08.1.1	Bouwen in de uitleg	350	52	-172	-2.672	-2.672
08.2	Jongerenhuisvesting	68	50	50	50	50
08.2.2	Kamerverhuurbeleid	68	50	50	50	50
08.3	Wonen en zorg	31	31	31	31	31
08.3.3	Mantelzorg en meergeneratiewo	31	31	31	31	31
08.4	Kwaliteit woningvoorraad	286	2.274	2.266	2.266	2.266
08.4.1	Energie neutraal wonen	0	1	1	1	1
08.4.2	Woonschepen- en wagens	286	296	289	289	289
08.4.3	wijkvernieuwing	0	1.976	1.976	1.976	1.976
08.5	Betaalbaarheid en beschikbaarheid	1	1	1	1	1
08.5.1	Betaalbaarheid en beschikbaarheid	1	1	1	1	1
08.7	Overig wonen	10.476	13.422	13.425	13.427	13.427
08.7.1	Gem. gronden en vastgoed	677	677	677	677	677
08.7.2	Vergunningverlening & handhaving.	9.339	12.559	12.561	12.564	12.564
08.7.3	Overig wonen	460	187	187	187	187
	Totaal	11.212	15.830	15.601	13.103	13.103
	Geraamd resultaat voor bestemming	19.862	16.139	15.031	16.869	11.921

	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	548	148	148	148	148
	Totaal onttrekkingen	8.062	6.283	125	125	125
	Geraamd resultaat na bestemming	12.348	10.004	15.054	16.893	11.944

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2.020	2.021	2.022	2.023
41	Stadshavens	8.1	S	-200	-400	-600	-800
	Totaal deelprogramma 8.1			-200	-400	-600	-800
40	Uitvoeren woonvisie SIF	8.2	S	-175	-175	-175	-175
	Totaal deelprogramma 8.2			-175	-175	-175	-175
33	Energie	8.4	I	-1.110	-1.110	-1.150	
35	Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	8.4	I	-4.000	-4.000	-4.000	
35	Wijkvernieuwing (fysiek)	8.4	S	-350	-700	-700	-700
	Totaal deelprogramma 8.4			-5.460	-5.810	-5.850	-700
23	Erfgoed	8.6	I	-100	-100	-100	
	Totaal deelprogramma 8.6			-100	-100	-100	0
	Totaal programma 8			-5.935	-6.485	-6.725	-1.675

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht hervormingen voorgaande jaren

08 Wonen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
08.1 Gezinnen								
Incidentele grondopbrengst			2.500					
08.4 Kwaliteit woningvoorraad								
Organisatorische inrichting	190		190		190		190	
Duurzaamheid		600						
Businesscase windenergie						1.000		
08.7 Overig wonen								
Verlaging/fasering SIF	5.600							
Totaal 08 Wonen	5.790	600	2.690	0	190	1.000	190	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen 2020-2023

08 Wonen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
08.7 Overig wonen								
Omgevingswet	1.178							
Totaal 08 Wonen	1.178	0	0	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020.

Overzicht hervormingen 2020-2023

08 Wonen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
08.1 Gezinnen								
Incidentele grondopbrengst			2.500					
08.4 Kwaliteit woningvoorraad								
Organisatorische inrichting	190		190		190		190	
Wijkenergieaanpak		600						
Duurzame energieopwekking						1.000		
08.7 Overig wonen								
SIF-middelen	5.600							
Totaal 08 Wonen	5.790	600	2.690	0	190	1.000	190	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

8.1 Gezinnen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-310	-298	-608

Afwijking bestaand beleid	-310	-298	-608
----------------------------------	-------------	-------------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 0,3 miljoen euro hoger.

Stadshavens (N 200 duizend euro)

Voor de ontwikkeling van de Stadshavens (Eemskanaalzone) nemen we jaarlijks cumulatief 200 duizend euro op in de begroting ter dekking van kapitaallasten.

Woonvisie (N 175 duizend euro)

In de begroting 2019 hadden we voor de uitvoering van de woonvisie al 175 duizend euro opgenomen. Voor het jaar 2020 begroten we aanvullend 175 duizend euro voor dit bestedingsdoel.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 0,3 miljoen euro lager.

Incidentele huuropbrengst (N 0,2 miljoen euro)

Wegens het vervallen van een incidentele huuropbrengst uit de begroting van de voormalige gemeente Ten Boer nemen de baten af met ruim 2 ton.

Overig (N 34 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 34 duizend euro.

8.2 Jongerenhuisvesting	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	669	-18	651

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 651 duizend euro lager.

Woondeal (V 570 duizend euro)

Voor de aanpak van goed verhuurderschap, de actie-agenda vakantieparken en de totstandkoming van de woningmarktdeals hebben we in 2018 van het Ministerie van BZK 750 duizend euro ontvangen. In een eerder stadium is hiervoor ten laste van de algemene middelen 180 duizend euro beschikbaar gesteld. Vervolgens is via de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2018 het resterende deel ad 570 duizend euro in de begroting 2019 opgenomen. Deze middelen ramen we terug bij de begroting 2020. Het gevolg hiervan zijn lagere lasten.

Overig (V 81 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 81 duizend euro.

8.4 Kwaliteit woningvoorraad (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	-1.020	1.988	968

Afwijking bestaand beleid	-1.810	1.988	178
----------------------------------	---------------	--------------	------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 1,8 miljoen euro hoger.

Wijkvernieuwing (N 1,575 miljoen euro)

De lastenstijging binnen dit deelprogramma wordt onder meer verklaard door de toename van de beschikbare middelen voor wijkvernieuwing (1,575 miljoen euro).

Aardbevingsdossier (N 2 miljoen euro)

Daarnaast zorgt de extra inzet voor de aanpak van het aardbevingsdossier voor een lastenstijging (2,0 miljoen euro).

Incidentele teruggeraamde middelen uit de begroting 2019 (V 1,6 miljoen euro)

Diverse incidentele middelen uit de begroting 2019 nemen we niet meer op binnen dit deelprogramma van de begroting. Dit zorgt voor een lastendaling van in totaal ruim 1,6 miljoen euro. Het gaat om de volgende mutaties:

- Onttrokken middelen uit de reserve SIF voor aankoop en afwaardering van een woonboot (150 duizend euro);
- Intensiveringsmiddelen Wonen beschikbaar gesteld vanuit de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2018 (370 duizend euro);
- Aardbevingsgelden eveneens beschikbaar gesteld vanuit de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2018 (400 duizend euro);
- Uren ingezet voor duurzaamheidsmaatregelen (100 duizend euro);
- Intensiveringsmiddelen beschikbaar gesteld voor Groningen Geeft Energie vanuit het coalitieakkoord (630 duizend euro).

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 2 miljoen euro hoger.

Aardbevingsdossier (V 2 miljoen euro)

De baten binnen deelprogramma stijgen met bijna 2 miljoen euro. We ontvangen extra middelen (*lumpsum*) voor het aardbevingsdossier in het kader van de bestuursovereenkomst Nationaal Programma Groningen.

Overig (V153 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op een nadeel van 153 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	790	790
---------------------------------------	------------	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

8.7 Overig wonen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-221	2.947	2.725

Afwijking bestaand beleid	957	2.947	3.904
----------------------------------	------------	--------------	--------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 1 miljoen euro lager.

(Bouw)leges (N 1,4 miljoen euro)

De lastenstijging binnen dit deelprogramma houdt vooral verband met de geraamde kosten van bouwleges. Dit betreft onder meer kosten voor inzet van personeel en ICT-applicaties.

Reorganisatie Toezicht en Handhaving Openbare Ruimte (V 323 duizend euro)

In verband met de reorganisatie van Toezicht en Handhaving Openbare Ruimte (THOR) hevelen we de middelen voor toezichthoudende taken horeca en prostitutie over van deelprogramma 8.7 Overig wonen naar deelprogramma 10.1 Veilige woon- en leefomgeving (323 duizend euro).

Implementatie Omgevingswet (V 1,1 miljoen euro)

In de begroting 2019 hadden we incidenteel intensiveringsmiddelen voor de implementatie Omgevingswet opgenomen (837 duizend euro). Daarnaast hadden we vanuit de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2019 incidenteel middelen overgeheveld voor dit bestedingsdoel (288 duizend euro). Deze middelen hebben we in de begroting 2020 teruggeraamd.

Ureninzet Wonen (V 380 duizend euro)

Door herverdeling van de capaciteit daalt de ureninzet Wonen begroot binnen dit deelprogramma (380 duizend euro). Elders in de begroting, met name binnen het programma Economie en werkgelegenheid zorgt dit voor lastenstijgingen.

Vastgoed (V 374 duizend euro)

Een gewijzigde toerekening van indirecte aan vastgoed-gerelateerde kosten leidt binnen dit deelprogramma tot een lastendaling van 374 duizend euro. Hiertegenover staat een lastenstijging die we elders in de begroting hebben verwerkt.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 3 miljoen hoger.

(Bouw)leges (V 3,4 miljoen euro)

De baten in dit deelprogramma nemen met 3,4 miljoen euro toe door stijgende opbrengsten van voornamelijk bouwleges.

Rente (N 0,4 miljoen euro)

Daarnaast nemen de baten af door een 4 ton lagere rentevergoeding wegens geruilde reserves waarvoor structurele budgetten zijn verkregen. Deze ruilactie zorgt voor een lagere stand van de reserves waardoor de bijbehorende rentevergoeding ook afneemt.

Overig (V 126 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 126 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	-1.178	-1.178
---------------------------------------	---------------	---------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2019 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico Programma 8	Gemeentelijk aandeel risicoproject Warmtestad BV Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad heeft op dit moment 2 typen activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen en exploiteren van het warmtenet Noordwest. • Het ontwikkelen en exploiteren van collectieve Warmte en Koude-opslagsystemen. <p>Via Warmtestad investeert de gemeente in warmteprojecten gericht op een CO2 neutrale stad in 2035. WarmteStad heeft aandacht voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Voor de resterende risico's voor de gemeente is het weerstandsvermogen versterkt.</p>
	<p>1. Warmtenet Noordwest</p> <p>Voor de Investering geothermie en warmtenet Noordwest is op 8 juni 2016 het weerstandsvermogen versterkt met 1,3 miljoen euro. Dit is 18% van de geïnvesteerde 7 miljoen euro. Met het besluit om geothermie niet meer te ontwikkelen is een verliesvoorziening gevormd van 3 miljoen euro. In april 2018 is WarmteStad een overbruggingskrediet verstrekt van 1,3 miljoen euro t.b.v. Tijdelijke Warmte Opwek. Het risicoprofiel is daarbij gesteld op 8% van het uitgeleende bedrag en 104 duizend euro weerstandsvermogen gevormd. Op 31 oktober 2018 is besloten om WarmteStad een overbruggingskrediet te verstrekken van 3 miljoen euro voor de eerste uitbreiding van het warmtenet. Het weerstandsvermogen is 240 duizend euro. In het voorjaar van 2019 ligt de integrale Business Case voor warmtenet Noordwest.</p> <p>Huidig risicoprofiel WarmteStad Noordwest BV.</p> <p>Destijds is risicoprofiel gesteld op 14%. Inmiddels is een deel van het Warmtenet gerealiseerd, zijn er voor 4.300 WE warmte contracten gesloten en levert sinds najaar 2018 de eerste warmte vanuit het warmtenet Noordwest. Alle condities die ten tijde van het risicoprofiel voor een warmtenet Noordwest (gebaseerd op geothermie) destijds nog in ontwikkeling of nog onzeker waren zijn nu aanzienlijk verlaagd. Tot slot kennen de technieken die nu bekeken worden voor de nieuwe warmtebron niet het risico van het mislukken van de put. Het gaat om bestaande technieken met lage kans op risico's en daar komt bij dat onze medeaandeelhouder op dit gebied veel kennis in huis heeft. Dit overziend wordt het risicopercentage gesteld op 8%.</p> <p>2. WKO-programma en risicoprofiel</p> <p>WarmteStad werkt stap voor stap het WKO programma uit. Op 19 februari 2015 is 750 duizend euro rekening-courant ter beschikking gesteld voor WKO Europapark. En is een bestemmingsreserve ingesteld ter grootte van 57 duizend euro.</p> <p>Risicoprofiel WKO is 8%. Voor het financieel meerjarenplan (FMJP) 2017-2021 heeft de gemeente besloten 3,875 miljoen euro aan leningen te verstrekken. Op 31 mei 2017 is 2 miljoen euro voor jaarschijf 2017 ter beschikking gesteld. Het WKO-programma draait op een bewezen techniek en al bestaande bronnen. Het risicoprofiel is 8%. Weerstandsvermogen is 160 duizend euro. In september 2018 is de resterende 1,875 miljoen euro (2018 – 2021) beschikbaar gesteld. Het weerstandsvermogen is 150 duizend euro (8%).</p>

Risicobedrag 2020	1,434 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,434 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,434 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,434 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico Programma 8	Garantie op leningen van GEM Haren Noord Wonen
Omschrijving	<p>De gemeente heeft in het kader van de financiering van de woningbouw in Haren Noord een garantie van maximaal 6 miljoen euro afgegeven op een lening die is aangetrokken door de Gemeenschappelijke Exploitatiemaatschappij (GEM) Haren Noord Beheer C.V. Dit bedrag is voor de helft afgedekt door contra-garanties van de moederbedrijven van de in GEM Haren Noord C.V. deelnemende marktpartijen. De garanties lopen nog tot en met 2020.</p> <p>Het resterende risico is verminderd middels diverse maatregelen in de bedrijfsvoering (zoals de wijze van fasering van de ontwikkeling van het gebied en de 'grond-routing'). Voor de financieringsconstructie met gemeentegarantie is gekozen vanwege de substantiële rentevoordelen, waarvan de gemeente via het resultaat op de grondexploitatie mee profiteert. Om te zorgen dat er bij deze constructie geen sprake is van staatssteun, betaalt de CV gedurende de looptijd van de garantie een borgstellingsprovisie aan de gemeente.</p> <p>Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 3 miljoen euro (verstekte garantie verminderd met de contragaranties door de deelnemende marktpartijen) en een kans van optreden van 10% (overeenkomstig de inschatting van de gemeente Haren).</p>
	<p>Naast dit risico is bij Haren Noord ook sprake van kansen op het halen van voordelen die nog niet in de begroting zijn opgenomen. Het gaat om:</p> <p>De boekwinst die ontstaat bij de economische overdracht van de gemeente aan de GEM. Hiervan is reeds 3,3 miljoen euro gerealiseerd. Het laatste deel 514 duizend euro zal naar verwachting in 2019 worden gerealiseerd.</p> <p>In de door de aandeelhouders van GEM Haren Noord vastgestelde herziene grondexploitatie 2018 is sprake van een geraamde winst van circa 4,43 miljoen euro. Een eventueel gerealiseerde winst zal aan de aandeelhouders worden uitgekeerd. De gemeente heeft inmiddels 0,9 miljoen euro aan tussentijdse winstuitkeringen ontvangen. Op basis van de grondexploitatie 2018 verwachten we nog een aanvullende uitkering van 1,3 miljoen euro.</p>
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	10%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	10%
Risicobedrag 2022	3 miljoen euro
Kans 2022	10%
Risicobedrag 2023	3 miljoen euro
Kans 2023	10%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel

1e signaleringsmoment	Begroting 2019
Actie	

Naam risico Programma 8	Bezwaarprocedures Wonen
Omschrijving	<p>Bezwaarprocedures bouwleges</p> <p>Er loopt op dit moment nog 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het gerechtshof heeft de gemeente Groningen in het gelijk gesteld. Hiertegen is in cassatie gegaan bij de hoge raad. We verwachten in 2019 een uitspraak van de hoge raad. Het totale risico is gekwantificeerd op 414 duizend euro. De kans is geschat op 50%. Omdat we niet weten of het risico zich in 2019 gaat voordoen, nemen we het risico ook mee in de jaarschijven 2020-2022.</p> <p>Proces Wierden en Borgen</p> <p>Woningcorporatie Wierden en Borgen (Ten Boer) heeft bezwaar ingediend tegen de aanslag rioolheffing 2014 en volgende jaren. Het bezwaar richt zich met name op de stellingname van Wierden en Borgen dat de gemeente ten onrechte bepaalde objecten niet aanslaat en verder tegen de onderbouwing van de door te berekenen kosten naar het aanslagbedrag. Alle gemeenten waar onroerend goed staat van Wierden en Borgen hebben een gelijksoortig bezwaar gekregen. Het proces loopt nog. Wij zijn van mening dat het bezwaar ongegrond is. Gesprekken met Wierden en Borgen hebben niet geleid tot een oplossing zodat we nu in het formele traject zitten van bezwaar en beroep. Hierdoor kan het nog lang onduidelijk zijn wat uiteindelijk de uitkomst van de uitspraak op het bezwaar zal zijn. Een inschatting van de omvang van het risico is niet te maken. Het risico staat daarom op pm.</p>
Risicobedrag 2020	414 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	414 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	414 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	414 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Inszet stadsadvocaat t.b.v. verweer in procedures

Programma 9 Kwaliteit van de leefomgeving

In het programma Kwaliteit van de leefomgeving werken we aan een gemeente waar het prettig is om te zijn. Een gemeente die schoon, heel, groen, duurzaam en klimaatbestendig is. Bij onderhoud en beheer is samenwerken met bewoners in Groningen een goede gewoonte. We zoeken naar nieuwe vormen van zelfbeheer en we staan open voor nieuwe initiatieven uit de dorpen en wijken. Bewonersdeelname draagt ook bij aan de sociale samenhang in de buurt. Duurzaamheid is in alle onderdelen van dit programma een belangrijke factor.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen:

- Een schone, hele, groene en duurzame gemeente is;
- Een gemeente is waar we afval efficiënt inzamelen, verantwoord verwerken en maximaal hergebruiken;
- Een zo'n optimaal mogelijke leefkwaliteit heeft.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Groninger water en rioleringsplan 2020-2024](#)

[Notitie Zonne-energie in de gemeente Haren 2017](#)

[Gebiedsvisie zonneparken gemeente Haren 2018](#)

[Kadernota Buitengebied Haren 2013](#)

[Landschapsontwikkelingsplan Haren 2004](#)

[Nota archeologiebeleid Haren 2012](#)

[Structuurvisie Meerweg 2008](#)

[Natuurvisie Scharlakenbos 2013](#)

[Nota Bodembeheer 2014](#)

[Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' \(2014\)](#)

[Bomenbeleidsplan, gemeente Haren \(2011\)](#)

[BORG-rapportage 2018](#)

[Integraal beheer openbare ruimte \(IBOR\) Haren \(2014\)](#)

[Beheerplan wegen Haren 2019 - 2023](#)

[Beheerplan Openbare verlichting Groningen 2016-2025](#)

[Beheerplan openbare verlichting Ten Boer 2016-2025](#)

[Beleidsplan Openbare Verlichting Haren 2016-2025](#)

[Groenbeheerplan Ten Boer 2014](#)

[Een graf in stad: \(2012\)](#)

[Groenparticipatie 2010](#)

[Stad verdiept \(2012\)](#)

[Uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020](#)

[Actieplan wegverkeerslawaaï 2018-2023 gemeente Groningen \(juni 2018\)](#)

[Verslag luchtkwaliteit 2016 gemeente Groningen \(januari 2016\)](#)

[Groenstructuurvisie Groene pepers: \(2009\)](#)

[Groenstructuurplan Haren Noord \(2008\)](#)

[Duurzaamheidsvisie Ten Boer 2016-2018](#)

[Dierenwelzijn in Groningen “Van Kop tot Staart” \(2008\)](#)

[Afvalbeheerplan Groningen 2016-2020](#)

[Afvalplan Ten Boer 2016-2020](#)

[Actieplan Toegankelijke stad Groningen 2017-2021](#)

[Groene Pepers 2009](#)

[Doelsoortenbeleid 2016](#)

[Actualisatie Stedelijke Ecologische Structuur 2014](#)

[Actualisatie nota ‘Bladgoud’ 2018](#)

Relevante ontwikkelingen

Afvalinzameling en -verwerking

Voor een verantwoord gebruik van grondstoffen streven we in Nederland naar een afvalloze samenleving. In de komende periode willen we daarom het percentage hergebruik van ons afval flink verhogen. We doen dat door te kiezen voor een kosteneffectief maatschappelijk verantwoord inzamelingssysteem dat de grootste winst behaalt in de mate van afvalscheiding. In het kader van herindelings zal medio 2020 besluitvorming plaatsvinden over harmonisatie van het te voeren afvalbeleid. De opbouw van de afvalstoffenheffing maakt daar onderdeel van uit. We kijken daarbij onder andere naar systemen die gewenst afvalgedrag (afvalreductie, -scheiding) stimuleren en mogelijk belonen, naar mogelijkheden voor verbeterde nascheiding en het ophalen van grofvuil. Verder geven we in 2020 een vervolg aan de bewustwordingscampagnes en het uitbreiden van de voorzieningen voor afvalscheiding.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 9.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte

Dit deelprogramma bundelt alle activiteiten waarmee we zorgen voor het onderhoud van de openbare ruimte en de infrastructuur. We werken aan een schone, hele, groene en daardoor aantrekkelijke gemeente. We willen dat de inwoners van onze gemeente tevreden zijn over hun leefomgeving en een gemeentelijke natuur van hoge kwaliteit. Zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving zien we als een gedeelde verantwoordelijkheid van bewoners, bedrijven en gemeente. Die gedeelde verantwoordelijkheid vullen we praktisch in, onder andere met gezamenlijke schoonmaakacties, beheer door bewoners van de directe woonomgeving en gezamenlijkheid in het voorkomen van zwerfafval.

Beleidsvelden

- Schone en hele leefomgeving
- Riolering en water
- Dierenwelzijn
- Begraven
- Bewonersparticipatie

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd	
	2019	2020
Tevredenheid van bewoners over het onderhoud	>6,5	> 6,5
Aantal storingen bij bruggen die langer dan 1 dag duren	0	0
% verhardingen met kwaliteit voldoende	93%	93%
Aantal bewoners actief in onderhoud	15.000	17.000

9.1.1 Schone en hele leefomgeving

Dit beleidsveld behelst het beheer en onderhoud van verhardingen, verkeersvoorzieningen, groen, speelvoorzieningen, bruggen, tunnels en viaducten. We werken hierbij met vastgestelde kwaliteitsdoelen volgens onze Beheer Openbare Ruimte (BORG) systematiek. In de jaarlijkse borgschouw beoordelen we, voor een groot deel samen met burgers, of we onze doelen halen. We streven er naar dat 90% van de gemeente voldoet aan de kwaliteitsdoelen BORG en dat ieder jaar minimaal 90% van de benodigde vervangingen en groot onderhoud is uitgevoerd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
% van de gemeente dat voldoet aan de BORG-kwaliteit	90%	90%
% van het programma groot onderhoud en vervanging dat is uitgevoerd	90%	90%

Hoe staan we ervoor?

We hebben voor de gemeente als geheel in de afgelopen jaren de vastgestelde kwaliteitsdoelen in het beheer van de openbare ruimte gehaald. Met de uitvoering van het lang-cyclisch onderhoud en de vervanging van diverse voorzieningen hebben we de technische kwaliteit van de openbare ruimte op peil gehouden. We hebben met name bij de vervanging van voorzieningen in de afgelopen jaren een aantal projecten uitgesteld om zo een integrale uitvoering met onder andere nutsbedrijven mogelijk te maken.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ook in 2020 blijven we streven naar het realiseren van de vastgestelde kwaliteitsdoelen en zoeken we naar mogelijkheden om de kwaliteitsdoelen binnen de hele gemeente op elkaar af te stemmen. Daarnaast willen we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte waarborgen. Dat doen we onder andere door de uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We onderhouden en beheren de openbare ruimte volgens de vastgestelde kwaliteitsdoeleinden;
- We vervangen of verwijderen versleten voorzieningen in de openbare ruimte;
- 🌳 We houden de kwaliteit van het bomenbestand op peil. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🌀 We geven een vervolg aan de gefaseerde vervanging van de gladde gele stenen in de binnenstad en sluiten daarbij aan bij de realisatie van de binnenstadvisie. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#).

9.1.2 Riolering en water

We zorgen voor een goed functionerend water- en rioleringsstelsel. Hiermee waarborgen we het welzijn van mens en dier, en borgen we de kwaliteit van het milieu zoals vastgesteld in het Groninger water- en rioleringsplan. In 2019 hebben we voor het gehele gemeentelijk gebied één nieuw integraal water- en rioleringsplan gemaakt voor de periode 2020 – 2024. In dat plan, waarover eind 2019 besluitvorming plaatsvindt, is vastgelegd hoe we de komende jaren vorm willen geven aan onze zorgplicht voor riolering en water. Met de waterschappen en het waterbedrijf werken we aan verdere samenhang van het waterbeleid in het Waterakkoord.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal meters riool dat is vernieuwd	9.065	8126
Toename oppervlakte (ha) verharding waar regen- en afvalwater wordt gescheiden	5	4,2

De straten waar in het komende jaar rioolvernieuwing plaatsvindt, zijn bepalend voor het aantal meters rioolvernieuwing en de oppervlakte waterscheiding (afkoppelen) die in dit jaar wordt gerealiseerd.

Hoe staan we ervoor?

In Groningen is de basis op orde wat betreft riolering en water. De kosten voor onze inwoners zijn, ten opzichte van andere gemeenten in de regio en ten opzichte van vergelijkbare gemeenten landelijk, laag. Dit blijkt onder andere uit de landelijke benchmark waaraan we elke twee jaar deelnemen. Klimaatverandering zorgt ervoor dat de opgaven op het gebied van water en riolering veranderen. Conform het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie hebben we het thema klimaatadaptatie in gemeentelijk beleid verankerd. In 2018 hebben we een klimaatstresstest uitgevoerd en de uitkomsten van deze stresstest zijn de basis voor een strategische klimaatagenda die we begin 2020 presenteren..

De gevolgen van klimaatverandering worden niet alleen zichtbaar op het gebied van water en riolering, maar er is wel een belangrijke relatie; een deel van de maatregelen die we moeten nemen is onderdeel van het uitvoeringsprogramma van het water- en rioleringsplan. De opgaven waar we voor staan zijn niet uitsluitend voor overheden. Als gemeente hebben we directe zeggenschap over de openbare ruimte, maar inwoners, bedrijven en andere organisaties zullen ook een bijdrage moeten leveren aan een klimaat adaptieve gemeente. Voor ons als gemeente geldt het uitgangspunt dat de volksgezondheid, veiligheid en wettelijke taken gewaarborgd blijven.

Met de projecten die we de afgelopen jaren hebben uitgevoerd liggen we op schema met betrekking tot het invullen van de gemeentelijke zorgplicht voor afval, regen en grondwater. Daarnaast zetten we ons in voor het optimaliseren van de waterketen in samenwerking met de waterschappen, onder andere door het verbeteren van de afvalwatersturing met communicerende gemalen.

Wat willen we bereiken in 2020?

We starten in 2020 met de uitvoering van het nieuwe GWRP (Gemeentelijk Water- en Rioleringsplan). Het GWRP is in de eerste plaats een beheerplan voor riolering en oppervlaktewater. Het gaat over het efficiënt en doelmatig in stand houden van het (afval)watersysteem. We doen dat in een veranderende wereld, waarin onze inwoners, onze omgeving en klimaatverandering nieuwe opgaven stellen. Het beheer ontwikkelt zich, daarbij zien we duidelijke speerpunten. De belangrijkste speerpunten van dit moment zijn klimaatadaptatie, waterkwaliteit, ketenoptimalisatie en duurzaamheid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We blijven inzetten op praktische, doelmatige maatregelen zoals afkoppelen, (het gescheiden afvoeren van afval- en regenwater), het subsidiëren van groene daken en een gericht grondwaterbeleid. Voor gevoelige gebieden zullen maatregelen worden uitgewerkt;
- Initiatieven om waterpartijen te verbinden en waterstructuurplannen uit te voeren raken vaak aan ideeën van bewoners en worden zoveel mogelijk samen met bewoners tot uitvoering gebracht. Daarmee verbeteren wij de waterkwaliteit;
- We zetten via ketenoptimalisatie met onze waterpartners steeds meer in op waterkwaliteit door vermindering van emissies en duurzaamheid door energiebesparing (bijvoorbeeld riothermie);
- Een duurzamer inrichting van het (afval)watersysteem vraagt om goede kaders voor allerhande ontwikkelingen. Het vraagt tevens om praktische maatregelen, zoals Operatie Steenbreek. Ook vraagt het om lange termijn visie, zoals op termijn komen tot een energieneutraliteit, sluiten van kringlopen en het benutten van grondstoffen;
- 🌱 Uitvoeren van de waterstructuurplannen Westrand en Binnenstad Noordoost. Deze plannen hebben tot doel om de kwaliteit en doorstroming van het oppervlaktewater in deze gebieden te verbeteren. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🌱 Vervangen en herstellen riolen. In de Korrewegwijk sluiten we hiermee aan bij het in overleg met bewoners aanpassen van de openbare ruimte. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Oude wijken](#);
- 🌱 Uitbreiden van de scheiding tussen regenwater- en afvalwaterafvoer (afkoppelen). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🌱 Uitbreiden natuurlijke inrichting vijveroevers. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Baggeren vijvers;
- Aanleg van rioolpersleiding Westrand (Waterslag 3) Hierdoor zal de kwetsbaarheid van de afvoer van afvalwater sterk verminderen.

9.1.3 Dierenwelzijn

Dierenwelzijn lijkt voor velen een klein onderwerp. Maar op gemeentelijk niveau is het dier onderdeel van de dagelijkse gang van zaken. Daarom zetten wij ons in om dierenleed, dieronvriendelijk beleid en dieronvriendelijke activiteiten in Groningen te voorkomen. We stimuleren diervriendelijk handelen. Alle gemeenten hebben wettelijke taken voor het verzorgen en opvangen van gevonden dieren en dieren in nood. Wij nemen deze taken serieus en hechten er waarde aan dat deze dieren goed opgevangen en verzorgd worden.

Hoe staan we ervoor?

We laten al onze wettelijke taken uitvoeren door de Dierenbescherming. Hiervoor hebben we een overeenkomst op maat afgesloten gebaseerd op het Basis Arrangement Dieren noodhulp. Al onze wettelijke taken hebben we gebundeld in één contract waarmee we zorgen voor een professionele en efficiënte uitvoering van onze wettelijke taken. De samenwerkende partijen zijn goed op elkaar ingespeeld en ondersteunen elkaar in de gehele keten. Door deze samenwerking hebben we een stap voorwaarts gezet in

de professionalisering en zijn we een voorbeeld voor andere gemeenten. Met de kattenactie, die we in 2012 hebben opgezet, zijn ondertussen meer dan 1500 katten geholpen en gechipt. Dit aantal stijgt nog elk jaar.

Wat willen we bereiken in 2020?

We blijven voldoen aan onze wettelijke taken voor het opvangen en verzorgen van gevonden dieren en dieren in nood. Daarnaast blijven we ons inzetten om de Kattenactie te continueren.

Wat gaan we hiervoor doen?

We continueren onze inzet uit de voorgaande jaren door:

- Uitvoeren van onze wettelijke taken op dit gebied middels de overeenkomst die we hebben gesloten met de Dierenbescherming;
- Continueren van de kattenactie om zo het aantal zwerfdieren beperken;
- Voorlichting geven (samen met de Dierenbescherming) om het aantal zwerfdieren en dieren in nood te verminderen.

9.1.4 Begraven

We willen kwalitatief goede en betaalbare begraafplaatsen met voldoende capaciteit en keuzevrijheid. We hebben een wettelijke taak in het verwerken van aangiftes van overlijden en in het faciliteren van begrafenissen. Daarnaast verzorgen we uitvaarten van overledenen wanneer niemand anders daarin kan voorzien. We koesteren onze begraafplaatsen die door hun parkachtige inrichting vaak ook cultuurhistorische rustpunten zijn in de drukte van alledag.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
% van de begraafplaatsen dat voldoet aan de beoogde beeldkwaliteit	90 %	90%

Hoe staan we ervoor?

We weten de beoogde onderhoudskwaliteit op begraafplaatsen te realiseren. We baseren ons daarbij op zowel de Beheer Openbare Ruimte doelstellingen als de doelen uit de beleidsvisie over de kwaliteit van begraafplaatsen. Ook komen we onze wettelijke verplichtingen na in het verwerken van overlijdensaangiftes. In de afgelopen jaren is het aantal uitvaarten op gemeentekosten gedaald. We hebben in 2019 een start gemaakt met het waarborgen van de begraafcapaciteit op Selwerderhof en de Eshof door het ruimen van graven en we hebben een upgrade uitgevoerd bij het begraafpark Ten Boer. Op de begraafplaats Hoogkerk hebben we door kleine aanpassingen extra begraafruimte gecreëerd, waardoor we ook aan die kant van de gemeente voldoende capaciteit voor de komende jaren hebben. Bovendien hebben we de financiële voorziening op peil gebracht voor in het verleden afgekocht grafonderhoud.

Wat willen we bereiken in 2020?

We dragen in 2020 zorg voor het onderhoud van de begraafplaatsen en verwerken alle overlijdensaangiftes zo efficiënt mogelijk. In 2020 gaan we de begraafcapaciteit verder uitbreiden middels de tweede fase van het ruimen van graven op Selwerderhof en de Eshof. We willen een aantal oude begraafplaatsen, waar niet meer begraven wordt, formeel gaan sluiten en de mogelijkheden in beeld krijgen om ook op langere termijn aan de westzijde van de gemeente in begraafcapaciteit te blijven voorzien. Ten slotte willen we een start maken met de voorbereidingen voor de actualisatie van het beleid voor het begraven in Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verwerken aangiftes van overlijden;
- Begraafplaatsen beheren;
- Begrafenissen faciliteren;
- Uitvoeren van uitvaarten op gemeentekosten;
- Tweede fase ruimen van graven op Selwerderhof en Eshof;
- Sluiten van aantal inactieve begraafplaatsen;
- Verkenning mogelijkheden begraafcapaciteit westzijde op langere termijn;
- Start voorbereiding nieuw beleidsplan begraven.

9.1.5 Bewonersparticipatie

We ondersteunen bewonersinitiatieven. Voor een schone en hele gemeente zijn de bewoners zelf medeverantwoordelijk. Een grotere betrokkenheid van buurtbewoners leidt tot minder vervuiling en schade en tot meer tevredenheid.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Aantal gefaciliteerde participatieprojecten	410	410

Hoe staan we ervoor?

Via verschillende projecten betrekken we de inwoners bij de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte. Uitgangspunt bij het realiseren van deze projecten is dat het initiatief vanuit de bewoners komt; wij ondersteunen de bewoners. Vanuit het succesvolle project 'Operatie Steenbreek' worden geveltuintjes aangelegd, de plant-voor-een-tegel-actie georganiseerd en het vergroenen van daken gestimuleerd. Vanuit ons voedselbeleid faciliteren we tevens initiatieven van bewoners op het gebied van moestuin-tuinieren en stadslandbouw, beter bekend onder het project 'Eetbare Stad'. Er zijn meer dan 70 initiatieven vanuit Eetbare stad ontplooit. Een van de nieuwere projecten is de aanleg van 'tiny forests'. In 2019 is 'Grunn Grass', een Open Raad-initiatief, uitgevoerd. 'Groningen Schoon Dankzij Mij' telde ongeveer 17.500 inwoners die op enigerlei wijze bij acties betrokken zijn geweest.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ons uitgangspunt is dat het aantal participatieprojecten minimaal gelijk is aan het aantal projecten in 2019. We continueren onze aanpak van de bestaande projecten. Daarmee proberen we de stijgende lijn in het aantal groenparticipatieprojecten vast te houden. We blijven de verschillende projecten promoten om de mogelijkheden ten aanzien van groenparticipatie kenbaar te maken en inwoners te enthousiasmeren. Daarnaast zoeken we naar mogelijkheden om de samenwerking met bewoners op het gebied van groen, schoon, heel en klimaatverandering verder te versterken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- / Ondersteunen participatie-initiatieven (georganiseerd en ongeorganiseerd) gericht op een schone en prettige woon- en leefomgeving, samen moestuin-tuinieren ('Eetbare Stad' en Stadslandbouw) en andere initiatieven in het kader van gebiedsgericht werken. Zie hier ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitvoeren borgschouw door bewoners via een digitale enquête. We vragen hierbij twee keer per jaar de circa 7000 bewoners van het stadspanel om aan de hand van referentiebeelden de onderhoudskwaliteit in hun straat te beoordelen. De resultaten van deze enquêtes bespreken we met

bewoners uit de verschillende stadsdelen en gebruiken we zo nodig om bij te sturen in het onderhoud. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 9.2 Afvalinzameling en -verwerking

In dit deelprogramma gaat het over alle activiteiten die samenhangen met het inzamelen en verwerken van afval. We streven hierbij naar vermindering van de hoeveelheid afval per inwoner en zoveel mogelijk hergebruik van in het afval aanwezige grondstoffen (circulariteit).

Beleidsvelden

Afval inzamelen en verwerken

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% afval dat wordt hergebruikt	62%	65%

9.2.1 Afval inzamelen en verwerken

De gemeente Groningen zamelt het afval zelf in. De verwerking hebben we uitbesteed aan derden. We hebben een infrastructuur voor efficiënte en gescheiden inzameling. Daarnaast werken we met communicatie en participatie aan het verminderen van de hoeveelheid afval en het verder verbeteren van de gescheiden inzameling.

In 2020 wordt toegewerkt naar harmonisatie van het afvalbeleid qua ambitie, voorzieningenniveau, tariefopbouw en inzamelstructuur, afhankelijk van politieke besluitvorming. De afvalstoffenheffing wordt op een verschillende wijze berekend in alle drie voormalige gemeenten van de nieuwe gemeente Groningen. Haren werkt met een tarief dat wordt bepaald door de gewicht van de aangeboden volume restafval en Gft. Groningen werkt met een tarief dat wordt bepaald door de grootte van een huishouden. Ten Boer werkt met een tarief dat wordt berekenen op basis van de grootte van de gebruikte restafval en Gft container.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Tevredenheid bewoners over mogelijkheid om gescheiden aan te leveren	7,5	7,5
Kg papier per inwoner (bronscheiding)	42	45
Kg glas per inwoner (bronscheiding)	21	22
Kg kunststof & drankkartons per inwoner (nascheiding)	31	35
Kg organisch materiaal per inwoner (bronscheiding)	45	50

Hoe staan we ervoor?

In 2018 zijn zowel de hoeveelheid huishoudelijk restafval als de totale hoeveelheid huishoudelijk afval per inwoner gedaald ten opzichte van de voorafgaande jaren. In 2018 is 40% van het huishoudelijk afval aan de bron gescheiden ingezameld. Nog eens 19% is in de afvalverwerkingsfabriek (na-)gescheiden. Het organische deel is vergist onder productie van biogas. In totaal is 59% van al het huishoudelijk afval gescheiden en hergebruikt. Dat percentage willen we in 2020 verder verhogen.

We zijn bezig met de uitvoering van het afvalbeheerplan 2016 – 2020. Binnen dat kader streven we naar een reductie van de hoeveelheid restafval, meer scheiding en het opnieuw benutten van de diverse, herbruikbare grondstoffen in huishoudelijk afval.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- We willen dat de grondstoffen in onze afvalstromen zo hoogwaardig mogelijk worden hergebruikt en ons Groente, Fruit en Tuinafval (GFT) wordt benut om biogas op te wekken en compost te maken (biobased economie);
- Vermindering van de vrijkomende hoeveelheid restafval per inwoner;
- Verbetering van de gescheiden inzameling (door en effect van uitbreiding voorzieningen);
- Verbetering van de mate van hergebruik of nuttige toepassing van materialen;
- Vermindering van de hoeveelheid zwerfafval en bijplaatsingen rond ondergrondse containers;
- Wij oriënteren ons op en stimuleren waar mogelijk kansrijke innovaties op het gebied van afvalverwerking waarmee de circulaire economie lokaal en regionaal kan worden versterkt en personen op afstand van de arbeidsmarkt kunnen worden ingezet;
- In het kader van de herindeling werken we in 2020 naar harmonisatie van afvalbeleid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aanbieden van een nieuw afval/ grondstoffenplan op basis waarvan de ambities worden herijkt en geharmoniseerd;
- Uitbreiden en verbeteren voorzieningen voor afvalscheiding (hoogbouw, nieuwbouw, bepaalde doelgroepen zoals studenten);
- Uitvoering aanvalsplan zwerfafval/ bij-plaatsingen rond ondergrondse containers met specifieke aandacht voor de hotspots gemeentebreed en de binnenstad in het bijzonder;
- Aanpak grofvuil gericht op tijdelijke brengpunten voor grofvuil in de wijken tijdens grote verhuisbewegingen van studenten;
- Meerjarige publiekscampagne afvalpreventie en -scheiding (“Haal alles uit je afval”);
- Stimuleren en ondersteunen kringloop- en recyclinginitiatieven, met daarbij speciaal nadruk op de mogelijke positie van een Circulariteitshub om innovaties en hoogwaardig hergebruik te bevorderen en de aanbod van kleine volumes afval aan lokale ontwerpers en ondernemers voor circulaire toepassingen;
- Blijven inzetten op hergebruik van stromen die door bewoners naar de afvalbrengstations worden gebracht; hergebruik van producten zoals latexverf, elektrische apparaten, meubels, speelgoed enz. bevorderen door doorgeleiding naar Voedselbank en kringloopwinkels;
- Ondersteuning educatieve acties op scholen;
- Ondersteunen en faciliteren burgerparticipatie (Lentekriebels, wijkmilieustraten, zwerfafvalteams).

Deelprogramma 9.3 Leefkwaliteit

Dit nieuwe deelprogramma bundelt alle activiteiten waarmee we de leefkwaliteit zo optimaal mogelijk willen houden. De openbare ruimte maken we bestendig om alle gevolgen van bijvoorbeeld klimaatverandering op te vangen. De openbare ruimte draagt bij aan verbetering van de gezondheid en sociale samenhang doordat de inrichting uitnodigt tot bewegen, ontmoeten en participeren. De verblijfskwaliteit, doorvertaald naar onder andere het verhaal van de stad en dorpen en de toegankelijkheid, is daarbij van belang.

Beleidsvelden

- Robuust en veerkrachtig
- Stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven

- Verblijfskwaliteit staat voorop

9.3.1 Robuust en veerkrachtig

Onze leefomgeving is voor mens en dier robuust en veerkrachtig. Dit is een openbare ruimte die tegen een stootje kan en daarmee de gevolgen van het veranderde klimaat aan kan. Deze gevolgen zijn op te vangen door meer aandacht te vragen voor en te investeren in groen en water en daarmee het leefklimaat aangenamer te maken. Het groen en water in de bebouwde omgeving leggen verbindingen met het Ommeland. Daarmee realiseren wij een structuur die de ecologie en biodiversiteit verhoogd en streven we naar een optimaal functionerende natuur die rijk is aan soorten en die de bewoners positief beoordelen. Naast de natuurwaarde zetten wij ook in op de landschappelijke waarden. Het waardevolle landschap gaan wij versterken zonder agrarische activiteiten die ruimschoots in het gebied aanwezig zijn uit het oog te verliezen.

Hoe staan we ervoor?

Op basis van een klimaatstresstest hebben we kwetsbare locaties op het gebied van hittestress en wateroverlast in beeld. In 2019 zijn we gestart met het bepalen van onze ambities en prioritering op deze resultaten. Hier is de klimaatagenda uit voortgekomen. Wij hebben verschillende digitale instrumenten ontwikkeld om klimaat adaptieve projecten en onderzoek te etaleren, inzicht te bieden in het groen en het bewustzijn op het thema klimaatadaptatie te vergroten. De resultaten zijn terug te lezen op www.groningenklimaatbestendig.nl. Om tot meer integrale, concrete en innovatieve perspectieven voor klimaatbestendige oplossingen in de openbare ruimte te komen, organiseerden wij in 2019 een ontwerpmanifestatie. Drie ontwerp bureaus hebben samen met inwoners, ondernemers en de gemeente ontworpen aan een klimaatbestendige inrichting van (delen van) de gemeente. Via deze ontwerpmanifestatie vergroten we de draagvlak en bewustwording.

Binnen het stedelijk deel van de gemeente is de ecologische structuur van waardevolle gebieden en verbindingen bijna compleet en zijn de meeste verbindingsknelpunten na aanpassing van de zuidelijke ringweg opgelost. We werken samen met burgers en natuur- en landschapsorganisaties aan behoud en versterken van onze ecologische - en andere waardevolle groen- en landschapsstructuren. Een belangrijk deel van de ecologische structuur wordt ecologisch beheerd. Uit de monitoring van de ecologisch beheerde gebieden blijkt dat de biodiversiteit over het algemeen toeneemt en dat het gevoerde doelsoortenbeleid het beoogde effect heeft. Via monitoring blijven we de ontwikkeling volgen. De ecologische gebieden van de voormalige gemeenten Ten Boer en Haren zullen daar aan worden toegevoegd. Ook zien wij dat verschillende bomenziekten de investering in herstel en verbetering van de bomenstructuur onder druk zetten. Zo monitoren wij bijvoorbeeld de effecten van essentaksterfte. Via onder andere het groencompensatiefonds en Compensatie groen en duurzaam Eelde wordt geïnvesteerd in herstel en verbetering van de bomenstructuur en in extra bomen in de (binnen)stad.

Wat willen we bereiken in 2020?

Na vaststelling willen wij in 2020 uitvoering geven aan de acties uit de klimaatagenda, groenplan en GWRP. Het aantal kwetsbare locaties op het gebied van hittestress, wateroverlast en verdroging willen wij terugbrengen. Bijvoorbeeld door een koppeling met lopende projecten en beheer- en onderhoudsprojecten. Een krachtig voorbeeld hiervan is de Plutolaan in Paddepoel, één van de drie projecten van een landelijke uitvoeringspilot, waar reeds klimaat adaptieve maatregelen bij de aanleg van het warmtenet worden betrokken.

We versterken onze samenwerking met onderzoeksinstituten, waterschappen, provincie, bedrijven en niet-gouvernementele instellingen (NGO's) om ons gezamenlijk in te zetten voor klimaatadaptatie. Dat doen we

ook in relatie tot het *Global Center on Adaptation* op de Zernike Campus.

In oktober 2020 organiseren wij samen met partners en het Global Center een internationale conventie over klimaatadaptatie; een klimaatweekbiënnale. De conventie bestaat uit drie pijlers: een congres voor wetenschap, beleid en bedrijven, een internationale manifestatie over een klimaatbestendige openbare ruimte (waarvan de ontwerpmanifestatie die in 2019 gestart is de kick-off is) en ontwikkelen van proeftuinen in de regio.

We willen de borging van het behoud van hoogwaardig stedelijk en landschappelijk groen verbeteren. Tevens willen we een toename van het groenareaal in de openbare ruimte handhaven en versterken van de ecologische kwaliteit, natuur- en landschappelijke waarden van de gemeente.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Vaststellen van en uitvoering geven aan de acties uit de klimaatagenda en groenplan;
- In aanloop naar de klimaatweekbiënnale organiseren wij verschillende bijeenkomsten, lezingen, excursies en ontwerpatelier;
- Analyseren functionaliteit faunapassages en verkennen van mogelijkheden voor verbetering;
- Continueren van de uitvoering van het ecologisch beheer;
- Continueren van de projecten voor herstel en onderhoud van landschapselementen zoals de gebiedsaanpak Gorecht en herstel van houtwallen en hagen in het Gorecht. Zie ook paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Haren](#)
- Continueren van het project Robuuste Ecologische verbindingzone tussen Meerstad en Kardingse;
- We nemen deel aan projecten 'Herinrichting van polders Lappenvoort en Oostpolder' en 'Ecologische verbindingzone Meerweg Haren';
- Handhaven en waar mogelijk versterken van de groene, ecologische inrichting en landschappelijke waarden in projecten;
- Voortzetten van de samenwerking en afstemming met natuur beherende- en milieuorganisaties en scholen (Citizen Science).

9.3.2 Stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven

Het is belangrijk dat onze inwoners gezond, veilig en duurzaam leven. De openbare ruimte speelt hierin een grote rol met een groene inrichting. Onze fietsinfrastructuur verleidt een groot deel van onze inwoners tot bewegen. We willen de verleiding tot bewegen in de openbare ruimte vergroten. Naast bewegen is ook gezonde voeding een belangrijk aspect voor een gezond, veilig en duurzaam leven. In de openbare ruimte kunnen inwoners gemakkelijk door verschillende vormen in aanraking komen met gezond voedsel. Het zijn tevens plekken waar bewoners elkaar ontmoeten, samen nieuwe initiatieven ontplooiën en daarmee bijdragen aan de sociale cohesie in wijken en dorpen.

Hoe staan we ervoor?

In 2017 hebben we een strategische visie Healthy Ageing gelanceerd. De zes kernwaarden voor een gezonde gemeente werken we uit en passen we toe bij projecten in de gemeente. In 2017 heeft Healthy Ageing al een plek gekregen in de leidraad binnenstad, Eemskanaalzone en de Suikerfabriek.

Voedsel is een belangrijk aspect binnen Healthy Ageing. Een voorloper op Healthy Ageing is de voedselvisie 'Groningen groeit gezond 2012'. De aanleidingen om de visie op te stellen zijn nog hetzelfde, maar wellicht nog prominenter op de voorgrond getreden. Gezondheidsverschillen, biodiversiteit en klimaat vragen om maatregelen vanuit de voedselstrategie. Tegelijkertijd zien we kansen om verschil te maken door middel van activiteiten rondom voedsel.

De openbare ruimte zetten we in voor gebruik en ontmoeting door het creëren van buurtfuncties in de buitenruimte. De Eetbare stad, Operatie Steenbreek, aanleg van geveltuintjes en groene gevels en onze ondersteuning van voedselinitiatieven zijn voorbeelden van bewoner/ondernemer gerichte acties die daar aan bijdragen.

Alle bij ons bekende bodemverontreinigingen zijn tenminste beheerst. De nazorg en afronding van een aantal grote saneringen loopt de komende jaren door. Daarnaast kunnen er mogelijk ook nog onontdekte bodemverontreinigingen aan het licht komen. Besloten is om de voormalige vuilstortlocatie in Woltersum samen met de provincie Groningen volledig te saneren. Naar aanleiding van het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 zijn meerdere projecten uitgevoerd om nog meer inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van de ondergrond en zo de leefbaarheid van de gemeente beter te kunnen beheersen. Met de beoogde invoering van de omgevingswet in 2021 gaan er taken wijzigen. Binnen het thema bodem werken we aan het duurzaam ontwikkelen, benutten en beheren van de bodem. Dat doen we binnen de Wet bodembescherming en het Besluit bodemkwaliteit. De landelijke kaders zoals beschreven in het bodemconvenant 2016-2020 zijn vertaald in het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020. Daarmee willen we een schone en veilige bodem die past bij het soort gebruik, voorkomen dat activiteiten in de ondergrond tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden en ondergrondse kansen optimaal afstemmen met bovengrondse ontwikkelingen zoals bodemenergie, ondergronds bouwen en waterhuishouding.

Op grond van de Wet milieubeheer moeten gemeenten met ≥ 100.000 inwoners om de vijf jaar geluidkaarten en een actieplan vaststellen. In juni 2017 hebben wij voor de stad Groningen nieuwe geluidkaarten vastgesteld voor verkeerslawaaai. Op basis hiervan hebben wij in juni 2018 het nieuwe 'Actieplan wegverkeerslawaaai 2018-2023 gemeente Groningen' vastgesteld. Inmiddels bestrijken onze geluidkaarten en luchtkwaliteitskaart het grondgebied van de gehele nieuwe gemeente Groningen. Medio 2022 zullen wij nieuwe geluidkaarten (en eveneens een nieuwe luchtkwaliteitskaart) vaststellen voor onze gemeente. Op basis hiervan zullen wij conform de beoogde Omgevingswet medio 2023 een nieuw actieplan vaststellen voor verkeerslawaaai in onze gemeente voor de periode 2023-2028. De milieuthema's geluid en lucht bepalen in sterke mate de lokale leefomgevingskwaliteit en kunnen bij langdurige blootstelling van invloed zijn op de gezondheid. De luchtkwaliteit in de gemeente Groningen is relatief goed: we voldoen hier al aan de gezondheidskundige advieswaarden van de WHO voor fijn stof. De luchtkwaliteit in onze gemeente wordt sterk beïnvloed door de luchtverontreiniging die van elders wordt aangevoerd met de wind. Daardoor is het nauwelijks mogelijk om de luchtkwaliteit hier met lokale maatregelen nog verder te verbeteren. Dit ligt anders bij geluid, ofwel verkeerslawaaai. Ten eerste heeft dit op veel plekken een aanzienlijke impact op het leef- en woonklimaat. Ten tweede zijn er betere aangrijpingspunten om dit op lokaal niveau aan te pakken, conform het actieplan wegverkeerslawaaai 2018-2023 Groningen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Betere regie voeren op voedselstrategie;
- Verkorten van de voedselketen, met daarin extra focus op verbinden van producenten, horeca en consumenten;
- Een schone en veilige bodem die past bij de gebruiksfunctie;
- Activiteiten in de ondergrond mogen niet tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden;
- Voorbereiden op de invoering van de omgevingswet;
- Een verdere afname van het verkeerslawaaai in de gemeente;
- Het waarborgen van een goed akoestisch binnenklimaat in (toekomstige) woningen langs drukke wegen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Opstellen van uitvoeringsagenda op basis van de voedselstrategie, waarin we verbindingen leggen met thema's duurzaamheid, landbouw en gezondheid;
- Kernwaarden van Healthy Ageing vertalen we door in projecten en beleidsontwikkeling;
- Continueren van het project Reframe, een Interreg North Sea Region project;
- Continueren van Operatie Steenbreek acties en andere groene participatieacties;
- Bodem beschermen en zorg dragen voor nazorglocaties;
- Uitvoeren programma bodem en ondergrond 2015-2020;
- Starten met uitvoering sanering voormalige stortplaats Woltersum. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Ten Boer](#);
- Voorbereiden op benodigde rijksfinanciën voor het nieuwe bodemprogramma na 2020;
- In kaart brengen wat de impact is van de invoering van de omgevingswet;
- Uitvoeren van het Actieplan wegverkeerslawaaï 2018-2023 gemeente Groningen;
- Toepassen van stil asfalt bij groot wegonderhoud en nieuwe ontwikkelingen;
- Uitvoeren van gevelisolatieprojecten met subsidie van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat;
- Tussentijdse evaluatie van de uitvoering van het Actieplan wegverkeerslawaaï waarbij ook de situatie in de voormalige gemeenten Ten Boer en Haren zal worden betrokken;
- Zorgvuldig toepassen van de Wet geluidhinder bij nieuwe ontwikkelingen;
- Monitoren van geluid bij onder andere evenementen en horeca en het adviseren hierover om klachten te voorkomen.

9.3.3 verblijfskwaliteit staat voorop

In zowel de bestaande als nog te ontwikkelen leefomgeving vinden wij verblijfskwaliteit van belang. Het ervaren en beleven van een waardevolle leefomgeving maakt dat inwoners actief meedoen. Het geeft een gevoel van geborgenheid. De verblijfskwaliteit wordt onder andere gerealiseerd door de elementen die een robuuste en veerkrachtige leefomgeving vormen. Het toevoegen van verblijfskwaliteit vraagt ook om andere principes voor de inrichting van de openbare ruimte die we in een leidraad openbare ruimte gaan opnemen. Gebouwde omgeving, erfgoed en archeologie (belegd in programma 8 Wonen) hebben een grote bijdrage aan de leefkwaliteit en hebben dan ook een prominente rol in het realiseren van voldoende verblijfskwaliteit. Speciale aandacht gaat uit naar de binnenstad van Groningen. De ruimte is beperkt en de verschillende claims op het gebruik zijn legio. Om de binnenstad aantrekkelijk en toegankelijk te houden zoeken we aan de ene kant naar nieuwe en innovatieve oplossingen voor de vele geparkeerde fietsen (onderdeel van programma 7 Verkeer) in de openbare ruimte en investeren wij aan de andere kant via het programma '[Ruimte voor jou](#)' om de binnenstad te vergroenen en voetgangers meer ruimte te geven.

Hoe staan we ervoor?

In 2017 stelde de gemeente het document Nieuwe Stadsruimtes op; een leidraad voor de inrichting van de openbare ruimte in de binnenstad. Het document helpt ervoor te zorgen dat voldoende eenheid in de binnenstad blijft. Het draagt ook bij om een betekenisvolle openbare ruimte te realiseren. De leidraad bevat inrichtingsprincipes per type straat of plein. Deze vormen de basis voor de wijze waarop straten kunnen worden heringericht, in samenspraak met de omgeving en andere belanghebbenden. Via het Actieplan toegankelijke stad Groningen 2017-2021 zorgen we ervoor dat de openbare ruimte voor iedereen goed te gebruiken is.

Wat willen we bereiken in 2020?

In onze (binnen)stad en dorpen staat een goede verblijfskwaliteit voorop. Zeker nu de stad flink aan het groeien is, is extra veel aandacht nodig voor een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte. In 2020 besteden we extra aandacht aan dit thema. We organiseren een manifestatie over de openbare ruimte.

Samen met bureaus en stakeholders verkennen we wat nodig is om onze openbare ruimte zo aan te passen, dat deze klimaatbestendig is, toegankelijk is, uitnodigt tot ontmoetingen, kwalitatieve oplossingen biedt voor het parkeren van fiets en auto, leefbaar is, de cultuurhistorische betekenis benadrukt en gezond gedrag stimuleert. De ontwerpresultaten van deze concrete locaties gebruiken we voor het maken van een inrichtingsleidraad. In een aantal principes stellen we vast hoe de openbare ruimte is in te richten. Doel is om daarmee de ambitie op het gebied van leefkwaliteit waar te maken. Met de leidraad haken we de diverse onderdelen aan elkaar en maken een nieuwe norm voor de Groningse openbare ruimte. De leidraad stellen wij eerst op voor de wijken en dorpen met een vernieuwingsopgave.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Organiseren van een manifestatie over een klimaatbestendige inrichting van de openbare ruimte. We selecteren hiervoor meerdere locaties in de gemeente, waaronder de Grote Markt;
- Opstellen van een inrichtingsleidraad voor de openbare ruimte, in eerste instantie voor wijken en dorpen met een vernieuwingsopgave;
- Opstellen van een hoogbouw-notitie in relatie tot de openbare ruimte;
- Vergroening van onder meer de Kattenbrug en Dudok aan het diep. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);
- Herijken van het uitstallingenbeleid voor het creëren van meer obstakelvrije ruimte in de binnenstad. Zie ook [Programma 2 Economie en werkgelegenheid](#);
- Organiseren van jaarlijkse Open monumentendag en uitgaven van jaarboek Hervonden Stad. Zie ook [Programma 8 Wonen](#);
- Versnellen programma Erfgoednota (waar onder inventariseren, waarderen en borgen van onbeschermd erfgoed, bescherming van karakteristieke panden in Haren), en actieve participatie met burgers. Zie ook [Programma 8 Wonen](#).

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Meerschap	
Relevante beleidsinformatie	Met de Gemeenschappelijke regeling Meerschap Paterswolde behartigen we de belangen van recreatie, landschapsverzorging en natuurbescherming in het gebied. Dit doen we samen met de gemeente Tynaarlo.
Beleidsrisico	Geen.

GR Afvalbeheer regio centraal Groningen (ARCG)	
Relevante beleidsinformatie	Door participatie in de gemeenschappelijke regeling ARCG willen we regie hebben op het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeente Groningen én enkele gemeenten in de regio.
Beleidsrisico	Op 1 januari 2022 lopen de afvalverwerkingsovereenkomsten af voor de verwerking van het restafval en gft uit het ARCG gebied. Op dit moment worden deze stromen afval verwerkt door Attero op het ARCG-terrein in Groningen. Het gaat om grote volumes afval waarmee het mogelijk is om bij te dragen aan de realisatie van doelen op het gebied van grondstofhergebruik, circulariteit, duurzaamheid en energie. De aanstaande afloop van de verwerkingsovereenkomsten is voor het ARCG bestuur – waarin ook de gemeente Groningen als verbonden gemeente is vertegenwoordigd – aanleiding om zich breed te oriënteren op de markt van afvalverwerking en zo te komen tot keuzes voor een optimale verwerking van afval uit het ARCG gebied vanaf 2022.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).
meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Kwaliteit van de leefomgeving						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
Lasten						
09.1	Onderhoud en beheer openbare ruimte	65.239	71.971	75.341	76.793	77.975
09.1.1	Schone en hele leefomgeving	40.786	49.565	51.850	52.892	53.762
09.1.2	Riolering en water	21.248	19.582	20.902	21.313	21.636
09.1.3	Dierenwelzijn	231	231	231	231	231
09.1.4	Begraven	2.974	2.594	2.357	2.357	2.346
09.2	Afvalinzameling en -verwerking	35.396	27.950	27.572	28.343	28.082
09.2.1	Afval inzamelen en verwerken	35.396	27.950	27.572	28.343	28.082
09.3	Leefkwaliteit	10.551	2.640	1.794	1.792	1.738
09.3.1	Robuust en veerkrachtig	1.124	1.185	1.204	1.202	1.148
09.3.2	Stimuleren gezond, veilig en	9.427	1.455	590	590	590
	Totaal	111.186	102.561	104.706	106.929	107.795
Baten						
09.1	Onderhoud en beheer openbare ruimte	25.366	35.387	36.629	37.137	37.137
09.1.1	Schone en hele leefomgeving	3.960	15.175	15.177	15.195	15.195
09.1.2	Riolering en water	19.682	18.617	19.821	20.273	20.273
09.1.4	Begraven	1.723	1.595	1.632	1.669	1.669
09.2	Afvalinzameling en -verwerking	41.849	33.169	33.286	33.984	33.984
09.2.1	Afval inzamelen en verwerken	41.849	33.169	33.286	33.984	33.984
09.3	Leefkwaliteit	4.008	12	12	12	12
09.3.1	Robuust en veerkrachtig	0	4	4	4	4
09.3.2	Stimuleren gezond, veilig en	4.008	8	8	8	8

Totaal	71.223	68.568	69.927	71.133	71.133
Geraamd resultaat voor bestemming	39.963	33.993	34.779	35.796	36.662
Reserve mutaties					
Totaal toevoegingen	125	530	530	530	530
Totaal onttrekkingen	3.455	105	105	105	30
Geraamd resultaat na bestemming	36.633	34.418	35.204	36.221	37.162

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
1	Groot onderhoud en vervangingen	9.1	I	-418	-137		
1	Groot onderhoud en vervangingen	9.1	S	-269	-573	-573	-573
2	Vervanging gele stenen binnenstad	9.1	S	-66	-104	-104	-104
24	Beheer en onderhoud groen	9.1	S	-200	-200	-200	-200
24	Leefkwaliteit (SIF voor groen)	9.1	S	-500	-500	-500	-500
25	Plankosten	9.1	I	-50	-50	-50	
30	Stadsbeheer proef	9.1	I	-125	-125	-125	
34	Emissievrij wagenpark	9.1	S	-300	-300	-300	-300
	Totaal deelprogramma 9.1			-1.928	-1.989	-1.852	-1.677
	Totaal programma 9			-1.928	-1.989	-1.852	-1.677

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen 2020-2023

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Vervangingsopgave gekapte essen	150							
Vervangingsinvesteringen onderhoud					52			94
Energie		246						
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	150	246	0	0	52	0	0	94

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020

Overzicht hervormingen 2020-2023

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Onderhoud verhardingen		500						
Beheer en onderhoud (struct)		441						
Beheer en onderhoud (incid)	1.000							
Groenonderhoud begraafplaatsen		120						
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	1.000	1.061	0	0	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

09.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	-6.732	10.021	3.289
Afwijking bestaand beleid	-9.397	11.021	1.624

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 9,4 miljoen hoger.

Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer (N 9,5 miljoen euro)

Voor Stadsbeheer hanteerden we tot nu toe afzonderlijke privaatrechtelijke tarieven voor de volgende vijf producten:

- Inzameling van bedrijfsafval,
- Commerciële straatreiniging,
- Onderhoud reparaties derden,
- Verkoop van brandstoffen en
- Leasen.

In de begroting 2020 voegen we deze afzonderlijke privaatrechtelijke heffingen samen onder één noemer Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer. Hiervoor dienen de lasten en baten van de betreffende producten op één plek in de begroting te worden opgenomen, conform het Besluit Begroting en verantwoording (BBV). Wij hebben deze lasten en baten nu overgeheveld naar deelprogramma 9.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte. Voor dit deelprogramma betekent deze verschuiving een lastenstijging van 9,5 miljoen euro.

Beheer openbare ruimte (N 0,7 miljoen euro)

We hebben de benodigde budgetten voor het beheer openbare ruimte als gevolg van de arealuitbreiding geactualiseerd ten opzichte van de begroting 2019. De lasten stijgen met name door hogere toegerekende energiekosten (0,2 miljoen euro) en hogere afschrijvingslasten (0,5 miljoen euro) door een toename in de investeringen.

Riolering (V 0,6 miljoen euro)

Aan de lastenkant begroten we jaarlijks een dotatie aan de voorziening van 2,1 miljoen euro. In 2020 bedraagt deze begrote dotatie aan de voorziening 1,1 miljoen euro als gevolg van de gehanteerde prijsstelling en de begrote lasten. Een lagere dotatie aan de voorziening is het middel om een kostendekkende rioolheffing te realiseren. Het effect van deze lagere dotatie aan de voorziening komt tot uiting in een lastendaling van 1,0 miljoen euro (2,1 – 1,1).

Daarnaast verwachten we dat er meer personele buitendienst benodigd is om het onderhoud aan de riolering uit te voeren. Het gevolg hiervan zijn hogere salariskosten (0,3 miljoen euro). De rioolheffing op totaalniveau is kostendekkend. Binnen deelprogramma 9.1. zijn alleen de lasten van Stadsbeheer begroot. Binnen programma 14 zijn de overige lasten van de rioolheffing begroot zoals de overhead.

Verkeersvoorzieningen (V 0,3 miljoen euro)

Als gevolg van een afname van investeringen in openbare verlichting nemen de kapitaallasten op dit onderdeel met 0,2 miljoen euro af ten opzichte van 2019. Daarnaast is de verwachting dat er ook lagere uitgaven voor onderhoudswerkzaamheden in 2020 zijn (0,1 miljoen euro).

Emissievrij wagenpark (N 0,3 miljoen euro)

Ons streven is om vanaf 2023 met emissie loze wagens in de binnenstad te rijden. Realisatie van deze ambitie vraagt om een financiële impuls. Daarom stellen we vanaf 2020 jaarlijks 300 duizend euro beschikbaar. Dit

betekent binnen dit deelprogramma een lastenverhoging van 0,3 miljoen euro.

Groen- en speelvoorzieningen (N 0,7 miljoen euro)

Deze lastenstijging wordt onder meer veroorzaakt door aanvullende intensiveringsmiddelen voor beheer en onderhoud groen (200 duizend euro). In 2019 is hier al 488 duizend euro voor beschikbaar gesteld. Vanaf 2020 is nu jaarlijks 688 duizend euro beschikbaar voor een extra impuls aan de leefkwaliteit. Daarnaast nemen de lasten met 488 duizend euro toe als gevolg van een toename van salariskosten. Dit komt enerzijds door de indexering van de salarissen en anderzijds door een toename van medewerkers die werkzaamheden uitvoeren voor groen- en speelvoorzieningen..

Leges begrafenisrechten(V 0,25 miljoen euro)

Voor het afgekochte grafonderhoud hanteren we een voorziening. De ontvangen afkoopsommen vormen een verplichting aan degene die de afkoop som heeft betaald en zal door de gemeente aan het onderhoud van de betreffende graven moeten worden besteed. De onderhoudslasten komen niet meer ten laste van de exploitatie maar ten laste van de voorziening. Daarnaast storten we de ontvangen afkoopsommen in deze voorziening. In zijn totaliteit zorgt dit voor een lastendaling van 0,25 miljoen euro.

Diverse teruggeraamde middelen Stadsontwikkeling (V 0,6 miljoen euro)

In de begroting 2019 hebben we incidentele middelen opgenomen voor projecten uit het Stedelijk Investeringsfonds (SIF) en intensiveringen uit het coalitieakkoord. Bij deze laatste categorie gaat het onder meer om middelen voor klimaatadaptatie en het Groenplan (300 duizend euro). Ook betreft dit middelen voor het opstellen van een programma Leefomgeving en voetgangers (100 duizend euro). Deze middelen ramen we terug in de begroting 2020.

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 11 miljoen hoger.

Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer (V 11,3 miljoen euro)

Voor Stadsbeheer hanteerden we tot nu toe afzonderlijke privaatrechtelijke tarieven voor de volgende vijf producten:

- Inzameling van bedrijfsafval,
- Commerciële straatreiniging,
- Onderhoud reparaties derden,
- Verkoop van brandstoffen en
- Leasen.
-

In de begroting 2020 voegen we deze afzonderlijke privaatrechtelijke heffingen samen onder één noemer Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer. Hiervoor dienen de lasten en baten van de betreffende producten op één plek in de begroting te worden opgenomen, conform het Besluit Begroting en verantwoording (BBV). Wij hebben deze lasten en baten nu overgeheveld naar deelprogramma 9.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte.

Aan de batenzijde van dit deelprogramma leidt deze verschuiving tot een toename van 11,3 miljoen euro.

Opbrengsten riolering (N 0,1 miljoen euro)

Enerzijds zien we een toename in de baten als gevolg van meer reguliere aansluitingen. Anderzijds nemen de baten af doordat de garageboxen in 2020 niet meer worden aangeslagen voor de rioolheffingen. Per saldo dalen de baten binnen dit deelprogramma met 66 duizend euro.

Leges begraafrechten (N 0,1 miljoen euro)

De zich al langer voordoende dalende trend in het aantal begrafenissen leidt tot dalende opbrengsten uit leges begraafrechten. Voor dit deelprogramma betekent dit een daling in de baten van ruim 0,1 miljoen euro.

Overig (N 26 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen aan baten en lasten tellen op tot een nadeel van 26 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	2.665	-1.000	1.665
---------------------------------------	--------------	---------------	--------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

09.2 Afvalinzameling en -verwerking	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	7.446	-8.680	-1.234

Afwijking bestaand beleid	7.446	-8.680	-1.234
----------------------------------	--------------	---------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 7,5 miljoen lager.

Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer (V 7,7 miljoen euro)

Zoals ook bij deelprogramma 9.1. toegelicht hanteerden we voor Stadsbeheer tot nu toe afzonderlijke privaatrechtelijke tarieven voor inzameling van bedrijfsafval, commerciële straatreiniging, onderhoud reparaties derden, de verkoop van brandstoffen en leasen. In de begroting 2020 stellen we voor deze afzonderlijke privaatrechtelijke heffingen onder één noemer Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer samen te voegen. Hiervoor dienen de lasten en baten van de betreffende producten op één plek in de begroting te worden opgenomen, volgens de voorschriften van het BBV. Wij hebben deze lasten en baten nu overgeheveld naar deelprogramma 9.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte. Voor deelprogramma Afvalinzameling en bedrijfsafval betekent dit een lastendaling van ruim 7,7 miljoen euro.

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 8,7 miljoen euro lager.

Inzameling bedrijfsafval (N 9,1 miljoen)

Als gevolg van het voorstel om de privaatrechtelijke tarieven van Stadsbeheer samen te voegen onder één noemer Privaatrechtelijke heffingen Stadsbeheer, betekent dit voor deelprogramma Afvalinzameling en bedrijfsafval een lastendaling van 9 miljoen. De baten van inzameling bedrijfsafval die in 2019 nog werden begroot in dit deelprogramma, hebben we nu overgeheveld naar deelprogramma 9.1.Onderhoud en beheer openbare ruimte.

Voor dit deelprogramma betekent deze verschuiving een daling van de baten met 9,1 miljoen euro.

Afvalstoffenheffing (V 0,3 miljoen euro)

De hogere opbrengsten uit afvalstoffenheffing zorgen voor een stijging van de baten. De oorzaak hiervan is de verwachte stijging van het aantal aansluitingen voor de afvalstoffenheffing.

Overig (N 134 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op een nadeel van 134 duizend euro.

09.3 Leefkwaliteit (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten 7.911	Baten -3.996	Saldo 3.915
<p><i>Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 7,9 miljoen euro lager.</i></p> <p>Sanering voormalige vuilstortlocatie Woltersum (V 8 miljoen euro) De lasten dalen voornamelijk door het terugramen van de incidentele middelen voor de sanering van de voormalige vuilstortlocatie Woltersum, opgenomen in de begroting 2019. Deze lasten waren gedekt uit de volgende middelen: een bijdrage van de provincie Groningen (4 miljoen euro), een bijdrage van de voormalige gemeente Groningen (3,2 miljoen euro) en middelen uit de resultaatbestemming bij de jaarrekeningen 2018 van de voormalige gemeenten Groningen en Ten Boer (0,8 miljoen euro).</p> <p><i>Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 4 miljoen euro lager.</i></p> <p>Sanering voormalige vuilstortlocatie Woltersum (N 4 miljoen euro) Ook de daling van de baten wordt vooral verklaard door het vervallen van incidentele middelen voor de sanering van de voormalige vuilstortlocatie Woltersum. Dit betreft de incidentele bijdrage van de provincie Groningen ad 4 miljoen euro die we hadden begroot in 2019.</p> <p>Overig (N 85 duizend euro) Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 85-300 duizend euro.</p>			

Financiële risico's

Naam risico Programma 9	Risico's bodemsanering Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	<p>Dit risico is ten opzichte van de begroting 2019/rekening 2018 niet gewijzigd. Bij de rekening 2019 actualiseren we het risico.</p> <p>Groningen In het convenant 'bodemonwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties) gesaneerd of beheerst zijn. Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn beheerst of gesaneerd. Het project aanpak spoedlocaties is begin 2018 afgesloten. De kans dat is klein dat er nog kosten voor rekening van de gemeente komen (de mogelijk nog te maken kosten komen in eerste instantie voor rekening van derden). Voor het onderdeel spoedlocaties houden we geen rekening meer met een risico.</p> <p>Los van de spoedlocaties kunnen zich nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). In het geval deze situaties zich aandienen moeten we middelen beschikbaar stellen voor aanvullend (risico) onderzoek, eventuele tijdelijke beheermaatregelen en op iets langere termijn voor een definitieve oplossing. Voor het bepalen van het risico houden we rekening met kosten voor onderzoek en beheersmaatregelen. Uitgaande van 3 gevallen per jaar schatten we het risico in op €500 duizend. Het gaat om een structureel risico.</p> <p>Haren</p>

	<p>In Haren is sprake van een aantal bekende bodemverontreinigingen waarvoor nog geen sanering is voorzien en waarbij de kosten van een eventuele sanering en het gemeentelijk aandeel daarin onbekend zijn. Daarnaast is het mogelijk dat verontreinigingen aan het licht komen die nu nog onbekend zijn. In een aantal oudere gebouwen is asbest aanwezig met de daaraan verbonden risico's. Voor Haren houden we rekening met een risico van €1 miljoen en een kans van 50%.</p> <p>Ten Boer</p> <p>Voor Woltersum is in 2018 een besluit genomen om de voormalige vuilstort volledig te verwijderen . Daarmee is er geen sprake meer van een risico. Er wordt meegewerkt met een provinciaal project om meer zicht te krijgen op ernstig verontreinigde locaties in Ten Boer. De kans dat dergelijke locaties worden gevonden wordt als klein ingeschat.</p> <p>Voor Ten boer houden we rekening met een risico van 500 duizend euro met een kans van 50%.</p> <p>Voor de nieuwe gemeente Groningen is het effect op het benodigd weerstandsvermogen in totaal (kans*effect) 650 duizend euro incidenteel en 375 duizend euro structureel.</p>
Risicobedrag 2020	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	30-75%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2021	30-75%
Risicobedrag 2022	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2022	30-75%
Risicobedrag 2023	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2023	30-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	2001
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Programma 10 Veiligheid

Groningen is een veilige gemeente. Dat danken we aan inspanningen van verschillende partijen op het gebied van preventie, handhaving en zorg. Samen met deze zorg- en veiligheidspartijen hebben wij de in de Kadernota Integrale Veiligheid 2020 - 2023 verwoord wat de speerpunten zijn voor de komende jaren.

Veiligheid is zeer verweven met de beleidsterreinen in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#), [programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#) en [paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#). Dit betekent dat de aanpak van veiligheidsthema's bij uitstek een zaak is van samenwerken, afstemmen en informatie uitwisselen. Als gemeente verzorgen wij veelal de coördinatie en regie van deze samenwerking en afstemming.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast komt u bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

In onze gemeente:

- Voelen de inwoners zich veilig in hun woon- en leefomgeving;
- Is er zo weinig mogelijk geweld, thuis en op straat;
- Kunnen kinderen en jeugdigen veilig en verantwoord opgroeien;
- Wordt criminaliteit effectief bestreden.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kadernota Integrale Veiligheid 2015-2019](#)

[Nota prostitutie- en overige seksbedrijven \(2016\)](#)

[Regionaal Beleidsplan Veiligheid Noord-Nederland 2020-2024](#)

[Regionaal Risicoprofiel Veiligheidsregio Groningen 2016 - 2019](#)

[Gronings escalatiemodel aanpak woonoverlast 2017](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014-2018\)](#)

[Nota integraal drugsbeleid 2016](#)

Relevante ontwikkelingen

Een belangrijk deel van onze activiteiten die bijdragen aan een veilige gemeente - met name activiteiten die voortvloeien uit vastgestelde wetgeving en beleid - zetten we voort in 2020. Daarnaast willen we een aantal ontwikkelingen aanstippen die in 2020 onze aandacht vragen:

Experiment gesloten coffeeshopketen

Wij doen mee aan het experiment gesloten coffeeshopketen.

Deelname aan dit experiment zal inzet vragen. De omvang van deze inzet en de daarmee gepaard gaande kosten zijn op dit moment nog onduidelijk.

Overlast gevende jeugd(groepen)

We zien een toename in ingewikkelde casuïstiek van jeugdigen en het aantal (problematische) jeugdgroepen. Wij hanteren hierbij de aanpak problematische jeugdgroepen en de bijbehorende Plus-Min-Mee methodiek, die wij inzetten bij de eerste signalen van het ontstaan van een problematische jeugdgroep. Daarnaast zijn we

met zorgpartners in gesprek om voor de toename van jeugdgroepen en individuele casuïstiek een aanpak te ontwikkelen.

Zorg en Veiligheid

We zien een toename in problematische casuïstiek en forensische zorg zoals bijvoorbeeld de terugkeer van criminelen of ex Tbs'ers in de gemeente. We willen daarom investeren in een betere verbinding tussen zorg en veiligheid met als doel om 'probleemgevallen' te monitoren en aan de voorkant te investeren/ in te zetten.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 10.1 Veilige woon- en leefomgeving

We willen veiligheid in de verschillende stadsdelen op peil houden en waar nodig vergroten. Het gaat om het voorkomen van overlast, verloedering en criminaliteit. In de openbare ruimte en in huiselijke kring. Er zijn raakvlakken met [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#) en [Programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#). Juist omdat het voor iedere inwoner belangrijk is zich buiten én binnen veilig te voelen, werken we aan een veilige woon- en leefomgeving vanuit verschillende beleidsterreinen.

Tweejaarlijks wordt de Wijkenquête Leefbaarheid en Veiligheid gehouden. In 2018 was het percentage onveiligheidsgevoel 16% en het overlastcijfer 2,8. Wij streven ernaar dat het percentage onveiligheidsgevoel onder onze inwoners over het jaar 2020 niet hoger uitvalt dan 17% en het overlastcijfer niet hoger is dan 3,2.

Beleidsvelden

- Woninginbraken
- Geweld
- Toezicht en handhaving in de openbare ruimte
- Overlast
- Veilig ondernemen
- Radicalisering en Jihadisme

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% onveiligheidsgevoel *	-	17 %
Overlastcijfer (op een schaal van 1 - 10) *	-	3,2

* Deze indicator wordt tweejaarlijks gemeten, namelijk in de even jaren.

10.1.1 Woninginbraken

Woninginbraken hebben impact op het veiligheidsgevoel van betrokkenen. De bestrijding ervan is één van de prioriteiten in ons integraal veiligheidsbeleid. We zetten in op preventie, voorlichting en handhaving van de plicht een digitaal opkopersregister (DOR) bij te houden. In het DOR dienen handelaren de in- en verkoop van tweedehands goederen te registreren.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal aangiften van woninginbraken	800	800

Hoe staan we ervoor?

In 2018 was sprake van een stijging van het aantal woninginbraken ten opzichte van 2017. Voor het opvallend lage cijfer over 2017 (546 woninginbraken) is geen verklaring te geven. Met een inbraakcijfer van 713 over het jaar 2018 voor de gemeente Groningen zijn we ruim onder het streefaantal van 800 gebleven.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We streven ernaar om in 2020 onder de 800 aangiften woninginbraak te blijven;
- In 2020 willen we de beleidsregel betreffende het DOR aanpassen zodat deze meer recht doet aan de handhavingsproblematiek van de DOR.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We gaan door met de bestaande hotspot-gerichte aanpak;
- We continueren algemene, periodieke preventievoortlichting en het geven van preventieadviezen aan (omwonenden van) slachtoffers van woninginbraken. Waar nodig organiseren we voorlichtingscampagnes, workshops, acties (bijvoorbeeld gericht op studentenhuizen) en buurtschouwen;
- We ondersteunen het buurtpreventieteam en what's app preventiegroepen;
- We handhaven de nakoming van de plicht van handelaren in tweedehands goederen om een DOR bij te houden. Daarbij werken we nauw samen met het Openbaar Ministerie en politie;
- In 2020 willen we de bestaande beleidsregel aanpassen waardoor er meer recht wordt gedaan aan de handhavingsproblematiek van de DOR;
- Er wordt contact gezocht met de gemeente Amsterdam voor wat betreft de strafrechtelijke handhaving;
- Op dit moment is één BOA volledig vrijgemaakt voor de handhaving en toezicht van de DOR. We streven naar intensivering van toezicht en bewustwording van de plicht op het bijhouden van het inkoopregister door handelaren.

10.1.2 Geweld

Onder het thema geweld vallen verschillende delicten zoals geweldsincidenten in het uitgaansgebied en huiselijk geweld. Onder huiselijk geweld verstaan we hier (ex)partnergeweld en ouder(en)mishandeling, exclusief kindermishandeling. Voor kindermishandeling verwijzen we naar deelprogramma 4.2.3 [Interventies veilig opgroeien](#). De gemeente Groningen is als centrumgemeente samen met de andere Groninger gemeenten verantwoordelijk voor het ontwikkelen en invoeren van beleid om huiselijk geweld te bestrijden. Onze ambities hieromtrent staan in deelprogramma 4.2.4 [Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld](#).

Geweldsdelicten hebben een hoge impact op slachtoffers en hun omgeving. Daarom hebben we aandacht voor deze verschillende vormen van geweld. We streven daarbij naar zo min mogelijk geweld, thuis en op straat.

Wij willen:

- De objectieve en subjectieve veiligheid in het uitgaansgebied verbeteren;
- Geweld in afhankelijkheidsrelaties duurzaam beëindigen;
- Een veilige thuissituatie bevorderen;

- Slachtoffers van huiselijk geweld direct veiligheid bieden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal aangiften geweldsincidenten uitgaansgebied	< 525	< 425
Aantal meldingen huiselijk geweld *	> 900	> 700
Aantal opgelegde huisverboden	> 40	> 40
Aantal aangiften Veilige Publieke Taak (hulpverleners)	< 150	< 150

* Dit zijn niet-unieke meldingen, wat betekent dat er over één adres meerdere meldingen binnen kunnen komen. Hiermee meten we de meldingsbereidheid en het aantal meldingen die nader onderzocht worden door Veilig Thuis.

Het aantal beoogde meldingen wordt voor 2020 naar beneden bijgesteld, omdat in 2018 een forse daling heeft plaatsgevonden van het aantal meldingen (van 956 in 2017 naar 573 in 2018). In 2019 stijgt het aantal meldingen weer, maar die stijging zal voorsnog niet de daling van 2018 compenseren. We verwachten dat het aantal meldingen in 2020 zal uitkomen op circa 700.

Hoe staan we ervoor?

- Er is een daling te zien in het aantal (meldingen van) geweldsincidenten. Het aantal aangiften van geweldsincidenten in het uitgaansgebied neemt al een aantal jaren af, als ook het aantal aangiften inzake de Veilige Publieke Taak;
- Naar aanleiding van #MeToo heeft het ministerie van OCW het initiatief genomen hier speciale aandacht voor te hebben en heeft onder andere onze gemeente benaderd mee te doen aan een pilot van 3 jaar. We werken met externe partners samen om interventies en activiteiten te organiseren die grensoverschrijdend seksueel gedrag en seksueel geweld tegen gaan. Aandacht gaat hierin uit naar verschillende groepen en naar verschillende momenten waarop het risico op grensoverschrijdend gedrag aanwezig is;
- We zien in 2019 weer een stijging van het aantal meldingen huiselijk geweld ten opzichte van 2018 naar aanleiding van publiekscampagnes en de aangepaste Wet meldcode, waarbij de beroepsgroepen hebben afgesproken dat acute en structurele onveiligheid altijd gemeld wordt bij Veilig Thuis.
- We verwachten dat deze stijging de komende jaren doorzet. Deze stijging en de invoering van het nieuwe handelingsprotocol leidt dit jaar tot wachtlijsten bij Veilig Thuis; een zeer ongewenste situatie. Deze problematiek zien we ook op landelijk niveau en in samenspraak met Veilig Thuis en de Groninger gemeenten worden maatregelen genomen om deze wachtlijsten te reduceren;
- In 2019 hebben we het project Intensief casemanagement (ICM) bij huisverboden duurzaam geborgd bij Veilig Thuis. ICM bestaat sinds september 2016. Het is een systeemgerichte methodische begeleiding gericht op het herstellen van de veiligheid en het organiseren van hulpverlening voor slachtoffers, plegers en kinderen. De inzet van ICM duurt maximaal 1 jaar, daarna wordt de regie overgedragen aan de WIJ-teams;
- Het thema dieren mishandeling & huiselijk geweld wordt geïmplementeerd in het reguliere aanbod van trainingen en voorlichtingen van Veilig Thuis. Door Veilig Thuis wordt ook een afstudeeronderzoek vanuit de RUG begeleid naar aanbevelingen voor een betere samenwerking op dit thema tussen de verschillende ketens;
- Verder geven we in 2019 uitvoering aan een pilot voor zeer ernstige casuïstiek huiselijk geweld/kindermishandeling, waarin we samen met een aantal partners vanuit zorg en veiligheid een multidisciplinaire aanpak (MDA++) realiseren.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We willen het aantal geweldsincidenten in de horeca zo laag mogelijk houden;
- In 2020 willen we concrete acties uitgezet hebben op het gebied van het tegengaan van grensoverschrijdend seksueel gedrag en seksueel geweld. Hiervoor benaderen we de horeca, maar willen we het onderwerp ook bespreekbaar maken onder(vrouwelijke) studenten;
- Doorontwikkeling van Veilig Thuis, gericht op verbeterde samenwerking met lokale teams en de nieuwe radarfunctie naar aanleiding van de aanscherping van de Wet meldcode;
- Binnen diverse overheidsorganisaties wordt veel aandacht besteed aan geweld tegen medewerkers. Helaas komt dit op diverse plekken voor, zowel bij bijvoorbeeld de gemeente als bij politie en brandweer. Wij willen dat er in het komende jaar niet meer dan 150 aangiften hieromtrent worden gedaan.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Middels toepassing van het Handhavingsprotocol Horeca 2010 het aantal geweldsincidenten verminderen en bewerkstelligen dat horecaondernemers hun verantwoordelijk ook nemen om incidenten te verminderen of te melden;
- Het vaststellen van een aanpak en het organiseren van activiteiten, in samenwerking met andere partijen, in relatie tot veiligheid op straat en tijdens het uitgaan;
- In samenwerking met in- en externe partners gaan we interventies en activiteiten organiseren om grensoverschrijdend seksueel gedrag en seksueel geweld tegen te gaan;
- We subsidiëren Veilig Thuis (wettelijke en bovenwettelijke taken, zoals intensief casemanagement) en sturen op resultaten;
- We evalueren samen met de Groninger gemeenten de resultaten van de pilot multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (MDA++) en afhankelijk van de uitkomsten realiseren we een aanpak voor ernstige casuïstiek.

10.1.3 Toezicht en handhaving in de openbare ruimte

Toezicht en handhaving in de openbare ruimte draagt bij aan een leefbare en veilige gemeente. Met toezicht en handhaving bevorderen we de naleving van wet- en regelgeving. We vergroten samen met de politie het veiligheidsgevoel op straat. Daarnaast verhogen we de kwaliteit van de openbare ruimte. Kortom, we werken aan een fijne, schone en veilige leefomgeving voor iedereen.

Het aantal evenementen in onze gemeente groeit, waarbij wij ook veel terugkerende evenementen hebben. Bij ieder evenement is er aandacht voor veiligheid, zowel in de voorbereiding als tijdens een evenement. Bij complexe evenementen werken we tijdens de uitvoering met een integraal werkend veiligheidsteam.

Als gemeente leveren wij onder andere veel inzet bij voetbal evenementen alsook bij grote evenementen zoals demonstraties en oud en nieuw.

Hoe staan we ervoor?

- Vanwege de verdichting van de binnenstad, groeit de druk op de buitenruimte en neemt het belang van het bevorderen van naleving van wet- en regelgeving toe;
- Wij zijn zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig in de wijk. Dit wordt gedaan in nauwe samenwerking met partners als politie, bewoners en ondernemers. Wij spreken mensen aan op hun verantwoordelijkheden en - indien nodig - treden we handhavend op. Wij hebben samenwerkingsafspraken met de politie over een samenhangende en gebiedsgerichte aanpak. Vanuit gastheerschap leggen we contact met bewoners, ondernemers en bezoekers. Handhavers zijn het visitekaartje van de gemeente, ook bij evenementen;

- Het aantal evenementen in onze gemeente groeit, waarbij wij ook veel terugkerende evenementen hebben. Bij ieder evenement is er aandacht voor veiligheid, zowel in de voorbereiding als tijdens een evenement. Bij complexe evenementen werken we tijdens de uitvoering met een integraal werkend veiligheidsteam;
- Handhavers zijn goed getraind en uitgerust met voldoende bevoegdheden en de juiste middelen, zoals steekwerende vesten en een portofoon, zodat zij hun werk veilig en effectief kunnen doen;
- De voetbalwedstrijden van FC Groningen vragen de nodige inzet vooraf, tijdens als ook achteraf wanneer er incidenten hebben plaatsgevonden;
- We hanteren een stevige aanpak rondom oud en nieuw door middel van voorbereiding door een integrale projectgroep, om escalaties tijdens de jaarwisseling te voorkomen;
- We zien het aantal demonstraties toenemen. We zien toe op een veilig verloop van een demonstratie zodat de vrijheid van meningsuiting geborgd is.

Wat willen we bereiken in 2020?

- De aanpak van jeugdgroepen en overlast-gevende jeugd krijgt meer specifieke aandacht;
- We gaan handhavers steeds meer wijkgericht inzetten door middel van clustergericht werken. Ook zetten we in op gebiedsgebonden teams die weten wat er speelt en wat er nodig is in de wijken;
- We bevorderen de samenwerking met interne en externe partners. Hierin spelen de regiegroepen Veiligheid, de wijkteams, waarnemingen van politie, handhavers, burgers, ondernemers en cameratoezicht een belangrijke rol;
- We willen, binnen de beschikbare capaciteit, investeren in de doorontwikkeling van risico- en data-gestuurd handhaven. We categoriseren en clusteren meldingen en data uit verschillende bronnen (werkgebied, soort overlast et cetera) tot sturingsinformatie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het handhaven van het gemeentelijk beleid; onder andere op jeugdoverlast, wildplassen en agressieve honden;
- Optreden tegen vervuiling van de stad. Bijvoorbeeld door te handhaven op het verkeerd aanbieden van huisvuil, handhaven op hondenpoep en het achterlaten van zwerfvuil;
- Toezien op naleving van de Drank- en Horecawet en andere regelgeving;
- Bijdragen aan de bereikbaarheid van de stad door te handhaven op hinderlijk en foutparkeren, de inzet van verkeersregelaars en het wegslepen van hinderlijk en/of gevaarlijk geparkeerde voertuigen;
- De bestaande aanpak omtrent voetbalwedstrijden, oud en nieuw en demonstraties zetten we voort.

10.1.4 Overlast

We willen overlast zoveel mogelijk voorkomen en verminderen, eerder signalen opvangen, delen en actief betrokkenen benaderen. Waar overlast zich toch voordoet treden we adequaat op, waar mogelijk samen met bewoners en ondernemers. Overlast is een containerbegrip voor onder meer woonoverlast, geluidsoverlast, jongerenoverlast, drugsoverlast, vervuiling en dierenoverlast. Plegers zijn oud, jong, individuen of groepen. Soms gaat overlast gepaard met criminaliteit. De diversiteit van overlast maakt bestrijding ervan ingewikkeld. Dit vereist nauwe samenwerking tussen zorg- en veiligheidspartners en bewoners. Dat doen we onder andere met het Meldpunt Overlast & Zorg (MOZ), het Veiligheidshuis en de WIJ-teams. De afdeling Toezicht en Handhaving Openbare Ruimte speelt hierbij ook een belangrijke rol.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal meldingen overlast openbare ruimte afgehandeld door Stadstoezicht	2.400	2.400

Hoe staan we ervoor?

Om overlast tegen te gaan en te beperken is het zaak om samen met bewoners en zorg- en veiligheidspartners samen te werken en indien nodig te komen tot een persoonsgebonden aanpak. Ook andere vormen van samenwerking, zoals gericht op een wijk of straat, zijn mogelijk. Samenwerken vraagt om onderlinge informatiedeling en het gezamenlijk inzetten van interventies. Het gezamenlijk optrekken tussen zorg- en veiligheidspartners wordt steeds verder vormgegeven.

Wat willen we bereiken in 2020?

- De wisselwerking en samenwerking tussen bewoners en zorg- en veiligheidspartners bij het voorkomen en bestrijden van overlast verder versterken;
- Het verder uitrollen van de persoonsgerichte aanpak (Pga);
- Een verdere ontwikkeling van een ketenaanpak voor personen met verward gedrag. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan het stimuleren van het gebruik van een crisiskaart als mensen vaker in de war zijn en overlast veroorzaken. Of het eerder aanwezig zijn van een zorgprofessional zodat adequate zorg en ondersteuning en continuïteit gerealiseerd wordt. Het project 'Samen voor herstel' wordt verder uitgerold in andere wijken (Corpus den Hoorn en Rivierenbuurt);
- In concrete casuïstiek komen tot effectieve maatregelen die de overlast doen verminderen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verder ontwikkelen en implementeren van een ketenaanpak voor verwarde personen;
- Continueren en verbeteren aanpak overlast-gevende personen in het gebied Gele Loper;
- Intensiveren afstemming met zorg en veiligheid;
- Woonoverlast wordt aangepakt conform de werkwijze beschreven in het escalatiemodel aanpak woonoverlast. Binnen deze aanpak spelen de casustafels woonoverlast, waarin wordt samengewerkt tussen het MOZ, woningcorporaties, de politie en WIJ Groningen, een belangrijke rol.

10.1.5 Veilig ondernemen

Veilig ondernemen is een vanzelfsprekendheid in een aantrekkelijk ondernemersklimaat en wordt breed benaderd. We hechten aan een schone, hele en veilige binnenstad en bedrijventerreinen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal aangiften door ondernemers van inbraken in kantoor- en bedrijfspanden en winkels	400	400

Hoe staan we ervoor?

Het Servicepunt Detailhandel (SPD) is in onze gemeente aanspreekpunt voor ondernemers in de binnenstad. Stichting Beveiliging Bedrijfsomgeving Groningen (BBOG) richt zich op (de ondernemers) op de bedrijventerreinen. Zij zijn benaderbaar voor vragen en (helpen bij het) organiseren van netwerkbijeenkomsten, informatiebijeenkomsten et cetera.

Het onderwerp veiligheid komt gedurende het jaar terug in de structurele overleggen met ondernemers, in de nieuwsbrieven en op momenten dat er specifieke projecten worden opgestart die de algehele veiligheid van ondernemers en consumenten ten goede komen.

De jaarlijkse schouw met Stadsbeheer in relatie tot algeheel onderhoud, obstakels en veiligheid geeft vaak input voor vraaggerichte nieuwe projecten.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Wij willen, in samenwerking met de Groningen City Club (GCC), de stichting BBOG en het SPD, aandacht genereren voor veilig ondernemen;
- Wij willen dat winkelgebieden schoon, heel en veilig zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met de GCC, het SPD en de stichting BBOG op aanvraag activiteiten organiseren (gericht op preventie);
- Met Stichting Nederland Schoon de Verkiezing Schoonste Winkelgebied van Groningen organiseren.

10.1.6 Radicalisering, Extremisme en Polarisatie

Radicalisering is nog steeds een actueel thema. Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland blijft op niveau vier (schaal van vijf). Na een piek in de zomer van 2017 zien we een afname van het aantal jihadistische aanslagen in West-Europa. IS en Al Qa'ida hebben hun strategie veranderd: de bewegingen richten zich meer op prediking (Dawa) en sociale activiteiten, en het verspreiden van het Salafistische gedachtegoed.

De geweldsdreiging van extreemrechts, extreemlinks en dierenrechtenextremisten blijft beperkt.

Links richt zijn pijlen op bedrijven en de confrontatie met rechts. Dierenrechtenextremisten organiseren demonstraties, consumentenacties, filmen misstanden maar uiten ook bedreigingen.

En recente studies van AIVD en NCTV tonen een beeld van gefragmenteerde rechts-extremistische bewegingen waarbij het gevaar van de *lone actor* opvalt en dat kleine rechts-extremistische groepen, zoals Identitair verzet, vooral actief zijn met intimiderende en radicale acties zoals het ophangen van een banner bij de BedBadBrood voorziening in de stad met de tekst "illegaal is crimineel".

Daarnaast kunnen we te maken krijgen met opsporingsonderzoek naar of arrestaties van verdachten.

Hoe staan we ervoor?

De afgelopen jaren hebben we doorlopend geïnvesteerd in het trainen van eerstelijns werkers, zodat zij signalen kunnen oppikken en weten hoe te handelen. De teller staat op ruim twaalfhonderd getrainde professionals, waarmee veel organisaties (extern) en afdelingen (intern) betrokken zijn bij onze lokale aanpak van radicalisering en extremisme.

Op basis van deze aanpak zijn we in 2017 door het Europese 'Radicalisation Awareness Network' geselecteerd voor deelname aan het programma BOUNCE. Dit is gericht op het geven van weerbaarheids-trainingen aan jongere kinderen, hun ouders/begeleiders en docenten. Voor de gemeente Groningen zijn 10 professionals opgeleid deze training te geven. De uitvoering van BOUNCE is in 2019 volledig overgedragen naar Stichting WIJ.

Vanaf de zomer van 2017 werken we conform het landelijk ontwikkelde modelconvenant 'Persoons Gerichte Aanpak Radicalisering en Extremisme', waarin vijf kernpartners hun samenwerking verankerd hebben: gemeente, OM, politie, Raad voor de Kinderbescherming en Reclassering Nederland. Groningen neemt sinds 2018 deel aan het landelijk overleg Prioriteitsgemeenten.

Wat willen we bereiken in 2020?

- In 2020 streven we naar continuering van de trainingen 'herkennen radicalisering' om professionals op te leiden. Daarnaast willen we de training 'informatiedeling bij radicalisering' organiseren en hiervoor professionals uitnodigen;
- Met een verdiepende training voor de vijf kernpartners van de 'Persoonsgerichte Aanpak Radicalisering en Extremisme' willen we onze aanpak verder professionaliseren en zorgen voor een adequate, tijdige en kwalitatief goede informatiedeling;
- Om de kennis en kunde van alle betrokkenen op peil te houden streven we er naar een uitgebreide expertmeeting te organiseren voor de ketenpartners.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We bieden de basistraining 'Herkennen Radicalisering' aan voor professionals en een training 'informatiedeling bij radicalisering';
- We bieden het netwerk in brede zin en de vijf kernpartners in het bijzonder specifieke trainingen aan om kennis en kunde te vergroten en verdiepen;
- We willen expertmeetings organiseren voor het hele netwerk.

Deelprogramma 10.2 Jeugd en veiligheid

We willen dat jongeren opgroeien in een veilige omgeving, thuis en daarbuiten. We willen dat jongeren de kennis en de vaardigheden hebben om goede keuzes te maken. Jongeren die overlast veroorzaken of strafbare feiten plegen, volgen we nauwlettend en geven we waar mogelijk nieuw perspectief. Dit is ook verweven met het beleid in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#).

Beleidsvelden

- Alcohol en drugsgebruik
- Problematische jeugdgroepen

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Effectindicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal problematische jeugdgroepen	2	3

De afgelopen jaren hielden wij rekening met 2 problematische jeugdgroepen per jaar, met de daarbij behorende aanpak (de Plus-Min-Mee-methodiek). Op dit gebied wordt inmiddels meer inzet gepleegd, vandaar dat wij het beoogde aantal problematische jeugdgroepen hebben verhoogd van 2 naar 3 per jaar. Zie ook beleidsveld [10.2.2 problematische jeugdgroepen](#).

10.2.1 Alcohol en drugsgebruik

Het effect van drugs en alcoholgebruik onder jongeren manifesteert zich in schoolverzuim en -uitval, vandalisme, geweld, gezondheidsschade en instroom in de zorg. In de WIJ-teams werken onze leerplichtambtenaren, het schoolmaatschappelijk werk, de jeugdgezondheidszorg en het jongerenwerk nauw samen aan preventie en hulpverlening aan scholieren.

We willen:

- Dat jongeren goed geïnformeerd zijn over de risico's van alcohol- en drugsgebruik;
- Dat de gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met drinken omhoog gaat;
- Dat het overmatig gebruik van alcohol daalt;

- Dat jongeren onder de 18 geen toegang hebben tot drugs.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal geconstateerde overtredingen alcoholverkoop aan jongeren (<18 jaar)	< 50	< 50
Aantal geconstateerde overtredingen verkoop en aanwezigheid jongeren in coffeeshops (<18 jaar)	< 5	< 5

Hoe staan we ervoor?

- Toezichhouders van de gemeente controleren regelmatig op de verkoop van alcohol aan minderjarigen. Er zijn weinig overtredingen geconstateerd;
- Coffeeshops worden elk jaar minimaal twee keer gecontroleerd door toezichthouders van de gemeente en de politie;
- Sinds 2019 zijn de toezicht- en handhavingstaken op het gebied van horeca en prostitutie intern samengevoegd met de overige gemeentelijk handhavingstaken. Hiermee is invulling gegeven aan de ontschotting van toezicht-en handhavingstaken.

Wat willen we bereiken in 2020?

Zowel toezicht en handhaving op naleving van de Drank- en Horecawet als toezicht en handhaving op naleving van de eisen voor een coffeeshop, blijven onverminderd van belang.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Twee keer per jaar een integrale controle van coffeeshops;
- Toezicht en handhaving horeca gericht op alcoholverkoop aan jongeren.

10.2.2 Problematische jeugdgroepen

Jeugdgroepen kunnen in wijken en buurten voor overlast zorgen. Het gaat in deze groepen vaak om kwetsbare jongeren. Wij willen de overlast verminderen en bestrijden en tegelijkertijd de jongeren perspectief bieden, voorkomen dat zij opnieuw in de fout gaan en hun weerbaarheid verhogen. Wij hanteren hierbij de aanpak problematische jeugdgroepen, die wij inzetten bij de eerste signalen van het ontstaan van een problematische jeugdgroep. Wanneer een dergelijke groep is 'afgeschaald' houden wij de risicojeugd in beeld. Daarbij richten wij ons op de jongere zelf, zijn/haar (risico)gedrag, het sociale netwerk en de wijk.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal opgestarte begeleidingstrajecten voor jongeren door het Veiligheidshuis	100	120

Hoe staan we ervoor?

Wij zijn positief over de lokale aanpak van problematische jongeren, het zogenaamde Groninger model. De prioritering, bijstelling en monitoring van de aanpak verloopt volgens een vast proces en de lokale vierhoek (lokale driehoek aangevuld met de wethouder jeugdbeleid) besluit hierover. Het werken met de Plus-Min-Mee-methodiek (en de bijbehorende groepsapplicatie) geeft houvast bij de aanpak van jeugdgroepen, inzicht in de groepsdynamiek en de positie van de jongere in de groep. De inzet van Halt

voldoet goed en blijft noodzakelijk. Zo ook de inzet van het jeugdstraatwerk, die vanuit de WIJ stadsbreed ingezet wordt.

Wat willen we bereiken in 2020?

- Het snel en adequaat oppakken van de problematische jeugdgroepen in de wijken: het adequaat blijven signaleren, aanpakken van groepen en het doorverwijzen van jongeren (en hun ouders) die dreigen af te glijden naar overlast-gevend gedrag en criminaliteit;
- Het toepassen van het landelijke 7-stappen model voor de aanpak van problematische groepen;
- Het trainen van de bij de aanpak betrokken medewerkers van ketenpartners in de Plus-Min-Mee methodiek en de daarbij behorende applicatie;
- Het blijvend verbeteren van de samenwerking tussen ketenpartners die bij de aanpak problematische jeugdgroepen in de wijk betrokken zijn;
- De rol van de lokale vierhoek in de aansturing en prioritering van de aanpak versterken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We bedden de aanpak problematische jeugdgroepen, inclusief de Plus-Min-Mee methodiek, in het reguliere jeugd- en veiligheidsbeleid in. Het Groninger model is inzetbaar in de gehele gemeente Groningen;
- We hebben het proces van het opstarten tot het beëindigen van de aanpak vastgelegd in het Groninger model, zodat de aanpak in alle gebiedsdelen volgens een vaststaand protocol en met een vaste organisatiestructuur ingezet kan worden;
- Wij trainen alle bij de aanpak betrokken medewerkers van ketenpartners in de Plus-Min-Mee methodiek en het gebruik van de daarbij behorende applicatie. Nieuwe medewerkers krijgen deze training ook aangeboden;
- De Procesregisseur Jeugd (Actiecentrum Veiligheid en Zorg) brengt samen met de WIJ-teams risicojeugd in beeld en zet jeugdstraatwerkers en Halt in voor preventieve activiteiten;
- De Procesregisseur Jeugd (Actiecentrum Veiligheid en Zorg) houdt risicojeugd in beeld en zet in op risicojeugd overleggen in een aantal wijken. Hiermee proberen we het ontstaan van een nieuwe jeugdgroep te voorkomen;
- Halt ontwikkelt interventies voor risicojongeren op bijvoorbeeld het voortgezet onderwijs. Halt houdt spreekuren op die scholen waar veel jongeren uit de aanpak problematische jeugdgroepen zitten;
- Jeugdstraatwerkers worden ingezet om contact te leggen met (groepen) jongeren op straat, op school en bij activiteiten. Daarnaast zijn jeugdstraatwerkers een informatiebron voor ketenpartners als het gaat om jeugdigen, jeugdgroepen en de ontwikkeling van jongeren en eventuele obstakels hierbij;
- De besluitvorming over het inzetten en eventueel beëindigen van de aanpak vindt in de lokale vierhoek plaats middels een vast format, het zogenaamde plan van aanpak.

Deelprogramma 10.3 Integriteit en veiligheid

Handel in drugs, misbruik en fraude in de vastgoedsector, witwassen en uitbuiting zijn voorbeelden van criminele (economische) activiteiten die de samenleving en de rechtsorde ondermijnen. Hierdoor ontstaat verwevenheid tussen bovenwereld en onderwereld. Wij willen de verbinding tussen onder- en bovenwereld aanpakken en voorkomen dat de overheid criminaliteit faciliteert. We willen de samenleving beschermen tegen deze vorm van criminaliteit door samen met onze partners in te zetten op het aanpakken van criminele infrastructures in onze gemeente. We doen dat onder andere met het Openbaar Ministerie, de politie, de Belastingdienst, de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de woningbouwcorporaties, maar ook met banken, energieleveranciers en andere partijen zoals makelaars.

Beleidsvelden

- Ondernijnde of georganiseerde criminaliteit
- Mensenhandel
- (Vergunde) prostitutie
- Hennepteelt en drugshandel
- Motorclubs (OMG's)

10.3.1 Ondernijnde of georganiseerde criminaliteit

Ondernijnde criminaliteit bedreigt de integriteit van onze Groninger samenleving. Het gaat om zwaardere, georganiseerde vormen van criminaliteit, die niet of nauwelijks zichtbaar zijn met veelal een financieel motief als leidraad. Het zijn gesloten netwerken met mechanismen als onderlinge afhankelijkheid en onderdrukking om dat gesloten karakter te behouden. Door deze mechanismen zijn er vaak relatief weinig aangiften, waardoor de omvang van deze vorm van misdaad moeilijk te bepalen is. Ondernijnde criminaliteit gebruikt legale structuren als middel om de crimineel verkregen inkomsten daadwerkelijk 'te gelde' te maken. Daar ontstaat de verwevenheid tussen onder- en bovenwereld.

Binnen de geïntegreerde aanpak van ondernijnde criminaliteit ligt het accent op de lokaal (en regionaal) bepaalde prioriteiten (drugscriminaliteit, witwassen, misbruik en fraude in de vastgoedsector, mensenhandel en uitbuiting). Een effectieve aanpak vereist een georganiseerde overheid (politie, OM, gemeente, Belastingdienst) die alle middelen en instrumenten inzet die tot haar beschikking staan om het criminele ondernemersklimaat te verslechteren. Gezamenlijk wordt bepaald hoe strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en fiscale interventies ingezet kunnen worden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal adviesaanvragen bij bureau Bibob	8	6
Aantal geweigerde vergunningen op grond van Bibob-criteria	8	6

Hoe staan we ervoor?

We hebben onze basis op orde. Dit betekent dat we ons bestuursrechtelijke instrumentarium effectief inzetten, onze informatiepositie hebben versterkt, een stevige impuls hebben gegeven aan de interne informatie-uitwisseling en meer zicht hebben op de aard, omvang en verschijningsvormen van ondernijnde criminaliteit in onze gemeente. Daarnaast hebben we geïnvesteerd in de 'awareness' van medewerkers en een stevige lokale, regionale en landelijke positie opgebouwd.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ons voornaamste doel blijft onveranderd: we willen de georganiseerde misdaad en ondernijning in onze Groningse samenleving tegengaan. Dat blijven we doen in nauwe samenwerking met onze ketenpartners. Vanuit een sterkere informatiepositie werken we toe naar een thema- en gebiedsgerichte aanpak. Om de weerbaarheid van onze eigen organisatie verder te versterken, zetten we in op interne awareness- en kennistrainingen. Daarnaast blijven we onverminderd actief in het aanpakken van ondernijnde casuïstiek in onze gemeente. We zetten ook in op het versterken van onze interventiekracht en zichtbaarheid. Daarom organiseren wij in 2020 minimaal vier integrale (handhaving)acties.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Voor de doorontwikkeling van de aanpak brengen we focus aan: we richten ons op drugscriminaliteit, misbruik en fraude in de vastgoedsector en mensenhandel en uitbuiting. Onze activiteiten vinden plaats binnen vier thema's; bewustzijn & weerbaarheid, organisatie & intelligence, aanpak focuspunten en zichtbare interventies. De doorontwikkeling van onze aanpak is gebaseerd op de landelijke ondermijningsaanpak en op basis van het Geografisch Ondermijningsbeeld Groningen. Zo richten we ons op de ondermijningsvormen die in onze gemeente het meest prominent naar voren komen.
- We houden focus op concrete casuïstiek. Het maximaal benutten van het Bibob-instrumentarium, de casustafel ondermijnende criminaliteit en onderzoeken in regionaal verband, blijven we onverminderd voortzetten;

10.3.2 Mensenhandel

Mensenhandel betreft een vorm van georganiseerde criminaliteit waarbij mensen, veelal met list en bedrog, worden 'verleid' arbeid te verrichten binnen bepaalde economische branches, waardoor zij echter geen sturing meer kunnen uitoefenen op hun eigen werk- en leefsituatie. Voorbeelden van mensenhandel zijn gedwongen prostitutie en arbeidsuitbuiting, maar bijvoorbeeld ook gedwongen bedelarij en het onder dwang laten plegen van criminele activiteiten. In Groningen zien we dit vooral binnen de prostitutiebranche.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal in behandeling genomen potentiële casussen door de ketenregisseur	40	40

Hoe staan we ervoor?

We zetten gericht in op toezicht en handhaving bij de controle op niet vergunde prostitutie. Betrokken ketenpartners raken steeds beter op elkaar ingespeeld. Het Veiligheidshuis is de ingang voor signalen en beoogt een laagdrempelig meldpunt te zijn.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen mensenhandel tegengaan door het creëren van een onaantrekkelijk afzetgebied voor daders van mensenhandel. Daarbij beogen we een afname van mensenhandel. Wij realiseren ons dat het grotendeels een onzichtbaar delict is met een zeer geringe aangiftebereidheid. Het aantal casussen is waarschijnlijk maar een deel van de omvang van de grootte van het probleem van mensenhandel. Dit beeld is in lijn met het landelijke beeld. Mensenhandel is iets wat zich grotendeels 'onder de radar' afspeelt. Slachtoffers melden zich zelden uit eigen beweging bij opsporingsinstanties. Sommige uitgebuite personen voelen zich geen slachtoffer, zij prefereren de uitbuitingssituatie boven de slechte economische situatie in het land van herkomst. De integrale aanpak op mensenhandel dient landelijk en lokaal te worden versterkt.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We intensiveren de ketensamenwerking op mensenhandel om zo ook meer zicht te krijgen op andere vormen van uitbuiting zoals arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting en dit te bestrijden;
- We zetten in op vroegtijdige herkenning en oppakken van signalen van mensenhandel;
- We zetten zo snel mogelijk in met interventies op daadwerkelijke signalen.

10.3.3 (vergunde) prostitutie

Sinds 1 januari 2016 kent de stad Groningen nog één raamprostitutiegebied, de Nieuwstad, met in totaal 43 panden en 105 ramen. Per 1 juni 2016 is ons nieuw lokaal prostitutiebeleid van kracht geworden. We kiezen voor maximale barrières tegen mensenhandel en uitbuiting. De minimumleeftijd voor prostituees is verhoogd van 18 naar 21 jaar, prostituees zijn verplicht een intakegesprek te hebben alvorens zij in Groningen mogen werken, exploitanten van prostitutiebedrijven moeten een bedrijfsplan overleggen en prostituees mogen maximaal 11 uur per etmaal werken. Verder is een strafbaarstelling voor klanten van niet-vergunde prostitutiebedrijven in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) opgenomen. We hebben ook meer aandacht voor de mogelijkheden voor prostituees om “uit te stappen”. Het toezicht op de naleving van de vergunningsvoorwaarden gebeurt door de bestuurlijk toezichthouders van de gemeente in samenwerking en afstemming met de politie.

Per 31 maart 2019 is de tippelzone gesloten. Het team voor outreachend werk richting (ex)tippelaars zet zich in om de contacten te intensiveren en toe te geleiden naar zorg. Per 1 februari 2019 is er een huiskamer geopend voor sekswerkers aan de A-kerkhof (in het pand van Terwille). Hier kan men terecht voor voorlichting, informatie en advies. Dat geldt zowel voor uitstappen uit de prostitutie als instappen in de prostitutie.

Medio mei 2019 is het overweeghuis geopend, waar ex-tippelaars voor maximaal 3 maanden kunnen verblijven. Dit betreft een burgerinitiatief waarbij niet de hulpverlening centraal staat maar normalisatie en het opnieuw opbouwen van een ‘gezond’ netwerk. Dit wordt gedaan door inzet van daartoe opgeleide vrijwilligers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
Aantal bestuurlijke maatregelen vanaf 1 juni 2016 in de vergunde prostitutie	8	8
Aantal bestuurlijke maatregelen vanaf 1 juni 2016 in de illegale prostitutie	25	25

Hoe staan we ervoor?

Alle sekswerkers in de vergunde branche voldoen aan het vereiste van een verplicht intakegesprek en de voorlichting aan hen is daardoor verbeterd. Er worden in de vergunde branche ook geen sekswerkers jonger dan 21 jaar aangetroffen. Verder beschikken alle seksbedrijven over een goedgekeurd bedrijfsplan.

Er is specifieke aandacht voor de aanpak van de niet-vergunde en illegale prostitutie. Voor toezicht en handhaving wordt gebruik gemaakt van een webcrawler waarmee op internet gericht gezocht kan worden. In de niet-vergunde branche heeft ons toezicht geleid tot meer bestuursrechtelijke maatregelen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We willen een afname van de niet-vergunde en illegale prostitutie, onder andere door middel van een consequente toepassing van het handhavingsprotocol seksbedrijven 2018;
- We willen adequaat toezicht en handhaving op de vergunde branche en consequente toepassing van het handhavingsprotocol seksbedrijven 2018 bij constatering van overtredingen;
- We willen het outreachend team en de huiskamerfunctie bestendigen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We blijven inzetten op toezicht en handhaving van de niet vergunde en illegale prostitutie, in nauwe samenwerking met de politie. Mede vanwege de sluiting van de tippelzone willen we verplaatsing van illegale prostitutie voorkomen;
- We continueren toezicht en handhaving van de vergunde branche en consequente toepassing van het handhavingprotocol seksbedrijven 2018 bij constatering van overtredingen;
- We gaan de voortgang en de effectiviteit van het outreachend team en de huiskamer monitoren.

10.3.4 Hennepteelt en drugshandel

Ons drugsbeleid beslaat meerdere terreinen: coffeeshops, het Damoclesbeleid (artikel 13b Opiumwet) en de handhaving daarvan.

We willen hennepeteelt en de handel in drugs ontmoedigen. Voor elk thema waar het drugsbeleid betrekking op heeft geldt dat de samenwerking in de keten een doorslaggevende factor is voor een succesvolle aanpak.

Landelijk en lokaal speelt de discussie over de regulering van de wietteelt. In het regeerakkoord is aangegeven dat er een experiment over een gesloten coffeeshopketen zal komen. We hebben ons aangemeld voor het experiment gesloten coffeeshopketen. Bij de deelname in 2020 gaan we ons bezig houden met de voorbereidingen zoals wijziging van ons beleid en het bepalen van nadere voorwaarden.

De burgemeester is bevoegd om een pand waar drugshandel plaatsvindt of een pand waarin een hennepkwekerij wordt aangetroffen, te sluiten. We werken hierin samen met onze partners zoals politie, woningbouwcorporaties en energiemaatschappijen. Aanvullend op strafrechtelijke trajecten zetten we eventueel bestuursrechtelijke maatregelen in om het pand gedurende een bepaalde periode te sluiten. Hierbij wordt goed gekeken naar de omstandigheden van het geval en indien nodig prevaleert het aanbieden van een zorgtraject boven het sluiten van de woning.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal gesloten drugspanden	40	40

Hoe staan we ervoor?

- Er worden op dit moment 12 coffeeshops geëxploiteerd;
- We hebben ons als gemeente Groningen aangemeld voor deelname aan het experiment gesloten coffeeshopketen.

•

Wat willen we bereiken in 2020?

- Voortzetting van de goede samenwerking met onder andere de politie, zodat we altijd geïnformeerd worden bij het aantreffen van een handelshoeveelheid drugs in een pand;
- Meer bekendheid over de signalen en risico's van de handel in drugs en een vergroting van de bereidheid om dit te melden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Relatiebeheer met de ketenpartners;
- Plan voor communicatie over risico's van handel in drugs en vergroten meldingsbereidheid.

10.3.5 Motorclubs (OMG's)

Outlaw MotorcycleGangs (OMG's) hebben al jaren de aandacht van de overheid. OMG's zijn motorclubs die zich met enige regelmaat norm-overschrijdend en crimineel gedragen. Landelijk wordt door de overheid een zerotolerancebeleid gevoerd tegen OMG's. Eén van de speerpunten van dit beleid is de bestrijding van invloed en aanwezigheid van OMG's in de horeca. Hieraan ligt ten grondslag dat de aanwezigheid van OMG-leden in de horeca (grote) openbare orde risico's met zich meebrengt. Een nieuwe ontwikkeling is dat inmiddels, op vordering van het Openbaar Ministerie, vijf OMG's door de civiele rechter verboden zijn verklaard; de Bandidos, het broederschap Catervarius, Satudarah, de Hells Angels en No Surrender. Dit betekent dat, wanneer het verbod onherroepelijk is, ze geen overeenkomsten meer kunnen sluiten, maar ook dat ze bestuursrechtelijk geen bestaansrecht meer hebben. Ze kunnen bijvoorbeeld geen drank- of horecavergunning meer hebben of aanvragen. Het kan echter nog jaren duren voordat dit verbod onherroepelijk is. Daarom wordt er in de tussentijd gewerkt aan een wetsvoorstel voor een bestuurlijk verbod.

Hoe staan we ervoor?

- Er zijn geen signalen bekend dat OMG's substantiële invloed hebben in bepaalde horecabedrijven en/of buurtgebouwen in onze gemeente;
- Er is één OMG met een clubhuis gevestigd in de gemeente Groningen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We willen bereiken dat de OMG's of de daaraan gelieerde supportclubs geen 'vaste voet aan de grond krijgen' in horecabedrijven of buurtgebouwen, of een nieuw clubhuis kunnen starten;
- We willen de informatiepositie van de gemeente ten aanzien van de OMG's en supportclubs, in samenwerking met ketenpartners, op peil houden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Periodiek hebben we met politie, OM, Belastingdienst en het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (RIEC) overleg over de noodzaak en mogelijkheid om maatregelen te treffen ter voorkoming van vestiging van een OMG-clubhuis en/of het indringen van een OMG in de bovenwereld;
- Uitgangspunt is om, waar daartoe aanleiding is, zogenoemde 'stopgesprekken' te voeren met horecaondernemers/pandeigenaren waar OMG-leden worden gesignaleerd. Daarnaast zetten we ons zerotolerancebeleid ten aanzien van OMG's voort en wenden onze bevoegdheden aan om OMG's uit onze gemeente te weren of te verwijderen.

Deelprogramma 10.4 Fysieke veiligheid

Fysieke veiligheid omvat het tegengaan en beperken van risico's van incidenten, ongevallen, branden en rampen. We zorgen voor een veilige woon- en leefomgeving, voor mens en dier. Dit betekent in de eerste plaats dat we waar mogelijk risico's wegnemen of beperken door onveilige situaties te voorkomen. Daarnaast moeten de hulpdiensten klaar staan, goed voorbereid zijn en voorzien zijn van de juiste middelen.

Beleidsvelden

- Veiligheidsregio Groningen
- Externe veiligheid
- Aardbevingen

10.4.1 Veiligheidsregio Groningen

De Gemeente Groningen maakt deel uit van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG). De VRG, opgericht op 1 januari 2014, is een organisatie waarin brandweer, de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR), Gemeentelijke Kolom Groningen (GKG) en crisisbeheersing

samenwerken. VRG heeft diverse samenwerkingsverbanden. Op het gebied van crisisbeheersing werkt VRG samen met de partners in crisisbeheersing (een samenwerkingsverband met politie, defensie, waterschappen, OM en omgevingsdienst) en andere overheidsorganisaties, bedrijven en maatschappelijke partners. Brandweer, GHOR, GKG en crisisbeheersing werken intensief samen met de Veiligheidsregio Drenthe (VRD) en Veiligheidsregio Fryslân (VRF).

De Veiligheidsregio Groningen heeft als taken:

- Het inventariseren van risico's van branden, rampen en crises;
- Het adviseren van het bevoegd gezag over risico's van branden, rampen en crises;
- Het adviseren van het college van burgemeester en wethouders over de taak op het gebied van de brandweezorg;
- Het voorbereiden op de bestrijding van branden en het organiseren van de rampenbestrijding en de crisisbeheersing;
- Het instellen en in stand houden van een brandweer;
- Het instellen en in stand houden van een GHOR;
- Het voorzien in de meldkamerfunctie;
- Het aanschaffen en beheren van gemeenschappelijk materieel;
- Het inrichten en in stand houden van de interne en externe informatievoorziening binnen de bovengenoemde diensten en organisaties.

Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen wordt gezorgd voor een fysiek veilige gemeente en adequaat optreden bij calamiteiten en brand.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Aantal gecontroleerde kamerverhuur panden	900	800
Aantal bestuurlijke maatregelen na controle kamerverhuur panden	< 10	< 10

Door implementatie van een nieuwe werkwijze, namelijk gebiedsgericht toezicht, waarmee de VRG aansluit op de werkwijze van de gemeente Groningen, verwacht de VRG iets minder controles te kunnen uitvoeren van kamerverhuurpanden op het gebied van brandveiligheid. Er wordt wel gericht voorlichting gegeven over brandveiligheid aan studenten vanuit Brandveilig Leven.

De nieuwe werkwijze houdt in dat er niet meer twee personen worden ingezet alleen voor kamerverhuur, maar dat er toezichthouders per gebied worden aangewezen. Deze toezichthouders zijn verantwoordelijk voor het toezicht op zowel nieuwbouw als bestaande bouw (inclusief kamerverhuur) in hun gebied. Dit betekent een taakverschuiving, wat de eerste maanden ten koste zal gaan van het aantal controles in kamerverhuur panden. Wij verwachten dat deze werkwijze uiteindelijk zijn vruchten zal afwerpen, doordat er meer vaste contacten ontstaan tussen toezichthouders van de VRG en de gemeente, wat uiteindelijk zal leiden tot nog betere afstemming en samenwerking.

Hoe staan we ervoor?

2018 heeft ons duidelijk laten zien dat we leven in een tijd van grote (maatschappelijke) veranderingen die gepaard gaan met nieuwe en dynamische risico's. De psychosociale- en gezondheidseffecten veroorzaakt door het slepende aardbevingsdossier, de onrust die is ontstaan na de lekkage van aardgascondensaat in Farmsum, de Code Rood activisten die het tankenpark van de NAM blokkeerden, de verharding van de acties tegen de komst van windmolens in de Veenkoloniën en niet te vergeten de verstrekkende gevolgen van de extreme periode van droogte. Het bevestigt het beeld dat de rol van betekenis van de Veiligheidsregio

verandert en dat de organisatie daarop aangepast moet worden. Het vraagt om een aanpassing van de structuur, inrichting en formatie van de organisatie. We gaan over op een dynamisch risicoprofiel in plaats van een 'foto' voor meerdere jaren en we gaan risicogericht en informatie gestuurd werken. De organisatieaanpassing wordt in 2019 afgerond. We verwachten nog zo'n twee jaar nodig te hebben om informatie gestuurd werken binnen de VRG te borgen.

Wat willen we bereiken in 2020?

Evenals andere veiligheidsregio's zit de VRG in een fase van verkenning van haar maatschappelijke opdracht en de reikwijdte van haar rol in andere domeinen dan fysieke veiligheid. De VRG focust zich de komende jaren op het professioneel verrichten van de kerntaken brandweezorg, geneeskundige hulpverlening, bevolkingszorg en crisisbeheersing. Daarnaast zal de VRG, in afstemming met het bestuur, haar rol op andere terreinen verkennen, door samen met partners nieuwe taken te onderzoeken en/of tijdelijk op te pakken.

De actuele beleidsdoelen zijn vastgelegd in het Beleidsplan Veiligheidsregio Groningen 2016-2019. De focus ligt op de verbinding met de maatschappij en de lokale gemeenschap, de vakbekwaamheid en preventie door burgers zelf. Daarnaast bevat de Meerjarenkoers VRG 2018-2021 'Grip op risico's' de ambitie voor VRG:

- VRG biedt gemeenten grip op veiligheid;
- VRG focust zich op haar kerntaken en voert deze proactief en professioneel uit;
- Dit doen we in nauwe verbondenheid met de gemeenten en in samenwerking met onze partners.

Wat gaan we hiervoor doen?

In 2019 en 2020 wordt het beleidsplan geactualiseerd. Hierin worden de ambities verder uitgewerkt in concrete acties en doelen.

10.4.2 Externe veiligheid

We willen zorgvuldig omgaan met de risico's die samenhangen met de productie, de opslag, het transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen. De gemeente is het bevoegde gezag (op grond van de Wet Milieubeheer) voor een aantal risicobedrijven, waaronder de LPG-tankstations. De Omgevingsdienst Groningen ziet er namens de gemeente op toe dat deze voldoen aan het Besluit externe veiligheid inrichtingen (BEVI) zowel bij de vergunningverlening als bij de handhaving. De Veiligheidsregio Groningen heeft een wettelijke adviesfunctie aan het bevoegd gezag op de vergunningverlening in dit kader.

Hoe staan we ervoor?

De naleving van de veiligheidsvoorschriften in de omgevingsvergunning van de gecontroleerde bedrijven is op orde. De provincie vraagt aandacht voor het op orde houden van de provinciale risicokaart die door de gemeenten, provincie en de Omgevingsdienst Groningen (ODG) gevuld wordt. Naar verwachting wordt in 2020 een nieuwe versie van de provinciale risicokaart gelanceerd, het Portaal Risicosituaties, en met de komst van de Omgevingswet in 2021 zal ook een Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) beschikbaar komen.

Wat willen we bereiken in 2020?

We willen de risico's die productie, opslag, transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen met zich meebrengen, beheersen en zoveel mogelijk verkleinen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De risicobedrijven worden gecontroleerd op de naleving van de veiligheidsvoorschriften in de omgevingsvergunning;
- De omgevingsvergunningen van risicobedrijven worden waar nodig geactualiseerd.

10.4.3 Aardbevingen

Onze gemeente bevindt zich (deels) in het gebied met aardbevingen ten gevolge van de gaswinning. De gevolgen van de aardbevingen zijn verschillend per deelgebied; het zwaartepunt ligt in de dorpen in de voormalige gemeente Ten Boer.

 [Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken.](#)

Veiligheid staat voorop: we willen dat inwoners en bezoekers van onze gemeente zich veilig voelen. We willen dat de economische functie van Groningen zich ongestoord verder kan ontwikkelen en dat de investeringen die worden gedaan in het kader van versterking en dorpsvernieuwing bijdragen aan het toekomstperspectief voor onze inwoners.

Wij staan naast de mensen in het gebied en werken aan herstel van het vertrouwen tussen overheden en getroffen inwoners. In de dorpen waar in het kader van de aardbevingen woningen worden versterkt werken we samen met de bewoners aan dorpsvernieuwing.

Hoe staan we ervoor?

- De versterkingsoperatie is in 2019 onder publieke regie geplaatst op basis van het Besluit versterking gebouwen Groningen. Hiermee is de gemeente verantwoordelijk geworden voor de planning en aansturing van de uitvoering van het Lokaal Plan van Aanpak voor de versterking, terwijl de minister van EZK (Economische Zaken en Klimaat) verantwoordelijk blijft voor de veiligheid;
- Het programma aardbevingen is in 2019 teruggebracht in de lijn van de gemeentelijke organisatie en valt nu onder de verantwoordelijkheid van de directie Stadsontwikkeling;
- De schadeafhandeling werd in 2018 en 2019 uitgevoerd door de onafhankelijke Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG). Verwacht wordt dat het Instituut Mijnbouwschade deze taak in 2020 zal overnemen, op basis van de Wet Instituut Mijnbouwschade;
- De gaswinning uit het Groningenveld wordt afgebouwd conform het besluit van 2018 om deze zo snel mogelijk volledig af te bouwen;
- Het versterkingsprogramma in onze gemeente, en de daarbij behorende prioritering en fasering, hebben we opgenomen in het Lokaal Plan van Aanpak. We werken nauw samen met de uitvoeringsorganisatie om het Lokaal Plan van Aanpak uit te voeren. Het Lokaal Plan van Aanpak wordt minimaal jaarlijks geactualiseerd;
- In 2019 is het Nationaal Programma Groningen gestart en hebben de deelnemende overheden 15 miljoen euro beschikbaar gekregen voor projecten. In de gemeente Groningen zijn vijf projecten rondom de dorpsvernieuwingsopgave in Ten Post, Ten Boer en Woltersum door het bestuur van het Nationaal Programma Groningen geaccordeerd. We zijn daarmee vliegend van start gegaan met het realiseren van de inhoudelijke plus op de versterkingsoperatie die het Nationaal Programma mogelijk maakt. Daarnaast is er vanuit het thematische deel budget beschikbaar gesteld voor de organisatie van de klimaatbiënnale GCA2020 in Groningen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- We willen dat de gaswinning voortgaand wordt verminderd. We zullen samen met de regio de verlaging van de gaswinning kritisch blijven volgen, en met name een goede motivering van de gaswinningsbesluiten, zodat de veiligheid van onze inwoners structureel kan worden verbeterd;
- In 2020 willen we de eerste projectmatig versterkte woningen (in Ten Boer en Ten Post) opleveren. We gaan verder met de uitvoering van het Lokaal Plan van Aanpak voor de versterkingsopgave en actualiseren het plan op basis van nieuwe gegevens en plannen;

- Met behulp van het Nationaal Programma Groningen, en samen met de inwoners van de dorpen, willen we de dorpsvernieuwing voortvarend oppakken. Dit doen we door in 2020 een lokaal programmaplan vast te stellen;
- Zoveel mogelijk benutten van de koppelkansen die de thematische programma's van het Nationaal Programma Groningen bieden om gezamenlijk te werken aan perspectief voor de regio.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We zijn nauw betrokken bij de besluitvorming over de gaswinning en blijven in regionaal verband gebruikmaken van onze adviesrol. Indien nodig gaan we in beroep;
- Waar nodig reageren we kritisch op wetsvoorstellen en de uitvoering daarvan;
- In de uitvoering gaan we ons concentreren op de versterkingsopgave in het Lokaal Plan van Aanpak:
  - De bewoner staat centraal;
  - We werken door aan de lopende projecten zoals de Fazanthof in Ten Boer en de Nije Buurt in Ten Post;
  - We zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de versterking van de woningen in de groep 1588, conform het convenant dat hiervoor is gesloten met het Rijk;
  - Samen met de uitvoeringsorganisatie monitoren we de voortgang in de versterkingsopgave;
  - We blijven met het Rijk en de regio in gesprek over versnelling en vergroting van de capaciteit om de versterkingsopgave uit te voeren;
  - In de loop van het jaar wordt het Lokaal Plan van Aanpak geactualiseerd op basis van nieuwe gegevens en plannen, waaronder de nieuwe HRA (Hazard and Risk Assessment).
- Samen met de dorpen stellen we een lokaal programmaplan Nationaal Programma Groningen op waarin we met financiering vanuit het lokale deel van het Nationaal Programma Groningen een integraal en breed gedragen plan maken voor dorpsvernieuwing in Ten Post, Woltersum en het centrum van Ten Boer;
  - Via de dorpstafels en bewonersavonden praten we met de dorpsbewoners over hun visie op de toekomst van de dorpen;
  - We vertalen dit in een integraal plan voor dorpsvernieuwing.
- We zien toe op een goede toepassing van een publieke Nieuwbouwregeling;
- We zetten in op de harmonisatie van de verordeningen en uitvoering van de nieuwe werkwijze in Ten Boer.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Veiligheidsregio Groningen	
Relevante beleidsinformatie	De Veiligheidsregio Groningen behartigt de volgende belangen: Brandweezorg (inclusief melding en alarmering meldkamer Noord-Nederland), geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing en bevolkingszorg. De Veiligheidsregio doet dit voor alle gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#). Op het terrein van veiligheid zijn meerdere verbonden partijen die er toe doen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Veiligheid						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
10.1	Veilige woon- en leefomgeving	5.350	5.853	5.756	5.849	5.855
10.1.1	Woninginbraken	46	44	44	44	44
10.1.2	Geweld	35	35	35	35	35
10.1.3	Toezicht en handhaving Op. Ru	3.555	4.258	4.311	4.404	4.410
10.1.4	Openbare Orde en Veiligheid	1.714	1.516	1.366	1.366	1.366
10.2	Jeugd en veiligheid	595	595	595	595	595
10.2.2	Problematische jeugdgroepen	595	595	595	595	595
10.3	Integriteit en veiligheid	1.235	1.416	1.498	1.498	1.498
10.3.1	Georganiseerde criminaliteit	102	143	143	143	143
10.3.2	Mensenhandel	102	102	102	102	102
10.3.3	(Vergunde) prostitutie	55	55	55	55	55
10.3.4	Hennepteelt en drugshandel	5	5	5	5	5
10.3.5	Actiecentrum Veiligheid en zorg	971	1.111	1.193	1.193	1.193
10.4	Fysieke veiligheid	18.470	18.798	19.271	19.756	20.742
10.4.1	Veiligheidsregio Groningen	18.470	18.798	19.271	19.756	20.742
	Totaal	25.650	26.662	27.120	27.698	28.690
	Baten					
10.1	Veilige woon- en leefomgeving	2.184	2.563	2.563	2.563	2.563
10.1.3	Toezicht en handhaving Op. Ru	2.184	2.563	2.563	2.563	2.563
10.3	Integriteit en veiligheid	512	756	756	756	756
10.3.5	Actiecentrum Veiligheid en zor	512	756	756	756	756
10.4	Fysieke veiligheid	249	17	17	17	17
10.4.1	Veiligheidsregio Groningen	249	17	17	17	17
	Totaal	2.946	3.336	3.336	3.336	3.336
	Geraamd resultaat voor bestemming	22.704	23.326	23.784	24.362	25.354
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen					
	Totaal onttrekkingen					
	Geraamd resultaat na bestemming	22.704	23.326	23.784	24.362	25.354

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
51	Capaciteit Toezicht & handhaving openbare ruimte	10.1	S	-50	-50	-50	-50
	Totaal deelprogramma 10.1			-50	-50	-50	-50
52	Capaciteit Toezicht & handhaving overig	10.3	S	-150	-150	-150	-150
	Totaal deelprogramma 10.3			-150	-150	-150	-150
4	Veiligheidsregio	10.4	S	-66	167	167	167
	Totaal deelprogramma 10.4			-66	167	167	167
	Totaal programma 10			-266	-33	-33	-33

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen 2020-2023

10 Veiligheid	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
10.3 Integriteit en veiligheid								
Actiecentrum Veiligheid en Zorg	82			164				
Totaal 10 Veiligheid	82	0	0	164	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020

Overzicht hervormingen 2020-2023

10 Veiligheid	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
10.1 Veilige woon- en leefomgeving								
Programmagelden veiligheid	150			300				
Supportersproject		75						
Toezicht en handhaving		263						
Totaal 10 Veiligheid	150	338	0	300	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

10.1 Veilige woon- en leefomgeving (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	-503	379	-124
Afwijking bestaand beleid	-991	379	-612
Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid			
<i>Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 1,0 miljoen euro hoger.</i>			
Reorganisatie Toezicht en Handhaving Openbare Ruimte (THOR) (N 323 duizend euro)			
In verband met de reorganisatie van Toezicht en Handhaving Openbare Ruimte (THOR) hevelen we de middelen voor toezichthoudende taken horeca en prostitutie over van deelprogramma 8.7 Overig wonen naar deelprogramma 10.1 Veilige woon- en leefomgeving .			
Capaciteit Toezicht en handhaving openbare ruimte (N 40 duizend euro)			
Vanuit het coalitieakkoord 2019-2022 is de capaciteit Toezicht en handhaving met ingang van 2020 met 40 duizend euro verhoogd. Deze intensivering houdt verband met de hervorming op toezicht en handhaving.			
Regieruimte VT evenementen en gemeentelijk beleidsteam (N 100 duizend euro)			
Vanuit het coalitieakkoord 2019-2022 is met ingang van 2020 100 duizend euro structureel beschikbaar gesteld voor regieruimte VT evenementen en gemeentelijk beleidsteam.			
Deze intensivering houdt verband met de hervorming op toezicht en handhaving.			
Precariobelasting (N 126 duizend euro)			
De lasten voor precariobelasting stijgen met 126 duizend euro, doordat er meer kosten gemaakt moeten worden om de opbrengststijging uit precariobelasting te behalen.			
Reclamedragend straatmeubilair (N 217 duizend euro)			
De kosten voor reclamedragend straatmeubilair stijgen met 217 duizend euro. Hier tegenover staat een evenredige verhoging van de baten.			
<i>Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 379 duizend euro hoger.</i>			
Precariobelasting (V 276 duizend euro)			
De opbrengsten uit precariobelasting stijgen met 276 duizend euro. In deze opbrengststijging zit de taakstellende verhoging voor het jaar 2020 verwerkt zoals we die hebben opgenomen in het coalitieakkoord 2019-2022.			
Reclamedragend straatmeubilair (V 217 duizend euro)			
De opbrengsten uit het beschikbaar stellen van reclamedragend straatmeubilair stijgen met 217 duizend euro. Hier tegenover staat een evenredige verhoging van de lasten.			
Overige afwijkingen (N 299 duizend euro)			
Diverse overige afwijkingen tellen op tot een nadeel van 299 duizend euro.			
Intensiveringen / Hervormingen	488		488

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

10.3 Integriteit en veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-181	244	63

Afwijking bestaand beleid	-99	244	145
---------------------------	-----	-----	-----

De afwijking op baten en lasten bij het bestaande beleid is kleiner dan 250 duizend euro en wordt daarom niet toegelicht

Intensiveringen / Hervormingen	-82		-82
--------------------------------	-----	--	-----

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.
De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

10.4 Fysieke veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-328	-232	-560

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 328 duizend euro hoger.

Verzelfstandiging GGD (V 232 duizend euro)

Per 1 januari 2020 vindt de verzelfstandiging van de GGD plaats. De GGD en de gemeente Groningen zullen dan bedrijfsmatig onafhankelijk van elkaar functioneren. Dit betekent dat de begroting van de GGD vanaf 2020 niet langer onderdeel uit maakt van onze begroting. De lasten in deelprogramma 10.4 dalen daardoor met 232 duizend euro. Hier tegenover staat een evenredige verlaging van de baten.

Veiligheidsregio (N 560 duizend euro)

De stijging in de begroting van de Veiligheidsregio wordt voor 400 duizend euro veroorzaakt door voor de Veiligheidsregio onontkoombare autonome loon- en prijsontwikkelingen. Daarnaast hebben de besluiten ten aanzien van de financiering van de landelijke meldkamer gevolgen voor de bijdrage aan de Veiligheidsregio. De financiering van de meldkamer wordt in plaats van door een verlaging van het gemeentefonds en een navenante verlaging van de bijdrage van gemeenten aan de Veiligheidsregio, vanaf 2020 geregeld via een vastgestelde verlaging van de Rijksbijdrage aan de Veiligheidsregio. De gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio wordt hierdoor niet rechtstreeks beïnvloed en is daarom gecorrigeerd. Tegenover de verhoging van de bijdrage van 160 duizend euro aan de Veiligheidsregio staat dat er, anders dan eerder gedacht, geen verlaging van het gemeentefonds plaatsvindt.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 232 duizend euro lager.

Verzelfstandiging GGD (N 232 duizend euro)

Door de verzelfstandiging van de GGD per 1 januari 2020 worden de baten van de GGD niet langer in onze begroting verantwoord. De baten in deelprogramma 10.4 dalen hierdoor met 232 duizend euro. Hier tegenover staat een evenredige lastenverlaging.

Programma 11 Dienstverlening

We willen burgers, ondernemers en instellingen zoveel mogelijk betrekken bij het ontwikkelen en uitvoeren van gemeentelijk beleid. Daarom spelen we van tevoren in op hun informatiebehoeften, zijn we transparant en staan we open voor signalen uit de samenleving.

In de informatievoorziening aan burgers en instellingen besteden we veel aandacht aan onze digitale kanalen en deze blijven we door ontwikkelen. De gemeentelijke kerntakenwebsite is hierbij belangrijk; deze is opgezet vanuit de vraag van burgers. Daarnaast wordt ook onze digitale dienstverlening steeds belangrijker om de afstand tot de burger en ondernemer niet te vergroten. We bundelen daarom onze dienstverlening en voeren regie op de kwaliteit ervan.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen in de gemeente Groningen:

- Goede dienstverlening aan burgers en bedrijven bieden;
- Digitaal waar kan, maatwerk waar nodig;
- Eén gemeente, één organisatie zijn;
- Actief, duidelijk en open communiceren met alle inwoners.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota:

[Visie Publieke dienstverlening](#)

[Sociale media in Groningen](#)

Relevante ontwikkelingen

Moderne, digitale ontwikkelingen in klantcontact staan niet stil. De burger en ondernemer ervaren in de markt steeds snellere, optimale dienstverlening en daarom willen we onze dienstverlening beter afstemmen op hun specifieke behoeften. Om het dienstverleningsniveau van de gemeente dan ook mee te laten groeien met de verwachting van onze inwoners wil het college investeren in digitale dienstverlening (Coalitieakkoord, 2019-2023). In 2019 is dan ook het uitvoeringsprogramma Virtueel Groningen 2022 gestart. Het programma Virtueel Groningen 2022 heeft als doel de digitale transformatie van onze dienstverlening te versnellen. We willen door middel van innovatieve digitaliseringsprojecten een inhaalslag maken met de modernisering van de gemeentelijke dienstverlening.

Deelprogramma 11.1 Publieke dienstverlening

Dit deelprogramma bundelt de werkzaamheden en dienstverlening van het Klant Contact Centrum (KCC), Burgerzaken en de regiefunctie op het Noordelijk Belastingkantoor.

Beleidsvelden

- Regie dienstverlening
- Klantcontact centrum (KCC)
- Burgerzaken
- Belastingen

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd	
	2019	2020
Waardering inwoners algehele gemeentelijke dienstverlening	7,0	7,0

11.1.1 Regie dienstverlening

We willen de juiste dienstverlening bieden, waarbij de vraag bepalend is voor ons aanbod. We doen dit vanuit het integrale perspectief "één organisatie, één gemeente". We werken volgens het "Click, Call, Face" principe. Click voor wie snel en digitaal geholpen wil worden. Call (bellen) voor mensen die de benodigde informatie niet kunnen vinden of geen toegang hebben tot digitale kanalen. Face (persoonlijk contact) voor wie daar behoefte aan heeft of wanneer dat beter aansluit op de vraag.

Naast onze regievoering op de digitalisering voeren we actief regie op de bestaande dienstverlening en monitoren we de kwaliteit. Voor klantcontact hanteren we vijf aspecten:

- Eén ingang voor het publiek (per kanaal);
- Gestandaardiseerde producten en diensten;
- Voldoen aan de gestelde servicenormen;
- Dienstverlening is vraaggestuurd en integraal;
- 80% zelfstandige afhandeling door het KCC.

We meten de waardering van inwoners over de algehele gemeentelijke dienstverlening.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	2020
Klanttevredenheid publieksbalie Harm Buitenplein	8	8
Klanttevredenheid publieksbalie Kreupelstraat	8	8
Klanttevredenheid publieksbalie Haren (*)	8	8
Klanttevredenheid publieksbalie Ten Boer (*)	8	8
Klanttevredenheid Digitale dienstverlening Internet	7	7
Klanttevredenheid telefoonnummer 14 050	7,5	7,5
Terugbellen binnen 24 uur	100%	100%
Gemiddelde wachttijd balie (op afspraak) norm: 5 min (**)	Maximaal 5	Maximaal 5
Gemiddelde wachttijd balie (vrije inloop) norm: 15 min (**)	Maximaal 15	Maximaal 15

(*) We zijn op dit moment hard aan de slag om deze indicator te realiseren.

(**) De indicator over de wachttijd betreft het gemiddelde van de publiekslocaties.

Hoe staan we ervoor?

We hebben geconstateerd dat we onze huidige dienstverlening anders moeten gaan aanpakken om te blijven voldoen aan de verwachtingen van onze inwoners en ondernemers. Daarom zijn we vorig jaar het

programma Virtueel Groningen 2022 gestart om de dienstverlening te moderniseren en daarmee beter aan te sluiten op de behoeften van onze inwoners en ondernemers.

Wat willen we bereiken in 2020?

Naast de continuering en verbetering van onze regierol op de dienstverlening willen we in 2020 stappen maken in de digitalisering van de dienstverlening. We willen dat investeringen in de digitalisering van de dienstverlening optimaal worden besteed en daarmee maximaal bijdragen aan een betere waardering van inwoners en ondernemers.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Investeren in digitalisering met het programma Virtueel Groningen;
- Jaarlijkse meting algehele gemeentelijke klanttevredenheid.

11.1.2 Klantcontact centrum (KCC)

Het Klant Contact Centrum (KCC) handelt eerstelijns klantcontacten af. Dit gebeurt via de telefoon, mail en post, receptiebalies en sociale media (webcare voor Twitter, Facebook en WhatsApp). We willen in 2020 de gemeentelijke bereikbaarheid verder verbeteren bij de telefonie (onder het centrale gemeentenummer 14050), sociale media en het optimaliseren van de centrale ontvangstbalies (recepties) aan de Kreupelstraat, Harm Buitenplein, Ten Boer en Haren. Ook streven we ernaar om het aantal doorverwijzingen en het aantal telefoontjes terug te brengen. Dit doen we door meer directe vraagbeantwoording en het verbeteren van de digitale informatieverstrekking. Als laatste zetten we in op het terugbrengen van het aantal publieksnummers en e-mailadressen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Beoogd 2020
% beantwoorde gesprekken	95%	95%
% opgenomen gesprekken binnen 30 seconden	80%	80%
% zelfstandig afgehandelde vragen	80%	80%
% beantwoorde vragen via Twitter, Facebook en WhatsApp binnen 24 uur op werkdagen	100%	100%

Hoe staan we ervoor?

Op dit moment verschilt het zelfstandig afhandelingspercentage per onderwerp flink. Dit hangt af van de gemaakte afspraken met backoffices en de diepgang van mogelijke antwoordcombinaties. Met de bestaande middelen is het maximum aan 1^e lijn dienstverlening bereikt. Daarnaast is het kanaal post in 2019 bij het KCC ondergebracht. Postbehandeling is voor het overgrote deel nog een analoog proces waarin binnen het KCC een digitaliseringsslag gemaakt moet worden.

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 willen we de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening verbeteren door in te zetten op digitale dienstverlening met het gebruik van de toepassing van Open Vraag Spraak Herkenning (OVSH). Met OVSH wordt 1^e lijn telefonie gerouteerd naar de KCC-medewerker met de meeste expertise. Hierdoor zijn we beter in staat om meer vragen aan de voorkant te beantwoorden en om managementinformatie te verstrekken binnen de eigen organisatie. We gaan daarnaast verder met het professionaliseren van integraal Kennismanagementbeheer binnen de organisatie. We streven er hiermee naar om het aantal doorverwijzingen en het aantal telefoontjes terug te brengen. Ook zetten we in 2020 flink in op de digitalisering van de inkomende post. In samenwerking met de afdeling Communicatie willen we aanvullend

zijn in de herkenbaarheid van de gemeentelijke berichtgeving naar de burgers en bedrijven en een bijdrage leveren in de digitalisering van de uitgaande post.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Invoeren Open Vraag Spraak Herkenning en verzorgen van productgerichte managementinformatie;
- Kennismanagementsysteem implementeren in samenwerking met de afdelingen Communicatie en Facilitair;
- We gaan het analoge postproces verder digitaliseren, met behulp van de eSuite en het maken van procesafspraken met de ontvangers;
- Start van het digitaal verwerken van de inkomende post.

11.1.3 Burgerzaken

Als gemeente geven wij persoonsdocumenten af zoals paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen. Ook zijn wij verantwoordelijk voor het bijhouden van de registers van de Burgerlijke stand en de Basisregistratie personen (BRP) en organiseren wij verkiezingen en referenda. Jaarlijks ontvangen wij ongeveer 160.000 klanten op de diverse locaties. We doen ons werk volgens de voorschriften en de kwaliteitsnormen zoals verwoord in [11.1.1 Regie dienstverlening](#). De meeste taken hebben te maken met de afgifte van documenten, werkzaamheden burgerlijke stand en de basisregistratie personen (BRP). We voeren onze taken tijdig, juist en rechtmatig uit. We willen bereiken dat de klanten tevreden zijn over de dienstverlening aan de balies. We streven in 2020 opnieuw naar een waardering van tenminste een 8 met betrekking tot de klanttevredenheid. We willen de kwaliteit van de Basisregistratie personen op peil houden en in 2020 daarom minimaal voldoen aan de norm: goed. Ook houden wij de kwaliteit van de reisdocumenten op peil en voldoen we in 2020 minimaal aan de norm: goed.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
Klanttevredenheid burgerzaken Kreupelstraat	8	8
Kwaliteit Basisregistratie Personen (BRP)	Goed	Goed
Kwaliteit Reisdocumenten (PNIK)	Goed	Goed

Hoe staan we ervoor?

We meten de kwaliteit aan de balie door een klanttevredenheidsonderzoek. De klanttevredenheid over de baliedienstverlening aan de publieksbalies aan de Kreupelstraat is doorgaans hoog. De kwaliteit van de Basisregistratie personen (BRP) en Reisdocumenten meten we jaarlijks middels een interne audit. Ook de invoering van IBurgerzaken verbetert onze digitale dienstverlening richting de burger.

Wat willen we bereiken in 2020?

In het klanttevredenheidsonderzoek willen we een 8 behalen. We willen in ieder geval het huidige niveau van de kwaliteit van de Basisregistratie personen handhaven en voldoen daarmee in 2019 minimaal aan de wettelijke norm 'goed'. Een ander doel is het verder digitaliseren van onze dienstverlening bij Burgerzaken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Afgeven van paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten, rijbewijzen en overige persoonsdocumenten;
- Uitvoeren werkzaamheden Burgerlijke stand: aangiften geboorte, overlijden, huwelijksvoltrekkingen en inschrijven rechterlijke uitspraken;
- Uitvoering van de Wet basisregistratie personen (BRP): verhuisaangiften en adresonderzoeken.

11.1.4 Belastingen

Als gemeente leggen we sinds de start van het Noordelijk Belastingkantoor in 2018 niet zelf meer de gemeentelijke belastingaanslagen op maar hebben we een regie voerende rol. We werken samen met het Noordelijk Belastingkantoor aan het realiseren van de wettelijke betrouwbaarheid- en kwaliteitsnormen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Beoogd
	2019	2020
% realisatie belastingopbrengst	100%	100%
% bezwaarschriften afgedaan binnen gestelde termijn	100%	100%
Oordeel Waarderingskamer op basis van audit	Goed	Goed
Aantal particuliere woningbezitters dat WOZ-wijzigingen voor eigen pand doorgeven	5%	5%

Hoe staan we ervoor?

Het Noordelijk Belastingkantoor kampt vanaf de oprichting met problemen in de bedrijfsvoering. Hierdoor zijn achterstanden ontstaan. Op basis van rapportages heeft het bestuur maatregelen genomen die ertoe moeten leiden dat het Noordelijk Belastingkantoor weer in control komt en de oorspronkelijke resultaten van de businesscase uit 2016 gerealiseerd worden. De uitvoering van de maatregelen vergt een extra financiële inspanning van de eigenaren. Het bestuur heeft deze financiële consequenties tot uitdrukking gebracht in een wijziging van de begroting 2019 en in de begroting 2020.

Verder zullen we in 2019 voorstellen doen om de belastingtarieven van de heringedeelde gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer zoveel mogelijk te harmoniseren.

Wat willen we bereiken in 2020?

We sturen er vanuit onze regierol op dat het Noordelijk Belastingkantoor in 2020 de doelstellingen gaat realiseren die ten grondslag liggen aan de oprichting, dat wil zeggen het realiseren van een efficiëncyslag en het verbeteren van de kwaliteit van de dienstverlening.

Wat gaan we hiervoor doen?

Op basis van de resultaten van enkele externe onderzoeken naar de bedrijfsvoering van het Noordelijk belastingkantoor wordt een pakket aan maatregelen geïmplementeerd dat tot doel heeft te komen tot een situatie waarin de doelstellingen uit het bedrijfsplan alsnog gerealiseerd worden.

Deelprogramma 11.2 Communicatie met de burger

Burgers en bedrijven communiceren op veel manieren met de gemeente. Wanneer ze zelf informatie zoeken of een dienst van ons afnemen, maar ook wanneer de gemeente zelf contact zoekt met burgers om ze te informeren of iets te vragen. We willen in al deze contacten herkenbaar en open zijn. In onze communicatie laten we meer en meer de burger aan het woord. We maken politieke keuzes zichtbaar en belichten plannen ook vanuit burgerperspectief.

Beleidsvelden

- Deelprogramma 11.2 Communicatie met de burger

11.2.1 Faciliteren (digitale) informatievoorziening

Digitale informatie verstrekken we vooral via de gemeentelijke website en onze digitale (gebieds)nieuwsbrieven. De website van Groningen is een 'toptakenwebsite', met die producten waar de burger om vraagt en geschreven in gewoon Nederlands. Gemakkelijk te vinden, goed te begrijpen en ook toegankelijk voor mensen met een beperking. Online communiceren we via sociale media: Twitter, Instagram, Facebook, LinkedIn en WhatsApp. We verbeteren onze digitale informatievoorziening en communicatie doorlopend, zodat we blijven aansluiten bij maatschappelijke (digitale) ontwikkelingen.

Zie beleidsveld [11.1.1 regie op dienstverlening](#): indicator "klanttevredenheid digitale dienstverlening Internet".

Hoe staan we ervoor?

Onze website is gericht op de vraag van de burger, is begrijpelijk en toegankelijk voor iedereen. In de loop van 2019 is de informatie van de voormalig gemeenten Ten Boer, Haren en Groningen verder geïntegreerd en aangepast, volgend op de voortschrijdende beleidsharmonisatie. Daarbij hebben we de site ook meteen verder geoptimaliseerd aan de hand van bezoekstatistieken en klantenfeedback. De toegankelijkheid van de website is een voortdurend aandachtspunt.

Wat willen we bereiken in 2020?

In onze externe communicatie willen we de burger meer laten zien en horen, zodat zichtbaar is op welke manier het werk van de gemeente hen raakt en helpt. Dit betekent meer verslaggeving vanuit de gemeentelijke gebieden, waarbij we bewoners én gemeente aan het woord laten. We spiegelen richting de gemeentelijke organisatie wat er leeft bij onze inwoners en brengen het burgerperspectief nadrukkelijker in bij de gemeentelijke plannen. We willen onze (online) kanalen hiertoe strategischer inzetten en (nog) meer gebruik maken van de mogelijkheden die beeld ons biedt om het verhaal te vertellen. Daarnaast breiden we de inzet van beeld en andere visuele mogelijkheden uit ter ondersteuning van de onlinedienstverlening. We zetten nieuw gebruikersonderzoek op om meer klantfeedback over de website te krijgen. Tot slot zorgen we dat de website voldoet aan de nieuwe Europese regelgeving rondom toegankelijkheid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We zetten de gemeentepagina *Nieuws* in de huis-aan-huisbladen nadrukkelijker in om meer verslaggeving te doen uit gebieden, waarbij bewoners én gemeente aan het woord komen.
- We breiden ons filmarsenaal uit en zetten meer in op film als communicatiemiddel.
- We blijven de wekelijkse Buzz versturen en leiden meer (communicatie) collega's op tot omgevingsanalist.
- We optimaliseren de website aan de hand van statistieken en het nieuwe gebruikersonderzoek. Ook maken we een beeldplan voor de website en breiden de inzet van beeld en andere visuele mogelijkheden uit ter verdere ondersteuning van de onlinedienstverlening.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Noordelijk Belastingkantoor	
Relevante beleidsinformatie	Het Noordelijk Belastingkantoor voert in 2020 voor de nieuwe gemeente Groningen en de drie noordelijke waterschappen de belastingtaken uit tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Dit gebeurt door de combinatie van de belastingaanslagen op één aanslagbiljet zodat heffing- en invorderingsactiviteiten slechts één keer plaats hoeven te vinden.
Beleidsrisico's in relatie tot	Het Noordelijk Belastingkantoor heeft te maken met achterstanden.

de verbonden partij	In 2019 is een traject gestart dat ertoe moet leiden dat doelstellingen uit het bedrijfsplan alsnog gerealiseerd worden. Dit traject loopt door in 2020.
---------------------	--

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#). Op het terrein van veiligheid zijn meerdere verbonden partijen die er toe doen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten > 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Dienstverlening						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
11.1	Publieke dienstverlening	14.727	14.200	14.295	14.523	14.501
11.1.1	Regie dienstverlening	707	649	539	429	209
11.1.2	Klantcontact centrum(KCC)	2.322	2.376	2.376	2.376	2.376
11.1.3	Burgerzaken	6.923	5.776	6.298	6.457	6.426
11.1.4	Belastingen	4.775	5.399	5.082	5.261	5.489
11.2	Communicatie met de burger	88	104	104	104	104
11.2.1	Een herkenbare gemeente	88	104	104	104	104
	Totaal	14.816	14.304	14.399	14.627	14.604
	Baten					
11.1	Publieke dienstverlening	4.838	3.980	4.038	4.038	4.038
11.1.1	Regie dienstverlening	108	160	160	160	160
11.1.2	Klantcontact centrum(KCC)	20	20	20	20	20
11.1.3	Burgerzaken	3.361	2.401	2.459	2.459	2.459
11.1.4	Belastingen	1.349	1.400	1.400	1.400	1.400
	Totaal	4.838	3.980	4.038	4.038	4.038
	Geraamd resultaat voor bestemming	9.977	10.324	10.360	10.588	10.566
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	0	0	0	0	0
	Totaal onttrekkingen	0	0	0	0	0
	Geraamd resultaat na bestemming	9.978	10.324	10.361	10.589	10.566

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deelprogramma	I/S	2020	2021	2022	2023
54	Digitale dienstverlening	11.1	I	-440	-330	-220	
	Totaal deelprogramma 11.1			-440	-330	-220	0
	Totaal programma 11			-440	-330	-220	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen 2020-2023

11 Dienstverlening	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Noordelijk Belastingkantoor	367							
Totaal 11 Dienstverlening	367	0	0	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting aanvullende intensiveringen 2020

Overzicht hervormingen 2020-2023

11 Dienstverlening	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Publieke dienstverlening				100				
Verkiezingen			50		50		50	
Totaal 11 Dienstverlening	0	0	50	100	50	0	50	0

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

11.1 Publieke dienstverlening	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	527	-858	-331

Afwijking bestaand beleid	894	-858	36
----------------------------------	------------	-------------	-----------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 894 duizend euro lager.

Verkiezingen (V 1,1 miljoen euro)

Voor 2020 staan er geen verkiezingen gepland, hierdoor is het budget voor 2020 naar beneden bijgesteld met 1,1 miljoen euro.

Reisdocumenten (V 592 duizend euro)

Door de verlenging van de geldigheidsduur van reisdocumenten van 5 naar 10 jaar dalen de lasten en baten. In verband met een lagere afgifte reisdocumenten worden er ook minder rijksleges aan het rijk voor 402 duizend euro afgedragen. De personele capaciteit is aangepast op de lagere afgifte van reisdocumenten en dat levert 190 duizend euro minder lasten op.

Nominale compensatie en korting (N 275 duizend euro)

De budgetten in de begroting worden gecorrigeerd met de effecten van loon- en prijsontwikkelingen. Bovendien is er een korting op de nominale compensatie toegepast. De lasten nemen hierdoor toe met 275 duizend euro.

Vertraging uitfasering Cipers (N 150 duizend euro)

In 2020 stijgen de lasten voor onderhoud software met 150 duizend euro in verband met vertraging van de uitfasering Cipers. In 2017 is besloten over te gaan op de applicatie iBurgerzaken. Daarbij was het uitgangspunt dat de voorloper van iBurgerzaken, Cipers, uitgefaseerd wordt. Het landelijk project, dat Cipers overbodig zou maken, is echter afgeblazen. Dit heeft tot gevolg dat zowel Cipers als iBurgerzaken gedurende een aantal jaren beide noodzakelijk zijn.

Applicatiebeheer publieke dienstverlening (N 392 duizend euro)

In de begroting 2020 worden de personele kosten inzake het functioneel beheer van diverse applicaties bij publieke dienstverlening doorbelast. De lasten in dit deelprogramma stijgen met 392 duizend euro. In deelprogramma 14.1 Overhead en ondersteuning organisatie levert dit een daling van de lasten op.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 858 duizend euro lager.

Reisdocumenten (N 656 duizend euro)

Door de verlenging van de geldigheidsduur van reisdocumenten van 5 naar 10 jaar dalen de baten. Voor 2020 ramen we de vermindering aan baten op reisdocumenten op 656 duizend euro. Dit betreft 254 duizend euro aan gemeenteleges en 402 duizend euro aan rijksleges.

Overig (N 183 duizend euro)

Diverse overige afwijkingen op de lasten en baten tellen op tot een nadeel van 183 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen

-367

-367

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Programma 12 College, raad en gebiedsgericht Werken

In het programma College, Raad en Gebiedsgericht werken richten we ons op de partners die College en Raad ondersteunen (zoals de griffie en de ombudsman). Daarnaast verantwoorden we in dit programma de financiën van gebiedsgericht werken. Het beleid van gebiedsgericht werken is opgenomen in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Voor dit programma's zijn geen beleidsnota's.

Relevante ontwikkelingen

De nieuwe werkwijze van de raad, met aandacht voor efficiënter en flexibeler vergaderen en meer contact met de inwoners van de gemeente, zal in 2020 verder gestalte krijgen. Samen met de invoering van een nieuw raadsinformatiesysteem, de tijdelijke verhuizing en de aanstelling van een nieuwe griffier vormen dit de belangrijkste aandachtspunten voor het komende jaar. Als de nieuwe werkwijze van de raad verder is uitgekristalliseerd, zal er ook aandacht zijn voor wat dit betekent voor de werkwijze en werkzaamheden van de griffie als ondersteuner van de raad.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 12.1 College van Burgemeester en Wethouders en gemeenteraad

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) komt met heldere voorstellen aan de gemeenteraad, waarin alternatieve scenario's zijn opgenomen. Er wordt goed geluisterd. De omgang in het college van B&W, in de gemeenteraad en met elkaar is collegiaal. Openheid, transparantie, en eerlijkheid kenmerken de houding en het gedrag van het college van B&W en gemeenteraad.

Beleidsvelden

- Gemeenteraad en griffie
- College van burgemeester en wethouders
- Gemeentelijke ombudsman
- Concernstelposten

12.1.1 Gemeenteraad en griffie

De griffie heeft als doel om de raad zo goed mogelijk te ondersteunen bij diens werk en met raad en daad bij te staan. Daarbij gaat het niet alleen om de logistiek, maar ook om de procesinhoudelijke ondersteuning. De griffie denkt mee over de wijze waarop de raad kan meebewegen met diverse maatschappelijke ontwikkelingen.

Hoe staan we ervoor?

Met ondersteuning van een externe deskundige heeft de raad in 2019 nagedacht over de eigen werkwijze. Gezien de voorgenomen hervormingen ziet het ernaar uit dat dit de nodige veranderingen met zich mee zal brengen. Zo ziet het ernaar uit dat de raad ervoor zal kiezen om de raadscommissies los te laten en in parallelle sessies meer per onderwerp gaat vergaderen. In 2020 zal dit in de praktijk gestalte moeten krijgen met als achterliggende reden dat de raad flexibeler wil zijn, efficiënter met zijn tijd wil omgaan en aan de inwoners van de gemeente meer ruimte wil geven om verschillende wensen en opvattingen naar voren te brengen. Wanneer deze keuze wordt gemaakt, zal er in 2020 veel aandacht zijn voor de invulling van het nieuwe model. Daarbij is ook belangrijk welke vormen van ondersteuning vanuit de griffie belangrijk zijn en hoe dat gestalte moet krijgen.

Een andere ontwikkeling is dat de raad vanwege de renovatie van het stadhuis tijdelijk op andere plekken zal moeten vergaderen voor een periode van anderhalf tot twee jaar. Verder gaat de raad met ingang van 1 januari 2020 werken met een nieuw raadsinformatiesysteem (als gevolg van een Europese aanbesteding die in 2019 heeft plaatsgevonden) en zal de raad op zoek moeten naar een nieuwe griffier vanwege de pensionering van de huidige griffier. Daarmee komen er verschillende ontwikkelingen tegelijk op de raad af en is het de uitdaging voor de griffie om als ondersteuner van de raad het een en ander in goede banen te leiden en ervoor te zorgen dat de raad zijn werk adequaat kan blijven doen.

Wat willen we bereiken in 2020?

- De raad wordt (ook in 2020) op belangrijke besluitmomenten in stelling gebracht met adequate informatie, geschikt voor het voeren van een politiek debat op hoofdlijnen;
- De lange-termijnagenda biedt een goed overzicht van de te bespreken agendapunten voor de komende tijd. Daarbij is ook ruimte voor actieve input vanuit de raad;
- De inwoners van de gemeente Groningen weten de raad goed te vinden zodat de betekenis van de raad aan bekendheid wint in de gemeente;
- Vanaf het moment dat de renovatie van het stadhuis van start gaat is er adequate vervangende vergaderruimte voor de raad beschikbaar (in de nieuw gekozen vergadervorm). Ook de raadsfracties moeten goed gehuisvest zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Blijven toezien op inhoudelijk juiste aanlevering van stukken met voor de raad relevante informatie;
- Zorgvuldige implementatie van de nieuwe vergaderwijze waarvoor de raad in september 2019 heeft gekozen, inclusief de ontwikkeling van bijbehorende instrumenten;
- Uitgebreide instructie voor alle raadsleden en lijstvolgelingen van het nieuwe raadsinformatiesysteem, zodat alle betrokkenen er goed mee uit de voeten kunnen;
- De basis op orde: goede voorbereiding van alle vergaderingen, tijdige toezending van stukken.

12.1.2 College van Burgemeester en Wethouders

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) werkt op basis van het coalitieakkoord en hanteert een bestuursstijl die ruimte geeft aan inbreng, wijziging, verbetering en coproductie met belangenorganisaties, bewoners, deskundigen, ondernemers. Voorstellen worden in een vroeg stadium aan hen voorgelegd. Het college van B&W is daarnaast lid van een aantal externe partijen en samenwerkingsverbanden.

12.1.3 Gemeentelijke Ombudsman

De ombudsman behandelt ter uitvoering van de opdracht van de raad, als externe instantie klachten van burgers over gedragingen van de gemeente. Maar ook klachten die betrekking hebben op stichting WIJ, de GGD, Beschermd Wonen en Opvang en het Noordelijk Belastingkantoor (NBK), voor zover het de inwoners van de gemeente Groningen betreft. De grondslag daarvoor ligt in hoofdstuk 9 van de Algemene wet

bestuursrecht. De gedragingen van de verschillende organisaties worden getoetst aan de normen van behoorlijkheid. De ombudsman is onafhankelijk en onpartijdig en heeft oog en oor voor de burgers die er met de betreffende organisatie niet uitkomen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Eerste helft	Beoogd
	2019	2020
Aantal zaken in behandeling bij de ombudsman	64	-
Aantal zaken door de ombudsman afgehandeld (in 2017 inclusief WIJ en belastingen; in 2018 en 2019 exclusief)	41	-

Hoe staan we ervoor?

In 2020 is de ombudsman onder andere werkzaam als onafhankelijke tweedelijns klachtvoorziening voor de nieuwe gemeente Groningen. Naast de werkzaamheden voor de gemeente is de ombudsman tevens onafhankelijke klachtvoorziening voor stichting WIJ Groningen en voor het Noordelijk Belastingkantoor voor zover het de inwoners van de (nieuwe) gemeente Groningen betreft. Met name bij het NBK laat de eerste helft van 2019 een grotere instroom zien dan 2018. Of deze trend zich in 2020 zal voortzetten, is afwachten. Tenslotte zijn de gemeenschappelijke regelingen voor de ARCG, PG&Z en de regeling voor opvang en beschermd wonen bij de ombudsman Groningen ondergebracht.

Wat willen we bereiken in 2020?

Herstel van het vertrouwen van de burger in de betreffende organisaties is een belangrijk doel. De inzet van de ombudsman (interventie) is er daarom op gericht dat de burger zich gehoord voelt naar aanleiding van zijn klacht of probleem (uiting van onvrede). En vervolgens dat het probleem wordt opgelost, er contact wordt gelegd of hersteld of een antwoord op de vraag wordt verkregen als dat bij de betrokken organisatie niet is gelukt. Het kan ook betekenen dat de zaak door de ombudsman onderzocht wordt. De uitkomst van het onderzoek kan vergezeld gaan van een oordeel, advies of aanbeveling.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Intervenieren en onderzoeken naar aanleiding van uitingen van onvrede en het informeren van de betrokken organisatie en de burger hierover;
- Verwijzen van burgers naar een juiste instantie als de ombudsman niet bevoegd is;
- Rapporteren aan gemeenteraad, betrokken organisatie en burgers.

12.1.4 Concernstelposten

Begrotingsposten die nog niet direct aan een beleidsveld (kunnen) worden overgeheveld, worden eerst op het beleidsveld Concern-stelposten begroot.

Deelprogramma 12.2 Gebiedsgericht werken

De gebiedsprogramma's zijn te vinden in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#). Deze paragraaf kent een algemeen en zeven gebiedsprogramma's. In het algemene deel gaan we in op het totaalbeeld van de gemeente en beschrijven we de inzet van een aantal budgetten, voor brede inzet in de wijk - zoals wijkcompassen, wijkcommunicatie, democratische vernieuwing en straathoekwerk. Daarna benoemen we per gebied specifieke wijk- en dorpsopgaven en formuleren we op basis hiervan het gebiedsprogramma. We onderscheiden zeven gebieden: [Centrum](#), [Oude Wijken](#), [Zuid](#), [Oost](#), [West](#), [Haren](#) en [Ten Boer](#).

Financiële paragraaf

De basis van de financiële grondslag van de gebiedsprogramma's staat hier in Programma 12 College en Raad en kent een omvang van 5,320 miljoen euro in 2020. Voor een deel bevat het programma de inzet van wijk- en dorpswethoudersbudgetten, daarnaast is er sprake van wijk- en dorpsprojecten, -programma's en -activiteiten.

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Structurele middelen programma's	1.870
Algemene middelen	500
Coalitieakkoord 2019-2022	3.225
Hervormingen 2020-2023	-275
Totaal	5.320

We gaan uit van de volgende verdeling over het algemene programma en de gebied-specifieke delen.

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Doorontwikkeling basismonitor wijkkompassen	300
StadDoetMee	150
Algemeen	47
Bijdrage sectorale inzet	423
Gebiedsprogramma Centrum	150
Wijkwethoudersbudget Centrum	200
Gebiedsprogramma Oude Wijken	200
Gebiedsprogramma Oosterparkwijk	225
Wijkwethoudersbudget Oude Wijken	200
Gebiedsprogramma Zuid	350
Wijkwethoudersbudget Zuid	200
Gebiedsprogramma Oost	400
Wijkwethoudersbudget Oost	200
Gebiedsprogramma West	450

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Wijkwethoudersbudget West	200
Gebiedsprogramma Haren	150
Wijkwethoudersbudget Haren	150
Gebiedsprogramma Ten Boer	100
Wijkwethoudersbudget Ten Boer	150
Gebiedsgerichte inzet programma's	1.075
Totaal	5.320

Bijdrage(n) verbonden partijen

Vereniging Groninger gemeenten	
Relevante beleidsinformatie	De vereniging behartigt de belangen van 12 Groninger gemeenten. Concreet doet het VGG Bureau dit door te coördineren dat belangen bij elkaar komen, de kennis wordt gedeeld en de projecten worden begeleid. Daarvoor organiseert het VGG Bureau bijeenkomsten, zorgt voor agendering en vastlegging van de afspraken en het onderhouden van het bestuurlijk-ambtelijk netwerk in en buiten de provincie.
Beleidsrisico	Geen

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten > 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

College, raad en gebiedsgericht werken						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
	Lasten					
12.1	College en Raad	10.721	1.155	6.671	4.761	1.858
12.1.1	Raad en griffie	2.653	2.756	2.846	2.888	2.954
12.1.2	College	8.907	6.599	6.937	7.100	5.367
12.1.3	Ombudsman	395	346	363	359	368
12.1.4	Concernstelposten	-1.233	-8.546	-3.475	-5.586	-6.831
12.2	Gebiedsgericht werken	6.014	4.649	4.020	4.020	1.870

12.2.1	Gebiedsgericht werken	6.014	4.649	4.020	4.020	1.870
	Totaal	16.735	5.805	10.691	8.781	3.728
	Baten					
12.1	College en Raad	1.178	3.485	3.153	2.985	2.985
12.1.3	Ombudsman	4	4	4	4	4
12.1.4	Concernstelposten	1.174	3.481	3.149	2.981	2.981
12.2	Gebiedsgericht werken	165	165	165	165	165
12.2.1	Gebiedsgericht werken	165	165	165	165	165
	Totaal	1.343	3.650	3.318	3.150	3.150
	Geraamd resultaat voor bestemming	15.392	2.154	7.373	5.631	578
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	9329	12.326	4.314	5.621	11.347
	Totaal onttrekkingen	40.436	8.195	15.305	8.358	1.663
	Geraamd resultaat na bestemming	-15.715	6.286	-3.618	2.894	10.262

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
13	Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven	12.1	S	-385	-385	-385	-385
14	Aanvulling weerstandsvermogen	12.1	I	-311			
	Totaal deelprogramma 12.1			-696	-385	-385	-385
53	Gebiedsgericht werken	12.2	I	-2.150	-2.150	-2.150	
53	Gebiedsgericht werken Haren en ten Boer	12.2	I	-1.075	-1.075	-1.075	
	Totaal deelprogramma 12.2			-3.225	-3.225	-3.225	0
	Totaal programma 12			-3.921	-3.610	-3.610	-385

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen 2020-2023

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
12.1 College en raad								
Niet realiseren oude taakstellingen	2.229		1.322		468		-41	
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	2.229	0	1.322	0	468	0	-41	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020.

Overzicht hervormingen 2020-2023

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
12.1 College en raad								
Doorberekenen werken voor de regio		200						
Subsidies (struct)						500		

Subsidies (incid)	1.000		1.250		1.000		1.000	
Beleidsharmonisatie				500				
Organisatorische inrichting			2.250		2.500			3.000
Langer vasthouden van vacatures	500							
Afwegen samenwerking, deelname regelingen, akkoorden		100		600				
Rekeningresultaat 2019	7.000							
Leniger/flexibeler begroten		5.000						
Vrijval weglekbudget	1.000							
Frictiekosten	-2.081		-2.102		-763		-220	
12.2 Gebiedsgericht werken								
Gebiedsgericht werken		275						
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	7.419	5.575	1.398	1.100	2.737	500	780	3.000

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

12.1 College en Raad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	9.565	2.307	11.872

Afwijking bestaand beleid	275	1.107	1.382
----------------------------------	------------	--------------	--------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Weglekbudget (N 1,3 miljoen euro)

In de begroting hebben we een budget voor weglekeffecten beschikbaar. Voor 2019 is in het coalitieakkoord incidenteel 1 miljoen euro ingezet ter dekking van de gemeentebegroting. Per 2020 is structureel 1,3 miljoen euro beschikbaar. Daarvan wordt via de hervormingen in 2020 weer incidenteel 1 miljoen euro ingezet ter dekking van de begroting.

Gemeentelijke herindeling (V 568 duizend euro)

Het budget voor de gemeentelijke herindeling is vanwege lagere rijksbijdrage verlaagd. Dit levert een voordeel op van 568 duizend euro.

Flankerend beleid (V 1,75 miljoen euro)

In 2019 is hiervoor een budget beschikbaar van 1,75 miljoen euro. Voor 2020 wordt via de intensiveringen een budget voor frictiekosten opgevoerd onder programma 14 Overhead en ondersteuning organisatie

Verzelfstandiging GGD (N 472 duizend euro)

Als gevolg van de verzelfstandiging van de GGD zijn deze budgetten opnieuw verdeeld. Voor 472 duizend euro zijn er budgetten aan deelprogramma 12.1 toegevoegd voor de dekking van eventuele nakomende (frictie)kosten van de verzelfstandiging.

Verjonging ambtelijke organisatie (V 450 duizend euro)

Het in 2019 beschikbare budget voor trainees wordt in de begroting van 2020 teruggeraamd. Dit resulteert in een voordeel van 450 duizend euro.

BTW compensatiefonds (V 1,1 miljoen euro)

Voor 2020 wordt 1,1 miljoen meer aan opbrengsten verwacht uit compensabele BTW omdat we ten opzichte van 2019 meer investeren en onderhoud plegen in de riolering.

Overige effecten (N 714 duizend euro)

De overige effecten zijn 714 duizend euro nadelig. Het gaat dan onder meer om nominale ontwikkelingen van budgetten.

Intensiveringen / Hervormingen	9.290	1.200	10.490
---------------------------------------	--------------	--------------	---------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

12.2 Gebiedsgericht werken	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	1.365	0	1.365

Afwijking bestaand beleid	1.090	0	1.090
----------------------------------	--------------	----------	--------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Gebiedsgericht werken (V 1,1 miljoen euro)

Het totale budget voor gebiedsgericht werken is naar beneden bijgesteld. In totaal gaat het om 1,1 miljoen euro, waaronder 691 duizend euro aan bedrijfsvoeringkosten. Hiervan heeft 627 duizend euro betrekking op een overeengekomen structurele ingroei-taakstelling. Binnen de afzonderlijke gebiedsagenda's vinden zowel verhogingen als verlagingen van het budget plaats. Deze zijn bepaald op basis van verwachte behoefte.

Intensiveringen / Hervormingen	275	0	275
---------------------------------------	------------	----------	------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2020 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Deze risico's hebben betrekking op meerdere programma's. Wij hebben ervoor gekozen ze op dit programma te plaatsen.

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Bij voorgaande begrotingen zijn bezuinigingsmaatregelen vastgesteld. Niet alle voorgenomen bezuinigingen worden volledig en/of in het gewenste tempo gerealiseerd. We hebben elke nog niet gerealiseerde bezuinigingsmaatregel beoordeeld. Dit leidt tot een risico van 3 miljoen euro in 2020 oplopend tot 6 miljoen euro in 2023. Het risico loopt op omdat in het coalitieakkoord is afgesproken voor een periode van 3 jaar geen volledige loon- en prijscompensatie toe te passen. Dit leidt tot een efficiency taakstelling op de organisatie van 1,6 miljoen euro in 2020, 3,0 miljoen euro in 2021 en 4,7 miljoen euro vanaf 2022.</p> <p>Van het nieuwe bezuinigingspakket 2020-2023 is een grove inschatting gemaakt of alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo kunnen worden gerealiseerd.</p> <p>Er is gekeken bij welke maatregelen de realisatie een risico kan vormen. Dit betreft bijvoorbeeld de maatregelen die nog ingevuld moeten worden en waar nu nog geen zicht is op de manier waarop, of bezuinigingen waarbij we afhankelijk zijn van</p>

	<p>andere partijen. Deze bezuinigingen zijn voor 50% meegenomen in het risico (benodigd weerstandsvermogen). Dit leidt voor het nieuwe pakket tot een risico van circa 7 miljoen euro per jaar.</p> <p>Bij het bepalen van het risico is per maatregel rekening gehouden met de kans van optreden. Voor de bepaling van het benodigd weerstandsvermogen wordt de uitkomst daarom volledig (=100%) meegenomen.</p>
Risicobedrag 2020	10,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	12,1 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,7 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,9 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Risico verstrekte leningen en garanties
Programma	Divers
Omschrijving	<p>In het treasurywettelijk kader staat dat de verstrekking van leningen of garanties aan derden alleen is toegestaan vanuit de publieke taak. Het verstrekken van een lening of het afgeven van een garantie leidt voor de gemeente tot een risico dat de derde niet aan de verplichtingen kan voldoen. Gemiddeld genomen houden we rekening met een risico van 8% van de omvang van de lening/ garantie. Per geval wordt het risico afzonderlijk beoordeeld en gewaardeerd.</p> <p>In dit risico zijn alle aan verstrekte leningen / garanties opgenomen.</p> <p>Lening Euroborg De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen. De omvang van het risico is gebaseerd op de omvang van de lening van de gemeente aan Euroborg NV vermindert met de taxatiewaarde.</p> <p>Lening Topsportzorgcentrum We hebben een lening verstrekt aan de NV Euroborg voor het realiseren van het Topsportzorg centrum Bij het realisatiebesluit Topsportzorgcentrum hebben we aangegeven dat deze lening niet leidt tot een noodzaak het gemeentelijk weerstandsvermogen aan te vullen. De omvang van de lening is niet hoger dan de executiewaarde van het stadion (=70% van de investeringssom). Uit het meest recent gedeelde kastroom overzicht van Euroborg NV, blijkt dat het TsZC afgelost kan zijn in 2023 (bij gelijkblijvende renteverwachtingen). Gezien de courantheid van het gebouw en de langjarige huurcontracten met onder andere VNO-NCW/MKB-Noord, geven ook de actuele ontwikkelingen geen aanleiding voor deze lening weerstandsvermogen aan te houden.</p> <p>Lening Warmtestad Het risico van de lening aan Warmtestad is meegenomen in het risico gemeentelijk aandeel</p>

	<p>Warmtestad.</p> <p>Verstrekke leningen Haren De gemeente heeft in het verleden een garantie afgegeven op een door de gemeente overgedragen leningen portefeuille van circa 2,5 miljoen euro. Daarnaast heeft de gemeente nog circa 0,9 miljoen euro aan geldleningen uitstaan. Bij het bepalen van het risico houden we rekening met een kans van optreden van 10%. Het risico komt hiermee op 0,3 miljoen euro.</p> <p>Verstrekke garanties De gemeente heeft een garantie verstrekt aan de Stichting Biblionet. Voor het bepalen van de omvang van het risico houden we rekening met de omvang van de verstrekke garantie van 884 duizend euro en een kans van 25%.</p> <p>Garantie op leningen van GEM Haren Noord Het risico is afzonderlijk opgenomen (onderdeel ruimtelijk domein)</p> <p>De omvang van de hierboven genoemde leningen waarvoor een risico is opgenomen bedraagt 10,8 miljoen euro. Rekening houdend met de kans van optreden houden we rekening met een risico van 2,4 miljoen euro. Door aflossingen neemt dit de komende jaren met circa 0,2 miljoen af.</p>
Risicobedrag 2020	2,4 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,2 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,1 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	2.0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2006
Actie	Met het aflossen van de leningen, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV. Daarnaast houden we toezicht op de financiële situatie bij de huurder van het stadion (FC Groningen). Hiertoe bespreken we twee keer per jaar de stand van zaken met de directie van FC Groningen.

Naam risico	Risico vastgoed
Programma	Divers
Omschrijving	<p>In dit risico zijn diverse risico's op het gebied van vastgoed opgenomen.</p> <p>Niet verkopen panden voor dekking kapitaallasten VMBO Noord-oost / west De raad besloot op 29 september 2010 vijf percelen te verkopen en de opbrengst (geraamd op 6,1 miljoen euro) in te zetten voor de dekking van kapitaallasten van de nieuw gerealiseerde vmbo-scholen. Van de 6,1 miljoen euro moet nog 1 miljoen euro worden gerealiseerd. De dekking van de kapitaallasten van 61 duizend is daarmee nog niet gerealiseerd en wordt als risico meegenomen.</p> <p>Waardering gemeentehuis Haren en Ten Boer Het gemeentehuis in Haren heeft een relatief hoge boekwaarde (boven de €10 miljoen). Zolang het maatschappelijk vastgoed blijft hoeft deze boekwaarde niet te worden verlaagd. Indien (een deel van) de bestemming wordt gewijzigd naar een</p>

	<p>bedrijfseconomische functie, zal de boekwaarde verlaagd moeten worden. Vooral nog is daarvan geen sprake, daarom houden we rekening met een pm risico. De boekwaarde van het gemeentehuis in Ten Boer ligt boven de marktwaarde. Bij verkoop of functieverandering zal het noodzakelijk zijn de waarde naar beneden bij te stellen. Omdat er een relatie ligt met een bezuinigingstaakstelling op het gemeentehuis, houden we hier wel rekening met een risico van 230 duizend euro (en een kans van optreden van 50%).</p> <p>Boerderij en woning Woldwijk Bij de verwerving van de gronden Woldwijk in 2006/2007 zijn ook de boerderij en bijbehorende woning gekocht. We houden rekening met een risico voor het 200 duizend euro met een kans van 30%.</p> <p>De openbare basisschool De Lessenaar te Ten Post is in 2014 gesloten, waardoor het gebouw is teruggevallen naar de gemeente. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 50 duizend euro met een kans van 30%.</p> <p>Meerweg De aanleg van de infrastructuur is in 2015 afgerond. De gemeente loopt nog een risico bij de verkoop van gronden aan particuliere ontwikkelaars. Het risico is bepaald op 20% van de boekwaarde (87 duizend euro) en een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2020	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2020	75% 25%-30%
Risicobedrag 2021	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2021	75% 25%-30%
Risicobedrag 2022	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2022	75% 25%-30%
Risicobedrag 2023	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2023	75% 25%-30%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	Augustus 2014
Actie	Dekking van de resterende kapitaallasten voor het VMBO wordt momenteel gevonden binnen het budget onderwijshuisvesting.

Naam risico Programma	Fiscale risico's Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting</p> <p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig bij economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van deze activiteiten zal de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>Vpb is voor gemeenten en de belastingdienst nieuwe wetgeving. Er wordt landelijk en per gemeente op onderdelen nog steeds overleg gepleegd met de Belastingdienst over verschillen in interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes</p>

	<p>wellicht moeten worden herzien met een mogelijk effect op de omvang van de vpb-plicht.</p> <p>De aangifte over het jaar 2016 is ingediend en de belastingdienst heeft daar inmiddels vragen over gesteld. Uit de vraagstelling van de belastingdienst -die overigens aan nagenoeg alle grote gemeenten zijn gesteld- blijkt dat de belastingdienst een onderneming herkent bij de volgende activiteiten: reclame-opbrengsten, grondcomplexen en parkeeropbrengsten. Zodra duidelijker wordt hoe de belastingdienst oordeelt over de situatie in Groningen, kan het risico op VPB-plicht nog beter worden ingeschat.</p> <p>De aangifte VPB 2017 zal uiterlijk 1 december 2019 worden ingediend. We verwachten als gemeente in totaliteit geen VPB te hoeven betalen in de eerst jaren. Het risico bestaat echter dat de Belastingdienst anders zal oordelen over de feiten. Het is derhalve wel van belang om dit risico te blijven volgen. Voor de berekening van het weerstandsvermogen is het risico op 0 gezet.</p> <p>Bij het bepalen van het weerstandsvermogen voor Haren werd rekening gehouden met een risico voor controles belastingdienst en een risico voor te betalen vennootschapsbelasting. Voor mogelijke controles van de belastingdienst hield Haren rekening met een structureel risico van 50 duizend euro structureel met een kans van 50%. Voor de vennootschapsbelastingplicht voor werd rekening gehouden met een structureel risico van 200 duizend euro met een kans van 75%. Vooralsnog handhaven we deze risico's. Bij de rekening 2019 maken we een nieuwe inschatting.</p> <p>Terugvordering BTW op re-integratietrajecten De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds gecompenseerd via het BTW-compensatiefonds. Inmiddels heeft het Hof Den Haag in juni 2018 geoordeeld dat de BTW die drukt op de betreffende re-integratietrajecten wel volledig compensabel is. Hiermee bevestigt het Hof de eerdere uitspraak van de rechtbank Den Haag. Ondanks dat de gemeente Groningen het standpunt over btw-compensatie niet heeft kunnen afstemmen met de belastingdienst, hebben we het risico voor de berekening van het weerstandsvermogen op 0 gezet.</p>
Risicobedrag 2020	250 duizend euro structureel
Kans 2020	50%-75%
Risicobedrag 2021	250 duizend euro structureel
Kans 2021	50%-75%
Risicobedrag 2022	250 duizend euro structureel
Kans 2022	50%-75%
Risicobedrag 2023	250 duizend euro structureel
Kans 2023	50%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Divers (geen nieuwe risico's opgenomen)
Actie	

Programma 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien

In dit programma verantwoorden we de inkomsten zoals het gemeentefonds, de belastingen, de rente reserves, dividenden en post onvoorzien.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen de algemene inkomsten en onvoorziene uitgaven zo zorgvuldig mogelijk begroten.

Voor dit programma zijn geen beleidsnota's.

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien

We begroten onze onroerend zaakbelasting, de roerende zaakbelasting, de hondenbelasting, overige belastingen, het saldo van de financieringsfunctie, het gemeentefonds, de rente van reserves van voldoende omvang en de dividenden zo zorgvuldig mogelijk.

Bestaand beleid (baten)	2019	2020	2021	2022	2023
Onroerend zaakbelasting	79.053	87.257	92.094	95.357	98.528
Roerende zaakbelasting	78	81	84	86	88
hondenbelasting	999	1.034	1.066	1.095	1.124
Overige belastingen	1.676	2.296	2.446	2.446	2.446
Saldo financieringsfunctie	2.148	1.831	4.431	7.323	8.649
Gemeentefonds	530.05	550.65	556.90	558.74	569.21
	3	5	7	0	2
Rente reserves	-38	-38	-38	-38	-38
Dividenden	2.397	3.751	1.426	1.426	1.426
Totaal	616.366	646.867	658.416	666.435	681.435

(Lasten)	2019	2020	2021	2022	2023
Compensatieregeling OZB	1.350	1.080	810	540	270
Post Onvoorzien	166	166	166	166	166

Diverse uitvoeringslasten	2.715	2.554	2.733	2.877	3.076
Te betalen Vpb	0	0	0	0	0
Totaal lasten	4.231	3.800	3.709	3.583	3.512

Totaal	612.135	643.067	654.707	662.852	677.923
---------------	----------------	----------------	----------------	----------------	---------

Voor een uitgebreide toelichtingen verwijzen we naar de volgende paragrafen:

- Voor belastingen verwijzen wij naar [Paragraaf 8: Lokale heffingen](#);
- Voor de rente-effecten en dividenden verwijzen wij naar [Paragraaf 5: Financiering](#);
- Voor het gemeentefonds verwijzen wij naar de [Financiële positie 1: Financieel Meerjarenbeeld](#).

Bijdrage(n) verbonden partijen

BNG NV	
Relevante beleidsinformatie	De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang.
Beleidsrisico	Het risico met betrekking tot de waardering van de aandelen is zeer klein. Het uitkeringspercentage met ingang van 2018 is verhoogd naar 50%. De eigen vermogen positie van de bank is in het recente verleden versterkt. Het resultaat zal in de nabije toekomst gevoelig blijven voor politieke, economische en monetaire ontwikkelingen..

Oiko Credit	
Relevante beleidsinformatie	Het jaarlijkse dividend wordt omgezet in aandelen. In 2019 is hierdoor het aantal participaties op 59.12 uitgekomen.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten > 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Alg. inkomsten en post onvoorzien						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		2019	2020	2021	2022	2023
Bedragen x 1.000 euro						
	Lasten					
13.1	Algemene inkomsten en post onv	42.994	43.018	39.000	33.071	28.764
13.1.1	Onroerend zaakbelasting	3.780	3.338	3.246	3.120	3.050
13.1.2	Roerend zaakbelasting	0	0	0	0	0
13.1.3	Hondenbelasting	81	80	80	80	80
13.1.4	Overige belastingen	1	0	0	0	0
13.1.5	Saldo financieringsfunctie	38.762	39.217	35.291	29.488	25.251

13.1.7	Post onvoorzien	136	166	166	166	166
13.1.9	Dividend	234	216	216	216	216
	Totaal	42.994	43.018	39.000	33.071	28.764
	Baten					
13.1	Algemene inkomsten en post onv	655.128	686.085	693.707	695.923	706.687
13.1.1	Onroerend zaakbelasting	79.053	87.257	92.094	95.357	98.528
13.1.2	Roerend zaakbelasting	78	81	84	86	88
13.1.3	Hondenbelasting	999	1.034	1.066	1.095	1.124
13.1.4	Overige belastingen	1.676	2.296	2.446	2.446	2.446
13.1.5	Saldo financieringsfunctie	40.910	41.048	39.722	36.811	33.900
13.1.6	Gemeentefonds	530.053	550.655	556.907	558.740	569.212
13.1.8	Rente reserves	-38	-38	-38	-38	-38
13.1.9	Dividend	2.397	3.751	1.426	1.426	1.426
	Totaal	655.128	686.085	693.707	695.923	706.687
	Geraamd resultaat voor bestemming	-612.135	-643.067	-654.707	-662.852	-677.923
	Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen					
	Totaal onttrekkingen					
	Geraamd resultaat na bestemming	-612.134	-643.067	-654.707	-662.852	-677.923

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
55	Compensatie OZB niet woningen Haren & ten Boer	13.1	I	-1.080	-810	-540	
	Totaal deelprogramma 13.1			-1.080	-810	-540	0
	Totaal programma 13			-1.080	-810	-540	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen voorgaande jaren

Overzicht hervormingen 2020-2023

13 Algemene inkomsten en post onvoorzien	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien								
OZB verhogen	3.500		4.320		5.140			5.960
Verlagen riolrecht en verhogen OZB		1.000						
Afvalverzameling en -verwerking				532				
Dividend	1.125							
Lage rente stand		200						
Vrijval compensatieregeling OZB	280		209		140			
Totaal 13 Algemene inkomsten en onvoorzien	4.905	1.200	4.529	532	5.280	0	0	5.960

post onvoorzien								
-----------------	--	--	--	--	--	--	--	--

Ga naar [hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-24	30.957	30.933

Afwijking bestaand beleid	-504	25.332	24.827
----------------------------------	-------------	---------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Algemene uitkering (V 20,6 miljoen euro)

Het actuele begrotingssaldo 2019 voor de uitkering uit het gemeentefonds bedraagt 530,1 miljoen euro. Op basis van de meicirculaire 2019 en op basis van onze eigen inschattingen bedraagt het primitieve begrotingssaldo 2020 voor het gemeentefonds 550,7 miljoen euro. Een positief verschil van 20,6 miljoen euro. De verklaring hiervoor luidt als volgt:

1) Landelijke en plaatselijke ontwikkelingen

De uitkeringsfactor stijgt in 2020 met 39 punten ten opzichte van 2019, dit betekent voor Groningen een stijging van de algemene uitkering van 10,1 miljoen euro. De stijging van de uitkeringsfactor wordt vooral verklaard door een hoger accres. Landelijk bedraagt het accres in 2020 835 miljoen euro.

2) Taakmutaties

Er wordt 8,3 miljoen meer ontvangen door taakmutaties dan in 2019. Het betreft voornamelijk de extra middelen Jeugdzorg (3,9 miljoen euro) en voor de landelijke voorziening vreemdelingenvoorziening (3,8 miljoen euro) loon- en prijscompensatie voor het sociaal domein (3,3 miljoen euro).

We ontvangen in 2020 2 miljoen euro minder via een suppletie-uitkering dan in 2019. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat herindelingsbijdrage vanaf 2020 is verlaagd met 1,7 miljoen euro.

Het saldo van taakmutaties en verlaagde suppletie-uitkering bedraagt 6,3 miljoen euro voordelig.

3) Integratie- en decentralisatie-uitkeringen

Per saldo wordt in 2020 4,5 miljoen euro meer aan integratie- en decentralisatie-uitkeringen ontvangen dan in 2019. Dit wordt grotendeels verklaard door een opwaartse aanpassing van de middelen bestemd voor Beschermd wonen en de landelijke vreemdelingenvoorziening. In onderstaand overzicht zijn alle mutaties bij de integratie- en decentralisatie uitkeringen opgenomen.

Mutaties integratie en decentralisatie uitkeringen	Bedrag
(bedragen x 1.000 euro)	
IU Beschermd wonen	2.149
IU Participatie	-39
IU Voogdij	40
DU Maatschappelijke opvang en OGGz	84
DU Gezond in de stad	72
DU Vrouwenopvang	151
DU Bodemsanering	69
DU Voorschoolse voorziening peuters	-150
DU Armoedebestrijding kinderen	11
DU Scholenprogramma Groningen	-264

DU Schulden en armoede	141
DU Versterking lokale werkgelegenheid	-1.900
DU Verhoging taalniveau statushouders	268
DU Landelijke vreemdelingenvoorziening	3.760
DU Geweld hoort nergens thuis	75
Totaal	4.466

Financieringskosten (N 517 duizend euro)

Doordat de lange vermogensbehoefte in 2020 hoger is ten opzichte van 2019 ontstaat een nadeel van 517 duizend euro. Dit komt door meer investeringen enerzijds en minder beschikbare reserves en voorzieningen. Hierdoor moeten er meer leningen worden aangetrokken.

Dividend (V 466 duizend euro)

Voor 2020 wordt voor 466 duizend euro meer aan dividend van BNG verwacht.

Compensatie OZB niet-woningen Haren en Ten Boer (V 270 duizend euro)

De harmonisatie van de OZB heeft voor bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer tot een lastenstijging geleid. Deze bedrijven worden gecompenseerd met een regeling. Er is in 2019 1,35 miljoen euro en voor 2020 1,08 miljoen beschikbaar. Van dat laatste bedrag zetten we 280 duizend euro in ter dekking van de begroting 2020 (zie hervormingen).

Onroerende zaakbelasting (V 3,7 miljoen euro)

Naast de verhoging door de nominale tariefstijging ad 3,87% (3,1 miljoen euro) is de geraamde belastingopbrengst verhoogd met 600 duizend euro in verband met verwachte volumeontwikkeling door nieuwbouw.

Logiesbelasting (V 640 duizend euro)

Op basis van het coalitieakkoord heeft de Raad op 26 juni 2019 besloten de toeristenbelasting met 440 duizend euro te verhogen. Daarnaast is de raming van de opbrengst logiesbelasting met 200 duizend euro verhoogd in verband met volumegroei (meer overnachtingen).

Overig (N 332 duizend euro)

Overige afwijkingen tellen op tot een nadeel van 332 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	480	5.625	6.105
---------------------------------------	------------	--------------	--------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Financiële risico's

Naam risico Programma 13	Gemeentefonds Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2019.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De totale omvang van het gemeentefonds bedraagt in 2019 circa 31 miljard euro. Het gemeentefonds is hierdoor de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Met ingang van 2019 is het integreerbare deel van de integratie uitkering Sociaal domein opgegaan in de algemene uitkering. Daarmee maakt het deel uit van de normeringssystematiek ('trap op, trap af').</p> <p>Het Rijk heeft bij de meicirculaire voor 2019 t/m 2021 extra middelen beschikbaar gesteld voor de tekorten op het budget Jeugdzorg. Voor 2022 en latere jaren zal nader onderzoek bepalen of een extra structurele bijdrage volgt. Gemeenten kunnen een stelpost opnemen vanaf 2022 ter hoogte van de uitkering 2021. Wij hebben ervoor gekozen om vanaf 2022 in onze begroting rekening te houden met de extra structurele bijdrage ter hoogte van het budget 2021.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. De herziening van de verdeling van de algemene uitkering wordt momenteel door onderzoeksbureau AEF en Cebeon uitgevoerd. De herziening zal leiden tot herverdeeffecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p>
	<p>De omvang van het BTW compensatiefonds is aan een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. Eerder werd er in de meerjarenraming uitgegaan van een jaarlijks oplopende onderuitputting op het BCF en deze onderuitputting was meerjarig verwerkt in de raming van de algemene uitkering. De VNG had daarvan al aangegeven dat deze verwachte onderuitputting niet meer realistisch is gezien de toename van het aantal investeringen door gemeenten. In de meicirculaire 2018 is een gewijzigde systematiek doorgevoerd waarbij jaarlijks alleen de voorlopige afrekening van het huidige jaar in de algemene uitkering wordt verwerkt. Dit gebeurt jaarlijks bij de septembercirculaire. Dit leidt ertoe dat de meerjarige onderuitputting is verwijderd uit de meerjarenraming van de algemene uitkering. In Groningen volgen wij de gemeentefondscirculaires. Voor Groningen heeft deze nieuwe werkwijze in 2019 geleid tot een nadeel van 4,7 miljoen euro, oplopend tot 7,9 miljoen euro vanaf 2022. Een overschot of tekort wordt uiteindelijk echter wel verrekend met de algemene uitkering, alleen het moment waarop de verwerking plaatsvindt wijzigt. De nieuwe werkwijze heeft dus geen gevolgen voor de uiteindelijke omvang van het gemeentefonds. Het ministerie van BZK heeft in overleg met de VNG het standpunt ingenomen dat gemeenten zelf reëel dienen in te schatten welke verwachte ruimte onder het BCF plafond als verwachte bate kan worden opgenomen in de meerjarenraming.</p> <p>Wij vinden het niet reëel om meerjarig een verwachte bate in de begroting op te</p>

	nemen als gevolg van mogelijke ruimte onder het BCF plafond. Het investeringsvolume van decentrale overheden is flink toegenomen in de afgelopen jaren en we verwachten nog een verdere toename als gevolg van de recent afgesloten collegeprogramma's. Hiermee stijgen de verwachte declaraties uit het BCF. Daarom nemen wij geen verwachte bate op in de meerjarenbegroting voor dit onderwerp.
Risicobedrag 2020	We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 27,3 miljoen euro (naar boven of naar beneden), waarbij de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel. We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Kans 2020	We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Naam risico	Renterisico
Programma 13	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	De rente egalisatiereserve is per 2018 opgeheven. De renteresultaten worden jaarlijks toegelicht en inzichtelijk gemaakt in de rekening.

Programma 14 Overhead en ondersteuning organisatie

In het programma Overhead, ondersteuning organisatie zijn de baten en lasten opgenomen van de bedrijfsvoering van de gemeente Groningen. Dit gaat om de concernstaf, het Groninger managementteam (GMT) en het shared service center (SSC, incl. Kern vastgoed). Daarnaast wordt in dit programma de overhead van de gemeente Groningen verantwoord. Het beleid voor de bedrijfsvoering en de (wettelijke) indicatoren worden beschreven in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

De doelstellingen en het beleid zijn opgenomen in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Relevante ontwikkelingen

Voor de relevante ontwikkelingen verwijzen wij naar [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Leeswijzer

De hervormingen die zijn doorgevoerd om tot een sluitende (meerjaren) begroting 2020 te komen, zijn als volgt verwerkt. In de financiële paragraaf van ieder programma is onderaan een tabel opgenomen met Hervormingen 2020-2023. Per programma staan hier de hervormingen, inclusief bedragen. In de tabel zitten doorklikbare links naar Hoofdstuk 4.4 Hervormingen 2020- 2023. Hier vindt u vervolgens een tabel met het totaal aan hervormingen, inclusief toelichtingen.

Deelprogramma 14.1 Overhead en ondersteuning organisatie

Vanaf 2017 moeten alle gemeenten in Nederland dezelfde definitie hanteren voor overhead en deze overhead op een plek binnen de begroting zichtbaar maken. Onder overhead wordt verstaan "Het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces"

14.1.1 Overhead

Vanaf 2017 verantwoordt wij in dit beleidsveld de totale overheadkosten van de gemeente Groningen. De beleidsmatige context is te vinden in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

14.1.2 Ondersteuning organisatie

Dit beleidsveld is komen te vervallen

14.1.3 Overige werken derden

Hier worden lasten en baten van overige werken voor derden begroot. Als centrumgemeente in de regio voert de gemeente Groningen activiteiten uit ten behoeve van andere gemeenten of overheidsbedrijven. Uitgangspunt bij deze activiteiten is dat deze kostendekkend worden uitgevoerd.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Stichting Sociaal Fonds Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.

Beleidsrisico	Geen.
---------------	-------

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste afwijking van de lasten- en baten

> 250 duizend euro.

Financieel overzicht lasten en baten

Overhead en onderst. organisat						
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting				
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
Lasten						
14.1	Overhead en ondersteun. organisatie	130.622	115.772	113.587	113.358	116.043
14.1.1	Overhead	127.196	112.100	109.316	109.025	111.588
14.1.3	Overige werken voor derden	3.426	3.672	4.271	4.333	4.454
	Totaal	130.622	115.772	113.587	113.358	116.043
Baten						
14.1	Overhead en ondersteun. organisatie	17.921	11.438	11.839	11.719	11.720
14.1.1	Overhead	13.996	8.164	8.564	8.446	8.446
14.1.3	Overige werken voor derden	3.925	3.274	3.274	3.273	3.274
	Totaal	17.921	11.438	11.839	11.719	11.720
Geraamd resultaat voor bestemming		112.701	104.334	101.748	101.638	104.323
Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	184	147	147	147	147
	Totaal onttrekkingen	126	126	126	126	126
Geraamd resultaat na bestemming		112.759	104.355	101.769	101.660	104.344

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-progr	I/S	2.020				2.021				2.022				2.023			
				mma				mma				mma				mma			
8	Revitalisering Stadhuis	14.1	I	-379															
8	Revitalisering Stadhuis	14.1	S					-589		-589		-589		-589				-589	
10	Effecten knelpunten op SSC	14.1	S	50				50		50		50		50				50	
56	Digitale archiefbestanden	14.1	I	-140				-140		-140		-140		-140					
	Transitie DIV	14.1	I	-561				-298		-298		-298		-298					
57	Huur Oosterboog	14.1	I	-125				-125		-125		-125		-125					
58	Huur I&A	14.1	I	-196				-141		-141		-141		-141					
	Totaal deelprogramma 14.1			-1.351				-654		-654		-654		-654				-539	

Totaal programma 14				-1.351	-654	-1.218	-539
----------------------------	--	--	--	---------------	-------------	---------------	-------------

Knelpunten tlv weerstandsvermogen		Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
61	Outsourcing ICT	14.1	S	-1.348	Pm		

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen 2020-2023

14 Overhead, ondersteuning organisatie								
	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Huisvesting lederz					400			1.400
AVG ICT		300						
Energie		143						
Verzekeringen		33						
Friciekosten	2.250		1.170					
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	2.250	476	1.170	0	400	0	0	1.400

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2020](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2020

Overzicht hervormingen 2020-2023

14 Overhead, ondersteuning organisatie								
	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Herstructurering medezeggenschap	123			245				
Verstrekking hardware ICT-middelen	40		50		70		80	
Optimalisatie gebruik panden		100						
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	163	100	50	245	70	0	80	0

Ga naar [Hervormingen 2020-2023](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2020

14.1 Overhead en ondersteunende organisatie	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	14.850	-6.483	8.367

Afwijking bestaand beleid	17.313	-6.483	10.830
----------------------------------	---------------	---------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op het verschil in lasten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de lasten zijn 17,3 miljoen euro lager.

Verzelfstandiging GGD (V 5,8 miljoen euro)

Per 1 januari 2020 vindt de verzelfstandiging van de GGD plaats. De GGD en de gemeente Groningen zullen dan bedrijfsmatig onafhankelijk van elkaar functioneren. Dit betekent dat de begroting van de GGD vanaf 2020 niet langer onderdeel uit maakt van onze begroting. De lasten in deelprogramma 14.1 dalen daardoor met 5,8 miljoen euro. Hier tegenover staat een evenredige verlaging van de baten.

Dienstverlening aan de GGD (N 2,3 miljoen)

Met de verzelfstandiging van de GGD vervalt ook de dekking van de interne dienstverlening binnen de

gemeente Groningen van de GGD. De lasten stijgen hierdoor met 3,1 miljoen euro. Hiervan is 0,8 miljoen als taakstelling opgenomen, waardoor de lasten totaal met 2,3 miljoen stijgen. Hier tegenover staat een evenredige verhoging van de baten.

Intensiveringen (V 3,7 miljoen euro)

In de begroting 2019 zijn intensiveringsmiddelen opgenomen welke niet geheel terugkomen in de begroting 2020, zoals frictiekosten met 2,3 miljoen euro en Outsourcing ICT met 1,3 miljoen euro. Per saldo nemen de lasten hierdoor af met 4,1 miljoen euro.

Daarnaast zijn er ook intensiveringen vanuit voorgaande jaren waarvoor in 2020 extra geld beschikbaar is gesteld, zoals 279 duizend euro voor transitie Documentaire Informatievoorziening. Per saldo nemen de lasten hierdoor toe met 340 duizend euro.

Nominale compensatie en korting (N 2,8 miljoen euro)

De budgetten in de begroting worden gecorrigeerd met de effecten van loon- en prijsontwikkelingen. Bovendien is er een korting op de nominale compensatie toegepast. De Lasten nemen hierdoor toe met 2,8 miljoen euro.

Applicatiebeheer publieke dienstverlening (V 392 duizend euro)

In de begroting 2020 worden de personele kosten inzake het functioneel beheer van diverse applicaties bij publieke dienstverlening doorbelast. De lasten in dit deelprogramma dalen met 392 duizend euro. In deelprogramma 11.1 Publieke Dienstverlening levert dit een stijging van de lasten op.

Van baten naar negatieve last (V 2,8 miljoen euro)

In de begroting hadden wij interne dekking voor uren als baten verantwoord. Op grond van regelgeving is dit onjuist. Daarom hebben wij dit in de begroting 2020 gecorrigeerd naar een negatieve last. De lasten dalen hierdoor met 2,8 miljoen euro. Hier tegenover staat een evenredige verlaging van de baten.

Businesscase Outsourcing ICT (V 11,3 miljoen euro)

De outsourcing van de generieke ICT heeft vanaf 1 april 2019 plaatsgevonden en daardoor zijn de besparingen in 2020, die voor een heel jaar gelden, hoger dan in 2019. De projectkosten die met het realiseren van de outsourcing samenhangen worden voornamelijk in 2019 gemaakt en zijn daardoor in 2020 lager. Dit is in lijn met de financiële opzet van de businesscase outsourcing ICT. Daarnaast wordt in 2019 in verband met de outsourcing 2,8 miljoen euro afgeschreven op over te dragen activa wat leidt tot incidentele kosten die niet terugkomen in 2020. De lasten voor de businesscase outsourcing ICT dalen afgerond met 12,6 miljoen euro, waarvan 1,3 miljoen euro al is meegenomen onder de intensiveringen.

Vorming en opleiding (N 1,5 miljoen euro)

In de begroting 2020 worden alle kosten voor vorming en opleiding als overhead aangemerkt en dat betekent dat de lasten voor dit deelprogramma toenemen met 1,5 miljoen euro. In diverse andere deelprogramma's nemen de lasten af.

Toelichting op het verschil in baten tussen de begroting 2020 en de actuele begroting 2019, de baten zijn 6,5 miljoen euro lager.

Verzelfstandiging GGD (N 5,8 miljoen euro)

Door de verzelfstandiging van de GGD per 1 januari 2020 worden de baten van de GGD niet langer in

onze begroting verantwoord. De baten in deelprogramma 14.1 dalen hierdoor met 5,8 miljoen euro. Hier tegenover staat een evenredige lastenverlaging.

Dienstverlening aan de GGD (V 2,3 miljoen euro)

De gemeente Groningen blijft met de verzelfstandiging van de GGD op een aantal organisatie-ondersteunende terreinen zoals ICT, Huisvesting en Facilitaire Zaken diensten leveren. De hieraan verbonden baten bedragen 2,3 miljoen euro en voeren wij per 2020 op. Hier tegenover staat een evenredige verhoging van de lasten.

Van baten naar negatieve last (N 2,8 miljoen euro)

In de begroting hadden wij interne dekking voor uren als baten verantwoord. Op grond van regelgeving is dit onjuist. Daarom hebben wij dit in de begroting 2020 gecorrigeerd. De baten dalen hierdoor met 2,8 miljoen euro. Hier tegenover staat een evenredige daling van de lasten.

Overige (N 262 duizend euro)

De overige afwijkingen tellen op tot een nadeel van 262 duizend euro.

Intensiveringen / Hervormingen	-2.463	-2.463
---------------------------------------	---------------	---------------

De intensiveringen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht intensiveringen 2020-2023.

De hervormingen vindt u terug in de bovenstaande tabel: Overzicht hervormingen 2020-2023.

Financiële risico's

Naam risico	Verzekeringen
Programma 14	Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is dermate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade, cybercrime, motorrijtuigen, computer en glas.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Paragrafen

1. **Integraal gebiedsgericht werken**
2. **Duurzaamheid**
3. **Weerstandsvermogen**
4. **Onderhoud kapitaalgoederen**
5. **Financiering**
6. **Verbonden partijen**
7. **Grondbeleid**
8. **Lokale heffingen**
9. **Bedrijfsvoering**
10. **Herindeling**

Paragraaf 1 Integraal gebiedsgericht werken

Gebiedsgericht werken is samen met het wijk- en dorp-wethouderschap een waardevolle werkwijze waarin we actief bijdragen aan de specifieke opgaven in wijken en dorpen en daarmee aan de ontwikkeling van de gemeente. Dit doen we dichtbij én met bewoners, ondernemers, instellingen en andere partners. Activiteiten elders in deze begroting die passen bij deze aanpak hebben we gemarkeerd met .

Ondanks de sterke positieve ontwikkeling van Groningen zijn er veel mensen die moeite hebben de eindjes aan elkaar te knopen. Er bestaan grote verschillen binnen onze gemeente, soms niet meer dan de even huisnummers en de oneven huisnummers in een straat, willen we bij elkaar brengen. Daarnaast willen we de aantrekkelijkheid van de binnenstad, de openbare ruimte van wijken en de dorpen verbeteren. Alle vormen van werk zijn van belang om volwaardig deel te nemen aan de stadse samenleving of de dorpsgemeenschap. Met wijkvernieuwing leggen we verbindingen binnen wijken en verkleinen we sociale tegenstellingen.

We zetten in op het verbinden van fysieke en sociale thema's. Dat doen we steeds meer integraal, gebiedsgericht en opgave gericht. Het schaalniveau van wijken, buurten en dorpen is daarvoor het meest geschikt. Gebiedsgericht werken betekent dat we niet overal hetzelfde doen. De bewoners en de karakteristieken van het gebied en de daar aanwezige structuren, initiatieven en activiteiten vormen telkens het vertrekpunt. Elk gebied (dorp, wijk en buurt) is immers anders. In sommige wijken gaat veel vanzelf en zorgen bewonersinitiatieven voor een positieve ontwikkeling van de wijk. In andere wijken of dorpen is meer aandacht nodig en nemen de gebiedsteams een actievare rol.

De gebiedsteams, de wijkwethouders en de twee dorpswethouders zijn daarbij de spil in de wijk en het dorp. Zij ondersteunen de beweging naar meer zeggenschap voor de bewoners in wijk of gebied. Zij jagen aan dat de gemeentelijke organisatie steeds meer gebiedsgericht gaat werken. Dat betekent niet meer budget, maar wel budget anders en samen besteden. De wijkvernieuwingswijken krijgen daarin prioriteit. Maar we starten ook met de voorbereidingen voor wijkvernieuwing in Lewenborg, Paddepoel en Vinkhuizen. Bovendien blijven de gebiedsteams de agenderende en signalerende rol behouden in de wijken. Daarmee streven we naar een duurzame democratische vernieuwing en een integrale gebiedsgerichte manier van werken in alle wijken en dorpen.

Opbouw paragraaf

Deze paragraaf kent een algemeen deel en zeven gebiedsprogramma's. In het algemene deel gaan we in op het totaalbeeld van de gemeente en beschrijven we de inzet van een aantal gemeentebrede budgetten. Daarna benoemen we per gebied specifieke opgaven voor wijken en dorpen en formuleren we op basis hiervan het gebiedsprogramma. We onderscheiden zeven gebieden: [Centrum](#), [Oude Wijken](#), [Zuid](#), [Oost](#), [West](#), [Haren](#) en [Ten Boer](#). De financiële grondslag voor deze paragraaf is terug te vinden in [Programma 12 College en Raad](#).

gedaald. Daar staat tegenover dat de waardering voor de woningen in de stad (kwaliteit, onderhoud, verduurzaming) licht is gestegen. De waardering voor de kwaliteit van de openbare ruimte is wel aan kritiek onderhevig. De kwaliteit van onderhoud (wegen, trottoirs, fietspaden) en schoonhouden is in meerdere buurten gedaald. Daar staat tegenover dat de verloedering gemeentebreed is afgenomen.

De sociale samenhang en de kwaliteit van samenleven in de wijken is gemeentebreed gestegen. Meer bewoners hebben zich ingezet als vrijwilliger of mantelzorger. Ook de betrokkenheid bij de eigen buurt en de bereidheid om je actief voor de buurt in te zetten is verbeterd. De ontwikkeling van veiligheid en de beleving hiervan laat een positieve ontwikkeling zien. De positieve trend die we nu al een aantal jaren zien, zet zich dus door.

Bovenstaande ontwikkelingen gelden voor de gemeente als geheel. Wel zijn er opmerkelijke verschillen te constateren tussen de wijken in de gemeente. Vooral voor wijken waar relatief veel bewoners wonen die afhankelijk zijn van de overheid en waar een groot deel van de woningen in het bezit is van woningcorporaties, is aandacht nodig. In Haren en Ten Boer wordt zowel de sociale en de fysieke leefomgeving hoog gewaardeerd, maar in beide gebieden is na de herindeling ook zorg over het voortbestaan ervan. Hoe de diverse wijken ervoor staan, zien we terug in de nieuwe [Wijkkompassen](#) van onze wijken en dorpen.

Wat willen we bereiken in 2020?

Wijkvernieuwing

Samen met vijf woningcorporaties (Nijestee, Lefier, De Huismeesters, Patrimonium en Wierden en Borgen) hebben we een gezamenlijke visie en aanpak op de wijkvernieuwing geformuleerd. De kern van de visie op wijkvernieuwing is dat we een gemeente willen waar iedereen tot zijn recht komt en op een gelijkwaardige manier kan deelnemen aan de samenleving. We hebben beschreven hoe we hier de komende jaren concreet invulling aan willen geven. We richten ons daarbij eerst op de wijken Selwerd, Beijum, De Wijert en Indische Buurt/De Hoogte. In de wijkvernieuwingsplannen voor deze wijken staat de aanpak voor sociale vraagstukken beschreven. Per wijk is te lezen welke projecten gaan bijdragen aan onder meer goed en duurzaam wonen, aan energiebesparing, aan de aanpak van armoede, aan groen en buiten zijn, aan een veilige buurt, aan gelukkig en gezond wonen, aan positief opgroeien en aan bewonersparticipatie.

Het gesprek hierover met de bewoners van deze wijken wordt aangezwengeld door het laten zien van zichtbare resultaten. Dit doen we via veel verschillende communicatiekanalen, van een koffie-kar tot items op OOG tv. Hierin gaat de fysieke wijkvernieuwing hand in hand met de vernieuwing in het sociaal domein. Samen met de corporaties en andere relevante betrokkenen gaan we de samenwerking een nieuwe impuls geven. Tegelijkertijd pakken we ook gewoon concrete projecten op, want de wijkvernieuwing loopt immers al. De uitvoeringsprogramma's zijn per wijk toegelicht in de gebiedsprogramma's. Zie ook [Programma Wonen](#).

Dorpsvernieuwing

In Ten Post, Ten Boer en Woltersum, middenin het aardbevingsgebied, ligt een grote versterkingsopgave van de woningen. Sloop en nieuwbouw is een onderdeel van de oplossing. We pakken dat gebiedsgericht aan, waarbij verduurzaming en investeren in leefbaarheid essentieel zijn. Met het kabinet zijn afspraken gemaakt over de bekostiging van de versterking. In het Nationaal Programma Groningen komen ook budgetten beschikbaar.

Herindeling (Ten Boer en Haren)

De herindeling van Groningen, Haren en Ten Boer is een feit, maar blijft aandacht vragen om tot een eenduidige werkwijze te komen, passend bij de verschillende gebieden. Deze opgave geldt in het bijzonder

voor de gebieden Ten Boer en Haren. Deze kenmerken zich door een andere schaalgrootte en een eigen infrastructuur met krachtige netwerken. Leefbaarheid, nabijheid en eigenheid staan hoog op de agenda van bewoners. De harmonisatie van wet- en regelgeving moet eind 2020 gereed zijn. Daarbij komen diverse herindelingsvraagstukken binnen de gemeentelijke organisatie naar voren, zeker omtrent samenwerken en participatie met en binnen de gemeente. De gebiedsteams Haren en Ten Boer zijn het gezicht van de gemeente in de gebieden, maar hebben ook een signalerende taak in dit herindelingsproces.

Doorontwikkeling Basismonitor en Wijkcompassen

Met onze wijkcompassen kunnen we inzoomen op de wijken en dorpen en brengen we verschillen duidelijk in beeld. Het wijkkompas is sterk uitgebreid tot meer dan 250 indicatoren. Ze worden regelmatig geactualiseerd op basis van nieuwe kennis, tweejaarlijkse enquêtes op het gebied van leefbaarheid en veiligheid en andere onderzoeksresultaten. De huidige wijkcompassen geven een weergave van de stand van de wijken in het najaar 2018. De nieuwe wijkcompassen worden ontsloten via de [basismonitor](#).

Wijkcommunicatie

We werken mee aan filmpjes op OOGtv over de wijken en dorpen in onze gebieden. Zij belichten de initiatieven van bewoners en het nemen van de eigen verantwoordelijkheid voor maatschappelijke vraagstukken. De filmpjes worden in het seizoen 2019-2020 uitgezonden. Eind 2017 zijn we gestart met het informeren van bewoners door middel van nieuwsbrieven met nieuws over wat er speelt in een gebied. Wekelijks verschijnt er voor alle zeven gebieden een aparte nieuwsbrief. Ook laten we mooie voorbeelden van gebiedsgericht werken zien in de 'Nieuws' pagina in de Gezinsbode, Noorderkrant en het Harener Weekblad. Het netwerk van de wijk- en dorpscommunicatiekanalen worden op de hoogte gehouden van ontwikkelingen in de gebieden.

StadDoetMee: democratisering en participatie

Met StadDoetMee bieden we een fundament voor nieuwe vormen van samenwerking met én tussen bewoners. We investeren daarbij in innovatieve vormen van participatie en experimenteren met nieuwe methoden van lokale (directe) democratie. Dit doen we op het niveau van de buurt of wijk, maar ook op stedelijke schaal. Zo zijn al een kinderburgemeester en raad van kinderen aangesteld. We hebben daarbij een stevige ambitie om onze lokale democratie met participatieve vormen van (wijk)democratie te versterken. We beogen zo meer betrokkenheid van bewoners bij elkaar te creëren. Ook beogen we dat er meer en andere bewoners actief worden, en dat bewoners samen gedragen beslissingen nemen over hun woon- en leefomgeving.

In Ten Boer en Haren ontwikkelen we een werkwijze die past bij het dorpse karakter van deze gebieden. Nabijheid, benaderbaarheid en ruimte voor initiatief staan daarbij centraal. Elk gebiedsteam heeft de afgelopen twee jaar geëxperimenteerd met nieuwe vormen van samenwerken met en tussen bewoners, waarbij ook uw raad actief is. Deze experimenten (herinrichting A-kwartier, Coöperatieve Wijkraad, Wijkdeal De Wijert, Golvend Lewenborg en Wijkbedrijf Selwerd) worden in het voorjaar geëvalueerd met wijkbewoners, ambtenaren, wijkwethouders en de gemeenteraad. We willen lessen trekken en werkzame bestanddelen borgen in een vernieuwde solide aanpak, voorbij de experimentele fase. Op termijn willen we met alle wijken en dorpen afspraken maken over de manier waarop we daar de participatie vormgeven.

Door intensief samen met bewoners aan de wijkagenda's te werken, investeren we in een beter en democratischer proces waarin we de verschillende belangen vroegtijdig op tafel krijgen en een plek geven. Daarmee komen we ook tegemoet aan nieuwe eisen die de Omgevingswet aan ons stelt. We willen de focus verleggen van inspraak naar samenspraak. Daarom verkennen we hoe we de inspraakverordening kunnen ombuigen naar een participatieverordening. Samen met bewoners gaan we bij de bewonersconferentie in

2020 bezien hoe we het bestaande convenant met bewonersorganisaties kunnen herijken, zodat die past bij een eigentijdse manier van gelijkwaardig samenwerken. Tevens investeren we in goede afspraken over het samenspel tussen bewoners, ondernemers, ontwikkelaars en gemeente.

We zetten ook in op de democratische kwaliteit van de processen die we als gemeente zelf organiseren: met aandacht voor inclusie, transparantie, zeggenschap, deliberatie en checks and balances. We willen meer en andere mensen op een betere manier betrekken. We werken we aan de democratische en samenwerkingsvaardigheden van ambtenaren, met de Factor C (communicatie) en Factor D (democratie). De 'Toolbox Participatie', waarin we kennis en advies bundelen, is daarbij beschikbaar voor initiatiefnemers, ontwikkelaars en gemeente.

Studenten en WIJS (Wijk Inzet door Jongeren en Studenten)

Als studenten en andere inwoners vaker met elkaar in contact komen, ontstaat er meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming. Om dit contact te bevorderen, zetten we in op WIJS (Wijk Inzet door Jongeren en Studenten). Studenten krijgen als onderdeel van hun onderwijsprogramma studiepunten als ze met concrete vragen en opdrachten van burgers en professionals aan de slag gaan. Een belangrijk neveneffect is dat steeds meer studenten maatschappelijk betrokken raken in de buurt. Er wordt actief samengewerkt met de gebiedsteams, WIJ-teams en diverse burgerinitiatieven. De hoofdlocatie in Paddepoel wordt in 2020 verbouwd en er zullen spreekuren op meerdere locaties worden gehouden, waaronder in het Floreshuis ([Korrewegwijk](#)). Dit in samenwerking met diverse partners uit de wijken, zoals WIJ Groningen. WIJS is onderdeel van het [programma Wonen](#)

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de projecten uit de wijkvernieuwingsplannen;
- Doorontwikkeling Basismonitor Wijkkompassen;
- Doorontwikkeling StadDoetMee en evalueren van de vijf experimenten;
- In gesprek over inspraakverordening en convenant bewonersorganisaties;
- Beschikbaar maken van de Toolbox Participatie;
- Bijdrage aan de kinderburgemeester en kinderraad;
- Inzet van WIJS voor het bevorderen van samenleven tussen studenten en andere bewoners;
- Bijdrage voor inzet ID-banen;
- Tegengaan van verloedering en overlast in de wijken door middel van buurtconciërges;
- Vroegtijdige signalering en aanpakken van conflicten tussen buurtbewoners middels buurtbemiddeling.

Centrum

Wijken en buurten

Binnenstad, Binnenstad-Oost, A-Kwartier, Binnenstad-West, Hortusbuurt, Ebbingekwartier, Universitair Medisch Centrum Groningen, Hoofdstation en omgeving. De sociale voorzieningen van WIJ-Groningen zijn georganiseerd in [WIJ Schilderswijk/Centrum](#).

Hoe staan we ervoor?

De binnenstad is populair bij de inwoners van onze gemeente, maar ook bij mensen uit de omliggende regio, tot in Duitsland. Veel mensen bezoeken de binnenstad; om er te werken, te winkelen of te verpozen. In de binnenstad wonen veel jongeren en eenpersoonshuishoudens, vooral studenten. Deze bewoners zorgen samen met de vele bezoekers voor een leefomgeving met een hoge dynamiek. Overlast en veiligheid vormen

prominente thema's in de binnenstad. Dit zien we terug in het wijkkompas van de binnenstad, en in mindere mate ook in die van de aangrenzende wijken Hortusbuurt en Binnenstad-Oost.

De fysieke en de sociale leefomgeving van de binnenstad kent lage scores. In dit opzicht verschilt de binnenstad sterk van de overige wijken in de gemeente. Wel is er sprake van een opgaande lijn op meerdere terreinen die traditioneel laag scoren: verloedering en vandalisme zijn afgenomen, de kwaliteit van wonen is gestegen en vooral op het gebied van veiligheid en overlast zijn veel verbeteringen te zien. Enige uitzondering op deze regel vormt de ervaren drugsoverlast die, in vergelijking met de stedelijke ontwikkeling, weer is toegenomen in de afgelopen twee jaren.

Over de kwaliteit van beheer en onderhoud van de openbare ruimte in de binnenstad zijn de bewoners tevreden. Ook over de kwaliteit van leven zijn de bewoners over het algemeen positief gestemd. Bewoners kenmerken zich wel door een ongezonde levensstijl (relatief veel roken en drinken). Meer is terug te vinden in de nieuwe [Wijkkompassen](#) van de Binnenstad, Binnenstad-Oost en de Hortusbuurt.

Wat willen we bereiken in 2020?

Ruimte voor Jou: uitvoeringsprogramma voor het verbeteren van het verblijf- en woonklimaat van de binnenstad

Ruimte voor Jou is als uitvoeringsprogramma van de visie 'Bestemming Binnenstad' (vastgesteld in 2016) halverwege. Binnen Ruimte voor Jou zetten we ons volop in om het verblijfsklimaat voor de voetganger en fietser in de binnenstad te verbeteren. De herinrichting van het 'Minerva-plein' op de kop van het Zuiderdiep wordt uitgevoerd. In 2020 verwachten we ook concreet werk te kunnen maken van de aanpak van het Akerkhof, de nieuwe verblijfsplek bij de A-kerk. Na de opening van het Groninger Forum en de Nieuwe Markt als nieuwe ontmoetingsplekken midden in de stad, zullen in 2020 de ogen ook gericht worden op de Grote Markt en omgeving. Hierbij gaan we ook kijken naar de Rode Weeshuisstraat en het Kwinkenplein, evenals de aan- en afvoerroutes aan de zuidkant: de Gelkingestraat en de Oosterstraat. We verwachten dit op te kunnen pakken zodra er geen bussen meer over de Grote Markt rijden. Aan de oostkant gaan we ook aan de slag met de nieuwe Kattenbrug over het Schuitendiep waarvoor de werkzaamheden in de loop van 2020 zullen starten. Aan de noordkant willen we verder aan de slag met Dudok aan het Diep als nieuwe verblijfsplek aan de Diepenring. En we gaan in de tweede helft van de uitvoering van de binnenstadaanpak beleidsthema's als wonen, werken en duurzaamheid een grotere plek geven in het proces. Uiteraard samen met de stad, zoals we dat binnen de uitvoering van Ruimte voor Jou gewend zijn. Voor alle belangrijke projecten organiseren we binnenstadcafés om zowel van tevoren als tijdens uitwerkingen zoveel mogelijk input van bewoners, ondernemers en bezoekers op te halen.

Fietsparkeren

Het herwinnen van de openbare ruimte is één van de centrale opgaven in het coalitieakkoord. Met het terugdringen van geparkeerde auto's en fietsen en de komst van meer groen en ruimte voor ontmoeting is dit het meest zichtbaar in de binnenstad van Groningen. De hoge fietsparkeerdruk leidt tot gevaarlijke situaties, doordat er zoveel fietsen staan dat minder validen en hulpdiensten er niet langs kunnen. De openbare ruimte voor voetganger en de doorgaande fietser wordt steeds beperkter. In de westelijke binnenstad rondom de Brugstraat willen we samen met de omgeving aan de slag met oplossingen. Aan de oostkant van de binnenstad komen nieuwe voorzieningen voor fietsparkeren, zoals onder het Groninger Forum.

Klimaatadaptatie

Klimaatverandering leidt tot meer extreme weersomstandigheden. In steden zijn die gevolgen extra voelbaar door een gemiddeld hogere temperatuur in een stedelijk gebied dan in het omliggende gebied. De consequenties van klimaatverandering zijn in beeld gebracht. Hieruit blijkt dat de binnenstad een hitte-eiland

is. Om de temperatuur te temperen nemen we maatregelen voor het vergroenen van de binnenstad, en het verbeteren van de openbare ruimte van het Damsterplein en Westerhaven.

Economische agenda: samenwerking en invulling G-kwadraat en evenementen

De ondernemers in de binnenstad zijn actief. In de meeste straten zijn zij goed georganiseerd en overkoepelend worden zij vertegenwoordigd door de Groninger City Club (GCC). Samen denken we na over herinrichtingsvraagstukken en hoe we de binnenstad extra aantrekkelijk en sfeervol kunnen maken. De leegstand is laag en de samenwerking met de gemeente is over het algemeen goed. Deze samenwerking tussen horeca, winkeliers en de markt blijven we stimuleren. Wel merken we dat de druk op de openbare ruimte toeneemt en dat we steeds vaker vragen krijgen om mee te denken in het eerlijk verdelen van beschikbare ruimte. Met ons evenementenbeleid ondersteunen we de aantrekkingskracht van de gemeente. Evenementen die bijdragen aan de positionering van Groningen zijn onder andere: Eurosonic Air, Zomerstad dat met name gericht is op gezinnen met kinderen en WinterWelVaart.

Toekomstvisie A-kwartier: uitvoeringsprogramma

In 2016 is de toekomstvisie voor het A-kwartier vastgesteld. De belangrijkste ambities uit de visie zijn de transformatie van de voormalige prostitutiepanden, de stimulering van kleinschalige bedrijvigheid en het inrichten van leefstraten. Alle plannen voor het A-kwartier worden in samenwerking met de bewoners en ondernemers voorbereid en uitgevoerd. De leegstandsverordening is erop gericht om de nog resterende leegstand aan te pakken. Inmiddels zijn er veel panden verbouwd en gaat het nog om een gering aantal panden dat leeg staat. De herinrichting van de Visserstraat en De Laan is in 2019 gestart. Verder zijn de herinrichting van de Turftorenstraat, Kromme Elleboog en Akerkstraat in 2019 gedeeltelijk voorbereid. De plannen hiervoor worden in de eerste helft van 2020 definitief gemaakt. Naar verwachting kan dan na de zomer van 2020 worden gestart met de uitvoering.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de binnenstadvisie 'Bestemming Binnenstad'. Een toelichting daarvan vindt u op www.ruimtevoorjou.groningen.nl;
- De overlast van de geparkeerde fiets aanpakken door onder andere inzet van fietsstewards;
- Terugdringen van overlast, het vergroten van veiligheid en het handhaven van de openbare orde, waarbij veilig uitgaan een speerpunt blijft;
- Sociale samenhang vergroten middels initiatieven van bewoners, ondersteund door WIJ Schilderswijk/Centrum;
- Met het Wijkwethoudersbudget aansluiten bij initiatieven en kansen uit de wijken, passend bij de opgave in de wijk en het gebiedsprogramma;
- Verbeteren van de omgeving Westerhaven en Damsterplein.

Oude wijken

Wijken en buurten

Noorderplantsoenbuurt, Oranjebuurt, Schildersbuurt, Kostverloren, De Hoogte, Indische buurt, Professorenbuurt, Oosterparkwijk, Woonschepenhaven. In dit gebied zijn drie WIJ-teams actief: [WIJ Schilderswijk/Centrum](#), [WIJ Korrewegwijk](#) en [WIJ Oosterparkwijk](#).

Hoe staan we ervoor?

In Oude Wijken onderscheiden de woonwijken zich vooral door de kenmerken van de woningvoorraad, in het bijzonder het verschil in koop en huur. Wijken als de Hoogte, de Indische Buurt, en in mindere mate de Oosterparkwijk en Kostverloren hebben relatief veel goedkope huurwoningen. De Hoogte en de Indische buurt hebben voor de komende jaren weer prioriteit gekregen als wijkvernieuwingswijken. De

wijkkompassen van deze wijken tonen aan dat deze prioritering terecht is. Armoede is een prominent thema in beide wijken. Ook de sociale leefomgeving staat voor beide wijken onder druk. Wel laten beide wijken een verbetering zien voor de ervaren kwaliteit van leven. Voor de Indische buurt geldt dat ook voor de kwaliteit van de fysieke en sociale leefomgeving.

Naast de Hoogte en de Indische buurt kennen ook de Oosterparkwijk en Kostverloren nog belangrijke sociale opgaven. De wijken met vooral particulier woningbezit, met name de Schildersbuurt, Oranjebuurt, Noorderplantsoenbuurt en Professorenbuurt, staan er goed voor. Al deze wijken zijn populair bij studenten en kenmerken zich door een levendige sociale leefomgeving. Meer is terug te vinden in de nieuwe [Wijkkompassen](#) van deze wijken.

Wat willen we bereiken in 2020?

Wijkvernieuwing Indische buurt en De Hoogte

In sociaaleconomisch opzicht zijn er meerdere redenen om de inspanningen in deze wijken langdurig te intensiveren. In 2018 is als opmaat voor de wijkvernieuwing het koersdocument 'Aanpakken, doorbreken en volhouden' vastgesteld en is het werkprogramma 'Wel maakt het verschil' in uitvoering gegaan. Het proces en het programma voor de sociale wijkvernieuwing is een coproductie van bewoners, werkers, maatschappelijke organisaties, ondernemers, corporaties en gemeente. Met dit proces geven we vorm aan een wijkvernieuwing waarbij gebiedsgericht werken, netwerksamenwerking en bewonersparticipatie samenkomt. Centraal in deze samenwerking staan dertien organisaties die samen het Manifest Mooie Wijken hebben opgesteld. Deze organisaties staan midden in de wijk en werken samen met wijkbewoners. De ambities van dit manifest sluiten goed aan bij de wijkvernieuwing. Bij de verschillende activiteiten en projecten van het uitvoeringsprogramma zijn een of meerdere organisaties van het Manifest Mooie Wijken betrokken.

De rode draad binnen de wijkvernieuwing vormt de vraag: Hoe kunnen we er samen voor zorgen dat het met de kinderen in de wijken beter gaat? Vanuit deze vraag zijn we in de wijken gestart met het project 'Kinder Dromen Durven Doen'. Al ruim 60 kinderen hebben aan dit project deelgenomen. De dromen van kinderen drukken ons met de neus op de feiten en ze maken de vraagstukken voor de wijkvernieuwing concreet en inzichtelijk. Tegelijkertijd heeft buurtcoöperatie 'De Goeie Buurt' het project U & de Buurt uitgevoerd. In dit project gaat een groep bewoners in gesprek met andere bewoners. Huis aan huis, straat voor straat. Er is met 600 bewoners gesproken en ook dit leidt tot veel aanknopingspunten voor de wijkvernieuwing.

Onder de noemer van 'het grote zien en het kleine doen' gaan we de eerste jaren gewoon aan de slag, sluiten we aan bij de energie in de wijk en zetten we samen concrete resultaten neer. Er is ruimte voor pionieren, samenwerken en aanpakken. Hiermee willen we daadkracht tonen, zichtbaar zijn en vertrouwen winnen. Het uitvoeringsprogramma omvat gevarieerde acties, activiteiten en projecten. Deze zijn erop gericht om de wijken (fysiek) mooier te maken (openbare ruimte, groenvoorzieningen, speelplekken), de sociale basis te versterken (speeltuinen in de wijken, scholen, sportvoorzieningen, huiskamer) en doorbraakprojecten te ontwikkelen (armoede en schulden). Zie ook [Programma Wonen](#).

Oosterhamrikzone

De Oosterhamrikzone ontwikkelt zich naar een nieuw woongebied. Op verschillende locaties worden nieuwe woningplannen gemaakt en gerealiseerd. Tegelijk staat de bereikbaarheid van de Oosterparkwijk en de Korrewegwijk onder druk. Een nieuwe verbinding voor openbaar vervoer, autoverkeer en fietsers is nodig om de bereikbaarheid van dit deel van de stad te verbeteren. Naast de verbinding richt de gebiedsopgave zich op het fietsvriendelijk maken van de Korreweg, het vervangen van de Gerrit Krolbrug, een plan voor de herinrichting van het Oosterhamrikkanaal en zuidoever, en worden er nieuwe woningen gerealiseerd. De

voorkeursvariant 'Splitsing' voor de nieuwe verbinding wordt verder uitgewerkt. De gemeenteraad wil bij de volgende stap ook een afweging kunnen maken tussen andere haalbare oplossingen. In dit licht worden alternatieven voor de autoverbinding door de Oosterhamrikzone opnieuw bekeken. Deze verbinding komt pas in beeld als alternatieven niet voldoen en alleen dan als de negatieve effecten van een autoverbinding in de omgeving substantieel worden opgevangen. Naar verwachting wordt de gemeenteraad in 2021 een voorstel aangeboden.

Parkeren in Oude Wijken

De parkeerdruk in de wijken is de afgelopen jaren toegenomen en daarbij ook het aantal overlastmeldingen. Conform de [parkeervisie](#) is de enige mogelijke oplossing voor het afnemen van de parkeerdruk het invoeren van betaald parkeren. Hiermee ontstaat niet alleen meer plek voor bewoners om hun auto te parkeren, maar komt er ruimte vrij om de straat terug te geven aan de wijk: ontmoeten, spelen, fietsparkeren en groen. Parkeerproblemen pakken we daarom integraal aan met een zo breed mogelijk draagvlak. Het gebiedsteam is hier nauw bij betrokken en ondersteunt initiatieven die vanuit de wijk naar voren komen. In een groot deel van de Oosterparkwijk geldt nu betaald parkeren. Als er behoefte in de rest van de wijk is, wordt samen met de Bewonersorganisatie een peiling georganiseerd. Uit de Indische buurt komen veel overlastmeldingen binnen, als onderdeel van de wijkvernieuwing gaan we met de wijk in gesprek over oplossingen. In een deel van de Schildersbuurt (ten oosten van de Friesestraatweg en ten zuiden van de Kraneweg) wordt per 1 januari 2020 hetzelfde parkeerregime als in de binnenstad ingevoerd.

Accommodaties, werkplaatsen, scholen en broedplaatsen in de Oosterparkwijk

Op de plek van het voormalige Treslinghuis start de bouw van een nieuwe basisschool. Kinderen van de Borgmanschool en de Siebe Jan Boumaschool zullen daar naar verwachting in 2021 hun intrek in nemen. Nu al worden activiteiten georganiseerd met deze twee scholen samen. Ondertussen bereiden de gezamenlijke besturen van de accommodaties in de wijk, de Bewonersorganisatie en WerkPro de komst van een nieuwe plek in de wijk voor. Het moet een voorbeeld worden van samenwerken, waarin ontmoeten en werken centraal staan. Het JOP, Ons Belang, SVO en de Bewonersorganisatie Oosterpark vormen daarbij één bestuur en werken toe naar gezamenlijke programmering en beheer van alle accommodaties in de wijk. Voordat definitieve besluitvorming over het wijkcentrum kan plaatsvinden moet aanvullend onderzoek worden gedaan naar het geheel van investeringen, exploitatiekosten en dekking.

Aan de Paradijsvogelstraat is veel sociale en innovatieve bedrijvigheid ontstaan bij Het Werk en Toentje/Bie de buuf. De huisvesting is in handen van Carex en het staat in de planning om gesloopt te worden ten behoeve van woningbouw. De locatie is aan te merken als een succesvolle broedplaats voor sociaal ondernemers en startups met internationaal bereik. Vanwege de betekenis en meerwaarde van de rol en functie in de wijk is er een wens om deze locatie te behouden. Om hier tijdig op te anticiperen maken we samen met [Economie](#) en [Cultuur](#) vanuit het broedplaatsenbeleid de waarde van deze plek zichtbaar.

Oosterparkwijk in verbinding

Met Oosterparkwijk in verbinding hebben we een sociaal programma bovenop de reguliere dienstverlening van gemeente en WIJ-team in de Oosterparkwijk. Dit programma bestaat uit vijf thema's: 1. Doorbreken van spiraal van armoede, schulden en laaggeletterdheid; 2. kansen voor kinderen en gezinnen; 3. Gezondheid; 4. verbinding in de wijk; 5. de wijk als werk- en leergebied. Samen met de Bewonersorganisatie en Coöperatieve Wijkraad willen we de wijk laten prioriteren. Door in gesprek te gaan over deze onderwerpen komen de thema's op een andere manier naar boven dan aanbodgericht aan het werk te gaan. Gedurende het jaar kunnen we de prioritering van thema's aanpassen. Extra aandacht gaat uit naar het JOP, samen met het WIJ-team willen we er voor zorgen dat dit weer echt een plek wordt waar de jeugd zich thuis voelt.

Coöperatieve Wijkraad Oosterparkwijk

Dit tweejarige experiment is gestart in januari 2018. Hierin nemen zowel wijkbewoners als gemeenteraadsleden plaats. Bewoners nemen deel op basis van loting. Vervolgens beslist de Coöperatieve Wijkraad over onderwerpen die er in de wijk toe doen. Dit baseren ze door het gesprek in de wijk te organiseren, onder andere met het Wijkpanel, bestaande uit 400 ingelote bewoners. In het voorjaar van 2020 worden de onderzoeksresultaten verwacht. Met de werkzame bestanddelen uit het experiment in de hand gaan we voor de zomer met de wijk en de raad in gesprek hoe we verder gaan met dit experiment.

Kostwinning

Op initiatief van verschillende organisaties in Kostverloren is 'Kostwinning' een aantal jaren geleden gestart. De basisschool, de buitenschoolse opvang, de huurdersvereniging, de speeltuinvereniging, de bewonersorganisatie, de boomgaard, de woningcorporatie, gebiedsteam, WIJ-team en wijkagent werken samen in de buurt. Vanuit Kostwinning zijn drie projecten benoemd waarmee we aan de slag zijn gegaan: stratenaanpak, groene wijk, jeugdteam. Het jeugdteam verzorgt een gezamenlijke programmering vanuit de verschillende organisaties in de buurt. Er is speciale aandacht voor kinderen uit gezinnen die het moeilijk hebben. Na het vervangen van de riolering en bestrating is er bij de woningcorporatie en gemeente extra aandacht voor het groen in de omgeving, samen met bewoners en huurders kijken we hoe we de buurt kunnen vergroenen. Met de stratenaanpak brengen we in kaart waar de verborgen problematiek schuilt, en zoeken we naar kansen en mogelijkheden op het gebied van werk en ontmoeting, om de leefbaarheid in de wijk en de situatie thuis te verbeteren.

Samenleven student & Stadjer

Goed samenleven tussen studenten en Stadgers is in verschillende wijken een opgave; in de Schildersbuurt, Noorderplantsoenbuurt en Korrewegwijk. Hierin werken we samen met de programma's [Wonen](#) en [Kwaliteit van de Leefomgeving](#). Het grote aantal studenten heeft invloed op de inrichting van de openbare ruimte en op de woon- en leefkwaliteit. Hoe we de openbare ruimte in deze buurten het beste kunnen ontwikkelen gaan we opnemen in een leidraad openbare ruimte. We stimuleren bewonersinitiatief. Ook kijken we naar aanleidingen die er zijn om straten anders in te richten zoals bij het vervangen van riolering, kabels en leidingen. We ondersteunen [WIJS](#) en kijken waar we studenten op een goede manier kunnen inzetten. Handhaving rondom illegale kamerbewoning is belangrijk en bewoners zijn hierbij ogen en oren van de wijk.

Vervanging van riolering, kabels en leidingen

Bij de vervanging van riolering, kabels en leidingen in de Professorenbuurt, Noorderplantsoenbuurt en Oranjebuurt stellen we bewoners in de gelegenheid om hun ideeën voor aanpassingen van de eigen straat kenbaar te maken en waar haalbaar samen op te pakken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Programma wijkvernieuwing uitvoeren: verbeteren openbare ruimte, groenvoorzieningen, en speelplekken; versterken van de sociale basis (speeltuinen in de wijken, scholen, sportvoorzieningen, huiskamer); en ontwikkelen doorbraakprojecten op het gebied van armoede en schulden;
- Voortzetten Kinder Dromen Durven Doen (wijkvernieuwing);
- Voortzetten stratenaanpak U & de Buurt (wijkvernieuwing);
- Evalueren experiment Coöperatieve Wijkraad Oosterparkwijk;
- Vervolg onderzoek haalbaarheid en besluitvorming nieuwe accommodatie Oosterparkwijk;
- Inzichtelijk maken van de maatschappelijke waarde van broedplaats Het Werk, Toentje/Bie de buuf;
- Sociaal programma Oosterparkwijk in verbinding intensiveren en samen met WIJ-team en bewoners prioriteren;

- Vanuit de samenwerking Kostwinning organiseren van een stratenaanpak, jeugdteam en vergroenen van de buurt in Kostverloren;
- Ontwikkelen leidraad voor de openbare ruimte in studentenbuurten (zie programma [Leefkwaliteit](#)), en uitvoeren van kleine aanpassingen in de openbare ruimte;
- Faciliteren van WIJS (zie ook programma [Wonen](#));

Zuid

Wijken en buurten

Zeeheldenbuurt, Badstratenbuurt, Laanhuizen, Grunobuurt, Rivierenbuurt, Herewegbuurt, Oosterpoort, Corpus den Hoorn, Hoornse meer, Hoornse Park, Piccardthof, De Wijert, De Wijert-Zuid, Helpman, Coendersborg, Villabuurt, De Linie, Europapark, De Meeuwen, Klein Martijn. In dit gebied zijn drie WIJ-teams actief: [WIJ Rivierenbuurt](#), [WIJ Helpman/ De Wijert](#) en [WIJ Corpus den Hoorn](#).

Hoe staan we ervoor?

Het merendeel van de woonwijken in Zuid kenmerkt zich door de hoge waardering van wijkbewoners voor hun wijk, zowel wat betreft de fysieke als de sociale leefomgeving. Ook op sociaaleconomisch vlak, de kwaliteit van leven, hebben positieve beoordelingen de overhand. Dit geldt voor de nieuwe woonwijken, maar ook voor veel oudere wijken, zoals de Oosterpoort, de Herewegbuurt, de Rivierenbuurt en de Zeeheldenbuurt. In de afgelopen twee jaren is deze situatie verder verbeterd.

Uit de wijkcompassen blijkt dat vooral de Wijert, en in mindere mate Corpus den Hoorn, zich onderscheiden op sociaal vlak. De kwaliteit van leven wordt vooral in de Wijert (en in mindere mate Corpus den Hoorn) lager beoordeeld dan stedelijk het geval is. Wel zien we op dit vlak een behoorlijk positieve ontwikkeling in de afgelopen twee jaren, met name op het gebied van rondkomen en gezondheid.

De beoordeling van de kwaliteit van de openbare ruimte ligt rond het stedelijk gemiddelde. In de afgelopen jaren is deze beoordeling verbeterd in de Wijert, Helpman en Coendersborg. In de Rivierenbuurt en Herewegbuurt is de beoordeling aanmerkelijk gedaald. De werkzaamheden aan de zuidelijke ringweg A7 hebben een duidelijke impact op de aangrenzende wijken. Dat geldt voor de bereikbaarheid en verkeersoverlast in met name de Oosterpoort, de Herewegbuurt, de Rivierenbuurt en de Wijert. Meer is terug te vinden in de nieuwe [Wijkcompassen](#) van deze wijken.

Wat willen we bereiken in 2020?

Wijkcentrale Rivierenbuurt

Met de aanwezige maatschappelijke partijen en het Gebiedsondersteuningsnetwerk (GON) werken we aan de inclusieve samenleving door verbinding, activering en het stimuleren van initiatieven. De Wijkcentrale is de start van een intensieve samenwerking tussen het WIJ-team, Dig050, MFC de Stroming, Maatschappelijke Participatie, Kansen in Kaart, DMO, het GON en het gebiedsteam. We beogen een sterke positieve impuls te geven aan collectieve preventieve voorzieningen en de leefbaarheid in het gebied. Doelstellingen zijn het tegengaan van eenzaamheid bij ouderen, bestrijden van armoede, positieve gezondheid en leefstijlverandering, en verminderen van leerachterstanden. Hiermee dragen we enerzijds bij aan een positief perspectief voor bewoners, en anderzijds aan het beter samenwerken binnen het sociaal domein in dit gebied. De ontwikkeling en samenwerking gaan we monitoren en evalueren.

Wijkvernieuwing en Wijkdeal De Wijert

De Wijkdeal De Wijert is het begrip geworden waarop bewoners, ondernemers, instellingen en de gemeente gezamenlijk met de toekomst van de wijk aan het werk zijn. Op basis van de Wijkdeal wordt in De Wijert gewerkt aan een integrale strategie en bijbehorend wijkprogramma met alle betrokken partijen om de

opgaven in de wijk van oplossingen te voorzien. In de Wijkdeal De Wijert is de agenda van de wijk door de wijk weergegeven in de taal van de wijk. Dit is gedaan in vijf thema's: Groen en buiten zijn; Verkeer en infrastructuur; Bouw en Duurzaamheid; Meedoen en samen zijn; Cultuur en historie. De hele agenda wordt in samenhang uitgevoerd, samen met bewoners, scholen, woningcorporaties, ondernemers, gemeente en andere partijen in de wijk. Voor de prioritering binnen de agenda wordt er gestemd en goed afgestemd.

Aan vergroening en klimaatadaptieve maatregelen, zoals verminderen van stenen en meer biodiversiteit, wordt samen met bewoners en ondernemers vormgegeven. Het leer-werkbedrijf SWO heeft hierin een grote rol. Opdrachten komen van bewoners, de uitvoering gebeurt door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zij volgen een begeleid leren traject met een baangarantie bij een succesvolle afsluiting.

Er is een wijkenergievisie vastgesteld, bewoners, corporaties en vastgoedeigenaren werken van daaruit aan een uitvoeringsplan. De vraag naar een verandering in de parkeer- en verkeerssituatie in de wijk gaan we samen met bewoners en scholen beantwoorden. Hierbij werken we zoveel mogelijk aan innovatieve en samenhangende oplossingen, waarin we kansen benutten van werkzaamheden in het gebied. Waar het kan veranderen straatprofielen naar groene leefstraten.

Binnen de Wijkdeal zijn we in het kader van de wijkvernieuwing ook de sociale opgaven aan het uitwerken. Er is een actief netwerk ontstaan van professionals en bewoners om de ontwikkelingskansen van de jeugd te versterken. Opgaven rond ouder worden, doorbreken van de armoede en aandacht voor kwetsbare inwoners zijn opgaven waar instellingen, ondernemers, woningcorporaties, gemeente en bewoners samen in op trekken. Zie ook [Programma Wonen](#).

Op de Werkplaats Wijkdeal de Wijert worden de visies samengesteld, plannen bedacht, en tot uitvoering gebracht. Zie ook www.wijkdealdewijert.nl

Corpus den Hoorn en Hoornse wijken

Samen met belanghebbenden willen we in Corpus den Hoorn een agenda samenstellen die als routekaart van de wijk kan dienen. Binnen dit proces willen we de verbinding tussen partijen en initiatieven stimuleren. Partners hierbij zijn naast de bewoners: het WIJ-team, corporaties, ondernemers, scholen en Semmelstee. De resultaten van de wijkvernieuwing in Corpus willen we daarmee bestendigen, en afglijden voorkomen en verbeteren waar nodig. We willen een gebied waarin de Semmelstee functioneert als sociaal-culturele voorziening die door alle bewoners uit dit gebied kan worden gebruikt.

Ook de aanwezigheid van het Sportknooppunt Corpus gaan we in samenwerking met Sport benutten als kans om - bij jong en oud - Healthy ageing te bevorderen door het aanbieden van een programma voor een gezonde leefstijl. De sportparkmanager creëert een aanbod met en voor de wijk, dat sportief, gezond, sociaal en aantrekkelijk is. Een open sportpark, als verlengstuk van de wijk, kan als ontmoetingsplaats dienen voor plezier en bewegen, maar ook voor dagbesteding, vrijwilligersplekken en huiswerkondersteuning. De ideeën zullen door de buurt en de verenigingen samen worden bedacht en gerealiseerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Opzetten van een intensieve samenwerking binnen het sociaal domein in de Rivierenbuurt en ook met de Wijkcentrale;
- Realiseren uitkomsten van Wijkdeal De Wijert;
- Doorontwikkeling van het wijkvernieuwingsplan De Wijert, aansluitend bij de thema's van de Wijkdeal;
- Samenstellen van een gezamenlijke agenda voor Corpus den Hoorn, met een focus op gezondheid en een gezonde leefstijl;

- Met het Wijkwethoudersbudget kansen benutten, initiatieven stimuleren en ondersteunen waar deze ontstaan en knelpunten op te lossen waar dat nodig is, met een nadruk op de kwaliteit van groen en de leefkwaliteit van wijken. We doen dit in nauwe samenwerking met alle in de wijken actieve partijen.

Oost

Wijken en buurten

Beijum, Noorderhoogebrug, De Hunze, Van Starckenborgh, Drielanden, Ruischerwaard, Zilvermeer, Lewenborg, Oosterhoogebrug, Ulgersmaborg, Noorddijk, Ruischerbrug, Middelbert, Engelbert, Euvelgunne, Meerstad. Dit gebied heeft twee WIJ-teams: [WIJ Beijum](#) en [WIJ Lewenborg](#).

Hoe staan we ervoor?

In Oost zijn het de grote woonwijken Lewenborg en Beijum die zich duidelijk onderscheiden van de verspreid liggende dorpen en nieuwbouwwijken in dit gebied. Daar waar de dorpen en nieuwbouwwijken overwegend goede scores halen is dat in Beijum en Lewenborg niet het geval. In beide wijken is vooral de kwaliteit van leven een aandachtspunt. Dat betekent dat relatief veel bewoners moeite hebben met rondkomen; armoede is een prominent thema in beide wijken. Op het gebied van opgroeien (onderwijsvaardigheden, sociale ontplooiing) is er ook sprake van achterstand. Voor Lewenborg komt daarbij dat meedoen aan de samenleving voor veel bewoners niet vanzelfsprekend is. De ontwikkeling in de afgelopen twee jaren laat zien de kwaliteit van leven in al zijn facetten duidelijk is verbeterd. De bevolkingssamenstelling in Beijum en Lewenborg is redelijk vergelijkbaar; er wonen veel kinderen in de leeftijd 0-17 jaar en veel gezinshouders. Het aantal 65-plussers is in de afgelopen jaren gegroeid.

De beoordeling van het beheer en onderhoud van de openbare ruimte in Beijum en Lewenborg was traditioneel laag. Hierin is in de afgelopen jaren duidelijk verbetering gekomen. De laatste twee jaren zet deze verbetering zich voort in Beijum. Vooral verloedering en vandalisme is flink teruggedrongen. Voor Lewenborg en de overige wijken in Oost, met name in de Meerdorpen, is de waardering voor het onderhoud en beheer gedaald. De kwaliteit van de sociale leefomgeving is in Beijum en Lewenborg in de afgelopen tien jaren verbeterd; dit geldt vooral voor het onderdeel veiligheid. De recente ontwikkeling laat zien dat deze trend zich in Beijum doorzet. Dat geldt niet voor Lewenborg en de overige wijken en dorpen in Oost waar een lichte daling zichtbaar is.

Over de dorpen en nieuwbouwwijken in Oost kan verder worden vastgesteld dat ze er goed voorstaan, ondanks de grote verschillen in bebouwing. In al deze gebieden geldt wel dat de beoordeling van het voorzieningenniveau laag is en dat de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van deze gebieden door bewoners ook laag worden beoordeeld. Meer over Beijum, Lewenborg en de andere wijken is terug te vinden in de nieuwe [Wijkpassen](#).

Wat willen we bereiken in 2020?

Integrale structurele aanpak armoede, gericht op preventie en armoedebestrijding.

In 2018 is een plan van aanpak opgesteld voor de uitvoering van de pilot Kansrijk Oost: een integrale aanpak op maat voor twintig huishoudens waarbij in de uitvoering nauw wordt samengewerkt met WIJ en inzet van ervaringsdeskundigen en buddy's. De uitvoering van deze pilot is gestart in 2019 en wordt voortgezet tot april 2020. Op basis van evaluatie wordt bepaald wat een wenselijke structurele aanpak is en wat hiervoor nodig is.

De Oude Bieb Lewenburg

Een belangrijke organisatie in de wijk Lewenburg is de Oude Bieb. De oude Bieb is ontstaan vanuit een bewonersinitiatief en functioneert als een laagdrempelige voorziening in de wijk met onder andere een huiskamerfunctie en een kringloopwinkel. Het biedt bewoners de mogelijkheid elkaar te ontmoeten, vrijwilligerswerk te doen en in sommige gevallen door te stromen naar werk. In 2018 is gestart met het project Proeftuin gezamenlijk met 'Samen Beter'. Dit project is gericht op het transformeren van reguliere zorg naar informele zorg. De Oude Bieb is gehuisvest in een pand van Lefier waar nieuwbouw is gepland vanaf april 2020. Er wordt gezocht naar een nieuwe locatie voor de Oude Bieb. De Oude Bieb werkt in samenspraak met de gemeente en het GON aan een toekomstperspectief voor een duurzame ontwikkeling van de Oude Bieb.

Positief opgroeien, vergroten perspectief jeugd en Lewenburg XL

We hebben aandacht voor de jeugd in Lewenburg. In Lewenburg voeren we het wijkplan Lewenburg XL uit voor een vreedzame wijk, een samenwerking van scholen, kinderopvangorganisaties, WIJ Lewenburg en gemeente. Pijlers in dit wijkplan zijn: kansrijk; veiligheid; en gezondheid. Doel is het voorkomen en tegengaan van achterstand in de leeftijdscategorie 0-2 jaar, voorkomen van jongerenoverlast en vergroten van het perspectief van jeugd voor de leeftijdscategorie 13-23 jaar. Scholencomplex Kluiverboom in Lewenburg heeft een huiskamer ontwikkeld. Deze huiskamer wordt verder ontwikkeld tot een 'campus' voor na schooltijd, een veilige plek voor jongeren voor huiswerk en ontwikkelen sociale vaardigheden. Ook vanuit WIJ Lewenburg is een huiskamer opgezet. Daarnaast wordt de methodiek Plus, Min, Mee in samenwerking met de politie, WIJ en Veiligheidshuis, ingezet voor de aanpak van jeugdoverlast.

Voor het begeleiden van Caraïbische Nederlanders is in 2016 een aanpak gestart voor onder andere re-integratie naar opleiding/werk en cultuurspecifieke arbeids- en vaardigheidstraining. In 2020 wordt bekeken hoe de aanpak zich verder ontwikkeld en verbreed kan worden naar andere wijken en hoe meer ingezet kan worden op preventie.

In 2020 starten we de voorbereiding van wijkvernieuwingsplannen voor Lewenburg. Hierbij zijn de pijlers uit het wijkplan Lewenburg XL, de ruimtelijke kwaliteit van de woonomgeving en duurzaamheid de belangrijkste opgaves.

Wijkvernieuwing Beijum

In 2019 is gewerkt aan een uitvoeringsprogramma voor de wijkvernieuwing in Beijum. In het uitvoeringsprogramma wordt ingezet op een integrale aanpak van alle disciplines, een bundeling van maatregelen en een sterke samenwerking van partijen. Daarnaast is een onderzoek uitgevoerd naar de detailhandel in Beijum en zijn vraag en aanbod van voorzieningen in beeld gebracht. Fysieke maatregelen in de openbare ruimte zijn de motor voor de sociale opgave. Een aanpak die gericht is op meedoen, gezondheid, participatie en moet leiden tot meer zelfredzaamheid.

In 2020 wordt gezamenlijk met diverse partijen in de wijk, zoals bewoners, woningcorporaties, ondernemers, scholen en buurtaccommodaties het uitvoeringsprogramma verder uitgewerkt en uitgevoerd. Belangrijke onderdelen in het uitvoeringsprogramma zijn: versterken en verbreden van het Wijkplatform; doorzetten en evalueren pilot kansrijk Oost; uitwerken Positief opgroeien; opzetten wijkbedrijf; uitwerken plan voor een beter gebruik van de diverse accommodaties in de wijk; doorzetten Heerdenaanpak; uitvoeren actieplan openbare ruimte; en uitwerken van een stedenbouwkundig plan met daarin specifiek een aanpak voor de Wibenaheerd, Nijesteinheerd, winkelplein Oost en winkelplein West. Zie ook [Programma Wonen](#).

Oosterhoogebrug

In Oosterhoogebrug is al enige tijd een haalbaarheidsonderzoek in voorbereiding naar nieuwe huisvesting inclusief gymzaal van wijkcentrum De Schakel, in samenwerking met de Oosterhoogebrug-school. Het is onderdeel van een herinrichting van het gebied rond de bestaande supermarkt. In mei 2019 is gestart met het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek naar potentiële locaties voor de nieuwbouw. Afhankelijk van het resultaat van het haalbaarheidsonderzoek kan in 2020 het ontwerptraject starten voor de nieuwbouw van de Schakel.

Kunst en Cultuur in de wijk

In Lewenborg is in 2019 een cultuuraanjager aangesteld die de vraag op het gebied van kunst en cultuur in Lewenborg ophaalt. Opgave is om gezamenlijk met de cultuuraanjager en 'artistiek leiders' en de wijk een programma voor kunst en cultuur uit te werken. Hierbij zijn de in de wijk aanwezige clubs de basis. Het programma moet verbindend zijn in het laten participeren van alle bewoners in Lewenborg. Er wordt dus ook samengewerkt met Golvend Lewenborg. Het voornemen is om ook voor Beijum een cultuuraanjager aan te stellen.

Golvend Lewenborg, experiment van democratische vernieuwing en bewonersparticipatie

In Lewenborg is Golvend Lewenborg ontstaan uit betrokken en actieve bewoners. Het experiment verloopt nu al 4 jaar succesvol. Bijeenkomsten worden goed bezocht en er zijn mooie initiatieven zoals een buurtcamping gestart. Op basis van de evaluatie wordt bepaald wat de plannen zijn voor 2020.

Verbeteren ruimtelijke woonomgeving

In meerdere wijken zijn er groepen vrijwilligers die bijdragen aan het groenonderhoud. Zowel in Lewenborg als in Beijum is de openbare ruimte in een aantal gebieden verrommeld als gevolg van uitbreiding van tuinen in openbare ruimte. Vanuit [Stadsbeheer](#) is de uitvoering van een pilot in Lewenborg rondom illegaal in gebruik genomen grond in voorbereiding. Daarnaast is in samenwerking met bewoners in Beijum en Lewenborg een traject gestart met transformatie van speelvoorzieningen. Dit traject wordt in 2020 doorgezet.

Inrichting Kardingengebied

Vanuit [Bewegende Stad](#) is het initiatief gestart om te kijken hoe we met aanpassingen het Kardingengebied optimaal in kunnen richten. Op basis van input van bewoners, sportinstellingen, ondernemers en overige organisaties in de omliggende wijken is een lijst met ideeën en voorstellen voor aanpassingen opgesteld. In 2020 wordt bepaald welke uitgevoerd kunnen worden. Vanuit de [Bewegende Stad](#) wordt aan de voet van de Kardingheuevel een inrichtingsplan voor een buitenfitness uitgewerkt.

Meerstad

Er is een voorzieningenvisie voor Meerstad. Deze voorzieningenvisie wordt in 2019 geactualiseerd. Opgave is het realiseren van een samenhangend aanbod van voorzieningen die zijn afgestemd met bewoners, gebruikers, gemeente en Bureau Meerstad. De ambitie is uitgesproken om Meerstad de duurzaamste en gezondste wijk van Groningen te laten zijn.

MEER-dorpen

In Engelbert spelen een aantal ontwikkelingen, zoals de gevolgen van nieuwbouw voor Meerstad, de nieuwbouw van een school, verbetering van het sportcomplex en de verkeerssituatie. De belangenvereniging Meerdorpen is in 2019 een traject gestart voor het herzien van de dorpsvisie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met partners in de wijk uitvoeren van Lewenborg XL;
- Uitvoeren van de pilot Kansrijk Oost, de vernieuwde aanpak armoede. In Beijum is dit onderdeel van de wijkvernieuwing;
- Ondersteunen van initiatieven gericht op het vergroten van het perspectief zoals de Oude Bieb en Wijkilde en gezamenlijk met partners in de wijk ontwikkelen van nieuwe initiatieven;
- Doorontwikkeling en uitvoering van wijkvernieuwing Beijum;
- Heerdenaanpak continueren;
- Bewonersparticipatie: ontwikkelen en ondersteunen van buurtinitiatieven zoals Golvend Lewenborg, de Oude Bieb, Meerstad en dorpsvisie Engelbert.

West

Wijken en buurten

Hoogkerk, Gravenburg, Leegkerk, Reitdiep, Dorkwerd, De Held, Buitenhof, Vinkhuizen, Selwerd, Paddepoel, Tuinwijk. In het gebied opereren drie WIJ-teams: [WIJ Hoogkerk](#), [WIJ Vinkhuizen](#) en [WIJ Selwerd](#).

Hoe staan we ervoor?

De grotere woonwijken in West (Vinkhuizen, Paddepoel en Selwerd) kenmerken zich allemaal door een sterk vergrijsde bevolkingsopbouw. Dit geldt ook voor het dorp Hoogkerk. In Vinkhuizen, Paddepoel en Hoogkerk zijn in de afgelopen twintig jaren flinke wijkvernieuwingsingrepen gepleegd waardoor deze wijken een grote diversiteit in de woningvoorraad hebben gekregen. In Selwerd is de wijkvernieuwing Sunny Selwerd recent gestart waarvoor *Healthy Ageing* uitgangspunt vormt voor de te behalen doelen.

In de wijkkompassen van Vinkhuizen, Paddepoel en Selwerd valt op dat ze veel gemeen hebben. Niet zo verwonderlijk, want deze wijken zijn allen gebouwd in de periode eind jaren 1950 - eind jaren 1960. Veel oorspronkelijk eerste bewoners wonen er nog steeds, wat ook de vergrijzing verklaard. De beoordeling van de kwaliteit van leven vraagt de nodige aandacht. Het gaat daarbij om problemen met rondkomen, meedoen, opgroeien en gezondheid. Ook de ontwikkeling van deze wijken in de afgelopen twee jaren laat zien dat aandacht hiervoor nog steeds actueel is.

Voor de overige wijken valt op dat Tuinwijk een flinke transformatie heeft ondergaan na de wijkvernieuwingsingrepen in de periode 2000-2010. Was het voorheen een wijk 'onder aan de ladder', nu is het een wijk die op bijna alle punten goed beoordeeld wordt. Die goede beoordeling geldt tevens voor alle nieuwbouwwijken (de Buitenhof, de Held, Gravenburg en Reitdiep). De enige uitzondering is dat daar zowel de maatschappelijke als sociaal-culturele voorzieningen laag beoordeeld worden.

Meer over de wijken is terug te vinden in de nieuwe [Wijkkompassen](#).

Wat willen we bereiken in 2020?

Wijkvernieuwing Sunny Selwerd

Vijf jaar geleden is de wijkverbetering in Selwerd langs drie sporen gestart. De gewenste fysieke wijkvernieuwing heeft als gevolg van corporatieve plannen en ambitie inmiddels ook een stevig vervolg gekregen. *Healthy Ageing* vormt de rode draad in de aanpak. Een aanpak die samen met het Wijkbedrijf, het bewonersplatform, corporaties, instellingen in de wijk en kennisinstellingen in de stad (RUG en UMCG) is vormgegeven.

De uitvoering van Sunny Selwerd krijgt inmiddels vorm en in 2020 zal rondom het winkelcentrum ook de eerste fysieke wijkvernieuwing zichtbaar worden. Binnen het programma gelden verkeer, klimaatadaptatie

en energie als belangrijke ingrediënten om de woon- en leefkwaliteit voor de bewoners te verbeteren. Duurzaamheid en energietransitie vormen zowel op sociaal als fysiek gebied de kans om in Selwerd achterstanden om te buigen in een sprong vooruit. Er wordt in de uitvoering van alle plannen gekeken naar koppelkansen: herinrichting groen (beweging/ontmoeting/recreatie), parkeren/verkeersveiligheid en leefstraten in combinatie met sociale interventies voor de wijk.

Bewoners hebben de afgelopen jaren intensief gewerkt aan de opzet van het Wijkbedrijf Selwerd. Inmiddels zijn daar tientallen bewoners actief die betrokken zijn bij een veelvoud aan initiatieven en projecten in de wijk. Het wijkbedrijf is uitgegroeid tot een stevige basis waaruit de gemeente en corporaties de wijkvernieuwing verder vorm willen geven door middel van vernieuwende projecten die zorgen voor een doorbraak in de armoedeaanpak in verbinding met [Programma Wonen](#). Veel aandacht gaat uit naar de mogelijkheden om werk in de wijk te creëren. Zie ook [werk en inkomen](#).

Centrumzone Paddepoel/Co-creatie

In winkelcentrum Paddepoel ligt de komende jaren de meest integrale opgave voor de wijk: een vitaal hart van de wijk, met een aantrekkelijk winkel-, woon- en verblijfsklimaat voor jong en oud; goede en veilige verbindingen met de wijk en de daar aanwezige functies (waaronder de vensterschool). Hierbij wordt bijzondere waarde gehecht aan een groene en autoluwe inrichting. Deze gebiedsontwikkeling biedt ook kansen op duurzame verbeteringen in zowel fysiek als sociaal opzicht. Daarnaast draagt de herinrichting van het winkelcentrum bij aan een gezondere leefstijl.

De wijk startte drie jaar geleden het initiatief co-creatie Paddepoel als nieuw gespreks- en uitvoeringsplatform in de wijk. Een themagroep houdt zich bezig met de ontwikkeling van de centrumzone. De wijk heeft daarnaast initiatief genomen om bestaande en nieuwe sociale verbanden te versterken. Dit doen ze door het aanleggen van een fysieke verbinding tussen een woonlocatie en een buurtrestaurant, maar ook door groepen te faciliteren die vanuit de wijk zelf de grotere thema's in de wijk (armoede, eenzaamheid, opgroeien) oppakken.

Ondanks de intensieve wijkvernieuwingsaanpak kent Paddepoel nog altijd de nodige sociale problematiek. De laatste jaren is dit zichtbaar in de vorm van jongerenoverlast welke in belangrijke mate ontstaat door problematische gezinssituaties. Onder het programma [positief opgroeien](#) werken alle partijen hierin samen. In 2020 starten we de voorbereiding voor nieuwe wijkvernieuwingsplannen voor Paddepoel. Hierin vormt de energieopgave in relatie met de eerder genoemde thema's leefbaarheid en klimaatadaptatie de grootste opgave.

Vinkhuizen laat niet los

In de meerjarige wijkaanpak 'Vinkhuizen laat niet los' wordt door bewoners, WIJ-team en gemeente samengewerkt aan eigenwijkse oplossingen voor Vinkhuizen. De wijk kent een hoge organisatiegraad en veel actieve bewoners die zich inzetten voor de wijk en eigen buurt. Met deze partijen samen geven we 'Vinkhuizen laat niet los' verder vorm. Het is een aanpak waarin we met verschillende programma's samenwerken op buurt- en straatniveau. Er zijn nog steeds zorgen over de sociaaleconomische situatie en het veiligheidsgevoel van een aanzienlijk deel van de wijk. Daarom gaan we ons in 2020 voorbereiden voor de wijkvernieuwing Vinkhuizen. Samen met de energieopgave zijn dit hier de belangrijkste ingrediënten voor.

Woningbouw aan de Travertijnstraat en onze plannen voor de Westelijke ringweg geven wij zo vorm dat ze bijdragen aan de fysieke én sociale opgaven in Vinkhuizen.

Bewonersbeheer Tuinwijk

Oude en nieuwe bewoners voelen zich betrokken bij de buurt. Een bewonersgroep draagt bij aan het onderhoud van de stoepen en het groen en er zijn vrijwilligers die het beheer van het buurtcentrum Tuinpad ondersteunen.

Wijken met een hart (Reitdiep, De Held, Buitenhof en Gravenburg)

Reitdiep heeft met haar haven, school en (winkel-)voorzieningen een eigen karakter. Het door de wijk zelf gestichte en gerunde wijklokaal is een mooi voorbeeld van nieuw partnerschap in en tussen de wijk en de gemeente. De co-creatie rondom de festivallocatie heeft deze samenwerking een vervolg gegeven. Op deze weg willen we ook samen met de andere wijken zoeken naar kansen om betrokkenheid en verantwoordelijkheid verder uit te bouwen. In Gravenburg, de Held en Buitenhof vormen verkeersvraagstukken daarin een prominent aandachtspunt. We willen creatief meedenken met de wijk om daar vanuit onze programma's duurzame oplossingen voor te vinden. De start van de ontwikkeling van het gebied 'De Held 3' geeft mogelijkheden om de lang uitgestelde verkeersstructuur in dit gebied af te maken en opnieuw te kijken naar het voorzieningenniveau in dit deel van de stad.

Hoogkerk

Hoogkerk kent een stevige participatietraditie. Met de bewoners van Hoogkerk geven we deze traditie een nieuwe impuls. De wijk neemt zelf veel initiatief op het gebied van sport, recreatie en verkeer. Door met elkaar in gesprek te zijn, zien wij dat de belangen van de wijk, de gemeente en initiatieven van derden vroegtijdig tot afstemming leiden. Op deze wijze zien wij dat co-creatie de nieuwe werkwijze is geworden. De dorpschaal en betrokkenheid zien wij als een kwaliteit die zowel voor de gemeente als voor de bewoners van Hoogkerk blijft werken. De zorg rondom jeugd en opvoeding is een grote opgave in de wijk. Hier willen wij in 2020 vanuit dezelfde samenwerking nieuwe impulsen voor zoeken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Faciliteren initiatieven Co-creatie Paddepoel. Co-creatie kiezen wij als uitgangspunt voor onze werkzaamheden in de wijk;
- Voorbereiding renovatie Winkelcentrum Paddepoel met aansluiting op wijk-, sport- en vensterschoolomgeving.
- Uitvoering Positief Opgroeien programma in het gebied Paddepoel, Selwerd, Tuinwijk;
- Aanleg warmtenet en uitvoering wijkenergieplan in Paddepoel en Selwerd;
- Voorbereidingen starten voor de wijkvernieuwing Paddepoel en Vinkhuizen;
- Aanpak Vinkhuizen laat niet los borgen in gemeentelijke programma's;
- Uitvoering, doorontwikkeling en monitoring van Wijkvernieuwing Selwerd;
- Faciliteren van het uitbreiden van de rol en functie van het Wijkbedrijf in Selwerd;
- Doorontwikkeling zelfbeheer Tuinwijk;
- Ontwikkeling Travertijnstraat en plannen Westelijke ringweg als katalysator gebruiken om sociaaleconomische en veiligheidsvraagstukken in Vinkhuizen aan te pakken;
- Eigenaarschap en wijkverantwoordelijkheid in Reitdiep, De Held, Gravenburg en Buitenhof verder uitbouwen;
- Opstellen gebiedsvisie Ruskeveenseplas in combinatie met ontwikkeling Suikerunieterrein;
- Opstellen verkeersvisie voor Noordwestelijk deel van de gemeente waarin grotere vraagstukken (verkeersontsluiting Suikerterrein, de Held 3 en Westelijke Ringweg) staan opgenomen.

Haren

Dorpen

Haren, Glimmen, Noordlaren, Onnen. Het gebiedsteam Haren is op 1 januari 2019 gestart. Het Toegangsteam, CJG en Torion zijn onderdeel geworden van de WIJ-organisatie: [WIJ Haren](#) is aan het Raadhuisplein te vinden.

Hoe staan we ervoor?

De vier dorpen die tot 1 januari 2019 samen de gemeente Haren vormden (Haren, Glimmen, Onnen, Noordlaren), kenmerken zich door een vitale gemeenschap. Veel inwoners zetten zich vrijwillig in voor de gemeenschap of voor de eigen woon- en leefomgeving. Haren kent een hoge grijze en hoge groene druk: er zijn relatief veel ouderen en jongeren onder de 18 jaar. De woon- en leefkwaliteit van de vier dorpen wordt hoog gewaardeerd. Mensen wonen graag in hun dorp. Het groene karakter, de natuur en landschappelijke waarden, worden door de inwoners zeer op prijs gesteld. Ook voelen inwoners zich er over het algemeen veilig. Sociaal-maatschappelijke problemen zijn er nauwelijks in de dorpen.

De leefbaarheid van met name de kleinere dorpen Glimmen, Onnen en Noordlaren is met het langzamerhand verdwijnen van voorzieningen (onder andere winkels, kerken en scholen) een blijvend aandachtspunt. Ook is het openbaar vervoer in deze dorpen een belangrijk vraagstuk; bewoners maken zich zorgen over het voortbestaan hiervan. De dorpshuizen en sportvelden zijn belangrijke ontmoetingsplaatsen voor inwoners van de dorpen. Maatschappelijke betrokkenheid en activiteit is hier dan ook hoog. Met uitzondering van de wijk Oosterhaar is er voor het dorp Haren geen vereniging dorpsbelangen. De kwaliteit van onderhoud van de openbare ruimte wordt in het hele gebied zeer laag beoordeeld. Meer informatie over Haren, Oosterhaar en de kleine dorpen is terug te vinden in de nieuwe [Wijkkompassen](#).

Wat willen we bereiken in 2020?

Gebiedsopgave Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren

In 2019 zijn er voor het hele gebied drie overkoepelende en integrale opgaven geformuleerd op basis van vele gesprekken, kennismakingsbijeenkomsten, het wijkkompas, vragen, klachten en wensen.

- Behoud en versterken van leefkwaliteit van het gebied Haren;
- Harmonisatie, met ruimte voor gedifferentieerd afwegingskader en beleidsontwikkeling voor het gebied Haren binnen de gemeente Groningen;
- Behoud en het stimuleren van de betrokkenheid bij de eigen leefomgeving.

Inwoners van het gebied hechten grote waarde aan het behoud van sociaal-maatschappelijke en culturele voorzieningen. Ten aanzien van de visieontwikkeling van het maatschappelijk en gemeentelijk vastgoed is er rekening gehouden met de schaal en de eigenheid van het gebied. Dit is inclusief een plan van aanpak met betrekking tot de verduurzaming van buurt- en dorpshuizen. Daarnaast zetten we in op het behoud van de sociale infrastructuur in samenwerking met de relevante lokale partners, in het bijzonder de culturele infrastructuur.

Omgevingsvisie

De omgevingsvisie van de voormalige gemeente Groningen (The Next City) is geactualiseerd en aangevuld met de specifieke opgaven in het landelijk gebied. Dit doen we in samenwerking met bewoners, instanties en verenigingen en andere stakeholders binnen het gebied. Tevens onderzoeken we hoe het landelijk gebied en de kracht van de dorpskernen effect kan hebben op de ontwikkeling van de nieuwe gemeente in zijn totaliteit.

Harmonisatie

De harmonisatie na de herindeling gaat het tweede jaar in. Eind 2020 is dit proces afgerond, en de wet- en regelgeving geharmoniseerd mét inachtneming van de kleinschaligheid in het buitengebied. Gezien de compactheid, kwaliteit en kracht van het gebied is Haren zeer geschikt voor het leveren van een bijdrage in de vorm van pilots en experimenten op de thema's in de omgevingsvisie en het [coalitieakkoord](#).

Dorp Haren

We geven binnen het programma [Economie en werkgelegenheid](#) samen met betrokken partijen een vervolg aan de ontwikkeling van de centrumvisie. In 2019 heeft een schouw plaatsgevonden en met de uitvoering hiervan is een aanvang gemaakt. Hierbij staan leefkwaliteit, aantrekkelijkheid en ondernemerschap in het centrum van het dorp Haren centraal.

In Oosterhaar is de nieuwbouw op het Anjerplein enige tijd geleden gerealiseerd. Om de kwaliteit van het gebied rondom het plein te optimaliseren vraagt de inrichting van openbare ruimte onze aandacht. We organiseren een schouw, pakken kleine knelpunten op en we optimaliseren de openbare ruimte van het Anjerplein.

Dorpskernen

In de kleine kernen Glimmen, Noordlaren en Onnen zijn er steeds minder voorzieningen. Winkels, scholen en kerken sluiten. Het behoud van buurt- en dorpshuizen én het faciliteren van initiatieven die de leefkwaliteit ten goede komen zijn daarom des te belangrijker. Het dorpswethoudersbudget zetten we in voor het ondersteunen en aanjagen van initiatieven op het gebied van de leefomgeving en de kwaliteit.

Wijk- en dorpsvisies

In de 'dorpsvisie Glimmen 2018-2043' hebben bewoners aangegeven wat zij belangrijk vinden voor de leefbaarheid van hun dorp. Drie speerpunten zijn: betaalbaar en gedifferentieerd woningaanbod; in stand houden van bereikbaarheid en mobiliteit; en duurzaamheid. We zorgen er voor dat deze speerpunten op de verschillende agenda's staan. Samen met de betrokken partijen zetten we het gesprek voort omtrent de energietransitie.

In het voorjaar 2019 heeft Noordlaren het Dorpsontwikkelingsplan 2019 vastgesteld. Belangrijke elementen in dit plan zijn behoud en versterking van de cultuur-historische en landschappelijke waarden en het in stand houden van de bereikbaarheid en mobiliteit in het dorp. In 2020 werkt het dorp in overleg het dorpsontwikkelingsplan verder uit in meerjarige uitvoeringsopgaven. In Onnen wordt door de inwoners een dorpsvisie ontwikkeld. Voor Oosterhaar en Haren centrum/west gaan we starten met het ontwikkelen van wijkvisies.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Initiatieven van inwoners stimuleren en faciliteren;
- In het kader van de harmonisering bijdragen aan het DNA van de nieuwe gemeente;
- Het faciliteren van het ontwikkelen van wijk- en dorpsvisies;
- Het inrichten van de lokale overheidsparticipatie in het gebied. Realiseren van een vorm van meedenken en inspraak die aansluit op onder andere StadAdviseert.

Ten Boer Dorpen

Ten Boer, Ten Post, Garmerwolde, Thesinge, Woltersum, Sint Annen, Lellens, Wittewierum en Winneweer. In het gebied is in 2018 gestart met een gebiedsteam. Het sociaal team De Deel is onderdeel geworden van de WIJ-organisatie: [WIJ Ten Boer](#).

Hoe staan we ervoor?

Ten Boer kent negen dorpen waarvan het dorp Ten Boer de duidelijke kern vormt. Tussen de dorpen ligt een open agrarisch landschap met bijbehorende agrarische bedrijven. Uit de burgerpeiling van 2016 bleek dat meer dan 95 procent van de inwoners het prettig vindt om in het dorp te wonen. Bijna iedereen voelt zich thuis en weinig inwoners zouden snel weggaan uit het dorp. Ook voelen bijna alle inwoners zich in het algemeen veilig in hun dorp. Deze uitkomsten uit de burgerpeiling 2016 komen ook naar voren in de gemeentelijke wijkenquête die in 2018 in Ten Boer is gehouden.

De bevolkingssamenstelling van Ten Boer kent een hoge groene en grijze druk; dat betekent dat ouderen (65-plussers) en jongeren (0-17 jaar) duidelijk zijn oververtegenwoordigd. De beoordeling van het beheer en onderhoud van de openbare ruimte in Ten Boer blijft achter bij het gemeentelijk gemiddelde. Wel zijn de bewoners tevreden over het schoonhouden in Ten Boer. Verkeersonveilige situaties worden ook waargenomen door de bewoners van Ten Boer; 60% van de bewoners heeft in 2016 aangegeven dat dit geregeld voorkomt. Veel inwoners vinden dat hun dorp de afgelopen jaren achteruit is gegaan; de aardbevingsproblematiek zal hierin een rol spelen. Dit zien we ook terug in de relatief grote groep bewoners die een gebrek aan hulp of advies ervaren.

De bewoners in de dorpen in Ten Boer zijn kritisch op het niveau van de voorzieningen. Vooral de tevredenheid over winkels voor dagelijkse boodschappen, het openbaar vervoer en ontmoetingsplekken/jongerenvoorzieningen ligt lager dan het gemeentelijk gemiddelde. Over het algemeen ervaren de meeste bewoners weinig belemmeringen om deel te nemen aan de maatschappij. De dorpen kennen een bloeiend verenigingsleven. De bereidheid van de inwoners om zich in te zetten voor hun dorp is groot. Vaak via de dorpsverenigingen en de dorpshuizen. Dit draagt bij aan de kwaliteit van samenleven in de dorpen van Ten Boer. Meer informatie over Ten Boer is terug te vinden in de nieuwe [Wijkcompassen](#).

Wat willen we bereiken in 2020?

Harmonisatie

De harmonisatie van het beleid van de drie voormalige gemeenten gaat na de herindeling de tweede fase in. Vanuit Ten Boer en Haren hebben we hier speciaal aandacht voor. Aandacht voor de specifieke maat en schaal, het behouden van kenmerkende waarden, vrijwilligersinzet en betrokkenheid van mensen, vraagt om differentiatie in beleid.

Dorpsvernieuwing en versterking

De dorpen Ten Post, Woltersum en Ten Boer hebben als gevolg van de aardbevingsproblematiek te maken met een grote opgave voor versterking. Sloop en nieuwbouw is een onderdeel van de oplossing. We pakken dat gebiedsgericht aan, waarbij verduurzaming en investeringen in leefbaarheid essentieel zijn. Dit is ingebed in een proces van dorpsvernieuwing met als beoogd effect dat de dorpen hier sterker uitkomen. We creëren ruimte om elkaar te ontmoeten en behouden de sfeer en het karakter van het dorp en waar nodig verbeteren we dit. Met het kabinet zijn afspraken gemaakt over de bekostiging van de versterking. In het Nationaal Programma Groningen zijn hiervoor budgetten beschikbaar.

Samenwerking dorpen en gemeente

Samenwerkende, leefbare plattelandsdorpen in het gebied Ten Boer zien wij als belangrijk speerpunt. De zeven dorpsbelangenverenigingen hebben zich in 2019 verenigd in een Dorpenoverleg om te kunnen

fungeren als gesprekspartner van en voor het gebied. Zo zetten ze zich samen in voor de leefbaarheid en het voorzieningenniveau in de dorpen. Als gebiedsteam van de gemeente willen we nabij en benaderbaar zijn en een constructieve samenwerking met de dorpen ontwikkelen. Daarbij hoort dat we initiatieven en ideeën van bewoners waarderen, aanmoedigen en mogelijk maken.

Kind- en jeugdwerk

We willen dat de kinderen en jongeren positief opgroeien in de dorpen van Ten Boer. Immers, investeren in de jeugd is investeren in de toekomst van de dorpsgemeenschappen. Veel van de activiteiten voor jongeren worden door vrijwilligers georganiseerd. Dit willen we graag zo houden en ondersteunen.

Doorbraakproject

In de loop van 2019 is gestart met het Doorbraakproject, dat als doel heeft om naar behoefte integraal en flexibel te kunnen schakelen tussen budgetten en voorzieningen. Het project fungeert als leer- en experimenteerproject waaruit lessen voor andere gebieden getrokken moeten worden.

Beheer en onderhoud

Uit het wijkkompas blijkt dat bewoners niet tevreden zijn over beheer en onderhoud van de openbare ruimte. We willen dat de tevredenheid toeneemt. In de voormalige gemeente Ten Boer is een eerste aanzet voor een visie op bestaande speelvoorzieningen gemaakt. In 2020 willen we deze inventarisatie met bewoners actualiseren en uitvoeren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aandacht voor Ten Boer in de tweede fase van de beleidsharmonisatie;
- Opnemen van onveilige verkeerssituaties in de gemeentelijke systematiek van de aanpak van verkeersknelpunten;
- Positionering van Ten Boer in de Woonvisie en Omgevingsvisie;
- Versterking van huizen en uitvoeren van de plannen uit de Dorpsvernieuwing voor Ten Post, Woltersum en delen van Ten Boer;
- Actualiseren van jaarlijkse dorpsvisies en samen met de dorpsbelangenverenigingen uitvoeren van deze dorpsvisies;
- Opstellen van een toekomstvisie voor het Dorpshuis in Ten Boer;
- Ondersteunen van de ontwikkeling van het Dorpenoverleg Ten Boer;
- In kaart brengen van de behoefte(n) van vrijwilligers en helpen daar waar nodig of gewenst;
- Verhogen van capaciteit voor kinder- en jeugdwerk;
- Experimenteren met en leren van het integraal en flexibel inzetten van budgetten en voorzieningen voor zorg en welzijn;
- Met het Dorpenoverleg en bewoners het gesprek voeren over een actieplan beheer en onderhoud openbare ruimte en speelvoorzieningen;
- Saneren van de voormalige stortplaats in Woltersum.

Paragraaf 2 Duurzaamheid

In de eind 2018 opgeleverde routekaart hebben wij voorgesteld om voortaan te streven naar een CO₂-neutraal Groningen in 2035. Het gaat namelijk niet om de balans tussen de hoeveelheid opgewekte en gebruikte energie in de gemeente Groningen. Het gaat erom of alle energie die we in de gemeente gebruiken, duurzaam is opgewekt. Dat mag ook buiten de gemeentegrenzen gebeuren. Dat is nodig, omdat er te weinig ruimte is binnen de nieuwe gemeentegrenzen om alle energie op te wekken. We blijven echter streven naar zoveel mogelijk duurzame energieopwekking binnen die gemeentegrenzen. Tegelijk willen we fors besparen op het totale energiegebruik.

De routekaart is het kader voor de ontwikkeling van toekomstig energiebeleid. De routekaart schetst de grootscheepse maatschappelijke veranderingen die nodig zijn in de komende decennia. Voor de uitvoering van de routekaart werken we samen met een groot aantal bedrijven, organisaties en inwoners in de gemeente. Gezamenlijk kunnen we het verschil maken.

In het eerste deel van deze paragraaf geven we aan hoe we in 2020 via meerdere sporen, verder werken aan opschaling van de energietransitie. Het tweede deel van deze paragraaf benoemt hoe duurzaamheid op verschillende vlakken in ons reguliere beleid een rol speelt.

Groningen geeft energie

In 2018 hebben we met de routekaart geschetst hoe de gemeente Groningen in 2035 CO₂-neutraal kan zijn, en wat er moet gebeuren om daar te komen. De Routekaart laat zien in hoeverre de gemeente in staat is om op haar eigen grondgebied de transitie naar een volledig duurzame energievoorziening te maken en waarvoor de gemeente Groningen afhankelijk is van de omliggende regio. De Routekaart is te beschouwen als een stip op de horizon en verbindt het heden met de gewenste toekomst. Het eindbeeld is niet in beton gegoten. Het is opgesteld met de huidig beschikbare kennis. Externe factoren, zoals veranderingen van nationaal beleid, technische vooruitgang en voortschrijdend inzicht, zullen leiden tot aanpassingen in het eindbeeld.

De CO₂-uitstoot die is te relateren aan energiegebruik in de gemeente Groningen bedraagt 1,25 Mton in 2017, oftewel de uitstoot die vrijkomt bij ruim 125.000 rondes rond de aarde autorijden. Hiervan wordt ongeveer de helft door bedrijven en instellingen uitgestoten, een kwart door woningen en een kwart door verkeer en vervoer. Opgave is deze 1,25 Mton in zeventien jaar (2019 – 2035) terug te brengen naar (bijna) 0 Mton. Dit is geen eenvoudige opgave. In de afgelopen decennia is het energiesysteem maar weinig veranderd. Het bereiken van het doel maakt Groningen koploper in de energietransitie. Dit biedt de kans om een nieuwe kennispositie en economisch perspectief te creëren. Groningen kan zo haar betekenisvolle bijdrage aan de nationale energievoorziening overeind houden.

De doelen voor 2035 en 2023 zijn ambitieus. Het gemeentelijke doel loopt voor op de ambitie van het Rijk en veel private partijen. Daarom vragen de doelen om een gedegen strategie en actieve inzet vanuit de gemeente. De gemeente kan vanuit haar rol en verantwoordelijkheden de energietransitie ondersteunen. De gemeente voert hiervoor autonoom beleid en heeft budget beschikbaar. Wij beschikken over verschillende typen beleidsinstrumenten: stimuleren, (de)reguleren, financieren, faciliteren, enthousiasmeren en soms ook initiëren. Er zijn diverse voorbeelden van deze instrumenten in de praktijk, zoals woningbezitters stimuleren via het loket *Groningen Woont SLIM* en bedrijven ondersteunen via *Groningen Werkt Slim*. In de afgelopen jaren is het platform Groningen CO₂-neutraal 2035 (www.groningenCO2neutraal.nl) een belangrijk onderdeel geworden van het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid. Via dit platform hebben 43 bedrijven en instellingen zich vrijwillig verbonden om samen met de gemeente te werken aan de duurzaamheidsambities. Verder

onderzoeken we de mogelijkheden voor gemeentelijke deelname in duurzame energieopwekking en duurzame energiemaatregelen. Toch zijn we met de huidige inzet niet op schema om in 2035 CO₂-neutraal te zijn. Uit de CO₂ monitor blijkt dat Groningen tussen 2013 en 2017 van 3,8 procent naar 5,9 procent duurzame energie is gegaan. De CO₂-uitstoot daalde met tien procent. Om in 2035 CO₂-neutraal te zijn, moet de uitstoot sneller verminderen dan nu.

De klimaatop in Parijs (COP21) in 2015 leverde een mondiaal akkoord op. Bijna alle landen ter wereld hebben daarmee afgesproken dat de globale temperatuurstijging 'ruim onder 2 °C' moet blijven. Het kabinet Rutte III heeft in het regeerakkoord een ambitieuze klimaat- en energieagenda geformuleerd. Deze agenda is niet alleen ingegeven vanuit de plicht om bij te dragen aan de mondiale klimaatopgave, maar ook vanuit de wens om de kracht van de Nederlandse economie verder te versterken en de kansen die de transitie biedt optimaal te benutten. Zowel nationaal als internationaal zet het kabinet in op versnelde actie om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. De reductiedoelstelling voor 2030 is verhoogd van ten minste veertig procent naar 49 procent, ten opzichte van 1990. Dit is opgenomen in de Klimaatwet. Hierbij zoekt het kabinet nadrukkelijk de verbinding met andere Noordwest-Europese landen.

Op 28 juni 2019 is het Klimaatakkoord gepresenteerd door het kabinet. Wij hebben hier een impact analyse op uitgevoerd om de effecten en haalbaarheid voor de gemeente Groningen inzichtelijk te maken. De energietransitie moeten wij samen met bewoners voorbereiden en hen hierin begeleiden. Dit is een voorwaarde om de wijkgerichte aanpak te laten slagen. Hierbij hebben wij aangegeven dat de proceskosten hiervoor vanuit het Klimaatakkoord ontoereikend zijn om aan onze regierol invulling te geven. Ontwikkelingen, beschikbare middelen en toekomstige wetgeving gaan het tempo bepalen van de uitvoering.

Met de CO₂ monitor houden we doorlopend in beeld hoe we vorderen met onze doelstelling. In 2018 zijn we gestart de energiemonitor meer toe te spitsen op CO₂-uitstoot, omdat dat ook de (inter)nationale tendens is. De CO₂ monitor is te vinden op www.groningenCO2neutraal.nl.

Verdeling energiegebruik in 2017	Petajoule	%
Huishoudens	5,57	31%
Bedrijven en instellingen	7,85	44%
Verkeer en vervoer	4,36	25%
Totaal	17,78	100,0%

Hernieuwbare energie per bron in 2017	Terajoule	%
Biomassa (vergisting en verbranding)	659	63%
Bodemenergie	96	9%
Zonne-energie	114	11%
Overige bronnen	179	17%
Totaal	1.048	100,0%

Bovenstaande tabellen zijn ontleend aan de CO₂ monitor 2017. Hierin is het absolute energiegebruik en de verdeling hiervan over sectoren weergegeven.

In 2020 gaan we een (interne) pilot CO₂ monitoring uitvoeren. Om onze medewerkers zelfbewust te laten worden van wat de CO₂ uitstoot is van een activiteit of project zijn we op zoek gegaan naar een aantal voorbeeldprojecten. De betrokken medewerkers zijn bereid een ambassadeursrol te vervullen in het toegankelijk maken en het realiseren in CO₂ bewustwording bij andere medewerkers. Daarnaast dienen de projecten inzage te geven in wat energiebesparing oplevert (business case) en wat ervoor nodig is om dit te

kunnen. Tenslotte moeten ze herkenbaar, aansprekend en zo concreet mogelijk zijn. Op basis van deze selectiecriteria zijn de volgende drie projecten geselecteerd:

- De CO₂-uitstoot van onze eigen dienstauto's inclusief die van het college;
- De CO₂-uitstoot van alle gemeentelijk installaties in de wijk Paddepoel;
- De CO₂-uitstoot van al het facilitaire transport inzake levering producten en diensten aan de Gemeentelijke Kantoorpanden.

In 2020 gaan we met deze drie gemeentelijke projecten aan de slag. We beginnen bewust klein zodat we in deze fase ervaring op doen met het berekenen en monitoren van de CO₂-uitstoot: wat komen we tegen, hoe doe je dat, welke informatie, kennis en expertise is hiervoor nodig? We gaan de ontwikkelde CO₂ calculator van de RUG gebruiken als basis. De betrokken medewerkers krijgen de opdracht om voor hun eigen project de CO₂-uitstoot in kaart te brengen. We ontwikkelen hiermee een werkwijze die op termijn beschikbaar is voor alle medewerkers die de CO₂-uitstoot willen bepalen van een project. Doel is om op basis van de CO₂ footprint met elkaar in gesprek te gaan hoe we deze uitstoot kunnen verlagen en wat daarvoor nodig is.

Spoor warmte

Uit de routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035 volgt dat 54 procent van de totale energievraag van onze gemeente bestaat uit warmte. De industrie en het MKB zijn verantwoordelijk voor zestien procent van de vraag in de vorm van hoge-temperatuur-warmte. Woningbouw en dergelijke vullen de rest in met 38 procent lage-temperatuur-warmte. Er zijn goede duurzame technische alternatieven voor het huidige op aardgas gebaseerde warmtesysteem. Ook kan de vraag sterk worden verminderd door aanbrengen (extra) isolatie en het nemen van efficiëntiemaatregelen. De warmtevoorziening zal in de toekomst per wijk verschillen. Hier bereiden we ons nu op voor.

Hoe staan we ervoor?

In het voorjaar van 2019 is Warmtestad begonnen met de aanleg van het warmtenet in Paddepoel op basis van het in 2018 genomen besluit "Getrapte besluitvorming Warmtenet Noordwest". In 2019 is het "Definitief investeringsvoorstel Warmtenet Noordwest goedgekeurd. Vervolgens is begonnen met de bouw van de duurzame warmteopwekking, met behulp van warmtepompen, en de uitkoppeling van de warmte bij de beide naastgelegen datacenters. In 2017 is Zernike al grotendeels voorzien van een warmtenet en krijgt vooral de Hanzehogeschool vanaf het najaar 2018 warmte uit dit systeem.

Op het warmte- en koudeopslagsysteem (wko) op het Europapark zijn in 2019 weer een aantal nieuwe gebouwen aangesloten, zoals het Sportcentrum, Kolenpark en Powerhouse. In 2020 wordt meer nieuwbouw op dit wko-systeem aangesloten en staat de investering van een derde bronnenpaar in de planning. Ook op de wko-systemen in het Ebbingekwartier en in de Grunobuurt zijn nieuwe gebouwen aangesloten. In het wko-systeem in het Ebbingekwartier is ook een nieuw bronnenpaar aangelegd.

Met ingang van 1 juli 2018 is de regelgeving voor een aardgasaansluiting voor nieuwbouw aangepast. Nieuwbouw krijgt nu in beginsel geen aardgasaansluiting meer. Alternatieven voor de warmtevoorziening zijn collectieve duurzame warmtesystemen (zoals wko) of all-electric woningen met een warmtepomp (lucht, water). Voor enkele nieuwbouw locaties heeft de raad interferentiegebieden warmte koude opslag (WKO) aangewezen. Het gaat hier bijvoorbeeld om het Suikerunie terrein en de Stadshavens. In deze interferentiegebieden bodemenergie zullen collectieve wko-systemen gebruikt worden voor de verwarming en de koeling van nieuw te bouwen huizen. Om ervoor te zorgen dat de ondergrond zo optimaal mogelijk wordt benut neemt de gemeente de regie in deze gebieden.

In 2019 zijn voor de wijken waar we al begonnen waren met de Wijkenergie Aanpak energie visies opgesteld. De visies en de aanpak in de wijken Reitdiep, Paddepoel en de Noorderplantsoenbuurt zijn ook de opmaat geweest om de Wijkenergie Aanpak te formaliseren voor de andere wijken. Dit is gedaan in het boekje 'Stap

voor stap naar aardgasvrije wijken en dorpen'. Hierin is de Wijkenergie Aanpak opgenomen die bestaat uit vier stappen; visie, plan, uitvoeringsplan en uiteindelijk de uitvoering. Deze stappen worden doorlopen met bewoners, corporaties en andere belanghebbenden. In Paddepoel / Selwerd wordt daarvoor in het kader van de Proeftuinen Aardgasvrij van minister Ollongren hard gewerkt aan een aanbod voor particuliere woningeigenaren. Naast Paddepoel / Selwerd kijken wij ook naar Vinkhuizen. In Vinkhuizen staat het aardgasnet (grijs gietijzer) op de nominatie om vervangen te worden.

Een Wijkenergie Aanpak begint met een mogelijk toekomstig alternatief voor aardgas in 2035; warmtenet, geheel elektrisch of hybride met groen gas. In 2019 hebben we dit voor elke wijk, dorp of buurt in de gemeente Groningen vastgelegd in het Openingsbod. Dit is een theoretisch model gebaseerd op de uitgangspunten uit onze Routekaart en met behulp van drie verschillende theoretische modellen: Het energietransitiemodel (ETM) van Quintel Intelligence, CEGOIA van CE Delft en het Afwegingskader Warmte van Greenvis. Het Openingsbod is onze variant van de Transitievisie Warmte zoals het rijk van alle gemeenten verlangd in 2021. Onderdeel daarvan is ook de volgorde van de aanpak. In ons openingsbod hebben we de SVP wijken (Selwerd, Vinkhuizen, Paddepoel) aangeduid als aardgasvrij voor 2030.

Wat willen we bereiken in 2020?

In 2020 wordt de duurzame warmteopwekking opgeleverd, het netwerk verder uitgebreid naar Selwerd en nieuwe contracten gesloten voor de levering van warmte. De komende jaren wordt het warmtenet in Zernike, Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen en Kostverloren verder uitgebreid om ruim 10.000 woningequivalenten te bedienen. Gezien de noodzaak van warmtenetten in stedelijke omgevingen voor de energietransitie hebben wij hiermee een forse stap naar de toekomst gezet. Het warmtenet is voor Paddepoel en Selwerd een belangrijke stap in het aardgasloos maken van deze wijken. Het verdere proces willen we financieren door de in het najaar van 2018 toegekende gelden van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Deze bijdrage is echter niet voldoende om alle woningen (met name in particuliere eigendom) aan te pakken. Er wordt gezocht naar goede, eenvoudige financiering en een uit te leggen totaal aanpak die voor de bewoners meerwaarde moet hebben (betaalbaar en ontzorging). Naast Warmtestad heeft ook Buurtwarmte 050 een rol in het aardgasloos maken van Paddepoel. Waar Warmtestad zich concentreert op de hoogbouw is de doelgroep van Buurtwarmte 050 juist op bewoners, eigenaren met grondgebonden woningen. In 2020 wordt duidelijk of dit concept kan worden gerealiseerd.

In 2020 willen we proberen de plannen voor Paddepoel richting uitvoering te brengen. Of dat lukt is afhankelijk van ontwikkeling van techniek, financiering, regelgeving en andere onvoorziene omstandigheden. En het allerbelangrijkste, het is afhankelijk van de bereidwilligheid van de bewoners. In deze fase is het van groot belang om het draagvlak in de wijk van nu nog vooral de energiecommissies te vergroten tot zoveel mogelijk bewoners. Op dit moment is er geen verplichting om te stoppen met verwarmen met aardgas.

Voor de bewoners die niet in één van de wijken wonen waar we met een Wijkenergie Aanpak aan de slag gaan willen we ook in 2020 perspectief bieden. Daarvoor hebben we in 2019 de eerste stappen gezet door hier samen met actieve bewoners plannen voor te ontwikkelen. De plannen gaan over informatievoorziening en ondersteuning die ook rekening houdt met de beperkte middelen die beschikbaar zijn.

Naast de wijkenergieaanpak verkennen we ook de mogelijkheden van verschillende warmtebronnen. Zo gaan we door met de verkenning van de mogelijkheden om restwarmte uit de Eemshaven te gebruiken voor verwarming. Ook brengen we in beeld of energie uit oppervlaktewater (TEO), of energie uit afvalwater (TEA), op termijn een bijdrage kunnen leveren aan de warmtevoorziening. Inmiddels zijn rondom dit thema verschillende onderzoeken opgestart.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Er wordt, met de gelden van Binnenlandse Zaken (uit proeftuin aardgasvrije wijken) en op basis van de Wijkenergie Plannen, verder gewerkt met het aardgasvrij maken van Paddepoel en Selwerd. We werken daarvoor in Paddepoel ook samen met de buurtwarmtecoöperatie '050-buurtwarmte', die een start maakt met een eerste straat gebonden warmtesysteem. Zie ook de [paragraaf Gebiedsgericht werken - West](#);
- Eerste stappen richting uitvoering in Paddepoel;
- Opleveren van een plan van aanpak voor de wijken en dorpen waar we de komende jaren niet aan de slag zullen gaan maar waar bewoners wel met de energietransitie aan de slag willen;
- Vervolg Groningen Woont Slim;
- De wijk- en dorpsinitiatieven in Ten Post, Glimmen en wijkvernieuwingswijken worden verder ondersteund;
- De ontwikkeling van collectieve warmtesystemen in de ondergrond vraagt om een aanvullend; beleidsinstrumentarium. Dit instrumentarium moet in 2020 klaar zijn;
- Er komt een vervolgonderzoek (verdere detaillering) naar de haalbaarheid voor restwarmte uit Eemshaven, Delfzijl;
- We onderzoeken de aanleg van een zonnethermiesysteem op Zernike;
- Onderzoek naar warmte uit oppervlaktewater (vijvers, waterlopen) en uit afvalwater rioolwaterzuiveringsinstallatie Garmerwolde;
- We ondersteunen de ontwikkeling van aardgasvrij, circulair en energie-neutraal Suikerunieterrein en Stadshavens;
- Warmtestad breidt capaciteit van collectieve WKO-systemen op Europapark, in de Grunobuurt en in het Ebbingekwartier uit in verband met aanstaande nieuwbouw;
- Samen met de Hanze Hogeschool (Heat House) en marktpartijen wordt onderzoek uitgevoerd naar onder andere warmtebuffering;
- We blijven in overleg met het Ministerie van Economische Zaken om de ontwikkelingen rondom geothermie in samenhang met de gaswinning uit te kristalliseren;
- We zetten in op het sluiten van een maatschappelijk akkoord met partners. Met hen gaan we verdere afspraken maken over verduurzamen.

Spoor besparen

Alle energie die we kunnen besparen hoeven we niet op te wekken. Grote besparingen zijn mogelijk in woningen en bij bedrijven en kantoren. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met het eigen vastgoed (Gresco). Besparingen zijn goed voor een derde deel van ons einddoel. Dit spoor valt uiteen in wonen (nieuwbouw, huursector, particuliere woningen), bedrijven en de eigen gemeentelijke organisatie.

Hoe staan we ervoor?

Besparen, deelspoor Wonen

Begin 2017 hebben wij het "Actieplan Groningen aardgasloos in 2035" aan de raad aangeboden. Dit laat zien langs welke lijnen op termijn in de hele warmtevraag van de gemeente op een duurzame manier kan worden voorzien. De aanpak is wijkgericht, omdat rekening gehouden moet worden met de kwaliteit en typologie van de woningen, de sociaaleconomische eigenschappen van de wijk en met de bestaande netwerken voor elektriciteit en gas.

Alle nieuwbouw krijgt vanaf 1 juli 2018 in beginsel geen aardgas aansluiting meer. Voor bestaande woningen ligt de focus op energie die nodig is voor ruimte- en tapwaterverwarming. De aanpak bestaat uit een

combinatie van isoleren en het vervangen van aardgas door een andere warmtebron. Dit laatste kan door het gebruik van warmte uit een warmtenet of met een hybride of all electric warmtepomp.

In 2019 is in opdracht van de gemeente Groningen en de woningcorporaties het Masterplan/ routekaart duurzame corporatieve woningvoorraad Groningen opgesteld. Om aan onze ambitie CO₂-neutraal en aardgasvrij 2035 te voldoen is uiteindelijk voor alle corporatiewoningen een oplossing nodig, met individuele verbeteringen, of aangevuld met collectieve oplossingen. Toepassing van de uitgangspunten betekent dat voor alle woningen verbetering tot basiskwaliteit een goede stap is, en bovendien relatief kosten-efficiënt. Uitzondering hierop zijn de woningen die vanuit volkshuisvestelijke afwegingen geen toekomstwaarde meer hebben. De opgave naar een CO₂ neutrale en aardgasvrije corporatieve woningvoorraad is fors: In 17 jaar tijd 35.500 corporatiewoningen af van aardgas en CO₂ uitstoot. Via woningverbetering naar basiskwaliteit, sloop, nieuwbouw, aanleg en exploitatie van collectieve warmtevoorzieningen op grote schaal, vernieuwing van energie-infrastructuur en zorgen dat huurders 'meekomen'.

Voor particuliere woningeigenaren is Groningen woont SLIM het loket voor duurzaam wonen. Het loket is de plek voor alle vragen over het verduurzamen van de woning, subsidieregelingen en financieringsconstructies. Het loket speelt ook een belangrijke adviesrol in de wijkenergieaanpak. In 2019 is een start gemaakt met het organiseren van wijkbijeenkomsten waarbij informatie wordt gegeven over de specifieke woningen in de wijk en het daarbij passende verduurzamingsaanbod. Iedere maand een andere wijk en de bijeenkomsten worden zoveel mogelijk in samenwerking met de actieve bewoners in de wijk georganiseerd. Hierbij ligt de focus op de wijken waarvoor geen specifieke wijkaanpak is.

Groningen woont SLIM heeft samen met Grunneger Power een VvE aanpak ontwikkeld waarbij ook via bijeenkomsten VvE's worden geïnformeerd.

Groningen woont SLIM is in 2019 doorontwikkeld tot een loket waar alle informatie voor particulieren over het verduurzamen van het eigen huis, de plannen van de gemeente voor de wijk (wijkenergievisie) en de samenwerking in de buurt (Grunneger Power, buurkracht en buurtinitiatieven),

In 2019 is onze aanpak uitgebreid met de doelgroep Monumenten. In samenwerking met de Groene Grachten is de Groene Menukaart Groningen ontwikkeld en is bedoeld voor eigenaren van een historisch pand in de gemeente Groningen. De website biedt de juiste informatie om deze panden, met name monumenten, op een goede manier te verduurzamen en wordt aangeboden via Groningen woont SLIM.

Besparen, deelspoor Bedrijven

In 2017 is het actieprogramma 'Energiebesparing bij Bedrijven' opgesteld. Bedrijven en instellingen zijn goed voor 51 procent van het totale energiegebruik in de gemeente Groningen. Het gaat om 3.144 zakelijke verbruikers, waarvan 886 grootverbruikers. Deze laatste groep verbruikt gezamenlijk meer dan negentig procent van het totale zakelijke energieverbruik.

In het actieprogramma maken we onderscheid in een regulerende en stimulerende aanpak.

Voldoen aan wet- en regelgeving door toezicht en handhaving vormt de basis van het programma. Bedrijven en instellingen zijn verplicht om energiebesparende maatregelen te nemen. De bedrijven die niet zelfstandig aan de gang gaan met energiebesparing zullen via toezicht en handhaving alsnog energiebesparende maatregelen moeten treffen. Hiervoor is extra personele capaciteit aangetrokken. De wettelijke taken zijn met name gericht op de energie audit EED (Energy Efficiency Directive), het energielabel en Activiteitenbesluit.

De stimulerende aanpak zorgt ervoor dat we minder gebruik hoeven te maken van onze toezichthoudende rol. Vanuit de bedrijvenverenigingen is de wens uitgesproken voor het oprichten van een

duurzaamheidsplatform 'Groningen werkt SLIM'. Een plek waar ondernemers terecht kunnen met vragen over verduurzaming, wet- en regelgeving, financiering, subsidies en projecten. In november 2018, tijdens de promotiedagen, is de intentieovereenkomst door de bedrijvenvereniging en de gemeente getekend, waarmee deze samenwerking is vastgelegd. Het platform start in het najaar van 2019. Tot slot hebben 43 bedrijven en instellingen (inclusief de vier bedrijvenverenigingen) de routekaart 'Groningen Energie-neutraal' ondertekend en hebben toegezegd bij te dragen aan de versnelling van de energietransitie in Groningen.

Besparen, deelspoor Gresco

We zijn de afgelopen jaren goed op gang gekomen met de Gresco, de gemeentelijke organisatie om al ons eigen vastgoed te verduurzamen. In 2013 stelde de gemeenteraad het eerste investeringskrediet van de Gresco vast, dat inmiddels per jaar wordt geactualiseerd, zo ook in 2019. De Zonneweide Vierverlaten is in mei 2019 verkocht aan Grunneger Power, conform de intentie. De aanpak van 24 groot-verbruikende gebouwen is goed op stoom en is tegelijkertijd met het jaarplan geëvalueerd en geactualiseerd en is het krediet voor de tweede fase aangevraagd. Een pilot met het bijmengen van waterstof in een gasgestookte ketel is afgerond en lijkt succesvol. Daarnaast is samen met stadsbeheer een begin gemaakt met het vervangen van straatverlichting door LED exemplaren. Vanaf 1 januari 2019 krijgt de gemeente vijftien jaar lang donkergroene stroom. Dat houdt in: stroom dat lokaal wordt opgewekt door nieuwe bronnen. Deze aanbesteding hebben we samen met provincie en gemeenten in de provincie Groningen uitgevoerd. Ten aanzien van inkoop van aardgas willen we binnen vijf jaar vijftien procent hebben vergroend. In 2019 zijn ook de energiebudgetten herijkt en geactualiseerd. De afgelopen jaren hebben we prijsstijgingen van energie kunnen opvangen binnen de bestaande budgetten van Gresco. Dit is echter geen bestendig model en de prijsstijgingen worden dan ook op basis van werkelijk verbruik en tarief doorberekend aan de verschillende gemeentelijke diensten, passend bij het principe de gebruiker betaalt.

De gemeenteraad heeft in november 2018 een gewijzigde Financiële Verordening vastgesteld. Hierin is een andere systematiek van afschrijven voor ons vastgoed toegepast die geldt voor het gehele Vastgoedbedrijf inclusief Gresco. In 2020 vertalen we de Financiële Verordening naar de werkbare praktijk.

In 2020 zijn gaan we verder met het neerleggen van zonnepanelen op ons vastgoed voor zover dat mogelijk is. Te denken valt aan de wijkposten Kardinges, Vinkhuizen en we bekijken ook wat er in Haren en Ten Boer mogelijk is. Verder realiseren we onze projecten als genoemd in het jaarplan. Voorbeelden daarvan zijn de nieuwbouw van de kinderboerderij Stadspark, Kindcentrum Ten Boer en Kunstwerf Groningen.

Wat willen we bereiken in 2020?

Besparen, deelspoor Wonen

De beschreven wijkaanpak is een arbeidsintensief proces waarbij bewoners, corporaties, wijkverenigingen, de netwerkbeheerder, het bedrijfsleven en de gemeente concreet te nemen maatregelen kiezen. Hiervoor moeten ook financieringsconstructies worden ontwikkeld. De energietransitieplannen vormen de basis voor de wijkenergieplannen. Deze plannen zien we als een motor voor de wijkvernieuwing. Wij zien dit als de grootste renovatie-opgave na de tweede wereldoorlog (zie ook onder 'warmte'). Met de woningcorporaties werken we verder aan de uitvoering van het 'Masterplan aardgasvrij en CO2 neutraal Groningen' en de uitwerking hiervan in de prestatieafspraken. We zoeken aansluiting bij landelijke ontwikkelingen vanuit het Klimaatakkoord zoals de startmotor waarbij 100.000 woningen aardgasvrij of aardgasvrij-ready gemaakt worden. Het energieloket Groningen woont SLIM krijgt een prominentere rol bij de aanpak in de wijken. Er moet een perspectief worden geboden aan alle huizenbezitters, ongeacht de wijk en het soort huis waar men woont. Voor alle doelgroepen zoals monumenten, VvE's en studentenhuizen komt een afzonderlijk aanbod om uiteindelijk te komen tot een aardgasvrije of aardgasvrij-ready woning. De realisatie van deze maatregelen is echter alleen mogelijk als er ook een financieringsaanbod beschikbaar is.

Besparen, deelspoor Bedrijven

Om op koers te blijven naar een energieneutrale gemeente is het wenselijk tussen 2017 en 2035 de energievraag bij bedrijven en instellingen bij benadering met 50 procent te reduceren. Dit is een van de grootste opgaven in Groningen Geeft Energie en dat rechtvaardigt de komende jaren een stevige inzet op dit deelterrein.

In 2020 wordt intensiever met de bedrijvenverenigingen en de provincie Groningen samenwerkt onder het platform Groningen werkt SLIM. 2020 is het eerste volledige jaar waarvoor gezamenlijk een programma wordt ontwikkeld en waar heldere doelstellingen geformuleerd worden inclusief een jaarlijks monitoring op aantallen bedrijven en indien mogelijk op CO₂-reductie.

De projecten waarop zal worden samengewerkt zijn onder andere:

- Uitbreiding Zon op bedrijfsdaken;
- Kantoren minimaal energielabel C in 2023;
- Open deuren in de binnenstad;
- Uitbreiding laadpalen;
- Energie-quickscan voor ondernemers.

Bedrijven maken ook deel uit van de wijkaanpak. Naast de individuele ondernemers, de winkelcentra maar ook de bedrijventerreinen zullen in de aanpak worden meegenomen.

Besparen, deelspoor Gresco

De gemeente heeft hoge ambities als het om het verduurzamen van het eigen vastgoed gaat. De lat voor duurzaamheid wordt steeds hoger gelegd. Met de Gresco-methode kunnen investeringen worden gedaan die kunnen worden gedekt uit energiebesparing. De opgave van CO₂ neutraliteit in 2035 vormt een grotere opgave. In 2019 zal nader bepaald worden op welke wijze de ambities richting 2035 vorm kunnen krijgen en welke stappen daarvoor moeten worden gezet. Hoe acteert een mogelijke Gresco 2.0 daarin? De samenwerking met de Provincie en omringende gemeenten, georganiseerd in de Progresco krijgt verder vorm. Daarnaast gaan we gewoon door met onze Gresco-werkwijze: zichzelf terugverdienende maatregelen, zoals als zonnepanelen en ledverlichting, worden uitgevoerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

Besparen, deelspoor Wonen

- We brengen het masterplan in uitvoering en nemen het op in de prestatieafspraken. Hierbij gaan we uit van een basiskwaliteit voor alle corporatieve woningen. Een belangrijk aandachtspunt is de betaalbaarheid van de woningen en de sociale energietransitie. We willen voorkomen dat door de stijging van de energielasten onze inwoners in de financiële problemen komen;
- Het energieloket van de gemeente Groningen 'Groningen woont SLIM' wordt doorontwikkeld en alle particulieren kunnen hier informatie vinden over het verduurzamen van de woning, de toekomst van de wijk en de samenwerking met andere initiatieven. Samen met de lokale initiatieven, zoals GP en Buurkracht worden alle inwoners van de gemeente, ongeacht welke wijk men woont, geïnformeerd, gefaciliteerd en gestimuleerd;
- Actief worden doelgroep als VvE's en monumenten begeleid bij het verduurzamen van de woning;
- We gaan door met de wijkenergieaanpak (zie '[spoor warmte](#)').

Besparen, deelspoor Bedrijven

- Met de bedrijvenverenigingen, de provincie Groningen en de kennisinstellingen wordt samengewerkt aan het duurzaamheidsplatform 'Groningen werkt slim'. We stimuleren we bedrijven om zelf actief

aan de gang te gaan of gezamenlijk op een bedrijventerrein met energie te besparen en duurzame energie op te wekken. Hiervoor wordt een programma opgesteld en wordt jaarlijks gemonitord, indien mogelijk op CO2-reductie;

- Voldoen aan wet- en regelgeving door toezicht en handhaving vormt de basis van het programma. Bedrijven en instellingen zijn verplicht om energiebesparende maatregelen te nemen en kunnen hiervoor deelnemen aan de Clean-campagne. Aan deze campagne zijn adviseurs verbonden die bedrijven helpen bij het uitvoeren van de besparende maatregelen. De bedrijven die niet zelfstandig aan de gang gaan met energiebesparing zullen via toezicht en handhaving alsnog energiebesparende maatregelen moeten treffen;
- (Reguliere) uitvoering Wet milieubeheer (specifiek op onderwijsinstellingen en grote verbruikers), en Europese regelgeving (EED);
- Uitvoering geven aan plan van aanpak om kantoren naar Label C te brengen. De gemeente gaat kantooreigenaren stimuleren om energiebesparende maatregelen te nemen;
- Bedrijven helpen met het verkrijgen van Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+) subsidie voor de realisatie van zonnedaken.
- Het SmartGrid project op bedrijventerrein Zuid oost wordt verlengd. Hierbij wordt geprobeerd tot balanceren van het elektriciteitsgebruik te komen met medewerking van de grootste verbruikers, die bewust systemen af- en aanschakelen;
- Verdubbelen aantal partners van het platform van de Routekaart;
- Tijdens kennisintensieve ‘versnellingsstafels’ willen we komen tot deals met onze partners. Deals hebben twee doelen: 1) Stimuleren van lokale bedrijvigheid rondom een bepaald thema (te vergelijken met de ‘Green Deals’ van het Rijk). Dit levert alle deelnemers aan deze deals voordeel op; 2) De gemeente biedt bedrijven een bepaald voordeel, mits deze bedrijven voldoen aan gestelde voorwaarden. Mogelijke voorwaarden zijn emissieloze stadsdistributie, verduurzaming van woningen of het aardgasloos maken van gebouwen.

Besparen, deelspoor GRESKO

- Pilotprojecten;
- Bepalen rol Gresko bij een verdergaande verduurzamingsambitie;
- Kernvastgoed, sportaccommodaties en sportvelden verder voorzien van ledverlichting;
- Afronden van de tweede fase van het verduurzamen van de “24 energie slurpende gebouwen” naar zoveel mogelijk label A;
- Aanleg van zonnepanelen op kernvastgoed met behulp van SDE+ subsidie;
- Verder ontwikkelen van het integrale energiemanagement.

Spoor zon

Hoe staan we ervoor?

In de Routekaart is doorgerekend hoe de energievoorziening er in 2035 uit zou moeten zien. Hieruit blijkt dat maar liefst zestig procent van lokaal duurzaam opgewekte energie van de zon afkomstig is. Met 800 MW geïnstalleerd vermogen in 2035 wordt zonne-energie de grootste duurzame elektrische energiebron van de gemeente. Dit komt overeen met ongeveer 2,5 miljoen zonnepanelen. De potentie van de daken moet dan ten volle benut worden. Van de opgave kan 300 MW op daken van woningen en bedrijven worden gerealiseerd. De overige 500MW in zonneparken.

Het aantal zonnepanelen op daken in Groningen groeit nog altijd exponentieel: van 3.500 panelen in 2011 naar circa 123.000 stuks in 2018. Daarnaast zijn in 2017 en 2018 enkele grootschalige zonneparken opgeleverd waardoor de groei is versneld. In de gemeente Groningen liggen op dit moment bijna 256.000

zonnepanelen. De geprognosticeerde 136.000 panelen (39 MW) in 2019 is daarmee ruimschoots behaald. We liggen vooralsnog twee jaar vóór op schema. Hoewel de ambities op korte termijn ruimschoots gehaald zijn, constateren we eveneens dat het laaghangend fruit inmiddels wel is geplukt. De makkelijke en logische daken zijn inmiddels voorzien van zonnepanelen. De verdubbeling van het aantal zonnepanelen op daken per twee jaar is steeds minder vanzelfsprekend. We constateren dat de groei van zonnepanelen op bedrijfsdaken achterblijft bij de verwachting.

Wat willen we bereiken in 2020?

De ambitie voor 2019 en 2020 is feitelijk in 2018 al gehaald, met name dankzij de realisatie van de vier zonneparken (Vierverlaten, Woldjerspoor, Zernike en Roodehaan). Iets meer dan de helft van alle zonnepanelen ligt daarmee in parken. Dat betekent niet dat we klaar zijn. Het aantal zonnepanelen in parken zal fors moeten groeien. Van 36MW nu, naar 150MW in 2023. Het ontwikkelen van een zonnepark neemt tot vier jaar tijd in beslag. Ook constateren we dat de exploitatie van zonneparken onder druk staat, door enerzijds teruglopende teruglever-vergoedingen van het Rijk, en anderzijds strengere eisen van lagere overheden ten aanzien van onder andere landschappelijke inpassing en participatie. We bereiden potentiële locaties voor zonneparken (zoals Meerstad-Noord) voor en stellen een nieuw beleids- en afwegingskader voor zonneparken op. Ook het aantal zonnepanelen op daken zal in de komende vijf jaar moeten verdubbelen om in de pas te blijven met de gewenste groei.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Tot 2020 ligt de focus op de ontwikkeling van zonnepanelen op bedrijfsdaken. Hier is de grootste groei te halen. We willen bedrijven 'ontzorgen' door hen van A tot Z te begeleiden in het proces van opstarten tot exploiteren, inclusief het regelen van de nodige financiering (subsidie, crowdfunding, leningen). We doen op dit moment een pilot. Deze pilot doen we samen met de bedrijvenvereniging Zuidoost. Vooralsnog zijn de resultaten positief. In 2020 willen we dit gemeentebreed opschalen;
- We willen gemeentelijk en maatschappelijk vastgoed voorzien van zonnedaken. Zo willen we op de helft van alle schooldaken vóór 2020 starten met zonnepaneelprojecten. Voor dit project is intensieve begeleiding nodig;
- We hanteren het uitgangsprincipe van dubbel ruimtegebruik. We zien het liefst zonnepanelen op alle geschikte daken en op de P+R terreinen. We onderzoeken hoe P+R terreinen verduurzaamd kunnen worden door het plaatsen van zonnedaken. We nemen daarbij uitdrukkelijk de koppelingkansen met laadinfrastructuur voor auto's en lijnbussen mee;
- We voorzien in 2020 minimaal acht gemeentelijke daken van zonnepanelen door de Gresco;
- We stimuleren en faciliteren lokale initiatieven zoals Grunneger Power, Paddepoel Energie, Duurzaam Glimmen, de ECB, bijvoorbeeld door het ondersteunen bij vergunningsaanvragen voor coöperatieve zonneparken.
- In 2020 stellen we het beleidskader voor zonneparken vast. De opgave voor 500 MW aan zonneparken (dat overeenkomt met een oppervlakte van ongeveer 700 voetbalvelden) vergt een zorgvuldige afweging waar deze opgave kan 'landen'. Het beleidskader zonneparken is een uitwerking van The Next City, waarin drie kansrijke zoekgebieden voor grootschalige energieopwekking zijn gedefinieerd. Daarnaast updaten wij ons algemeen beleidskader en het uitvoeringsprogramma De Zonnewijzer;
- Eén van deze kansrijke gebieden als energielandschap in The Next City is Meerstad-Noord. Voor het halen van de zon-opgave is het mogelijk om de helft van de opgave (250MW) in dit gebied te realiseren. We onderzoeken wat hiervan de mogelijkheden zijn, hoe meerwaarde gecreëerd kan worden en hoe andere energievraagstukken hierin opgenomen kunnen worden. De verkenning moet het project toetsen op haalbaarheid. Het gaat daarbij om: opstellen van een business case, milieuruimtelijk onderzoek (waaronder natuur en ecologie), landschappelijke inpassing en de mogelijkheden voor financieel participeren door omwonenden en belanghebbenden. De verkenning wordt in een

gebiedsparticipatief proces uitgevoerd, samen met Bureau Meerstad, omwonenden en andere belanghebbenden;

- In Garmerwolde loopt een vergunningaanvraag voor een circa 65 hectare groot zonnepark nabij de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) In 2020 zal bekend worden of hiervoor een SDE+ beschikking wordt afgegeven;
- In 2018 is zonnepark Roodehaan opgeleverd. Onderzocht wordt de haalbaarheid om dit park uit te breiden. Hiertoe is in 2018 een landschapsvisie opgesteld om de mogelijkheden, randvoorwaarden en kaders in beeld te brengen. Binnen deze visie vallen twee zonnepark initiatieven. In 2020 zal bekend worden of hiervoor een SDE+ beschikking wordt afgegeven;
- In Haren is een omgevingsvergunning verleend voor zonnepark Mikkellhorst. De verwachting is dat dit zonnepark in 2020 wordt opgeleverd;
- Duurzaam Glimmen wil een coöperatief zonnepark langs het spoor realiseren. De verwachting is dat hiervoor in 2020 een omgevingsvergunning kan worden afgegeven.

Spoor wind

Hoe staan we ervoor?

In de Routekaart gaan we uit van 36 MW opgesteld vermogen windenergie in 2035. In 2018 heeft de gemeenteraad ingestemd met een beleidskader voor grootschalige windenergie. Ten Boer heeft regels vastgesteld waar een eventuele windverkenning in Ten Boer aan moet voldoen. De provincie is in het kader van nieuw energiebeleid op zoek naar meer mogelijkheden voor windenergie, de deur staat daar op een kier om, naast de huidige concentratiegebieden voor zin in de Provincie, ook elders onder voorwaarden windturbines te plaatsen. Wij werken met ons beleidskader mee aan invulling van nieuw provinciaal beleid.

Wat willen we bereiken in 2020?

We werken in nauwe samenwerking met de provincie aan de verdere uitwerking van de gemeentelijke ambitie op het vlak van windenergie. Samen met Grunneger Power en de Natuur Milieu Federatie verkennen we de mogelijkheden voor windenergie in twee aangewezen gebieden Westpoort en RoodeHaan/Stainkoeln. Als de verkenning succesvol blijkt, pakken we de verdere ontwikkeling van windenergie op, waarbij lokaal eigenaarschap er voor zorgt dat de wind voor ons allemaal wordt.

Ten aanzien van kleine windturbines (tot 15 meter) hebben wij er bij de provincie op aangedrongen om de omgevingsverordening te verruimen zodat bijvoorbeeld de maximale ashoogte van 15 naar 25 meter kan. Hierdoor stijgt het rendement. Kleine windturbines kunnen dan kansrijk zijn in de buitengebieden, op bedrijventerreinen en op dijken. We willen kleine windturbines toestaan en de voorwaarden voor initiatiefnemers zo gunstig mogelijk maken om op eigen terrein energie voor eigen gebruik op te wekken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We gaan samen met Grunneger Power en de Natuur- en Milieufederatie de verkenning doen;
- Publieksparticipatie zal centraal staan in deze verkenningen;
- Zodra projecten haalbaar blijken kan de planvormingsfase worden opgestart. De financiële consequenties van de planvormingsfase zijn beperkt aangezien de meeste onderzoeken en processen reeds in de verkennende fase zijn uitgevoerd;
- We willen de voorwaarden om op eigen terrein kleine windturbines te plaatsen zo gunstig mogelijk maken;
- We onderzoeken bij welke gemeentelijke gebouwen kleine windturbines kansrijk zijn.

Spoor biobased economie

Hoe staan we ervoor?

In 2013 stelden we de visie 'Op weg naar een groene kringlooeconomie' vast. Daarin hebben we het inzetten van biomassa als duurzame energiebron verbreed naar een *biobased economy*. Dit betekent het vervangen van fossiele grondstoffen door biomassa, als grondstof of als brandstof. Het inzetten van biomassa als grondstof levert het meeste op. De *biobased economy* gaat verder dan alleen energie. Het gaat ook over grondstoffen en circulaire economie. Dit is ook de aanleiding geweest voor de gemeenteraad om een initiatiefvoorstel in te dienen over de circulaire economie, dat is aangenomen in juni 2018. In 2019 is de gemeente Groningen case study in een project van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD) voor circulaire economie. De OECD is een samenwerkingsverband van 36 landen op het gebied van economische samenwerking. De OECD is een toonaangevende organisatie en de uitkomsten van hun onderzoeken worden wereldwijd gebruikt voor onderzoek en advies. In het project worden, op basis van de gesprekken met de belangrijke stakeholders in onze gemeente voor circulaire economie, de kansen voor Groningen in kaart gebracht. Dit project vormt de basis voor de nieuwe routekaart circulaire economie.

Wat willen we bereiken in 2020?

De *biobased economy* heeft in kennisgemeente Groningen goede kansen. Deze willen we benutten. Gemeente en regio kennen een sterke agro-foodsector die de mogelijkheden van de *biobased economy* leert ontdekken. De provincies Groningen en Drenthe zijn zelfs als voorbeeldregio aangewezen in Europa. In wetenschappelijke kringen vindt een doorgaande discussie plaats over de uiteindelijke rol van biomassa in de energietransitie. Deze volgen wij. Nu is de overtuiging en de praktijk dat biomassa nog lange tijd een belangrijke pijler is in de energietransitie, ook als brandstof. Daarnaast zien wij dat het produceren met nieuwe grondstoffen eindig is en veel energie vraagt. De noodzaak om hernieuwbare grondstoffen in te zetten wordt steeds groter. We willen helder maken wat hiervan de betekenis voor, en de rol van, de Gemeente Groningen is.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We stellen een routekaart op voor de circulaire economie en de betekenis hiervan voor de Gemeente Groningen. Dit doen we in nauwe samenwerking met het afvalbeheer programma en het economische programma van de gemeente; De Basis voor deze routekaart ligt in het project dat we samen met de OECD zijn opgestart waarbij de kansen voor circulaire economie in de gemeente Groningen worden aangegeven. De belangrijkste input hiervoor komt voort uit de gesprekken die de OECD met meer dan 30 stakeholders uit de gemeente heeft gevoerd op het gebied van circulaire economie.
- De verwachting is dat er de komende jaren grootschalige projecten zullen worden ontwikkeld op het gebied van *smart grids* en *biobased economy*. Meer informatie hierover is te vinden onder het spoor *Smart Energy City*;
- Met het huidige budget kunnen een aantal pilotprojecten worden uitgevoerd op het gebied van *biobased economy* en circulaire economie. Ook kunnen er een aantal subsidies mee binnengehaald worden waar een eigen investering tegenover staat;
- Duurzaam benutten van eigen biomassa en andere reststromen, waarbij de energie-waarde-piramide leidend is;
- We stimuleren kennisontwikkeling, innovatie en bedrijvigheid door de juiste voorwaarden te creëren en bij te dragen aan haalbaarheidsonderzoeken, voor bijvoorbeeld het benutten van biomassa voor energieproductie;
- We gaan door met het onderzoek naar het benutten van reststoffen en het opwekken van energie uit afvalwater.

Spoor Groningen smart city

Voor het verder brengen van de energietransitie en het ontwikkelen van activiteiten en projecten in de verschillende sporen van het energieprogramma zijn kennis en innovatie onmisbaar. Binnen het spoor Smart Energy City zetten we in op de ontwikkeling van innovatieve energieprojecten. Ook zetten we daarbij in op regionale, nationale en Europese samenwerking. De gemeente functioneert als netwerker om samenwerking tussen publieke organisaties, private partijen en burgers te versterken. Omdat we waterstof ook zien als slimme oplossing voor uitdagingen in de energietransitie, leest u hierover ook in dit spoor.

Hoe staan we ervoor?

De combinatie van de energiesector, een sterk IT-cluster en de kennisinstellingen, hebben gefungeerd als waardevolle bouwstenen voor het opbouwen van Smart Energy City Groningen. In 2018 zijn een aantal ontwikkelingen samengekomen binnen het spoor Smart Energy City, waarmee de inzet van de afgelopen jaren ertoe heeft geleid dat Groningen de positie van Lighthouse City is toegekend. Hiermee is Groningen, ook in Europa, koploper in de energietransitie. Centraal in het project 'MAKING CITY' staan de innovatieve Groningse wijkenergieplannen. Het project is gestart in het najaar van 2018 en duurt vijf jaar.

Reeds eerder behaalde successen zijn het PowerMatchingCity project, het ontwikkelen van faciliteiten om bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en het uitbouwen van energiekennis via de verschillende kennisinstellingen. Daarnaast hebben we de afgelopen twee jaar in het INTENSSS-PA project de Groningse innovatieve wijkenergieaanpak verder ontwikkeld. Ook nemen we deel in de *Urban Agenda Energy transition*, een Europees overlegorgaan waarin een advies wordt opgesteld voor de Europese Commissie over toekomstige wet- en regelgeving, financieringsconstructies en beleid op het vlak van de energietransitie. Inmiddels zijn we betrokken in een vervolgtraject waarin we, samen met partnersteden, de aanbevelingen op het gebied van de wijkenergieaanpak verder uitwerken. Resumerend betekent dit dat we inmiddels een sterke positie hebben opgebouwd in Europa als het aankomt op de energietransitie.

Waterstof

Met de grootschalige productie van duurzame stroom, zoals wind- en zonne-energie, kan groene waterstof geproduceerd worden. Via het huidige gasnet kan deze waterstof (met minimale aanpassingen) kostenefficiënt verplaatst worden naar de locaties waar de vraag is. Eenmaal op locatie kan waterstof als warmtebron in de chemie en de gebouwde omgeving dienen, als brandstof in de mobiliteit en als opslagmedium voor de korte en langere termijn met als doel het elektriciteitsnet te balanceren en levering van elektriciteit te garanderen.

Het afgelopen jaar is waterstof als pijler steeds nadrukkelijker in beeld gekomen. Zowel landelijk als Europees gaan de ontwikkelingen snel. Noord-Nederland staat op de kaart als kansrijke ontwikkelregio voor de waterstofeconomie.

Wat willen we bereiken in 2020?

De opgebouwde positie op nationaal en Europees vlak willen we de komende jaren gaan benutten. We willen een voortrekkersrol blijven spelen en die rol benutten door de ontwikkeling van meer projecten. Projecten waarin Groningse (kennis)instellingen, bedrijven en bewoners van kunnen profiteren. Daarbij richten we ons sterk op de wijkenergieaanpak, waarin ook slimme oplossingen voor het nieuwe energiesysteem een belangrijk onderdeel zijn.

Waterstof

We verwachten dat waterstof in de toekomst een belangrijke rol gaat vervullen in een volledig duurzaam, robuust en betaalbaar energiesysteem. In 2020 willen we ons binnen de nationale en internationale gremia verder profileren als de groene waterstof regio van Europa.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Groningen nadrukkelijk internationaal profileren als Smart Energy City;
- Continueren van het vijfjarige Europese Project 'MAKING-CITY'. MAKING CITY is een project met als doel beleid- en technische innovaties op wijkniveau in te zetten om aan te tonen dat energieneutraliteit in stedelijke gebieden een reële optie is om in Europese steden de energietransitie vorm te geven en daarmee bij te dragen aan het halen van de klimaatdoelstellingen. Groningen vervult hierin een voorbeeldrol;
- De goede positie van Groningen in Europa gebruiken om projecten te ontwikkelen op het gebied van innovatieve energieoplossingen, slimme netwerken, waterstof en met de gebruikers centraal in het systeem;
- Als partner van de gemeente Tilburg deelnemen in het partnership *Energy Transition* in het kader van de Europese Agenda Stad en samen met andere deelnemende steden de aanbevelingen, die zijn voortgekomen uit de wijkenergieproject, verder uitwerken. De Europese Agenda Stad moet zorgen voor een betere aansluiting tussen de stedelijke praktijk en Europees beleid en wet- en regelgeving en heeft daarom drie pijlers:
  - betere regelgeving;
  - betere toegang tot EU-financiering en;
  - betere kennisdeling;
- Ondersteunen van onderzoeksprojecten van de Rijksuniversiteit Groningen, zoals: Energysense (onderzoek gericht op het begrijpen van veranderingspatronen in houding, gedrag en energiegebruik) en ESI-POSE (onderzoek naar ontwikkeling van energiemanagementsysteem in relatie tot gedrag).

Waterstof

- Verder verduurzamen van ons wagenpark door middel van het aanschaffen van diverse waterstof gedreven voertuigen;
- Stimuleren van het MKB om waterstof als optie te overwegen voor hun mobiliteitsvraag;
- Onderzoeken welke oplossingen waterstof voor de gebouwde omgeving kan bieden in het kader van de verwerking van grote hoeveelheden duurzame stroom;
- Onderzoeken in welke mate waterstof als groen gas een oplossing kan bieden als warmtebron;
- Als gemeente participeren we in diverse EU projecten, zoals REVIVE (twee vuilniswagens), JIVE2 (tweintig bussen), Hytrec2 (zes voertuigen plus vulstation), HECTOR (een vuilniswagen en aanpassing werkplaats). Dankzij de bijdrage vanuit Europa zijn we in staat om deze projecten kosteneffectief uit te voeren.

Duurzaamheid in het reguliere beleid

In deze paragraaf vatten we samen op welke manier duurzaamheid in al onze programma's aan de orde komt. We hebben de duurzaamheidsambities en prestaties binnen alle sectorale programma's in beeld gebracht. Deze prestaties zijn terug te vinden in de begroting 2020, met name in de volgende programma's:

- [Programma 7: Verkeer](#): ons verkeerssysteem is in basis erg duurzaam; de fiets is en blijft ons belangrijkste vervoermiddel. We verbeteren het netwerk voor de fietser, creëren meer fysieke ruimte in de gemeente voor de fiets en verbeteren het fietsparkeren in de binnenstad. Ook zetten we in op de verbetering van de bereikbaarheid voor voetganger. Ons Openbaar Vervoer levert een bijdrage aan onze doelstelling om in 2035 CO₂-neutraal te worden. We verduurzamen het OV; het openbaar

busvervoer in Groningen en Drenthe is vanaf december 2019 bijna geheel emissievrij. Vanaf dat moment is er 90% minder CO2 uitstoot. En tot 2030 gaan we door tot we 100% emissievrij zijn. Hiermee zetten we een nieuwe standaard op het gebied van verduurzaming in het OV. Dit in aansluiting op de ambitieuze energieagenda van Noord-Nederland. We zijn gestart met de nieuwe concessie voor de versnelde uitrol van 400 extra openbare laadpalen tussen 2019 en 2021.

- [Programma 8: Wonen](#): we verduurzamen onze huidige woningvoorraad, onder andere door prestatieafspraken met de woningbouwcorporaties en via Groningen Woont Slim. Met woningcorporaties worden afspraken gemaakt om gericht in de wijken te investeren. Het gaat in dit verband om verbetering van bestaande woningen gecombineerd met verduurzaming. Nu heeft ruim 74 procent van de sociale huurwoningen een label C of beter en dit moet resulteren in gemiddeld label B in 2020;
- [Programma 9: Beheer & onderhoud openbare ruimte](#): we onderzoeken de mogelijkheden voor het versterken van groen en verbeteren de borging van het behoud van hoogwaardig groen. We verbeteren het gescheiden afval inzamelen en de mate van hergebruik. Ons voedselbeleid blijft zich focussen op belangrijke thema's als herstel van lokale ketens, voedselverspilling, gezondheid en participatie;
- [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#): we gaan verder met de invulling van het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en vertalen de duurzaamheidsdoelstellingen voor inkoop naar de categorie- en contractmanagement.

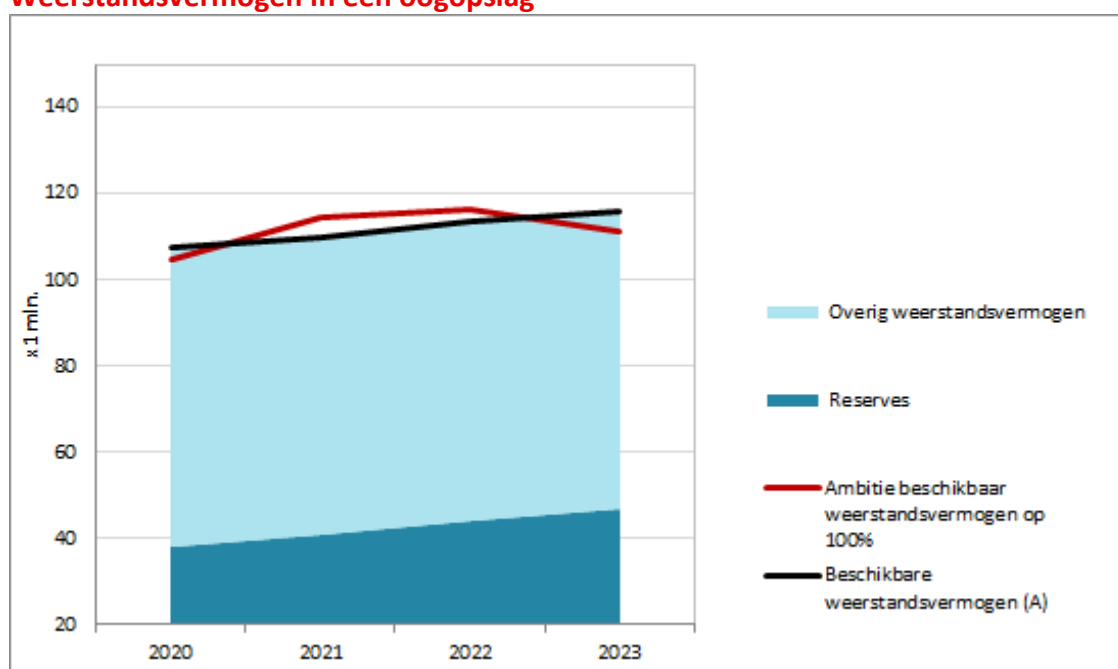
De resultaten hiervan zijn elders in deze begroting te vinden, gemarkeerd met het volgende icoontje .

Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Bij de uitvoering van onze taken worden we geconfronteerd met risico's en ontwikkelingen die financiële gevolgen kunnen hebben voor de gemeente. De paragraaf weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de gemeente is door de risico's van de gemeente af te zetten tegen de mogelijkheden die een gemeente heeft om de risico's op te kunnen vangen. In de begroting 2019 en de rekening 2018 hebben we al geconstateerd dat de financiële positie van de gemeente onder druk staat en het noodzakelijk is deze de komende jaren te versterken. Voor de beoordeling van het weerstandsvermogen kijken we naar de verhouding tussen risico en beschikbaar weerstandsvermogen, naar de omvang van de reserves naar de ontwikkeling van de financiële kengetallen. Met name het lage aandeel van de reserves en de lage solvabiliteit maken duidelijk dat een versterking van de reserves nodig is. De omvang van de reserves is belangrijk omdat deze direct te gelde zijn te maken in het geval zich risico's voordoen.

Voor 2020 en verder zien we een toename van de risico's op verschillende fronten. De risico's in het sociaal domein nemen toe, er moet meer worden bezuinigd, we gaan scherper ramen en we staan aan de vooravond van nieuwe gebiedsontwikkelingen zoals op het Suikerfabriek terrein en de Eemskanaalzone. Al met al nog meer reden om de financiële positie en met name het aandeel reserves in het weerstandsvermogen te versterken. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren. Daarom kiest het college ervoor om het resultaat van de septembercirculaire te gebruiken om bovenstaande risico's te beheersen en in te zetten voor het weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen in één oogopslag

Berekening weerstandsvermogen begroting 2020	2020	2021	2022	2023
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	107.358	109.917	113.434	116.020
Reserves	38.180	40.739	44.256	46.842
Overig weerstandsvermogen	69.177	69.177	69.177	69.177
Benodigde weerstandsvermogen (B)	104.655	114.441	116.525	111.036

Risico grondexploitaties * waarschijnlijkheidsfactor (90%)	72.941	72.207	71.235	64.800
Overige risico's * waarschijnlijkheidsfactor (90%)	31.715	42.234	45.290	46.236
Ratio weerstandsvermogen (A/B x 100%)	103%	96%	97%	104%
Verhouding reserves / benodigd weerstandsvermogen	36%	36%	38%	42%
Ambitie beschikbaar weerstandsvermogen op 100%	100%	100%	100%	100%
Vershil tussen beschikbaar en benodigd weerstandsvermogen	2.702	-4.525	-3.092	4.984

Het weerstandsvermogen geeft inzicht in de weerbaarheid van de gemeente. Het laat zien of de gemeente in staat is de effecten van risico's op te vangen. Als maatstaf hanteren we hiervoor de ratio van het weerstandsvermogen. Deze geeft de verhouding weer tussen het beschikbare weerstandsvermogen (welke middelen zijn er om risico's op te vangen?) en het benodigde weerstandsvermogen (welke risico's lopen we?). Een ratio van 100% betekent dat er voldoende weerstandsvermogen beschikbaar is om het effect van de ingeschatte risico's (kans * effect*waarschijnlijkheidsfactor van 90%) te kunnen opvangen.

Waarschijnlijkheidsfactor

Bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%. Deze factor geeft weer dat niet alle risico's zich tegelijkertijd zullen voordoen.

Het beschikbare weerstandsvermogen bestaat uit een aantal bronnen waarmee het effect van risico's kan worden opgevangen. We maken onderscheid tussen reserves en overige bronnen. De reserves (38,2 miljoen euro in 2020) zijn hard en kunnen direct worden ingezet. Inzet van de overige bronnen (69,2 miljoen euro) vraagt over het algemeen meer tijd. Voor de inzet van de stille reserve Enexis bijvoorbeeld is eerst verkoop van de aandelen nodig en inzet van de intensiveringsmiddelen vraagt besluitvorming over verlaging van de beschikbare budgetten en aanpassing van het beleid.

Gezien het belang van het aandeel reserves maken we deze afzonderlijk zichtbaar. In het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#) geven we een toelichting op de onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen.

Het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald op basis van een inschatting van de risico's die de gemeente loopt. Veruit het grootste risico ligt bij de gemeentelijke grondexploitaties en Meerstad. Dit risico bepaalt zo'n 70% van het benodigd weerstandsvermogen. In het onderdeel benodigd weerstandsvermogen geven we een toelichting op risico's die het [benodigd weerstandsvermogen](#) bepalen.

De ontwikkeling van het weerstandsvermogen wordt twee keer per jaar bepaald: bij de rekening en bij de begroting. We willen benadrukken dat de berekening van het weerstandsvermogen geen exacte wetenschap is. Bij het bepalen van de omvang van het benodigd weerstandsvermogen worden een groot aantal inschattingen gemaakt die meer of minder goed te onderbouwen zijn. Bij de beoordeling van het weerstandsvermogen kijken we dan ook vooral naar hoe het weerstandsvermogen zich ontwikkelt.

In de berekening van het benodigd weerstandsvermogen is geen rekening gehouden met risico's van nieuwe projecten. In zijn algemeenheid leiden nieuwe projecten tot nieuwe risico's en dus tot een hoger benodigd weerstandsvermogen. Op het moment dat er zekerheid is over de uitvoering van een project (meestal bij een realisatiebesluit door de raad), kan een inschatting worden gemaakt van het risico en houden we er rekening mee in het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.

Op basis van de actuele berekening van het weerstandsvermogen komt de ratio voor 2020 uit op 103%. In de jaren daarna neemt de ratio iets af naar 96% in 2021 en 97% in 2022. In 2023 stijgt de ratio weer naar 104%. In 2020 kan 36% van het benodigd weerstandsvermogen worden opgevangen met reserves. In de jaren daarna neemt dit naar verwachting toe tot 42% in 2023.

In het coalitie akkoord is opgenomen dat er wordt gestreefd naar een ratio van 100% aan het eind van de coalitieperiode. Dit betekent dat in de begroting 2022 de ratio weerstandsvermogen tenminste 100% moet zijn.

Vergelijking met de rekening 2018

Weerstandsvermogen	Begroting	Rekening	Verschil
	2020	2018	
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	107.358	111.405	-4.047
Benodigde weerstandsvermogen (B)	104.655	111.869	-7.214
Ratio weerstandsvermogen (A/B)	103%	100%	3%
Ruimte weerstandsvermogen boven 1,0 (A - B)	2.702	-464	3.166
Benodigde aanvulling wsv tot 0,8	0	0	0

Bij de rekening 2018 lag de ratio van het weerstandsvermogen op 100% in jaarschijf 2020. Ten opzichte van de rekening 2018 is sprake van een afname van het beschikbaar weerstandsvermogen én een afname van het benodigd weerstandsvermogen.

Het beschikbaar weerstandsvermogen neemt ten opzichte van de rekening 2018 af met 4 miljoen euro. De reserves nemen af met 2 miljoen euro, de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen nemen ook af met 2 miljoen euro. We lichten de verschillen toe in het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#).

Het benodigd weerstandsvermogen neemt af met 7,2 miljoen. Deze afname ontstaat vooral omdat we het risico sociaal domein en het risico BUIG in jaarschijf 2020 naar beneden hebben bijgesteld met respectievelijk 5,1 miljoen euro en 2 miljoen euro.

In vergelijking met de rekening 2018 neemt het beschikbaar weerstandsvermogen met 3,2 miljoen euro minder af dan het benodigd weerstandsvermogen. Dit leidt in 2020 tot een verbetering van de ratio met 3% (van 100% naar 103%).

De verlaging van de ratio in jaren 2021 en 2022 ontstaat vooral door een toename van het risico in het sociaal domein en de toegenomen bezuinigingstaakstellingen vanaf 2021. Vanaf 2020 nemen de reserves jaarlijks met circa 3 miljoen euro toe. In de jaren 2021 en 2022 is de toename van de reserves niet voldoende om de toename van de risico's te compenseren. In 2023 neemt de ratio weer toe naar 104% doordat het risico grondexploitaties met ruim 5 miljoen euro afneemt ten opzichte van het jaar 2022 en de reserves met 3 miljoen euro toenemen. De overige risico's wijzigingen vrijwel niet ten opzichte van het jaar 2022.

In het coalitieakkoord staat dat we aan het eind van de coalitieperiode (2022) wordt gestreefd naar een ratio van 100%. Gelet op de grote opgaven accepteren we voor de kortere termijn een ratio onder de 100% (minimaal 80%).

Bij het beoordelen van het weerstandsvermogen kijken we ook naar het aandeel reserves ten opzichte van het benodigd weerstandsvermogen. In 2020 zit er 38,2 miljoen euro in de reserves die meetellen voor het

weerstandsvermogen. In de komende jaren neemt dit naar verwachting toe tot bijna 46,8 miljoen euro, indien geen beroep op het weerstandsvermogen hoeft te worden gedaan. In het coalitie akkoord is afgesproken voor de reserves die onderdeel uitmaken van het weerstandsvermogen een ondergrens van 25 miljoen euro te hanteren.

We constateren dat de het niveau van de reserves in het weerstandsvermogen aan de lage kant is. Met name de reserve grondzaken/ grondbank staat de komende jaren onder druk.

Risicomanagement

Naast voldoende buffers in het beschikbare weerstandsvermogen is het minstens zo belangrijk is dat een goede sturing op en beheersing van de risico's plaatsvindt (risicomanagement). Risicomanagement geeft een organisatie inzicht in wat kan gebeuren en stelt organisaties zo in staat prioriteiten toe te kennen aan de onderkende risico's. Daardoor kunnen gestructureerd acties worden ondernomen en maakt het voor organisaties mogelijk om genomen beslissingen aangaande risico's te verantwoorden.

Bij projecten, waarbij het risico voor de gemeente Groningen groot is, laten we bij het aangaan van het risico een second opinion uitvoeren door een onafhankelijke partij. Dit geldt bijvoorbeeld voor situaties waarbij we als gemeente een lening verstrekken aan een derde of bij grotere projecten waar we als gemeente weinig ervaring mee hebben.

In 2020 blijven we werken aan het versterken van risicomanagement in de organisatie met als doel:

- Het verbeteren van de wijze waarop risicomanagement in onze organisatie wordt uitgevoerd. Gericht op een eenduidige en consistente aanpak en het identificeren en beheersen van risico's, aansluitend op de organisatieveranderingen ("één Groningen, één organisatie"). We gebruiken hiervoor onder andere de tool RiskID. We hebben het bijvoorbeeld ingezet bij de projecten outsourcing ICT, revitalisering Stadhuis, herindeling Groningen-Haren-Ten Boer en in het sociaal domein;
- Het verder ontwikkelen van strategisch risicomanagement waarbij risico's integraal onderdeel zijn van de strategie en de besluiten van college en raad.

Ondanks de inspanningen op het gebied van risicomanagement kunnen zich risico's blijven voordoen. Met het beschikbare weerstandsvermogen zijn we in staat de financiële effecten van risico's op te vangen. Risicomanagement en het weerstandsvermogen zijn daarmee onderling verbonden en vormen een belangrijk onderdeel van het (financiële) beleid van de gemeente.

Kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement

Het kader voor het weerstandsvermogen en risicomanagement is vastgelegd in de op 6 juli 2016 door de raad vastgestelde [kadernota weerstandsvermogen risicomanagement 2016\(5714411\)](#).

Daarnaast heeft de raad bij de begroting 2017 op 9 november 2016 via amendement bepaald dat het minimumniveau van de Algemene Egalisatie Reserve 20 miljoen euro is.

In het kader is aangegeven op welke wijze wij de risico's in beeld brengen en beheersen en op welke momenten wij de raad hierover informeren. Bij de begroting en de rekening rapporteren we integraal over de risico's in het weerstandsvermogen en de belangrijke ontwikkelingen die effect kunnen hebben op het weerstandsvermogen. In de kadernota uit 2016 hebben we bepaald dat we een deel van de onbenutte belastingcapaciteit en de niet structureel ingezette middelen uit de vrije beleidsruimte (intensiveringsmiddelen) rekenen tot het beschikbare weerstandsvermogen.

In de begroting 2019 en de rekening 2018 hebben we geconstateerd dat de stand van de algemene egalisatiereserve, zoals deze meetelt voor het weerstandsvermogen, onder de 20 miljoen euro uitkwam. Dit wijkt af van het besluit van de raad dat er minimaal 20 miljoen euro in de algemene egalisatiereserve moet

zitten. Daarnaast constateerden we dat de reserve grondzaken negatief was, wanneer rekening werd gehouden met de geraamde onttrekkingen voor de komende jaren. We hebben toegezegd in de kadernota risicomangement en weerstandsvermogen terug te komen op hoe we meerjarig met de reserves om willen gaan. Hierbij worden ook de afspraken uit het coalitieakkoord betrokken. De kadernota is echter nog niet gereed. Daarom gaan we hier nu in op de meerjarige ontwikkeling van de reserves (AER en reserve grondzaken).

Uit de actualisatie van het weerstandsvermogen blijkt dat de verwachte stand van de algemene egalisatiereserve die meetelt voor het weerstandsvermogen eind 2020 20,6 miljoen euro is. Daarmee ligt de reserve dus weer boven de 20 miljoen euro. In de jaren na 2020 neemt de AER verder toe door de structurele voeding van 2,6 miljoen euro die in de begroting is opgenomen. Daarnaast houden we in 2022 rekening met een toevoeging van 1 miljoen euro uit niet-bestede herindelingsmiddelen.

De stand van de reserve grondzaken en de reserve grondbank eind 2020 is 1,4 miljoen euro. Omdat we voor het weerstandsvermogen ook rekening houden met toekomstige onttrekkingen, ligt de stand voor het weerstandsvermogen onder nul (6,6 miljoen euro negatief).

In de nieuwe kadernota risicomangement en weerstandsvermogen willen we het aantal reserves dat meetelt voor het beschikbaar weerstandsvermogen terugbrengen. Het verminderen van het aantal reserves sluit goed aan bij de sturingsfilosofie waarbij een opgavegerichte en integrale aansturing voorop staat (sturing vanuit het algemene belang). Een vermindering van reserves biedt ook meer transparantie. Omdat de AER boven de minimale stand van 20 miljoen euro staat en de reserve grondzaken / grondbank samen ook nog boven 0 staan is er nu geen aanleiding om middelen vanuit de overige reserves over te hevelen naar de AER of grondzaken. Bij de kadernota weerstandsvermogen doen we een voorstel voor het terugbrengen van het aantal reserves en het overhevelen van middelen van de op te heffen reserves. We verwachten de nota eind 2019 aan u te kunnen voorleggen.

Berekening weerstandsvermogen

Definitie weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf voor de mate waarin een gemeente in staat is de nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Het gaat hierbij om tegenvallers van enige omvang, tegenvallers die – als er geen weerstandsvermogen zou zijn – de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar kunnen brengen. In hoeverre een gemeente in staat is om financiële tegenvallers op te vangen hangt af van:

- de risico's die de gemeente loopt, deze bepalen het benodigde weerstandsvermogen;
- de middelen die de gemeente vrij kan maken om risico's op te vangen, deze bepalen het beschikbare weerstandsvermogen.

Er zijn geen wettelijke normen voor de hoogte van het benodigde weerstandsvermogen.

Berekening weerstandsvermogen

Het beschikbaar weerstandsvermogen kan worden afgezet tegen het benodigd weerstandsvermogen. Dit drukken we uit in een ratio.

Ratio weerstandsvermogen =	$\frac{\text{Beschikbare weerstandsvermogen}}{\text{Benodigde weerstandsvermogen}}$	* 100%
----------------------------	---	--------

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio de gemeente Groningen nastreeft. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 200%	Uitstekend
B	140% < ratio < 200%	Ruim voldoende
C	100% < ratio < 140%	Voldoende
D	80% < ratio < 100%	Matig
E	60% < ratio < 80%	Onvoldoende
F	< 60%	Ruim onvoldoende

Uitgangspunten ratio weerstandsvermogen

Twee keer per jaar, bij rekening en begroting, beoordelen we het niveau van het weerstandsvermogen. In het coalitieakkoord is afgesproken dat we aan het eind van de coalitieperiode wordt gestreefd naar een ratio van 100%. Gelet op de grote opgaven accepteren we voor de kortere termijn een ratio onder de 100% (minimaal 80%). Voor de reserves die onderdeel uitmaken van het weerstandsvermogen hanteren we een ondergrens van 25 miljoen euro.

Weerstandsvermogen	Begroting 2020	Rekening 2018	Verschil
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	107.358	111.405	-4.047
Benodigde weerstandsvermogen (B)	104.655	111.869	-7.214
Ratio weerstandsvermogen (A/B)	103%	100%	3%
Ruimte weerstandsvermogen boven 1,0 (A - B)	2.702	-464	3.166
Benodigde aanvulling wsv tot 0,8	0	0	0

Op basis van de actuele inschatting van de risico's en reserves in het weerstandsvermogen in deze begroting komt het weerstandsvermogen in 2020 uit op een ratio van 103%. Dit is 3% meer dan de ratio in de rekening 2018 voor jaarschijf 2020. De risico's zijn ten opzichte van de rekening 2018 verlaagd met 7,2 miljoen euro. De belangrijkste veranderingen worden toegelicht bij het onderdeel [benodigd weerstandsvermogen](#). Het beschikbare weerstandsvermogen in de begroting 2020 daalt ten opzichte van de rekening 2018 met 4 miljoen euro. De verlaging van het beschikbare weerstandsvermogen wordt toegelicht in het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#).

Bij het bepalen van het weerstandsvermogen houden we rekening met lopende projecten, waar de raad een besluit over heeft genomen en waar een uitvoeringskrediet voor is vastgesteld. Achterliggende gedachte is dat we bij nieuwe projecten risico's kunnen vermijden door het project niet uit te voeren.

De komende jaren is sprake van een grote investeringsopgave, die effect zal hebben op het benodigd weerstandsvermogen. In het coalitieakkoord zijn voor de investeringsopgave extra middelen geraamd, die zijn verwerkt in deze begroting. Zo wordt de Eemskanaalzone, het Suikerfabriek terrein en het Stationsgebied-zuidzijde ontwikkeld. Er worden middelen gereserveerd voor een autoverbinding in de

Oosterhamrikzone, en investeringen onderwijs en cultuur. Het starten met deze projecten zal een verhogend effect hebben op het risico en dus het benodigde weerstandsvermogen. Voor grote infrastructurele projecten bijvoorbeeld wordt het risico bepaald op 10% van de investeringsomvang. Als het gaat om een grondexploitatie wordt het risico bepaald door de risicoboxenmethode. Een indicatie van de toename van het risico is op dit moment moeilijk te geven.

Voor het project Zuidelijke Ringweg is geen risico in het weerstandsvermogen opgenomen. Het uitgangspunt bij de uitvoering van het project is dat het budget taakstellend is. Eventuele meerkosten moeten dus in eerste instantie worden opgevangen binnen het beschikbare budget.

Voor de aardbevingen hebben we geen risico opgenomen. In een bestuursakkoord is afgesproken dat de gevolgen van de aansprakelijkheid van de provincie, gemeenten of derde partijen zoals woningcorporaties en schoolbesturen niet voor hun rekening en risico kunnen komen indien deze aardbeving-gerelateerd zijn (onverlet latend de normale zorgplicht van deze partijen).

Beschikbaar weerstandsvermogen

Het beschikbaar weerstandsvermogen wordt gevormd door de middelen die beschikbaar zijn om het nadelige effect van risico's te kunnen opvangen. Dit is de optelsom van alle elementen die daadwerkelijk kunnen worden ingezet om niet-begrote kosten te dekken.

De middelen die we tot de tot het beschikbare weerstandsvermogen rekenen, zijn:

- Algemene Egalisatiereserve (AER);
- (Bestemmings-)reserves, voor zover de raad geen besluit heeft genomen over de inzet;
- Post onvoorzien in de begroting;
- Niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen;
- Onbenutte belastingcapaciteit;
- Stille reserves.

Buffers (in grondexploitaties) rekenen we niet mee tot het beschikbare weerstandsvermogen. Buffers die kunnen worden ingezet om het effect van een specifiek risico op te vangen, zoals bijvoorbeeld het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad, brengen we in mindering op het risico. Daarmee leiden buffers, via een verlaging van het risico tot een verlaging van het benodigd weerstandsvermogen.

Het beschikbaar weerstandsvermogen in de begroting 2020 is als volgt opgebouwd:

Beschikbaar weerstandsvermogen begroting 2020 (Bedragen x 1.000 euro)	Incidenteel	Structureel	Aandeel wsv*
1. Reserves	38.180		36,5%
2. Stille reserves	50.000		47,8%
3. Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten (bedrag x2)		10.940	10,5%
4. Onbenutte belasting capaciteit (bedrag x2)		7.905	7,6%
5. Post onvoorzien (bedrag x2)		332	0,3%
Totaal beschikbaar weerstandsvermogen	88.180	19.177	
Beschikbaar weerstandsvermogen begroting 2020			107.358

Beschikbaar weerstandsvermogen rekening 2018 (jaarschijf 2020)			111.405
Afname beschikbaar weerstandsvermogen t.o.v. rekening 2018			4.047

Het beschikbare weerstandsvermogen is 107,4 miljoen euro. Dit is 4 miljoen lager dan in de rekening 2018. Deze bestaat voor 2 miljoen euro uit een verlaging van de reserves en een afname van 2 miljoen euro van de overige onderdelen van het weerstandsvermogen.

De belangrijkste afwijkingen bij de reserves zijn:

- Een onttrekking van 375 duizend euro voor de invulling van de taakstelling WIJ Groningen (conform raadsbesluit 85078-2019)
- Een onttrekking van 391 duizend euro voor bodemsanering Nelf terrein (conform raadsbesluit 100270-2019)
- Een onttrekking van per saldo 1,6 miljoen euro voor een sluitende meerjarenbegroting (2020-2023)
- Diverse toevoegingen aan de AER van per saldo 400 duizend euro.

De begroting 2020 opgenomen onttrekkingen aan het weerstandsvermogen

In de begroting 2020 wordt rekening gehouden met een onttrekking aan het weerstandsvermogen van in totaal 1,6 miljoen euro in de komende vier jaar. Voor het weerstandsvermogen houden we vanaf het begin (2020) rekening met de volledige onttrekking aangezien deze middelen nodig zijn voor een sluitend meerjarenbeeld. Deze middelen kunnen niet meer op een andere manier worden ingezet (zonder bestaand beleid aan te tasten).

De afname van 2 miljoen euro van de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen komt door:

- De afname van 1 miljoen euro aan structurele intensiveringsmiddelen door de inzet daarvan voor de bezuinigingen (600 duizend euro intensiveringsmiddelen duurzaamheid, 300 duizend euro intensiveringsmiddelen verkeer en 100 duizend euro intensiveringsmiddelen economische zaken)

Omvang onderliggende reserves

Voor het weerstandsvermogen houden we rekening met alle reserves die kunnen worden ingezet voor het opvangen van risico's. Daarnaast kunnen ook bestemmingsreserves worden meegerekend, voor zover de middelen in de bestemmingsreserve niet gelabeld zijn (en naar verwachting niet op korte termijn gelabeld zullen worden). De reserves die op dit moment meetellen in het weerstandsvermogen zijn:

Reserves in weerstandsvermogen	Begroting 2020	Rekening 2018	Vershil
1. Algemene Egalisatie Reserve (AER)	20.611	21.882	-1.271
2. Grondzaken en grondbank	-6.564	-6.163	-401
3. Reserve Sociaal Domein	2.125	2.500	-375
4. Reserve onderwijshuisvesting	1.212	1.212	0
5. Reserve Martiniplaza BV	3.916	3.916	0
6. Reserve geluid-reducerend asfalt	150	150	0
7. Reserve kunstvoorraad CBK	1.647	1.647	0
8. Reserve bodemsanering	1.485	1.485	0
9. Reserve Groninger Monumentenfonds	932	932	0

10. Reserve Forum garage	6.200	6.200	0
11. Reserve kunst op straat	361	361	0
12. Reserve parkeren	5.778	5.778	0
13. Reserve recreatiegebied Kardingse	327	327	0
Beschikbare weerstandscapaciteit	38.180	40.227	-2.047

Per saldo wordt 2 miljoen euro onttrokken aan het weerstandsvermogen. De raad heeft bij het vaststellen van de begroting 2017 besloten voor de algemene egaliseringsreserve een minimumniveau van 20 miljoen euro te hanteren.

In bovenstaand overzicht ligt de AER boven de 20 miljoen euro. De stand van de reserve grondzaken/grondbank voor het weerstandsvermogen ligt onder 0. Werkelijk is het gezamenlijke saldo (reserve grondzaken/grondbank) eind 2020 1,4 miljoen euro.

We merken daarbij wel op dat in de AER en de reserve grondzaken/grondbank voor het weerstandsvermogen rekening wordt gehouden met toekomstige onttrekkingen in de jaren 2020-2022 waardoor de werkelijke (boekhoudkundige) stand van de reserves afwijkt van de stand die we meenemen voor het weerstandsvermogen. Er zijn dus meer middelen aanwezig in de reserve, maar we rekenen niet alles mee in het beschikbaar weerstandsvermogen omdat ze niet meer vrij besteedbaar zijn.

Een voorbeeld hiervan zijn de middelen in de reserve grondzaken/grondbank die nodig zijn voor dekking van de kapitaallasten van de bovenwijkse voorzieningen Meerstad. De raad heeft besloten de eerste jaarschijven van de kapitaallasten ten laste van de reserve grondzaken te brengen. Voor 2020 – 2022 gaat het in totaal om nog 6,0 miljoen euro. Voor de bepaling van het beschikbaar weerstandsvermogen nemen we deze middelen niet meer mee. In werkelijkheid duurt het nog tot en met 2022 tot alle middelen uit de reserve zijn onttrokken.

Dit geldt ook voor de onttrekking van 22,5 miljoen euro die is opgenomen uit het coalitie akkoord. Voor het weerstandsvermogen nemen we deze middelen niet meer mee omdat deze nodig zijn voor uitgaven in de komende jaren. Maar 7,2 miljoen euro hiervan wordt pas in de jaren 2020-2022 onttrokken.

Onderstaande overzichten verklaren de verschillen bij de algemene egaliseringsreserve en de reserve grondzaken/grondbank tussen de daadwerkelijk beschikbare middelen in de reserve in de begroting 2020 (stand eind 2020) en wat wordt meegenomen in het weerstandsvermogen (stand eind 2020). De verschillen bestaan uit claims die op de reserves rusten.

Algemene egaliseringsreserve		
Boekhoudkundig saldo 31/12/2020		33.162
Claims in de AER		
Coalitieakkoord (saldo financieel perspectief via AER)	-2.725	
Begroting 2020 (saldo financieel perspectief via AER)	-9.190	
Claim risico's kabels en leidingen Aanleg Zuidelijke Ringweg	-632	
Divers	-4	
Algemene egaliseringsreserve eind 2020 (=stand 2020 voor weerstandsvermogen)		20.611

Reserve grondzaken/grondbank		
Boekhoudkundig saldo 31/12/2020		1.422
Claims		
- Reservering voor kapitaallasten bovenwijkse voorzieningen Meerstad 2021-2022	-2.154	
- Inzet weerstandsvermogen coalitieakkoord 2021-2022	-5.441	
- Inzet bodemsanering Nelflocatie	-391	
Reserve grondzaken eind 2020 (=stand 2020 voor weerstandsvermogen)		-6.564

Overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen

Naast de reserves tellen de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen op tot 69,2 miljoen euro. De overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen zijn:

- Stille reserve Enexis 50,0 miljoen euro
- Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten 11,0 miljoen euro
- Onbenutte belastingcapaciteit 7,9 miljoen euro
- Post onvoorzien 0,3 miljoen euro

Totaal 69,2 miljoen euro

Stille reserve Enexis

Voor het beschikbaar weerstandsvermogen houden we rekening met de stille reserve in de waarderingen van onze Enexis aandelen. We houden hier rekening met 50 miljoen euro. Dit past binnen de meest recente waardering van de Enexis aandelen die jaarlijks wordt uitgevoerd. Dit is niet gewijzigd ten opzichte van de rekening 2018.

Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten

Indien de inzet van intensiveringsbudgetten jaarlijks kan worden overwogen, nemen we deze middelen mee in het beschikbaar weerstandsvermogen. Dit is het geval als de middelen niet structureel zijn ingezet en er geen meerjarige verplichtingen zijn aangegaan.

Voor de beschikbare intensiveringsmiddelen is bepaald dat 5,5 miljoen euro niet structureel is ingezet. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (11 miljoen euro). Ten opzichte van de rekening 2018 is het bedrag verlaagd met 2 miljoen euro omdat de intensiveringsmiddelen zijn verlaagd met 1 miljoen euro in verband met de bezuinigingen.

Onbenutte belastingcapaciteit

We houden rekening met een onbenutte belastingcapaciteit van 5% van de OZB opbrengst voor woningen en niet-woningen. De geraamde OZB opbrengst in 2019 is 79,1 miljoen euro. We hebben geen rekening gehouden met de voorgestelde OZB stijging 2020. Dit betekent dat we voor het beschikbaar weerstandsvermogen rekening houden met een verhoging van 4,0 miljoen euro. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (7,9 miljoen euro). Dit is niet gewijzigd ten opzichte van de rekening 2018.

Post onvoorzien

De post onvoorzien kan jaarlijks worden ingezet voor onvoorziene gebeurtenissen en kan worden toegerekend aan het beschikbaar weerstandsvermogen. De totale post onvoorzien in 2020 is 166 duizend euro. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (0,3 miljoen euro).

We houden in het beschikbaar weerstandsvermogen geen rekening meer met een risicobuffer in de bouw- en grondexploitatie Grote Markt. Zoals we eerder in deze paragraaf al hebben aangegeven rekenen we buffers (in grondexploitaties) niet meer mee tot het beschikbare weerstandsvermogen. Buffers die kunnen worden ingezet om het effect van een specifiek risico op te vangen, brengen we in mindering op het risico zelf. Daarmee leiden buffers, via een verlaging van het risico tot een verlaging van het benodigd weerstandsvermogen.

De buffer in de bouw- en grondexploitatie Grote Markt is gekoppeld aan een risico bij de exploitatie van het Groninger Forum. Voor de periode 2020-2024 wordt het tekort bij het Groninger Forum geraamd op 3,3 miljoen euro. Dit tekort kan worden opgevangen met de reserve exploitatierisico Forum (saldo is 2,3 miljoen euro) en voor zover nodig met de buffer binnen de bouw- en grondexploitatie Grote Markt. Voor het weerstandsvermogen betekent dit dat we geen rekening gehouden met het risico op een tekort, maar ook niet met de reserve exploitatierisico Forum en de buffer in de bouw- en grondexploitatie.

Benodigd weerstandsvermogen

Het benodigd weerstandsvermogen wordt bepaald door:

- De verwachte impact van de aanwezige risico's;
- De mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt of beheerst;
- De gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen.

De risico's zijn geïnventariseerd en de omvang van het risico (bedrag in euro's) is geschat. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag.

De risico's van de grondexploitaties worden volgens de risicoboxenmethode berekend en integraal in het benodigde weerstandsvermogen opgenomen.

Omdat de kans klein is dat als de risico's zich daadwerkelijk voordoen, dit allemaal tegelijkertijd gebeurt, corrigeren we de totaalstelling met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

Begroting 2020	Schatting	
	Inc.	Struc
1. Grondexploitatie incl Meerstad	81.045	
2. Verkeer- en vervoersprojecten	1.006	
3. Bodemsanering	650	375
4. Parkeerbedrijf	1.400	
5. Risico parkeerhandhaving		150
6. Gemeentelijk aandeel risico Warmestad BV	1.434	
7. Garantie op leningen van GEM Haren Noord	300	
8. Sociaal domein		6.200
9. Financiering uitvoering wet BUIG		625
10. Bedrijfsrisico werkmatschappijen (OPSB en Sport 050)		405

11. Niet halen bezuinigingen		10.235	
12. Verstrekte leningen en garanties		2.402	
13. Vastgoed		221	46
14. Overige risico's		1.010	490
Totale risico's		99.702	8.291
Structureel maal factor 2			16.582
Waarschijnlijkheidsfactor 90%		89.732	14.923
Benodigde weerstandscapaciteit			104.655
beschikbare weerstandscapaciteit			107.358
Ratio weerstandscapaciteit			103%

Het benodigde weerstandsvermogen in 2020 is 104,7 miljoen euro. Dit is 7,2 miljoen euro lager dan bij de rekening 2018.

Het belangrijkste verschil ten opzichte van de rekening 2018 ontstaat door het verlagen van het risico sociaal domein met 5,1 miljoen euro. Het in deze begroting beschikbaar stellen van middelen voor de zorgkosten jeugd en zorgkosten Wmo is de voornaamste reden voor de verlaging van het risico.

Overige mutaties in het benodigd weerstandsvermogen leiden per saldo tot een afname van 1,9 miljoen euro ten opzichte van de rekening 2018. De veranderingen zijn:

- **Afname risico parkeren**
Het risico parkeren is per saldo afgenomen met 0,6 miljoen euro door een lager rente risico, een lager bezettingsgraad parkeergarages en een hoger risico straatparkeren.
- **Afname van het risico BUIG**
Actualisatie van de tekorten/opgave BUIG en het daarbij behorende risico leidt tot een verlaging van het risico van in totaal 2 miljoen euro.
- **Vervallen risico stijging pensioen premies**
De wijziging van de pensioenpremies 2019 is verwerkt in de nominale compensatie. Dit betekent een afname van het benodigd weerstandsvermogen van 1,8 miljoen euro.
- **Toename risico bezuinigingen**
Er is een grove inschatting gemaakt van de risico's als gevolg van het nieuwe bezuinigingspakket. Er is gekeken bij welke maatregelen de realisatie een risico kan vormen. Dit betreft bijvoorbeeld de maatregelen die nog ingevuld moeten worden en waar nu nog geen zicht is op de manier waarop, of bezuinigingen waarbij we afhankelijk zijn van andere partijen. Deze bezuinigingen zijn voor 50% meegenomen in het risico (benodigd weerstandsvermogen). Dit leidt ten opzichte van rekening 2018 tot een verhoging van het risico met 1,8 miljoen euro.
- **Opname risico Specifieke uitkering Sport (Spuk sportregeling)**
In totaal is er landelijk meer aanspraak gemaakt op de Spuk subsidie dan er geld beschikbaar is. Gemeenten krijgen hierdoor in 2019 een voorschot van 82% van de aanvraag uitgekeerd. Voor Groningen betekent dit een risico van 180 duizend euro.
- **Opname risico wijziging financiering Bijstand voor zelfstandigen (Bbz)**
Vanaf 2020 wordt de financiering van de Bbz aangepast. Groningen loopt hierdoor een risico van in totaal 225 duizend euro om minder middelen te ontvangen voor de lasten die we maken.
- **Overige wijzigingen van de risico's** leiden tot een verhoging van het benodigd weerstandsvermogen met 100 duizend euro.

(Bij deze omvang van de veranderingen is rekening gehouden met het effect van structurele risico's (bedrag x 2) en het effect van de waarschijnlijkheidsfactor van 90%.)

In het onderdeel [risico's](#) wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de risico's die het benodigd weerstandsvermogen bepalen. In een aantal gevallen bestaat het risico uit een optelling van de risico's van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer. In die gevallen wordt in de toelichting nog verwezen naar de desbetreffende gemeente.

De volgende risico's zijn ten opzichte van de rekening 2018 opgenomen:

- Risico wijziging financiering Bijstand voor zelfstandigen (Bbz);
- Risico Specifieke uitkering Sport (Spuk sportregeling)

De volgende risico's zijn ten opzichte van de rekening 2018 vervallen:

- Verhoging ABP premies

Dynamisch weerstandsvermogen

We laten de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen zien als gevolg van wijzigingen in de risico's en de reserves in de periode 2020-2023. Hiermee ontstaat een beter beeld van de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen.

Wanneer voor risico's een meerjarige inschatting kan worden gemaakt (in effect en/of kans van optreden) nemen we deze meerjarig inschatting op in de dynamische ontwikkeling.

Het gaat bijvoorbeeld om de risico's bij grondexploitaties en het parkeerbedrijf. In de gevallen waar we geen meerjarige ontwikkeling kunnen inschatten, houden we rekening met een constante waarde van het risico voor de periode 2020-2023.

In het geval reservemutaties voor de komende jaren bekend zijn, houden we hier rekening mee in de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen. Het gaat onder andere om een structurele voeding van de algemene egaliseringsreserve van 1,8 miljoen euro, een structurele onttrekking van 2,5 miljoen euro uit de reserve grondzaken en het terugvloeiën van middelen die aan de reserve grondzaken waren onttrokken voor de financiering van de businesscase outsourcing ICT (2,5 miljoen per jaar tot en met 2024).

Voor een juist beeld van het beschikbare weerstandsvermogen tellen we twee onttrekkingen die in de jaren 2021-2022 worden onttrokken per direct niet mee in het beschikbare weerstandsvermogen. Deze posten worden niet meegeteld omdat deze niet meer kunnen worden ingezet om risico's op te vangen. Het gaat om:

- De dekking van de kapitaallasten van de overgehevelde investeringen in bovenwijkse voorzieningen van Meerstad aan de gemeente Groningen voor de jaren 2021-2022 van in totaal 6,0 miljoen euro ten laste van de reserve Grondzaken;
- De in het coalitieakkoord 2019 opgenomen onttrekking aan het weerstandsvermogen voor de jaren 2021-2022 van 5,4 miljoen euro. Deze middelen zijn in mindering gebracht op de reserve grondzaken.

Deze gegevens zijn verwerkt en leiden tot het volgende beeld voor het weerstandsvermogen voor de jaren 2020 tot en met 2023.

Begroting 2020 Weerstandsvermogen	2020	2021	2022	2023
Beschikbaar weerstandsvermogen (A)	107.358	109.917	113.434	116.020
Benodigd weerstandsvermogen (B)	104.655	114.441	116.525	111.036
Ratio (A/B*100%)	103%	96%	97%	104%
Afwijking t.o.v. ratio 1,0	2.702	-4.525	-3.092	4.984
Ratio in rekening 2018	100%	97%	98%	98%
Verhouding hard/ totaal	36%	36%	38%	42%
Reserves in het weerstandsvermogen	38.180	40.739	44.256	46.842

Financiële kengetallen

Een deugdelijke en transparante begroting is in het belang van een goede controle door de raad op de financiële positie van de gemeente. Kengetallen zijn getallen die de verhouding uitdrukken tussen bepaalde onderdelen van de begroting / rekening en kunnen helpen bij de beoordeling van de (ontwikkeling van de) financiële positie.

Begroting 2020					
Kengetallen:	Begroting 2019	2020	2021	2022	2023
netto schuldquote	163%	159%	160%	155%	145%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	124%	124%	128%	126%	119%
solvabiliteitsratio	9%	8%	7%	8%	9%
structurele exploitatieruimte	-0,5%	0,3%	0,4%	1,4%	1,8%
grondexploitatie excl. Meerstad	6,2%	7,1%	6,0%	5,6%	4,3%
grondexploitatie incl. Meerstad	33,6%	35,3%	33,2%	32,1%	31,8%
belastingcapaciteit	103,6%	111,5%	112,4%	112,7%	113,3%

Onderstaand geven we een toelichting op de kengetallen. Onder de toelichting is het oordeel opgenomen.

Netto schuldquote

De netto schuldquote wordt bepaald door de verhouding van de gemeentelijke schuld ten opzichte van de gemeentelijke baten. Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft niet direct een probleem te zijn. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten, die worden doorgeleend aan derden zoals woningbouwcorporaties.

Om inzicht te krijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen).

De netto schuldquote van een gemeente ligt meestal tussen de 0% en 90%. Bij een hogere netto schuldquote is de gemeenteschuld relatief hoog (oranje). Als de netto schuldquote boven de 130% uitkomt, dan bevindt de gemeente zich in de gevarenzone (rood). De genoemde percentages zijn grove vuistregels. Voor een genuanceerder beeld van de schuldpositie moet ook worden gekeken naar de voorraad bouwgronden en de

uitgeleende gelden. Gemeenten met veel grond hebben meer schulden en dus een hogere schuldquote. Dit geldt ook voor de gemeente Groningen. Wij hebben grondposities voor woningbouw en bedrijventerreinen. Voor die gronden hebben we schulden gemaakt. Rente en aflossing van deze schuld drukken niet direct op de begroting, maar dienen te worden opgevangen binnen de grondexploitaties met de opbrengsten uit de verkoop van de grond.

De gemeente Groningen heeft ook leningen voor derden aangetrokken, deze leningen worden één op één doorgegeven. Bij de schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen worden deze leningen geëlimineerd. Dit geldt dus ook voor de verstrekte leningen aan de CV Meerstad. De leningen voor de overige gemeentelijke grondexploitaties zitten wel in deze schuldquote.

Onze schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is 124%. Na 2020 zal de schuldquote eerst nog stijgen en naar verwachting weer wat dalen. De netto schuldquote is hoog door een hoog volume van de vaste schulden van de gemeente. De inzet van reserves de komende jaren leidt tot een verhoging van de vaste schulden en daarmee een verslechtering van de netto schuldquote. Deze reserves kunnen niet meer worden ingezet voor de financiering, dus hiervoor dient aanvullend geleend te worden.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal wordt bepaald door de verhouding tussen het eigen vermogen en het vreemd vermogen. Het geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente. De solvabiliteitsratio in 2020 is 8%. Dit is laag maar logisch gezien onze hoge schulden door de gemeentelijke grondposities. In voorgaande begrotingen en in de begroting 2020 hebben we reserves ingezet ter dekking van de opgaven. Het eigen vermogen neemt daarom af. Het effect daarvan is dat de solvabiliteitsratio in de begroting 2020 afneemt.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. De belangrijkste structurele baten zijn de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerendezaakbelasting (OZB). Dit kengetal geeft het verschil tussen de structurele baten en lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. In onderstaand overzicht is de omvang en ontwikkeling van de structurele lasten en baten opgenomen.

STRUCTUREEL EVENWICHT					
(Bedragen x 1.000 euro)					
	2019	2020	2021	2022	2023
LASTEN					
Totale lasten	1.093.562	1.080.372	1.066.700	1.062.035	1.064.190
Incidentele lasten	-57.307	-43.744	-23.244	-15.123	563
Incidentele toevoegingen reserves	-21.159	-19.912	-12.696	-15.050	-22.009
Structurele lasten (A)	1.015.096	1.016.716	1.030.760	1.031.862	1.042.744
BATEN					
Totale baten	1.093.562	1.080.372	1.066.700	1.062.035	1.064.190
Incidentele baten	-3.535	-17.833	-9.214	-4.768	-1.000
Incidentele onttrekkingen reserves	-80.283	-42.911	-22.560	-10.805	-1.447

Structurele baten (A)	1.009.744	1.019.628	1.034.926	1.046.462	1.061.743
Structurele exploitatieruimte (B-A)	-5.352	2.912	4.166	14.600	18.999
Structurele exploitatieruimte in percentage	-0,5%	0,3%	0,4%	1,4%	1,8%

De structurele exploitatie ruimte van 0,3% in 2020 geeft aan dat in 2020 onze structurele lasten geheel worden gedekt door de structurele baten. De structurele lasten in 2020 zijn 2,9 miljoen euro lager dan de structurele baten. Na 2020 verbetert dit beeld door de structurele hervormingsmaatregelen.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale gemeentelijke baten.

Het kengetal grondexploitatie inclusief Meerstad stijgt in 2020 naar 35,6%. Er heeft een herziening van de grondexploitaties plaatsgevonden. Hierin zijn alle grexen opnieuw herijkt. De geprognosticeerde boekwaarde is daardoor in 2020 verhoogd. De komende jaren daalt het % weer.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen door het verhogen van tarieven. Hiervoor wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de landelijk gemiddelde tarieven/woonlasten (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing). De belastingcapaciteit ligt boven het landelijk gemiddelde (+11,3%). Hierbij moet wel worden opgemerkt dat bij de berekening hiervan de landelijke gemiddelde tarieven met de reguliere index zijn verhoogd. De kans is aanwezig dat andere gemeenten hun OZB ook gaan verhogen voor een structureel sluitende begroting 2020. Indien dat het geval is zal de 11,3 % lager zijn. Een hoge belastingcapaciteit beperkt de mogelijkheid om financiële tegenvallers op te vangen met een verhoging van tarieven.

Oordeel

Overall kunnen we concluderen dat de ratio's laten zien dat de financiële positie van de gemeente Groningen kwetsbaar is. Dit blijkt vooral uit de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio.

De inzet van reserves verlaagt het eigen vermogen en verhoogt de lange financieringsbehoefte. Dit leidt tot een vermindering van de solvabiliteit en de netto schuldquote.

De kwetsbare financiële positie blijkt ook uit het aandeel reserves in het beschikbare weerstandsvermogen. Dit is in 2020 36% oplopend tot 42% in 2023. Indien het financieel perspectief dit toelaat, is versterking van de financiële positie en aanvulling van de reserves in het weerstandsvermogen een belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren.

Risico's

Risico's ruimtelijk-economisch domein

Naam risico	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties (grondzaken / grondexploitaties)
Programma	Economie en werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc.

	De risico's zijn met behulp van de risicoboxenmethode gekwantificeerd. De minimale omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen gronden bedraagt afgerond in 2020 81 miljoen euro en in 2021 80 miljoen euro. Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. Het risico Meerstad is vanaf 2019 gedaald omdat rekening wordt gehouden met het geprognoseerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad. Met dat voordeel heeft Meerstad een buffer om de nadelige effecten van nadelige scenario's op te vangen. Het risico Meerstad is voor 2020 berekend op 44 miljoen euro. Het risico voor de overige gemeentelijke grondexploitaties is in totaal berekend op 37 miljoen euro. De uitkomst van de risicoboxensystematiek nemen we, conform de kadernota weerstandsvermogen, geheel mee in onze bepaling van het benodigde weerstandsvermogen, vandaar dat de kans op 100% wordt gesteld.
Risicobedrag 2020	81,045 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	80,230 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	79,150 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	72,0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	Binnen de grondexploitatie wordt gestuurd op de beheersing van de risico's. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Naam risico	Verkeer- en vervoersprojecten
Programma	Verkeer
Omschrijving	<p>Risico's bij verkeer- en vervoersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de hoogte van de investeringskosten. Vooraf worden deze risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben.</p> <p>Bij de grote verkeersprojecten (= investering meer dan 5 miljoen euro) bepalen we het risico op 10% van de investeringskosten. Daarbij beoordelen we de mogelijkheid om bij te sturen in het project (beheersmaatregelen). Op projectniveau kunnen dat bijvoorbeeld zijn: het werken met een plafondprijs in de aanbesteding, het rekening houden met een percentage onvoorzien in de kostenraming of het in beeld brengen van besparingsmogelijkheden.</p> <p>Risico's die niet binnen de beschikbare middelen van het project kunnen worden opgelost, worden meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen voor verkeersprojecten.</p> <p>Voor projecten die voortvloeien uit de Netwerkanalyse 2013 (totale omvang gemeentelijke middelen 20 miljoen euro,) is besloten dat voor- en nadelen mogen worden verrekend binnen het totale programma (gesloten financiering). Financiële tegenvallers kunnen dus binnen het totaal beschikbare budget worden opgevangen. Dit kan effect hebben op de projecten die uitgevoerd kunnen worden, maar voor het geheel geldt dat geen sprake is van een financieel risico voor de gemeente Groningen.</p> <p>Zernikelaan</p> <p>Voor het project Zernikelaan ramen we het risico op 10% van het gemeentelijk aandeel in de totale financiering (RUG en Hanzehogeschool nemen ook een deel van de kosten voor hun rekening en een deel van de dekking komt uit de middelen voor de</p>

	<p>Netwerkanalyse). De risico's worden gelijk verdeeld over gemeente, RUG en Hanzehogeschool.</p> <p>Dat betekent dat over een bedrag van 4,37 miljoen euro een risicoberekening plaatsvindt. Het risico komt daarmee op 437 duizend euro. De kans van optreden komt op 50%. Risicobedrag van afgerond 200 duizend euro blijft constant gedurende de komende jaren. Bij oplevering kan het risico vervallen.</p> <p>Stationsgebied Haren</p> <p>De gemeente werkt aan de ontwikkeling van het Stationsgebied in Haren. Onderdeel van de ontwikkeling is het realiseren van een fiets- voetgangersverbinding tussen Oosterhaar en het centrum van Haren, ter hoogte van het station. Daarnaast wordt de omgeving van het station aangepakt. Het risico bij de investeringen in het stationsgebied van Haren wordt ingeschat op 800 duizend euro. Dit risico bestaat voor het grootste deel uit een risico op vertraging, risico op verlies van cofinanciering en het risico op hogere uitvoeringskosten.</p>
Risicobedrag 2020	1,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,0 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	

Naam risico Programma	Risico's bodemsanering Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	<p>Dit risico is ten opzichte van de begroting 2019/rekening 2018 niet gewijzigd. Bij de rekening 2019 actualiseren we het risico.</p> <p>Groningen</p> <p>In het convenant 'bodemonwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties) gesaneerd of beheerst zijn. Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn beheerst of gesaneerd. Het project aanpak spoedlocaties is begin 2018 afgesloten. De kans dat is klein dat er nog kosten voor rekening van de gemeente komen (de mogelijk nog te maken kosten komen in eerste instantie voor rekening van derden). Voor het onderdeel spoedlocaties houden we geen rekening meer met een risico.</p> <p>Los van de spoedlocaties kunnen zich nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). In het geval deze situaties zich aandienen moeten we middelen beschikbaar stellen voor aanvullend (risico) onderzoek, eventuele tijdelijke beheermaatregelen en op iets langere termijn voor een definitieve oplossing. Voor het bepalen van het risico houden we rekening met kosten voor onderzoek en beheersmaatregelen.</p> <p>Uitgaande van 3 gevallen per jaar schatten we het risico in op €500 duizend. Het gaat</p>

	<p>om een structureel risico.</p> <p>Haren In Haren is sprake van een aantal bekende bodemverontreinigingen waarvoor nog geen sanering is voorzien en waarbij de kosten van een eventuele sanering en het gemeentelijk aandeel daarin onbekend zijn. Daarnaast is het mogelijk dat verontreinigingen aan het licht komen die nu nog onbekend zijn. In een aantal oudere gebouwen is asbest aanwezig met de daaraan verbonden risico's. Voor Haren houden we rekening met een risico van €1 miljoen en een kans van 50%.</p> <p>Ten Boer Voor Woltersum is in 2018 een besluit genomen om de voormalige vuilstort volledig te verwijderen . Daarmee is er geen sprake meer van een risico. Er wordt meegewerkt met een provinciaal project om meer zicht te krijgen op ernstig verontreinigde locaties in Ten Boer. De kans dat dergelijke locaties worden gevonden wordt als klein ingeschat. Voor Ten boer houden we rekening met een risico van 500 duizend euro met een kans van 50%. Voor de nieuwe gemeente Groningen is het effect op het benodigd weerstandsvermogen in totaal (kans*effect) 650 duizend euro incidenteel en 375 duizend euro structureel.</p>
Risicobedrag 2020	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	30-75%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2021	30-75%
Risicobedrag 2022	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2022	30-75%
Risicobedrag 2023	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2023	30-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	2001
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico	Parkeerbedrijf
Programma	Verkeer
	<p>Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren. Op basis van de meerjarenprognose 2020 is het incidentele risico gekwantificeerd op 1,4 miljoen euro voor de periode 2020-2023. Ten opzichte van het risico in de rekening 2018 is het risico voor de jaarschijf 2020 met circa 0,6 miljoen euro afgenomen. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Lager renterisico Voor 2023 is in de rekening 2018 rekening gehouden met een rentestijging, bij de actualisatie van de begroting 2020 is de rente voor 4 jaar ingerekend op de rop van 2020. Hierdoor neemt het renterisico af met 0,2 miljoen euro. 2) Lager risico bezettingsgraad parkeergarages De exploitaties van de Damsterdiepgarage, Boterdiepgarage en Forum garage zijn opnieuw beoordeeld en begroot, mede op basis van de realisatiecijfers vanuit de jaarrekening 2018. Dit leidt tot een lager risico van 0,6 miljoen euro.

	<p>3) Hoger risico straatparkeren Het hogere risico 0,15 miljoen wordt verklaard doordat er meer opbrengsten zijn begroot, oa als gevolg van de tariefsverhoging op vergunningen.</p> <p>2)</p>
Risicobedrag 2020	1,40 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,58 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,65 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,78 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico Programma	Risico parkeerhandhaving Verkeer
Omschrijving	<p>In de begroting houden we rekening met een geraamde opbrengst uit naheffingsaanslagen. We lopen een risico dat we de geraamde opbrengst in een jaar niet kunnen realiseren. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld weersinvloeden die de handhaving bemoeilijken of technische storingen waardoor er niet gehandhaafd kan worden. Pas aan het eind van het jaar blijkt of de geprognosticeerde opbrengst is gehaald en of het risico zich voordoet.</p> <p>We schatten het structurele risico in op 150 duizend euro tot 200 duizend euro. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met 200 duizend euro en een kans van optreden van 75%.</p>
Risicobedrag 2020	200 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	200 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	200 duizend euro
Kans 2022	75%
Risicobedrag 2023	200 duizend euro
Kans 2023	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2018
Actie	

Naam risico Programma	Gemeentelijk aandeel risicoproject Warmtestad BV Wonen
----------------------------------	---

Omschrijving	<p>WarmteStad heeft op dit moment 2 typen activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen en exploiteren van het warmtenet Noordwest. • Het ontwikkelen en exploiteren van collectieve Warmte en Koude-opslagsystemen. <p>Via Warmtestad investeert de gemeente in warmteprojecten gericht op een CO2 neutrale stad in 2035. WarmteStad heeft aandacht voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Voor de resterende risico's voor de gemeente is het weerstandsvermogen versterkt.</p>
	<p>1. Warmtenet Noordwest</p> <p>Voor de Investing geothermie en warmtenet Noordwest is op 8 juni 2016 het weerstandsvermogen versterkt met 1,3 miljoen euro. Dit is 18% van de geïnvesteerde 7 miljoen euro. Met het besluit om geothermie niet meer te ontwikkelen is een verliesvoorziening gevormd van 3 miljoen euro. In april 2018 is WarmteStad een overbruggingskrediet verstrekt van 1,3 miljoen euro t.b.v. Tijdelijke Warmte Opwek. Het risicoprofiel is daarbij gesteld op 8% van het uitgeleende bedrag en 104 duizend euro weerstandsvermogen gevormd. Op 31 oktober 2018 is besloten om WarmteStad een overbruggingskrediet te verstrekken van 3 miljoen euro voor de eerste uitbreiding van het warmtenet. Het weerstandsvermogen is 240 duizend euro. In het voorjaar van 2019 ligt de integrale Business Case voor warmtenet Noordwest.</p> <p>Huidig risicoprofiel WarmteStad Noordwest BV.</p> <p>Destijds is risicoprofiel gesteld op 14%. Inmiddels is een deel van het Warmtenet gerealiseerd, zijn er voor 4.300 WE warmte contracten gesloten en levert sinds najaar 2018 de eerste warmte vanuit het warmtenet Noordwest. Alle condities die ten tijde van het risicoprofiel voor een warmtenet Noordwest (gebaseerd op geothermie) destijds nog in ontwikkeling of nog onzeker waren zijn nu aanzienlijk verlaagd. Tot slot kennen de technieken die nu bekeken worden voor de nieuwe warmtebron niet het risico van het mislukken van de put. Het gaat om bestaande technieken met lage kans op risico's en daar komt bij dat onze medeaandeelhouder op dit gebied veel kennis in huis heeft. Dit overziend wordt het risicopercentage gesteld op 8%.</p> <p>2. WKO-programma en risicoprofiel</p> <p>WarmteStad werkt stap voor stap het WKO programma uit. Op 19 februari 2015 is 750 duizend euro rekening-courant ter beschikking gesteld voor WKO Europapark. En is een bestemmingsreserve ingesteld ter grootte van 57 duizend euro. Risicoprofiel WKO is 8%. Voor het financieel meerjarenplan (FMJP) 2017-2021 heeft de gemeente besloten 3,875 miljoen euro aan leningen te verstrekken. Op 31 mei 2017 is 2 miljoen euro voor jaarschijf 2017 ter beschikking gesteld. Het WKO-programma draait op een bewezen techniek en al bestaande bronnen. Het risicoprofiel is 8%. Weerstandsvermogen is 160 duizend euro. In september 2018 is de resterende 1,875 miljoen euro (2018 – 2021) beschikbaar gesteld. Het weerstandsvermogen is 150 duizend euro (8%).</p>
Risicobedrag 2020	1,434 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,434 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,434 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,434 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico Programma	Garantie op leningen van GEM Haren Noord Wonen
Omschrijving	<p>De gemeente heeft in het kader van de financiering van de woningbouw in Haren Noord een garantie van maximaal 6 miljoen euro afgegeven op een lening die is aangetrokken door de Gemeenschappelijke Exploitatiemaatschappij (GEM) Haren Noord Beheer C.V. Dit bedrag is voor de helft afgedekt door contra-garanties van de moederbedrijven van de in GEM Haren Noord C.V. deelnemende marktpartijen. De garanties lopen nog tot en met 2020.</p> <p>Het resterende risico is verminderd middels diverse maatregelen in de bedrijfsvoering (zoals de wijze van fasering van de ontwikkeling van het gebied en de 'grond-routing'). Voor de financieringsconstructie met gemeentegarantie is gekozen vanwege de substantiële rentevoordelen, waarvan de gemeente via het resultaat op de grondexploitatie mee profiteert. Om te zorgen dat er bij deze constructie geen sprake is van staatssteun, betaalt de CV gedurende de looptijd van de garantie een borgstellingsprovisie aan de gemeente.</p> <p>Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 3 miljoen euro (verstekte garantie verminderd met de contragaranties door de deelnemende marktpartijen) en een kans van optreden van 10% (overeenkomstig de inschatting van de gemeente Haren).</p> <p>Naast dit risico is bij Haren Noord ook sprake van kansen op het halen van voordelen die nog niet in de begroting zijn opgenomen. Het gaat om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De boekwinst die ontstaat bij de economische overdracht van de gemeente aan de GEM. Hiervan is reeds 3,3 miljoen euro gerealiseerd. Het laatste deel 514 duizend euro zal naar verwachting in 2019 worden gerealiseerd. - In de door de aandeelhouders van GEM Haren Noord vastgestelde herziene grondexploitatie 2018 is sprake van een geraamde winst van circa 4,43 miljoen euro. Een eventueel gerealiseerde winst zal aan de aandeelhouders worden uitgekeerd. De gemeente heeft inmiddels 0,9 miljoen euro aan tussentijdse winstuitkeringen ontvangen. Op basis van de grondexploitatie 2018 verwachten we nog een aanvullende uitkering van 1,3 miljoen euro.
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	10%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	10%
Risicobedrag 2022	3 miljoen euro
Kans 2022	10%
Risicobedrag 2023	3 miljoen euro
Kans 2023	10%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2019
Actie	

Risico's sociaal-maatschappelijk domein

Naam risico Programma	Risico's sociaal domein Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
--------------------------	---

Omschrijving	<p>Sinds de decentralisatie in 2015 en de daarmee gepaard gaande rijksbezuinigingen staan de zorgkosten budgetten onder druk en zijn op begrotings- en rekeningsbasis tekorten aangevuld. Ter beheersing van deze problematiek streven wij er naar om door transformatie minder in te hoeven zetten op zwaardere zorg door te investeren in preventie aan de voorkant, de ontwikkeling van (basis) voorzieningen dichtbij, door burgerkracht en door stimuleren van zelf- en samenredzaamheid. Deze op transformatie gerichte beweging is onder meer in gang gezet door een gerichte opdrachtverlening aan Stichting WIJ Groningen, door het in werking stellen van het Gebieds Ondersteunend Netwerk (GON) en een verdere decentralisering van Beschermd Wonen. Belangrijke ontwikkelingen komende periode zijn onder andere de aanpak voor multiprobleemgezinnen waar spraken is van stapeling van door gemeente verstrekte voorzieningen en de inzet op Ondersteuner Jeugd en Gezin.</p> <p>Het risico sociaal domein is voor deze begroting herijkt. We onderscheiden deze zoals voorheen in een risico op zorggebruik WMO een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico op hogere kosten jeugdzorg.</p> <p>Het risico op zorggebruik Wmo en jeugd houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Daarom rekenen we met verschillende groeiscenario's. Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparingen van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Hierbij is rekening gehouden met de maatregelen uit het nieuwe coalitieakkoord en recente ombuigingen. Die maatregelen leiden tot een verhoging van het risico. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren wordt gemonitord en waar nodig zal bijgestuurd worden.</p>
	<p>Het risico Sociaal domein is volledig geactualiseerd. De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik jeugd en WMO, transformatie/bezuinigingen) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2020 op 6,2 miljoen euro (kans * effect).</p>
Risicobedrag 2020	6,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,2 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,7 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Maart 2014
Actie	<p>Wij hebben de laatste jaren al maatregelen genomen om te zorgen dat de zorgkosten beter in control komen. Hierbij hebben we nadrukkelijk een koppeling gelegd tussen beleid, uitvoering en geld. Met de GON is een belangrijke stap gezet in de beheersing van de WMO begroting.</p> <p>Verder is de ontwikkeling van de informatievoorziening van groot belang. We willen de ontwikkeling van het zorgverbruik, de substitutie van de verschillende sporen en de effecten van interventies beter in beeld krijgen. Deze informatievoorziening komt gestaag op gang, maar is nog niet op het gewenste niveau.</p>

	<p>Ten aanzien van de jeugdhulp zijn er belangrijke lijnen waarlangs gemeenten, via de RIGG of zelf, invloed kunnen uitoefenen zoals sturing op toegang jeugdhulp, inzet van Ondersteuner Jeugd en Gezin, sturing op contacten met aanbieders, sturing op financiën en lobby. Als gevolg van de grote financiële problematiek worden via al die lijnen maatregelen genomen. De in gang gezette beweging zal echter lange adem vragen en niet in 2020 opgelost worden.</p> <p>We geven prioriteit aan de genoemde verbeterlagen en gaan dit sociaal domein breed zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau aansturen.</p>
--	--

Naam risico Programma	Financiering uitvoering wet BUIG Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>In de begroting 2020 wordt uitgegaan van een negatief saldo op de BUIG 12,6 miljoen euro. Aanname hierbij is dat het budgetaandeel in 2020 gelijk is aan dat in 2019 en dat het aandeel in de landelijke uitgaven in 2020 gelijk is aan dat in 2018. In tegenstelling tot wat we in de begroting 2019 hebben opgenomen, gaan we er niet van uit dat de uitgaven zich in 2019 en 2020 verbeteren als gevolg van de maatregelen die in de begroting 2018 zijn ingezet.</p> <p>In de begroting 2019 worden maatregelen voorgesteld om het tekort op de BUIG in de komende jaren terug te brengen. De belangrijkste maatregelen zijn gericht op het beperken van de instroom en het versnellen van de uitstroom in het eerste jaar. In de begroting 2019 is vanaf jaarschijf 2020 een indicatie van de opbrengsten van de maatregelen opgenomen. Het risico is dat we de ingeschatte besparing niet kunnen realiseren.</p>
Risicobedrag 2020	1,5 miljoen euro
Kans 2020	25%-75%
Risicobedrag 2021	2 miljoen euro
Kans 2021	25%-75%
Risicobedrag 2022	2,5 miljoen euro
Kans 2022	25%-75%
Risicobedrag 2023	2,5 miljoen euro
Kans 2023	25%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	VGR 2014-2 en Begroting 2015
Actie	

Naam risico Programma	Wijziging BBZ Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>Vanaf 2020 wordt de financiering van de BBZ aangepast. De veranderingen hebben betrekking op drie onderdelen: levensvatbaarheidsonderzoeken, bedrijfskapitaal en uitkering levensonderhoud. Levensvatbaarheidsonderzoeken: We gaven ongeveer 150 duizend uit, kosten werden voor 90% vergoed. Straks worden de middelen die het Rijk hiervoor beschikbaar stelt toegevoegd aan de algemene uitkering GF. Het financiële effect voor de gemeente Groningen kunnen we niet inschatten omdat we geen beeld hebben van de landelijke uitgaven aan levensvatbaarheidsonderzoeken. We hebben geen invloed op de verdeling, wel op het aantal onderzoeken en deze voeren we alleen uit wanneer dit strikt noodzakelijk is. We schatten in dat het effect gering is.</p> <p>Kapitaalverstrekking: In de huidige situatie kan 75% bij het Rijk worden gedeclareerd, de rest wordt gebudgetteerd. Vanaf 2020 wordt 100% gebudgetteerd op basis van de werkelijke uitgaven en moet 75% in 5 jaar tijd worden terugbetaald. Wanneer gemeenten haar debiteurenbeheer op orde heeft dan zijn er geen tekorten. Alles boven de 75% is voor de</p>

	<p>gemeentekas. Hier hebben we in principe veel invloed op en er is een positief financieel effect mogelijk.</p> <p>Toevoeging van de middelen voor levensonderhoud aan de gebundelde uitkering artikel 69 PW (BUIG): Uitgaven zijn nu 75% declarabel, rest wordt gebudgetteerd op basis van t-2.</p> <p>Over het gebudgetteerde deel heeft een gemeente een eigen risico van 5%. Vanaf 2020 loopt de verdeling van deze middelen mee in de verdeling van de BUIG. In 2018 bedroegen de netto lasten 1,8 miljoen euro. We namen hiermee 6,55% van de landelijke uitgaven (2,7 miljoen) voor onze rekening. Het aandeel in het macrobudget 2018 bedraagt 2,43%. Onder gelijkblijvende omstandigheden krijgen we 2,43% van 2,7 miljoen (0,7 miljoen euro) en geven we 1,8 miljoen euro uit. Dit duidt op een potentieel risico. De omvang is afhankelijk van het effect van inhoudelijke aanpassingen:</p> <p><i>Afsluiting van instroom bij centrumgemeenten voor BBZ-bijstandsverlening aan ondernemers in de binnenvaart:</i> Groningen is één van de centrumgemeenten. Deze aanpassing heeft een positief effect op de Groningse en leidt tot een daling van het uitgavenaandeel.</p> <p><i>Afsluiting nieuwe instroom van zelfstandigen van 55 jaar en ouder met een niet-levensvatbaar bedrijf.</i> Ook dit heeft een positief effect op de uitgaven in Groningen. Onduidelijk is of dit leidt tot een kleiner aandeel in de landelijke uitgaven.</p> <p><i>Verdere uniformering van het Bbz 2004 met de uitgangspunten van de Participatiewet:</i></p> <p>Algemene bijstand wordt verstrekt om niet en niet als rentedragende lening</p> <p>Bijstandsverlening met terugwerkende kracht is niet toegestaan</p> <p>Ook dit heeft een positief effect op de uitgaven in Groningen. Onduidelijk is of dit leidt tot een kleiner aandeel in de landelijke uitgaven.</p> <p>Het maximale risico komt bovenop het tekort op de BUIG. Dit tekort bedraagt meer dan 7,5% waardoor we in aanmerking komen voor het vangnet. Een toename van het tekort wordt voor de helft gecompenseerd door een hogere vangnetuitkering.</p>
Risicobedrag 2020	500 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	500 duizend euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	500 duizend euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	500 duizend euro
Kans 2023	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Begroting 2020
Actie	We nemen in 2020 actie om de gewijzigde BBZ optimaal uit te voeren. Dit moet leiden tot een verlaging van de uitgaven waardoor het risico daalt.

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT en Sport050)
Programma	Sport en bewegen en cultuur
Omschrijving	<p>We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT) en sport050.</p> <p>Een deel van de inkomsten van de directie SPOT is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 9,3 miljoen euro voor SPOT.</p> <p>Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tariefgerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,9 miljoen euro.</p> <p>Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,620 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2020	1,620 miljoen euro

Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,620 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,620 miljoen euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	1,620 miljoen euro
Kans 2023	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	Risico loonstijgingen SW
Programma	Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>Per 1 januari 2020 komt er een loonsverhoging van 1,34%. (naast die van 1 juli 2019 ad 1,23%). Deze is vooralsnog niet gecompenseerd door het Rijk.</p> <p>Daarnaast is er geen 100% (structurele) zekerheid dat toekomstige loonverhoging% ook worden omgezet in dezelfde subsidieverhoging%. Vanwege het huidige subsidietekort per medewerkers leidt elke loonsverhoging tot een extra kostenpost. De verwachte jaarlijkse uitstroom van 5% heeft een dempend effect op de extra kostenpost.</p>
Risicobedrag 2020	270 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	257 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	244 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	244 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2012
Actie	Berichtgeving Rijk afwachten

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma	Cultuur
Omschrijving	<p>Het Groninger Forum (GF) opent eind 2019. In overleg met de stichting GF is geconcludeerd dat het dekken van eventuele tekorten in de begroting voldoende is voor een periode van 5 jaar (2020-2024). Na de periode van 5 jaar verwachten we dat de stichting GF goed zicht heeft op de structurele exploitatie met voldoende mogelijkheden om zelf (bij) te kunnen sturen.</p> <p>Uit de update van het Programma van Eisen (PvE) van mei 2018 blijkt een tekort van €4,4 miljoen over de periode 2020-2024. Hierbij is rekening gehouden met een door de stichting GF op te lossen taakstelling van €145.000. Het tekort bestaat voor €1,0 miljoen uit incidentele frictiekosten.</p> <p>Bij de update van het PvE van mei 2018 is besloten vanaf 2020 jaarlijks €225.000 extra subsidie aan de stichting GF toe te kennen voor de bibliotheekfunctie. Het resterende tekort</p>

	<p>over de periode 2020-2024 bedraagt circa €3,3 miljoen. Ten aanzien van dit resterende tekort is als oplossingsrichting gekozen dit voor zover nodig op te vangen vanuit de reserve exploitatierisico Forum en voor zover aanvullend nodig door verlaging van de bijdrage van het GF aan de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Groninger Forum (B&Grex) voor de inrichting te verlagen.</p> <p>Met deze besluiten is het verwachte tekort zoals gemeld in het PvE van mei 2018 voor de periode 2020-2024 opgelost en wordt er in de berekening van het benodigde en beschikbare weerstandsvermogen geen rekening meer gehouden met het risico en de reserve exploitatierisico Forum. In de update van het PvE in september 2019 is het beeld gelijk gebleven.</p> <p>Voor eventuele aanvullende exploitatierisico's bij het GF nemen we vooralsnog een p.m. post op.</p>
Risicobedrag 2020	Pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	Pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	Pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Rekening 2014
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Naam risico Programma	Gelijk Speelveld afboeking kleedkamers en clubgebouwen Sport en bewegen
Omschrijving	Bij de uitvoering van het Gelijk speelveld dient een aantal gebouwen te worden afgewaardeerd vanwege de gewijzigde eigendomssituatie (om niet verkrijging vereniging recht van opstal). Naar verwachting vindt de laatste afboeking plaats in 2021. De gesprekken met de verenigingen over de overdracht lopen nog.
Risicobedrag 2020	330 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	330 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico Programma 5	Specifieke uitkering stimulering Sport (SPUK) Sport en bewegen
Omschrijving	<p>Om sport en beweging te stimuleren konden gemeenten, sportverenigingen en sportstichtingen de btw die aan hen in rekening werd gebracht in aftrek brengen. Dit recht op aftrek is met ingang van 1 januari 2019 vervallen. Om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren, kunnen gemeenten daarom jaarlijks een uitkering aanvragen ter compensatie van het btw-nadeel.</p> <p>Inmiddels is bekend dat de aanvragen voor 2019 samen 228 miljoen euro bedragen ten</p>

	<p>opzichte van een budget van 185 miljoen euro. Gemeenten krijgen hierdoor in 2019 een voorschot van 82% van de aanvraag uitgekeerd. Verantwoording vindt plaats via de SiSa bijlage in de jaarrekening waarna een definitieve afrekening volgt in 2021. Voor de Gemeente Groningen is er op basis van de huidige verhouding (aanvragen versus budget) een nadeel van circa 0,5 miljoen euro (onze aanvraag was circa 3 miljoen euro). Een deel van dit nadeel leidt tot hogere investeringslasten (circa 40%), het resterende deel leidt tot een direct nadeel in de gemeentelijke begroting (324 duizend euro).</p> <p>Dit bedrag is op basis van alle gedane aanvragen. De kans bestaat dat er door de gemeenten is overvraagd en dat de werkelijke verdeling na indienen van de jaarrekeningcijfers anders uitpakt. Daarom houden we rekening met een kans van 50%.</p>
Risicobedrag 2020	324 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	324 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	324 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	324 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2020
Actie	We hebben de financiële gevolgen van de wijziging aangeleverd bij het VNG. We volgen de ontwikkelingen op rijksniveau.

Naam risico	MFA de Wijert
Programma	Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	Voor de ontwikkeling van MFA DE Wijert (scholen, sporthallen, bijzondere objecten als het Groninger forum) hebben wij een bedrag van 355 duizend euro als benodigd weerstandsvermogen berekend. Het risico bestaat uit het niet of later realiseren van de verkoopopbrengsten die als dekking voor de investering wordt gevormd en het risico dat we een lagere bijdrage van derden realiseren. De vorming van benodigd weerstandsvermogen doen wij uit voorzichtigheid, de omvang van het budget is namelijk taakstellend. De risico's dienen primair binnen de post onvoorzien van het project opgelost te worden. De structurele risico's die samenhangen met de exploitatie van de MFA worden gedekt binnen de gemeentebegroting. Omdat in het risicobedrag van 355 duizend euro al rekening is gehouden met de kans van optreden nemen we dit bedrag volledig mee bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2020	355 duizend euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	355 duizend euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	355 duizend euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	355 duizend euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	De bouwactiviteiten gaan (naar verwachting) van start in 2019. De aanbesteding vindt plaats najaar 2019 en dan wordt beoordeeld in hoeverre de kostenontwikkeling afwijkt van de informatie waarover het besluit is genomen.

Overige risico's

Naam risico Programma 13	Gemeentefonds Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2019.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De totale omvang van het gemeentefonds bedraagt in 2019 circa 31 miljard euro. Het gemeentefonds is hierdoor de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Met ingang van 2019 is het integreerbare deel van de integratie uitkering Sociaal domein opgegaan in de algemene uitkering. Daarmee maakt het deel uit van de normeringssystematiek ('trap op, trap af').</p> <p>Het Rijk heeft bij de meicirculaire voor 2019 t/m 2021 extra middelen beschikbaar gesteld voor de tekorten op het budget Jeugdzorg. Voor 2022 en latere jaren zal nader onderzoek bepalen of een extra structurele bijdrage volgt. Gemeenten kunnen een stelpost opnemen vanaf 2022 ter hoogte van de uitkering 2021. Wij hebben ervoor gekozen om vanaf 2022 in onze begroting rekening te houden met de extra structurele bijdrage ter hoogte van het budget 2021.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. De herziening van de verdeling van de algemene uitkering wordt momenteel door onderzoeksbureau AEF en Cebeon uitgevoerd. De herziening zal leiden tot herverdeeffecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p>
	<p>De omvang van het BTW-compensatiefonds is aan een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. Eerder werd er in de meerjarenraming uitgegaan van een jaarlijks oplopende onderuitputting op het BCF en deze onderuitputting was meerjarig verwerkt in de raming van de algemene uitkering. De VNG had daarvan al aangegeven dat deze verwachte onderuitputting niet meer realistisch is gezien de toename van het aantal investeringen door gemeenten. In de meicirculaire 2018 is een gewijzigde systematiek doorgevoerd waarbij jaarlijks alleen de voorlopige afrekening van het huidige jaar in de algemene uitkering wordt verwerkt. Dit gebeurt jaarlijks bij de septembercirculaire. Dit leidt ertoe dat de meerjarige onderuitputting is verwijderd uit de meerjarenraming van de algemene uitkering. In Groningen volgen wij de gemeentefondscirculaires. Voor Groningen heeft deze nieuwe werkwijze in 2019 geleid tot een nadeel van 4,7 miljoen euro, oplopend tot 7,9 miljoen euro vanaf 2022. Een overschot of tekort wordt uiteindelijk echter wel verrekend met de algemene uitkering, alleen het moment waarop de verwerking plaatsvindt wijzigt. De nieuwe werkwijze heeft dus geen gevolgen voor de uiteindelijke omvang van het gemeentefonds. Het ministerie van BZK heeft in overleg met de VNG het standpunt ingenomen dat gemeenten zelf reëel dienen in te schatten welke verwachte ruimte onder het BCF plafond als verwachte bate kan worden opgenomen in de meerjarenraming.</p> <p>Wij vinden het niet reëel om meerjarig een verwachte bate in de begroting op te nemen als gevolg van mogelijke ruimte onder het BCF plafond. Het investeringsvolume van decentrale overheden is flink toegenomen in de afgelopen jaren en we verwachten nog een verdere toename als gevolg van de recent afgesloten collegeprogramma's. Hiermee stijgen de verwachte declaraties uit het BCF. Daarom nemen wij geen verwachte bate op in de meerjarenbegroting voor dit onderwerp.</p>

Risicobedrag 2020	We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 27,3 miljoen euro (naar boven of naar beneden), waarbij de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel. We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Kans 2020	We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Bij voorgaande begrotingen zijn bezuinigingsmaatregelen vastgesteld. Niet alle voorgenomen bezuinigingen worden volledig en/of in het gewenste tempo gerealiseerd. We hebben elke nog niet gerealiseerde bezuinigingsmaatregel beoordeeld. Dit leidt tot een risico van 3 miljoen euro in 2020 oplopend tot 6 miljoen euro in 2023. Het risico loopt op omdat in het coalitieakkoord is afgesproken voor een periode van 3 jaar geen volledige loon- en prijscompensatie toe te passen. Dit leidt tot een efficiency taakstelling op de organisatie van 1,6 miljoen euro in 2020, 3,0 miljoen euro in 2021 en 4,7 miljoen euro vanaf 2022.</p> <p>Van het nieuwe bezuinigingspakket 2020-2023 is een grove inschatting gemaakt of alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo kunnen worden gerealiseerd.</p> <p>Er is gekeken bij welke maatregelen de realisatie een risico kan vormen. Dit betreft bijvoorbeeld de maatregelen die nog ingevuld moeten worden en waar nu nog geen zicht is op de manier waarop, of bezuinigingen waarbij we afhankelijk zijn van andere partijen. Deze bezuinigingen zijn voor 50% meegenomen in het risico (benodigd weerstandsvermogen). Dit leidt voor het nieuwe pakket tot een risico van circa 7 miljoen euro per jaar.</p> <p>Bij het bepalen van het risico is per maatregel rekening gehouden met de kans van optreden. Voor de bepaling van het benodigd weerstandsvermogen wordt de uitkomst daarom volledig (=100%) meegenomen.</p>
Risicobedrag 2020	10,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	12,1 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,7 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,9 miljoen euro

Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico Programma	Risico verstrekte leningen en garanties Divers
Omschrijving	<p>In het Treasurystatuut staat dat de verstrekking van leningen of garanties aan derden alleen is toegestaan vanuit de publieke taak. Het verstrekken van een lening of het afgeven van een garantie leidt voor de gemeente tot een risico dat de derde niet aan de verplichtingen kan voldoen. Gemiddeld genomen houden we rekening met een risico van 8% van de omvang van de lening/ garantie. Per geval wordt het risico afzonderlijk beoordeeld een gewaardeerd.</p> <p>In dit risico zijn alle aan verstrekte leningen / garanties opgenomen.</p> <p>Lening Euroborg De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen. De omvang van het risico is gebaseerd op de omvang van de lening van de gemeente aan Euroborg NV vermindert met de taxatiewaarde.</p> <p>Lening Topsportzorgcentrum We hebben een lening verstrekt aan de NV Euroborg voor het realiseren van het Topsportzorg centrum Bij het realisatiebesluit Topsportzorgcentrum hebben we aangegeven dat deze lening niet leidt tot een noodzaak het gemeentelijk weerstandsvermogen aan te vullen. De omvang van de lening is niet hoger dan de executiewaarde van het stadion (=70% van de investeringsom). Uit het meest recent gedeelde kastroom overzicht van Euroborg NV, blijkt dat het TsZC afgelost kan zijn in 2023 (bij gelijkblijvende renteverwachtingen). Gezien de courantheid van het gebouw en de langjarige huurcontracten met onder andere VNO-NCW/MKB-Noord, geven ook de actuele ontwikkelingen geen aanleiding voor deze lening weerstandsvermogen aan te houden.</p> <p>Lening Warmtestad Het risico van de lening aan Warmtestad is meegenomen in het risico gemeentelijk aandeel Warmtestad.</p> <p>Verstreekte leningen Haren De gemeente heeft in het verleden een garantie afgegeven op een door de gemeente overgedragen leningen portefeuille van circa 2,5 miljoen euro. Daarnaast heeft de gemeente nog circa 0,9 miljoen euro aan geldleningen uitstaan. Bij het bepalen van het risico houden we rekening met een kans van optreden van 10%. Het risico komt hiermee op 0,3 miljoen euro.</p> <p>Verstreekte garanties De gemeente heeft een garantie verstrekt aan de Stichting Biblionet. Voor het bepalen van de omvang van het risico houden we rekening met de omvang van de verstrekte garantie van 884 duizend euro en een kans van 25%.</p> <p>Garantie op leningen van GEM Haren Noord Het risico is afzonderlijk opgenomen (onderdeel ruimtelijk domein)</p> <p>De omvang van de hierboven genoemde leningen waarvoor een risico is opgenomen</p>

	bedraagt 10,8 miljoen euro. Rekening houdend met de kans van optreden houden we rekening met een risico van 2,4 miljoen euro. Door aflossingen neemt dit de komende jaren met circa 0,2 miljoen af.
Risicobedrag 2020	2,4 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,2 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,1 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	2.0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2006
Actie	Met het aflossen van de leningen, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV. Daarnaast houden we toezicht op de financiële situatie bij de huurder van het stadion (FC Groningen). Hiertoe bespreken we twee keer per jaar de stand van zaken met de directie van FC Groningen.

Naam risico Programma	Risico vastgoed Divers
Omschrijving	<p>In dit risico zijn diverse risico's op het gebied van vastgoed opgenomen.</p> <p>Niet verkopen panden voor dekking kapitaallasten VMBO Noord-oost / west De raad besloot op 29 september 2010 vijf percelen te verkopen en de opbrengst (geraamd op 6,1 miljoen euro) in te zetten voor de dekking van kapitaallasten van de nieuw gerealiseerde vmbo-scholen. Van de 6,1 miljoen euro moet nog 1 miljoen euro worden gerealiseerd. De dekking van de kapitaallasten van 61 duizend is daarmee nog niet gerealiseerd en wordt als risico meegenomen.</p> <p>Waardering gemeentehuis Haren en Ten Boer Het gemeentehuis in Haren heeft een relatief hoge boekwaarde (boven de €10 miljoen). Zolang het maatschappelijk vastgoed blijft hoeft deze boekwaarde niet te worden verlaagd. Indien (een deel van) de bestemming wordt gewijzigd naar een bedrijfseconomische functie, zal de boekwaarde verlaagd moeten worden. Vooralsnog is daarvan geen sprake, daarom houden we rekening met een pm risico. De boekwaarde van het gemeentehuis in Ten Boer ligt boven de marktwaarde. Bij verkoop of functieverandering zal het noodzakelijk zijn de waarde naar beneden bij te stellen. Omdat er een relatie ligt met een bezuinigingstaakstelling op het gemeentehuis, houden we hier wel rekening met een risico van 230 duizend euro (en een kans van optreden van 50%).</p> <p>Boerderij en woning Woldwijk Bij de verwerving van de gronden Woldwijk in 2006/2007 zijn ook de boerderij en bijbehorende woning gekocht. We houden rekening met een risico voor het 200 duizend euro met een kans van 30%. De openbare basisschool De Lessenaar te Ten Post is in 2014 gesloten, waardoor het gebouw is teruggevallen naar de gemeente. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 50 duizend euro met een kans van 30%.</p> <p>Meerweg De aanleg van de infrastructuur is in 2015 afgerond. De gemeente loopt nog een risico bij de verkoop van gronden aan particuliere ontwikkelaars. Het risico is bepaald op 20% van</p>

	de boekwaarde (87 duizend euro) en een kans van 25%.
Risicobedrag 2020	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2020	75% 25%-30%
Risicobedrag 2021	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2021	75% 25%-30%
Risicobedrag 2022	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2022	75% 25%-30%
Risicobedrag 2023	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2023	75% 25%-30%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	Augustus 2014
Actie	Dekking van de resterende kapitaallasten voor het VMBO wordt momenteel gevonden binnen het budget onderwijshuisvesting.

Naam risico	Fiscale risico's
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting</p> <p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig bij economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van deze activiteiten zal de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>Vpb is voor gemeenten en de belastingdienst nieuwe wetgeving. Er wordt landelijk en per gemeente op onderdelen nog steeds overleg gepleegd met de Belastingdienst over verschillen in interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien met een mogelijk effect op de omvang van de vpb-plicht.</p> <p>De aangifte over het jaar 2016 is ingediend en de belastingdienst heeft daar inmiddels vragen over gesteld. Uit de vraagstelling van de belastingdienst -die overigens aan nagenoeg alle grote gemeenten zijn gesteld- blijkt dat de belastingdienst een onderneming herkent bij de volgende activiteiten: reclame-opbrengsten, grondcomplexen en parkeeropbrengsten. Zodra duidelijker wordt hoe de belastingdienst oordeelt over de situatie in Groningen, kan het risico op VPB-plicht nog beter worden ingeschat.</p> <p>De aangifte VPB 2017 zal uiterlijk 1 december 2019 worden ingediend. We verwachten als gemeente in totaliteit geen VPB te hoeven betalen in de eerst jaren. Het risico bestaat echter dat de Belastingdienst anders zal oordelen over de feiten. Het is derhalve wel van belang om dit risico te blijven volgen. Voor de berekening van het</p>

	<p>weerstandsvermogen is het risico op 0 gezet.</p> <p>Bij het bepalen van het weerstandsvermogen voor Haren werd rekening gehouden met een risico voor controles belastingdienst en een risico voor te betalen vennootschapsbelasting.</p> <p>Voor mogelijke controles van de belastingdienst hield Haren rekening met een structureel risico van 50 duizend euro structureel met een kans van 50%. Voor de vennootschapsbelastingplicht voor werd rekening gehouden met een structureel risico van 200 duizend euro met een kans van 75%.</p> <p>Vooralsnog handhaven we deze risico's. Bij de rekening 2019 maken we een nieuwe inschatting.</p> <p>Terugvordering BTW op re-integratietrajecten</p> <p>De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds gecompenseerd via het BTW-Compensatiefonds.</p> <p>Inmiddels heeft het Hof Den Haag in juni 2018 geoordeeld dat de BTW die drukt op de betreffende re-integratietrajecten wel volledig compensabel is. Hiermee bevestigt het Hof de eerdere uitspraak van de rechtbank Den Haag. Ondanks dat de gemeente Groningen het standpunt over btw-compensatie niet heeft kunnen afstemmen met de belastingdienst, hebben we het risico voor de berekening van het weerstandsvermogen op 0 gezet.</p>
Risicobedrag 2020	250 duizend euro structureel
Kans 2020	50%-75%
Risicobedrag 2021	250 duizend euro structureel
Kans 2021	50%-75%
Risicobedrag 2022	250 duizend euro structureel
Kans 2022	50%-75%
Risicobedrag 2023	250 duizend euro structureel
Kans 2023	50%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Divers (geen nieuwe risico's opgenomen)
Actie	

Naam risico	Bezwaarprocedures
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>Bezwaarprocedures bouwleges</p> <p>Er loopt op dit moment nog 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het gerechtshof heeft de gemeente Groningen in het gelijk gesteld. Hiertegen is in cassatie gegaan bij de hoge raad. We verwachten in 2019 een uitspraak van de hoge raad. Het totale risico is gekwantificeerd op 414 duizend euro. De kans is geschat op 50%. Omdat we niet weten of het risico zich in 2019 gaat voordoen, nemen we het risico ook mee in de jaarschijven 2020-2022.</p>
	<p>Proces Wierden en Borgen</p> <p>Woningcorporatie Wierden en Borgen (Ten Boer) heeft bezwaar ingediend tegen de aanslag rioolheffing 2014 en volgende jaren. Het bezwaar richt zich met name op de stellingname van Wierden en Borgen dat de gemeente ten onrechte bepaalde objecten niet aanslaat en verder tegen de onderbouwing van de door te berekenen kosten naar het aanslagbedrag. Alle gemeenten waar onroerend goed staat van Wierden en Borgen hebben een gelijksoortig bezwaar gekregen. Het proces loopt nog. Wij zijn van mening dat</p>

	het bezwaar ongegrond is. Gesprekken met Wierden en Borgen hebben niet geleid tot een oplossing zodat we nu in het formele traject zitten van bezwaar en beroep. Hierdoor kan het nog lang onduidelijk zijn wat uiteindelijk de uitkomst van de uitspraak op het bezwaar zal zijn. Een inschatting van de omvang van het risico is niet te maken. Het risico staat daarom op pm.
Risicobedrag 2020	414 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	414 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	414 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	414 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Inzet stadsadvocaat t.b.v. verweer in procedures

Naam risico Programma	Verzekeringen Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is dermate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade, cybercrime, motorrijtuigen, computer en glas.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Naam risico Programma	Renterisico Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	

Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	De rente egaliseringsreserve is per 2018 opgeheven. De renteresultaten worden jaarlijks toegelicht en inzichtelijk gemaakt in de rekening.

Ontwikkelingen

Naam ontwikkeling Programma	Toetsing bouwplannen door derden Wonen
Omschrijving	<p>Het wetsvoorstel Kwaliteitsborging voor het Bouwen is 21 februari 2017 aangenomen door de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel ligt nu bij de Eerste Kamer. Kern van het wetsvoorstel is dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kleine bouwwerken en verbouwingen vrij zijn van toets Bouwbesluit 2012; - de gemeente controleert of een aannemer werkt met een goedgekeurde methode voor kwaliteitsbewaking. - de toetsing aan het Bouwbesluit 2012 van nieuwbouw en verbouw bij de vergunningverlening door de gemeente vervalt. - private partijen ontwikkelen methodes voor kwaliteitsbewaking om te zorgen dat aannemers zich houden aan de bouwtechnische eisen uit het Bouwbesluit 2012. - een onafhankelijke publieke toelatingsorganisatie oordeelt of een voorgestelde methode voor kwaliteitsbewaking voldoet aan de eisen. <p>Doelstelling van de nieuwe wet is het verlagen van de regeldruk voor bedrijven, professionals en consumenten. Maart 2014 heeft de minister, na overleg met de Tweede Kamer, besloten dat er geen duaal stelsel komt en dat de private kwaliteitsborging stapsgewijs wordt ingevoerd. Zo kunnen markt en overheid wennen aan de nieuwe situatie met het door partijen zelf laten borgen van de kwaliteit van 'eenvoudige' bouwwerken. De start was gepland in 2016, echter de wet Kwaliteitsborging is nog steeds niet van kracht. Dit ligt nog ter besluitvorming bij de Eerste Kamer.</p>
Actie	De consequenties voor de gemeente Groningen worden nader uitgewerkt.

Naam ontwikkeling Programma	Prijsontwikkeling bouwsector Divers
Omschrijving	<p>De economie in Nederland draait op volle toeren. Aannemers kunnen kiezen uit opdrachten en maken gebruik van de meest lucratieve opdrachten. De wachttijden voor bouwen nemen toe. De prijzen van bouwmaterialen en personeel stijgen. Het moment maar ook de hoogte van indexeren en budgetteren bij de gemeente loopt niet in de pas met de prijsontwikkelingen in de markt. De risico's op te laag begrote projecten is aanwezig.</p> <p>Uit de markt en bij de aanbesteding van nieuwe projecten worden we geconfronteerd met signalen dat de aannemers hoger inschrijven dan waar tot op heden in de investeringsraming rekening mee is gehouden. Er moet dus rekening mee worden gehouden dat bij de aanbesteding van nieuwe projecten het beschikbaar gestelde krediet niet toereikend is. Omdat het risico op dit moment niet te kwantificeren is, noemen we het bij het onderdeel ontwikkelingen.</p>
Actie	Nieuwe investeringsramingen actualiseren op basis van de laatste gehanteerde kostprijzen. Op basis daarvan kunnen de gevolgen voor het reeds aangevraagde krediet in beeld worden gebracht en kunnen vervolgstappen (aanvullend krediet) in gang gezet worden.

	In een vroegtijdig stadium starten met de aanbesteding van projecten en vroegtijdig meekijken in het offerteprocess van de mogelijke aannemers van projecten.
--	---

Naam ontwikkeling	Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra)
Programma	Overhead en ondersteuning organisatie
Omschrijving	De wet Normalisering rechtspositie ambtenaren is aangenomen en treedt per 1-1-2020 in werking. In 2019 zal het nodige werk verzet moeten worden om op de ingangsdatum aan alle formele eisen te hebben voldaan. Voorbeelden hiervan zijn: Omzetten aanstellingen van medewerkers in arbeidsovereenkomsten Inventariseren lokale regelingen en in lijn brengen met bepalingen nieuwe wet Scholing arbeidsjuristen Voorlichtingsbijeenkomsten in het arbeidsrecht aan personeelsadviseurs, leidinggevendenden, managementadviseurs en p-beheer. Communicatie en voorlichting aan personeel Aanpassing systemen, formulieren, formats etc.
Actie	

Naam ontwikkeling	Waardering gronden voormalig Suikerfabriekterrein
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>De gronden op het voormalig Suikerfabriekterrein zijn zonder afwaardering op de balans opgenomen als materiele vaste actief. De boekwaarde van de gronden is 40,3 miljoen euro. De notitie grondexploitaties uit 2016 schreef voor dat uiterlijk 31 december 2019 een toets moet plaatsvinden op de marktwaarde van deze gronden bij huidige bestemming. Hierbij kan geen rekening worden gehouden met een mogelijke waardeontwikkeling. De waarde van de gronden bij huidige bestemming op het voormalig Suikerfabriekterrein ligt ruim onder de 40,3 miljoen euro.</p> <p>In juli 2019 is een nieuwe notitie grondexploitaties verschenen waarin de regels voor de waardering van ontwikkelingsgronden zijn aangepast. Voor gronden die zijn verworven en waarvoor nog geen bestemmingswijziging is doorgevoerd mag worden uitgegaan van de waarde bij toekomstige bestemming. Er moet dan wel worden voldaan aan de volgende voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gronden moeten deel uitmaken van een door de gemeenteraad vastgestelde visie of masterplan voor (een) concrete en binnen afzienbare tijd te starten grondexploitatie(s), waarin de gebiedsontwikkeling van totaalplan naar deelgrondexploitaties is vastgelegd; • De gebiedsontwikkeling mag niet zodanig conflicteren met de uitkomst van de inventarisatie van bedreigingen die de ontwikkeling in de weg kunnen staan, bijvoorbeeld op het gebied van milieu of bereikbaarheid; • De visie / het masterplan mag niet strijdig zijn met beleid van de provincie en/of rijk; • Er is een betrokkenheid bij de gebiedsontwikkeling van provincie of rijksoverheid; • Het mag alleen gaan om gebiedsontwikkeling voor de bouw van woningen en niet voor bedrijfsterreinen; • Periodiek (minimaal eens in de 2 jaar) worden de gronden getaxeerd tegen de waarde volgens de toekomstige woningbouwbestemming, met inachtneming van de inherente onzekerheden van de ontwikkelmogelijkheden. <p>Momenteel wordt beoordeeld of we aan de gestelde voorwaarden voldoen en wordt</p>

	<p>gewerkt aan een taxatie van de waarde van het terrein. We zullen de raad hier eind 2019 over informeren.</p>
Actie	

Naam ontwikkeling Programma	Omgevingswet Divers
Omschrijving	<p>De planning is dat de Omgevingswet in 2021 in werking zal treden. Het is een wettelijke verplichting deze wet in te voeren. Voor de nieuwe gemeente Groningen dient één omgevingsplan te komen, waarin alle regels uit alle bestemmingsplannen en vele gemeentelijke verordening verwerkt dienen te worden. De Omgevingswet heeft invloed op het gehele ruimtelijke domein en de nodige raakvlakken met het sociale domein. De voorbereiding op het omgevingsplan (van rechtswege), het maken van het omgevingsplan, en de verbetertrajecten van de diverse werkprocessen zoals vergunningverlening zijn grote opgaven.</p> <p>Een belangrijk aandachtspunt is de noodzakelijke digitaliseringsslag die moet worden gemaakt en de gevolgen voor het ICT-beheer bij (volledig) digitaal werken en werken met het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).</p>
Actie	<p>We zullen de komende jaren, mogelijk via een businesscase, de gevolgen van de digitalisering voor de beheerfase in beeld brengen.</p> <p>In deze begroting zijn extra middelen beschikbaar gesteld om de achterstand in de digitalisering (het digitaliseren van het (bouw)archief en de digitalisering van de werkprocessen) weg te werken en de werkzaamheden voor de implementatie van de Omgevingswet.</p> <p>Voor de voormalig gemeenten Haren en Ten Boer zijn nog geen voorbereidingen getroffen en is een inhaalslag noodzakelijk.</p>

Naam ontwikkeling Programma	Programma Aanpak Stikstof (PAS) Wonen
Omschrijving	<p>Te veel stikstof in de natuur is schadelijk voor planten en dieren. De overheid wil de hoeveelheid stikstof in de natuur terugdringen (stikstofdepositie). Daarvoor is in 2015 het Programma Aanpak Stikstof (PAS) geïntroduceerd. Dit programma was gericht op het versterken van de natuur en het mogelijk maken van economische ontwikkeling door te voorzien in natuurherstelmaatregelen en maatregelen waardoor er minder stikstof in de natuur terecht komt. Door het nemen van maatregelen bood het programma ruimte aan nieuwe activiteiten die stikstof uitstoten.</p> <p>Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State het PAS ongeldig verklaard. Het programma mag niet meer worden gebruikt als basis voor de toestemming voor activiteiten. Vergunningen en bestemmingsplannen die definitief zijn en niet meer bij de rechter kunnen worden aangevochten, zijn nog steeds geldig. Niet-onherroepelijke vergunningen / bestemmingsplannen die zijn gebaseerd op het PAS en situaties die gemeld zijn op basis van het PAS moeten alsnog individueel beoordeeld worden.</p>
Actie	<p>Momenteel onderzoeken we de consequenties van de uitspraak van de Raad van State voor Groningen. We brengen de consequenties voor een aantal projecten in kaart. We verwachten hier eind 2019 meer zicht op te hebben.</p>

Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf geven wij de raad inzicht in het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Er wordt ingegaan op het gewenste onderhoudsniveau, de hieruit voortvloeiende financiële consequenties en de vertaling daarvan in de begroting. Eerst komt het Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG) aan de orde. Vervolgens besteden we aandacht aan het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen.

Onderdelen

- Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG);
- Gemeentelijke gebouwen.

Beheerplan openbare ruimte

In dit onderdeel gaan we nader in op de wijze waarop wij onze kapitaalgoederen onderhouden. We beschrijven daarvoor de omvang van onze kapitaalgoederen, de kaders en doelen die we voor het onderhoud daarvan hanteren, welke relevante beleids- en beheerplannen hierop van toepassing zijn, welke onderhoudskwaliteit we nastreven en hoe de kosten voor regulier onderhoud en investeringen worden gedekt.

Kerncijfers

Onderdeel	Waarde
Wegen	
- Lengte in km	829
- Oppervlakte ha's	933
- Waarvan :	
Asfalt ha's	469
Open verharding ha's	453
beton ha's	11
Groen	
- Oppervlakte ha's	1.224
- Bomen (stuks)	126.575
Gemeentelijke bruggen	
- Beweegbaar	56
- Vast	318
Riolering	
- Op afloop liggend riool (km)	1.104
- Druk- en persriool (km)	149
- Gemalen aantal	806

Kaders en doelen

De kaders en doelen die van toepassing zijn op het onderhoud van de verschillende kapitaalgoederen zijn vastgelegd in de relevante beleidsnota's die zijn weergegeven bij programma 9 '[Kwaliteit van de leefomgeving](#)'. Met de uitvoering van de in deze nota's en beheerplannen gestelde doelen werken we aan een gemeente waar het prettig is om te zijn. Een gemeente die schoon, heel, groen en duurzaam is en waar samenwerken met bewoners bij onderhoud en beheer een goede gewoonte is. De kredieten voor in 2020

geplande investeringen in vervanging van voorzieningen in de openbare ruimte (behoudens de investering in riolering) worden separaat maar gelijktijdig met de vaststelling van deze begroting door de raad vastgesteld. De kredieten voor in 2020 geplande investeringen in riolering worden in het najaar van 2020 bij de vaststelling van het Groninger Water en Rioleringsplan vastgesteld. Voor een overzicht van deze investeringen verwijzen we naar de informatie in het raadsvoorstel bij de begroting 2020. De hierop van toepassing zijnde regels voor waardering en afschrijving van activa zijn vastgelegd in de Financiële verordening Groningen 2018.

Het onderhoudsniveau voor de openbare ruimte wordt ieder jaar door de raad bepaald met de vaststelling van de begroting. Onder het kopje 'Kwaliteiten' in deze paragraaf gaan we daar nader op in.

Beheer en beleid

In onderstaande tabel een korte weergave van de verschillende beheerplannen die van toepassing zijn op het onderhoud van onze kapitaalgoederen.

Beheerplan	Vastgesteld	Looptijd t/m	Financiële vertaling in begroting	Achterstallig onderhoud
1. Openbare ruimte algemeen				
BORG	2020	2020	ja	nee
2. Meerjarig vervanging- of investeringsplan	2017	2023	ja	nee
3. Openbaar groen	Zie 1 en 2		ja	nee
4. Wegen				
Gebied Groningen en Ten Boer	Zie 1 en 2		ja	nee
Gebied Haren	2018	2023	ja	nee
5. Openbare verlichting	2016	2025	ja	nee
6. Riolering en Water (GWRP)	2020	2024	ja	nee

Naast deze beheerplannen zijn voor het onderhoud kapitaalgoederen nog de volgende beleidsplannen van belang:

- Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' (2014);
- Bomenbeleidsplan Haren (2011);
- Structuurvisie 'Een graf in stad';
- Groenstructuurvisie 'Groene pepers' (2009);
- Groenstructuurplan Haren Noord (2008);
- Duurzaamheidsvisie Ten Boer (2016).

Kwaliteiten

Bij het beoogde onderhoudsniveau van de openbare ruimte gelden tussen de verschillende gebiedsdelen van de gemeente nog een aantal verschillen. Daarnaast waarborgen we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte, onder andere door de tijdige uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen. Hieronder gaan we kort in op het kwaliteitsprofiel dat van toepassing is op de verschillende gebiedsdelen.

Voor de gemeente Groningen gelden de volgende kwaliteitsdoelen in het Beheer en onderhoud van de openbare ruimte:

Beheermatrix	Hoofd structuur	Binnenstad	Woonwijken	Bedrijven terreinen	Stedelijke en bovenstedelijke voorzieningen	Grote groen- en recreatiegebieden	
Onderdeel	Radialen, belangrijke ov-lijnen wijkontsluitings-wegen, hoofd fietsstructuren	Voetgangers- / winkelgebieden		Bedrijventerreinen, industrieterreinen en kantorenparken	Hoofdstation, RUG/ Zernike, Gron. Museum, UMCG, Stadsschouwburg, Oosterpoort, MartiniPlaza	Stedelijke parken en recreatieve voorzieningen, geldt ook voor begraafplaatsen	Noorderplantsoen
Verharding	matig	goed	matig	matig	matig	matig	goed
Verlichting	goed	goed	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed
Straatmeubilair en bebording	goed	goed	voldoende	voldoende	goed	goed	goed
Groen	matig	goed	matig	matig	matig	matig	goed
Bomen	voldoende	goed	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed
Speelvoorzieningen	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed
Kunstwerken c.a.	voldoende	goed	voldoende	matig	voldoende	voldoende	goed
Schoonmaken c.a.	matig	goed	matig	matig	matig	matig	goed

Legenda:	
A+	zeer goed
B	goed
C	voldoende
D	matig
E	laag

Kort samengevat komt het erop neer dat de binnenstad en het Noorderplantsoen op het niveau 'Goed' worden onderhouden volgens de Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG, zie beheermatrix hierboven met gedifferentieerde onderhoudsniveaus). Voor het overgrote deel van de openbare ruimte daarbuiten wordt het niveau 'Matig' als ondergrens aangehouden. Voor elementen (zoals verlichting, speelvoorzieningen enz.) in de wijken wordt het onderhoudsniveau 'Voldoende' nagestreefd.

Financieel

Voor de middelen die beschikbaar zijn voor het onderhoud van de kapitaalgoederen verwijzen we naar Programma 9 '[Kwaliteit van de leefomgeving](#)', de kredietaanvraag voor vervangingen in de openbare ruimte, zoals die is opgenomen in het raadsvoorstel bij de begroting 2020 en de kredietaanvraag bij het nog vast te stellen GWRP 2020-2024. In 2020 worden minder middelen ingezet voor het onderhoud en beheer van verhardingen en groen dan in het voorgaande jaar.

Een deel van de jaarlijks beschikbare middelen is nodig voor de dekking van vaste kosten. Het gaat dan vooral om de kapitaallasten van eerdere investeringen in vervanging van kapitaalgoederen. Het reguliere (dagelijks)

en groot onderhoud brengen we rechtstreeks ten laste van de resultatenrekening. Wanneer onderhoud en reparaties niet meer toereikend zijn voor de instandhouding van voorzieningen, gaan we over tot vervanging. De investeringen die hiervoor nodig zijn, worden geactiveerd en de raad besluit jaarlijks over beschikbaarstelling van de investeringskredieten daarvoor.

Beheer gemeentelijke gebouwen

Uitgangspunt bij het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen is het onderhoudsniveau 3 conform NEN 2767 met uitzondering van een aantal panden in de voormalige gemeenten Ten Boer en Haren. Dit niveau is landelijk gangbaar en houdt het onderhoud op een redelijk niveau. De voorzieningen onderhoud zijn gebaseerd op actuele meerjarige-onderhoudsplannen en zijn toereikend van omvang.

Kernvastgoed

Het grootste deel van de gebouwen in de portefeuille kernvastgoed is redelijk tot goed onderhouden. Voor deze gebouwen is een passende voorziening opgenomen op basis van het principe van instandhouding. Noodzakelijk onderhoud als gevolg van een hogere bezetting (bijvoorbeeld aan de klimaatinstallatie) in een gebouw is niet voorzien. Voor één gebouw in deze categorie (aan het Harm Buitenplein) is met de bouwer ervan ook een onderhoudscontract voor meerdere jaren afgesloten. Die verricht het onderhoud.

Voor de revitalisering van het Stadhuis aan de Grote Markt 1 worden drie varianten uitgewerkt waarover in december besluitvorming zal plaatsvinden. Daarbij worden ook onderhoudsmiddelen voor 2017, 2018 en 2019 ingezet. Voor het toekomstig onderhoud is van belang welke maatregelen genomen worden. Na revitalisering zal het MJOP geactualiseerd worden voor het vernieuwde Stadhuis. Dan zal blijken hoe de onderhoudslasten zich ontwikkelen.

Voor de Peizerweg 128 worden plannen ontwikkeld om tot nieuwbouw te komen. Indien voor nieuwbouw gekozen wordt, hoort daar een nieuw MJOP bij. Dan wordt duidelijk wat de kosten voor het onderhoud voor de komende jaren zullen worden. Indien voor renovatie wordt gekozen, zal het MJOP geactualiseerd moeten worden op de nieuwe situatie.

De gemeentewerf in Haren voldoet niet aan de onderhoudsnormen. Op deze locatie zijn de brandweer en de gemeentewerf gehuisvest. De Veiligheidsregio heeft er voor gekozen om deze locatie in circa 2023 te gaan verlaten, voor de gemeentewerf is dat nog niet aan de orde. Over de verdere instandhouding van het pand wordt nog nagedacht. Naar verwachting zullen tijdelijke onderhoudsmaatregelen nodig zijn. Tegelijkertijd wordt gekeken of er voor de gemeentewerf ook andere opties zijn. Afhankelijk van de gekozen optie is een bijpassend onderhoudsplan nodig. Vooralsnog is de impact daarvan niet in te schatten.

Het gemeentehuis in Ten Boer is onvoldoende op niveau. Afhankelijk van de lange termijn strategie zal bezien worden in hoeverre extra inzet nodig is om dit pand op niveau te brengen. In 2020 zal de strategie voor dit pand duidelijk moeten worden.

Schoolgebouwen

De verantwoordelijkheid voor onderhoud, aanpassingen en het up-to-date houden van de schoolgebouwen voor primair-, voortgezet- en speciaal onderwijs ligt bij de schoolbesturen. De schoolbesturen krijgen daarvoor de middelen in de lumpsumfinanciering van het rijk. De gemeente heeft daarom geen verantwoordelijkheid (financieel en inhoudelijk) voor de technische en onderwijskundige staat van die gebouwen.

De multifunctionele accommodaties, Vensterscholen, Kindcentra en Brede scholen zijn wel eigendom van de gemeente en worden daarom door ons onderhouden. Ook schoolgebouwen, die niet meer voor onderwijs in gebruik zijn en om die reden -op basis van het economisch claimrecht- door het schoolbestuur zijn teruggegeven aan de gemeente, zijn daarmee weer een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Dit geldt ook voor voormalige schoolgebouwen die een andere functie krijgen of deze al hebben gekregen. Voor deze gebouwen zijn, daar waar relevant, meerjarige onderhoudsplannen opgesteld. Onze onderhoudsplanning is, zoals ook in de Vastgoednota is vastgelegd, in eerste instantie gericht op instandhouding. Bij de eventuele wens voor aanpassingen aan voormalige schoolgebouwen gaan we in overleg met de gebruikers over de mogelijkheden binnen de bestaande budgetten of vragen de gebruiker aanvullende budgetten beschikbaar te stellen. Waar nodig houden we rekening met eventuele aanpassingen die nodig zijn voor aardbevingsbestendigheid.

Sociaal culturele (welzijns) accommodaties

Voor het groot onderhoud aan alle sociaal culturele accommodaties, die onder de werking van de accommodatienota 'Met de blik op de wijk' vallen, is jaarlijks een bedrag voor onderhoud beschikbaar. Dat bedrag is voor het onderhoud aan gemeentelijke én niet gemeentelijke gebouwen. Besturen met een eigen accommodatie kunnen voor onderhoudswerk subsidie bij de gemeente aanvragen. Het onderhoudsniveau van de accommodaties is redelijk tot goed te noemen. Eén uitzondering daarop is het gebouw van speeltuinvereniging Oosterpark aan de Resedastraat 2a. Dit 'boomstammengebouw' wordt met tijdelijke maatregelen in stand gehouden. Er zijn ontwikkelingen in de wijk, waardoor het gebouw mogelijk afgestoten kan worden. Als het gebouw echter toch in stand blijft, dan zijn forse ingrepen nodig.

Culturele gebouwen

In deze categorie gebouwen vallen onder anderen het gebouw van Vrijdag aan de St. Jansstraat en het cultuurcentrum De Oosterpoort aan de Trompsingel. De onderhoudsstaat van het gebouw van Vrijdag is redelijk tot goed te noemen. Er loopt een onderzoek om Vrijdag integraal te huisvesten aan de St. Jansstraat. Het cultuurcentrum De Oosterpoort is 45 jaar oud. De kwaliteiten van het pand (alle zalen en foyers gelijkvloers) worden in toenemende mate overschaduwd door de gedateerdheid van het pand en de installaties. Dit zet de onderhoudsbudgetten onder druk. Het op lange termijn in stand houden van het pand (meer dan 10-15 jaar) vergt aanzienlijke ingrepen. Naar aanleiding van een onderzoek naar de onderhoudsstaat van De Oosterpoort door Draaijer en Partners is het geconstateerde en noodzakelijke weg te werken achterstallig onderhoud aangepakt. Er is gekozen voor een aanpak, waarbij alleen onvermijdbare maatregelen genomen worden om het gebouw nog tot 2027 in stand te houden. Daarbij is flink geïnvesteerd met betrekking tot de brandveiligheid. Het gebouw voldoet nu aan de (minimale) eisen met betrekking tot wet- en regelgeving.

Sportaccommodaties

Voor onderhoud van de sportaccommodaties (MOP) is voor 2020 een bedrag van circa 4,5 miljoen euro geraamd. Dit budget zetten wij in 2020 onder andere in voor het vervangen van een aantal douchepanelen in diverse kleedkamers, inclusief nieuwe regeltechniek en installaties. Deze douchepanelen zijn duurzaam en legionellabestendig.

Per 1 januari 2019 werkt Sport050 met een voorziening voor het MOP. Deze voorziening wordt momenteel nog geactualiseerd en het onderhoud van accommodaties in Haren en Ten Boer moet hierin ook meegenomen worden. Hierdoor is het nog niet mogelijk om aan te geven wat we precies gaan doen voor het beschikbare budget.

Dit geldt ook voor de 'Vervanging Investerings Planning' (VIP). Op de sportparken vinden komend jaar diverse renovatiewerkzaamheden plaats. De staat van de velden is bepalend voor het moment van renovatie. Afhankelijk van de intensiteit van het gebruik vindt de vervanging van de top- en sporttechnische lagen van kunstgrasvelden plaats. Jaarlijks stellen we de globale 10 jaren VIP bij. Op basis daarvan vindt elk jaar in september een check plaats over nut en noodzaak van de globaal geplande vervangingen. Door de harmonisatie is ook dit nog niet geheel bepaald. Bij het bepalen van de definitieve vervangingen betrekken wij de betrokken verenigingen.

Ook is er bij Haren geen keuze gemaakt bij de vervanging van kunstgrasvelden om over te stappen op een andere infill. Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIN VERBAND MET) heeft aangetoond dat de rubberkorrels slecht zijn voor het milieu. In Groningen vervangen wij volgens de meerjarenplanning op dit moment de kunstgrasvelden met SBR door non-infill velden of met infill die niet schadelijk is voor het milieu. Dit brengt meerkosten met zich mee die op dit moment niet zijn meegenomen in de VIP. De reden voor die alternatieve infill is dat de KNVB op dit moment niet de juiste meetapparatuur heeft om de non-infill velden sporttechnisch te keuren. Er wordt een nieuw apparaat ontwikkeld die naar verwachting pas begin 2020 gereed is. De non-infill velden die in 2019 aangelegd zijn, kunnen nog met terugwerkende kracht afgekeurd worden.

Paragraaf 5 Financiering

In het Treasury-statuut hebben we de uitgangspunten en doelstellingen van ons financieringsbeleid benoemd. De uitvoering en ontwikkelingen worden in deze paragraaf toegelicht.

Relevante ontwikkeling

In dit onderdeel schetsen wij de interne en externe ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op onze financiering.

Kaders

Het huidige Treasurystatuut 2018-2019 is geldig tot en met 31 december 2019. Wij zullen u binnenkort het raadsvoorstel aanbieden inzake vaststelling van het Treasurystatuut 2020. De door ons beoogde datum van inwerkingtreding is 1 januari 2020. De belangrijkste inhoudelijke wijziging betreft de herziening van de limietenstructuur. We zullen voorstellen om de korte mismatch limiet, de lange mismatch limiet en de limiet vervroegde aflossing af te schaffen en voor wat betreft de kasgeldlimiet voortaan één-op-één aan te sluiten bij de wettelijke definitie.

Door de afschaffing van de drie genoemde limieten beogen wij een vermindering van de complexiteit van het treasuryproces. Daarmee zal de transparantie toenemen, maar bovenal de efficiency. De tijd die bespaard kan worden door het niet meer monitoren van de afgeschafte limieten, zullen wij besteden aan het verder verdiepen van de analyses en het aanscherpen van de (liquiditeits)prognoses. Doordat de herziening van de limietenstructuur tegelijkertijd leidt tot meer flexibiliteit bij het aantrekken van nieuwe leningen (qua timing en looptijden), kunnen we nog optimaler inspelen op de huidige lage rentestanden. Daardoor verwachten we een structurele besparing op de rentelasten te kunnen bereiken van 200 duizend euro vanaf 2020.

Naast de afschaffing van limieten komen bij de herziening van het statuut onder andere de volgende onderwerpen aan de orde:

- Herziening Interne Rekeningen Courant (IRC)-structuur;
- Vastleggen van de gewijzigde berekeningswijze van het Rente Omslag Percentage (ROP) in het Treasury statuut;
- Beoordeling van de bevoegdheden, mandatering en functiescheiding en de gevolgen daarvan voor het Treasury statuut en het Handboek Treasury;
- Het vastleggen van de (garanties op) personeelshypotheek die zijn meegekomen vanuit de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer;
- Redactionele wijzigingen, waaronder de vervanging van verouderde termen.

Voorgenomen financieringsbeleid

De financieringsbehoefte is gebaseerd op de (geprognosticeerde) eindbalans 2020. De opbouw van de begrote financieringsbehoefte (die betrekking heeft op het resterende deel van 2019 en 2020) ziet er als volgt uit. Dit overzicht betreft de financieringsbehoefte van de gemeente zelf. De ten behoeve van derden aangetrokken en doorverstrekte leningen zijn buiten beschouwing gelaten.

Financieringsbehoefte (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Saldo huidige geldleningen o/g per 31-12-2020	1.127.000
Beschikbare reserves en voorzieningen per 31-12-2020	200.000
Totaal beschikbare lange financieringsmiddelen per 31-12-2020 (A)	1.327.000
Investeringsvoorgaande jaren	1.432.000

Investerings 2020 (netto)	50.000
Totaal benodigde financieringsmiddelen (B)	1.482.000
Financieringsbehoefte t.m. 2020 (A-B)	155.000

Wij verwachten dat de lange rente in 2020 nog niet zal stijgen en dat de korte rente duidelijk lager zal liggen dan de lange rente (zie 3.5.2 Renteontwikkeling voor de details van onze rentevisie). Daarom is het aantrekkelijk om een zo groot mogelijk deel van de financieringsbehoefte in te vullen met kortlopende leningen (looptijd < 1 jaar). Op basis van de kasgeldlimiet mag dit tot een maximaal bedrag van 90 miljoen euro. Het resterende deel van de financieringsbehoefte moeten we invullen met langlopende leningen (looptijd >= 1 jaar), waarbij we, op basis van onze rentevisie, kiezen voor relatief korte looptijden.

Uiteraard blijven we de renteontwikkelingen scherp volgen en als daar aanleiding toe is zullen we onze rentevisie bijstellen. Bij een aanpassing van de rentevisie zullen wij ook onze wijze van invulling van de financieringsbehoefte heroverwegen.

De omvang van de financieringsbehoefte hangt in sterke mate af van de omvang van de investeringen in vaste activa en in grondexploitaties. Daarmee is de financieringsbehoefte ook gevoelig voor wijzigingen in de planning van (grote) investeringsprojecten. Op basis van onze ervaringen in voorgaande jaren en in 2019 is er gemiddeld genomen sprake van vertraging in de uitvoering van projecten. Daardoor kan de uiteindelijke financieringsbehoefte lager uitvallen dan hierboven berekend in de tabel Financieringsbehoefte.

Renteontwikkeling

De vastgestelde rentepercentages voor de begroting 2020 zijn ten opzichte van het meerjarenbeeld 2019-2022 geactualiseerd. De rente op langlopende leningen is begroot op 1,65%. Dit is een daling van 0,10% ten opzichte van 2019. Tegen dit tarief verwachten wij in 2020 leningen aan te kunnen trekken met een looptijd van gemiddeld 15 jaar. Onderstaande tabel toont de renteveronderstellingen voor de lange rente.

Renteveronderstellingen 2020: lange rente	Rente percentage
Rente langlopende leningen	1,65%
Rente-omslagpercentage	1,90%
Grex rente	1,94%
Rente reserves (beklemd)	1,90%

De lange rente is in 2019 fors gedaald tot 0,30% (20 jaar renteswap per medio september 2019). Deze lage lange rente kent zowel structurele als incidentele oorzaken. De stagnerende economie en het dreigende protectionisme zijn structurele ontwikkelingen. De onzekerheid over de Brexit en de politieke instabiliteit in Italië zijn incidentele oorzaken. Europese Centrale Bank heeft meerdere jaren een verruimend rentebeleid gevoerd. Dit ruime beleid zal ook in 2020 worden voortgezet. Gecorrigeerd met gewijzigde opslagen in de markt en de inflatieverwachting gaan wij uit van een 20-jaars rente van 1,65% in 2020 en verder. Deze verwachting is doorgerekend voor de komende vier jaren. De rente effecten zijn in het meerjarenbeeld verwerkt en leveren voor de toekomstige jaren een behoorlijk voordeel op. De feitelijke rente zal in 2020 lager uitvallen. Het extra voordeel door deze verlaging is vooral afhankelijk van het volume aan nieuwe leningen. Dit voordeel is nog niet in de begroting verwerkt.

Voor het vaststellen van de rekenrente voor het grondbedrijf (Grex rente) gelden aanvullende regels. Rekening houdend met deze regels hanteren wij een rentetarief voor het grondbedrijf van 1,94%. Dit

percentage is berekend aan de hand van de werkelijke rentelasten en de verwachte verhouding tussen vreemd vermogen en totaal vermogen per 1 januari 2020.

Het rente-omslagpercentage (ROP) voor 2020 is 1,90%. Dit is 0,10% lager ten opzichte van de begroting 2019. Deze daling wordt grotendeels veroorzaakt door oude dure leningen die kunnen worden afgelost. De omslagrente is gebaseerd op de werkelijke rentekosten in het begrotingsjaar 2020.

De korte rente is in 2019 steeds negatief geweest. Dit gold ook voor de rente op de rekening courant faciliteit. De rente voor leningen met een looptijd tot 1 jaar was gemiddeld 0,40% negatief. Voor 2020 wordt geen rentestijging verwacht. Voorzichtigheidshalve begroten wij nul procent, zowel voor kortlopende leningen als voor onze rekening courant positie bij banken. De vergoeding op kortlopende tegoeden van derden bij de gemeente bedraagt ook 0%. Schuldposities van derden bij de gemeente komen niet veel meer voor. De rente hangt af van het risicoprofiel van de geldnemer.

Rentelasten externe financiering en renteresultaat

In onderstaand overzicht geven we inzicht in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

Overzicht rentelasten externe financiering		bedragen x 1.000 euro	
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		38.504
b.	De externe rentebaten		12.117
	Totaal door te rekenen externe rente		26.387
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	1.702	
	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	239	
			1.941
	Saldo door te rekenen externe rente		24.446
d1.	Rente over eigen vermogen		1.059
d2.	Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		7
	De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente		25.512
e.	De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (renteomslag)		27.305
f.	Renteresultaat op het taakveld Treasury		1.793

Risicobeheer financieringsportefeuille

Met dit onderdeel geven we een samenvatting van het risicoprofiel van de organisatie. Ook gaan we in op de gegevens die uit hoofde van de Wet financiering decentrale overheden (FIDO) voor de toezichthouder nodig zijn.

Limieten financiering

Ter beperking van renterisico's hanteren we limieten voor de korte- en lange geldpositie. Het betreft hier uitsluitend nog de wettelijke limieten. Onderdeel van ons raadsvoorstel inzake de vaststelling van het Treasurystatuut 2020-2021 is de afschaffing van de korte-mismatchlimiet, de lange mismatchlimiet en de limiet vervroegde aflossing.

Limietenoverzicht (bedragen x 1.000 euro)	2019	2020
Limieten kort geld		
Kasgeldlimiet	93.000	90.000
Drempelbedrag schatkistbankieren	4.937	4.865
Limieten lang geld		
Renterisiconorm	219.000	211.000

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is een wettelijke limiet en bepaalt de maximale omvang van de gemiddelde netto-vlottende schuld van de gemeente in een kwartaal. De netto vlottende schuld van de gemeente is het bedrag van de vlottende schuld, verminderd met het gezamenlijke bedrag van de contante gelden in kas, de tegoeden in rekening-courant en de overige uitstaande gelden met een rente typische looptijd van korter dan één jaar. Deze limiet is gelijk aan 8,5 % van het begrotingstotaal. Daarboven moet lang geld worden aangetrokken. De kasgeldlimiet komt voor 2020 uit op 90 miljoen euro.

Drempelbedrag schatkistbankieren

Wij zijn verplicht om onze overtollige middelen in de Rijksschatkist aan te houden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen is er een drempelbedrag, afhankelijk van het begrotingstotaal, dat buiten de schatkist mag worden gehouden. Het drempelbedrag is gelijk aan 3,75 miljoen euro plus 0,2% van het begrotingstotaal dat de 500 miljoen euro te boven gaat. Dit komt voor 2020 neer op afgerond 4,9 miljoen euro.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een wettelijke limiet en beperkt de vaste schuld die in enig jaar voor aflossing of renteherziening in aanmerking komt tot 20% van het begrotingstotaal. Dit komt voor 2020 neer op afgerond 211 miljoen euro. In het [onderdeel Leningenportefeuille, berekening kasgeldlimiet en risiconorm](#) van deze paragraaf wordt het renterisico op de vaste schuld berekend voor een periode van vier jaar. Uit de berekening blijkt dat de renterisico's op de vaste schuld de komende vier jaren ruim onder de wettelijke norm blijven.

Vervroegde aflossing langlopende leningen

In de begroting wordt jaarlijks een overzicht opgenomen van leningen met een mogelijkheid tot vervroegde aflossing. Voor 2020 kunnen geen consolidatieleningen vervroegd worden afgelost.

Kredietrisico's op verstrekte gelden

Onderstaand overzicht geeft de kredietrisico's op verstrekte gelden weer. Het betreft zowel verstrekte geldleningen (lang en kort) als creditposities (tegoeden) bij financiële instellingen. Hierbij zijn de uitgezette bedragen per risicogroep aangegeven. In het overzicht zijn de risicogroepen (globaal) gerangschikt naar oplopend risico.

Risicogroep (bedragen x 1.000 euro)	Restantschuld per 01-01-2020	Risico %
Gemeenten en Provincies	253.000	66,98%
Overheidsbanken en schatkistbankieren	0	0
Woningcorporaties met garantie WSW	90.505	23,96%
Semi overheidsinstellingen	2.205	0,58%
Financiële instellingen (AA en hoger)	0	-
Overige toegestane instellingen volgens Treasury statuut	32.025	8,48%
Niet toegestane instellingen volgens Treasury statuut		
Totaal	377.735	100,00%

Projectfinanciering Meerstad

In de bovengenoemde tabel is op de regel gemeenten en provincies een bedrag opgenomen van 253 miljoen euro ten behoeve van de projectfinanciering Meerstad.

Leningenportefeuille, berekening kasgeldlimiet en risiconorm

De samenstelling en de grootte van de opgenomen gelden (OG) geven we weer in het volgend overzicht.

Leningenportefeuille OG (bedragen x 1.000 euro)	Som leningen	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2020	1.602.195	2,62%
Nieuwe leningen	6.550	p.m.
Reguliere aflossingen	91.263	3,29%
Vervroegde aflossingen	0	p.m.
Renteaanpassing (oud percentage)	83.450	3,16%
Renteaanpassing (nieuw percentage)	83.450	1,67%
Totaal	1.517.482	2,58%

De samenstelling en de grootte van de uitgezette gelden (UG) geven we weer in het volgend overzicht.

Mutaties in Leningenportefeuille (UG)	Bedrag x 1.000 euro	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2020	384.798	3,36%
Nieuwe leningen	0	
Reguliere aflossingen	28.145	3,56%
Vervroegde aflossingen		
Renteaanpassing (oud percentage)	18.450	3,90%
Renteaanpassing (nieuw percentage)	18.450	1,84%
Totaal	356.653	3,33%

De kasgeldlimiet berekenen we als volgt.

Kasgeldlimiet (bedragen x 1.000 euro)		2020
Omvang vlottende korte schuld (A)		41.128
Opgenomen gelden < 1 jaar		12.250
Schuld in rekening courant		28.878
Gestorte gelden door derden < 1 jaar		0
Overige geldleningen niet zijnde vaste schuld		0
Vlottende middelen (B)		13.737
Contante gelden in kas		1.487
Tegoeden in rekening courant		0
Overige uitstaande gelden < 1 jaar		12.250
Totaal netto vlottende schuld (A-B)		27.391
Toegestane kasgeldlimiet		90.000
Ruimte onder de kasgeldlimiet		62.609
Begrotingstotaal 2020 (C)		1.057.484
Percentageregeling (D)		8,50%
Kasgeldlimiet (C x D)		90.000

Onder Totaal netto vlottende schuld (A-B) worden de beschikbare middelen gepresenteerd voor toepassing van de mismatch financiering. In de praktijk worden alle middelen gebruikt voor lange financiering.

De renterisiconorm berekenen we als volgt.

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld in 2020-2023				
(Bedragen x 1.000 euro)				
	2020	2020	2021	2022
1. Renteherziening	820	9.786	9.993	5.434
2. Aflossingen	25.000	25.000	86.300	85.000
3. Renterisico	25.820	34.786	96.293	90.434
4. Rente risiconorm	211.000	210.000	209.000	208.000
5. Ruimte onder renterisiconorm	185.180	175.214	112.707	117.566
4a. Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%	20%	20%	20%
4b. Begrotingstotaal	1.057.484	1.051.079	1.044.060	1.039.255
4. Rente risiconorm	211.000	210.000	209.000	208.000

Overzicht opgenomen (en op te nemen) langlopende leningen

Omschrijving	Boekwaarde begin v/h jaar	Op te nemen	Aflossing	Boekwaarde einde v/h jaar (1+2-3)	Rente	Rente en aflossing (3+5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
GELDENINGEN						
Binnenlandse pensioenfondsen en verzekeraars						
Binnenlandse banken en ov. financiële instellingen						
- ABN AMRO Bank NV	76.599	-	25.101	51.498	2.948	28.049
- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	941.941	90.000	144.985	886.956	22.855	167.840
- Triodos Bank	45.000	-	-	45.000	1.062	1.062
- Nederlandse Waterschaps Bank	205.483	-	4.627	200.856	6.192	10.819
- Nog op te nemen leningen	135.671	-	-	135.671	2.239	2.239
Totaal opgenomen leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.404.694	90.000	174.713	1.319.981	35.296	210.009
Overige binnenlandse sectoren						
- Overig (Wichers Hoethlaken)	1	-	-	1	-	-
- Overheid (provincie Noord Brabant)	195.000	-	-	195.000	2.859	2.859
- Overheid (gemeente Meerssen)	2.500	-	-	2.500	64	64
Totaal opgenomen leningen van overige binnenlandse sectoren	197.501	-	-	197.501	2.923	2.923
Buitenlandse instellingen						
Totaal opgenomen langlopende leningen	1.602.195	90.000	174.713	1.517.482	38.219	212.932

Overzicht uitgezette langlopende leningen

Omschrijving	Boekwaarde begin v/h jaar	Uit te lenen	Aflossing	Boekwaarde einde v/h jaar (1+2-3)	Rente	Rente en aflossing (3+5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
- Gem. woningbouw (tot 1985)	1.344		898	1.255	96	185
- Gem. woningbouw (na 1985)	84.642		7.577	77.065	2.853	10.430
Totaal leningen aan woningbouw corporaties	85.986	0	7.666	78.320	2.949	10.615
- Martiniplaza BV	10.466		498	9.968	239	737
- Euroborg NV	14.554		310	14.244	638	948
- Warmtestad BV	6.050		0	6.050	111	111
- Meerstad	253.000	18.450	36.900	234.550	7.785	44.685
- Zernike	820		0	820	19	19
Totaal leningen aan deelnemingen	284.890	18.450	37.708	265.632	8.792	46.500
- Bejaardenhuizen (Patrimonium & Huismeesters)	976		52	924	47	99
- Grunneger Power	177		8	169	7	15
- Multifunctioneel Centrum Engelbert	172		40	132	6	46
- Meerhoven (Rizoem)	1.087		0	1.087	31	31

- Stichting de Mikkellhorst	631		18	613	13	31
- Stichting Zwembad Scharlakenhof	337		76	261	11	87
- Onderwijshuisvesting, Sport/ Welzijn, K&C	182		41	141	4	45
- Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	9.064		820	8.244	0	820
- Leningen GKB	400		0	400	0	0
- Diverse kleine leningen	198		13	185	6	19
Totaal overige langlopende leningen	13.224	0	1.068	21.156	125	1.193
- Monumentenfonds	0		0	0	0	0
- Groninger Museum	298		53	245	16	69
- VG&R	400		100	300	8	108
Totaal leningen aan overige verbonden partijen	698	0	153	545	24	177
Totaal uitgezette langlopende leningen	384.798	18.450	46.595	356.653	11.890	58.485

Paragraaf 6 Verbonden partijen

In deze paragraaf treft u enkel de financiële informatie van de verbonden partijen van de gemeente Groningen aan. Vanaf 2017 wordt de beleidsinformatie en beleidsrisico van de verbonden partijen op programmaniveau verantwoord.

Overzicht verbonden partijen

Onderstaande tabellen geven een overzicht van waar de beleidsmatige informatie per verbonden partij beschikbaar is.

Gemeenschappelijke regelingen	Hoofdprogramma
Eems Dollar Regio (EDR)	2. Economie & Werkgelegenheid
Omgevingsdienst Groningen	2. Economie & Werkgelegenheid
Centrumregeling Beschermd Wonen Groningen	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
PG & Z (RIGG/ GGD)	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
Publiek vervoer Groningen Drenthe	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
Meerschop Paterswolde	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Groninger Archieven	6. Cultuur
OV-bureau Groningen Drenthe	7. Verkeer
ARCG	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Veiligheidsregio	10. Veiligheid
Noordelijk Belastingkantoor	11. Dienstverlening

Vennootschappen en coöperaties	Hoofdprogramma
Thermiek BV	1. Werk en Inkomen
Groningen Airport Eelde NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Euroborg NV.	2. Economie & Werkgelegenheid
Waterbedrijf NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Enexis Holding/Belang elektriciteitsproductie EPZ	2. Economie & Werkgelegenheid
Community Network Noord-Nederland BV	2. Economie & Werkgelegenheid
MartiniPlaza BV	6. Cultuur
GEMM CV en BV (Meerstad)	8. Wonen
Dilgt Hemmen Essen B.V.	8. Wonen
WarmteStad Holding BV	8. Wonen
BNG NV	13. Algemene Inkomsten en Post Onvoorzien
Groninger Monumentenfonds	8. Wonen

Stichtingen	Hoofdprogramma
WeerWerk Groningen	1. Werk en Inkomen
SIG	2. Economie & Werkgelegenheid
Ondernemers-trefpunt	2. Economie & Werkgelegenheid
Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord	8. Wonen
Sociaal Fonds Groningen	14. Algemene Ondersteuning

Overig	Hoofdprogramma
Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)	2. Economie & Werkgelegenheid

Vereniging van Groninger gemeenten	12.College en Raad en gebiedsgericht werken
Oki credit	13. Algemene Inkomsten en Post Onvoorzien

Financiële gegevens verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen

Eems Dollard Regio (EDR)

Gemeenschappelijke regeling Openbaar Lichaam 'Eems Dollard Regio'	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, Openbaar Lichaam.
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is gediend bij de doelstelling gericht op het realiseren en bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking, op zowel regionaal als plaatselijk niveau, in de noordelijke grensstreek van Nederland en Duitsland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden, Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.
Bestuurlijk belang	De gemeente heeft, net als ieder lid, recht op 2 vertegenwoordigers in het algemeen bestuur (de EDR-Raad). Een collegelid is lid van het bestuur, de 2 ^e plek wordt op dit moment niet vervuld.
Financieel belang	Financieel belang: de gemeente Groningen betaalt jaarlijks een bijdrage op basis van haar inwonertal. In 2017 was dat 17.533 euro.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 1,4 miljoen euro en op 31 december 1,8 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedraagt 36 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Omgevingsdienst Groningen

Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Veendam
Doelstelling en openbaar belang	De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid 9. Onderhoud en beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De provincie Groningen en de 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het dagelijks Bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij/zij de gemeente in het Algemeen Bestuur dat bestaat uit 13 leden. Alle colleges van de 12 Groninger gemeenten en de provincie Groningen zijn vertegenwoordigd met één lid in het Algemeen Bestuur. Een gedeputeerde van de provincie Groningen is voorzitter van het Algemeen Bestuur.
Financieel belang	De deelnemersbijdrage in 2020 bedraagt 968 duizend euro.

Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 is 749 duizend euro en op 31 december 724 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is 3,5 miljoen euro en op 31 december 3,5 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt nul euro.
Financiële risico's	Tegenvallers worden betaald uit de algemene reserve. Als tegenvallers hoger uitvallen dan de beschikbare algemene reserve, dan moet de deelnemersbijdrage worden verhoogd om de tegenvaller te financieren.

Centrumregeling Beschermd Wonen Groningen

Gemeenschappelijke regeling Centrumregeling Beschermd Wonen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, centrumgemeente
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het doel van de Centrumregeling Beschermd Wonen is de taken en bevoegdheden van de regiogemeenten in het kader van de Wmo 2015 op het gebied van beschermd wonen, de inloop GGZ en de begeleiding maatschappelijke opvang en vrouwenopvang door mandaat en volmacht op te dragen aan de centrumgemeente Groningen. Hierdoor wordt beoogd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het behalen van schaalvoordelen; • Het stimuleren van de samenwerking tussen de deelnemers; • De beheersing van middelen en eventuele besparingen of aanvullende kosten; • De verevening van de risico's.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg, jeugd
Deelnemende partijen	Appingedam, Delfzijl, Groningen, Het Hogeland, Loppersum, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, Westerkwartier en Westerwolde.
Bestuurlijk belang	De centrumgemeenteregeling die in 2015 voor de duur van één jaar (2015) was aangegaan, is omgezet in een regeling met ingang van 2017 voor onbepaalde tijd en uit te breiden met opvang (voorheen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang) en bovenregionale inloop ggz. Het betreft een lichte GR, zonder eigen bestuur en zonder een eigen uitvoeringsorganisatie. De portefeuillehouder is een lid van het college.
Financieel Belang	Financieel belang: de gemeente Groningen ontvangt als centrumgemeente gelden (geoormerkte middelen voor Beschermd wonen en Opvang) als onderdeel van de Integratie Uitkering Sociaal Domein. Het budget is niet onderverdeeld naar de deelnemende gemeenten.
Vermogen	De Gemeenschappelijk regeling heeft geen vermogen.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt 0.
Financiële risico's	Er zijn geen specifieke risico's.

PG & Z (RIGG/ GGD)

Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg Groningen (GR PG&Z)	
--	--

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking. De GR PG&Z kent twee uitvoeringsorganisaties: de GGD en de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG) voor de inkoop van de jeugdhulp.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg
Deelnemende partijen	De 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid is voorzitter van het Dagelijks Bestuur en vertegenwoordigt de gemeente in het Algemeen Bestuur, dat gevormd wordt door de 12 portefeuillehouders Gezondheid van de Groninger gemeenten.
Financieel belang	Het financieel belang bestaat uit drie onderdelen. Ten eerste worden de taken voor de uitvoering van de publieke gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg uitgevoerd door GGD Groningen, nu nog onderdeel van de gemeente Groningen zelf. Per 1 januari 2020 wordt GGD Groningen verzelfstandigd en gaat het personeel over van de gemeente naar de GR PG&Z. Ook de taken voor de RIGG en een deel van het jeugdhulpdomein (de 'Toegang') worden door personeel van de gemeente Groningen uitgevoerd. Ten tweede worden er middelen in de vorm van een gemeentelijke bijdrage verstrekt van in totaal 7,2 miljoen euro (RIGG 1,0 miljoen euro en GGD 6,2 miljoen euro). Ten derde is er door de gemeente een lening verstrekt voor de financiering van een Mobiele Röntgen Unit ad 1 miljoen euro. Jaarlijks wordt hierop 100 duizend euro afgelost. Per 31 december 2020 staat van deze lening naar verwachting nog 0,3 miljoen euro open.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 is 1,3 miljoen euro en op 31 december 2020 1,1 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is 0,4 miljoen euro en op 31 december 2020 0,3 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 is nihil.
Financiële risico's	Met ingang van 1 januari 2020 wordt de GGD verzelfstandigd. De financiële uitkomsten van de verzelfstandiging zijn op dit moment nog niet volledig bekend. Alhoewel het uitgangspunt is dat de ontvlechting niet mag leiden tot meerkosten is dit niet geheel zonder risico.

Publiek vervoer Groningen Drenthe

Publiek Vervoer Groningen Drenthe	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	Publiek Vervoer Groningen Drenthe is erop gericht zoveel mogelijk inwoners van Groningen en Drenthe de mogelijkheid te bieden zelfstandig, efficiënt en betaalbaar te reizen met verschillende vormen van Publiek Vervoer, voor zover zij niet in staat zijn om gebruik te maken van het reguliere openbaar vervoer, om zo deel te kunnen nemen aan de samenleving.

Relatie met programma	4 Welzijn, gezondheid, zorg, vernieuwing sociaal domein
Deelnemende partijen	De gemeenten Appingedam, Delfzijl, Groningen, Het Hogeland, Loppersum, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, Westerkwartier, Westerwolde, Aa en Hunze, Assen, Borger-Odoorn, Coevorden, De Wolden, Emmen, Hoogeveen, Meppel, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo en Westerveld en het OV-Bureau Groningen Drenthe.
Bestuurlijk belang	Een collegelid (wethouder Jongman) is lid van het bestuur van Publiek Vervoer.
Financieel belang	Voor de gemeente Groningen is de bijdrage in 2020 109 duizend euro. De bijdragen van de deelnemende partijen zijn gebaseerd op de verdeling van gelden in de Algemene uitkering. Deze bijdragen worden jaarlijks geïndexeerd. Een aantal gemeenten heeft aangegeven gelegenheid te willen hebben om aan de hand van tussenevaluaties de hoogte van de bijdragen te bespreken. Daartoe is afgesproken, mede afhankelijk van eventuele wijziging van taken en verantwoordelijkheden, de begroting van de uitvoeringsorganisatie op meerdere momenten te evalueren.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 is 4 duizend euro en op 31 december 11 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is nul euro en op 31 december nul euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt 7 duizend euro.
Financiële risico's	In de GR is de mogelijkheid opgenomen om uit te treden, na minimaal twee jaar (art. 25). Over de financiële afwikkeling dient in dat geval te worden onderhandeld. Dit biedt enerzijds de gelegenheid om te bezien hoe de samenwerking en het Publiek Vervoer zich ontwikkelen. Uittreden brengt echter de noodzaak mee om langs andere weg het doelgroepenvervoer in te kopen. Naar verwachting is dit duurder dan de huidige aanbesteding (zie business case). Aan de andere kant zal het eventueel uittreden van andere partners naar verwachting financiële gevolgen hebben voor de gemeente Groningen. <ul style="list-style-type: none"> ● Extra inkomsten voor extra inzet op innovatie en doorontwikkeling zijn de komende jaren te verwachten door cofinanciering vanuit Europese subsidies en het Rijk ● Voor de volledigheid wordt tevens vermeld dat zich bij Publiek Vervoer risico's kunnen voordoen die het gevolg zijn van autonome ontwikkelingen, en die dus niet voortvloeien uit deelname aan de GR. Met onderstaande risico's zou ook rekening gehouden moeten worden indien het doelgroepenvervoer niet gezamenlijk zou zijn aanbesteed. ● Door de toenemende vergrijzing moet rekening gehouden worden met een mogelijke autonome groei van het aantal Wmo-pashouders van circa 2% per jaar (gebaseerd op cijfers van het CBS). ● Binnen de taxibranche wordt doorgaans de NEA-index gebruikt voor de jaarlijks indexering. De hoogte daarvan wordt jaarlijks vastgesteld door het Sociaal Fonds Taxi. De afgelopen 12 jaar heeft de NEA-index grote fluctuaties laten zien, onder andere door de sterk wisselende olieprijs. Het gemiddelde over die periode bedraagt 3,1%. Uitgaande van een gemiddelde jaarlijkse NEA-index van 3,1% kunnen de kosten

	van Publiek Vervoer gedurende de looptijd van de overeenkomsten (inclusief optionele verlengingen) met 27,7% stijgen. Dit is een kostenstijging waar zowel opdrachtgevers als opdrachtnemers geen invloed op kunnen uitoefenen. De kanttekening hierbij is echter wel dat deze indexering is gebaseerd op historische indexcijfers. Het is mogelijk dat de indexering de komende jaren hoger of lager is dan 3,1% per jaar.
--	---

Meerschop Paterswolde

Gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de behartiging van de belangen van recreatie, natuurbescherming en landschapsverzorging van het Paterswoldsemeer, het Hoornsemeer, de Hoornseplas en de omliggende recreatie- en natuurgebieden.
Relatie met programma	9. Onderhoud en Beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen participeert samen met de gemeente Tynaarlo in deze gemeenschappelijke regeling.
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit 10 leden, waarvan 3 uit de respectievelijke colleges, en 7 raadsleden. Het dagelijks bestuur bestaat uit 3 leden, gekozen uit algemeen bestuur, op voordracht van de deelnemende gemeenten.
Financieel belang	De gemeente Groningen draagt 85,5% (616 duizend euro) bij in het nadelig saldo. De gemeente Tynaarlo draagt 14,5% bij in het nadelig saldo.
Vermogen	Het begroot eigen vermogen op 1 januari 2020 is 661 duizend euro en op 31 december 661 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is 1,5 miljoen euro en op 31 december 1,6 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Niet begrote incidentele tegenvallers worden gedekt door een onttrekking aan de algemene reserve. Indien de uitgaaf van structurele aard is, zal hiervoor een hogere bijdrage van de deelnemende gemeenten worden gevraagd.

Groninger Archieven

Gemeenschappelijke regeling Groninger Archieven	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De doelstelling is in gezamenlijkheid de belangen behartigen van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de gemeente Groningen betreffende de archiefbescheiden, collecties, individuele documenten, schilderijen en dergelijke die berusten in de rijksarchiefbewaarplaats in de provincie Groningen en in de gemeentelijke archiefbewaarplaats. Het openbaar belang is dat de wettelijke taken met betrekking tot de Archiefwet, alsmede de dienstverlening op het gebied van historische informatie over Stad en Lande op orde zijn.

Relatie met programma	6. Cultuur
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en het Rijk (minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)
Bestuurlijk belang	De gemeente is in het algemeen bestuur vertegenwoordigd door twee leden van het college en in het dagelijks bestuur door één collegelid.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2020 bedraagt 2,5 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 is 546 duizend euro en op 31 december 528 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is 1,5 miljoen euro en op 31 december 1,7 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot financieel resultaat 2020 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Geen.

OV-bureau Groningen Drenthe

Gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen Drenthe	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	<p><u>Ambitie 2020 -2023</u></p> <p>Het is de ambitie van het OV-bureau om de reiziger die kiest voor de bus als onderdeel van zijn totale verplaatsing optimaal te faciliteren en de rol van het openbaar vervoer per bus in het totale mobiliteitssysteem verder te versterken. Dit vertalen we in 3 ambitielijnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toekomst vaste bereikbaarheid, onder meer door goede en snelle verbindingen van en naar de steden en wellicht een 'systeemsprong' om deze goede bereikbaarheid in de toekomst te kunnen blijven garanderen, • Verbeteren van de ontsluiting van wijken en landelijk gebied, onder meer door op knooppunten (hubs) de verbinding te leggen met kleinschaliger vormen van vervoer zoals de hubtaxi en met individueel vervoer (auto, fiets, lopen), • Verdere verduurzaming van het OV in brede zin, zowel van het materieel als in de gehele bedrijfsvoering. <p>De ambitielijnen laten zien dat het openbaar vervoer per bus meerdere functies heeft. Het draagt bij aan de ontsluiting en leefbaarheid van wijken en landelijk gebied door ervoor te zorgen dat er voor iedereen een passende vervoervoorziening is, of dat nu met een vaste bus is of met een andere vervoersvorm als de hubtaxi. Daarnaast heeft het openbaar vervoer een belangrijke rol in de bereikbaarheid van steden en voorzieningen. Uiteraard is dit onderscheid niet hard, de functies overlappen elkaar en versterken elkaar. Daarom is het van belang dat de verschillende vervoersvormen goed op elkaar aansluiten, zowel voor wat betreft de informatie als fysiek daar waar ze elkaar tegen komen. Omdat openbaar vervoer niet plaatsvindt in een vacuüm maar onderdeel is van het totale provincie- en gemeentebrede beleid is het zo duurzaam mogelijk uitvoeren van het systeem een relevante opgave.</p>

	<p><u>Doelstellingen 2020</u></p> <p>De begroting 2020 heeft betrekking op het eerste volledige begrotingsjaar van de nieuwe colleges in de provincie Drenthe, provincie Groningen en de gemeente Groningen, de drie overheden die deelnemen in de gemeenschappelijke regeling die het OV-bureau is. Op het moment van opstellen van de ontwerpbegroting 2020 waren de colleges in de beide provincies nog niet gevormd en was de gemeente Groningen bezig met het opstellen van een gemeentelijke OV-visie. Het dagelijks bestuur van het OV-bureau heeft ervoor gekozen de ruimte te geven aan de nieuwe colleges om de koers voor de komende collegeperiode te vertalen naar (ambities met) het openbaar vervoer in de gemeente en beide provincies. Daarom zijn in begroting 2020 de ambitielijnen op hoofdlijnen vertaald in doelstellingen en indicatoren die voortkomen uit de huidige beleidskaders. Vanuit de vrij beschikbare algemene reserve die uitstijgt boven het vereiste weerstandsvermogen is nadere invulling van de ambities en doelstellingen mogelijk, niet alleen in de jaren na 2020 maar ook voor het jaar 2020 zelf.</p> <p>Op basis van de huidige kaderstellingen vanuit de moederorganisaties zijn de doelstellingen voor het openbaar (bus)vervoer als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met openbaar (bus)vervoer bijdragen aan het behouden en uitbouwen van de bereikbaarheid van steden, instellingen en voorzieningen; • Met openbaar (bus)vervoer bijdragen aan de ontsluiting van landelijk gebied door goed toegankelijke en ontsloten ketenknooppunten ('hubs'), een aanbod afgestemd op de aanwezige vervoervraag en op het daadwerkelijk gebruik van de verschillende vervoermodaliteiten en op andere vormen van collectief personenvervoer. Goede informatie en vindbaarheid is hierbij randvoorwaardelijk; • Voortdurende aandacht voor maatschappelijke vraagstukken met een mobiliteitscomponent. In samenspraak mee zoeken naar oplossingen voor deze vraagstukken en de rol die het openbaar vervoer – al dan niet als onderdeel van meeromvattende 'vervoerketens' – hierbij kan spelen; • Daar waar groeipotentie is streven naar reizigersgroei in het openbaar (bus)vervoer en daarmee samenhangende groei van de reizigersinkomsten. Daartoe werken aan doorlopende verbetering van zaken als 'het busproduct' en doorstroming, consistent concessiebeheer en gerichte marktwerking en promotie. Hiermee worden steeds meer OV-reizigers steeds beter bediend en wordt bijgedragen aan stedelijke bereikbaarheid en verduurzaming in de zin van vervullen van automobilititeit door OV-mobiliteit; • Duurzamer, schoner en stiller OV door verschoning van het materieel zelf, betere doorstroming en een bewuste rijstijl.
Relatie met programma	7. Verkeer

Deelnemende partijen	Het OV-bureau is een initiatief van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen wordt in het dagelijks bestuur vertegenwoordigd door een collegelid. Het algemeen bestuur bestaat uit 9 leden, drie uit ieder betrokken overheidsorgaan. De gemeente Groningen wordt hierin vertegenwoordigd door drie collegeleden.
Financieel belang	De gemeente is als deelnemer voor 21% risicodragend in het OV-bureau. De provincies Groningen en Drenthe zijn dit voor respectievelijk 44% en 35%. De gemeente Groningen draagt geen jaarlijkse deelnemersbijdrage af aan het OV-bureau voor de uitvoering van het OV. Wel draagt de gemeente bij aan de exploitatiekosten van het OV-Bureau als organisatie.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 bedraagt naar verwachting 10,1 miljoen euro en op 31 december 2020 naar verwachting 8,7 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is nul euro en op 31 december nul euro.
Financieel resultaat	Het resultaat voor 2020 wordt geprognosticeerd op 1,2 miljoen euro positief.
Financiële risico's	Het gevoerde beleid past binnen de financiële uitgangspunten die het OV-bureau hanteert. Deze uitgangspunten zijn vervat in de op 9 april 2019 door het algemeen bestuur vastgestelde actualisatie van de 'Notitie risicomanagement en weerstandsvermogen'. Voor de begrotingsopstelling zijn de belangrijkste bepalingen dat het OV-bureau 'conservatief' begroot en er wordt gestreefd naar een weerstandsvermogen van minimaal 4,8 miljoen euro. Zakt het weerstandsvermogen daaronder, dan dienen -zo nodig per omgaande-aanvullende ombuigingsmaatregelen te worden getroffen.

ARCG

Gemeenschappelijke regeling Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen (ARCG)	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (openbaar lichaam)
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeenten in de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer en mogelijke andere milieu- en reinigingstaken.
Relatie met programma	9. Onderhoud en beheer openbare ruimte.
Deelnemende partijen	De gemeenten Groningen, Het Hogeland (voorheen alleen Bedum) en Westerkwartier.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen is vertegenwoordigd in het algemeen bestuur en in het dagelijks bestuur door een collegelid.
Financieel belang	De kosten van de ARCG worden gedragen door de 3 deelnemende gemeenten.
Vermogen	Het begroot eigen vermogen op 1 januari 2020 is 1,0 miljoen euro en op 31 december eveneens 1,0 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is 3,7 miljoen euro en op 31 december ook 3,7 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt nihil.

Financiële risico's	In 2018 vond een herijking van het risicoprofiel plaats. Geconcludeerd is dat het risicoprofiel tussen 150 duizend euro en 400 duizend euro ligt. De reservepositie is van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers te kunnen opvangen.
----------------------------	---

Veiligheidsregio

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De Veiligheidsregio Groningen stelt zich ten doel om uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: brandweezorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing, bevolkingszorg en melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.
Relatie met programma	10. Veiligheid (deelprogramma Fysieke veiligheid, beleidsveld Veiligheidsregio)
Deelnemende partijen	De 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	De burgemeester treedt op als voorzitter van de Veiligheidsregio in het dagelijks bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij de gemeente in het algemeen bestuur dat gevormd wordt door de burgemeesters van de 12 Groninger gemeenten.
Financieel belang	Financieel belang: aansprakelijkheid indien de Veiligheidsregio Groningen niet aan haar verplichtingen kan voldoen. De geraamde gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio bedraagt in 2020 18,8 miljoen euro. De bijdragen voor rampenbestrijding en crisisbeheersing, de GHOR en de Gemeentelijke Kolom Groningen zijn bepaald aan de hand van het aantal inwoners van de gemeente. De bijdrage voor brandweezorg is gebaseerd op het fictieve aandeel brandweezorg in het gemeentefonds.
Vermogen	Het geraamde eigen vermogen op 1 januari 2020 bedraagt 4,8 miljoen euro en op 31 december 2020 2,8 miljoen euro. De verwachte stand van het vreemd vermogen is niet bekend. Er wordt een stijging van de vaste schuld voorzien van 13 miljoen primo 2019 tot 24 miljoen euro ultimo 2023.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt 154 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Noordelijk Belastingkantoor

Gemeenschappelijke regeling Noordelijk Belastingkantoor

Rechtsvorm	Bedrijfsvoeringsorganisatie op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het Noordelijk Belastingkantoor voert in 2020 voor de nieuwe gemeente Groningen en de drie noordelijke waterschappen de belastingtaken uit tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Dit gebeurt door de combinatie van de belastingaanslagen op één aanslagbiljet, zodat heffing- en invorderingsactiviteiten slechts één keer plaats hoeven te vinden.

	Het Noordelijk Belastingkantoor heeft te maken met achterstanden. In 2019 is een traject gestart dat ertoe moet leiden dat doelstellingen uit het bedrijfsplan alsnog gerealiseerd worden. Dit traject loopt door in 2020.
Relatie met programma	11. Dienstverlening
Deelnemende partijen	De vier deelnemers zijn de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het bestuur. Het bestuur bestaat uit vier leden, één uit iedere deelnemer. De raad wordt op vaste momenten (P&C-cyclus) en op incidentele basis geïnformeerd en betrokken.
Financieel belang	De begrote deelnemersbijdrage van Groningen bedraagt voor 2020 6,8 miljoen euro (excl. compensabele btw van 44,6%).
Vermogen	Niet van toepassing.
Financieel resultaat	Niet van toepassing.
Financiële risico's	De opbrengst voor de vervolgingskosten blijft onzeker. In de begroting 2020 is een bijstelling naar beneden gedaan, maar de grote achterstanden in de dwanginvordering maken een concrete raming van de opbrengst erg moeilijk. De belastingapplicatie wordt in de loop van het 2e halfjaar 2019 verder geoptimaliseerd, maar ook in de jaren daarna zijn waarschijnlijk nog investeringen nodig. Het risico is dat extra geïnvesteerd moet worden en dat dit leidt tot niet in de begroting opgenomen kosten.

Vennootschappen en coöperaties

Thermiek BV

Thermiek BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het verrichten van re-integratieactiviteiten ten behoeve van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Gemeente Groningen is 100% aandeelhouder en een ambtenaar bij de gemeente Groningen is Statutair directeur.
Financieel belang	Het financieel belang van de gemeente bedraagt 1.800 aandelen à 10 euro. De boekwaarde bedraagt 18 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 is 29 duizend euro en op 31 december 29 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is nihil en op 31 december nihil.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Er zijn geen financiële risico's bekend.

Groningen Airport Eelde NV

NV Groningen Airport Eelde	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap

Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de mobiliteit en bereikbaarheid van Groningen door de lucht.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 26% van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het opgevraagd en gestort aandelenkapitaal bedraagt 4,17 miljoen euro (9.200 aandelen). De gemeente Groningen heeft hiervan 2.392 aandelen à 453 euro nominaal. Het gestort kapitaal bedraagt 1,08 miljoen euro. De boekwaarde van de aandelen is 1 euro.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 13,2 miljoen euro en op 31 december 12,7 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 3,6 miljoen euro en op 31 december 4,8 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedraagt 170 duizend (verlies).
Financiële risico's	Alle aandeelhouders hebben besloten tot verdere investeringen in GAE. De gemeente Groningen heeft ook een besluit genomen om mee te investeren voor een eenmalige lumpsum bijdrage van 6 miljoen euro en voorts al haar aandelen te vervreemden.

Euroborg NV

Euroborg NV	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang van de Euroborg is de landmark in de ontwikkeling van het Europapark (Hitachi Stadion) en Sportpark Corpus den Hoorn (TsZC) met sportvoorzieningen voor betaald voetbal Groningen.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid 5. Sport en Bewegen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 48.000 aandelen van nominaal 1 euro, zijnde 48 duizend euro. De gemeente heeft een totaalbedrag aan annuïtaire leningen verstrekt van 19,3 miljoen euro voor het stadion. De restschuld hiervan bedraagt per 31 december 2016 15,4 miljoen euro. Daarnaast is in 2018 de gemeentelijke lening voor het TsZC met een maximum van 4,93 miljoen euro tot stand gekomen.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 6,1 miljoen euro en op 31 december 5,7 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 19,3 miljoen euro en op 31 december 23,1 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedraagt 385 duizend euro (verlies).
Financiële risico's	In 2017 is besloten de oorspronkelijke stadionleningen voor de bouw van Euroborg te herzien. Door deze herziening van het leningenpakket is het debiteurenrisico voor de gemeente van Euroborg NV verlaagd. In oktober 2018 is het Topsportzorgcentrum geopend.

Waterbedrijf NV

NV Waterbedrijf Groningen	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en Tynaarlo (Drenthe).
Relatie met programma	2.Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De deelnemende partijen in het Waterbedrijf Groningen zijn de provincie Groningen en de gemeenten in het verzorgingsgebied.
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergadering vertegenwoordigd door een collegelid.
Financieel belang	Het financieel belang: de gemeente Groningen heeft 91 aandelen van nominaal 500 euro. Het totaal gestort kapitaal bedraagt 138 duizend euro. In de statuten is bepaald dat het recht om aandelen te verwerven is gebaseerd op het aantal inwoners: 1 aandeel per 2.500 inwoners. Wij krijgen hierdoor de mogelijkheid om ons belang met 2 aandelen uit te breiden naar 93. De aandelen van de gemeente Groningen zijn op de balans onder de financiële vaste activa gewaardeerd voor 2,5 miljoen euro.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 73,5 miljoen euro en op 31 december 75,5 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 120 miljoen euro en op 31 december 134 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2018 is 2 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen.

Enexis Holding/Belang elektriciteitsproductie EPZ

Enexis Holding NV (netwerkbedrijf)	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Vestigingsplaats	Arnhem
Doelstelling en openbaar belang	Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de Gemeente Groningen direct aandeelhouder geworden van Enexis Holding N.V. Het publieke belang van deze deelneming betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water. De Nederlandse klimaatdoelstellingen zijn uitdagend. Tevens hebben ze een impact op de beleidsdoelen die Enexis heeft geformuleerd: excellent netbeheer en versnellen energietransitie.
Relatie met programma	Economie en werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Van het totaal van 2.000.000 aandelen bezit de gemeente Groningen 24.211 aandelen. Diverse gemeenten en provincies zijn aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene vergadering van Aandeelhouders van Enexis Holding.
Financieel Belang	De gemeente Groningen heeft 1,21054 % van de aandelen in Enexis.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 wordt geschat op 4.021 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2020 wordt geschat op 3.691 miljoen euro.

Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2018 bedroeg 319 miljoen euro.
Financiële risico's	De aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt zich tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 20 duizend euro). Daarmee is het risico relatief gering.
Tijdelijke deelnemingen als gevolg van verkoop productie- en leveringsbedrijf Essent	
Rechtsvorm	Besloten vennootschappen
Vestigingsplaats	Den Bosch
Doelstelling en openbaar belang	Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de gemeente Groningen ook aandeelhouder geworden van Attero Holding N.V. (dit belang verkocht is in 2014 verkocht aan Waterland). Daarnaast zijn, ter beperking van de risico's van de verkooptransactie, de onderstaande vijf tijdelijke rechtspersonen opgericht.
	<u>a. CBL Vennootschap B.V.</u> In 2017 heeft een agio uitkering plaatsgevonden van 622 duizend euro. Als gevolg van deze uitkering is het belang sterk teruggelopen. Het eigen vermogen op 31 december 2019 wordt geschat op 138 duizend euro. Na 2020 resteert geen eigen vermogen meer.
	<u>b. Vordering Enexis B.V.</u> De vordering is vastgelegd in een leningovereenkomst bestaande uit vier tranches, die alle vier reeds zijn afgelost. De laatste tranche is in 2019 afgelost. Per 31 december 2019 is er geen eigen vermogen meer.
	<u>c. Verkoop vennootschap B.V.</u> In 2017 is er een uitkering geweest van 1,0 miljoen euro. Het eigen vermogen op 31 december 2019 bedraagt 5 duizend euro. Per 31 december 2020 is er geen eigen vermogen meer.
	<u>d. CSV Amsterdam B.V.</u> In 2017 is er een uitkering geweest ter grootte van 2,2 miljoen euro. Het eigen vermogen op 31 december 2019 bedraagt 530 duizend euro.
	<u>e. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.</u> Het eigen vermogen op 31 december 2019 bedraagt 1,6 miljoen euro. De verwachting is dat de vennootschap in 2019 of begin 2020 zal kunnen worden ontbonden en/of zal kunnen fuseren met één van de andere vennootschappen die bij de verkoop van Essent zijn opgericht. In de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 11 april 2019 heeft het bestuur van de vennootschap hiervoor een voorgesteld besluit aan de aandeelhouders voorgelegd.

Community Network Noord Nederland BV

Community Network Noord-Nederland BV	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Doelstelling is het aanleggen, onderhouden en exploiteren van een kabelnetwerk in Noord-Nederland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen is sinds 2005 aandeelhouder van de BV, de andere aandeelhouder is de stichting Administratiekantoor, die certificaten van aandelen beheert namens RUG, HH, UMCG en stichting Gerrit. CANN BV is

	100% eigenaar van dochtermaatschappij CNG BV, die de exploitatie van het glasvezelnetwerk in Groningen uitvoert.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het maatschappelijk kapitaal bedraagt 2,475 miljoen euro en het geplaatst kapitaal 1,238 miljoen euro, bestaande uit 125 aandelen A van 8,9 duizend nominaal (gemeente Groningen 83 aandelen A) en 125 aandelen B van 1 duizend nominaal, die in het bezit zijn van Administratiekantoor CNNN. De aandeelhouders A hebben een goedkeuringsrecht ter zake specifiek genoemde besluiten van de directie en ter zake van de winstbestemming. De gemeente Groningen heeft de aandelen als financiële vaste activa gewaardeerd op 1,19 miljoen euro.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 2,5 miljoen euro en op 31 december 2018 2,7 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 106 duizend euro en op 31 december 70 duizend euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2018 bedraagt 249 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

WarmteStad Holding BV

WarmteStad BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de gemeente op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energie-neutraal Groningen in 2035.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en Waterbedrijf Groningen, ieder voor 50%.
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur Ruimte is vertegenwoordiger van de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het financieel belang bedraagt 100 aandelen à 10 euro, totaal 1 duizend euro. Sinds de oprichting van WarmteStad zijn de volgende leningen en agio verstrekt aan WarmteStad: <ul style="list-style-type: none"> • Deelneming en WKO Europapark (februari-15) 750 duizend euro (lening); • WKO-programma jaarschijf 2017 (mei-17) 2 miljoen euro (lening); • WKO-programma jaarschijven 2018 – 2021 (oktober-18) 1,875 miljoen euro (lening); • BC Noordwest (juni-19) 4,3 miljoen euro (agio). Dit betreft de omzetting van al verstrekte overbruggingsleningen in eigen vermogen.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 4,6 miljoen euro en op 31 december 3,5 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 6,2 miljoen euro en op 31 december 12,2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedraagt 1,4 miljoen euro (verlies).

Financiële risico's	Verwezen wordt naar de relevante beleidsinformatie.
---------------------	---

MartiniPlaza BV

Martiniplaza BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met Rechtspersoonlijkheid
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het bevorderen van cultuur in brede zin en het aanbieden van een theater en een zalencomplex voor (top)sportactiviteiten, theatervoorstellingen, muziek, congressen en evenementen.
Relatie met programma	6. Cultuur 2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders voor MartiniPlaza Exploitatie B.V.. Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders voor MartiniPlaza Vastgoed B.V..
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 1.800 aandelen à duizend euro (1.799 gewone aandelen en 1 prioriteitsaandeel van 1 duizend euro nominaal), zijnde 1,8 miljoen euro. De gemeente Groningen is enig aandeelhouder. De gemeente Groningen heeft leningen verstrekt met een restschuld per 31 december 2018 van 10,9 miljoen euro. Daarnaast ontvangt Martiniplaza een jaarlijkse bijdrage in de kapitaallasten van 1,85 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 is 4,1 miljoen euro en op 31 december nog niet bekend. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 is 5,7 miljoen euro en op 31 december nog niet bekend. Reden daarvoor is dat de begroting 2020 in de AVA van september zal worden vastgesteld. De jaarrekening 2019 zal in het voorjaar 2020 worden vastgesteld.
Financieel resultaat	Het resultaat 2020 is niet vooraf te bepalen. Het begroot resultaat wordt vastgesteld bij de vaststelling van de begroting 2020 in de AVA van september 2019.
Financiële risico's	Het belangrijkste financiële risico bedraagt de schade als gevolg van de werkzaamheden aan de zuidelijke ringweg. Onafhankelijke expertise rapporten hebben deze schade vastgesteld op 2,7 miljoen euro. Daarnaast is er een potentieel risico met betrekking tot de veiligheid van de Middenhal.

GEMM CV en BV (Meerstad)

GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)	
Rechtsvorm	Commanditaire vennootschap en besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen.
Relatie met programma	8.Wonen

	2.Economie en Werkgelegenheid
Bestuurlijk belang	De gemeente is 100% aandeelhouder van de GEMM CV en zorgt voor de financiering.
Financieel belang	Het aandelenkapitaal van de gemeente bedraagt 500 duizend euro. Daarnaast heeft de gemeente 203 miljoen euro langlopende leningen.
Vermogen	Het begroot eigen vermogen van de CV is op 1 januari 2020 en per 31 december 20,5 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2020 is 275 miljoen euro en op 31 december 280 miljoen euro. Het begroot eigen van de BV is op 1 januari 2020 10 duizend euro en per 31 december 2020 eveneens 10 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 voor de CV bedraagt nihil en het begroot resultaat over 2020 voor de BV bedraagt 1 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Dilgt Hemmen Essen B.V.

Dilgt Hemmen Essen B.V.	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Voor de ontwikkeling van woningbouw in Haren Noord werken wij samen met twee bedrijven. Hiertoe zijn de rechtspersonen GEM Haren Noord CV en GEM Haren Noord Beheer B.V. opgericht. Via onze deelneming Dilgt Hemmen Essen B.V. oefenen wij invloed uit op het ondernemingsbeleid van GEM Haren Noord Beheer B.V. GEM Haren Noord Beheer B.V. is de beherend vennoot van GEM Haren Noord CV. In deze C.V. bevindt zich de grondexploitatie Haren Noord.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen is enig aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt door een collegelid vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. De statutair directeur is een ambtenaar van de gemeente Groningen.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 180 aandelen a 100 euro, zijnde 18 duizend euro. De boekwaarde van de aandelen op 31 december 2018 bedroeg 18 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 17 duizend euro en op 31 december 2018 eveneens 17 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 en op 31 december 2018 was 0 euro. Er is geen begroting voor 2020.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2018 was nihil.
Financiële risico's	Het maximale risico bedraagt 18 duizend euro en is daarmee, relatief gezien, verwaarloosbaar.

BNG NV

NV Bank Nederlandse Gemeenten	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Den Haag

Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Relatie met programma	13. Algemene inkomsten en post onvoorzien
Deelnemende partijen	De Staat der Nederlanden en de gemeenten en provincies in Nederland. De gemeente Groningen bezit 0,61 % van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het belang bedraagt 341.835 aandelen à 2,50 euro. De boekwaarde bedraagt 856 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 4.687 miljoen euro en op 31 december 2018 4.991 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 was 135.041 miljoen euro en op 31 december 2018 132.518 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedroeg 337 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen

Groninger Monumentenfonds

NV Groninger Monumentenfonds	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>De doelstelling van het Groninger Monumentenfonds is het beheer, aankopen, restaureren en herbestemmen van monumentaal vastgoed in de provincie Groningen.</p> <p>Het publieke belang voor de gemeente Groningen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Door het wegvallen van de ISV-middelen waarmee gemeente uitvoering gaf aan het monumentenbeleid, dient het GMF die taak op zich te nemen waarop gemeente mede regievoering heeft op herbestemming van het monument; 2. Gemeente kan gemeentelijk monumentaal bezit conform doelstellingen van het GMF afstoten en herbestemmen; 3. GMF wil in het aardbevingsdossier de bepalende monumenten beschermen en verstevigen.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Waterschap Noorderzijvest, TCN-SIG, de gemeente Veendam, Stichting Libau, Stichting Groninger Kerken en Jan Menze van Diepen Stichting.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	De gemeente bezit 1.003 (57%) van de 1.760 aandelen: boekwaarde 457 duizend euro.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 1,6 miljoen euro en op 31 december 2,9 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 2,1 miljoen euro en op 31 december in 1,2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedraagt 241 duizend euro.
Financiële risico's	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds

	bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan.
--	--

Stichtingen

Stichting WeerWerk Groningen

Stichting WeerWerk Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen omschreven in de Wet Werk en Bijstand, de Re-integratieverordening van de gemeente Groningen, evenals in de bij deze verordening behorende uitvoeringsbesluiten en voorts het verrichten van al wat tot het vorenstaande bevorderlijk kan zijn of daarmee verband houdt. De stichting tracht de doelstellingen te bereiken onder meer door het aanbieden van een dienstverband aan hiervoor bedoelde personen op basis van door de gemeente Groningen vast te stellen arbeidsvoorwaarden, zoals het detacheren van werknemers bij werkgevers, zowel in de markt- als in de collectieve sector. De gemeente heeft besloten de stichting gefaseerd af te bouwen.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Statutair worden de bestuurders benoemd door het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen.
Financieel belang	Het financieel belang valt samen met de vergoeding die de gemeente Groningen aan de stichting verstrekt voor de loon- en overige personeelskosten van de personen die een dienstverband zijn aangegaan met de stichting. In 2018 was hiermee een bedrag van 227 duizend euro gemoeid. Momenteel is nog één persoon in dienst van de stichting. Het voornemen is deze persoon bij een andere organisatie in dienst te laten treden en vervolgens de stichting te liquideren. De verwachting is dat dat in 2019 plaats zal vinden.
Vermogen	De laatst bekende cijfers hebben betrekking op 2018. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 40 duizend euro en bedroeg op 31 december 2018 eveneens 40 duizend euro. Het vreemd vermogen was op 1 januari 2018 167 duizend euro en op 31 december 2018 91 duizend euro..
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 was nihil.
Financiële risico's	Geen.

SIG

Stichting SIG te Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De gemeente Groningen heeft de Stichting SIG opgericht met als doel het beheren en ontwikkelen van bedrijfsgebouwen. De stichting beheert de aandelen van de SIG Real Estate BV.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid

Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente Groningen is enig bestuurder.
Financieel belang	De vorderingen op de TCN-groep zijn ingediend bij de curator. Het boedeltekort is echter zo groot dat gezien de achtergestelde aard van de gemeentelijke vorderingen, de gemeente hier waarschijnlijk niets meer van terug krijgt. Daarom zijn de vorderingen in 2013 afgeboekt.
Vermogen	Geen
Financieel resultaat	Het resultaat is overgeboekt naar de gemeente Groningen.

Ondernemers-trefpunt

Stichting Ondernemerstrefpunt	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang hangt samen met de doelstelling om het overleg tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd, zowel in de gemeente Groningen als in de regio.
Relatie met programma	Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	<p>Vanuit het Onderwijs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Christelijke Scholengemeenschap Groningen (CSG) (VO) • Openbaar Onderwijsgroep Groningen (O2G2) (VO) • De Bolster • Alfa College (MBO) • Noorderpoortcollege (MBO) • Gomarus College (VO) • Menso Alting College (MBO) • Unipartners (WO) • Samenwerking met (HBO) studieverenigingen HVM Actis, HSV en KIC <p>Vanuit het bedrijfsleven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vereniging Bedrijvenpark Zuidoost (VBZO) • Vereniging Bedrijvenpark Noordoost (VBNO) • Vereniging Bedrijvenpark Groningen West (VBGW) • Groningen City Club GCC • MKB Noord • VNO-NCW • Kamer van Koophandel • Gemeente Groningen. • Provincie Groningen
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente is lid van het bestuur van de stichting OTP.
Financieel belang	Financieel belang: jaarlijks 80 duizend euro als gemeentelijke bijdrage uit G-Kwadraat.
Vermogen	De begroting 2020 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 169 duizend euro en op 31 december 149 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 20 duizend euro en op 31 december 22

	duizend euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedraagt - 19 duizend euro (verlies)
Financiële risico's	Geen.

Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord

Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Voor de ontwikkeling van woningbouw in Haren Noord werken wij samen met twee bedrijven. Hiertoe zijn de rechtspersonen GEM HarenNoord CV en GEM Haren Noord Beheer B.V. opgericht. Via onze verbonden partij Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord treden wij op als commandiet in GEM Haren Noord C.V., de entiteit waarbinnen zich de grondexploitatie Haren Noord bevindt.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente treedt op als enig bestuurder van deze stichting.
Financieel belang	De door de gemeente gedane storting van eigen vermogen in GEM Haren Noord CV bedroeg 49 duizend euro. Dit belang wordt beheerd door Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2020 is naar verwachting 49 duizend euro en op 31 december eveneens 49 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is 0 euro en op 31 december eveneens 0 euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2020 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Het maximaal risico is 49 duizend euro. Gezien de voorspoedige (financiële) ontwikkelingen van de woningbouw in Haren Noord is de kans op dit risico gering.

Sociaal Fonds Groningen

Stichting Sociaal Fonds Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van (voormalige) medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.
Relatie met programma	14. Algemene Ondersteuning
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De wethouder P&O (Paul Rook), een raadslid (Jan Pieter Loopstra), 2 afgevaardigden namens de vakbond hebben zitting in het bestuur van de stichting.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage van uit de gemeente is in 2020 23 duizend euro.
Vermogen	Het geschat eigen vermogen op 1 januari 2020 is 247 duizend euro en op 31 december 2020 eveneens 247 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2020 is nihil en op 31 december 2020 eveneens nihil.
Financieel resultaat	Er is geen resultaat begroot.
Financiële risico's	Geen.

Overig

Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)

Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)	
Rechtsvorm	Vereniging
Vestigingsplaats	Ten Boer
Doelstelling en openbaar belang	De vereniging behartigt de belangen van de kleine Essent-aandeelhouders.
Deelnemende partijen	De kleine Essent aandeelhouders
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de algemene ledenvergadering.
Financieel belang	Het financieel belang is minimaal gelet op omvang van het vermogen en de activiteiten van de Vereniging.
Vermogen	Het eigen vermogen op 31 december 2018 bedroeg 29 duizend euro. Het verwacht eigen vermogen op 1 januari 2020 is onbekend.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2018 bedroeg 1 duizend euro negatief. Het verwacht financieel resultaat 2020 is onbekend.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Het beheer van de middelen is eind 2018 door de Vereniging Groninger Gemeenten overgedragen aan de gemeente Hellendoorn.

Vereniging van Groninger gemeenten

Vereniging van Groninger Gemeenten	
Rechtsvorm	Vereniging
Vestigingsplaats	Ten Boer
Doelstelling en openbaar belang	De vereniging behartigt de belangen van 12 Groninger gemeenten. Concreet doet het VGG Bureau dit door te coördineren dat belangen bij elkaar komen, de kennis wordt gedeeld en de projecten worden begeleid. Daarvoor organiseert het VGG Bureau bijeenkomsten, zorgt voor agendering en vastlegging van de afspraken en het onderhouden van het bestuurlijk-ambtelijk netwerk in en buiten de provincie.
Deelnemende partijen	De Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in het bestuur en in de algemene ledenvergadering.
Financieel belang	Het financieel belang is minimaal gelet op omvang van het vermogen en de activiteiten van de Vereniging. De jaarlijkse bijdrage bedraagt voor het kalenderjaar 2020 bedraagt 0,78 euro per inwoner (na aftrek van btw via het btw-compensatiefonds is dit 0,64 euro).
Vermogen	Het eigen vermogen op 31 december 2018 was, na honorering van enkele voorstellen, 100 duizend euro. In de begroting 2020 wordt hiervan 10 duizend euro per jaar als dekkingsmiddel ingezet. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2020 is onbekend en op 31 december ook onbekend.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2020 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie	Geen

tot de verbonden partij	
Relevante beleidsinformatie	Geen

Paragraaf 7 Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid komt aan bod hoe de gemeente het grondbeleid inzet om de bestuurlijke doelen te bereiken. De paragraaf is in lijn met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en bevat:

- Par. 7.1 Een visie op het grondbeleid in relatie tot de realisatie van de doelstellingen;
- Par. 7.2 De manier waarop het grondbeleid wordt uitgevoerd;
- Par. 7.3 Een prognose van de resultaten op de totale grondzaken portefeuille;
- Par. 7.4 Een onderbouwing van de geraamde winstneming;
- Par. 7.5 De beleidsuitgangspunten omtrent de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's.

Visie Grondbeleid

De gemeentelijke visie op grondbeleid is het bieden van instrumenten om de door de Raad vastgestelde doelen op het gebied van de programma's wonen, economie en werkgelegenheid, natuur, cultuur, zorg en onderwijs te ondersteunen.

De doelstelling van het grondbeleid is het zodanig sturing geven aan de inzet en het gebruik van grond dat daarmee gestelde doelen kunnen worden gerealiseerd. Grondbeleid is daarmee een middel en geen doel op zich.

De Next City vormt de basis van de nieuwe omgevingsvisie van de gemeente Groningen. Het grondbeleid is ondersteunend aan de doelen van deze omgevingsvisie en kan situationeel worden ingezet.

Dit houdt in dat de rol van de gemeente afhankelijk is van opgave en situatie. Het grondbeleid kan actief, facilitair of door middel van een tussen vorm (samenwerking) worden gevoerd.

- Bij actief grondbeleid wordt de grond voor eigen rekening en risico aangekocht, bouw- en woonrijp gemaakt en in eigen beheer uitgegeven. Overschotten op het ene plan kunnen via besluitvorming door de raad herverdeeld worden naar niet rendabele ontwikkelingen. Maar ook kan voor actief grondbeleid gekozen worden op locaties die belangrijk zijn voor de gemeente, maar niet door de markt worden opgepakt.
- In de passieve/facilitaire rol heeft de marktpartij het volledige risico maar ook de winsten. Het verhalen van gemeentelijke kosten is hierbij een wettelijke plicht.
- Bij samenwerking is er sprake van locatieontwikkelingen met de markt, waarbij het risico, de winst en zeggenschap gedeeld worden op grond van wat overeen is gekomen.

Uitvoering van het grondbeleid

Er zijn twee taakvelden in het bijzonder van belang voor het grondbeleid: Economie en werkgelegenheid én Volkshuisvesting en stedelijke vernieuwing.

Economie en werkgelegenheid

De werkgelegenheid blijft groeien in Groningen. Het afgelopen jaar groeide de werkgelegenheid in de oude gemeente Groningen zelfs met meer dan 5.000 banen. Door de herindeling zijn er ruim 7.000 (Haren) en 1.750 (Ten Boer) banen bij gekomen, waardoor er in de nieuwe gemeente Groningen nu 154.000 banen aanwezig zijn.

De komende twintig jaar wordt een werkgelegenheidsgroei voorspeld (op basis van de WLO-scenario's laag en hoog) van 8.000 tot 22.000 banen. Met name in de zorg en het onderwijs wordt een sterke banengroei verwacht. Andere groeisectoren zijn de groothandel, financiële en zakelijke dienstverlening, overheid en de bouw. In de gemeente Groningen komt de werkgelegenheidsgroei terecht op kantoorlocaties, bedrijventerreinen en in gemengde woon-werkmilieus. Er wordt voorzien in een steeds groeiende vraag naar

bedrijventerreinen: in totaal gaat het tot 2035 om een uitbreidingsvraag van 42-114 hectare (laag en hoog scenario). Deze vraag zit met name in lokale/regionale vraag uit het MKB en – op langere termijn – vanuit de hoogwaardige, kennisintensieve gebruikers.

De gemeente Groningen heeft circa 90 hectare bedrijventerrein beschikbaar om uit te geven in de vastgestelde grondexploitaties; Westpoort, Zernike, Eemspoort, Roodehaan en bedrijvenpark Nesciopark. Daarnaast heeft het project Meerstad 39 hectare bouwgrond voor bedrijventerrein in exploitatie.

In de kantorenmarkt daalt de leegstand. De leegstand in Groningen ligt ver onder het landelijke gemiddelde. Gezien de transformaties van de afgelopen jaren en de aantrekkende markt ontstaat schaarste in de binnenstad en het stationsgebied.

De gebiedsontwikkelingen Stationsgebied, Europapark, Corpus den Hoorn, Martini Trade Park, Kranenburg en Kempkensberg zijn belangrijke kantoorgebieden. Dit zijn veelal gemengde woon-werkmilieus.

Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

Binnen het ruimtelijk domein vindt een verschuiving plaats van grote ontwikkeling in uitleggebieden naar meer binnenstedelijke ontwikkelingen. Ook zal de herontwikkeling van bestaand vastgoed meer prominent op de agenda staan. Bij deze ontwikkelingen ontstaat veelal een tekort op de grondexploitatie door onder meer de hogere inbrengwaarde. Daarnaast zijn extra kosten verbonden door inpassing van de nieuwe ontwikkeling in bestaand stedelijk gebied. Denk hierbij aan kostbare investeringen in wegen, bruggen, tunnels, parken enzovoort. Dit maakt de financiële haalbaarheid van ruimtelijke ontwikkelingen een lastige en belangrijke opgave voor de komende jaren. De complexiteit van gebiedsontwikkeling is toegenomen, terwijl de verantwoordingsregels van de BBV zijn aangescherpt en de subsidiestromen vanuit het Rijk aanzienlijk zijn afgenomen.

Toch zal grondbeleid nodig zijn. De gemeente Groningen zal de komende jaren fors groeien. Om deze groei op te kunnen vangen heeft de gemeente Groningen een grote woningbouwopgave..

Voor de ontwikkeling van de gemeente Groningen zijn inmiddels forse investeringen gedaan in het verwerven en bouwrijp maken van gronden zowel binnenstedelijk als ook in de uitleggebieden.

De volgende vastgestelde grondexploitaties voor woningbouw (BIE-gronden) heeft de gemeente in uitvoering:

1. Gebiedsontwikkeling binnenstad Groningen, Oosterhamrikzone, CiBoGA, Europapark, Reitdiepzone, De Velden;
2. Gebiedsontwikkeling wonen uitleglocaties Groningen, Reitdiep fase III&IV;
3. Speciale ontwikkelingen zoals Grote Markt;
4. Haren, ontwikkeling Stationsgebied;
5. Ten Boer, uitbreidingslocatie Dijkshorn.

In bovenstaande grondexploitaties heeft de gemeente tot 2030 bouwgrond voor ca. 1.500 woningbouweenheden beschikbaar.

Daarnaast worden twee woninguitbreiding locaties ontwikkeld in een BV/CV constructie; Groningen Meerstad en Haren Noord. In deze uitbreidingslocaties is tot 2030 bouwgrond voor circa 2.500 woningen beschikbaar.

Daarnaast zijn er gemeentelijke gronden in planvorming voor het ontwikkelen van woningbouw (gronden in de categorie Materiele Vaste Activa); Eemskanaalzone, Suikerfabriek-locatie, Stationsgebied Alo-locatie, De Held III, Ten Boer-Woldwijk.

Resultaten grondexploitatie en reserve grondzaken

Boekwaarden

De totale omvang van boekwaarden per 31 december 2018 van het grondbedrijf bedraagt 379,15 miljoen euro. Naast de boekwaarden zijn voor 174,0 miljoen euro aan voorzieningen getroffen. De netto boekwaarde bedraagt 205,16 miljoen euro (379,16-174,0 miljoen euro). De boekwaarde betreft geïnvesteerd vermogen dat terugverdiend moet worden.

Onderstaand de opbouw van de boekwaarde per 1 januari 2018 van de gemeente Groningen per categorie (exclusief Meerstad).

Omschrijving	Boekwaarde	Verlies-	Netto boekwaarde
bedragen x 1.000 euro	31-12-2018	voorziening	31-12-2018
Bie-gronden			
<i>Subtotaal woningbouwlocaties</i>	49.264	-44.012	5.252
<i>Subtotaal bedrijvenlocatie</i>	65.628	-8.883	56.745
<i>Subtotaal kantoren/gemengd</i>	69.856	-62.095	7.761
<i>Haren</i>	4.415		4.415
<i>Ten Boer</i>	2.996	-3.831	-835
totaal BIE	192.159	-118.821	73.337
Voorraad Slotcalculaties	81		81
Voorraad Bouwrijpe Kavels	2.744		2.744
MVA nog te ontwikkelen gronden	140.749	-51.615	89.134
MVA niet in exploitatie te nemen eigendommen	102		102
MVA In erfpacht of anderszins uitgegeven eigendommen	28.531		28.531
MVA Verhuurde kavels	14.792	-3.565	11.227
Totaal grondbedrijf	379.158	-174.001	205.157

Hoewel het project Meerstad een eigen juridische identiteit BV/CV is, loopt de gemeente Groningen risico over de verstrekte leningen. De omvang van de leningen is vergelijkbaar met de boekwaarde van het project. Een eventueel toekomstig verlies heeft direct effect op de waardering en het rekeningresultaat van de gemeente Groningen. De boekwaarde van project Meerstad bedraagt 271,00 miljoen euro.

Grote complexe en financieel risicovolle projecten zijn Meerstad, Europapark, CiBoGa, Westpoort, Roodehaan, Grote Markt en Oosterhamrikzone.

Risico Suikerfabriek locatie

De Suikerfabriek locatie is in 2010 verworven. Door een wetswijziging vanaf 1 januari 2016 is de grondvoorraad ondergebracht onder de Materiële vaste activa-gronden en terreinen. In deze categorie dient de grondvoorraad afgewaardeerd te worden naar de waarde volgens de geldende bestemming. Er is een overgangsregeling opgesteld zodat de gemeente hiervoor de tijd hebben tot uiterlijk 31 december 2019. Op 1 juli 2019 is een nieuwe notitie verschenen van de commissie BBV. Met deze nieuwe notitie Grondbeleid in begroting en jaarstukken zijn alle bestaande notities over grondexploitatie en faciliterend grondbeleid aangevuld en geactualiseerd. In deze notitie zijn een aantal wijzigingen en toevoegingen opgenomen. Eén van die wijzigingen is een nieuwe categorie grond, bestemd voor concrete gebiedsontwikkelingen op termijn door de gemeente, de zogenoemde 'warme gronden'.

Er is onderkent dat bij met name gebiedsontwikkeling voor grootschalige woningbouwopgave deze afwaarderingen tot grote fluctuaties in de waardering van deze gronden. Met daarbij grote mogelijke gevolgen voor de financiële positie van de gemeente.

De commissie BBV heeft hiervoor een stellig uitspraak geformuleerd:

Gronden die zijn verworven met het oog op concrete ontwikkeling door de gemeente, maar waarvoor nog geen operationele grondexploitatie is vastgesteld mogen worden gewaardeerd tegen de waarde volgens de toekomstige bestemming.

De commissie BBV stelt wel een aantal voorwaarden om de grond tegen de toekomstige bestemming te mogen waarderen. We verwachten dat we aan deze voorwaarden kunnen voldoen, dat we de grond daarom tegen de toekomstige bestemming mogen waarderen en dat we op die manier het risico op een forse afwaardering kunnen voorkomen.

Resultaten Bouwgrond in Exploitatie (BIE-gronden)

Voor de vastgestelde grondexploitaties (BIE-gronden) wordt jaarlijks de grondexploitatie herzien. Hierbij wordt per complex opnieuw bezien wat de verwachte kosten en opbrengsten zijn om het project tot stand te laten komen. Hieruit vloeit een *verwacht* financieel resultaat. Een project is een meerjarig traject waarbij in- en externe omstandigheden het toekomstige resultaat beïnvloeden.

Toekomstige resultaten BIE-gronden EW en CW basis herziene grondexploitaties per 31-12-2018.

Omschrijving bedragen x 1.000 euro	voordelig	nadelig	voordelig	nadelig
	Eind Waarde	Eind Waarde	Contante Waarde	Contante Waarde
<i>Volkshuisvesting, stedelijke vernieuwing</i>				
CiBoGa		33.522		26.360
De Velden	285		600	
Oosterhamrikzone		21.556		17.652
Reitdiep fase 3&4	635		378	
Reitdiepzone	253		258	
<i>Economie en werkgelegenheid</i>				
Eemspoort		1	598	2
Roodehaan		1.020		834
Uitvaartcentrum/crematorium Hoendiep	1.471		1.404	
Westpoort Fase I		11.812		8.047
Zernike	2.367		174.000	
<i>Kantoren/gemengd</i>				
Europapark-Station-Kempkensberg		50.364		38.970
grex Grote Markt		26.513		23.125
<i>Haren, Neciopark</i>	7		0	
Haren, Stationsgebied	1.535		1.559	
<i>Ten Boer, Ten Hoorn</i>		3831		3.786

Volgens het voorzichtigheidsbeginsel dienen voorziene verliezen direct genomen te worden zodra zij bekend zijn. Gedurende de afgelopen 20 jaren heeft de raad ter dekking van verwachte tekorten op gebiedsontwikkelingen middelen beschikbaar gesteld, hiervoor zijn voorzieningen getroffen ter hoogte van het verlies op Contante Waarde (per 31-12-2018 in totaal 118,82 miljoen euro). Over de voorzieningen wordt jaarlijks rente bijgeschreven.

Winsten

Met ingang van 2017 geldt, op basis van de BBV, de percentage of completion methode (POC-methode) voor de (voortijdige) winstnemingen. In de POC-methode worden de winsten genomen naar rato van gerealiseerde opbrengsten en kosten. Dit is een minder voorzichtige methode van winstneming dan voorheen werd gehanteerd. Ook de commissie BBV onderkent dat het kan voorkomen dat de reeds genomen en verantwoorde tussentijdse winstneming in voorgaande jaren te hoog is geweest omdat (verwachte) kosten en/of opbrengsten nadelig zijn bijgesteld en of project specifieke risico's zijn toegenomen. Het bedrag dat te veel aan tussentijdse winst is genomen zal indien nodig zelfs (gedeeltelijk) 'teruggedraaid' moeten worden.

Risico's van het grondbedrijf in relatie tot de reserve grondzaken en risicobeheersing

Het grondbedrijf houdt zich in hoofdzaak bezig met het realiseren van bouwgrondproductie voor woningen, kantoren en bedrijven. Het grondbedrijf is dan ook een onderdeel van de gemeente dat zich gedraagt als ondernemer en ondernemen betekent per definitie dat er financiële risico's worden gelopen. Het aanhouden van een financiële buffer is dan ook noodzakelijk.

Voor het grondbedrijf van de gemeente Groningen is een bestemmingsreserve Grondzaken gevormd waar positieve en negatieve resultaten van de grondexploitaties en grondbezit mee worden verrekend. Het doel van de bestemmingsreserve Grondzaken is het vormen van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen in de resultaten op de grondexploitaties en het grondbezit. Andere zaken die verrekend worden met de bestemmingsreserve Grondzaken zijn resultaten op grondbezit (waardeverminderingen en -vermeerderingen), de rente van de groundbank en specifieke projecten waarvoor de raad de egaliseringsreserve als dekkingsbron bepaalt.

Omvang Reserve Grondzaken onder druk

De buffer die de Reserve Grondzaken vormt voor het opvangen van schommelingen in grondexploitaties en strategisch bezit neemt af. Eind 2018 bedraagt deze 33 miljoen euro en de verwachting is dat het niveau verder daalt tot 10 miljoen euro ultimo 2019.

Daarnaast liggen een tweetal claims, tezamen een bedrag van 13,28 miljoen, op de Reserve Grondzaken voor de jaren 2020-2022. Eén claim bestaat uit de kapitaalslasten voortkomend uit het activeren van een deel van de bovenwijkse voorzieningen vanuit Meerstad. Daarnaast ligt een claim vanuit het coalitieakkoord. Hierdoor is de werkelijke stand van de reserve hoger is dan de stand die mag worden meegenomen voor het beschikbaar weerstandsvermogen. De middelen voor de claims zijn niet meer vrij besteedbaar en kunnen dus niet meegenomen worden voor het beschikbaar weerstandsvermogen.

Risico's lager vanwege verwacht positief resultaat Meerstad

Tegenover de lagere buffer in de reserve Grondzaken staat wel dat de omvang van de risico's lager is. Voor grondzaken is op 31 december 2018 inclusief Meerstad een risico becijferd op basis van de boxenmethode van 80,93 miljoen (was 115 miljoen) euro. De daling wordt primair veroorzaakt doordat er rekening wordt gehouden met het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad. Met dat voordeel heeft de grondexploitatie Meerstad een buffer om de nadelige effecten van nadelige scenario's op te vangen en verlaagt zodoende het risico van die grondexploitatie.

De helft (was bijna 80%) van het benodigd weerstandsvermogen wordt nu bepaald door de grondexploitatie Meerstad. Het aandeel van de nog te ontwikkelen MVA is 9%, en van de BIE-gronden 38%. In onderstaand wordt

Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022	2023
Begroting 2020	80.934	81.045	80.230	9.150	72.478

Paragraaf 8 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf gaat over de lokale belastingen en heffingen. Aan de orde komen het beleid ten aanzien van de lokale heffingen, de geraamde inkomsten, de kostendekkendheid van de tarieven, het kwijtscheldingsbeleid dat we hanteren en de lastendruk voor de burger.

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB), de logiesbelasting en de hondenbelasting. Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

De privaatrechtelijke heffingen hebben betrekking op tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang.

In de jaarlijkse Tarievennota wordt een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de gemiddelde jaarlijkse woonlasten. De woonlasten is een optelling van de OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een gemiddeld (meerpersoons)huishouden.

Op grond van de Financiële verordening gemeente Groningen 2018 moet om de vier jaar een tarievenonderzoek plaatsvinden en wordt de kostendekkendheid van de publiek- en privaatrechtelijke tarieven doorgelicht en aan de gemeenteraad gerapporteerd. Daarbij wordt de gewenste mate van kostendekkendheid opnieuw bepaald. Het laatste tarievenonderzoek heeft plaatsgevonden in 2014. In verband met de herindeling staat het volgende tarievenonderzoek gepland voor 2020.

Heffingen en herindeling

De oude gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer hadden voor de herindeling hun eigen belastingbeleid. Uiterlijk 1 januari 2021 moeten de belastingen van de heringedeelde gemeenten geharmoniseerd zijn. De OZB en de logiesbelasting zijn inmiddels geharmoniseerd. De andere belastingen moeten nog gelijkgetrokken worden. Harmonisatie houdt in dat de raad per belastingsoort een nieuwe belastingverordening moet vaststellen of een belastingverordening van één van de oude gemeenten geldend moet verklaren voor de nieuwe gemeente. De raad mag de door de raden van de oude gemeenten vastgestelde belastingverordeningen niet wijzigen. In de Tarievennota 2020 zijn voorstellen opgenomen voor de harmonisatie van de meeste belastingen van de oude gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer per 1 januari 2020. Alleen de afvalstoffenheffing en de leges kunnen niet per 2020 geharmoniseerd worden. Voor de afvalstoffenheffing geldt dat eerst de discussie over de herijking van het afvalbeleid nog in het voorjaar 2020 gevoerd moet worden en harmonisatie van de leges is niet goed mogelijk zonder dat daar een harmonisatie van het beleid aan voorafgaat. Een deel van de legestarieven wordt geheven voor vergunningen die worden verleend op basis van de APV's van Groningen, Haren en Ten Boer, zoals evenementenvergunningen, exploitatievergunningen horeca en kapvergunningen. Voor APV's en het onderliggende beleid geldt dat harmonisatie per 1 januari 2020 niet haalbaar is. Er is echter een directe relatie tussen APV, beleid en legestarieven. Die koppeling komt bijvoorbeeld naar voren bij evenementen en het kappen van bomen. Dit najaar wordt het evenementenbeleid geëvalueerd en begin 2020 komt er een groenplan inclusief eventuele wijzigingen in de APV. De wijzigingen in de leges die hieruit voortvloeien kunnen dan pas per 1 januari 2021

ingaan. Kortom: zolang de APV en het onderliggende beleid niet geharmoniseerd zijn, kunnen de legestarieven ook niet geharmoniseerd worden.

Beleid lokale heffingen

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Onroerendezaakbelasting

De onroerendezaakbelasting is de belangrijkste gemeentelijke belasting, niet alleen qua omvang, maar ook omdat de opbrengst tot de algemene middelen behoort en dus naar eigen inzicht besteed kan worden. De belangrijkste functie is het genereren van inkomsten. De hoogte van een aanslag is afhankelijk van de waarde van een pand en van de door de raad vastgestelde tarieven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de heffing voor eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. De waarde van de woningen en bedrijven wordt ieder jaar opnieuw bepaald. Voor de nieuwe gemeente geldt met ingang van 1 januari 2019 één OZB.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing, omdat de opbrengst niet naar de algemene middelen vloeit, maar dient ter dekking van de kosten van afvalinzameling en -verwerking. Het uitgangspunt is dat deze kosten inclusief de kosten van kwijscheldingen volledig gedekt worden uit de opbrengst van de afvalstoffenheffing. In het Groningse deel van de nieuwe gemeente is het aantal bewoners van een woning bepalend voor de hoogte van het tarief. Er wordt gedifferentieerd naar vier categorieën, namelijk eenpersoonshuishoudens, tweepersoonshuishoudens, huishoudens van drie tot en met zeven personen en huishoudens van acht personen of meer. Hiermee wordt invulling gegeven aan het principe 'de vervuiler betaalt'. In het Harensse deel van de nieuwe gemeente wordt de afvalstoffenheffing geheven op basis van de aangeboden hoeveelheid afval (diftar) en in de oude gemeente Ten Boer is het type afvalcontainer dat wordt gebruikt bepalend voor de hoogte van het tarief. In 2020 blijven deze drie systemen naast elkaar gelden. De herijking van het afvalbeleid voor de nieuwe gemeente staat gepland voor het voorjaar van 2020.

Rioolheffing

De kosten voor het beheren en in stand houden van het rioolstelsel worden door een heffing verhaald. Gemeenten hebben naast de zorgplicht voor stedelijk afvalwater en hemelwater ook de zorgplicht voor grondwater. De opbrengst van de rioolheffing, met als uitgangspunt 100% kostendekkendheid, is geoormerkt. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. De rioolheffing kan zowel van de eigenaar (aansluitrecht) als van de gebruiker (afvoerrecht) worden geheven. In de Tarievennota 2020 is een voorstel opgenomen voor een geharmoniseerd tarief voor de rioolheffing per 1 januari 2020.

Bouwleges

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. De hoogte van de bouwleges wordt bepaald door de bouwkosten (aanneemsom exclusief BTW) en het tarief. De tarieven van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer lopen uiteen. Hiervoor is uiteengezet dat de leges pas met ingang van 2021 geharmoniseerd kunnen worden. In 2020 blijven er in de nieuwe gemeente dus drie tarieven bouwleges naast elkaar gelden.

Parkeergelden publiekrechtelijk deel

Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Voor de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) is de doelstelling van regulering expliciet in de wet vastgelegd. In de tariefstelling mag onderscheid gemaakt worden naar parkeerduur (kort/lang), het moment waarop wordt geparkeerd (dag/avond/weekend), het gebied waar wordt geparkeerd en het type vergunning. In Groningen maken we gebruik van de toegestane differentiatiemogelijkheden. We sturen zowel met tarieven, de duur van parkeren als met de beschikbaarheid van parkeerplaatsen.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. Wel mogen gemeenten zelf bepalen van welke belastingen zij kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. Het kwijtscheldingsbeleid van de oude gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer loopt uiteen.

Groningen verleent kwijtschelding voor:

- Hondenbelasting (alleen voor de eerste hond en tot 60%).
- Afvalstoffenheffing. Mensen die vijf jaar of langer op het sociale minimum zitten, krijgen volledige kwijtschelding van de afvalstoffenheffing. De andere kwijtscheldingsgerechtigden krijgen 57% van de aanslag kwijtgescholden.
- Leges gehandicaptenparkeerplaats en -kaart en huwelijksleges (volledig).

Op grond van de Harense en Ten Boerster kwijtscheldingsregeling wordt de afvalstoffenheffing van huishoudens die recht hebben op kwijtschelding niet deels maar volledig kwijtgescholden. Vanwege de relatie tussen de kwijtscheldingsregeling en afvalstoffenheffing en voor het zomerreces 2020 nog te voeren discussie over herijking van het afvalbeleid is harmonisatie van de drie geldende kwijtscheldingsregelingen voor de afvalstoffenheffing niet eerder mogelijk dan per 1 januari 2021. Bij de harmonisatie wordt de uitvoering van de motie 'tegengaan van ongelijkheid: verruiming kwijtschelding afvalstoffenheffing' (aangenomen in raadsvergadering van 22 mei 2019) betrokken. Ook voor de Leges gehandicaptenparkeerplaats en -kaart en huwelijksleges is harmonisatie pas in 2021 mogelijk. In de voor de gehele gemeente geldende verordening hondenbelasting 2020 nemen we op dat kwijtschelding van de hondenbelasting kan worden verleend.

Baten en kruissubsidiëring publiekrechtelijke leges

Voor elk van de verordeningen waarbij sprake is van kostenverhaal moet inzichtelijk gemaakt worden dat de totale geraamde baten van de verordening niet uitgaan boven de totale lasten van de verordening. Deze opbrengstnorm ziet op de verordening in haar totaliteit maar anders dan in bijvoorbeeld de Verordening rioolheffing of de Verordening afvalstoffenheffing worden in de Legesverordening heel veel verschillende diensten van een tarief voorzien. Voorbeelden zijn paspoorten, rijbewijzen, huwelijksvoltrekkingen, omgevingsvergunningen, evenementenvergunningen en drank- en horecavergunningen. De diensten waarvoor leges worden geheven zijn in de Legesverordening op samenhang geclusterd. Dit heeft geleid tot een onderverdeling in drie clusters van samenhangende diensten:

- Titel 1 Algemene dienstverlening;
- Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning/Wabo;
- Titel 3 Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn.

Onder titel 1 vallen met name de legestarieven voor diensten van Burgerzaken (paspoorten, rijbewijzen en huwelijksvoltrekkingen).

Onder titel 2 vallen de legestarieven voor diensten die verleend worden onder de noemer 'omgevingsvergunning' (voorheen bouwvergunning).

Onder titel 3 vallen de legestarieven voor diensten die uitsluitend verleend worden aan ondernemers zoals de drank- en horecaverunning, de evenementenvergunning en de vergunning voor seksbedrijven.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring toegestaan. Zo mag bijvoorbeeld het tarief voor huwelijksvoltrekkingen meer dan kostendekkend worden vastgesteld ter compensatie van een niet kostendekkend tarief voor paspoorten.

Ook binnen titel 2 is kruissubsidiëring toegestaan. Bij de invoering van de omgevingsvergunning in 2010 was het weliswaar de wens van de wetgever dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring zou worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Maar inmiddels heeft de rechter geoordeeld dat kruissubsidiëring tussen titel 1 en titel 2 niet verboden is. Niet kostendekkende tarieven voor de diensten die vallen onder titel 1 mogen dus gecompenseerd worden door meer dan kostendekkende tarieven voor de omgevingsvergunning.

Op grond van de Europese Dienstenrichtlijn is binnen titel 3 kruissubsidiëring niet toegestaan. Voor elk van de tarieven van titel 3 geldt de norm van maximaal 100% kostendekking. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit in de paragraaf lokale heffingen aangegeven. Ook indien de raad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekking: beperkt).

Beleid privaatrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de privaatrechtelijke tarieven.

Privaatrechtelijke tarieven

In Groningen maken we onderscheid tussen algemene tarieven die vooraf zijn bepaald en voor iedere afnemer gelden en commerciële tarieven. Bij de laatste opereert de gemeente als marktpartij in een concurrerende omgeving. Medio 2014 is de Wet Markt en Overheid in werking getreden. Op grond van deze wet moeten we voor onze producten en diensten de integrale kostprijs in rekening brengen. Daarnaast heeft de gemeente voor een aantal producten zelf een beleid voor kostendekking.

Parkeergelden privaatrechtelijk

Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages en buurtstallingen. Het uitgangspunt is dat het in totaal (samen met het publiekrechtelijk deel) kostendekkend is.

Berekening lokale heffingen

Voor het berekenen van de kostendekking en hoogte van de lokale heffingen maken wij gebruik van een kostenverdeelstaat. In deze kostenverdeelstaat rekenen wij directe lasten en baten, indirecte lasten en baten en de algemene interne dienstverleningskosten toe aan de verschillende lokale heffingen.

Toerekening primaire lasten

De centrale activiteiten van een heffing staan op een taakveld. Riolering en Afval zijn voorbeelden van taakvelden waarvan de kosten toe te rekenen zijn aan respectievelijk de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. De taakvelden vormen de kern van de directe lasten van de kostenonderbouwing. Daarnaast moet de vraag beantwoord worden of er op andere taakvelden lasten staan die te maken hebben

met de uitvoering van de taak waarvoor de heffing in rekening gebracht wordt. Is dat het geval dan moet worden bepaald in welke mate die lasten toerekenbaar zijn.

Enkel voor de publiekrechtelijke leges geldt dat de lasten die geen enkel verband hebben met een dienst waarvoor een tarief in rekening wordt gebracht, niet verhaalbaar zijn. Het gaat bijvoorbeeld om de kosten van:

- beleidsvoorbereiding;
- inspraak-, bezwaar- en beroepsprocedures;
- handhaving, toezicht en controle (behoudens de eerste controle).

Toerekening overhead

Alle kosten voor overhead staan apart begroot op taakveld 0.4. Een deel van de overhead mag als opslag op de directe lasten meegenomen worden in de tarieven. De overhead wordt niet door belast aan de taakvelden waar de directe lasten op staan. Dit betekent dat het niet mogelijk is om uit de taakvelden alle aan de tarieven toe te rekenen kosten af te leiden. De overhead moet buiten de begroting om aan de tarieven worden toegerekend. In de Financiële verordening gemeente Groningen 2018 is de methodiek voor de toerekening van overhead opgenomen.

Toerekening algemene interne dienstverleningskosten

Binnen de kaders van wet- en regelgeving rekenen we de algemene toerekenbare overhead, zoals kosten van het shared service center, aan de lokale heffingen toe. Dit noemen we algemene interne dienstverleningskosten, afgekort AID. De verdeling van de AID vindt plaats op basis van de formatie per heffing.

De AID is ten opzichte van de begroting van 2019 met 5,6 miljoen euro gestegen waardoor in 2020 het totale bedrag aan algemene interne dienstverleningskosten uitkomt op 72,3 miljoen euro. De systematiek voor de verdeling van AID is van de voormalige gemeente Groningen overgenomen en wordt in 2020 gebruikt voor de nieuwe gemeente Groningen. De verhoging van de AID wordt hoofdzakelijk hierdoor veroorzaakt: Door toevoeging van de algemene overheadbudgetten van de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer stijgt de totale omvang van de algemene overhead AID.

Opbrengstontwikkeling lokale heffingen

In de begroting geven we jaarlijks een overzicht van de opbrengsten van de lokale heffingen, te weten de belangrijkste belastingen, rechten en heffingen (leges). Het tarief van iedere lokale heffing wordt in het najaar door middel van een apart raadsvoorstel vastgesteld. Het gaat om de leges van de legesverordening en de afvalstoffenheffing.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de in de begroting opgenomen opbrengsten voor de belastingen van de Gemeente Groningen.

Opbrengsten belastingen	Toename van		
(bedragen x 1 euro)	Begroting 2019	Begroting 2020	2019 naar 2020
Onroerende zaakbelasting (OZB)	79.053.365	87.256.866	8.203.501
Roerende zaakbelasting (RZB)	78.000	81.000	3.000
Hondenbelasting	999.000	1.034.000	35.000
Logiesbelasting	1.634.273	2.274.273	640.000
Precariobelasting	705.014	982.582	277.568
Parkeerbelasting	11.824.105	13.024.661	1.200.556

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de in de begroting opgenomen opbrengsten voor de rechten en heffingen van de Gemeente Groningen. Echter voor een aantal rechten en heffingen zijn de tarieven nog niet geharmoniseerd. Het gaat om de leges van de legesverordening en de afvalstoffenheffing.

Opbrengstenrechten en heffingen (bedragen x 1 euro)	Begroting 2019	Begroting 2020	Toename van 2019 naar 2020
Afvalstoffenheffing	28.946.249	29.259.983	313.734
Marktgeden	857.954	885.964	28.010
Rioolheffing	19.580.903	18.515.883	-1.065.020
Begravenisrechten	1.678.858	1.659.466	-19.392
Leges Burgerzaken	2.608.000	1.872.367	-735.633
Leges Bouwactiviteiten	9.081.421	12.325.706	3.244.285
Leges Huisvestingswet	56.472	37.950	-18.522
Instemmingsbesluit Telecommunicatie- verordening en Graafverordening	253.866	245.472	-8.394
Leges Drank & Horeca	87.800	88.243	443
Leges Prostitutie	26.400	32.000	5.600
Havengelden	151.803	161.745	9.942
Parkeergelden (privaatrechtelijk)	8.321.227	9.473.715	1.152.488

Belastingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de Gemeente Groningen.

Onroerende zaakbelasting

Naast de verhoging door de nominale tariefstijging ad 3,87% (3,1 miljoen euro) is de geraamde belastingopbrengst verhoogd met 600 duizend euro in verband met verwachte volumeontwikkeling door nieuwbouw. Verder is de WOZ-waarde van woningen en bedrijven dit jaar met respectievelijk 8% en 1% gestegen. Deze waardestijgingen worden niet gecompenseerd via de OZB-tarieven. Hierdoor stijgt de OZB-opbrengst woningen met 3 miljoen euro en de OZB-opbrengst niet-woningen met 500 duizend euro. Verder liggen er voorstellen om 1 miljoen euro baten uit te ruilen tussen rioolheffing en de OZB. Voorgaande resulteert in een totale stijging van de OZB van 8,2 miljoen euro.

Roerende zaakbelasting

De opbrengst roerende zaakbelasting stijgt met 3 duizend euro als gevolg van het jaarlijks indexeren (3,87%) van het tarief.

Hondenbelasting

De raming van de opbrengst hondenbelasting is met 35 duizend euro verhoogd door het jaarlijks indexeren van het tarief met 3,87% voor 2020.

Logiesbelasting

Op basis van het coalitieakkoord van het college heeft uw Raad op 26 juni 2019 besloten de toeristenbelasting met 440 duizend euro te verhogen. Daarnaast is de raming van de opbrengst logiesbelasting met 200 duizend euro verhoogd in verband met volumegroei (meer overnachtingen).

Precariobelasting

De opbrengsten uit precariobelasting stijgen met 278 duizend euro. In deze opbrengststijging zit de taakstellende verhoging voor het jaar 2020 verwerkt zoals we die hebben opgenomen in het coalitieakkoord 2019-2022.

Parkeergelden

De parkeergelden bestaan uit een publiekrechtelijk en een privaatrechtelijk deel. Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages, buurtstallingen en P&R terreinen. Het uitgangspunt is dat het in totaal kostendekkend is.

De opbrengst van de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) stijgt met 1,2 miljoen euro ten opzichte van de actuele begroting 2019. Een belangrijk deel van deze stijging wordt veroorzaakt doordat we extra opbrengsten uit straatparkeren hebben geraamd in de begroting 2020.

Voor de tarieven van parkeergarages, buurtstallingen en P&R terreinen wordt de opbrengst voor 2020 geraamd op 9,5 miljoen euro. Ten opzichte van de actuele begroting 2019 is dat een toename van afgerond 1,2 miljoen euro. Deze toename wordt hoofdzakelijk verklaard door de opening van de nieuwe parkeergarage onder Forum Groningen voor een geraamde batenstijging van 1 miljoen euro en overige mutaties in relatie tot parkeergarages leiden tot 0,1 miljoen euro aan inkomstenstijging.

Leges en heffingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse leges en heffingen van de Gemeente Groningen.

Leges burgerzaken

Onder leges burgerzaken verstaan wij de tarieven voor reisdocumenten, verklaring omtrent gedrag, inlichtingen en afschriften burgerlijke stand, rijbewijzen, huwelijken en afschriften basisregistratie personen (BRP). Voor de tarieven voor afschriften BRP en huwelijken is het uitgangspunt dat de producten in totaliteit kostendekkend zijn (raadsbesluit november 2006). Voor de andere producten geldt dat de rijksoverheid de hoogte van de tarieven vaststelt. De kostendekkendheid van de producten burgerzaken loopt uiteen. Maar de totale kostendekkendheid van deze producten komt uit op 69% (2019: 71%). Het verschil wordt vooral veroorzaakt door het product reisdocumenten. De inkomsten zijn 424 duizend euro lager dan in 2019. Oorzaak is de verlenging van de geldigheidsduur van reisdocumenten van 5 naar 10 jaar. Hierdoor daalt de kostendekkendheid van de reisdocumenten van 64% in 2019 naar 53% in 2020.

Leges bouwactiviteiten

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. In de begroting is rekening gehouden met de grote bouwprojecten op basis van kengetallen (5-jaarsgemiddelde) voor de leges tot 200 duizend euro en de legesopbrengsten boven de 200 duizend euro. Boven de 200 duizend euro worden de projecten individueel beoordeeld. De werkelijke opbrengsten kunnen met een optimale prognosemethode altijd nog afwijken. Er kunnen mutaties in onderhavige projecten plaatsvinden en vertragingen optreden. Ook marktontwikkelingen kunnen het beeld sterk beïnvloeden. In 2020 moeten wij vanwege de herindeling de tarieven van 2019 toepassen. Voor 2020 is dus slechts de ontwikkeling in het volume van de bouwprojecten verwerkt, tegen de tarieven van 2019. Voor 2020 zijn de inkomsten ten opzichte van 2019 hierdoor met 3,244 miljoen euro toegenomen, in verband met de toenemende drukte in

de bouw, vooral ten aanzien van enkele grote projecten. Er wordt extra personeel ingezet om deze aanvragen goed af te handelen, echter minder dan de batenstijging. Door een gewijzigde toedeling van de overheadkosten is de stijging van de kostendekkendheid nog enigszins afgezwakt tot 114% (2019: 102%). In 2020 is het de nieuwe gemeente Groningen niet toegestaan om de tarieven aan te passen.

Afvalstoffenheffing

De harmonisatie van het afvalbeleid en dus de Afvalstoffenheffing (ASH) vindt pas plaats in 2020. Daardoor kan in 2020 het tarief niet worden aangepast (geïndexeerd) in verband met kostenstijgingen. De tarieven 2020 blijven dus ongewijzigd.

Er ontstaat zo een tekort van 2,4 miljoen euro want de kosten stijgen fors. De kostenstijging wordt vooral veroorzaakt door salaris- en materieelkosten, AID en stortkosten. Van deze 2,4 miljoen euro zat 0,7 miljoen euro ook al in de begrotingen van de afgelopen jaren om zo het overschot in de voorziening terug te geven aan de burgers. Met dit begrote tekort van 2,4 miljoen euro wordt het saldo in de voorziening aan het eind van 2020 teruggebracht tot 0,1 miljoen euro.

De opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen met 0,3 miljoen euro. Oorzaak hiervan is de verwachte stijging van het aantal aansluitingen voor de afvalstoffenheffing.

Rioolheffing

De kosten voor het beheren en in stand houden van het rioolstelsel worden door een heffing verhaald. Gemeenten hebben naast de zorgplicht voor stedelijk afvalwater en hemelwater ook de zorgplicht voor grondwater. De opbrengst van de riolheffing, met als uitgangspunt 100% kostendekkendheid, is geoormerkt. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. De riolheffing kan zowel van de eigenaar (aansluitrecht) als van de gebruiker (afvoerrecht) worden geheven.

Aan de batenkant is er ten opzichte van 2019 een daling van de inkomsten riolheffing met 1,1 miljoen euro. Het tarief voor de riolheffing in 2020 bedraagt €149,89 euro. Het aantal aansluitingen voor 2020 bedragen 123.378 duizend. De totale opbrengsten van de riolheffing komen in 2020 hiermee uit op afgerond 18,5 miljoen euro. Enerzijds is er een toename in de baten door meer aansluitingen in 2020 van 2.579. Anderzijds is er een afname van de baten doordat er in het GWRP een voorstel ligt om in 2020 geen riolheffing op te leggen inzake garageboxen. Ook ligt er in het GWRP een voorstel om in 2020 geen afvoerheffing op te leggen voor grootverbruik, zoals het geval was in de voormalig gemeente Haren. De totale afname in inkomsten ten aanzien van deze besluiten (garageboxen en grootverbruik) bedraagt ongeveer 476 duizend. Verder liggen er voorstellen om 1 miljoen euro baten uit te ruilen tussen riolheffing en de OZB.

De begrote lasten in 2020 komen uit op een totaal van afgerond 18,5 miljoen euro. De afname in de lasten komt met name doordat de dotatie aan de voorziening 1 miljoen lager is dan in 2019. Standaard wordt er jaarlijks 2,1 miljoen euro gedoteerd aan de voorziening. De voorziening toekomstige vervanging riolering wordt gebruikt voor afboeking van de aanschafwaarde van vervangingsinvesteringen riolering. Effect is dat toekomstige kapitaallasten minder snel stijgen dan zonder de inzet van de voorziening het geval zou zijn: de onttrekking verlaagt de aanschafwaarde en daarmee de kapitaallasten, waardoor de noodzakelijk stijging van de riolheffing in de toekomst gedempt kan worden.

Begravenisrechten

Voor begraven is een raadsvoorstel opgesteld voor harmonisatie van de verschillende beheers- en tariefverordeningen uit de drie voormalige gemeenten, ingaande 1 januari 2020. We verwachten deze gelijktijdig met de algemene tarievennota midden november (in de Begrotingsraad) voor besluitvorming aan

de raad te kunnen voorleggen. Het gaat bij de harmonisatie van de tariefverordeningen in eerste instantie om een “technische” harmonisatie die zich beperkt tot een samenvoeging van de oorspronkelijke verordeningen. De onderlinge verhoudingen tussen tarieven voor Groningen, Haren en Ten Boer blijven daarbij ongewijzigd. Dit is mogelijk omdat ook in de voormalige gemeente Groningen al verschillende tarieven voor de verschillende begraafplaatsen werden gehanteerd. Deze verschillen zijn onder meer gebaseerd op verschillen in ruimtebeslag en uitstraling van de onderscheiden begraafplaatsen.

Met deze “technische” harmonisatie voldoen we aan de wet AHRI en is het mogelijk om de tarieven te indexeren en zo gelijke tred met de algemene kostenstijging te laten houden. Naast de door de raad vastgestelde algemene indexering van 3,87% is een extra stijging van alle tarieven nodig voor een volledige kostendekking. Dit wordt veroorzaakt doordat een aantal kosten sterker stijgen dan de genoemde indexering van 3,87 %. Het gaat dan om een extra stijging van de algemene interne dienstverlening (AID) en een correctie op de doorberekende kosten van vastgoed. Bovendien stijgen – door de CAO verhoging – de salariskosten (een groot deel van de exploitatiekosten begraafplaatsen) meer dan de algemene indexering. Per saldo leidt dit tot een extra tariefverhoging van 7,57 % om een 100% kostendekking te blijven realiseren. De totale tariefstijging komt hiermee op 11,44 % (3,87% voor de algemene indexering en 7,57% voor de extra kostenstijgingen).

Evenementen

De kostendekkendheid van leges evenementen 2020 bedraagt 18%. Ten opzichte van 2019 is de kostendekkendheid ongewijzigd.

Havengelden

Na indexatie van de tarieven van 3,87% wordt de kostendekkendheid 100%.

Kostendekkendheid lokale heffingen

In 2014 heeft de gemeenteraad het uitgangspunt vastgesteld dat de gebruikers de volledige kostprijs voor onze producten en diensten betalen. Op dit uitgangspunt gelden de volgende uitzonderingen:

- indien de toegankelijkheid tot een voorziening of marktwerking daartoe aanleiding geeft, kan en nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld;
- indien het handhaven van de openbare orde en veiligheid dat wenselijk maakt, kan een nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld.

Kostendekkendheid publiekrechtelijke heffingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in de kostendekkendheid van de publiekrechtelijke heffingen. De tabel is gesplitst naar rechten en heffingen die onder de legesverordening vallen en rechten en heffingen die onder overige verordeningen vallen. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit aangegeven. Ook indien de gemeenteraad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekkendheid: beperkt).

(bedragen x 1 euro)	Criterium	Begrote	Toege-rekende	Kosten
Soort Heffing (Publiekrechtelijk)	Kosten dekkendheid	Opbrengsten 2020	Kosten	dekkendheid
Legesverordening				
Titel 1. Algemene Dienstverlening				
I. Afgifte gerelateerd met wettelijk maximum:				
a. Reisdocumenten	Deels Kosteloos	468.289	891.017	53%
b. Verklaring Omtrent Gedrag	en wet. max	89.266	269.878	33%
c. Inlichtingen / Afschriften BS		91.488	227.367	40%
d. Rijbewijzen	Max. Tarief	895.711	824.020	109%

Totaal afgifte gerelateerde leges en wettelijk		1.544.754	2.212.282	70%
II. Afgifte gerelateerd zonder wettelijk maximum:				
a. Huwelijksvoltrekkingen	Deels Kosteloos	190.155	242.297	78%
b. Inlichtingen / Afschriften GBA		137.457	260.042	53%
Totaal Afgifte gerelateerde leges zonder wettelijk maximum:		327.613	502.340	65%
Totaal Afgifte gerelateerde leges		1.872.367	2.714.622	69%
Naturalisaties		228.189	385.756	59%
Leges Leegstandswet		8.610	12.439	69%
Instemmingsbesluit Telecommunicatieverordening en Graafverordening	100%	245.472	263.182	93%
Leges APV - Winkeltijdenwet		400	2.017	20%
Leges Ligplaatsvergunning voor woonschepen		7.661	68.875	11%
Leges Kansspelen		29.000	15.278	190%
Leges APV - Verkeer	Beperkt	83.647	146.621	57%
Leges Makelaarsfaxen		4.235	15.853	27%
Gehandicapten parkeerkaart		80.231	214.188	37%
Totaal Algemene Dienstverlening		2.559.814	3.838.831	67%
Titel 2. Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving / omgevingsvergunning				
Omgevingsvergunning				
Leges Bouwactiviteiten		12.325.706	10.824.342	114%
Leges Aanlegactiviteiten		4.350	5.480	79%
Leges ingebruikname brandveiligheid		19.475	28.293	69%
Leges Handelsreclame		3.543	9.642	37%
Vellen Houtopstand		121.096	222.674	54%
Totaal leges omgevingsvergunning	100%	12.474.170	11.090.431	112%
Totaal Titel 1 en Titel 2		15.033.984	14.929.262	101%
Titel 3. Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn				
Leges APV - Drank en Horeca		88.243	199.519	44%
Leges Terrasvergunning		21.000	22.824	92%
Leges APV - Prostitutie		32.000	21.512	149%
Leges Evenementen inclusief diversen muziekvergunningen	Beperkt	107.796	604.509	18%
Leges splitsingsvergunning		12.009	14.330	84%
Leges Huisvestingswet		37.950	82.316	46%
Leges Geluidshinder		161	274	59%
Totaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn		299.160	945.285	32%
Totaal Legesverordening		15.333.144	15.874.547	97%
Overige:				
Afvalstoffenheffing	100%	29.259.983	29.258.397	100%
Marktgeden	100%	885.964	885.953	100%
Rioolheffing	100%	18.515.883	18.515.216	100%
Havengelden	100%	161.745	161.745	100%
Begraafenisrechten	100%	1.659.466	1.659.467	100%
Precariobelasting		982.582	844.557	116%
Totaal Overige Verordeningen		51.465.624	51.325.335	100%
Totaal Publiekrechtelijk		66.798.768	67.199.881	99%

Omdat de tarieven met betrekking tot de legesverordening voor 2020 na de herindeling in 2019 niet worden geharmoniseerd, gelden nog drie verschillende legesverordeningen van oud Groningen, Haren, Ten Boer naast elkaar. Een consequentie hiervan is dat de tarieven niet mogen worden aangepast en het percentage van de nominale compensatie voor tarieven (3,87% voor 2020) niet mag worden toegepast.

De verwachte begrote opbrengsten en toegerekende kosten met betrekking tot de leges is een optelsom van genoemde drie verschillende verordeningen. In totaal bedraagt de kostendekkendheid hiervan 97%. Daarnaast ontstaat er in 2020 een kostendekkendheid van boven de 100% voor titel 2 en voor titel 1 en 2 samen. In 2020 is het de nieuwe gemeente Groningen als gevolg van bovenstaande niet toegestaan om de tarieven voor deze leges aan te passen.

De belangrijkste overige verordeningen, rechten en heffingen inclusief precariobelasting, waarvan een aantal niet worden geharmoniseerd, komen op een gezamenlijke kostendeckering van afgerond 100% uit.

Overhead

Overhead is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van het primaire proces en bestaat uit:

- Leidinggevenden primair proces;
- Managementondersteuning primair proces;
- Personeel en Organisatie;
- Inkoop;
- Juridische zaken (uitgezonderd primaire taken als vergunningverlening);
- Financiën, toezicht en controle gericht op de (eigen) gemeentelijke organisatie;
- Informatievoorziening en automatisering (ICT);
- Communicatie;
- Facilitaire zaken en Huisvesting;
- DIV.

De totale kosten overhead staan vermeld in programma 14. De toerekening aan de tarieven gebeurt op basis van de personeelsinzet van het primair proces. In onderstaande tabel is per soort publiekrechtelijke heffing de toegerekende overhead weergegeven.

(bedragen x 1 euro)					
Soort heffing (publiekrechtelijk)	Opbrengster	Kosten	Overhead	Totale kosten	Kosten-dekkendheid
Leges Reisdocumenten	468.289	608.687	282.330	891.017	53%
Leges Overige documenten/VOG	89.266	203.744	66.135	269.878	33%
Leges Inlicht. /afschriften BS	91.488	122.343	105.024	227.367	40%
Leges Rijbewijzen	895.711	633.948	190.072	824.020	109%
Leges Huwelijksvoltrekkingen	190.155	153.947	88.350	242.297	78%
Leges Inlicht. /afschriften GBA	137.457	132.560	127.482	260.042	53%
Leges Naturalisaties	228.189	297.881	87.875	385.756	59%
Leges Leegstandswet	8.610	7.847	4.592	12.439	69%
Leges Inst Telecom Graafverord	245.472	158.932	104.250	263.182	93%
Leges APV - Winkeltijdenwet	400	1.558	459	2.017	20%
Leges Ligplaatsverg woonschepen	7.661	44.996	23.879	68.875	11%
Leges Kansspelen	29.000	11.145	4.133	15.278	190%
Leges APV - Verkeer	83.647	92.894	53.727	146.621	57%
Leges Makelaarsfaxen	4.235	11.720	4.133	15.853	27%

Leges Gehandicapten parkeerkaart	80.231	131.990	82.198	214.188	37%
Leges Bouwactiviteiten	12.325.706	8.314.353	2.509.989	10.824.342	114%
Leges Aanlegactiviteiten	4.350	3.643	1.837	5.480	79%
Leges bouwwerken brandveiligheid	19.475	19.109	9.184	28.293	69%
Leges Handelsreclame	3.543	6.427	3.214	9.642	37%
Leges vellen vd houtopstand	121.096	142.771	79.902	222.674	54%
Leges APV - Drank en Horeca	88.243	138.568	60.950	199.519	44%
Leges Terrasvergunning	21.000	22.824	0	22.824	92%
Leges APV - Prostitutie	32.000	16.461	5.051	21.512	149%
Leges Evenementen/ muziekvereniging	107.796	358.498	246.011	604.509	18%
Leges Splitsingsvergunning	12.009	9.279	5.051	14.330	84%
Leges Huisvestingswet	37.950	54.764	27.553	82.316	46%
Leges Geluidshinder	161	274	0	274	59%
Afvalstoffenheffing	29.259.983	25.982.246	3.276.152	29.258.397	100%
Marktgeden heffing	885.964	702.757	183.196	885.953	100%
Rioolheffing	18.515.883	17.700.970	814.246	18.515.216	100%
Havengelden heffing	161.745	117.446	44.299	161.745	100%
Leges Begrafenisrechten	1.659.466	1.357.489	301.978	1.659.467	100%
Precariobelasting	982.582	691.044	153.513	844.557	116%

De vermelde percentages zijn berekend op basis van niet afgeronde opbrengsten en kosten.

Kostendekkendheid privaatrechtelijke heffingen

Het uitgangspunt van de gemeente is dat de privaatrechtelijke tarieven minimaal kostendekkend zijn. Voor een aantal tarieven geldt echter dat toegankelijkheid van voorzieningen en marktwerking er toe kunnen leiden dat een lager dan kostendekkend tarief wordt gehanteerd. Het gaat hierbij om tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang. De wet Markt en Overheid staat in deze gevallen een lager dan kostendekkend tarief toe. De kostendekkendheid van de verschillende privaatrechtelijke heffingen wordt in het volgende overzicht weergegeven:

Soort Heffing (Privaatrechtelijk) (bedragen x 1 euro)	Begrote	Kosten	Overhead	Totaal	Kosten-
	Opbrengsten	2020	2020	toegerekende begrote kosten	dekkingheid *
	2020	2020	2020	2020	2020
Stadsbeheer - privaatrechtelijke tarieven **	12.252.511	10.610.593	1.646.542	12.257.135	100%
Kermissen	247.368	134.158	45.232	179.391	138%
Stadsschouwburg / Oosterpoort					
Stadsschouwburg/Oosterpoort - Zakelijke tarieven	805.000	503.819	305.234	809.054	99%
Stadsschouwburg/Oosterpoort - Culturele tarieven	8.473.849	13.883.237	2.597.296	16.480.532	51%
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges					
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges - lasten incl. kapitaallasten	8.866.006	22.896.003	3.042.514	25.938.517	34%
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges - lasten excl. Kapitaallasten	8.866.006	18.399.651	3.042.514	21.442.165	41%
<i>Samenstelling sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges excl. Kapitaallasten</i>					
Sporthallen	1.742.661	3.580.877	417.330	3.998.208	44%

Sportparken	1.631.846	4.371.904	281.636	4.653.540	35%
Gymlokalen	819.103	2.026.933	308.679	2.335.612	35%
Zwembaden	3.405.737	7.032.766	1.610.686	8.643.452	39%
IJsbanen	1.266.658	1.387.171	424.183	1.811.354	70%
Parkeergelden privaatrechtelijk	9.473.715	11.288.385	168.522	11.456.907	83%
Totaal	40.118.449	59.316.195	7.805.340	67.121.535	

*) De vermelde percentages zijn berekend op basis van niet afgeronde opbrengsten en kosten

**) Dit betreft opbrengsten bedrijfsafval, commerciële straatreinigingen, onderhoud en reparaties derden, verkoop brandstof en leasen.

Lokale lastendruk

Om een beeld te geven van de lokale lastendruk in vergelijking met andere grote gemeenten in Nederland maken we gebruik van gegevens uit de publicatie 'Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2019' van de stichting COELO. In het overzicht zijn de woonlasten (de som van OZB-eigenaar, rioolheffing en afvalstoffenheffing) 2019 voor een meerpersoonshuishouden in een woning met gemiddelde waarde van de gemeente Groningen afgezet tegen die van de andere gemeenten. Gezien de tarieven riool- en afvalstoffenheffing in 2019 niet zijn geharmoniseerd, zijn de woonlasten van de Gemeente Groningen niet in het overzicht opgenomen. Op dit moment gelden nog drie verschillende belastingregimes naast elkaar (oud Groningen, Haren, Ten Boer). Voor het harmoniseren van de belastingverordeningen geldt een overgangperiode van maximaal twee jaar.

In 2018 stond oud Gemeente Groningen op de elfde plaats en in 2019 op de negende plaats.

Begin 2020 publiceert het COELO het overzicht woonlasten 2020.

Gemeente (Overzicht Coelo 2019)	OZB-Eigenaar	Afvalstoffenheffing	Rioolheffing	Woonlasten
Delft	276,42	353,66	219,98	850,06
Zaanstad	266,82	286,09	284,41	837,32
Haarlemmermeer	284,81	319,80	231,28	835,89
Haarlem	288,59	383,40	156,98	828,97
Leiden	366,02	313,20	141,12	820,34
Sittard-Geleen	370,41	268,40	172,70	811,51
Enschede	291,80	271,30	244,80	807,90
Almere	297,59	352,08	154,45	804,12
Lelystad	331,30	289,30	165,40	786,00
Westland	308,55	226,08	236,48	771,11
Emmen	309,73	290,28	167,24	767,25
Arnhem	348,21	245,16	170,11	763,48
Maastricht	258,20	311,23	190,06	759,49
Venlo	391,67	210,75	156,02	758,44
Helmond	343,21	203,40	210,00	756,61
Alphen aan den Rijn	269,15	255,00	230,16	754,31

Breda	229,82	307,08	217,08	753,98
Zoetermeer	366,24	280,12	107,38	753,74
Amersfoort	354,57	259,92	128,78	743,26
Rotterdam	185,30	348,80	207,80	741,90
Nijmegen	542,93	37,49	156,18	736,60
Utrecht	250,33	266,00	214,49	730,82
Deventer	304,39	253,89	172,20	730,48
Middelburg	236,28	284,11	196,14	716,53
Apeldoorn	322,85	249,04	138,92	710,81
Oss	296,38	241,80	168,48	706,66
Leeuwarden	223,97	293,19	174,37	691,53
Dordrecht	218,47	282,72	186,94	688,13
Ede	290,67	239,79	154,68	685,15
Assen	307,08	200,74	173,58	681,40
Eindhoven	307,52	225,49	144,00	677,01
Zwolle	289,40	277,00	105,86	672,26
Amsterdam	146,09	368,00	131,12	645,21
Tilburg	205,48	273,76	118,58	597,82
Alkmaar	186,82	269,80	138,56	595,18
's-Hertogenbosch	238,24	221,28	130,44	589,96
's-Gravenhage	130,75	288,12	144,10	562,97
Groningen	314,50	333,36	151,00	798,86

Paragraaf 9 Bedrijfsvoering

Overheid in transitie en krupper wordende budgetten

De overheid is in transitie. We zien binnen de overheden grote verschuivingen. Het Rijk decentraliseert steeds meer taken. Wij als gemeente zullen steeds meer de rol en taak van het eerste contact met burgers krijgen. Met de overheveling van taken zien we ook dat er geen kostprijs dekkende budgetten mee komen.

Budgetten zijn steeds beperkter, de ontwikkelingen van technologie gaan razendsnel. Deze verre gaande ontwikkelingen met bijbehorende verwachting van de maatschappij vragen steeds een passend antwoord van ons als gemeente. Dit stelt andere eisen aan onze uitvoering, vraagt om innovatie en aanpassing in sturing en onze organisatie. Daarmee wordt een goede bedrijfsvoering steeds meer een randvoorwaarde om gemeente breed te kunnen blijven veranderen en mee te kunnen bewegen. Zodat de dienstverlening en publieke waarde die we leveren aan en met onze burgers, bedrijven en belanghebbenden zo goed mogelijk kan plaatsvinden.

In deze paragraaf schetsen we de stand van zaken en beleidsvoornemens van onze gemeentelijke bedrijfsvoering voor 2020. Daarin richten we ons op de benodigde ontwikkeling in onze organisatie en HR- en concern brede bedrijfsvoeringsopgaven.

Naar één integraal werkende organisatie: Stand van zaken

Groningen is een van de snelst groeiende gemeenten van Nederland. Werkgelegenheid stijgt en de innovatiekracht groeit. Tegelijkertijd zien we grote opgaven in zowel het fysieke als het sociale domein die we met beperktere financiële ruimte moeten realiseren.

Problemen zijn vaak multidimensionaal en zullen daarom vaker vanuit verschillende vakdisciplines en met partners opgelost worden. Hierbij stellen we de burger steeds meer centraal. Daar waar vroeger legitimiteit gezocht werd in algemeen gestelde uitvoeringsregels zullen we in de toekomst steeds vaker tot maatwerk oplossingen komen. Het accent zal meer en meer op de uitvoeringspraktijk komen te liggen. Deze wijze van werken vraagt om meer integrale concernsturing, een wendbare organisatie en flexibele medewerkers. Met aandacht voor daadkracht, resultaat en leervermogen. Vanzelfsprekend hoort hier ook een andere vorm van control bij die meer focust op: doen we de goede dingen en doen we dingen goed.

Om de politieke ambities vorm en inhoud te geven en onze wettelijke taken uit te voeren zetten we in op de volgende speerpunten:

- Opgavegericht werken in samenwerking met burgers, bedrijven en instellingen
- Dienstverlening aan de burger: virtueel en fysiek
- Verhogen van mobiliteit en ontwikkeling van medewerkers
- Academie in oprichting
- Diversiteit en verjonging
- Terugdringing externe inhuur

Opgavegericht werken in samenwerking met burgers, bedrijven en instellingen

De gemeente wordt gemaakt door de mensen die er wonen en werken, actieve maatschappelijke organisaties, ondernemers en kennisinstellingen. We kunnen onze ambities alleen verwezenlijken in nauwe samenwerking en verbondenheid met hen. Investeren in een goede relatie met onze inwoners en partners en samen werken aan de opgaven van onze gemeente, onder de noemer democratische vernieuwing, betekent ook creëren van randvoorwaarden, faciliteiten en (communicatie-)instrumenten. Om bewonersmeer zeggenschap in zijn/haar wijk/gebied te geven, initiatiefnemers te helpen om participatietrajecten vorm te

geven, het democratisch proces te versterken (van 'laten meedoen' naar 'samenwerken') en vertrouwen geven aan medewerkers en verantwoordelijkheden laag in de organisatie leggen, zijn daarbij van groot belang.

We hechten meer dan ooit aan de verbinding van fysieke en sociale thema's. Dat betekent dat we naast integraal- en gebiedsgericht vooral opgavegericht werken. Dit vraagt niet alleen een omslag in sturing, maar ook in denken en in houding en gedrag.

Dienstverlening aan de burger: virtueel en fysiek

Onze dienstverlening wordt steeds toegankelijker zowel digitaal als in wijken. We hebben in 2019 een uitgewerkt programma opgezet met een aantal icoonprojecten dat onze gemeente klaar moet stomen voor de toekomst. Uitgangspunt is daarbij: online waar dat kan en persoonlijk indien mensen niet digitaalvaardig genoeg zijn of in geval van complexe vraagstukken, dus waar nodig is. De verdere stroomlijning van onze dienstverlening kan daarmee mogelijkheden bieden om burgers die dat nodig hebben en kwetsbare mensen die verdwalen in het digilandschap, persoonlijk van dienst te kunnen blijven zijn.

Onze ambitie is om de komende jaren de meest voorkomende en eenvoudige aanvragen van burgers en ondernemers af te handelen door middel van slimme technologie, waarbij burgers maar een keer hun gegevens hoeven door te geven.

Dit betekent dat we in toenemende mate snelle en integrale dienstverlening kunnen bieden zonder tussenkomst van een fysieke balie; we onderzoeken daarom de mogelijkheden van beperktere openingstijden van onze loketten.

Met deze ontwikkeling sluiten we middels een Ontwikkellab aan op het landelijke programma 'Samen Organiseren' en het 'Common Ground' gedachtengoed.

Vanuit het perspectief van onze inwoners focussen we op twee sporen: het digitaliseren van 'klantproducten' en democratische vernieuwing enerzijds. Denk aan de ontwikkeling van een platform waarbij inwoners op een eenvoudige manier zijn of haar stem kan laten horen over onderwerpen in zijn of haar wijk of gebied. We hebben hiervoor subsidies toegekend gekregen uit de innovatiefonds van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Ook gaan we meer en meer data gebruiken voor vorming van beleid en uitvoering van onze dienstverlening. Hiervoor werken we samen met het CBS in het Urban Data Center.

Verhogen van mobiliteit en ontwikkeling van medewerkers

Een belangrijke uitdaging is en blijft om medewerkers optimaal inzetbaar te houden. We willen brede, duurzame inzetbaarheid realiseren. Bewegen moet gewoon zijn en hiervoor nemen we belemmerende factoren weg. We vinden het belangrijk dat medewerkers zelf regie voeren over hun werk en loopbaan. Uitwisselingsprogramma's, stages en opleidingen, inspiratiesessies, storytelling en dergelijke zijn instrumenten die we hiervoor inzetten.

Academie in oprichting

Vanaf 2020 gaan we werken met een eigen "Groninger Academie". Niet een fysiek gebouw, maar een expertisepunt waar alle mogelijke leeractiviteiten gecoördineerd, geïnitieerd, ontwikkeld en vormgegeven worden. Denk aan leernetwerken, e-learning, trainingen, leiderschapsprogramma's, inspiratiesessies en ontmoetingen. Hierbij gaan we vooral ook uit van interne deskundigheid. Leren van, met en door elkaar staat voorop. Dat beperkt zich niet alleen tot eigen onze eigen organisatie, maar gaat breder; ook met inwoners, ondernemers en het onderwijs.

Er wordt bij de leeractiviteiten steeds verbinding gezocht met de urgente organisatiethema's en ambities gemeente. Zo is er een Leernetwerk Opgavegericht werken gestart om met aan aantal betrokkenen het speelveld en de spelers te verkennen en te gaan benoemen wat medewerkers moeten leren om

opgavegericht te kunnen werken. Volgens dezelfde aanpak is het ook het Leernetwerk Virtueel Groningen gestart. Daaruit komt de aanbeveling om snel te investeren in de zgn 21-eeuwse vaardigheden (of 'future work skills'). Dat is niet beperkt tot digitale vaardigheden; het omvat ook ondernemerschap, samenwerken en slimmer werken met technische tools.

Diversiteit en verjonging

We willen dat onze gemeentelijke organisatie een afspiegeling dat van de maatschappij. De gemiddelde leeftijd van onze organisatie is 49 jaar waarmee we veel kennis en ervaring in huis hebben. Tegelijkertijd zetten we in op verjonging, binnen de grenzen van een krupper wordende arbeidsmarkt.

De afgelopen jaren hebben we zowel tijdelijk als structureel via een traineeprogramma, programma voor stadstalenten en stagiaires en werkleerbanen op mbo-niveau steeds extra middelen ingezet. We hebben nauwe contacten met RUG, Hanzeschool, Noorderpoortcollege en Alfacollege en werken samen met GOA Publiek. Daarnaast blijven we aandacht schenken aan vrouwen op sleutelposities en het allochtonenplatform.

Terugdringen externe inhuur

Er wordt in overleg met de uitzender een drietal analyses gemaakt per directie om te kijken wat echt ingehuurd moet worden en te kijken wat wij zelf in huis hebben om te komen tot een ideale inzet van personeel. We kunnen echter ook niet zonder externe inhuur en zetten deze specifiek in. Door externe inhuur kan piekbelasting efficiënter worden opgevangen, tijdelijk gespecialiseerde inzet worden georganiseerd, moeilijk vervulbare vacatures worden ingevuld en anticiperen we op voorziene reorganisaties door vacatures niet in te vullen maar tijdelijk in te huren.

Beleidsvoornemens 2020

Concern brede bedrijfsvoeringsopgaven

In 2020 gaan we onder andere met de volgende opgaven aan de slag:

- Zaakgerichtwerken
- Voorbereiding Omgevingswet
- Inkoop: bijdrage aan lokale economie, duurzaamheid en social return
- ICT en technologische innovatie
- Informatie en automatisering
- Informatieveiligheid
- Huisversting gemeentelijke organisatie

Taakgericht werken

De afgelopen jaren hebben we met zaakgericht werken het fundament gelegd voor een gedigitaliseerde dienstverlening voor nu en van de toekomst. Zaakgericht werken is eveneens een randvoorwaarde om te kunnen blijven innoveren.

De digitaliseringsopgave is ver gevorderd, we hebben ongeveer 75% van de benodigde processen digitaal gemaakt. Enkele voorbeelden zijn: de volledige aanvraag van een uitkering (levensonderhoud), bijzondere bijstand, meldingen in de openbare ruimte en producten van burgerzaken. We hebben het programma zaakgericht werken per 1 juli 2019 afgerond. Het verder zaakgericht digitaliseren zal nu vanuit de lijnorganisaties worden opgepakt. Bij directies die de eerste stappen hebben gezet, sturen we op optimalisering van hun processen.

Vorbereiding Omgevingswet

Van tientallen wetten en honderden regels naar een nieuwe wet voor de fysieke leefomgeving: de komst van de Omgevingswet is een majeure veranderopgave. De voorbereidingen zijn in gang en hebben een grote impact op onze organisatie, processen, rollen, gedrag en ICT.

Vanaf 1 januari 2021, de beoogde invoeringsdatum van de Omgevingswet, moeten we een aantal zaken gerealiseerd hebben om een vergunning te kunnen verlenen die aan de eisen van de Omgevingswet voldoet: de omgevingsvisie, het omgevingsplan en het vergunningverleningsproces.

De eerste omgevingsvisie is vastgesteld, en in 2020 wordt samen met belanghebbenden gewerkt aan de uitbreiding van de visie naar de gehele nieuwe gemeente.

In 2020 worden de voorbereidingen afgerond zodat we eind 2020 een omgevingsplan kunnen maken, , welke de bestemmingsplannen en diverse verordeningen gaat vervangen. . Ook moeten we in deze periode gereed zijn om ook van rechtswege met het omgevingsplan te kunnen werken.

In het werkproces van vergunningverlening worden ook eerste veranderingen geïmplementeerd. Daarbij worden rollen, gedrag en ICT in één beweging aangepakt. Dit alles om onze dienstverlening richting onze burgers en ondernemers te verbeteren en om aan de kortere doorlooptermijnen die de Omgevingswet straks gaat opleggen te kunnen voldoen.

In 2020 wordt de werkwijze met een omgevingstafel, waar adviezen integraal worden afgestemd, uitgebreid van informele aanvragen naar de aanvragen omgevingsvergunning, worden ketenpartners betrokken en participatie in het werkproces ingepast.

Ook zullen we aangesloten moeten zijn op het landelijke omgevingsloket (het zg. Digitaal Stelsel Omgevingswet), vergunningverleningsprocessen en het milieu- en bouwarchief wat in 2020 digitaal wordt gemaakt.

Inkoop: bijdrage aan lokale economie, duurzaamheid en social return

Met onze inkoopfunctie streven we naar realisatie van onze maatschappelijke doelstellingen op het gebied van: social return, lokale economie, duurzaamheid en innovatie. In 2020 geven we uitvoering aan het herziene Inkoopbeleid met handhaving van bovengenoemde doelstellingen.

We houden rekening met de veranderende omgeving en streven naar flexibiliteit in de uitvoering om zo invulling te geven aan het coalitieakkoord. Tevens zetten we in op verdere optimalisatie van de inkoopprocessen zodat we zoveel mogelijk kunnen voorzien in de toenemende vraag aan inkoopondersteuning.

ICT en technologische innovatie

In de aanpak van onze opgaven stellen we steeds meer het perspectief van de burger voorop. Dat vraagt een ingrijpende verandering van onze informatiehuishouding die tot nu toe veelal vanuit een bedrijfs perspectief is ontwikkeld. We willen data slim inzetten in onze dienstverlening, nieuwe technologieën toepassen als: Artificial Intelligence, Blockchain, datavirtualisatie en robotisering en we willen een ICT-landschap dat wendbaar en flexibel is zodat we eenvoudig en snel kunnen inspelen op toekomstige veranderingen. Daarbij volgen en participeren we landelijke ontwikkelingen en hebben privacy hoog in het vaandel.

Informatie en automatisering

In 2020 geven we verdere invulling aan de afronding van het transformatieproces welke we ingang hebben gezet in het kader van de outsourcing. Hiermee bewerkstelligen we een moderne flexibele innovatie ICT infrastructuur welke snel aangepast kan worden aan onze wensen. Daarnaast zetten we in op het verder terugbrengen van het aantal applicaties (rationalisatie en standaardisatie) en blijven we inzetten op het

toepassen en inbedden van nieuwe innovatieve ontwikkelingen. Dit met inachtneming van de continue veranderende eisen en regelgeving op het gebied van privacy en informatieveiligheid.

Informatieveiligheid

We blijven onze energie richten op het gaan voldoen aan wet- en regelgeving (zoals de BIG; Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten en de AVG; Algemene Verordening Gegevensbescherming). Jaarlijks verantwoorden we ons aan de gemeenteraad en de ministeries over de mate van beheersing van informatiebeveiliging binnen de gemeente Groningen. Dit gebeurt door middel van het ENSIA-proces (Eenduidige Normatiek Single Information Audit), waarbij een groot deel van de verplichte BIG-normen worden getoetst. De verbeterpunten uit ENSIA en de aandachtspunten vanuit de accountantscontrole op de jaarrekening worden meegenomen in de jaarlijkse verbeterplannen. De Functionaris Gegevensbescherming rapporteert daarnaast jaarlijks over privacy.

De speerpunten in 2020 zijn:

1. De uitvoering van de risicoanalyses en geveenseffectbeoordelingen door proceseigenaren op alle processen/applicaties binnen de gemeente Groningen;
2. De introductie van een verplichte e-learning voor informatiebeveiliging en privacy voor alle medewerkers ter vergroting van de bewustwording en het kennisniveau;
3. De aanscherping van fysieke en logische toegangsbeveiliging door de invoering van onder andere periodieke controles door proceseigenaren op medewerkers en hun toegangsrechten tot systemen;
4. Het formaliseren van afspraken over informatiebeveiligingsmaatregelen met derden (zowel partijen waar we dienstverlening aan leveren als partijen die ons dienstverlening leveren);
5. De publicatie van het register van verwerkingen en verhoging van de kwaliteit ervan.

Huisvesting gemeentelijke organisatie

Omdat de organisatie zich dynamisch beweegt, moet ook onze huisvesting zich blijven doorontwikkelen, passend bij de aanpak van multidimensionale problematiek uit de samenleving.

In 2019 stellen we een Strategisch huisvestingsplan op. Een plan dat financieel passend is bij de huisvestingvraag van de organisatie en waarin verschillende scenario's zijn uitgewerkt, waaronder activiteitgericht werken. In 2020 zal een start gemaakt worden met de implementatie en de bijbehorende projecten. Daarbij zullen we per directie bekijken welke organisatie ontwikkelingen zich voor doen en welke projecten noodzakelijk uitgevoerd dienen te worden (conform wet- en regelgeving).

Ook zullen we in 2020 een start maken met de verbouwing van het Stadhuis.

(Wettelijke) indicatoren en landelijke vergelijking

We verantwoorden in dit onderdeel de (wettelijke) indicatoren. We willen onze indicatoren vergelijken met het landelijk gemiddelde van andere gemeenten. Hiervoor gebruiken we de resultaten van de benchmark Vensters voor Bedrijfsvoering. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	Behaald 2018	Beoogd 2019	Beoogd 2020	Landelijk gemiddelde 2018 VVB
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	€ 987	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	€ 789
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	11,3 FTE	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	8,4 FTE
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	10,9 FTE	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	8,0 FTE
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	15,40%	14,90%	14,90%	17,40%

Overhead (% van de totale lasten)	11,30%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	12,10%
-----------------------------------	--------	---------------------	---------------------	--------

Prestatie indicator(en)	Behaald 2018	Beoogd 2019	Beoogd 2020	Landelijk gemiddeld 2018
% betalingen binnen wettelijke termijn	95%	90%	90%	90,60%
% bezwaarprocedures afgehandeld binnen de wettelijke termijn	75%	85%	85%	-
% bezwaarschriften via informele weg	38%	40%	40%	-
% oninbare facturen sociale zekerheid (ten opzichte van totale vorderingen)	28%	20%	20%	-
% oninbare facturen belastingen	0,40%	1,10%	1,10%	-
% oninbare facturen overig privaatrechtelijk	0,18%	0,10%	0,10%	-
% duurzame inkoop (aanbestedingen >50.000 euro)	100%		100%	55%
% lokale inkoop (binnen gemeente Groningen) - inkoopwaarde besteed bij leveranciers binnen de gemeente ten opzichte van de totale inkoopwaarde	39%	35%	35,00%	39%
% regionale inkoop	53%	60%	60%	46,80%
% aanbestedingen waarin afspraken worden gemaakt over de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.	35%	35%	35%	43%
Aantal jaarlijks geregistreerde meldingen over (mogelijke) datalekken	40	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-

Prestatie indicator(en)	Behaal 2018	Beoogd 2019	Beoogd 2020	Landelijk gemiddeld 2018
Percentage melden (mogelijke) datalekken binnen 72 uur	100%	100%	100%	-
Instroom – aantal medewerkers in dienst	272	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitstroom – aantal medewerkers uit dienst	260	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitgaven persoonlijke ontwikkeling per medewerker x 1 euro	€ 1.040	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Medewerkerstevredenheidscijfer gemeentebreed (MTO)	-	7	7	-
Ziekteverzuim	5,90%	5,40%	?	5,60%
Meldingsfrequentie	1	1	1	1
Aantal stagiairs en trainees	269	250	250	-

Interne mobiliteit - % medewerkers dat veranderd is van functie of afdeling ten opzichte van het totaal aantal medewerkers aan het begin van het jaar	3%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst in een afspraakbaan	11	10	10	5,60%
% vrouwen in leidinggevende posities	33%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	40%
% medewerkers onder 35 jaar	11%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	13%

Paragraaf 10 Herindeling

Op 1 januari 2019 was de fusie Haren, Ten Boer en Groningen een feit en vormen wij samen een nieuwe gemeente. Daarmee is de 1^e fase van de herindeling afgerond. In de volgende fase harmoniseren we beleid en werkwijzen. De drie voormalige gemeenten hebben in fase 1 een bestuursakkoord met elkaar gesloten met hierin een aantal afspraken voor Haren en Ten Boer, voor een goed verloop van de herindeling. Daarbij is het integreren van inhoud, innovatie en gebiedsgerichte kwaliteiten van groot belang voor de voortgang. De afspraken gemaakt in het Bestuursakkoord zijn overgenomen door het nieuwe college. De huidige beleidsharmonisatie fase 2 is nodig voor het goed vormgeven van de nieuwe gemeente met toevoeging van benodigde kennis en behoud van effectieve werkwijzen en structuren uit voorheen Haren en Ten Boer. De gemeente gebruikt hierbij de doelstellingen uit het coalitieakkoord als leidraad voor het te harmoniseren beleid van de drie voormalige gemeenten.

De wet Arhi (Algemene Regels Herindeling) schrijft voor dat de gemeente Groningen 2 jaar de tijd heeft om de wet- en regelgeving te harmoniseren. De drie gemeenten hebben per onderwerp beoordeeld welk beleid voorafgaand aan de herindelingsdatum moest worden geharmoniseerd en voor welk beleid dit in fase 2 kan plaatsvinden. In deze paragraaf Herindeling is een overzicht op hoofdlijnen opgenomen met onderwerpen die in 2019 of 2020 worden geharmoniseerd. In het eerste kwartaal van 2020 geven wij een uitgebreide update met hierin de voortgang van de beleidsharmonisatie en de implementatie van het bestuursakkoord. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het te harmoniseren beleid per programma, uitgezet in de tijd (globale planning).

Programma/ Onderwerp:	1e kwartaal 2019	2e kwartaal 2019	3e kwartaal 2019	4e kwartaal 2019	2020
Algemene Subsidie Verordening Nadere regels (eenvoudig)					
Regionale trainingscentra voor individuele talenten		X			
Incidentele activiteiten cultuur		X			
Co- investeringsfonds sportaccommodaties		X			
Subsidieregeling kinderopvang		X			
Culturele raad Haren		X			
Culturele commissie basisonderwijs Haren		X			
Algemene Subsidie Verordening Nadere regels (complex)					
Sociaal-culturele accommodaties	*				
Verordening betreffende het toekennen van erepenningen in Haren en Ten Boer			X		

Programma 1 Werk en inkomen:					
Re-integratie- verordening		X			
Loonkostensubsidie		X			
Voucherregeling Arbeidsmarktregio Groningen/ESF: Vouchers 'jongeren en andere groepen'		X			
Armoede- en minimabeleid				X	
Minimaregelingen				X	
Verhaal		X			
Terug- en invordering		X			
Programma 2 Economie en werkgelegenheid:					
Beleid Ruimtelijke economie				X	
Energiebesparing bij Bedrijven		X			
Marktverordening					X
Programma 3 Onderwijs:					
Onderwijshuisvesting IHP			X		
Verordening Leerlingenvervoer			X		
Ambtsinstructie leerplichtambtenaar		X			
Verordening materiële gelijkstelling		X			
Volwassenenonderwijs Taalhuys				X	
Programma 4 Welzijn, gezondheid en zorg:					
Subsidieregeling kinderopvang *					**
Verordening WMO; waaronder bijv. Maatwerk en Algemene voorziening Verordening					***
Collectief Vervoer					***
Maatschappelijke ondersteuning PGB					***
WMO					***
Collectieve zorgverzekering				X	
Meerkostenregeling				X	
Sociaal medische indicatie				X	
Stadadviseert/ adviesraden Sociaal domein/ Cliëntenraad					X
Beschermingsbewind en bijzondere bijstand					X
Jongerenparticipatie				X	
Gezondheidsbeleid				X	

DVO GGD				X	
Verordening Wet inburgering				X	
Medische advisering				X	
Centrum regeling Beschermd wonen en opvang, inloopvoorziening ggz				X	
Programma 5 Sport en bewegen					
Inrichten gelijk speelveld	Doorlopend				
Tarieven en voorrangsbeleid inroostering sportclubs					X
Programma 6 Cultuur					
CKC (Centrum Kunst en Cultuur)				X	
Programma 7 Verkeer					
Parkeren				X	
Duurzame mobiliteit				X	
Fietsstrategie				X	
HOV				X	
Wegslepregeling			X		
Programma 8 Wonen					
Erfgoedverordening, Nota archeologie, Monumentenbeleid				X	
Ruimtelijk algemeen (Next City, Energiebeleid en Groenvisie)					X
Wonen huisvestingsverordening					X
Ligplaatsenverordening openbaar vaarwater		X			
Projectenlijst Verklaring van geen bedenkingen/ Lijst verklaring van geen bezwaar	X	X			
Welstandsnota/Reclamebeleid/nad ere regels reclame				X	
Beleidsregels Wet Bodembescherming		X			
Blijverslening				X	
Bouwverordening				X	
Duurzaamheidslening			X		
Programma 9 Kwaliteit van de leefomgeving					
BORG				X	X
Afvalstoffenverordening					X
Kapvergunningenbeleid (inclusief kappen monumentale bomen snippergroen)				X	
Ruimtelijk algemeen (Groenvisie)					X

Groenbeleid		X			
Wegverkeerslawaaï	X				
Verordening Regen en Grondwater					X
Destructieverordening			X		
Harmonisatie APV****					X
Klimaatadaptatie		X			
Programma 10 Veiligheid					
Drugsbeleid/Damoclesbeleid		X			
Cameratoezicht (twee verordeningen)		X			
Programma 11 Dienstverlening					
Geen te harmoniseren beleid/regelgeving					
Programma 12 College, raad en gebiedsgericht werken					
Geen te harmoniseren beleid/regelgeving					

Disclaimer:

* Aparte planning volgt in 2019.

** Planning is om nieuwe regelgeving voor 2020 algemeen geldend te verklaren voor de hele nieuwe gemeente.

*** Planning is om alle geharmoniseerde wet- en regelgeving per 1 januari 2020 in te laten gaan.

**** Harmonisatie APV inclusief aanverwante regelgeving en beleid, waaronder (onder andere):

- Collecteren
- Bepaling collectieve en incidentele festiviteiten
- Evenementen regelgeving en beleid
- Bepaling Flyeren en samplen
- Kermis regelgeving en beleid
- Bepaling Plaatsen voorwerpen op, aan, boven de weg
- Standplaatsen regelgeving en beleid
- Bepaling Straatartiesten en straatmuzikanten
- Venten
- Begraven
- Hondenbeleid
- Riolering
- Telecom, Netwerkbedrijven, Kabels en Leidingen
- Diverse besluiten OOV, gericht op specifiek gebied of probleem
- Bepalingen veiligheid op de weg
- Bepalingen horeca en achterliggende besluiten m.b.t. horeca incl. handhaving
- Overlastbepalingen en bepalingen over heling
- Vuurwerk
- Bepalingen over prostitutie, seksbranche
- Kansspelverordening
- Aanwijzbesluiten

Financiële positie

- 1. Samenvatting financieel beeld 2020-2023**
- 2. Financieel meerjarenbeeld**
- 3. Financiële knelpunten en ambities 2020**
- 4. Hervormingen 2020-2023**
- 5. Investerings- en financieringsstaat**
- 6. Reserves**
- 7. Voorzieningen**
- 8. Balans**
- 9. EMU-saldo**
- 10. Incidentele baten en lasten**
- 11. Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen**

Samenvatting financieel beeld 2020-2023

In onderstaand overzicht staan de financiële consequenties samengevat van het financieel meerjarenbeeld, de financiële knelpunten en ambities en de dekkingsbronnen.

Financieel perspectief	2020	2021	2022	2023
Financieel meerjarenbeeld	-5.334	-15.010	-16.606	-2.099
Financiële knelpunten en ambities	-19.585	-18.851	-16.000	-17.467
Taakstelling taken coalitieakkoord 2019-2022	-3.000	-4.500	-6.000	-6.000
Taakstelling minder subsidies instellingen	-1.370	-1.870	-1.870	-1.870
Saldo	-29.289	-40.231	-40.476	-27.436
Dekkingsbronnen	36.878	30.664	33.779	34.512
Saldo MJB te verrekenen met AER	7.589	-9.567	-6.698	7.075

In hoofdstuk 4.2 wordt ingegaan op de ontwikkeling van het meerjarenbeeld. Het startpunt is de meerjarenraming zoals opgenomen in het meerjarenbeeld zoals dat door uw raad is vastgesteld voor de zomervakantie. Vervolgens zijn de ontwikkelingen op dit saldo toegelicht.

De opgaven en hervormingen zoals die in eerdere begrotingen zijn opgenomen voor de jaarschijven 2020-2023 maken onderdeel uit van het saldo van het meerjarenbeeld. De opgaven en hervormingen zoals opgenomen in de voorgaande begrotingen lichten we toe in de hoofdstuk 4.2.1. en 4.2.2.

Eerdere taakstellingen, waaronder uit het coalitieakkoord 2019-2022, zijn betrokken in de financiële opgave van deze begroting. Dit betekent een financiële opgave van 29,3 miljoen euro in 2019, 40,2 miljoen euro in 2021, 40,5 miljoen euro in 2022 en 27,4 miljoen euro in 2023. De verschillende opgaven en ambities zijn toegelicht in hoofdstuk 4.3.

Hoofdstuk 4.4 gaat in op de diverse maatregelen die genomen worden in deze begroting. In het begrotingsjaar 2020 en 2023 verwachten we een overschot op de begroting en dit verrekenen we met de algemene reserve. In de begrotingsjaren 2021 en 2022 onttrekken we aan de algemene reserve omdat we in deze jaren een tekort verwachten. Per saldo wordt in 2020-2023 een bedrag van 1,6 miljoen euro onttrokken aan de algemene reserve.

Financieel meerjarenbeeld

Voor de zomer hebben we het meerjarenbeeld voor de jaren 2020-2023 gepresenteerd. Het meerjarenbeeld is geactualiseerd in deze begroting. De ontwikkeling van het meerjarenbeeld is als volgt:

	2020	2021	2022	2023
Meerjarenbeeld (raad juli 2019)	-6.568	-11.729	-12.916	1.932
Ontwikkelingen:				
1. CAO gemeenten	0	-4.400	-4.500	-4.600
2. Voorziening afkoopsom graven	-331	0	0	0
3. IU Participatie - vrijval meicirculaire 2019	675	392	62	
4. Suppletie IUSD	-251	-251	-251	-251
5. Ontwikkeling gemeentelijke belastingen	0	818	836	657
6. Essentaksterfte	167	160	163	163
7. Leges - niet harmoniseren verordening	949	0	0	0
8. Groninger archieven	25	0	0	0
Saldo meerjarenbeeld begroting 2020	-5.334	-15.010	-16.606	-2.099

1. CAO gemeenten

Voor 2019 en 2020 is rekening gehouden met een loonontwikkeling van respectievelijk 2,0% en 3,0%. Het principeakkoord van eind juni gaat uit van een gefaseerde loonontwikkeling van 6,25% voor 2019 en 2020. Voor 2020 komt de loonontwikkeling door de fasering overeen met onze raming. In 2021 drukt de gefaseerde loonontwikkeling echter volledig op de begroting. De loonstijging bedraagt dan 6,25% loonstijging en we hadden met 5% (2%+3%) rekening gehouden. De extra CAO-stijging van 1,25% betekent een nadeel van 4,4 miljoen euro in 2021 en dit nadeel loopt op tot 4,6 miljoen euro in 2023.

2. Voorziening afkoopsom graven

Het afgekochte grafonderhoud loopt via een voorziening, conform voorschriften van het BBV. Jaarlijks vindt er een onttrekking aan de voorziening plaats ter hoogte van het in dat jaar benodigde onderhoudsbedrag. Daarnaast storten we jaarlijks een bedrag bij voor een (nieuw tiende) jaar. De hoogte van deze jaarlijkse bijstorting wordt elk jaar, bij het opstellen van de begroting, geactualiseerd op basis van gedetailleerde overzichten van al het afgekochte onderhoud. De voorziening moet van voldoende omvang zijn om de kosten voor de komende tien jaren (2021 t/m 2030) te kunnen dekken. Dit betekent een verwachte dotatie van 331 duizend euro in 2020.

3. IU Participatie – vrijval meicirculaire 2019

Bij de meicirculaire zijn middelen ontvangen via de integratie uitkering Participatie. Taakmutaties en mutaties in decentralisatie- en integratie uitkeringen geven we in principe één op één door naar de betreffende directies. Uit analyse blijkt dat er incidenteel middelen kunnen vrijvallen. Voor 2020, 2021 en 2022 bedraagt de verwachte vrijval respectievelijk 675 duizend euro, 392 duizend euro en 62 duizend euro.

4. Suppletie-uitkering IUSD

Het ministerie raamt de suppletie-uitkering één jaar vooruit. Door (oud) Groningen en Ten Boer werd deze suppletie-uitkering meerjarig doorgetrokken. Door Haren werden toekomstige jaren p.m. opgenomen. Harmonisatie van de uitgangspunten betekent vanaf 2020 een nadeel van 251 duizend euro (verrekening zoals voorgesteld in het voorstel meicirculaire 2019 is niet mogelijk).

5. Ontwikkeling gemeentelijke belastingen

Het principeakkoord voor de CAO gemeentambtenaren (zie 5) betekent vanaf 2021 een hogere loonstijging. De stijging van de OZB-opbrengst is gekoppeld aan de loon- en prijsontwikkeling en leidt daarom vanaf 2021 tot een meeropbrengst. Het voordeel bedraagt in 2021 809 duizend euro, in 2022 826 duizend euro en in 2023 842 duizend euro.

Voor de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer was in 2023 de stijging van de opbrengst OZB dubbel geraamd. De correctie betekent een structureel nadeel van 495 duizend euro vanaf 2020. Door de groei van de stad neemt het areaal OZB toe. De extra opbrengst van 300 duizend euro (zie hervorming 16, begroting 2019-2022) wordt ook vanaf 2023 geraamd. De opbrengst hondenbelasting neemt vanaf 2021 toe met $\pm$ 10 duizend euro vanwege de hogere indexatie.

6. Essentaksterfte

Het aantal bomen wat aangetast is door essentak-sterfte lijkt mee te vallen. Dat baseren we op een herinspectie van de zieke bomen in de jaarschijf 2019. We verwachten dat ook voor de komende jaren er minder nodig is voor kappen en extra snoei om het veilig te houden voor burgers. Een verlaging met 40% lijkt ons met de huidige kennis reëel. We gaan jaarlijks inspecteren en dat kan voor andere inzichten zorgen. Het voordeel bedraagt ruim 160 duizend euro vanaf 2020.

7. Leges - niet harmoniseren verordening

De gemeente is volgens de Wet Arhi verplicht om binnen twee jaar na de herindelingsdatum de belastingen te harmoniseren. Wij zullen in 2021 onze legesverordening hebben geharmoniseerd. Voor 2020 betekent dit dat we de tarieven uit de verordening niet kunnen aanpassen. Het niet kunnen doorgeven van de loon- en prijsontwikkeling betekent een nadeel. Daarentegen is er een voordelig resultaat doordat we een hoger volume aan bouwleges in 2020 niet kunnen verwerken in de tarieven. Beide effecten betekenen per saldo een voordeel van 949 duizend euro in 2020.

8. Groninger Archieven

De nieuwe huurprijs voor het pand aan het Cascadeplein is aanzienlijk lager vanaf 01-10-2020. Dit betekent dat van de voorgenomen bezuiniging op de huisvestingskosten 25 duizend euro in 2020 kan worden gerealiseerd.

Financiële knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in) voorgaande jaren

In onderstaand overzicht staan de opgaven waarvoor in voorgaande begrotingen is voorgesteld om aanvullende middelen beschikbaar te stellen. Het betreffen opgaven die niet binnen bestaande budgetten opgelost kunnen worden of waar dit onwenselijke consequenties heeft. In het overzicht zijn alle opgaven uit voorgaande jaren opgenomen waarvan het bedrag in de jaarschijf 2020 afwijkt ten opzichte van de vorige jaarschijf 2019. We lichten onder het overzicht alle punten afzonderlijk toe.

Nr.	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	Deel-programma	I/S	2020	2021	2022	2023
1	Groot onderhoud en vervangingen	9.1	I	-418	-137		
	Groot onderhoud en vervangingen	9.1	S	-269	-573	-573	-573
2	Vervanging gele stenen binnenstad	9.1	S	-66	-104	-104	-104
3	Subsidie- en uitvoeringskosten SW	1.1	I	-250			
4	Veiligheidsregio	10.4	S	-66	167	167	167
5	Wmo/BW/Jeugd	4.2	I	-5.300	-4.300		
6	Tekort Sociaal domein (begroting 2017)	4.2	I	-1.082			
7	Aanvullen egaliseriereserve VSD	4.2	I	-2.000			
8	Revitalisering Stadhuis	14.1	I	-379			
	Revitalisering Stadhuis	14.1	S		-589	-589	-589
9	Verzelfstandiging CBK	6.1	I	-54	-22		
10	Effecten knelpunten op SSC	14.1	S	50	50	50	50
11	Terugloop omzet detachering SW	1.1	S	-100	-100	-100	-100
12	Onderhoud Martiniplaza	6.1	I	-1.495			
13	Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven	12.1	S	-385	-385	-385	-385
14	Aanvulling weerstandsvermogen	12.1	I	-311			
15	Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	4.2	S	-515	2.755	2.755	2.755
16	Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	4.2	S	-650	-875	-800	-800
17	Aanpak multiproblematiek	4.2	I	-250			
18	Bijzondere bijstand/Bewindvoering	1.2	I	-650			
19	Individuele inkomenstoeslag	1.2	S	40	80	80	80
20	Aanpak problematische groepen	4.2	I	-98	-98	-98	
21	Fietsenstalling V&D	7.1	S	-300	-300	-300	-300
22	Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	7.1	I	-300	-300	-250	
23	Erfgoed	8.6	I	-100	-100	-100	
24	Beheer en onderhoud groen	9.1	S	-200	-200	-200	-200
	Leefkwaliteit (SIF voor groen)	9.1	S	-500	-500	-500	-500
25	Plankosten	9.1	I	-50	-50	-50	

26	Motie parkeren diepenring	7.4	S	-40	-40	-40	-40
27	Kapitaallasten binnenstad	7.4	S	-180	-360	-540	-540
28	Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG	1.2	S	-9.800	-9.500	-9.500	-9.500
29	Basisbaan	1.1	I	-700	-700	-700	
30	Stadsbeheer proef	9.1	I	-125	-125	-125	
31	Sociaal ondernemen	1.1	S	-50	-50	-50	-50
32	Intensivering begeleiding en participatie	1.1	S	-2.000	-1.500	-1.000	-1.000
33	Energie	8.4	I	-1.110	-1.110	-1.150	
34	Emissievrij wagenpark	9.1	S	-300	-300	-300	-300
35	Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	8.4	I	-4.000	-4.000	-4.000	
	Wijkvernieuwing (fysiek)	8.4	S	-350	-700	-700	-700
36	Werklocaties	2.3	I	-300	-350	-200	
	Werklocaties	2.3	S	-125	-265	-380	-495
37	Stationsgebied	7.2	S		-400	-1.822	-1.956
38	Terugdringen autoverkeer: fiets & OV	7.6	S	-235	-253	-253	-253
39	Oosterhamrikzone	7.6	S		-250	-250	-250
40	Uitvoeren woonvisie SIF	8.2	S	-175	-175	-175	-175
41	Stadshavens	8.1	S	-200	-400	-600	-800
42	Onderwijshuisvesting	3.1	S	-1.500	-2.500	-2.500	-2.500
43	Centrale huisvesting kunstencentrum VRIJDAG	6.1	S	-250	-250	-250	-250
44	Beheer en onderhoud Synagoge	6.1	I	-33			
45	Cultuurpas en marketing	6.1	I	-25			
46	Broedplaatsen en ateliers	6.1	I	-132			
47	Subsidies en bijdragen instellingen	6.1	I	-94			
48	Cultuurnota	6.1	S		-300	-300	-300
49	Co-investeringsfonds Sport	5.1	I	-67			
50	Vervangen kunstgrasvelden	5.1	S	-8	-92	-95	-95
51	Capaciteit Toezicht & handhaving openbare ruimte	10.1	S	-50	-50	-50	-50
52	Capaciteit Toezicht & handhaving overig	10.3	S	-150	-150	-150	-150
53	Gebiedsgericht werken	12.2	I	-2.150	-2.150	-2.150	
	Gebiedsgericht werken Haren en ten Boer	12.2	I	-1.075	-1.075	-1.075	
54	Digitale dienstverlening	11.1	I	-440	-330	-220	
55	Compensatie OZB niet woningen Haren & ten Boer	13.1	I	-1.080	-810	-540	
56	Digitale archiefbestanden	14.1	I	-140	-140	-140	
	Transitie DIV	14.1	I	-561	-298		
57	Huur Oosterboog	14.1	I	-125	-125		
58	Huur I&A	14.1	I	-196	-141		
59	Vorming GBI	1.2	I	-250			
60	Subsidies beheer & accommodaties	4.1	I	-35	-25	-25	
	Subsidies beheer & accommodaties	4.1	S	-30	-30	-30	-30

	Opgaven (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)			-43.779	-33.936	-30.307	-19.933
--	--	--	--	---------	---------	---------	---------

Knelpunten tlv weerstandsvermogen			I/S	2020	2021	2022	2023
61	Outsourcing ICT	14.1	S	-1.348	Pm		
	Knelpunten ten laste van weerstandsvermogen			-1.348	Pm		

1. Groot onderhoud en vervangingen

De komende jaren zijn diverse voorzieningen in de openbare ruimte aan vervanging toe. Of omdat de kosten voor onderhoud in de eindfase te hoog worden of omdat de voorziening echt 'op' is. Via voorgaande begrotingen zijn meerjarig budgetten gereserveerd voor aanvullend groot onderhoud en vervangingen. Het betreft een structurele component voor vervangingsinvesteringen en een incidentele component voor groot onderhoud. Het gaat om vervanging en groot onderhoud van het openbaar lichtnet, beweegbare bruggen en viaducten, verharding, speeltoestellen en openbare recreatievoorzieningen.

2. Vervanging gele stenen binnenstad

De gele stenen in de binnenstad worden steeds gladder, waardoor het risico op valpartijen toeneemt, vooral wanneer de stenen nat zijn. Uit een meting in het najaar van 2016 blijkt dat bij een aantal straten de stroefheid inmiddels op of onder de minimale verzekeringsgrens ligt. In de andere straten ligt de stroefheid nog boven de grens, maar is het een kwestie van tijd dat ook deze straten onder de minimum grens komen. We willen de komende jaren alle stenen in de binnenstad vervangen door een nieuwe steen die voldoende stroef blijft. Om de grootse risico 's te beperken, ruwen we de gladste straten in de tussentijd op. De kosten van de gehele operatie bedragen 8,6 miljoen euro. Dekking kan voor een deel worden gevonden in de hiervoor nog beschikbare incidentele middelen. De overige investeringskosten (ruim 8,1 miljoen euro) bouwt in de komende jaren op tot een structurele kapitaallast van 332 duizend euro. Deze kan in de komende jaren voor 80 duizend euro worden gedekt uit (het voorkomen van) onderhoud. De opgave in 2020 bedraagt 214 duizend euro (+ 66 duizend euro ten opzichte van 2019) en loopt op tot 252 duizend euro vanaf 2021 (+104 duizend euro ten opzichte van 2019).

3. Subsidie- en uitvoeringskosten SW

Het subsidie- en uitvoeringstekort bij de sociale werkvoorziening zijn geactualiseerd. Het uitvoeringstekort ontwikkelt zich gunstiger dan verwacht. Het subsidietekort neemt de komende jaren verder toe. De belangrijkste verklaring hiervoor is een lager effect van het lage inkomensvoordeel (LIV) dan eerder in de begroting was opgenomen. Daarnaast zien we dat het aantal SW-ers minder snel afneemt dan verwacht en dat er meer mensen vanuit begeleid werken instromen in het beschutte bedrijf. Ook landelijk zien we dat de uitstroom achterblijft bij de aannames van het Rijk. Gemeenten ontvangen daardoor een lager subsidiebedrag per SW-er. De loonkosten nemen minder snel af.

Aan de andere kant ontvangen we een groter budget voor de uitvoering van de Wsw (wet sociale werkvoorziening) via de integratie uitkering sociaal domein. De toename ontstaat doordat het budget is geïndexeerd en er rekening is gehouden met een groter aantal SW-ers. Daarnaast wordt bij de verdeling van de landelijke middelen voortaan gekeken naar de gemeente die de uitkering betaalt en niet meer de gemeente waar de SW-er woont. Voorheen verrekenen gemeenten en SW bedrijven deze kosten met elkaar. Deze wijzigingen leiden tot een voordeel van 300 duizend in 2020 en 250 duizend in 2021. Per saldo verslechtert het resultaat in 2020 op de SW met 250 duizend euro.

4. Veiligheidsregio

De afgelopen jaren heeft de Veiligheidsregio een aantal autonome ontwikkelingen incidenteel (binnen de eigen begroting) kunnen opvangen. Vanaf 2018 is dit niet langer mogelijk omdat de incidentele ruimte niet meer beschikbaar is. In 2016 is een door een extern bureau een takenevaluatie gestart met als doel inzichtelijk te maken op welke wijze het takenpakket van de Veiligheidsregio duurzaam in evenwicht kan worden gebracht met de beschikbare middelen. Uit de takenevaluatie blijkt dat de Veiligheidsregio beleidsarm is ingericht en de focus ligt op de uitvoering. Dit uit zich in een relatief lage overhead en in een smalle top. De verwachting is dan ook niet dat er door het voeren van een takendiscussie een significante besparing te behalen valt. Het rapport geeft een richting voor de takendiscussie. Dit betekent dat de bijdrage van de deelnemers aan de Veiligheidsregio omhoog moet.

Bij de vorming van de veiligheidsregio op 1 januari 2014 zijn de huisvestingskosten buiten de begroting van de veiligheidsregio gehouden omdat veel onduidelijkheid was over de kosten, onderhoudstoestand en de gewenste situatie. Per 1 januari 2016 maken de huisvestingskosten deel uit van de begroting van de veiligheidsregio. De bijdrage van de gemeente Groningen stijgt hierdoor vanaf 2020 met 642 duizend euro. Daarnaast is (onder andere) sprake van hogere kosten als gevolg van hogere pensioenlasten, hogere lasten functioneel leeftijdsontslag (FLO) door het verhogen van de AOW leeftijd en hogere opleidingskosten. Voor de gemeente Groningen leidt dit tot een aanvullende bijdrage ten opzichte van 2019 van 66 duizend euro in 2020 en 104 duizend euro vanaf 2021.

5. Wmo/BW/Jeugd

Op basis van de resultaten over 2016, het geactualiseerde beeld over 2017 en informatie uit de mei- en septembercirculaire over de beschikbare budgetten is het financieel beeld voor het sociaal domein geactualiseerd bij de begroting 2018. We stellen de komende jaren extra beleidsmiddelen beschikbaar voor de uitvoering van de taken op het gebied van WMO, beschermd wonen en jeugd. Voor 2020 is dit 5,3 miljoen euro aflopend en voor 2021 is dit 4,3 miljoen euro. Ook nemen we maatregelen om beter in control te komen op Wmo en Jeugdwet. Bijvoorbeeld door de ontwikkeling van het Gebiedsondersteunings netwerk (GON).

6. Tekort sociaal domein (begroting 2017)

Bij de begroting 2017 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor tekorten binnen het sociaal domein. Het knelpunt binnen het Sociaal domein wordt veroorzaakt door diverse voor- en nadelen. De decentralisaties gaan gepaard met een omvangrijke en fundamentele stelselwijziging binnen het sociaal domein. De transformatie, oftewel de kostenbesparing door de verschuiving van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen is een middellange termijn verhaal. Daarbij gaat de transformatie niet snel genoeg om de vermindering van beleidsmiddelen zoals opgenomen in de begroting 2016, op te kunnen vangen en heeft het Rijk een structurele korting op het Wmo-budget doorgevoerd van afgerond 2 miljoen euro. Binnen de WIJ-teams is extra capaciteit nodig in verband met casusregie jeugd en de verdere ontwikkeling van de WIJ-teams. Ook de transitie van de WIJ-teams per 1 januari 2018 en de voorbereidingen daarop, vergden extra middelen. Hier staat een structureel voordeel op beschermd wonen tegenover, dat deels ten goede komt aan de gemeente Groningen, en afname van de uitgaven voor PGB's.

Om het knelpunt structureel terug te brengen hebben we bij de begroting 2017 voorgesteld aanvullende maatregelen te nemen om de verzilvering te realiseren en de kosten van de WIJ-teams terug te brengen. Daarnaast zijn de innovatiemiddelen verlaagd en waren er besparingsmogelijkheden binnen de meerkostenregeling. Voor 2017 tot en met 2020 stellen we extra beleidsmiddelen beschikbaar om het teruglopende knelpunt binnen het sociaal domein op te lossen (2020: 1,082 miljoen euro).

7. Aanvullen egalisereserve VSD

Bij de begroting 2017 is voorgesteld om de egalisereserve VSD met in totaal 5 miljoen euro aan te vullen. In 2020 wordt hiervoor 2 miljoen euro gereserveerd.

8. Revitalisering Stadhuis

Bij het stadhuis moet een aantal noodzakelijke maatregelen worden getroffen. Het gaat bijvoorbeeld om uitbreiding in verband met de groei van het aantal raadsleden, noodzakelijke onderhouds- en versterkingsmaatregelen en maatregelen op het gebied van verduurzaming. Daarnaast biedt de aanpak van het stadhuis ook een mogelijkheid het monumentale karakter te verbeteren en voor een kwaliteitsslag waarmee we het functioneren van het gebouw optimaliseren en weer bij de tijd brengen. Eind september 2017 heeft uw raad ingestemd met de optie waarbij de raadszaal wordt verplaatst naar de derde verdieping. De eenmalige kosten bedragen per saldo 1,136 miljoen euro (379 duizend euro in de jaren 2018, 2019 en 2020). De structurele kosten bedragen jaarlijks 589 duizend euro vanaf 2021.

9. Verzelfstandiging CBK

In de cultuurnota 2017-2020 staat de opdracht de mogelijkheid voor verzelfstandiging van het CBK te onderzoeken. Inmiddels is het CBK verzelfstandigd. Met de verzelfstandiging zijn frictiekosten en transitiekosten gemoeid. We reserveren in 2020 54 duizend euro en in 2021 22 duizend euro.

10. Effecten knelpunten op SSC

Wanneer bij de knelpunten sprake is van formatie uitbreiding leidt dit, naast de directe kosten, ook tot een stijging van de indirecte kosten (overhead). Hierbij gaat het onder andere om kosten voor huisvesting, ICT en telefonie, administratie en adviseurs SSC. Uitbreiding van formatie doet zich voor bij informatieveiligheid, aanpak kindermishandeling, inzet praktijkbegeleiders WIJ, aanpak mensen met verward gedrag en ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders. In 2019 was hiervoor 301 duizend euro structureel geraamd. Dit loopt vanaf 2020 terug met 50 duizend euro tot 251 duizend euro.

11. Terugloop omzet detachering SW

In de begroting 2016 zijn structureel middelen beschikbaar gesteld voor een knelpunt als gevolg van een daling van de omzet uit detacheringen SW. Hierbij is rekening gehouden met daling van de bedrijfsvoeringskosten van 500 duizend euro waardoor het knelpunt enigszins werd gedempt. Bij de begroting 2017 is het knelpunt geactualiseerd en bleek dat het knelpunt beduidend kleiner is geworden. Tegelijkertijd is vastgesteld dat de bedrijfsvoeringskosten met slechts 100 duizend euro afnemen. Het resterende knelpunt bedraagt structureel 100 duizend euro vanaf 2020.

12. Onderhoud Martiniplaza

In de begroting 2017 is in totaal 5,4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de tweede fase van het meerjarig onderhoudsplan van Martiniplaza. Bij de begroting 2017 is 915 duizend euro beschikbaar gesteld voor 2017 en is in de jaren 2018, 2019 en 2020 jaarlijks een bedrag van 1,495 miljoen euro gereserveerd. In januari 2017 is besloten het beschikbare bedrag in 2017 te verhogen met 1,585 miljoen euro en dit te dekken uit de gereserveerde bijdragen voor de jaren 2018 (45 duizend euro), 2019 (45 duizend euro) en 2020 (1,495 miljoen euro). De extra bijdrage in 2017 van 1,585 miljoen euro is voorgefinancierd vanuit de AER. De AER wordt in de jaren 2018, 2019 en 2020 met hetzelfde bedrag weer aangevuld.

13. Doorwerking bezuinigingen Outsourcing ICT en op de organisatie naar tarieven

Outsourcing levert volgens de bij de begroting 2017 geactualiseerde businesscase van Quint uiteindelijk een netto besparing op van 4,5 miljoen euro structureel. De totale doorlooptijd van de businesscase is 7 jaar. Voor een deel leiden deze besparingen tot lagere tarieven. De besparingen die weglekken naar lagere tarieven kunnen niet worden ingezet voor de bezuinigingen. Het weglekpercentage van de betreffende directie bedraagt 30%. Bij de begroting 2017 hebben we het structurele weglekeffect tot en met 2020 opgenomen in de begroting. De omvang van het weglekeffect vanaf 2021 is afhankelijk van de uiteindelijke

structurele besparing die duidelijk wordt na de uitkomsten van de aanbesteding. Vooralsnog houden we de wegleffecten aan zoals opgenomen in de begroting 2017:

Jaar	weglek		
	Bedragen x 1.000 euro	Besparing	percentage
2018		316	30%
2019		2436	30%
2020		3721	30%
2021		PM	30%

14. Aanvulling weerstandsvermogen

Bij de begroting 2017 zijn daarnaast de beperkte saldi die zijn overgebleven in de meerjarenbegroting (2020: 311 duizend euro voordelig) verrekend met het weerstandsvermogen.

15. Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd

We worden geconfronteerd met forse tekorten binnen de WMO en Jeugdwet. De tekorten op jeugd en WMO kennen hun geschiedenis in de decentralisatie, waarbij het rijk naast het afstoten van taken, een forse korting heeft doorgevoerd. In hoofdlijnen komt het erop neer dat we meer met minder moeten doen. De middelen zijn afgenomen, terwijl de vraag naar ondersteuning in volume toeneemt, zowel bij Wmo als Jeugd. Ontwikkelingen zoals extramuralisering, de vergrijzing die gepaard gaat met grotere ondersteuningsbehoefte en de aanzuigende werking van WIJ, zorgen voor een toenemende vraag naar Wmo voorzieningen. Ook bij Jeugd zien we dat de vraag nog steeds onverminderd hoog is. Relatief veel kinderen groeien op in armoede, in gezinnen met meervoudige problematiek of hebben te maken met echtscheidingen en kindermishandeling. Ondertussen wordt er sinds 2015 fors bezuinigd op de Jeugdhulp. We stellen structureel extra middelen beschikbaar. In 2019 betreft het 12,6 miljoen euro. In 2020 betreft het 13,1 miljoen euro. Vanaf 2021 stellen 9,8 miljoen euro per jaar beschikbaar. We gaan ervan uit dat het Rijk haar verantwoordelijkheid neemt en de komende jaren aanvullende maatregelen beschikbaar stelt.

16. Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)

Om positieve lange termijn-effecten te kunnen realiseren hebben we meerdere maatregelen in beeld gebracht. Hierbij zetten we in op een intensieve samenwerking met de diverse instellingen. De maatregelen zijn er mede op gericht de zorgkosten te beheersen. Voor de kosten voor het uitvoeren van de maatregelen stellen we in 2019 400 duizend euro beschikbaar en in 2020 1,05 miljoen euro beschikbaar oplopend tot circa 1,2 miljoen euro vanaf 2022. Concreet gaat het hierom de invoering van de Ondersteuner Jeugd en Gezin in de WIJ-teams en de huisartsenpraktijken.

17. Aanpak multiproblematiek (frictiekosten)

De komende periode richten wij ons op de aanpak van 240 multiprobleem gezinnen, waarbij we toewerken naar een duurzaam perspectief op verbetering. Met 1 gezin, 1 plan en 1 aanpak krijgen gezinnen de ondersteuning die nodig is; een stapeling van indicaties wordt zo voorkomen. De kosten gemoeid met deze aanpak bedragen in 2020 250 duizend euro.

18. Bijzondere Bijstand/Bewindvoering

Door het beroep dat statushouders doen op de voorzieningen van de bijzondere bijstand en de toegenomen kosten van bewindvoering is in 2020 extra budget nodig. Door een daling van de instroom van vergunninghouders nemen de kosten geleidelijk af. In het raadgevoorstel Beleidsregels bijzondere bijstand en tarieven beschermingsbewind dat februari 2018 is vastgesteld is besloten om (voor minima) de dienst beschermingsbewind te laten uitvoeren door de gemeente Groningen. Door beide ontwikkelingen wordt het tekort op termijn lager. We stellen voor 2020 650 duizend euro beschikbaar.

19. Individuele inkomenstoelage

Er is sprake van een structureel tekort dat in 2018 bovendien sterk is gegroeid ten opzichte van de voorgaande jaren. Het tekort en de groei daarvan houden verband met het groeiend aantal deelnemers aan de regeling. Steeds meer mensen met een bijstandsuitkering zitten langer dan 5 jaar in de bijstand en voldoen daardoor aan de voorwaarden voor de regeling. Ook de verhoging van de AOW-/pensioengerechtigde leeftijd speelt een rol. De regeling wordt via de bel- en Wij-teams bovendien steeds bekender, ook bij mensen met een minimuminkomen anders dan een bijstandsuitkering. We stellen 270 duizend euro beschikbaar in 2019 en 230 duizend euro in 2020 extra beschikbaar aflopend tot structureel 190 duizend euro vanaf 2021.

20. Aanpak problematische doelgroepen

We zien knelpunten bij aanpak van problematische doelgroepen: Het gaat om personen van verward gedrag, doelgroep bij afbouw Toppelzone en ex-gedetineerden. We stellen in 2020 t/m 2022 98 duizend euro per jaar beschikbaar om deze knelpunten aan te pakken.

21. Fietsenstalling V&D

Een aantrekkelijke, leefbare binnenstad bereiken we onder andere door meer ruimte te bieden aan voetgangers en de fietsers. We stellen daarom voor te investeren in een fietsenstalling in de kelder van de voormalige V&D. Vanaf 2020 stellen we 300 duizend euro beschikbaar voor de exploitatie.

22. Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen

We treffen tijdelijke maatregelen voor fietsenstallingen gezien de ervaren hinder van gestelde fietsen in de openbare ruimte. Voor deze tijdelijke maatregelen stellen we in 2020 en 2021 jaarlijks 300 duizend euro beschikbaar. Voor 2022 stellen we 250 duizend euro beschikbaar voor tijdelijke maatregelen fietsenstallingen.

23. Erfgoed

De geschiedenis van onze gemeente zegt iets over onze identiteit. Wij koesteren onze cultuurhistorie: de monumenten, de landschappen en de archeologie. Voor het uitvoeren van de erfgoednota stellen we 100 duizend euro per jaar extra beschikbaar tot 2023.

24. Leefkwaliteit (SIF voor groen) / beheer en onderhoud groen

Leefkwaliteit is een belangrijk thema en de komende tijd zal in het licht van de Next City het belang nog meer toenemen. We geven een extra impuls aan de leefkwaliteit door het niveau van beheer en onderhoud in de gemeente te verhogen. Dit kunnen we realiseren door het verhogen van de ambitie op het gebied van groen en schoon en door het inrichten, renoveren en beheren van groene hotspots, aansluitend bij de omgevingsvisie Next City. We stellen in vanaf 2020 jaarlijks 688 beschikbaar. Daarnaast stellen we voor uit het investeringsbudget SIF voor groen en bomen 500 duizend beschikbaar te stellen vanaf 2020 voor investeringen in de leefomgeving.

25. Plankosten

We stellen in 2020 t/m 2022 per jaar 50 duizend euro beschikbaar voor plankosten. Dit zijn kosten voor het werken in projecten die we niet direct vanuit het programma Leefkwaliteit initiëren, maar waar we wel plankosten moeten maken (inzet projectleider, ontwerper of andere adviseur) om extra groen of een impuls in de openbare ruimte voor elkaar te krijgen.

26. Motie parkeren Diepenring

Uw raad heeft een motie aangenomen waarin wordt gevraagd naar een voorstel om het aantal

parkeerplekken aan de Diepenring te verminderen. Daarbij werd gevraagd de financiële, bereikbaarheid- en ruimtelijke consequenties van het 'parkeervrij maken' van de Diepenring in beeld te brengen. Bij de besluitvormingsstukken over het voorlopig ontwerp Kattenbrug en Sint-Jansstraat en Bussen over Oost en de vaste Kattenbrug is rekening gehouden met een vermindering van 64 parkeerplaatsen. Met het weghalen van die parkeerplekken verwachten we een inkomstenderving van 40 duizend euro vanaf 2020.

27. Kapitaallasten binnenstad

Het visiedocument Bestemming Binnenstad is vertaald in een Uitvoeringsprogramma op hoofdlijnen. Dit uitvoeringsprogramma is door uw raad vastgesteld en jaarlijks actualiseren we het programma. Bij de actualisatie is het aantal projecten toegenomen en is een kostenraming opgenomen voor een aantal projecten die eerder nog niet was uitgewerkt. Het betreft bijvoorbeeld onze ambities voor de Grote Markt, aanlooproute Sontplein, gebiedsontwikkeling Noordwand, et cetera. We stellen voor vanaf 2020 ieder jaar 180 duizend euro structureel hiervoor beschikbaar te stellen oplopend tot structureel 540 duizend vanaf 2022.

28. Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG

In de afgelopen jaren is er een tekort geweest op de Wet BUIG. Het tekort dat we voor de komende jaren verwachten wordt veroorzaakt door de verdeelsystematiek die een te klein aandeel in het macrobudget berekent voor de gemeente Groningen. In oktober 2018 is uw raad per brief geïnformeerd over de BUIG uitkering voor de periode 2019-2022. We stellen vanaf 2020 9,8 miljoen euro beschikbaar aflopend tot 9,5 miljoen euro vanaf 2021.

29. Basisbaan

Voor mensen die nauwelijks een kans maken op de arbeidsmarkt experimenteren we de komende vier jaar met de basisbaan binnen verschillende sectoren, bijvoorbeeld ondersteunende taken in de wijk. Met de basisbaan willen we ook deze mensen perspectief bieden. In 2019 stelden we 250 duizend euro beschikbaar. Vanaf 2020 stellen we hiervoor 700 duizend euro beschikbaar.

30. Stadsbeheer proef

Een belangrijk deel van het onderhoud in de gemeente wordt momenteel uitgevoerd door circa 260 medewerkers die vallen onder de Wet Sociale Werkvoorziening. Met het van kracht worden van de Participatiewet is vanaf 2015 nieuwe instroom binnen deze groep niet meer mogelijk en neemt het aantal medewerkers binnen deze groep af. We vinden het onverminderd belangrijk om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt een plek te bieden in het onderhoud van de gemeente en zoeken daarom naar andere vormen. In 2019 starten we met een concrete uitwerking van een proef daarin. We stellen voor deze proef in 2020 t/m 2022 jaarlijks 125 duizend euro beschikbaar.

31. Sociaal ondernemen

In 2017 heeft bureau Bries in opdracht van de arbeidsmarktregio een advies laten opstellen over sociaal ondernemen. Uitkomst van het onderzoek is o.a. dat in onze regio veel startups zijn maar relatief weinig doorontwikkelde sociale ondernemingen. Wij hebben dit onderzoek met uw raad besproken en stellen een actieplan op langs een viertal actielijnen met nieuwe activiteiten en versterking/ van bestaande activiteiten. In 2019 is hiervoor 50 duizend euro beschikbaar gesteld. Wij stellen vanaf 2020 hiervoor 100 duizend euro beschikbaar.

32. Intensivering begeleiding en participatie

We ontwikkelen een nieuw werkprogramma dat uitgaat van positief individueel maatwerk. We willen hiermee de instroom in de bijstand beperken en de uitstroom uit de bijstand versnellen. Een scan van de

arbeidsmarktwaarde maakt deel uit van de intake. Als het na 3 maanden niet gelukt is om werk te vinden, komt het Ontwikkelhuis in beeld. Hier wordt scholing en re-integratie geboden. Voor 2020 gaan we uit van extra kosten voor de intensivering van 2 miljoen euro dat jaarlijks afneemt met 500 duizend euro tot 1 miljoen euro vanaf 2023.

33. Energie

Uw raad heeft in het beleid (warmtevisie/routekaart) vastgesteld dat de gemeente een grotere rol moet hebben dan alleen regie voeren over de transitie in de gebouwde omgeving. De gemeente zou ook een rol moeten hebben van medefinancier en mede-investeerder, naast Rijk, corporaties, particulieren en bedrijfsleven. Achtergrond is de door de raad vastgestelde ambitie dat Groningen CO₂-neutraal is in 2035. We zetten daarom in op verschillende onderdelen. Zo maken we wijkenergieplannen in opdracht van het Rijk in de transitie naar aardgasloze wijken, zonder dat daar op dit moment nog middelen tegenover staan. We nemen deel aan de Regionale Energiestrategie, naast onze eigen inzet stelt ook het Rijk hiervoor middelen beschikbaar. We zetten middelen in voor het Windplatform en het Masterplan energie-landschap Meerstad Noord. We stellen hiervoor in 2020 en 2021 1,11 miljoen euro beschikbaar en in 2022 1,15 miljoen euro.

34. Emissievrij wagenpark

We houden rekening met de opgaven van de energietransitie binnen de bedrijfsvoering. Voor ons heeft elektrisch rijden en rijden op waterstof de toekomst. Ons streven is vanaf 2023 te rijden met emissieloze wagens in de binnenstad. Realisatie van deze ambitie vraagt om een financiële impuls. We stellen voor 300 duizend euro vanaf 2020 beschikbaar te stellen.

35. Wijkvernieuwing (sociaal en fysiek)

In 2018 is een start gemaakt met een nieuwe vorm van wijkvernieuwing ("wijkvernieuwing 3.0") voor de wijken Selwerd, Beijum, De Wijert en Indische buurt/De Hoogte en een mogelijke verbreding naar Vinkhuizen, Paddepoel (motie Raad) en eventueel Lewenborg. Doelstelling is om toe te werken naar een eigentijdse innovatieve wijkverbeteringsaanpak die een stevige financiële gemeentelijke inbreng vergt. De inzet is gericht op fysieke investeringen in de wijk (openbare ruimte, woonomgeving, inclusief klimaatadaptatie) en gelijktijdige investeringen op sociaal-maatschappelijk vlak en de plankosten (inclusief programmaleiding wijkvernieuwing). De hiervoor genoemde energietransitie geldt als belangrijke motor voor de wijkvernieuwing. In de jaren 2020 t/m 2022 stellen we voor fysieke en sociale wijkvernieuwing jaarlijks 4,0 miljoen euro beschikbaar. Daarnaast stellen we 350 duizend structureel beschikbaar vanaf 2020 oplopend tot 700 duizend euro vanaf 2021.

36. Werklocaties

Groningen groeit, niet alleen in aantal inwoners maar ook in aantal banen. Onze regiofunctie neemt toe en daarmee de druk op de stedelijke regionale voorzieningen. De economie verandert continu. Bedrijven zijn gemiddeld kleiner, zijn meer gericht op (kennisintensieve) dienstverlening, werken samen aan opdrachten en innoveren met de kennisinstellingen en andere bedrijven in plaats achter gesloten deuren. We worden steeds internationaler (met studenten en kenniswerkers), maar ook steeds drukker met bezoekers en toeristen. Ondertussen neemt de druk op de kantorenmarkt, horeca-, leisuremarkt en detailhandelsruimte en bedrijfsruimtemarkt verder toe. Willen we deze (ruimtelijk-) economische groei (blijven) accommoderen en een aantrekkelijk vestigingsklimaat houden heeft dan staan we komende jaren voor een investeringsopgave om:

1. De groei te blijven faciliteren,
2. Een aantrekkelijke vestigingsplaats te blijven, en
3. Flexibel en wendbaar te kunnen inspelen op de veranderende economie.

We creëren investeringsruimte voor verbetering van het vestigingsklimaat, in het bijzonder ontwikkelen we

een visie op het profiel van bedrijventerreinen. We werken daarbij samen met de regio, om het aanbod goed op de vraag af te stemmen. We stellen in 2020 125 duizend euro structureel beschikbaar oplopend tot 495 duizend euro in 2023. Daarnaast stellen we incidentele middelen beschikbaar in 2020 t/m 2022 (2020: 300 duizend euro, 2021: 350 duizend euro en 2022: 200 duizend euro).

37. Stationsgebied

Naar verwachting is de gehele operatie van de Spoorzone medio 2023 gereed. Omdat het opstel terrein aan de zuidzijde dan is verwijderd en verplaatst naar Haren, biedt dit kansen om dit gebied te herontwikkelen. Voor dit gebied zijn de ambities alsmede de ontsluitingsprincipes vastgesteld, als opmaat voor een op te stellen ruimtelijk plan en een bestemmingsplan. De visie gaat uit van een autoluw duurzaam gebied met een stedelijke uitstraling waarin 24/7 reuring is, rond een centrale kern. Het gebied wordt ontsloten via twee verkeersontsluitingen, via een insnijding op het Emmaviaduct voor de bus- en auto en via (een doorbraak van) de Parkweg voor het langzaam verkeer. Omdat de ambitie is om in het gebied geen auto's in het zicht te hebben, gaat de visie uit van de realisatie van een parkeergarage onder het (toekomstige) busstation. Deze parkeergarage is bedoeld om in het kader van de gebiedsontwikkeling aan de eerste parkeervraag te kunnen voldoen. Deze garage is nadrukkelijk niet bedoeld voor P&R, maar als voorziening voor bewoners en medewerkers in het gebied. Zo snel mogelijk na de oplevering van het hoofdstation willen we het eerste programma in het gebied aan de zuidzijde laten landen. Dit impliceert dat vooruitlopend hierop geïnvesteerd moet worden in de aanleg van de parkeergarage en de gebiedsontsluitingen. We stellen in 2021 400 duizend euro structureel beschikbaar en vanaf 2023 1,956 miljoen euro structureel.

38. Terugdringen autoverkeer, fiets & OV

We houden ook de komende jaren rekening met een financieringsbehoefte voor de verbetering van het fietsnetwerk en het openbaar vervoersysteem. Hiervoor stellen we 235 duizend euro structureel beschikbaar in 2020 en 253 duizend euro vanaf 2022.

39. Oosterhamrikzone

De investeringen in de infrastructuur zijn gericht op het verminderen van het aantal autobewegingen binnen de ring. Zo kunnen de luchtkwaliteit en de leefbaarheid fors verbeteren. In dit licht zoeken we naar alternatieven voor de autoverbinding door de Oosterhamrikzone (OHZ). Deze verbinding komt pas in beeld als alternatieven niet voldoen en alleen dan als de negatieve effecten van een autoverbinding in de omgeving substantieel worden opgevangen. De leefkwaliteit staat voorop en om deze zo goed mogelijk te borgen betrekken we belanghebbenden hierbij. We gaan verder met de planvorming van zowel de OHZ als de alternatieven, zodat we in 2021 een afgewogen besluit kunnen nemen. We stellen 250 duizend euro structureel beschikbaar vanaf 2021.

40. Uitvoeren woonvisie

De opgaven onder Groningen Groeit zijn gebaseerd op Next City en recente meerjarenprogramma's. Dat betekent onder andere: faciliteren van de groei van de gemeente, met leefkwaliteit als centraal thema (met een eigen programma). Dat vertaalt zich in een forse bouwopgave van 20.000 woningen (vooral binnenstedelijk), maatregelen om ondanks die groei de gemeente goed bereikbaar te houden met een veilige en gezonde leefomgeving en een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. Voor het uitvoeren van de woonvisie is in 2019 175 duizend euro beschikbaar gesteld. Vanaf 2020 stellen we 350 duizend euro structureel beschikbaar.

41. Stadshavens

Uw raad heeft in april 2018 opdracht gegeven om voor deelgebied 1 (het gebied tussen Sontweg en Damsterdiep) een stedenbouwkundig plan en een daarbij horende gebiedsbegroting op te stellen.

Gezien het belang dat we toekennen aan het beschikbaar krijgen van gemengde woon-/werklocaties en de vraag in de markt, stellen we voor deze ontwikkeling door te zetten. De planning is erop gericht dat de uitvoering in 2020 kan starten. De kosten voor de bodemsanering en de niet aan de grondexploitatie toe te rekenen kosten schatten we op 20 tot 60 miljoen euro. We houden rekening met het tekort door vanaf 2020 cumulatief jaarlijks 200 duizend euro beschikbaar stellen.

42. Onderwijshuisvesting

Een groot deel van de schoolgebouwen van het basis- speciaal en voortgezet onderwijs is ouder dan 40 jaar. Deze voldoen lang niet altijd meer aan de huidige onderwijskundige inzichten, de huidige energetische uitgangspunten, kunnen niet meer met inzet van regulier onderhoud kwalitatief op peil worden gehouden. In een nieuw Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP) 2019-2022 willen we met alle schoolbesturen en de nieuwe gemeenteraad de ambities vastleggen. We stellen hiervoor een extra structurele bijdrage beschikbaar van 1,5 miljoen euro in 2020 oplopend tot 2,5 miljoen euro vanaf 2021.

43. Huisvesting Vrijdag

De huidige indeling naar disciplines (theater, beeldend en muziek) van de VRIJDAG gebouwen staat een meer inhoudelijke samenwerking tussen de disciplines, samenwerking met externe partijen en daarmee vernieuwing in de weg. De taken en activiteiten zijn nu verspreid over twee gebouwen in de Groninger binnenstad en een gebouw nabij het Noorderplantsoen. Huisvesting op één plek in de binnenstad heeft de voorkeur. Vooruitlopend op definitieve huisvesting Vrijdag is 250 duizend euro gereserveerd.

44. Beheer en onderhoud synagoge

De Stichting Oude Groninger Kerken heeft in 2009 het beheer en onderhoud van de Synagoge in de Folklingestraat overgenomen. Bij die overname is afgesproken dat de SOGK van de gemeente een jaarlijkse bijdrage ontvangt voor de kosten van beheer , onderhoud en de eigenaarslasten. Onze insteek was dit te bekostigen vanuit middelen voor monumentenzorg maar dit is niet volledig mogelijk. We stellen voor in 2020 32,5 duizend euro beschikbaar te stellen.

45. Cultuurpas en marketing

Bij de bespreking van de Cultuurnota 2017-2020 heeft uw raad een motie aangenomen over een onderzoek naar de mogelijkheden van een cultuurpas. De kosten voor de pas voor bewoners willen we graag laag houden om cultuurparticipatie te stimuleren. Een deel van de kosten van de pas bestaan uit transactiekosten en ander deel uit campagne kosten. We stellen voor in 2020 hiervoor 25 duizend euro beschikbaar te stellen.

46. Broedplaatsen en ateliers

Er wordt een stijgende behoefte aan ruimte voor broedplaatsen (de creatieve sector is de snelst groeiende sector uit ons gemeentelijk speerpuntenbeleid) voorzien en afnemende beschikbaarheid. De Quicksan Broedplaatsenbeleid en ateliers laat zien dat we maatregelen moeten nemen om het creatieve en innovatieve klimaat, dat juist kon gedijen bij de goedkope ruimte in leegstaand vastgoed, te kunnen behouden. We stellen voor in 2020 hiervoor 132,5 duizend euro beschikbaar te stellen.

47. Subsidies en bijdragen instellingen

We stellen in 2020 94 duizend euro voor ophogen van het budget Urban House, Noordpool Orkest, structurele subsidie Prime en de tijdelijke subsidie Music & Fun.

48. Cultuurnota

Voor 2020 hebben we inzet van de middelen voor cultuur geprioriteerd. Vanaf 2021 zullen de beschikbare middelen worden betrokken bij de integrale afweging van de cultuurnota.

49. Co-investeringsfonds Sport

Uw raad heeft het co-investeringsfonds sportaccommodaties ingesteld. Het fonds is bedoeld voor uitbreiding en nieuwbouw van sportaccommodaties en voor cofinanciering van investeringen van sportclubs. Het fonds wordt gevoed uit de intensiveringsmiddelen sport (structureel 150 duizend euro per jaar) en de vrijval kapitaallasten sport. Het structurele deel is reeds ingezet en de incidentele voeding droogt op door een andere afschrijvingsystematiek. We stellen daarom voor 2020 incidenteel 67 duizend beschikbaar voor het Co-investeringsfonds sport.

50. Vervangen kunstgrasvelden

Uit onderzoek blijkt dat er risico's zijn voor het milieu bij toepassing van SBR rubbergranulaat in de kunstgrasvelden. De korrels verspreiden zich naar de omgeving en er vindt uitloog (van met name zink) plaats naar onder andere het drainagewater en de oorspronkelijke bodem op langere termijn. Er zijn geen gezondheidsrisico's voor de mens. We hebben besloten te kiezen voor een andere toplaag en milieumaatregelen. De investeringen om 7 kunstgrasvelden in 2019 te renoveren leiden tot aanvullende kapitaallasten. Wij stellen voor hiermee rekening te houden en in 2020 8 duizend euro beschikbaar te stellen oplopend tot 95 duizend euro in 2022.

51. Capaciteit Toezicht & Handhaving openbare ruimte

Al langere tijd wordt er gesproken over de benodigde toezicht- en handhavingcapaciteit voor onze gemeente. Uit de veiligheidsmonitor blijkt dat het qua veiligheid goed gaat. Toch blijft op veel handhavingsterreinen de toenemende druk op toezicht- en handhaving bestaan. In 2019 is 250 duizend euro structureel beschikbaar gesteld en vanaf 2020 stellen we structureel 300 duizend euro beschikbaar. (De overheadkosten van het SSC zijn inbegrepen in de beschikbaar gestelde middelen).

52. Capaciteit Toezicht & Handhaving overig

Voor de uitbreiding van VTH-taken op het gebied van ondermijning, Bibob en Damocles stellen we vanaf 2020 100 duizend euro beschikbaar (dit was in 2019: 50 duizend euro structureel). Voor de doorontwikkeling van de meldkamer van Stadstoezicht en een permanente inrichting van het VeiligheidsTeam voor evenementen stellen we vanaf 2020 100 duizend euro beschikbaar. (De overheadkosten van het SSC zijn inbegrepen in de beschikbaar gestelde middelen).

53. Gebiedsgericht werken

Gebiedsgericht werken is een bij gemeentelijk beleid te bevorderen en ondersteunen. Daarnaast jagen we hiermee een integrale gemeentelijke aanpak van opgaven in wijken aan. Voor de uitvoering van de programma's stellen we extra middelen beschikbaar. Voor de jaren 2020 t/m 2022 stellen we 2,150 miljoen euro beschikbaar.

Daarnaast stellen we middelen beschikbaar voor gebiedsgericht werken vanuit budgetten van verschillende programmabudgetten. We stellen 1,075 miljoen euro beschikbaar voor het onderbrengen van Haren en ten Boer bij gebiedszaken.

54. Digitale dienstverlening

De digitalisering van de samenleving heeft een grote impact op de gemeente. Deze impact betreft met name de veranderende interactie met burgers, de grotere rol van data in de taakuitvoering, de transitie naar gemeentebrede en overheidsbrede dienstverlening en de noodzaak van continue innovatie en aanpassing aan veranderende verwachtingen van de maatschappij. Deze veranderingen kunnen deels binnen de organisatie worden gerealiseerd maar vereisen ook de ontwikkeling van nieuwe relaties met burgers,

bedrijven en andere overheden en instanties. We stellen hiervoor incidenteel middelen beschikbaar: 440 duizend euro in 2020 aflopend tot 220 duizend euro in 2022.

55. Compensatie OZB niet woningen Haren & ten Boer

De harmonisatie van de OZB leidt voor bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer tot een forse lastenstijging. Bedrijven in Haren en Ten Boer betalen na herindeling meer aan OZB dan daarvoor. We willen voor deze bedrijven daarom een compensatieregeling treffen. We stellen hiervoor in 2020 1,080 miljoen euro beschikbaar aflopend tot 540 duizend euro in 2022.

56. Digitalisering archiefbestanden en Transitie DIV

Digitaal werken is noodzakelijk om aansluiting te houden met de digitalisering van de maatschappij. Informatie delen en verrijken zijn daarin belangrijke thema's. Om dat te kunnen moet de basis op orde zijn. Er is geconstateerd dat er grote knelpunten zijn in de analoge en digitale archivering. De maatregelen zijn in een programma uitgewerkt, maar vragen een forse financiële en personele inspanning. We stellen voor de digitalisering van archiefbestanden 140 duizend euro beschikbaar in 2020 t/m 2022. Voor de transitie van DIV stellen we in 2020 en 2021 respectievelijk 561 duizend euro en 298 duizend beschikbaar.

57. Huur Oosterboog

De huurovereenkomst voor het pand Oosterboog loopt af eind 2018 en zou niet worden verlengd. De huidige gebruikers van de Oosterboog (DMO, Regiovisie/Groningen Bereikbaar en WIJ Centrum) blijven echter hier gehuisvest de komende jaren. Wij hebben elders geen kantoorruimte beschikbaar om deze gebruikers te huisvesten. We stellen 125 duizend euro beschikbaar tot 2022 om het pand Oosterboog beschikbaar te houden voor huisvesting.

58. Huur I&A

We huren een pand aan de Griffeweg zodat onderdelen van I&A uitgeplaatst konden worden om het Noordelijke Belastingkantoor te huisvesten aan de Trompsingel. De huur is voor de verwachte duur van de reorganisatie I&A. De reorganisatie is echter nog niet afgerond. We stellen voor om in 2020 en 2021 hiervoor respectievelijk 196 duizend euro en 141 duizend euro beschikbaar te stellen.

59. Vorming GBI

In de meerjarenbegroting is met ingang van 2018 een besparing van de uitvoeringskosten van structureel 250 duizend euro opgenomen in verband met de vorming van een Gemeenschappelijke Backoffice Inkomen. De vorming van het GBI loopt vertraging op onder andere doordat de technische kant van de backoffice op zijn vroegst in 2021 operationeel is. De besparing kan als gevolg hiervan ook pas vanaf dat moment worden gerealiseerd. Wij stellen voor de geraamde besparing in 2020 te laten vervallen.

60. Subsidies beheer & accommodaties

Buurtcentra zijn van belang voor de sociale cohesie. Met de komst van de WIJ en het GON zijn er algemene, laagdrempelige voorzieningen in de wijk hard nodig. Bij een aantal accommodaties kennen we knelpunten. Wij stellen hiervoor vanaf 2020 50 duizend euro structureel beschikbaar. Daarnaast stellen we incidenteel 35 duizend euro beschikbaar in 2020 en 25 duizend euro in de jaren 2021 en 2022.

61. Outsourcing ICT

In de begroting houden we rekening met een bezuinigingstaakstelling van 5 miljoen euro door outsourcing van de ICT-dienstverlening. Adviesbureau Quint heeft in 2015 onderzocht op welke wijze deze taakstelling gerealiseerd kan worden. Bij de begroting 2017 is de businesscase geactualiseerd en zijn de geactualiseerde verwachte tekorten voor de jaren 2017-2020 in de begroting opgenomen. De verwachte tekorten in de

periode 2017 – 2020 worden ten laste van het weerstandsvermogen gebracht. In 2020 bedraagt het tekort 1,3 miljoen euro. De omvang van de structurele besparing vanaf 2021 wordt duidelijk nadat de uitkomsten van de aanbesteding bekend zijn.

Hervormingen voorgaande jaren

In dit onderdeel van de financiële positie lichten wij de hervormingen toe die in voorgaande jaren in de begroting zijn verwerkt. Het betreft de nog openstaande dekkingsbronnen afkomstig uit de voorgaande begrotingen. Ieder van deze hervormingen wordt vervolgens toegelicht.

Hervormingen voorgaande jaren (begroting 2019)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
1. Inzet ruilmiddelen	20.658					
2. Herijking risico grondexploitaties en Meerstad	4.670					
3. Opgaven ten laste van het weerstandsvermogen	3.141		3.648		1.782	
4. Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)		138				
5. Rentevoordeel kortlopende leningen	500					
6. Herfinanciering gemeentefinanciering		300				
7. Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)		3.320		2.230		1.770
8. Integrale aanpak multiproblematiek		1.000		2.000		
9. Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp		850				
10. Gebruik openbare ruimte (parkeren, precario en reclame)		715		150		
11. Intensivering begeleiding en participatie		3.000		1.000		1.000
12. Reserves instellingen cultuur	350					
13. Intensiveringsmiddelen onderwijsinnovatie voor huisvesting		400				
14. Overige besparingen				80		
15. Ingroeitaakstelling organisatie	1.075		1.075		1.075	
Ingroeitaakstelling organisatie		627		630		
16. Interne loon- en prijscompensatie organisatie		1.600		1.400		1.700
17. Taken organisatie (inclusief externe inhuur)		3.000		1.500		1.500
18. Toeristenbelasting		440				
19. Verhoging dekkingsgraad tarieven		400				
20. Minder subsidies aan instellingen		500		500		
21. Herindelingsbudget (dekking OZB-compensatie)	380		110			
22. Areaaluitbreiding sociaal		200				
23. Transformatiebudget GGD				300		
24. Saldo financieel perspectief via AER	2.073		4.078		-1.353	
	32.847	16.490	8.911	9.790	1.504	5.970

1. Inzet ruilmiddelen

We houden rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. De structurele kapitaallasten zijn meegenomen in het financiële beeld.

2. Herijking risico grondexploitaties en Meerstad

Door de overheveling van bovenwijkse voorzieningen uit de grondexploitatie Meerstad is het risico aanzienlijk lager geworden. Daardoor hoeven we voor dit risico minder weerstandsvermogen aan te houden. Bij de overheveling is hiervan ruim 20 miljoen ingezet voor dekking kapitaallasten van de bovenwijkse investeringen in de eerste jaren. Het blijft nodig voor Meerstad een aanzienlijke buffer in het weerstandsvermogen aan te houden. Dit komt door een hoge boekwaarde die de komende jaren verder zal oplopen. Deze kosten moeten worden terugverdiend met de afzet van grond. Dit is het grootste risico in de grondexploitatie. Na 2023 verwachten we dat het risico zal gaan dalen omdat de boekwaarde dan gaat afnemen en de rentekosten voor Meerstad lager worden als gevolg van de recente rente herzieningen. Voor de overige gemeentelijke grondexploitaties blijft de bestaande risicoboxenmethode het uitgangspunt voor het bepalen van het risico. We hebben de gehanteerde parameters geactualiseerd. De belangrijkste hiervan is de rente. Sinds de vaststelling van de risicoboxmethode is de rente aanzienlijk gedaald. De actualisatie van de parameters leidt tot een verlaging van het risico van de gemeentelijke grondexploitaties. In totaal schatten we het risico grondexploitaties en Meerstad lager in. We vinden het verantwoord om een deel van deze middelen in te zetten voor het afdekken van een nadelig saldo in 2020 (4,670 miljoen euro).

3. Opgaven ten laste van het weerstandsvermogen

Bij de begroting 2017 hebben we aangegeven een aantal opgaven die ontstaan door het niet realiseren van bezuinigingen te onttrekken aan het weerstandsvermogen. Voor de jaarschijf 2020 is dit een onttrekking van 1,348 miljoen euro.

Bij de begroting 2019 hebben we aangegeven een aantal opgaven die ontstaan door het niet realiseren van bezuinigingen te onttrekken aan het weerstandsvermogen. Voor de jaarschijf 2020 betreft dit een onttrekking van 1,793 miljoen euro, in 2021 een onttrekking van 3,648 miljoen, in 2022 een onttrekking van 1,782 miljoen euro en in 2022.

4. Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)

In het meerjarenbeeld houden we rekening met een toename van de kosten voor onderhoud en beheer door areaaluitbreiding. Op basis van een inventarisatie blijkt het benodigde budget voor de komende jaren lager uit te vallen dan het beschikbare budget. We laten het structurele jaarlijkse overschot vrijvallen.

5. Rentevoordeel kortlopende leningen

In de meerjarenbegroting wordt uitgegaan van lagere lasten door kortlopende financiering aan te trekken voor de lange financieringsbehoefte. Het gaat om 500 duizend euro voor 2020. Vanaf 2021 is structureel rekening gehouden met het hogere rentevoordeel op kortlopende leningen.

6. Herfinanciering gemeentefinanciering

In de periode 2017-2021 moet ongeveer 250 miljoen euro aan leningen geherfinancierd worden. Doordat we hierover al vroegtijdig met de banken afspraken hebben gemaakt kunnen we de rentekosten in de komende jaren verlagen (tot 1 miljoen euro structureel vanaf 2020). De besparing bedraagt vanaf 2020 300 duizend euro.

7. Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)

Voor het omlaag brengen van de zorgkosten zijn meerdere maatregelen in beeld gebracht. Wel bereiden in

2019 een aantal maatregelen voor die de komende jaren vanaf 2020 moeten leiden tot een reductie van de zorgkosten.

- We investeren in een brede invoering van de Ondersteuner Jeugd en Gezin (OJG). Via de inzet van deze OJG verminderen we vermijdbare verwijzing naar gespecialiseerde hulpverlening.
- Via innovatie van de inkoop Jeugd. Dit kunnen wijzigingen zijn binnen het bestaande inkoopmodel of door de zorg op een andere manier in te kopen. De huidige inkoopcontracten lopen t/m 2020.
- Binnen de WMO zien we nog enkele maatregelen om de efficiency te vergroten, onder meer door aanpassingen binnen collectief vervoer.
- We willen de ondersteuning vanuit de WIJ goedkoper organiseren. We werken de mogelijkheden uit voor beperking en aanscherping van de opdracht aan de WIJ. Daarbij onderzoeken we mogelijkheden om de WIJ sterker als netwerkaanjager in te zetten en om te differentiëren op basis van wat inwoners nodig hebben.

8. Integrale aanpak multiproblematiek

De komende periode richten wij ons op de aanpak van 240 multiprobleem gezinnen, waarbij we toewerken naar een duurzaam perspectief op verbetering. Met 1 gezin, 1 plan en 1 aanpak krijgen gezinnen de ondersteuning die nodig is; een stapeling van indicaties wordt zo voorkomen. De besparingen van deze aanpak bedragen in 2020 1,0 miljoen euro en 3,0 miljoen euro vanaf 2021.

9. Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp

Veel inwoners van de gemeente maken gebruik van huishoudelijke hulp. We willen dat de mensen die het echt nodig hebben huishoudelijke hulp kunnen ontvangen. Er wordt daarom van geval tot geval bekeken welke ondersteuning iemand nodig heeft en dat vereist een zorgvuldig onderzoek. Huishoudelijke hulp wordt daardoor weer een maatwerkvoorziening. Afschaffing van de algemene voorziening Huishoudelijke hulp leidt tot een besparing van 850 duizend euro vanaf 2020.

10. Gebruik openbare ruimte (parkeren, precario en reclame)

Wij brengen het gebruik van schaarse openbare ruimte meer in rekening. Daarom verhogen we de parkeertarieven in de binnenstad en schilwijken en de tarieven voor parkeervergunningen. Daarnaast voeren we een reclamebelasting in, de opbrengsten uit abri's worden vergroot en verhogen we de precariobelasting. De extra opbrengsten die met het gebruik van de openbare ruimte samenhangen lopen op tot 1,365 miljoen in 2022 (2019: +500 duizend euro, 2020:+715 duizend euro, 2021: +150 duizend euro).

11. Intensivering begeleiding en participatie

Met de ontwikkeling van een nieuwe werkprogramma dat uitgaat van positief individueel maatwerk, willen we de instroom in de bijstand beperken en de uitstroom uit de bijstand versnellen. We stellen het zoeken naar en krijgen van werk centraal. Hiermee realiseren we een besparing op de BUIG uitgaven waardoor het tekort op de BUIG wordt verlaagd. Hierdoor is er minder inzet van gemeentelijke middelen nodig om het tekort af te dekken. De besparing die we met de uitvoering van het programma realiseren loopt op van 3 miljoen euro in 2020 tot structureel 5 miljoen vanaf 2020.

12. Reserves instellingen cultuur

Instellingen actief op het gebied van cultuur beschikken over surplusreserves welke ingezet kunnen worden. Voor 2020 gaan we uit van een bedrag van 350 duizend euro dat uit deze reserves vrijgemaakt kan worden.

13. Intensiveringsmiddelen onderwijsinnovatie voor huisvesting

Eerder hebben wij 1,0 miljoen euro beschikbaar gesteld voor intensivering van onderwijsinnovatie. Vanaf 2020 zetten wij hiervan 400 duizend euro in voor de huisvesting van het onderwijs.

14. Overige besparingen

We gaan niet extra investeren en beraden ons op de toekomst van de Drafbaan. Vanaf 2021 verwachten we door het niet extra investeren een structurele vrijval te realiseren van 80 duizend euro.

15. Ingroeitaakstelling organisatie

Voor gebiedsgericht werken stellen we middelen beschikbaar door bestaande budgetten te verschuiven. Als ingroeitaakstelling voor de organisatie houden we rekening met een incidenteel bedrag van 1,075 miljoen voor 2020 t/m 2022 en een structureel bedrag dat oploopt van 627 duizend euro in 2020 naar 1,257 miljoen euro vanaf 2021. Deze dekkingsmaatregel heeft een relatie met de opgave gebiedsgericht werken.

16. Interne loon- en prijscompensatie organisatie

Voor stijgende prijzen en de loonontwikkeling worden budgetten jaarlijks gecompenseerd om de koopkracht te behouden. Vanaf 2020 geven we deze compensatie aan de eigen organisatie niet volledig door. De lagere uitgaven zijn hierdoor naar verwachting 1,6 miljoen euro lager in 2020 oplopend tot 4,7 miljoen euro in 2022.

17. Taken organisatie (inclusief externe inhuur)

We beperken het aantal externen dat door ons wordt ingehuurd en heroverwegen taken die we als organisatie uitvoeren. We verwachten vanaf 2020 een besparing van 3,0 miljoen euro 6,0 oplopend tot miljoen euro vanaf 2022.

18. Toeristenbelasting

De geraamde meeropbrengst van de verhoging van de toeristenbelasting bedraagt 440 duizend euro per jaar vanaf 2020.

19. Verhoging dekkingsgraad tarieven

Voor zover tarieven niet kostendekkend zijn is het mogelijk om deze te verhogen. We schatten in dat we vanaf 2020 hiermee 400 duizend euro per jaar besparen. In het onderzoek kostendekkendheid wordt ingegaan op de voorgestelde verhogingen.

20. Minder subsidies aan instellingen

Verschillende instellingen voeren in opdracht van de gemeente activiteiten uit waarvoor zij subsidie ontvangen. In 2020 besparen we 500 duizend en vanaf 2021 1 miljoen euro structureel. Deze besparing is administratief over de programma's Onderwijs (Programma 3), Welzijn, Gezondheid en zorg (Programma 4), Sport en bewegen (Programma 5) en Cultuur (Programma 6) verdeeld en moet nog nader inhoudelijk ingevuld worden.

21. Herindelingsbudget (dekking OZB-compensatie)

Een herindeling gaat gepaard met frictiekosten waarvoor we via het gemeentefonds een herindelingsbijdrage ontvangen. Voor het verzachten van de harmonisatie van tarieven voor niet-woningen zetten we een deel van dit budget in (2020: 380 duizend euro en 2021: 110 duizend euro).

22. Areaaluitbreiding sociaal

Van het beschikbare budget voor areaaluitbreiding (sociaal) is bij het opstellen van de begroting 2018 voorgesteld om 328 duizend euro van het beschikbare budget van 878 duizend euro vrij te laten vallen. Daarmee resteert een structureel bedrag van 550 duizend euro per jaar voor areaaluitbreiding (sociaal). We schatten in dat van dit bedrag in 2019 nog eens 400 duizend euro kan vrijvallen dat in 2020 afloopt naar een structureel bedrag van 200 duizend euro.

23. Transformatiebudget GGD

Bij de verzelfstandiging van de GGD is een transformatiebudget beschikbaar gesteld. Vanaf 2021 valt het transformatiebudget verzelfstandiging GGD in principe vrij. Dit betekent een besparing van 300 duizend euro vanaf 2021.

24. Saldo financieel perspectief via AER

Het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting 2019 is het financiële meerjarenbeeld. Bij het saldo van het meerjarenbeeld houden we vervolgens met de genoemde financiële knelpunten en dekkingsbronnen. Voor 2019 en 2022 resulteert dit in een overschot van respectievelijk 4,887 miljoen euro en 1,353 miljoen euro. In 2020 en 2021 resulteert een tekort van respectievelijk 2,073 miljoen en 4,078 miljoen euro. De tekorten en overschotten verrekenen we met de AER (en zijn per saldo meerjarig neutraal).

Financiële knelpunten 2020

In onderstaand overzicht staan de knelpunten waarvoor wij aanvullende middelen beschikbaar stellen. Het betreffen knelpunten die niet binnen bestaande budgetten opgelost kunnen worden of waar dit onwenselijke consequenties heeft. We stellen voor deze knelpunten op te lossen door het beschikbaar stellen van extra beleidsmiddelen hiervoor. We lichten alle punten afzonderlijk toe.

Opgaven 2020-2023 (x 1.000 euro)		2020	2021	2022	2023	I/S
<i>Programma 1: Werk en inkomen</i>						
1	Tekort BUIG	-5.800	-7.100	-7.900	-8.200	S
<i>Programma 3: Onderwijs</i>						
2	Energie	-42	-42	-42	-42	S
3	Verzekeringen	-107	-107	-107	-107	S
<i>Programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg</i>						
4	Zorgkosten Wmo	-1.360	-1.041	938	-1.176	S
5	Zorgkosten Jeugd	-3.700	-6.100	-5.300	-4.100	S
6	Implementatie WVGZ	-680	-680	-680	-680	S
7	Veilig Thuis Groningen	-84	-84	-84	-84	S
8	School als wijk	-260				I
2	Energie	-2	-2	-2	-2	S
3	Verzekeringen	-6	-6	-6	-6	S
<i>Programma 5: Sport en bewegen</i>						
9	Vervanging kunstgrasvelden		-74	-259	-296	S
	Vervanging kunstgrasvelden	-331	-2	-517	-200	I
<i>Programma 6: Cultuur</i>						
2	Energie	-58	-58	-58	-58	S
3	Verzekeringen	-2	-2	-2	-2	S
<i>Programma 7: Verkeer</i>						
10	Fietsmaatregelen	-175	-175	-175	-175	S
<i>Programma 8: Wonen</i>						
11	Omgevingswet	-1.178				I
<i>Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving</i>						
12	Vervangingsopgave gekapte essen	-150				I
13	Vervangingsinvesteringen onderhoud			-52	-94	S
2	Energie	-246	-246	-246	-246	S
<i>Programma 10: Veiligheid</i>						
14	Actiecentrum Veiligheid en Zorg	-82	-164	-164	-164	S
<i>Programma 11: Dienstverlening</i>						
15	Noordelijk belastingkantoor	-367				I
<i>Programma 12: College, raad en gebiedsgericht Werken</i>						
16	Niet realiseren oude taakstellingen	-2.229	-1.322	-468	41	I
<i>Programma 14: Overhead en ondersteuning organisatie</i>						
17	Huisvesting iederz			-400	-1.400	S
18	AVG ICT	-300	-300	-300	-300	S

2	Energie	-143	-143	-143	-143	S
3	Verzekeringen	-33	-33	-33	-33	S
19	Frictiekosten	-2.250	-1.170			I
Totaal opgaven		-19.585	-18.851	-16.000	-17.467	

1. Tekort BUIG

In onze ramingen gingen we ervan uit dat de relatief positieve ontwikkeling van onze bijstandsuitgaven zich zou voortzetten in 2018 en 2019. Ons aandeel in de landelijke bijstandsuitgaven was de afgelopen jaren afgenomen en ook waren er extra middelen beschikbaar gesteld om de bijstandsuitgaven nog verder te verlagen. In afwijking van wat we hadden gedacht, is ons aandeel verslechterd. Dit heeft ook gevolgen voor de verwachte uitgaven in 2019 en verder. De stijging van ons uitgavenaandeel heeft een negatief effect op het voorspelde tekort op de BUIG. Dit neemt fors toe en bedraagt meer dan 7,5% van het toegekende budget zodat we weer in aanmerking komen voor een vangnetuitkering. Het nadelige effect bedraagt in 2020 5,8 miljoen euro en loopt naar verwachting op tot 8,2 miljoen euro in 2023.

2. Energie

De energiekosten zijn door marktontwikkelingen fors gestegen. Voor een deel kunnen de hogere kosten gedekt worden via de nominale compensatie en het doorberekenen naar eindgebruiker. Voor een deel lukt dit niet. We stellen hiervoor 121 duizend euro beschikbaar vanaf 2020.

De energiebelasting op energiekosten zijn fors gestegen. Voor een deel kunnen de hogere kosten gedekt worden via de nominale compensatie en het doorberekenen naar eindgebruiker. Voor een deel lukt dit niet. We stellen hiervoor 370 duizend euro beschikbaar vanaf 2020.

3. Verzekeringen

De verzekeringspremies zijn in 2019 fors gestegen ten opzichte van 2018, dit is een landelijke trend. Voor de gemeente zijn de premies van brandverzekering met circa 14% gestegen, daarnaast stijgen de premies door waardevermindering van de panden met 7%. Vanuit de nominale compensatie kan de stijging van de premies onvoldoende worden opgevangen. We stellen voor vanaf 2020 148 duizend euro beschikbaar te stellen voor de stijging van verzekeringspremies.

4/5. Aanvullende zorgkosten WMO en Jeugd

De stijging van de zorgkosten Jeugd wordt naast stijging van de tarieven veroorzaakt door de groei van het aantal cliënten in combinatie met een verschuiving naar zwaardere zorg. De zorgkosten voor WMO nemen toe door een forse stijging van het aantal indicaties voor Beschermd Wonen in 2019. van de zorgkosten wordt niet meer uitgegaan van de verwachte maximale tekorten. De volumegroei bij Jeugd en WMO is op 0% gezet vanaf 2021. Wij verwachten in de toekomst een reële vergoeding van het Rijk te ontvangen. Het college vult de extra tekorten op WMO en Jeugd in de begroting ten opzichte van het coalitieakkoord aan. Dit gaat om een bedrag van rond de 1 miljoen euro voor WMO, en een bedrag variërend van 3,7 tot 6,1 miljoen euro voor Jeugd. Hierbij wordt er vanaf 2021 echter geen rekening gehouden met de volumegroei. Dit hangt samen met een afspraak tussen het Rijk en de VNG waardoor de gemeente Groningen compensatie van het Rijk verwacht voor de volumegroei.

6. Implementatie WVGZ

Op 1 januari 2020 treedt de WVGZ (wet verplichte GGZ) in werking. Deze wet vervangt de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen. Kern van de nieuwe wet is dat de zorg voor personen met een psychische stoornis centraal staat en niet meer de gedwongen opname. De WVGZ geeft een grotere rol aan gemeenten bij het bieden van onvrijwillige zorg. De middelen die vooralsnog via het gemeentefonds

beschikbaar zijn gesteld zijn ontoereikend. In beginsel is 680 duizend euro nodig om de wettelijke taken afdoende uit te kunnen voeren. Door 'het horen van de cliënt', wat een belangrijk aspect is in de uitvoering van deze wet, niet uit te besteden maar vanuit de gemeentelijke organisatie zelf te organiseren, wordt het benodigde bedrag bijgesteld naar 480 duizend euro.' Dit heeft betrekking op Hervorming 22 "Pilot piket t.b.v. hoorplicht WVGZ".

7. Veilig Thuis Groningen

In 2017 hebben de Groninger gemeenten besloten om de subsidie aan Veilig Thuis Groningen (VTG) structureel te verhogen. Dit was nodig om de kwaliteit in de uitvoering van de wettelijke taken te borgen en wachtlijsten te voorkomen. In 2018 en 2019 hebben we de extra bijdrage nog incidenteel kunnen dekken uit WMO-middelen. Omdat dit niet langer mogelijk is stellen we voor om 84 duizend euro beschikbaar te stellen voor de subsidie aan Veilig Thuis Groningen.

8. School als wijk

De School als Wijk betreft (preventieve) ondersteuning van mbo studenten in school en wordt in opdracht van de 12 Groninger gemeenten, waaronder de gemeente Groningen, vanaf 1 januari 2018 uitgevoerd op alle mbo-locaties in de Provincie Groningen. De uitvoering van School als Wijk in de gemeente Groningen gebeurt door een stedelijk SAW-team, in dienst van WIJ-Groningen. De kosten voor de uitvoering van School als Wijk provinciebreed bedragen op jaarbasis 1 miljoen euro. Alle Groninger gemeenten dragen financieel bij op basis van studentenaantallen. De bijdrage van de gemeente Groningen op jaarbasis bedraagt 260 duizend euro. We stellen dit voor 2020 beschikbaar.

9. Vervanging kunstgrasvelden

Er is besloten om bij vervanging van kunstgras af te stappen van rubbergranulaat (SBR) en te kiezen voor kunstgrasvelden non-infill vanuit milieuoverwegingen. Bij de begroting 2019 is al dekking beschikbaar gesteld voor de structureel hogere kapitaallasten. Om ook andere kunstgrasvelden te kunnen vervangen stellen we voor in 2021 structureel 74 duizend euro beschikbaar te stellen oplopend tot 296 duizend euro in 2023. Daarnaast is voor de sanering van de aanwezige SBR incidenteel dekking nodig.

10. Fietsmaatregelen

We stellen 175 duizend euro beschikbaar vanaf 2020 voor fietsmaatregelen. Dit betekent het uitlokken van goed stallingsgedrag en het handhaven van verkeerd geparkeerde fietsen. Fietsen die niet meer worden gebruikt worden verwijderd uit de openbare ruimte. De inzet van fietsstewards speelt hierin een belangrijke rol.

11. Omgevingswet

De Omgevingswet zal op 1 januari 2021 ingevoerd worden. Het is een wettelijke verplichting om deze wet in te voeren. Zo zal de gemeente Groningen op 1 januari 2021 aangesloten moeten zijn op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO), en zal er voor de hele nieuwe gemeente Groningen de komende jaren één omgevingsplan gemaakt moeten zijn voor 1 januari 2029. We stellen 1,178 miljoen euro beschikbaar in 2020 om aan te kunnen sluiten op het DSO, het inrichten van het DSO (gemeentelijk deel), een vervolg te maken op de digitalisering van het bouwarchief, de organisatie voor te bereiden en om andere aspecten van de Omgevingswet te kunnen invoeren.

12. Vervangingsopgave gekapte essen

De essentaksterfte is een calamiteit en vergt een omvangrijke investering in de herplant van bomen. Binnen het bestaande onderhoudsbudget zijn hiervoor geen middelen beschikbaar. We verwachten, conform ons kapbeleid, dat voor 75% van de te kappen essen een herplantplicht wordt opgelegd. Voor de rest van de

bomen geldt geen herplantverplichting omdat deze bomen onder de tenzij regeling vallen (kwaliteit boven kwantiteit). We stellen 150 duizend euro beschikbaar in 2020 voor de herplant van de te kappen essen. Op dit moment wordt nader onderzocht wat er nodig is voor de daarop volgende jaren.

13. Vervangingsinvesteringen (groot) onderhoud

De komende jaren zijn diverse voorzieningen (voet- en fietspaden) in de openbare ruimte aan vervanging of groot onderhoud toe. We stellen voor om respectievelijk 52 duizend euro en 94 duizend euro beschikbaar te stellen in 2022 en 2023.

14. Actiecentrum Veiligheid en Zorg (AVZ)

De gemeente Groningen is zetelgemeente voor het AVZ. Dat betekent dat wij het AVZ huisvesten en ondersteunen met PIOFACH taken. Tot op heden zijn daarvoor niet de reële kosten doorgerekend aan het AVZ. Afgesproken is de kosten gefaseerd worden verrekend met deelnemende gemeenten zodat alle kosten vanaf 2021 door het AVZ wordt gedekt. Een groot deel van deze extra te verrekenen kosten valt terug naar de gemeente Groningen. Hiervoor stellen we 82 duizend euro beschikbaar in 2020 en 164 duizend euro vanaf 2021.

15. Noordelijk Belastingkantoor

Het Noordelijk Belastingkantoor haalt de doelstellingen uit het bedrijfsplan niet. Er is onderzoek gedaan naar de oorzaken en om de geïdentificeerde problemen op te lossen zijn er incidenteel extra middelen nodig. We stellen 367 duizend euro beschikbaar in 2020.

16. Niet realiseren oude taakstellingen

Een aantal nog openstaande oude taakstellingen op de organisatie zijn niet realiseerbaar. Deze taakstellingen zijn afkomstig uit eerdere bezuinigingsrondes om de begroting sluitend te krijgen. Het grootste gedeelte hiervan is gerealiseerd, een deel echter niet. In 2020 bedraagt dit 2,2 miljoen euro aflopend tot 468 duizend euro in 2022. In 2023 wordt een beperkt voordeel gerealiseerd.

17. Huisvesting iederz

We stellen in 2022 0,4 miljoen euro en vanaf 2023 1,4 miljoen euro beschikbaar voor de herhuisvesting van iederz.

18. AVG ICT

De AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming) brengt een aantal wettelijke verplichtingen met zich mee zoals aanvullende tooling voor monitoring en logging van het gebruik van gegevens, het verder doorvoeren van netwerksegmentatie (scheiden van data), het gebruik van encryptie technieken voor de verdere bescherming van gegevens. Deze voorzieningen leiden tot meerkosten van 300 duizend euro per jaar vanaf 2020.

19. Friciekosten

In 2013 is voor het mobiliteit- en herplaatsingsvraagstuk een programma ingericht met de werktitel 'van Werk naar Werk'. Dit programma is ingericht voor het begeleiden van herplaatsingskandidaten naar ander werk. Voor de daarmee verband houdende frictiekosten worden in de begroting budgetten opgenomen. Voor de komende jaren betreft dit dekking voor reorganisaties bij onder andere het SSC en publieke dienstverlening. We stellen hiervoor 2,25 miljoen euro beschikbaar in 2020 en 1,17 miljoen euro in 2021.

Hervormingen 2020-2023

Voor de begroting 2020-2023 hebben wij aanvullende bezuinigingsmaatregelen en de hervormingen in beeld gebracht. De verdeling van de maatregelen 2020-2023 is in onderstaande tabel opgenomen. Vervolgens is per dekkingsbron een toelichting gegeven.

Hervormingen 2020-2023 (Bedragen x 1.000 euro)		2020	2021	2022	2023	I/S
Programma 1: Werk en inkomen						
1	Werkprogramma / Participatiebudget / ESF	1.000	1.000	1.000	1.000	S
2	Inzetten ESF subsidies		250	250	250	S
3	Handhaven / sociale recherche / terugvordering	200	200	200	200	S
Programma 2: Economie en werkgelegenheid						
5	Economische Zaken, marketing Groningen		100	100	100	S
6	Economische Zaken, overig 10% reductie	100	100	100	100	S
7	Akkoord van Groningen		200	200	200	S
8	Uitvoering meerjarenprogramma ruimtelijke economie	50	50	50	50	S
9	Incidentele grondopbrengst	500				I
10	Confucius instituut		30	30	30	S
11	Stedenbanden		30	30	30	S
Programma 3: Onderwijs						
12	Peuteropvang	1.050	1.050	850	850	S
13	Innovatiemiddelen onderwijs	150	200	200	200	S
14	Natuur- en duurzaamheidseducatie	120	120	120	120	S
Programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg						
15	Gezondheidsbeleid/projecten		150	150	150	S
16	Innovatiemiddelen jeugd / positief opgroeien	200	200	200	200	S
17	Innovatiemiddelen BW	165	165	165	165	S
18	Maatschappelijke begeleiding statushouders		30	30	30	S
19	Beter benutten buurtaccommodaties		100	100	100	S
20	Sociale basis	400	800	800	800	S
21	Diversiteitsbeleid	80	80	80	80	S
22	Pilot piket t.b.v. hoorplicht WVGZ	200	200	200	200	S
23	Gemeenschappelijke regeling PG&Z (wettelijke taken GGD)		300	300	300	S
Programma 5: Sport en bewegen						
24	Sport	418	445	600	600	S
Programma 6: Cultuur						
25	Huisvesting VRIJDAG	250	250	250	250	S
26	Evenementen tarieven	50	215	215	215	S
27	Culturele sector	200	200	200	200	S
28	Scheepvaartmuseum	50				I
29	Kunstwerf	94				I

Programma 7: Verkeer						
30	Intensiveringsmiddelen verkeer	300	300	300	300	S
31	Ringsparen	381	381	381	381	I
32	Fietsparkeren onder voormalige V&D	300	300	300	300	S
33	Uitbreiding betaald parkeren	120	150	200	200	S
34	Binnenstadmiddelen	200	200	200	200	S
35	Parkeergarage Leonard Springerlaan			2.000		I
Programma 8: Wonen						
36	SIF-middelen		400	2.000	2.000	S
36	SIF-middelen	6.600	1.600		1.000	I
27	Wijkenergieplannen	600	600	600	600	S
9	Incidentele grondopbrengst		2.500			I
38	Duurzame energieopwekking			1.000	1.000	S
Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving						
39	Onderhoud verhardingen	500	500	500	500	S
40	Beheer en onderhoud	441	441	441	441	S
40	Beheer en onderhoud	1.000				I
41	Groenonderhoud begraafplaatsen	120	120	120	120	S
Programma 10: Veiligheid						
42	Organisatorische inrichting	190	190	190	190	I
43	Programmageden veiligheid	150	300	300	300	S
44	Supportersproject	75	75	75	75	S
45	Toezicht en handhaving	263	263	263	263	S
Programma 11 Dienstverlening						
46	Publieke dienstverlening		100	100	100	S
47	Verkiezingen		50	50	50	I
Programma 12: College, raad en gebiedsgericht Werken						
48	Afwegen samenwerkingen, deelname regelingen en akkoorden	100	700	700	700	S
49	Gebiedsgericht werken	275	275	275	275	S
50	Doorberekenen werken voor de regio	200	200	200	200	S
51	Subsidies		250	500	500	S
51	Subsidies	1.000	1.000	1.000	1.000	I
52	Beleidsharmonisatie		500	500	500	S
53	Organisatorische inrichting		2.250	2.500	3.000	S
54	Langer vasthouden van vacatures	500				I
55	Afroken rekeningresultaat 2019	7.000				I
56	Leniger/flexibeler begroten	5.000	5.000	5.000	5.000	S
57	Vrijval weglekbudget	1.000				I
58	Frictiekosten	-2.081	-2.102	-763	-220	I
Programma 13: Algemene inkomsten en post onvoorzien						
59	OZB verhogen	3.500	4.320	5.140	5.960	S
59	Verlagen rioolrecht en verhogen OZB	1.000	1.000	1.000	1.000	S
60	Afvalinzameling en -verwerking		532	532	532	S

61	Dividend	1.125				I
62	Lage rente stand	200	200	200	200	S
63	Vrijval compensatieregeling OZB	280	209	140		I
Programma 14: Overhead en ondersteuning organisatie						
64	Herstructurering medezeggenschap	123	245	245	245	S
65	Verstrekking hardware ICT middelen	40	50	70	80	S
66	Optimalisatie gebruik panden	100	100	100	100	S
Overig						
4	Niet doorgeven accres	1.000	1.000	1.000	1.000	S
Subtotaal van de maatregelen		36.878	30.664	33.779	34.512	
67	Inzet weerstandsvermogen	-7.589	9.567	6.698	7.075	I
Totaal hervormingen		29.289	40.231	40.476	27.436	

1. Werkprogramma/Participatiebudget/ESF

Onze inzet op het Werkprogramma wordt gecontinueerd. Door een aangepaste dekkingswijze kunnen er middelen vrijvallen ten gunste van de algemene middelen. In 2020 en 2021 zetten we 2 miljoen euro vanuit de reserve ESF in. Vanaf 2022 financieren we het Werkprogramma uit het Participatiebudget. Met deze herziene dekking kan een bedrag van 1 miljoen euro vrijvallen vanaf 2020.

2. Inzetten ESF subsidies

We houden vanaf 2021 rekening met subsidies vanuit het ESF van 250 duizend euro per jaar.

3. Handhaven/sociale recherche/terugvordering

Op het gebied van handhaven/sociale recherche/terugvordering gaan we effectievere werkwijzen ontwikkelen zodat we 200 duizend euro kunnen besparen op het totale budget.

4 . Niet doorgeven accres

Wij compenseren in 2020 eenmalig instellingen niet voor loon en prijsstijgingen, dit heeft een structureel effect op onze begroting. De precieze invullen bepalen wij nog nader.

5. Economische zaken, Marketing Groningen

Wij gaan in gesprek met Marketing Groningen en de provincie Groningen. Dit gesprek zal onder andere gaan over een verbeterde afstemming in de financiering van Marketing Groningen. Wij gaan in gesprek met Marketing Groningen over de inzet die wij verwachten vanuit de gemeentelijke opdracht en exploitatiesubsidie. Dit zullen wij vanaf 2020 vastleggen in een Programma van Eisen. Daarnaast zullen wij gezamenlijk kijken naar de vaste componenten in de financiering van Marketing Groningen en de flexibele ruimte die overblijft. We verwachten hiermee 100 duizend euro te kunnen besparen.

6. Economische Zaken, overig 10 % reductie

Wij zullen vanaf 2020 structureel 100 duizend euro besparen op het budget voor economische activiteiten en projecten. Wij bekijken de aanvragen voor subsidies nog kritischer, en zullen nog sterker inzetten op het realiseren van financiering door derden.

7. Akkoord van Groningen

Er zal met de zes Akkoordpartners besproken worden hoe de bezuinigingen worden verwerkt in de begroting en wat ze betekenen voor de plannen en doelstellingen op termijn.

8. Uitvoering meerjarenprogramma ruimtelijke economie

Het budget voor het uitvoeringsprogramma wordt met structureel 50 duizend euro verlaagd. De vertaling naar het inhoudelijk programma wordt meegenomen bij de actualisatie van het meerjarenprogramma.

9. Incidentele grondopbrengst

We verwachten een incidentele grondopbrengst van 500 duizend euro in 2020 (programma 2) en 2,5 miljoen euro in 2021 (programma 8).

10. Confucius instituut

Vanaf 2021 zullen wij geen subsidie meer verstrekken aan het Confucius instituut. Dit instituut wordt breed gedragen door de kennisinstellingen, waarbij subsidie vanuit de gemeente niet langer noodzakelijk is. De besparing bedraagt 30 duizend euro.

11. Stedenbanden

Vanaf 2021 wordt er structureel 30 duizend euro bezuinigd op de subsidies stedenbanden en mondiale bewustwording. Het plafond van de subsidies zal met dit bedrag verlaagd worden tot 100 duizend euro.

12. Peuteropvang

Op basis van de prognose van de groei van het gebruik van de urenitbreiding houden we rekening met een vrijval op het budget van peuteropvang vanaf 2020. Daarnaast realiseren we vanaf 2020 een besparing van 350 duizend euro doordat een deel van de uitgaven voor peuteropvang gedekt kan worden uit structureel rijksbudget voor onderwijsachterstandenbeleid. De besparing bedraagt 1,05 miljoen euro in 2020 en 2021 en 850 duizend euro vanaf 2022.

13. Innovatiemiddelen onderwijs

Via de inzet van intensiveringsmiddelen 'leren' versterken we de onderlinge samenwerking in het onderwijs en stimuleren we de ontwikkeling van gezamenlijke initiatieven. We besparen vanaf 2020 150 duizend euro structureel door vrijval op rijksmiddelen in te zetten voor de financiering van brugfunctionaris. Vanaf 2021 besparen we nog een extra 50 duizend euro structureel door te stoppen met Shelter City.

14. Natuur- en duurzaamheidseducaties

Op natuur- en duurzaamheidseducatie besparen we vanaf 2020 structureel 120 duizend euro (=10%). We onderzoeken hiervoor nog verschillende scenario's om zo min mogelijk te snijden in de inhoud.

15. Gezondheidsbeleid/ projecten

We kiezen ervoor de inzet vanuit het gezondheidsbeleid slimmer te verbinden met andere projecten/aanpakken en brengen meer focus aan binnen het vastgestelde beleid. De besparing vanaf 2021 bedraagt 150 duizend euro.

16. Innovatiemiddelen Jeugd/ positief opgroeien

De bezuiniging binnen het budget Positief opgroeien en de Innovatiemiddelen jeugd en de oplossing van het knelpunt Jeugdstraatwerk realiseren we door de subsidie op meerdere activiteiten stop te zetten dan wel te verlagen. Komende jaren leggen we prioriteit bij de transformatie van de jeugdhulp, het versterken van de preventieve ondersteuningsnetwerken in de eigen leefwereld - de school en de wijk - van de kinderen en jongeren (Positief Opgroeien) en bij activiteiten die bijdragen aan het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van vooral kinderen en jongeren met (risico op) ontwikkelingsachterstanden. De besparing vanaf 2020 bedraagt 200 duizend euro.

17. Innovatiemiddelen BW

Dit betreft een besparing van de innovatiemiddelen ten behoeve van Beschermd Wonen voor zover ingezet in de gemeente Groningen. Het aandeel van de gemeente Groningen maakt onderdeel uit van aan de centrumgemeente Groningen ter beschikking gesteld budget. De inzet in de gemeente Groningen kan worden bespaard na toepassing van de geldende verdeelsleutel en instemming vanuit het Bestuurlijk Op Overeenstemming Gericht Overleg (OOGO). De besparing vanaf 2020 bedraagt 165 duizend euro.

18. Maatschappelijke begeleiding statushouders

We realiseren een bezuiniging van 10 procent op het beschikbare budget voor de maatschappelijke begeleiding van vergunninghouders. Het gaat daarbij om een besparing van naar schatting 30 duizend euro per jaar. Consequentie van de maatregel is dat we geen maatschappelijke begeleiding meer kunnen bieden aan niet inburgering-plichtige vergunninghouders. Deze groep bieden we nu indien nodig wel ondersteuning aan, echter we ontvangen hiervoor geen vergoeding van het Rijk. Van het Rijk ontvangen we alleen financiële middelen om inburgering-plichtige statushouders deze ondersteuning te bieden. Het is niet ondenkbaar dat de regeling per 2021 verandert, met de stelselwijziging inburgering.

19. Beter benutten buurtaccommodaties

Het komend jaar gaan we aan de slag met een herijking van het accommodatiebeleid. De accommodaties zijn een middel ter versterking van de sociale basis of samenhang in wijken en dorpen. Daarbij is het van belang dat de drie sporen van gebiedsgericht werken, de sociale basis en het accommodatiebeleid bij elkaar komen. Meer samenwerking en het beter benutten van alle buurtaccommodaties is het doel. We gaan er daarbij vanuit dat we vanaf 2021 taakstellend een bezuiniging van 100 duizend euro structureel kunnen realiseren.

20. Sociale basis

Door middel van efficiencycyclagen hebben we in nauw overleg met instellingen subsidies kunnen verlagen. Ten aanzien van de Wet tegemoetkoming chronisch zieken wordt een naar verwachting te verantwoorden deel van de jaarlijkse vrijval vanuit de Meerkostenregeling aangewend. De besparing is 500 duizend euro in 2020 en 800 duizend euro vanaf 2021.

21. Diversiteitsbeleid

De besparing binnen het diversiteitsbeleid wordt gerealiseerd door afroming van het beschikbare budget en door een herijking van de inzet van de middelen. De besparing bedraagt 80 duizend euro vanaf 2020.

22. Pilot piket t.b.v. hoorplicht Wvvgz

Binnen de uitvoering van de Wvvgz wordt afgezien van het inhuren van externe capaciteit ten behoeve van het wettelijk verplichte 'horen' van de cliënt en het daarbij behorend piket. In plaats daarvan starten we per 1-1-2020 met een pilot waarbij we het horen laten uitvoeren door eigen medewerkers. De besparing bedraagt 200 duizend euro vanaf 2020. Deze hervorming heeft betrekking op knelpunt 6 "Implementatie WVGZ".

23. Gemeenschappelijke regeling PG&Z (Wettelijke taken GGD)

De gemeente Groningen zet in op een hervorming van de GR PG&Z per 2021. Hiervoor moet het Algemeen Bestuur van de GR PG&Z in 2019 een besluit nemen. We zetten in op een gedragen gezamenlijk besluit waarbij er gezocht wordt naar een efficiency-slag binnen de GGD om deze hervorming te realiseren. De besparing is 300 duizend euro vanaf 2021.

24. Sport

Uitgangspunt bij het maken van noodzakelijke keuzes is geweest dat we bestaande voorzieningen in stand laten. Ook maken we de keuze om nieuwe investeringen in sportaccommodaties te blijven doen. Het co-investeringsfonds zetten we deels in om de opgave te kunnen realiseren. De basis van Bslim wordt gecontinueerd. Voor de uitbreiding stellen we vanaf 2020 minder middelen beschikbaar dan beoogd. Vanaf 2021 stellen we geen middelen meer beschikbaar voor verenigingsondersteuning. We kiezen er voor om vanaf 2021 de afschrijvingstermijn van kunstgrasvelden met een jaar te verlengen. De korting op het trainingsveldtarief voor sportverenigingen komt te vervallen vanaf sportseizoen 2020/2021. Vanaf 2021 zijn er minder middelen beschikbaar voor de subsidiëring van topsportevenementen. Voor het overige zien we in de toekomst mogelijkheden om de bezuinigingsopgave binnen sport te kunnen realiseren. Hieraan geven we de komende jaren verder invulling. De besparing bedraagt 418 duizend euro in 2020 oplopend tot 600 duizend euro vanaf 2022.

25. Huisvesting VRIJDAG

We gaan verder met het onderzoek naar de integrale huisvesting van Vrijdag in de binnenstad. Realisatie hiervan betreft het sluitstuk van de herinrichting van de Oostzijde van de Grote Markt. Dekking zoeken we niet in de eerder vrijgemaakte middelen vanuit het coalitieakkoord, maar in de ruimte binnen de Bouw- en Grondexploitatie (B&GREX) Grote Markt Oostzijde. Dit betreft een voorbeeld van het beter benutten van ons financieel instrumentarium. Naar verwachting kan hierdoor de reservering van 250 duizend euro vanaf 2020 vervallen.

26. Evenementen tarieven

We gaan meer opbrengsten uit evenementen genereren. Dit realiseren we in 2020 met de huuropbrengsten van grote evenementen op de Drafbaan. Door acquisitie hebben we 3 evenementen erbij die huur betalen voor de Drafbaan. De extra huur die dit oplevert is 50 duizend euro.

27. Culturele sector

Het beschikbare budget voor cultuur wordt verminderd met 200 duizend euro.

28. Scheepvaartsmuseum

De ontwikkeling van het Historisch Museum wordt voortgezet. We hebben kritisch gekeken naar het budget voor de noodzakelijke plankosten. De verwachte besparing bedraagt 50 duizend euro in 2020.

29. Kunstwerf

We hebben kritisch gekeken naar de in de jaarschijf 2020 beschikbare intensiveringsmiddelen voor cultuurnota 2019 van 94 duizend euro. Deze kunnen in 2020 vrijvallen ten gunste van de algemene middelen.

30. Intensiveringsmiddelen Verkeer

De vermindering van het structurele verkeersbudget met 300 duizend euro wordt gerealiseerd in de activiteiten van het programma Verkeer. Er is daardoor minder ruimte voor visie- en beleidsvorming, uitvoering van fysieke maatregelen en innovatie. De vertaling in concrete voorstellen daarvoor wordt opgenomen in het meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer 2020 - 2023.

Ook de vermindering van de structurele vulling van het Stedelijke InvesteringsFonds leidt mogelijk nog tot extra korting van het verkeersbudget, omdat een gedeelte van de intensiveringsmiddelen verkeer daarvan onderdeel uit maakt. Ook dit wordt nog nader uitgewerkt.

31. Ringsparen

De ruimte die kan ontstaan door de bedragen voor het Ringsparen pas beschikbaar te stellen wanneer die nodig zijn, is nader toegelicht bij de uitleg over het stedelijk investeringsfonds (SIF 36). De besparing bedraagt 381 duizend euro vanaf 2020.

32. Fietsparkeren onder voormalige V&D

De extra middelen uit het coalitieakkoord, van 300 duizend euro per jaar vanaf 2020 voor exploitatie van de nieuwe fietsenstalling, worden teruggedraaid. Beoogd is de exploitatie van het parkeerbedrijf in te zetten als alternatieve dekkingsbron. Zowel de aankoop en inrichting van de kelder als de jaarlijkse exploitatie worden dan onderdeel van het parkeerbedrijf. Verwacht wordt dat rekening moet worden gehouden met een structurele jaarlijkse vermindering van het resultaat van de totale parkeerexploitatie van 0,5 tot 0,7 miljoen euro.

33. Uitbreiding betaald parkeren

Met de verdere uitbreiding van betaald parkeren naar wijken in het stedelijk gebied willen we kwaliteit in de openbare ruimte toevoegen. In wijken met een hoge parkeerdruk brengen we door het invoeren van een parkeerregime de parkeerdruk omlaag. In de openbare ruimte die we daarmee winnen, kunnen we de andere functies van de straat (fietsen, wandelen, spelen, groen, ontmoeten) verder de ruimte geven.

Wanneer we in een klein(er) gebied betaald parkeren in te voeren, weten we dat het probleem zich verplaatst naar de naastgelegen straten, waar parkeren (nog) gratis is. We noemen dat het waterbedeffect. Dat voorkomen we door in één keer in een groter deel van de stad een parkeerregime in te voeren. Dat we een vergoeding mogen vragen voor privé stallen van een auto in de openbare ruimte stelden we in de Parkeervisie al vast.

Naast extra leefkwaliteit, levert het uitbreiden van het betaaldparkerengebied extra opbrengsten op. We verwachten een extra opbrengst van 100 duizend euro te kunnen genereren. Daarbij gaan we er vanuit dat we invulling kunnen geven aan deze uitbreiding door het aantal beschikbare betaalautomaten op straat te verdunnen.

Een ander deel van de taakstelling kan worden gerealiseerd met een aanpassing van het systeem van bezoekersparkeren, het verhogen van de kostendeckingsgraad van de buurtstallingen en de herziening van contracten met leveranciers. Totale extra opbrengsten kunnen dan oplopen tot 200 duizend euro vanaf 2022. Om deze taakstelling te kunnen halen is het wel noodzakelijk het creëren van draagvlak voor een parkeerregime opnieuw te overwegen.

De wijze van uitvoering, de grenzen van het gebied en de implicaties van de uitrol van betaald parkeren over een groter deel van de stad gaan we nader onderzoeken.

34. Binnenstadmiddelen

Wordt nader toegelicht bij de uitleg over het stedelijk investeringsfonds (SIF 36).

35. Parkeergarage Leonard Springerlaan

De parkeergarage aan de Leonard Springerlaan is gemeentelijk eigendom. Door deze parkeergarage te verkopen, kan een eenmalige opbrengst worden gerealiseerd van naar verwachting 2 miljoen euro in 2022. Daar tegenover staat het wegvallen van de jaarlijkse huuropbrengsten van 160 duizend euro netto en toekomstige lasten van groot onderhoud.

36. SIF-middelen

Bij de begroting 2020 zijn ten laste van het SIF de volgende bezuinigingen opgenomen:

maatregel			2020	2021	2022	2023	
A	Binnenstad: Ruimte voor Jou	s	200	200	200	200	
B	Ringspaarbudget	i	381	381	381	381	
C	SIF: algemeen	s		400	2.000	2.000	Nader te bepalen
D	SIF: algemeen	i	1.000	1.600		1.000	Nader te bepalen
E	SIF: reserve	i	5.600				Nader te bepalen
Totaal bezuinigingen SIF			7.181	2.581	2.581	3.581	

Tabel: Bezuinigingen ten laste van het SIF, bedragen x 1.000 euro

Binnenstad: Ruimte voor jou

We verwachten dat we de herinrichting van de Grote Markt voor een groot deel kunnen betalen uit de bouw- en grondexploitatie Grote Markt Oostzijde/Groninger Forum. Daardoor zou 200 duizend euro structureel beschikbaar kunnen komen voor andere doeleinden. Mocht blijken dat dit toch niet mogelijk is, dan vervalt deze bezuinigingsoptie.

Ringspaarbudget

Van het Ringspaarbudget zetten we 381 duizend euro gedurende 4 jaar elders in. De aanleg van de 'inprikker' vanaf het Emmaviaduct naar stationsgebied Zuid wordt daar niet door geraakt. Na 2023 vloeien deze middelen weer terug naar de ringspaarprojecten. We gaan hierover in gesprek met de provincie.

SIF algemeen

We stellen voor de algemene bezuiniging op de structurele middelen van het SIF voor het grootste deel in te vullen door het schrappen van de parkeergarage in stationsgebied Zuid. In de begroting 2019 was daarvoor in 2021 400 duizend euro structureel beschikbaar gesteld en vanaf 2022 1,82 miljoen euro. We gaan de oplossingen voor het parkeren daar betrekken bij de nog te maken nadere keuzes voor de ontwikkeling van dat gebied.

De resterende structurele bezuinigingstaakstelling gaan we in 2020 en 2021 zoveel mogelijk incidenteel invullen (door fasering en/of vrijval binnen de voeding en/of reserve SIF). Daarbij kan het gaan om bijvoorbeeld plankosten, de intensiveringsmiddelen Wonen, de wijkvernieuwing, en/of de binnenstad. Voor de invulling van de vanaf 2022 nog openstaande taakstelling van 180 duizend euro structureel zullen wij in de begroting 2022 een voorstel doen.

Voor de taakstelling van 1 miljoen euro in 2023 doen we een voorstel in de begroting 2023.

SIF-reserve

We stellen voor de besparing voor de reserve SIF in te vullen door het schrappen van de voorziening De Held III (5,146 miljoen euro), aangevuld met 454 duizend euro uit het Ontwikkelbudget.

37. Wijkenergieplannen

De bezuiniging binnen het programma energie wordt in belangrijke mate gerealiseerd door de wijkenergieplannen te temporiseren. We leggen de focus voor de wijkenergieplannen op de wijken Paddepoel, Selwerd en Vinkhuizen. Andere wijken waar de participatie is gestart proberen we de informatievoorziening en ondersteuning zoveel mogelijk in stand te houden met de beperkte beschikbare

middelen. Door deze bezuiniging is het nu niet mogelijk om met wijkenergieplannen te beginnen in nieuwe wijken. De besparing bedraagt 600 duizend euro vanaf 2020.

38. Duurzame energieopwekking

We verwachten middelen te kunnen genereren door investeringen in de transitie naar duurzame energieopwekking, waarbij we deze toekomstige te verwachten revenuen ten goede zullen laten komen van de gemeente. De gemeente kan daarnaast besluiten om tevens een deel van dit voordeel ten goede te laten komen aan de inwoners in de vorm van investeringen in andere duurzame energievoorzieningen.

39. Onderhoud verhardingen

Het onderhoud van verhardingen in de wijken verlagen we van BORG-niveau B (voldoende) naar niveau C (matig). Omdat de kwaliteit van wegen op dit moment bovengemiddeld is ten opzichte van fiets- en voetpaden, zien we ruimte om met name het programma groot onderhoud aan wegen te verkleinen met 500.000 euro. Het gemeente-brede onderhoudsniveau van verhardingen zal hierdoor in de komende 10 jaren geleidelijk zakken naar niveau C. De verhardingen in de Binnenstad en het Noorderplantsoen blijven we op het huidige niveau A (goed) onderhouden.

40. Beheer en onderhoud

We werken de komende tijd een optimale differentiatie uit van de bestaande BORG systematiek en realiseren hiermee een bezuiniging op het beheer en onderhoud, op een zodanige wijze dat de effecten op de leefkwaliteit zo klein mogelijk zijn. De incidentele besparing is 1 miljoen euro in 2020. De structurele besparing is 441 duizend euro vanaf 2020.

41. Groenonderhoud begraafplaatsen

We verlagen het groenonderhoud op begraafplaatsen – in het bijzonder Selwerderhof – van BORG-niveau B (voldoende) naar niveau C (matig) en trekken het daarmee gelijk aan het groenonderhoud in de aangrenzende wijken. We realiseren hiermee een bezuiniging van 120 duizend euro.

42. Organisatorische inrichting

Er wordt een (schaal)voordeel gerealiseerd op de personele inzet (aardbevingsgelden). Dit leidt tot een besparing van 190 duizend euro in 2020 tot en met 2023.

43. Programmagelden Veiligheid

De bezuinigingstaakstelling zal ten laste worden gebracht van de deelprogramma's 10.1 Veilige woon- en leefomgeving, 10.2 Jeugd en Veiligheid en 10.3 Integriteit en Veiligheid. De nadere invulling hiervan zal plaatsvinden in overleg met de burgemeester. De besparing bedraagt 150 duizend euro in 2020 en 300 duizend euro vanaf 2021.

44. Supportersproject

Het Supportersproject zal worden beëindigd. Op driehoeksniveau wordt samen met FC Groningen gewerkt aan een meer passende aanpak op de verschillende groepen harde kern supporters die voor problemen zorgen rond de wedstrijden van FC Groningen. Geconstateerd is daarbij dat het project zoals dat is georganiseerd en de kosten daarvan niet voldoende meer aansluit op de actuele problemen. Beëindiging levert een besparing op van 75 duizend euro.

45. Toezicht en Handhaving

Om de hervormingen te realiseren zullen we onze uitvoeringstaken herprioriteren danwel met een andere intensiteit uitvoeren. De intensivering voor de aanpak van problematische jeugdgroepen blijven we

continueren enerzijds vanwege de noodzaak gelet op het groeiend aantal jeugdgroepen en geweldsdelicten en anderzijds vanwege de effectiviteit en positieve resultaten van de aanpak. Wij slagen er samen met onze ketenpartners in om de individuele leden van de jeugdgroepen snel in beeld te krijgen en zicht te krijgen op hun rol binnen de groep en om op basis daarvan effectieve interventies op de groep en het individu in te zetten die de overlast sterk doen verminderen. Het continueren van de intensivering op jeugdgroepen betekent dat we op andere gebieden structureel minder personeel kunnen inzetten. Door herprioritering of minder intensieve inzet op bepaalde overlastfeiten en gebiedsgerichte inzet kunnen we stapsgewijs de rest van de hervormingen realiseren. We kijken zoveel mogelijk naar natuurlijk verloop en we houden rekening met frictiekosten. De besparing vanaf 2020 bedraagt 263 duizend euro.

46. Publieke dienstverlening

De kosten van de decentrale gemeenteloketten staan onder druk. De kwaliteit van onze dienstverlening kan worden behouden en wellicht versterkt door een andere vorm van analoge dienstverlening. We komen in een afzonderlijk voorstel hierover bij uw raad op terug. We verwachten een besparing te kunnen realiseren van 100 duizend euro vanaf 2021.

47. Verkiezingen

De kosten voor verkiezingen lopen al enige jaren op. Door middel van een aantal maatregelen worden deze kosten omlaag gebracht. Hierbij zal worden onderzocht hoe er 50 duizend euro bespaard kan worden vanaf 2021 op het organiseren van verkiezingen. Hierbij zal de toegankelijkheid en nabijheid van stembureaus voor de inwoner zoveel mogelijk worden gewaarborgd.

48. Afweging samenwerkingen, deelname regelingen en akkoorden

De maatregel bevat een inventarisatie welke samenwerkingsverbanden, deelname regelingen en akkoorden er zijn en wat de kosten ervan zijn. Welk deel neemt Groningen en welke andere partners. Vervolgens bepalen we wat het oplevert en of er andere manieren te bedenken zijn om hetzelfde te bereiken tegen minder kosten of een lagere bijdrage. Structureel moet deze maatregel 100 duizend euro opleveren. De gemeente Groningen werkt met verschillende partijen samen in een aantal samenwerkingsverbanden. We onderzoeken en heroverwegen de effectiviteit van de bestaande samenwerkingsverbanden en Gemeenschappelijke Regelingen. De besparing bedraagt 600 duizend euro vanaf 2021.

49. Gebiedsgericht werken

Binnen het programma gebiedsgericht werken worden gezamenlijke gebiedsbudgetten verminderd met in totaal 275 duizend euro. Daarbij wordt gestreefd de bestaande gebiedsprogramma's zoveel mogelijk in stand te laten.

50. Doorberekenen werken voor de regio

Gemeente Groningen heeft als grootste gemeente in de Provincie, dan wel het Noorden de functie van regiogemeente. We vervullen voor de regio een voortrekkersrol, vooral in de samenwerkingsverbanden met anderen gemeenten. De inzet die gepleegd wordt is groter dan de dekking vanuit de samenwerkingsverbanden. Deze maatregel beoogt de inzet conform de dekking te laten verlopen. De besparing bedraagt structureel 200 duizend euro vanaf 2020.

51. Subsidies

Voor innovatieve doelen en ambities is op veel thema's EU geld beschikbaar. Op dit moment hebben we onze inzet op het daadwerkelijk schrijven van Europese projecten ad hoc geregeld via de capaciteit van verschillende programma's. Daarnaast heeft de gemeente Groningen een woondeal met de rijksoverheid gesloten. Zo komen Groningse projecten in aanmerking voor een bijdrage uit een speciaal fonds. Door middel

van deze maatregel willen we een team vormen om gestructureerd subsidies binnen te halen en te verantwoorden.

52. Beleidsharmonisatie

Harmoniseren van beleid binnen de gemeente Groningen moet vanaf 2021 leiden tot een besparing van 500 duizend euro. Er wordt gekeken naar het optimaliseren, vereenvoudigen en standaardiseren van het beleid. Dit moet leiden tot meer samenwerking en samenhang tussen de verschillende directies binnen de gemeente.

53. Organisatorische inrichting

De huidige opzet van de organisatie zal worden bekeken of dit anders kan worden ingericht en uitgevoerd. Hierbij zijn diverse aandachtspunten te benoemen, waaronder: efficiënter organiseren, leanen van procedures en processen, verhogen kostenbewustzijn, reductie van functies, resultaatgerichter sturen, bepalen serviceniveau en minder versnippering van functies. We besparen 2,25 miljoen euro in 2021 oplopend tot 3 miljoen euro in 2023.

54. Langer vasthouden van vacatures

Er wordt een tijdelijke vacaturestop ingesteld. Jaarlijks is er een uitstroom van personeel die de AOW-gerechtigde leeftijd hebben bereikt. Daarnaast verlaten gemiddeld 95 medewerkers per jaar de gemeentelijke organisatie om andere redenen. Het niet meteen invullen van deze functies moet leiden tot een incidenteel voordeel in 2020 van 500 duizend euro. Hierbij opgemerkt dat een aantal functies zich niet leent voor een vacaturestop.

55. Rekeningresultaat 2019

Het rekeningresultaat is de afgelopen jaren positief afwijkend van het resultaat dat bij de prognose van de voortgangsrapportage. Het uitgangspunt van de organisatie is hierbij erg sterk gericht op voorzichtigheid, een verwachte meevaller wordt vaak alleen meegenomen indien deze zeker is. Bij de rekening zien we verder dat diverse resultaten op grond van eerdere afspraken worden bestemd en behouden blijven voor het doel waarvoor het beschikbaar is gesteld. We hebben de mogelijkheid om een verwacht overschot van 7 miljoen euro in 2019 in te zetten om het tekort in de begroting 2020 incidenteel te beperken. Hierbij wordt er van uitgegaan dat het geen automatisme is in het bestemmen van het rekeningresultaat, maar de inzet van het rekeningresultaat integraal af te wegen.

56. Leniger/flexibeler begroten

In onze begroting zijn we soms geneigd om voorzichtig te ramen. Het voordeel van voorzichtig ramen is dat de kans op financiële tegenvallers in de realisatie klein is, maar het nadeel is dat voorzichtig ramen soms een nadeel kan suggereren dat er in werkelijkheid niet is. Er zit kennelijk ruimte in onze begroting die we nu niet optimaal gebruiken. In de uitwerking kijken we naar budgetten waarin de financiële realisatie de afgelopen jaren sterk afweek van de begroting en stellen we een aantal maatregelen voor om budgetten (incidenteel) te verlagen en daarmee minder voorzichtig te begroten. Daarnaast kan centrale plaatsing van een aantal budgetten helpen om eventuele ruimte, door voorzichtigheid in het ramen van de budgetten per directie, te verkleinen en kan zodoende een besparing worden gerealiseerd.

57. Vrijval weglekbudget

We hebben een jaarlijks budget beschikbaar voor het opvangen van bezuinigingen die weglekken via de doorrekening naar lagere tarieven. We verwachten dat dit budget voor de jaarschijf 2020 kan vrijvallen voor een bedrag van 1 miljoen euro.

58. Friciekosten

Er worden diverse maatregelen getroffen om te komen tot een sluitende (meerjaren)begroting. In een aantal gevallen zijn frictiekosten onvermijdelijk. Dit geldt bijvoorbeeld voor maatregelen die de organisatie raken. In de periode 2020-2023 hebben we daarom een bedrag van 5,17 mln. gereserveerd voor frictiekosten. In de nadere uitwerking moet blijken of en in welke mate frictiekosten daadwerkelijk gaan optreden.

59. OZB verhogen

De WOZ-waarde van woningen en bedrijven is dit jaar met respectievelijk 8% en 1% gestegen. Deze waardestijgingen worden niet gecompenseerd via de OZB-tarieven. Hierdoor stijgt de OZB-opbrengst woningen met 3 miljoen euro en de OZB-opbrengst niet-woningen met 500 duizend euro.

Met de inkomsten uit het rioolrecht sparen we sinds enkele jaren een bedrag voor grootschalige investeringen in de toekomst, waardoor we de verhoging van het rioolrecht voor komende generaties kunnen beperken. We kiezen er voor dit spaarbedrag te halveren en in verband daarmee het rioolrecht te verlagen. Hiermee zetten we geormerkt geld om in algemene middelen maar de lasten stijgen per saldo niet. De besparing wordt dan gerealiseerd door een verhoging van de OZB met 1 miljoen euro in 2020.

60. Afvalinzameling en -verwerking

Voor het eind van 2020 werken we een geactualiseerd afvalbeheerplan uit waarin we een kosteneffectief en maatschappelijk verantwoord inzamelingssysteem kiezen dat de grootst mogelijke winst behaalt in de mate van afvalscheiding. We verwachten dat we door schaalvoordelen, en een goede samenwerking met bewoners de effecten van de bezuiniging kunnen minimaliseren. Met ingang van 2021 besparen we hiermee een bedrag van 532 duizend euro en we verwerken deze besparing in de afvalstoffenheffing. De besparing wordt gerealiseerd door een verhoging van de OZB.

61. Dividend

Wij verwachten in 2020 incidenteel dividend uitkeringen te ontvangen als aandeelhouder van onze deelnemingen van in totaal 1,1 miljoen euro.

62. Lage rente stand

In het kader van de herziening van het treasurystatuut zullen wij voorstellen om over te gaan tot een vereenvoudiging van de limietenstructuur ter beperking van de renterisico's. Hiermee vergroten we onze flexibiliteit bij het aantrekken van nieuwe leningen (qua timing en looptijden) en kunnen we nog optimaler inspelen op de huidige lage rentestanden. Daardoor verwachten we een structurele besparing op de rentelasten te kunnen bereiken van 200 duizend euro vanaf 2020.

63. Vrijval compensatieregeling OZB

De harmonisatie van de OZB heeft voor bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer tot een forse lastenstijging geleid. Hiervoor is een compensatieregeling vastgesteld. Voor de compensatie is in 2020 1,080 miljoen euro beschikbaar. De werkelijke compensatie 2020 zal lager uitvallen.

64. Herstructurering medezeggenschap

Er vindt de komende periode overleg plaats tussen de gemeentesecretaris en de OR, als gevolg de discussie over concernsturing en de herstructurering van de medezeggenschap. In deze begroting is de minimale variant voor ondersteuning meegenomen. Deze besparing is de financiële verwerking van de koers die is ingezet. Dit kan alleen worden gerealiseerd met instemming van de OR. We gaan uit van een besparing van 123 duizend euro in 2020 en 245 duizend euro structureel vanaf 2021.

65. Verstrekking hardware ICT middelen

De afgelopen jaren is een stijging in de uitgifte van ICT middelen waarneembaar (onder andere iPads en laptops). Dit past binnen de visie om de medewerkers te voorzien van moderne ICT voorzieningen. Daarbij zien we dat deze middelen niet overal effectief worden ingezet. Er is hierbij soms gering gebruik zichtbaar of een langere tijd geen gebruik. Daarnaast zijn er ook werknemers met dubbele ICT voorzieningen. Een efficiëntere inzet van de ICT middelen zal moeten leiden tot lagere lasten. De besparing loopt op tot structureel 80 duizend euro in 2023.

66. Optimalisatie gebruik panden

Een optimaal gebruik van de gemeentelijke gebouwen zal leiden tot lagere lasten. Hierbij kan worden gedacht aan tijdelijke sluiting van enkele panden in vakantieweken en sluiting op dagen dat de bezettingsgraad laag is. Medewerkers kunnen op deze momenten gebruik maken van de overige panden. Dit leidt per saldo onder andere tot lagere energielasten en schoonmaakkosten.

67. Inzet weerstandsvermogen

We streven aan het eind van de coalitieperiode naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1,0. Gelet op de grote opgave accepteren we voor de kortere termijn een ratio van minimaal 0,8. Bij de inzet van het weerstandsvermogen wordt, naast deze ratio, ook gekeken naar de verhouding tussen harde reserves en niet direct beschikbaar weerstandsvermogen. Voor de periode 2020 tot en met 2023 zetten we per saldo 1,6 miljoen euro weerstandsvermogen in voor een sluitende begroting.

Investerings- en financieringsstaat

Investeringen (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 1-1-2020	Bruto investeringen	Vermindering en	Afschrijvin gen	Boekwaarde 31-12-2020
Immateriële vaste activa (totaal)	445	0	0	27	418
Bijdragen aan activa van derden	445	0	0	27	418
Materiële vaste activa (totaal)	1.339.334	98.302	0	41.228	1.396.408
I. Investerings met economisch nut		82.570	0		
Waarvan routine investeringen		15.550	0		
Waarvan beleidsmatige investeringen		67.020	0		
II. Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut		15.732			
Vlottende activa	73.106	7.100	13.900	0	66.306
Onderhanden werk inzake grondexploitaties	73.106	7.100	13.900	0	66.306
Financiële activa	404.224	0	28.145	0	376.079
Kapitaalverstrekkingen	19.426		0	0	19.426
Uitgezette leningen	384.798	0	28.145	0	356.653
Totaal activa	1.817.109	105.402	42.045	41.255	1.839.211

Financiering (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 1-1-2020	Bruto investeringen	Verminderinge n	Rekening- resultaat 2019	Boekwaarde 31-12-2020
Reserves	179.202	22.888	44.454		157.636
Voorzieningen	45.556	11.103	13.875		42.784
Opgenomen geldleningen Treasury	1.622.010		3.310		1.618.700
Alsnog te financieren lang en kort		20.091			20.091
Totaal financiering	1.846.768	54.082	61.639	0	1.839.211

Materiële vaste activa

Bij de vaste activa ramen wij voor 98,3 miljoen euro aan investeringen. In combinatie met de geraamde afschrijvingen van 41,2 miljoen euro stijgt daardoor de boekwaarde van de vaste activa van 1.339,3 miljoen euro naar 1.396,4 miljoen euro.

De 98,3 miljoen euro aan investeringen in vaste activa onderscheiden we naar drie soorten, namelijk:

- Routine investeringen: 15,6 miljoen euro
- Beleidsmatige investeringen: 67,0 miljoen euro
- Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut: 15,7 miljoen euro

Routine investeringen

De routine investeringen zijn investeringen ter vervanging van bestaande activa met als doel de bedrijfsvoering op het huidige peil te houden. Het betreft voornamelijk investeringen in automatisering, meubilair, huisvesting, voertuigen en materieel. Voor 2020 verwachten wij de volgende investeringen:

Routine investeringen 2020 (bedragen x 1.000 euro)	
Vervangingsinvesteringen Informatie & Onderzoek	2.240
Vervangingsinvesteringen Stadsontwikkeling	310
Vervangingsinvesteringen Sport050	58
Vervangingsinvesteringen Stadstoezicht	0
Vervangingsinvesteringen Oosterpoort/ Stadsschouwburg	1.401
Vervanging materieel Stadsbeheer	11.256
Materieel lederz	285
Totaal	15.550

Een deel van bovenstaande investeringen komt nog ten laste van de kredieten van voorgaande jaren (3,3 miljoen euro). Dit houdt in dat wij in 2020 voor totaal 12,2 miljoen euro aan nieuwe kredieten voor routine-investeringen nodig hebben. De kapitaallasten van de nieuwe kredieten voor routine investeringen 2020 hebben wij opgenomen in deze begroting.

Routine-investeringen 2020 (bedragen x 1.000 euro)	Beschikbaar te stellen krediet
Vervangingsinvesteringen Informatie & Onderzoek	60
Vervangingsinvesteringen Stadsontwikkeling	310
Vervangingsinvesteringen Sport050	58
Vervangingsinvesteringen Stadstoezicht	0
Vervangingsinvesteringen Oosterpoort/ Stadsschouwburg	273
Vervanging materieel Stadsbeheer	11.256
Materieel lederz	285
Totaal	12.242

Beleidsmatige investeringen

Beleidsmatige investeringen zijn investeringen waarover al principebesluiten zijn genomen en waarvoor de dekking is geregeld. Voor 2020 ramen wij voor 67,0 miljoen euro aan beleidsmatige investeringen.

Beleidsmatige investeringen met economisch nut (bedragen x 1.000 euro)	Bruto
Investeringen Sport050	4.862
Vervanging riolering	17.305
Vastgoed overig	6.000
Investeringen in scholen	12.979
Werkmij OPSB	1.577
Voorraad NIEGG gronden	5.000
Ebbingekwartier	5.555
Kindcentrum Ten boer	8.742

Stadhuis	5.000
Totaal	67.020

Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut

Investerings met maatschappelijk nut zijn investeringen die in principe niet verhandelbaar zijn, maar wel een meerjarig nut (kunnen) hebben. Voorbeelden hiervan zijn wegen, straten, pleinen, bruggen, openbaar groen. Met ingang van 2017 moeten deze investeringen, conform BBV, worden geactiveerd. Voor 2020 ramen wij 15,7 miljoen euro aan investeringen. Voor de financiering van deze investeringen leggen wij afzonderlijke raadsvoorstellen aan de gemeenteraad voor.

Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut		Bruto
(bedragen x 1.000 euro)		
Verkeer- en vervoerprojecten		333
Investerings Binnenstadsvisie		4.300
Vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte		6.724
LED Verlichting		2.700
Gele stenen		1.675
Totaal		15.732

Vlottende activa

Investerings in grondexploitaties gelden in de gemeentelijke verslaglegging als vlottende activa. Het betreft zaken als grondaankopen en infrastructurele werken. In 2020 gaat het naar verwachting om 7,1 miljoen euro aan investeringen, met daartegenover 13,9 miljoen euro aan inkomsten.

Financiële activa

Begin 2020 heeft de gemeente naar verwachting voor totaal 404 miljoen euro aan financiële activa. Dit betreft als hoofdonderdelen 385 miljoen euro aan verstrekte geldleningen en 19 miljoen euro aan kapitaalverstrekkingen (deelnemingen). Bij de verstrekte geldleningen gaat het voornamelijk om de leningen voor Meerstad (253 miljoen euro) en de leningen aan woningcorporaties (86 miljoen euro). Het bedrag aan uitgezette leningen loopt met 28 miljoen euro terug. Dit komt vooral doordat er sinds 2001 aan woningcorporaties geen leningen meer worden verstrekt en er alleen nog aflossing plaats vindt van bestaande leningen. Het totaal van de uitgezette leningen komt eind 2020 uit op 357 miljoen euro. Het totaal van de financiële activa komt uit op afgerond 376 miljoen euro.

Financiering

De boekwaarde van de gemeentelijke activa stijgt van 1,817 miljard euro naar 1,839 miljard euro. De financiering van deze boekwaarde geschiedt door middel van de reserves en voorzieningen van de gemeente, door geldleningen die de gemeente in het verleden heeft aangetrokken, door het inzetten van kort geld of door het aantrekken van nieuwe geldleningen.

De omvang van de reserves daalt met 22 miljoen euro van 179 naar 157 miljoen euro. De omvang van de voorzieningen daalt met 2 miljoen euro van 45 miljoen euro naar 43 miljoen euro. Per saldo komen de eigen financieringsmiddelen eind 2019 naar verwachting uit op 200 miljoen euro. Het overgrote deel van de 1,817 miljard euro aan boekwaarde, wordt daarom gefinancierd met langlopende leningen. Het totaal aan aangetrokken lange geldleningen bedraagt begin 2020 naar verwachting 1,622 miljard euro. Hiervan wordt 3

miljoen euro afgelost. Het bedrag van de opgenomen lange geldleningen eind 2020 komt daarmee uit op 1,619 miljard euro.

Het verschil tussen de geraamde boekwaarde van 1,839 miljard euro en de opgenomen lange geldleningen (1.619 miljoen euro) en reserves en voorzieningen (200 miljoen euro) bedraagt 20 miljoen euro. Dit bedrag financieren wij door het inzetten van kort geld of door alsnog nieuwe geldleningen aan te trekken.

Reserves

Verloopoverzicht reserves 2020

Naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	Begroot Saldo 31-05-2019	Prognose mutatie 2019	Prognose Saldo 31-12-2019	Begrote toevoeging 2020	Begrote onttrekking 2020	Saldo 31-12-2020
Algemene Egalisatiereserve (AE)	28.518	513	29.031	12.326	8.195	33.162
Res.WWB inkomensdeel	13		13			13
Reserve Kom plannen	12	-12	0			0
Regio Specifiek Pakket ZZL	9.400		9.400			9.400
Aandelen Essent NV	1.345		1.345			1.345
Martiniplaza BV	3.916		3.916			3.916
BR Openbaar Gebied HAR	24		24			24
Afkoopsommen onderhoud graven	28		28	30	30	28
Geluidreducerend asfalt	225		225		75	150
Reserve Lessenaar Ten	24		24			24
BR Afkoopsonh.fp.St	449		449			449
Reserve Speelvoorzieningen	89		89			89
Kunstvoorraad CBK	1.647		1.647			1.647
Kunst op straat	521		521			521
Extra Beleid	1.937	-87	1.850		354	1.496
Bodemsanering	1.485		1.485			1.485
Groninger Monumentenfonds	932		932			932
Forum garage	6.200		6.200			6.200
WarmteStad	60		60			60
BR aardgasvrije wijken	3.516		3.516			3.516
Br. Bouwleges	80		80	40		120
Grondbank	4.273		4.273			4.273
Grondzaken	5.111		5.111	108	8.070	-2.851
Parkeren	7.666		7.666	1.468		9.134
SIF	19.602	5.160	24.762	854	5.600	20.016
Hergebruik grond	778		778			778
Erfpacht	12.627		12.627			12.627
Bovenwijkse infrastructuur gro	1.986	30	2.016			2.016
BR Kapitaallasten	37.994	-6.787	31.207	448	20.813	10.842
BR Eemskanaalzone	8.356		8.356	159		8.515
Fonds Economische Ontwikkeling	50		50		50	0

BR ESF Subsidie	1.480		1.480			1.480
BR Cofin. Investering	912		912	67		979
Res.Gebr.overeenk.voetbalv	57		57		6	51
Esserberg 2014	182		182		11	171
Recreatiegebied Kardinge	535		535			535
Egalisatiereserve Instellingen	1.994		1.994	2.160		4.154
Exploitatierisico Forum	2.321		2.321			2.321
BSV Paddepoel	3		3		3	0
Egalisatiereserve VSD	500	-375	125	2.000		2.125
Res. Zorguitg.WMO18+ e	77	-75	2			2
Reserve bijdrageregeling dorps	20		20			20
BR Duurzaamheid Scholen HAR	399		399			399
Rex. Onderwijshuisv. B	1.793		1.793	1.508		3.301
Reserve onderhoud en v	37		37			37
Nieuwbouw VMBO	1.191		1.191		238	953
Bijdrage MFA de Wijert	400		400			400
Br. GrESCo aanp.24 geb	137		137			137
Nieuw Raadhuis Haren	1.558		1.558	147	126	1.579
Quintusschool	293		293			293
Zernike College	6.622		6.622	1.438	883	7.177
BR Kapitaallasten Kindcentrum	1.460		1.460	135		1.595
Totaal	180.835	-1.633	179.202	22.888	44.454	157.636

Toelichtingen op reserves

Directie	Doel	Maximale omvang	Saldo 31-12-2020	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Algemene Egalisatiereserve (AER)	Deze reserve dient ter dekking van het opvangen van onvoorziene verliezen op de korte en lange termijn		33.162	In 2020 zijn de volgende mutaties begroot: Onttrekkingen - 1,352 miljoen euro ter dekking van knelpunten (begroting 2017); - 4,67 miljoen euro door herijking risico grondexploitatie en Meerstad (begroting 2018); - 2,073 miljoen euro zijnde het resterend saldo financieel perspectief (begroting 2019); - 100 duizend euro ten behoeve van het programma 75 jaar vrijheid Dotaties: - 7,592 miljoen euro als saldo van de begroting 2020; - 2,159 miljoen euro ter aanvulling van het weerstandsvermogen (Begroting 2017); - 1,495 miljoen euro in verband met voorfinanciering onderhoud Martiniplaza; - 460 duizend euro uit meerjarenbegroting van de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer; - 320 duizend euro in verband met de vervroegde aflossing van de lening van de Royal Bank of Scotland; - 300 duizend euro in verband met de bijdrage toekomst Groningen Airport Eelde.	Nog te bezien in het totaal van het weerstandsvermogen
Vastgoed verkoopopbrengst tbv bezuinigingen	Deze reserve dient om de opbrengsten van het afstoten van vastgoed in enig jaar aan een bezuinigingstaakstelling van een volgende jaar toe te rekenen en tijdelijk te reserveren.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Gresco	Deze reserve dient als egalisatiereserve voor de resultaten van Gresco		0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
ICT modules vastgoedmanagement			163	Er zijn geen mutaties begroot.	

Aandelen Essent NV	Deze reserve dient als tegenwaarde ontvangen aandelen EGD bij overgang EGG naar EGD (nu: Essent).		1.345	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Extra beleid	Deze reserve dient om de nog te besteden extra beleidsgelden op te nemen.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	
Regio Specifiek Pakket ZZL	Deze reserve dient om Projecten uit het Regio Specifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL) te financieren.		9.400	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Martiniplaza BV	Deze reserve is ingesteld bij de herwaardering van de aandelen van Martiniplaza BV.		3.916	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Ten Boer	Deze reserve dient om de voor en nadelen in de samenwerking met Ten Boer te worden verrekenen.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	
Frictiekosten bezuinigingen	Deze reserve dient om incidentele kosten te betalen die voortvloeien uit vastgestelde maatregelen van de bezuinigingstaakstelling.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	
Wijkwethouderschap (gebiedsgericht werken)(EB)	Deze reserve dient om middelen die worden ingezet voor het wijkwethouderschap hetgeen onderdeel is van de gemeente brede beweging om meer gebiedsgericht, dichterbij de burger en partijen, te gaan werken		1.117	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Van Lenneplan (BK)	Deze (beklemd) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten.c.f. het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		465	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Flankerend beleid	Deze reserve dient voor herplaatsing van medewerkers in het kader van de bezuinigingsoperatie.		0	Er zijn geen mutaties begroot	
Frictiekosten Reorganisatie	Deze reserve dient ter dekking voor frictiekosten als gevolg van een aantal organisatiewijzigingen.		0	Er zijn geen mutaties begroot	
Geluidreducerend asfalt	Deze reserve dient ter dekking van de meerkosten van het onderhoud van geluidswerend asfalt ten opzichte van de gebruikelijke asfalttering.		150	De meerkosten vanaf 2019 worden begroot op 75 duizend euro. Vooralsnog geldt dat ook voor de jaren daarna.	

Gele steentjes (EB)	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	
Gele steentjes (BK)	Deze (beklemd) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten c.f. het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		491	Er zijn geen mutaties begroot.	
Kinderboederij (EB)	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	
Speelvoorzieningen (BK)	Deze (beklemd) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten c.f. het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		525	Er zijn geen mutaties begroot.	
Begraafplaatsen	De reserve dient ter dekking van toekomstige ruimingskosten en voor het opvangen van (kleine) verschillen in de inkomsten en uitgaven op de exploitatie begraafplaatsen.		28	In 2020 verwachten we 30 duizend euro toe te voegen en te onttrekken aan de reserve voor het aandeel ruimen in de tarieven voor grafuitgiftes.	
Kunstvoorraad CBK	Deze reserve is ingesteld om in geval van schade of verlies van kunstwerken van het Centrum Beeldende Kunst (CBK) de niet verzekerde kosten van herstel van kunstwerken te dekken.	2.516	1.647	Er zijn geen mutaties begroot.	
Kunst op straat	Deze reserve dient voor het financieren van kunst bij nader te bepalen kunstprojecten in de openbare ruimte.		521	Er zijn geen mutaties begroot.	
Bodemsanering	Deze reserve is bestemd voor de kosten van bodemsaneringen die niet uit andere bronnen gefinancierd kunnen worden, voor het afdekken van schadeclaims uit het verleden door de gemeente uitgegeven grond, alsmede claims van het rijk in verband met ongerechtvaardigde verrijking en de sliksanering.		1.485	Er zijn geen mutaties begroot.	

Ringsparen (EB)	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		0	Deze middelen worden in 2020 ingezet.
Groninger Monumentenfonds	Deze reserve is gevormd als buffer voor de lening verstrekt aan het Groninger Monumentenfonds.	1.000	932	Er zijn geen mutaties begroot.
WarmteStad	Deze reserve dient ter dekking van het risico van het hebben van een rekening courant-verhouding met WarmteStad BV		60	Er zijn geen mutaties begroot.
Bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties	Deze reserve is ingesteld om middelen die vrijkomen door activering van bovenwijkse voorzieningen in de grondexploitaties te reserveren		2.016	Er zijn geen mutaties begroot.
Forum garage	Deze reserve dient ter afdekking van het risico parkeergarage Forum		6.200	Er zijn geen mutaties begroot.
Grondbank	Deze reserve dient ter dekking van risico's en financiering van grondbankaankopen.		4.273	Er zijn geen mutaties begroot.
Grondzaken	Deze reserve dient ter vorming van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen op de grondexploitaties.		-2.851	in afwachting van notitie weerstandsvermogen is deze niet toe te lichten.
SIF	Deze reserve is ingesteld voor nog niet uitgegeven (rijks)middelen voor toekomstige projecten.		20.016	In 2020 worden de middelen t.b.v. SIF project ringsparen en Groen (SIF) toegevoegd aan de reserve ter latere besteding op basis van bestedingsvoorstellen. Er wordt 5,6 miljoen euro onttrokken voor hervormingen 2020..
Parkeren	Deze reserve dient als egaliseringsreserve voor de resultaten van het parkeerbedrijf		9.134	De toevoeging van ruim 2 miljoen euro betreft het begrote resultaat parkeren.
Reserve Kapitaalslasten (BK)	Deze (beklemde) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten .c.f. het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		5.097	Door ruil van een groot deel van deze reserve tegen structurele middelen is de reserve grotendeels uitgeput.

Hergebruik grond	Deze reserve dient om vooruit ontvangen gelden voor de toekomstig te maken kosten te reserveren. Jaarlijks zal het exploitatieresultaat verrekend met deze reserve.		778	Er zijn geen mutaties begroot.	
Afkoopsommen erfpacht	Deze reserve dient voor het reserveren van afkoopsommen erfpacht. De ontvangen afkoopsom erfpacht wordt toegevoegd aan deze reserve tot maximaal de waarde van de uitgegeven kavel.		12.627	Er zijn geen mutaties begroot.	
Eemskanaalzone	Deze reserve dient voor het aanhouden van middelen als gevolg van marktwaardetoetsen. Middelen die vrijkomen doordat waardering van de strategische gronden en gebouwen worden opgeplust naar de waarde bij huidige bestemming op basis van een taxatie. .		8.515	De rente over deze reserve wordt toegevoegd.	
Aardgasvrije wijken			3.516	Er zijn geen mutaties begroot.	
Fonds Economische Ontwikkelingen	Deze reserve dient ter dekking van middelen die breed worden ingezet ter stimulering van de economische ontwikkelingen in de stad.		0	In 2019 wordt 50 duizend euro ingezet voor economische ontwikkelingen. Deze reserve zal in de komende jaren volledig worden uitgeput.	
ESF	Deze reserve dient om vrijval van ESF- subsidie die de gemeente Groningen als centrumgemeente ontvangt te reserveren en wordt zoveel als mogelijk weer ingezet ter dekking van projecten		1.480	Er zijn geen mutaties begroot.	voldoende
Noordelijk Belasting Kantoor (EB)	Deze reserve dient voor de dekking van frictiekosten inzake de oprichting van het Noordelijk Belastingkantoor (NBK).		0		
Esserberg	Deze bekleemde reserve dient ter dekking van een deel van de kapitaallasten van het investeringsproject 'renovatieplan sportpark Esserberg'.		171	Onttrekking ter dekking van kapitaallasten.	Voldoende

Recreatiegebied Karding	Deze reserve dient voor toekomstige uitgaven voor de herinrichting van het kerngebied van het recreatiegebied Karding.		535		
Co financiering-investering fonds	Deze reserve dient om de noodzakelijke uitbreiding en vervanging van gemeentelijke sportaccommodaties mogelijk te maken en om als gemeente via cofinanciering bij te kunnen dragen aan investeringen van sportverenigingen in sportaccommodatie		979	In 2020 zal de incidentele vrijval mandje Sport (67) en het resultaat op de kapitaallasten 2019 worden toegevoegd. In de begrotingsvoorbereiding is voorgesteld om de incidentele saneringskosten voor SBR kunstgras hieruit te financieren. De ambities dienen te worden afgestemd op de beschikbare middelen.	Voldoende
Reserve Kapitaallasten (BK)	Deze bekleemde reserve dient ter dekking van kapitaallasten		395	Onttrekking ter dekking van kapitaallasten.	Voldoende
Egalisatiereserve VSD	Deze reserve dient als buffer voor het opvangen van schommelingen bij de uitvoering van de WMO en Jeugdzorg.		2.125	In de begroting 2017 zijn er aanvullende extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld om de eventuele tekorten voor de komende jaren in het sociaal domein deels te compenseren. Dit hebben we gedaan door de egalisatiereserve VSD in de jaren 2017 t/m 2020 aan te vullen met in totaal 5 miljoen euro. Voor 2020 is dit 2 miljoen euro. Daarnaast is dit bedrag ook beschikbaar om risico's zoals de aanzuigende werking van het abonnementstarief af te dekken.	
Egalisatiereserve Instellingen in verband met concernaccres	Betreft de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.		4.154	In 2020 voegen we per saldo 2,2 miljoen toe aan deze reserve zodat we deze over 2 jaar kunnen toevoegen aan de subsidiebudgetten en deze kunnen verrekenen met de betreffende instellingen.	Voldoende
Bijdrage MFA de Wijert	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van het project Multifunctionele Accommodatie De Wijert.		400	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Exploitatierisico Forum	Deze reserve dient ter dekking van de risico's van de exploitatie van het Groninger Forum, die ontstaan zijn door de verwachte latere opening van het gebouw.	3.500	2.321	Er zijn geen mutaties begroot.	
BSV Paddepoel	Deze reserve dient voor de dekking van de kosten aanbouw BSV (Buurt en Speeltuinvereniging Paddepoel).	83	0	Deze reserve kan vervallen	
Reserve Kapitaalslasten (bk)	Deze bekleemde reserve dient ter dekking van kapitaallasten		2.584	De begrote onttrekking van 35 duizend euro is ter dekking van de kapitaalslasten van het pand Heesterpoort 1.	Voldoende
Gresco aanpak 24 gebouwen	Deze reserve dient voor de gedeeltelijke dekking van de kapitaallasten integrale aanpak 24 gebouwen		137	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Onderwijshuisvesting	Deze reserve is voor het opvangen van risico's en het mogelijk maken van toekomstige investeringen.	5.000	3.301	De begrote toevoeging van 1,508 miljoen is het overschot binnen het programma onderwijshuisvesting. Dit overschot is met name ter dekking van kapitaalslasten in de toekomst.	Voldoende
Nieuwbouw VMBO	Deze bekleemde reserve dient ter dekking van kapitaallasten		953	De begrote onttrekking van 238 duizend euro houdt verband met de dekking van de kapitaallasten van de gebouwen van VMBO.	Voldoende
Kapitaallasten (BK)	Deze (bekleemde) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten c.f. het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		111	Er zijn geen mutaties begroot.	
WWB inkomensdeel	De reserve WWB inkomensdeel heeft een bufferfunctie om hogere bijstandslasten dan de bijdragen vanuit het Rijk te kunnen dekken. Overschotten op beschikbare budgetten worden toegevoegd aan deze reserve		13	Betreft een reserve vanuit Ten Boer. Meenemen bij harmonisatie tarieven.	

Realisering Speelvoorzieningen	Deze reserve dient ter dekking van kosten realisering speelvoorzieningen .		89	Er zijn geen mutaties begroot.	
Bijdrageregeling Dorpshuizen	Deze reserve dient het verstrekken van een bijdrage in de kosten van groot onderhoud ten behoeve van dorpshuizen in het kader van de bijdrage regeling dorpshuizen.		20	Er zijn geen mutaties begroot.	
Zorguitgaven WMO 18+ en jeugd	Deze reserve dient ter dekking van de kosten zorguitgaven WMO 18+ en de zorguitgaven Jeugd		2	Er zijn geen mutaties begroot.	
De Lessenaar Ten Post	Deze reserve is voor de ontvangen afkoopsom van Nationaal Coördinator Groningen (NCG) in verband met huuropzegging van school De lessenaar Ten Post.		24	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Afkoopsom onderhoud fietspad Stadsweg	Deze reserve dient ter dekking van de kosten van het jaarlijks onderhoud aan de Stadsweg Ten Boer		449	Er zijn geen mutaties begroot.	
Reserve bouwleges	Deze reserve is ingesteld voor de meeropbrengst bouwleges periode 2016-2018(conform saneringsbegroting)		120	Betreft een structurele meeropbrengst die vooralsnog jaarlijks in de reserve wordt gestort	
Scholenfonds	Deze reserve dient ter dekking van de kosten bouw nieuwe school		1.595	De toevoeging van 135 duizend euro houdt verband met de bouw van het nieuwe kindcentrum	Voldoende
Res. Dekking Gerealiseerde Inv. (RDGI)	Deze reserve dient ter dekking van kapitaallasten van bepaalde specifieke activa.		1.011	rente wordt toegevoegd, kapitaallasten worden onttrokken, in lijn met de verbonden activa.	
Bestemmingsreserve Nieuw Raadhuis	Deze reserve dient ter dekking van een deel van de kapitaallasten van het nieuwe gemeentehuis.		1.579	De toevoeging van 147 duizend euro betreft rente. De onttrekking van 126 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kapitaallasten.	Voldoende
Bestemmingsreserve Zernike College	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van de nieuwbouw van het Zernike College.		7.177	De toevoeging van 1,438 miljoen euro betreft het financiële voordeel (ontvangen via de algemene uitkering uit het gemeentefonds) van de omschakeling van de Harense locaties van het Zernike College van dislocaties tot nevenvestigingen. De onttrekking van 883 duizend euro heeft betrekking op de dekking van kapitaallasten.	Voldoende

Bestemmingsreserve Quintusschool	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van de verbouwing die is gepleegd in het kader van de samenvoeging van De Marke en De Meent tot de huidige Quintusschool		293	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bestemmingsreserve Duurzaamheid	Deze reserve dient ter dekking van de kosten uitvoering energiebesparingsproject.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	
Bestemmingsres. Duurzaamheid Scholen	Deze reserve dient ter dekking van kosten voortvloeiende uit een nieuwe duurzaamheidsregeling voor scholen als gevolg van het Integraal Huisvestingsplan 2014-2017.		399	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bestemmingsreserve Openbaar Gebied	Deze reserve dient ter dekking van kosten inrichting openbaar gebied		24	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bestemmingsreserve onderhoud en vastgoed	Deze reserve dient ter dekking kosten beheer en onderhoud van vastgoed		37	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bestemmingsreserve Gebruiksovereenkomst voetbalver	Deze reserve dient ter dekking van het fonds "Gebruiksovereenkomsten voetbalverenigingen" in ten Boer. Op grond van de gebruiksovereenkomsten kunnen voetbalverenigingen een beroep doen op de gemeente voor groot onderhoud aan de accommodaties en de financiering van een aantal zaken op en rond de velden.		51	Jaarlijks worden vergoedingen verstrekt aan de 4 voetbalverenigingen.	Voldoende
verbouwing Stadhuis (EB)			379	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Totaal reserves			157.636		

Verloopoverzicht reserves 2021-2023

Naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	Saldo 31-12- 2020	Prognose mutatie 2021	Saldo 31-12-2021	Prognose mutatie 2022	Saldo 31-12-2022	Prognose mutatie 2023	Saldo 31-12-2023
Algemene Egalisatiereserve (AE)	33.162	-10.991	22.171	-2.737	19.434	9.684	29.118
Extra Beleid	1.496		1.496		1.496		1.496
Regio Specifiek Pakket ZZL	9.400		9.400		9.400		9.400
Bodemsanering	1.485		1.485		1.485		1.485
Recreatiegebied Kardingse	535		535		535		535
Egalisatiereserve instellingen	4.154	3.753	7.907	4.967	12.874	6.195	19.069
Exploitatierisico Forum	2.321		2.321		2.321		2.321
Kunstvoorraad CBK	1.647		1.647		1.647		1.647
Grondbank	4.273		4.273		4.273		4.273
Grondzaken	-2.851	-5.166	-8.017	-2.359	-10.376	229	-10.147
Kunst op straat	521		521		521		521
Parkeren	9.134	2.270	11.404	2.618	14.022	2.236	16.258
Afkoopsommen onderhoud graven	28		28		28		28
Groninger Monumentenfonds	932		932		932		932
SIF	20.016	-1.500	18.516	500	19.016	500	19.516
Geluidsreducerend asfalt	150	-75	75	-75	0		0
Forum garage	6.200		6.200		6.200		6.200
WarmteStad	60		60		60		60
Egalisatiereserve VSD	2.125		2.125		2.125		2.125
BR Cofin. Investering	979		979		979		979
BR ESF Subsidie	1.480		1.480		1.480		1.480
Hergebruik grond	778		778		778		778
Erfpacht	12.627		12.627		12.627		12.627
BR Duurzaamheid Scholen HAR	399		399		399		399
BR Openbaar Gebied HAR	24		24		24		24
BR aardgasvrije wijken	3.516		3.516		3.516		3.516
Br. Bouwleges	120	40	160	40	200	40	240
Rex. Onderwijshuisv. B	3.301	2.329	5.630	1.814	7.444	2.202	9.646
Res.WWB inkomensdeel	13		13		13		13
Res. Zorguitg.WMO18+ e	2		2		2		2
Reserve onderhoud en v	37		37		37		37

Reserve Lessenaar Ten	24		24		24		24
BR Afkoopsom onh.fp.St	449		449		449		449
Reserve bijdrageregeling dorps	20		20		20		20
Res.Gebr. overeenk. voetbalv	51	-6	45	-6	39	-6	33
Reserve Speelvoorzieningen	89		89		89		89
BR Kapitaallasten	10.842	243	11.085	243	11.328	243	11.571
Aandelen Essent NV	1.345		1.345		1.345		1.345
Martiniplaza BV	3.916		3.916		3.916		3.916
Bovenwijkse infrastructuur gro	2.016		2.016		2.016		2.016
Esserberg 2014	171	-11	160	-11	149	-11	138
Nieuwbouw VMBO	953	-238	715	-238	477	-238	239
Bijdrage MFA de Wijert	400		400		400		400
BR Eemskanaalzone	8.515	159	8.674	159	8.833	159	8.992
Br. GrESCo aanp.24 geb	137		137		137		137
Nieuw Raadhuis Haren	1.579	21	1.600	21	1.621	21	1.642
Quintusschool	293		293		293		293
Zernike College	7.177	555	7.732	555	8.287	555	8.842
BR Kapitaallasten Kindcentrum	1.595	135	1.730	135	1.865	135	2.000
Totaal	157.636	-8.482	149.154	5.626	154.780	21.944	176.724

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	2020		2021		2022		2023	
	Stort.	Ontrr.	Stort.	Ontrr.	Stort.	Ontrr.	Stort.	Ontrr.
Eemskanaalzone (rentetoev)	159		159		159		159	
Kapitaallasten in verband met financiering binnenstad	400		350		350		350	
Grondzaken		125		125		125		125
Esserberg 2014		11		11		11		11
Nieuwbouw VMBO		238		238		238		238
Kapitaallasten Spp De Kring		14		14		14		14
Scholenfonds (Ten Boer)	135		135		135		135	
Onderwijshuisvesting (energie)	42		42		42		42	
Onderwijshuisvesting (verzekering)	107		107		107		107	
Dekking gerealiseerde investeringen (Haren)	48	106	48	106	48	106	48	106
Br Nieuw Raadhuis (Haren)	147	126	147	126	147	126	147	126
Br Zernike College (Haren)	1.438	883	1.438	883	1.438	883	1.438	883
Kapitaallasten Heesterpoort		35		35		35		35
Groot ohd voetbalver Ten Boer		6		6		6		6
Investeringsbudget SIF voor groen	500		500		500		500	
Totaal	2.976	1.544	2.926	1.544	2.926	1.544	2.926	1.544

Voorzeningen

Verloopoverzicht voorzieningen 2020

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Begroot Saldo 2019	Toevoeging 2020	Onttrekking 2020	Vrijval 2020	Saldo 31-12-2020
Groot onderhoud gebouwen	13.114	3.181	1.720		14.575
Onderhoud vensterscholen	1.154	748	676		1.226
Groot onderhoud Oosterpoort	143	79	10		212
Onderhoud Muziekschool	257	61	23		295
Onderhoud parkeergarages	264	1.423	1.335		352
Onderhoud museum	2.188	226	246		2.168
Onderhoud Sportaccommodaties	2.372	3.014	3.014		2.372
Pensioenen wethouders	5.612		0		5.612
Wachtgeld wethouders	570		239		331
Reorganisatie	4.212		0		4.212
Riolering vervangingsinvesteri	3.692	785	3.000		1.477
Riolering groot onderhoud	173		0		173
Afvalstoffenheffing	2.500		2.439		61
Expl Euvelgunnerweg	351		0		351
Vz reorg casusregie	913		0		913
Afkoop OH begraven	4.002	440	392		4.050
Milieusanering Sportvelden	0		0		0
Vz vaststellingsovereenkomst	26		26		0
VZ Kunstgrasvelden HAR	989	428	0		1.417
VZ Riol egalisatie baggeren HA	106		0		106
VZ Riol spaarvrz HAR	689	314	314		689
VZ Achterstalling OH Wegen HAR	1.204		0		1.204
Vz. GRP	137		0		137
Voorziening onderhoud bruggen	89	40	40		89
Juridische procedures	0		0		0
Groot Onderhoud Welzijn	335	363	387		311
Nazorgvoorziening	249	1	14		236
Legaat Andrea Elkenbracht	216		0		216
Totaal	45.556	11.103	13.875	0	42.784

Toelichtingen op voorzieningen

omschrijving	Doel	Saldo 31-12-2020	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Onderhoud gemeentelijke gebouwen	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	14.208	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 3,078 miljoen euro en een onttrekking van 1,681 miljoen euro verwacht.	Voldoende
Onderhoud Muziekschool	Deze voorziening dient ter dekking van toekomstig onderhoud aan de Muziekschool. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	295	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 61 duizend euro en een onttrekking van 23 duizend euro verwacht.	Voldoende
Onderhoud vensterscholen	Deze voorziening dient ter dekking van schommelingen in de onderhoudsplanning voor planmatig/groot onderhoud. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	1.226	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 748 duizend euro en een onttrekking van 676 duizend euro verwacht.	Voldoende
Reorganisatie casusregie	Deze voorziening dient ter dekking van frictiekosten van voormalig medewerkers Bureau jeugdzorg. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV.	913	Geen mutaties	
Afkoop onderhoud begraafplaats	Deze voorziening dient voor het reserveren van ontvangen afkoopsommen van nabestaanden. Aanwending vindt plaats ten behoeven van het onderhoud van graven. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 2 BBV	4.049	In 2020 begroten we een dotatie aan de voorziening van 440 duizend euro. Voor het op peil houden van de voorziening is een dotatie van 331 duizend euro nodig. De in 2020 te ontvangen afkoopsommen begroten we op 109 duizend euro. De kosten van onderhoud van de afgekochte graven begroten we op 392 duizend euro en onttrekken we aan de voorziening.	De voorziening is op peil.
Reorganisatie	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten van boventaligheid als gevolg van reorganisaties. Bijvoorbeeld de vorming van het SSC. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV	4.212	Geen mutaties	Voldoende
Pensioenen wethouders	Deze voorziening dient ter dekking van de pensioenlasten van voormalig wethouders (voor 2006). Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV	5.612	Geen mutaties	Voldoende
Wachtgeld oud wethouders	Deze voorziening dient voor de dekking van wachtgeld- verplichtingen van oud- wethouders. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV	331	Oud wethouder J. van Keulen van Groningen heeft in 2019 een baan geaccepteerd. De voorziening wordt verlaagd met de bedragen die betrekking hebben op 2020-2022. Het deel dat met betrekking tot 2019 vrij kan vallen nemen we op zodra we weten wanneer hij gestart is, zodat we het exacte bedrag kunnen bepalen. Andere bedragen jaarlijks onttrokken obv verwachte uitkering.	Voldoende
Afalstoffenheffing	Deze voorziening dient voor het opvangen van prijschommelingen in het tarief van de afvalstoffenheffing. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 2 BBV	61	Om in 2020 de afvalstoffenheffing 100% kostendekkend te maken is een onttrekking aan de voorziening nodig van € 2.439.000.	Niet op peil.
Riolering groot onderhoud	De voorziening is bedoeld als dekking van het onderhoud op de langere termijn. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	173	Geen mutaties	

Riolering vervangingsinvesteringen	Spaarbedragen voor toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidingsinvesteringen in de grondexploitatie is gedekt. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1d BBV	1.477	Er wordt 785 duizend euro gespaard in de voorziening en 3 miljoen onttrokken voor de afboeking op de aanschafwaarde van vervangings-investeringen riolering. Effect van de inzet van deze voorziening is dat de toekomstige kapitaallasten minder snel stijgen dan zonder de inzet van de voorziening het geval zou zijn geweest: de onttrekking verlaagt de aanschafwaarde en daarmee de kapitaallasten waardoor de noodzakelijke stijging van de rioolheffing in de toekomst minder groot kan zijn	
Groot onderhoud OP/SB	Deze voorziening dient ter dekking van groot onderhoud aan de Oosterpoort/ Stadsschouwburg. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	212	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 79 duizend euro en een onttrekking van 10 duizend euro verwacht.	Voldoende
Nazorgvoorziening	Deze voorziening dient voor nazorg voor diverse bodemsaneringslocaties, w.o. Beckerweg Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1b BBV	236	We verwachten voor 2020 een minimale onttrekking te moeten doen.	
Onderhoud museum	De voorziening heeft als doel het opvangen van schommelingen in de kosten van groot onderhoud van het Groninger Museum. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	2.169	Per saldo vindt een bescheiden onttrekking plaats door regulier groot onderhoud.	
Onderhoud parkeergarages	De voorziening heeft als doel het opvangen van schommelingen in de kosten van het planmatig onderhoud van het parkeerbedrijf.	352	Het planmatig onderhoud aan de parkeergarages en buurtstallingen wordt conform het meerjarig-onderhoudsplan jaarlijks uitgevoerd. Het meerjarig-onderhoudsplan wordt jaarlijks geactualiseerd, de begrote onttrekkingen en dotaties aan de voorziening onderhoud worden op basis van dit plan bepaald.	
Euvelgunnerweg 17	Deze voorziening dient voor dekking van de compensatie voor de huur van pand Euvelgunnerweg overeengekomen met de stichting het Viaduct voor de eerste vijf jaar	351	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Milieusanering sportvelden	Er zijn metingen verricht naar de milieueffecten van het rubber in de kunstgrasvelden. Vanuit de zorgplicht wet bodembescherming zijn maatregelen bij de geplande vervanging nodig. Deze maatregelen zijn door een extern bureau in kaart gebracht.	0	Bestedingen conform raadsbesluit. Het knelpunt kunstgras in de begroting 2020 leidt tot een extra dotatie voor sanering, opruimen rubberkorrels en monitoring zorgplicht op de nog bestaande SBR velden.	Voldoende
Vz onderhoud sportaccommodaties	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	1.574	Mutaties betreffen de dotatie uit de exploitatie en de bestedingen volgens het meerjaren-onderhoudsplan	Voldoende
Voorziening risico BTW	Deze voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	0	Opgeheven, de suppleties zijn ingediend.	N.v.t.
Legaat Andrea Elkenbracht	Deze voorziening dient om begaafde (oud) leerlingen van het stedelijk conservatorium in de gelegenheid stellen een voortgezette muziekstudie in het buitenland te volgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 2 BBV	216	Geen mutaties	

Vz Vaststellingsovereenkomsten	Deze voorziening dient ter dekking van kosten van 4 medewerkers die in het kader van de herindeling vrijgesteld zijn van werk maar worden doorbetaald zonder dat er een prestatie wordt geleverd.	0	Voor 2020 is nog 1 oud medewerker vanuit Ten Boer vrijgesteld van werk, deze verwachte onttrekking voor 2020 is geschat op 26 duizend euro.	Voldoende
Vz Welzijnsgebouwen	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	311	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 363 duizend euro en een onttrekking van 387 duizend euro verwacht.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Sportvoorzieningen zwembad	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	477	Voor het zwembad is een MIOP gemaakt. Jaarlijks worden middelen onttrokken voor de betreffende jaarschijf. Tevens wordt er jaarlijks gereserveerd om het meerjarenplan uit te kunnen voeren.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Sportvoorzieningen Tiggelhal	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	3	De onttrekkingen passen binnen de beheerplannen. De voorziening Tiggelhal staat negatief. De drie posten moeten echter als één geheel worden gezien. Meerjarig blijft het geheel positief. Jaarlijks worden deze onderhoudsplannen geactualiseerd.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P gymzaal Garmerwolde	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	22	De toevoegingen zijn conform de nieuwe beheerplannen. De onttrekkingen passen binnen de beheerplannen. De voorziening Tiggelhal staat negatief. De drie posten moeten echter als één geheel worden gezien. Meerjarig blijft het geheel positief. Jaarlijks worden deze onderhoudsplannen geactualiseerd.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Bruggen en Kunstwerken	Deze voorziening dient om het onderhoud van bruggen en kunstwerken te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	89	Voor 2020 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 40 duizend euro en een onttrekking van 40 duizend euro begroot	
Groot onderhoud M.I.O.P Sportvoorzieningen Sportvelden	Deze voorziening dient om het onderhoud van de sportvelden te waarborgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	187	Bestedingen conform vastgesteld meerjarenplan.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Tennisvelden	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	110	Er wordt jaarlijks 7,5 duizend euro aan deze voorziening gedoteerd om in 2022 groot onderhoud te kunnen plegen.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Gemeentehuis	Deze voorziening dient om het onderhoud van het gemeentehuis te waarborgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	202	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 87 duizend euro en een onttrekking van 33 duizend euro verwacht.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Gemeentewerf en brandweer	Deze voorziening dient om het onderhoud van gebouwen gemeentewerf en brandweer te waarborgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	165	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 16 duizend euro en een onttrekking van 6 duizend euro verwacht.	Voldoende
GRP	De voorziening GRP is ingesteld om de lasten van de uitvoering van het gemeentelijke water- en rioleringsplan (GWRP door de raad de gemeente Ten Boer vastgesteld op 27 januari 2016) te egaliseren en daarmee de ontwikkeling van het tarief rioolheffing geleidelijk te laten verlopen. De lasten en baten GWRP worden via deze voorziening geëgaliseerd.	137	Geen mutaties	

Vervanging toplagen kunstgrasvelden	Deze voorziening dient ter Egalisatie van de kosten van de periodieke vervanging van toplagen van kunstgrashockey- en kunstgrasvoetbalvelden. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	1.417	Voor de vervanging van de kunstgrasvelden Haren is een knelpunt ingeleverd omdat gezien de recente ontwikkelingen de gereserveerde middelen onvoldoende blijken. Bij toewijzing van aanvullende middelen zal een vervangings- en financieringsplan aan de Raad worden voorgelegd.	Onvoldoende
Voorziening riolering ex artikel 44 lid 1c BBV (groot onderhoud)	De voorziening is bedoeld als dekking van het onderhoud op de langere termijn zoals herijking overstortmuren, inmeting rioolstelsel, uitbaggeren, etcetera.	106	Geen mutaties	
Voorziening riolering ex artikel 44 lid 1d BBV (vervanging investeringen)	Spaarbedragen voor toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidingsinvesteringen in de grondexploitatie is gedekt.	689	Voor 2020 is een toevoeging van 314 duizend euro en een onttrekking van 314 duizend euro begroot	
Voorziening riolering ex artikel 44 lid 2 BBV (beklemden middelen)	Deze voorziening dient van derden verkregen middelen met specifiek bestedingsdoel te waarborgen	0	Geen mutaties	
Procedures bouwzaken e.d.	Deze voorziening dient ter dekking van de kosten voortvloeiende uit een aantal lopende juridische procedures	0	Geen mutaties	Voldoende
VZ Achterstallig Onderhoud Wegen	Deze voorziening dient ter dekking van de kosten onderhoud wegen	1.204	Geen mutaties	
Totaal voorzieningen		42.784		

Verloopoverzicht voorzieningen 2021-2023

Naam Voorziening (bedragen x 1.000 euro)	Begroot	Prognose		Prognose		Prognose	Saldo
	Saldo 31-12-2020	mutatie 2021	Saldo 31-12-2021	mutatie 2022	Saldo 31-12-2022	mutatie 2023	31-12- 2023
Groot onderhoud gebouwen	14.575	349	14.924	-966	13.958	821	14.779
Onderhoud vensterscholen	1.226	-204	1.022	-340	682	498	1.180
Groot onderhoud Oosterpoort	212	78	290	67	357	79	436
Onderhoud Muziekschool	295	30	325	15	340	-79	261
Onderhoud parkeergarages	352	497	849	489	1.338	707	2.045
Onderhoud museum	2.168	198	2.366	50	2.416	50	2.466
Onderhoud Sportaccommodaties	2.372		2.372		2.372		2.514
Pensioenen wethouders	5.612		5.612		5.612		5.612
Wachtgeld wethouders	331	-151	180	-55	125	-37	88
Reorganisatie	4.212		4.212		4.212		4.212
Riolering vervangingsinvesteri	1.477	-769	708	1.685	2.393	1.685	4.078
Riolering groot onderhoud	173		173		173		173
Afvalstoffenheffing	61		61		61		61
Expl Euvelgunnerweg	351		351		351		351
Vz reorg casusregie	913		913		913		913
afkoop OH begraven	4.050	-283	3.767	-283	3.484	-283	3.201
VZ Kunstgrasvelden HAR	1.417	99	1.515	614	2.129	297	2.426
VZ Riol egalisatie baggeren HA	106		106		106		106
VZ Riol spaarvrz HAR	689		689		689		689
VZ Achterstalling OH Wegen HAR	1.204		1.204		1.204		1.204
Vz. GRP	137		137		137		137
Voorziening onderhoud bruggen	89		89		89		89
Groot Onderhoud Welzijn	311	-111	200	142	342	140	340
Nazorgvoorziening	236	-43	193	-47	146	-47	99
Legaat Andrea Elkenbracht	216		216		216		216
Totaal	42.784	-310	42.474	1.371	43.845	3.831	47.676

Balans

Activa (bedragen x 1.000 euro)	01-01-2019*	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-12-2022	31-12-2023
Vaste Activa						
Immateriële vaste activa	1.842	1.798	1.771	1.745	1.718	1.692
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	1.353	1.353	1.353	1.353	1.353	1.353
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	489	445	418	392	365	339
Materiële vaste activa	1.279.828	1.339.334	1.396.408	1.450.828	1.449.278	1.424.189
waarvan economisch nut	705.807	733.859	761.685	805.727	781.993	748.551
waarvan economisch nut heffing gerelateerd	192.810	218.106	240.922	251.606	261.779	273.090
waarvan maatschappelijk nut	381.211	387.369	393.801	393.495	405.506	402.548
Financiële vaste activa	421.219	404.224	376.079	347.669	319.778	295.295
Kapitaalverstrekking aan deelnemingen	15.115	19.426	19.426	19.426	19.426	19.426
Leningen aan woningbouwcorporaties	100.220	85.986	78.320	70.410	63.113	55.850
Leningen aan deelnemingen	290.519	284.890	265.632	246.361	227.005	211.035
Leningen aan verbonden partijen	500	698	545	389	230	67
Overige langlopende leningen	14.865	13.224	12.156	11.083	10.004	8.917
Vaste Activa	1.702.889	1.745.356	1.774.258	1.800.242	1.770.774	1.721.176
Vlottende Activa						
Voorraden	80.824	75.624	68.824	58.524	52.624	46.724
Overige grond- en hulpstoffen	485	485	485	485	485	485
Onderhanden werk (incl. bouwgronden in exploitatie)	78.306	73.106	66.306	56.006	50.106	44.206
Gereed product en handelsgoederen	2.033	2.033	2.033	2.033	2.033	2.033
Uitzettingen	159.668	156.018	156.018	156.018	156.018	156.018
Overige verstrekte kasgeldleningen	8.500	12.250	12.250	12.250	12.250	12.250
Overige vorderingen	72.928	72.928	72.928	72.928	72.928	72.928
Vorderingen op openbare lichamen	70.840	70.840	70.840	70.840	70.840	70.840
Uitzettingen Rijksschatkist < 1 jaar	7.400	0	0	0	0	0
Liquide middelen	1.487	1.487	1.487	1.487	1.487	1.487
Overlopende activa	60.329	60.329	60.329	60.329	60.329	60.329
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van de EU	292	292	292	292	292	292
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van het Rijk	21.066	21.066	21.066	21.066	21.066	21.066
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van overige overheden	25.056	25.056	25.056	25.056	25.056	25.056
Overige overlopende activa	13.916	13.916	13.916	13.916	13.916	13.916
Vlottende Activa	302.308	293.458	286.658	276.358	270.458	264.558

TOTAAL ACTIVA	2.005.197	2.038.814	2.060.916	2.076.600	2.041.232	1.985.734
----------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------

Passiva (bedragen x 1.000 euro)	01-01-2019*	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-12-2022	31-12-2023
Vaste Passiva						
Eigen Vermogen	261.564	179.202	157.636	149.154	154.780	176.724
Algemene reserve	57.567	29.031	33.162	22.171	19.434	29.118
Bestemmingsreserve	204.161	150.171	124.474	126.983	135.346	147.606
Saldo van de rekening	-164	0	0	0	0	0
Voorzieningen	45.057	45.556	42.784	42.474	43.845	47.676
Vaste Schuld	1.445.280	1.622.010	1.618.700	1.643.177	1.600.812	1.519.539
Obligatieleningen	212.500	212.500	212.500	212.500	212.500	212.500
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.034.440	1.211.170	1.207.860	1.232.336	1.189.971	1.108.699
Onderhandse leningen van openbare lichamen	197.500	197.500	197.500	197.500	197.500	197.500
Onderhandse leningen van overige binnenlandse sectoren	1	1	1	1	1	1
Waarborgsommen	839	839	839	839	839	839
Totaal vaste passiva	1.751.901	1.846.768	1.819.120	1.834.804	1.799.436	1.743.938
Vlottende schuld	207.465	146.215	195.965	195.965	195.965	195.965
Bank- en girosaldo	28.878	28.878	28.878	28.878	28.878	28.878
Overige kasgeldleningen	73.500	12.250	62.000	62.000	62.000	62.000
Overige vlottende schulden	105.087	105.087	105.087	105.087	105.087	105.087
Overlopende passiva	45.831	45.831	45.831	45.831	45.831	45.831
Overige vooruit ontvangen bedragen	6.067	6.067	6.067	6.067	6.067	6.067
Verplichtingen	23.870	23.870	23.870	23.870	23.870	23.870
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van de EU	3.496	3.496	3.496	3.496	3.496	3.496
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van het Rijk	8.810	8.810	8.810	8.810	8.810	8.810
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van overige overheden	3.587	3.587	3.587	3.587	3.587	3.587
Totaal vlottende passiva	253.296	192.046	241.796	241.796	241.796	241.796
TOTAAL PASSIVA	2.005.197	2.038.814	2.060.916	2.076.600	2.041.232	1.985.734

* 01-01-2019: Openingsbalans Groningen

Toelichting activa

1. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn te onderscheiden in:

- Kosten sluiten geldleningen
- Kosten onderzoek en ontwikkeling

- Bijdragen in activa van derden

De immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verstrekte bijdragen (bijdragen in activa van derden) dan wel de directe kosten en rente (plankostenkredieten).

Op de bijdragen aan activa in eigendom van derden wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingstermijn is dezelfde als die wordt gehanteerd voor soortgelijke eigen materiële activa.

Op plankostenkredieten van voorgenomen grondexploitaties wordt niet afgeschreven. Op het moment dat de raad (na maximaal vijf jaar) tot een grondexploitatie besluit worden de plankosten ingebracht in de desbetreffende grondexploitatie. Als er geen grondexploitatie komt wordt het actief afgeboekt ten laste van het resultaat.

2. Materiële vaste activa

Alle materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs (de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige directe kosten), verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief en verminderd met afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Deze duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat van een boekjaar in aanmerking genomen.

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. De materiële vaste activa zijn naar de volgende categorieën in te delen:

- Activa met een economisch nut;
- Activa met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven (heffings-gerelateerd economisch nut);
- Activa in de openbare ruimte met meerjarig maatschappelijk nut.

Activa met een economisch nut

In erfpacht uitgegeven gronden.

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen). Gronden waarvan de erfpacht eeuwigdurend is afgekocht, zijn tegen registratiewaarde gewaardeerd.

Overige investeringen met economisch nut

Op de activa met een economisch nut wordt afgeschreven. Behoudens enkele uitzonderingen wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingsduur is bepaald op de verwachte economische levensduur en is per soort activa in de Financiële Verordening vastgelegd.

Uitgezonderd van lineaire afschrijving zijn:

- Investeringen in publieke parkeervoorzieningen (gesloten financieringsstructuur)
- Investeringen met een specifieke (rijks)regelgeving

Deze investeringen worden annuïtair afgeschreven.

Overige bijzonderheden ten aanzien van de afschrijving:

- In alle gevallen gaat de afschrijving in vanaf de maand volgend op de maand van ingebruikname.
- Bij publieke parkeergarages en gebouwen die behoren tot het kernvastgoed wordt rekening gehouden met een restwaarde.
- Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven.

Activa met heffing gerelateerd economisch nut

Dit betreft investeringen in riolering, inzameling van huishoudelijk afval en investeringen voor activiteiten waarop begraafrechten kunnen worden geheven.

Op activa met heffing gerelateerd economisch nut wordt lineair afgeschreven met uitzondering van de investeringen in (aanleg) riolering; deze worden conform de Financiële Verordening annuïtair afgeschreven.

Activa met meerjarig maatschappelijk nut

Aankoop en vervaardiging van activa met een meerjarig maatschappelijk nut worden onder aftrek van bijdragen van derden en bestemmingsreserves ten laste van de exploitatie gebracht. Hiervan kan bij raadsbesluit worden afgeweken. In geval van activering bij raadsbesluit wordt het actief lineair afgeschreven zoals vastgelegd in de Financiële Verordening.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De waardering is gebaseerd op de historische kostprijs c.q. aanschafprijs, verminderd met - voor wat de geldleningen betreft - de aflossingen op de geldleningen. Indien de marktwaarde van een financieel vast actief duurzaam lager is dan de aanschafwaarde vindt afwaardering tot de lagere marktwaarde plaats. Bij (dreigende) oninbaarheid van leningen wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de lening. Op deelnemingen en effecten wordt niet afgeschreven. De werkelijke waarde kan afwijken van de nominale waarde.

Vlottende activa

Vorraden

De voorraden worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs- of vervaardigingsprijs. Indien de marktwaarde duurzaam lager is dan de verkrijging- of vervaardigingsprijs worden de voorraden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De waardevermindering wordt gerealiseerd door de vorming van een verliesvoorziening (grondexploitatie), of voorziening voor incurantheid, die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de voorraad.

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijp maken). Rente op grondexploitaties wordt geactiveerd en is daarmee ook onderdeel van de vervaardigingsprijs.

Winsten uit de grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht. De waardering op enig moment geeft daarmee de minimaal nog te verwachten opbrengst weer.

Vorderingen <1 jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht. Volgens de gekozen beleidslijn wordt er voor de vordering op openbare lichamen geen voorziening getroffen. Inzake het saldo "overige debiteuren" wordt op basis van de ouderdomsanalyse een percentage van de hoofdsom als voorziening berekend.

Liquide middelen en overlopende activa

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen

Toelichting passiva

Vaste passiva

Eigen vermogen

Reserves worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

Volgens het BBV mag er een voorziening worden gemaakt in deze vier gevallen:

- Er zijn verplichtingen en verliezen waarvan de hoogte op de balansdatum niet zeker is, maar die wel redelijk ingeschat kunnen worden;
- Er zijn op de balansdatum risico's die kunnen leiden tot verplichtingen of verliezen, waarvan de hoogte al redelijk in te schatten is;
- Er zullen kosten worden gemaakt in een volgend begrotingsjaar. Hiervoor mag een voorziening worden gevormd als het maken van die kosten zijn oorsprong mede in het huidige of in voorafgaande begrotingsjaren vindt en de voorziening is bedoeld om de lasten gelijk te verdelen over een aantal begrotingsjaren;
- Er worden bijdragen verstrekt aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in artikel 35, eerste lid, onder b.

Vaste schulden > 1 jaar

Onder vaste schulden worden verstaan de schulden met een rente typische looptijd van langer dan 1 jaar. De vaste schulden worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke waarde verminderd met de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

EMU-saldo

Omschrijving (Bedragen x 1.000 euro)	T-1 2019	T 2020	T+1 2021
	Volgens realisatie tot en met sept. 2019, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2020	Volgens meerjarenraming in begroting 2020
Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-74.683	-21.567	-8.482
Mutatie (Im)materiële vaste activa	59.462	57.047	54.394
Mutatie voorzieningen	499	-2.772	-310
Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-5.200	-6.800	-10.300
Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	0	0	0
Berekend EMU-saldo	-128.446	-74.586	-52.886

Toelichting

Als gevolg van Europese regelgeving mogen EU-lidstaten een begrotingstekort (EMU-saldo) hebben van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Aan dit maximale tekort van 3% hebben, naast de Rijksoverheid, ook de decentrale overheden een aandeel. De EMU-systematiek werkt op een andere manier dan het (gemodificeerde) baten- en lastenstelsel dat de gemeenten hanteren. Investeringen tellen bijvoorbeeld niet mee in het stelsel van baten en lasten, daarbij wordt uitgegaan van de kapitaallasten van de investeringen. Investeringen in een jaar tellen echter wel volledig mee in het EMU-saldo. Bij een sluitende begroting kan een gemeente daardoor toch een negatief EMU-saldo hebben.

Vanwege de herindeling per 1 januari 2019 hebben we geen geconsolideerde eindbalans Groningen nieuw per 31 december 2018. Voor de berekening EMU saldo 2019 is hiervoor de beginbalans van Groningen nieuw per 1 januari 2019 gebruikt.

Het EMU-saldo van de gemeente Groningen voor 2020 komt uit op 75 miljoen euro negatief. Het betekent dat in EMU-termen de uitgaven 75 miljoen euro groter zijn dan de inkomsten. We onttrekken per saldo in 2020 in totaal bijna 22 miljoen euro aan de reserves ter dekking van de lasten. Daarnaast nemen onze vaste activa met 57 miljoen euro toe.

Incidentele baten en lasten

Overzicht incidentele baten en lasten 2020-2023

Incidentele baten	Bedrag 2020	Bedrag 2021	Bedrag 2022	Bedrag 2023	Toelichting
Afrekening ESF	7.747				In 2020 vindt voor de arbeidsmarktregio de eindafrekening van de ESF middelen voor de periode 2017 - 2020 plaats. De incidentele ontvangst van 7,7 miljoen euro wordt ook weer ingezet.
Binnenhalen subsidies voor SIF projecten		2.000			We verwachten dat we in 2021 circa 2 miljoen subsidie kunnen realiseren voor de SIF projecten.
Ruilmiddelen	20.100				Bij de dekkingsmogelijkheden houden we rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij die zijn bestemd voor investeringen door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. In totaal gaat het voor 2020 om een bedrag van 20,1 miljoen euro.
Overige onttrekking reserve grondzaken	7.946	5.149	2.342	-246	
Onttrekking reserve Fonds economische ontwikkelingen	50				
Onttrekking reserve BSV Paddepoel	3				
Onttrekking reserve Ringsparen	354				
Parkeergarage Leonard Springerlaan			2.000		De parkeergarage aan de Leonard Springerlaan is gemeentelijk eigendom. Door deze parkeergarage te verkopen, kan een eenmalige opbrengst worden gerealiseerd van naar verwachting 2 miljoen euro in 2022.
Incidentele grondopbrengst		2.500			
Stationsgebied SIF, verlaging fasering	5.600				
Overige onttrekkingen SIF	558				
Onttrekking reserve Geluidsreducerend asfalt	75	75	75		
Onttrekking reserve Begraafplaatsen	30	30	30	30	
Onttrekking AER: Dekking knelpunten uit weerstandsvermogen	1.348	11.223	8.354	1.659	Er wordt gestreefd naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1,0. Gelet op de grote opgave accepteren we voor de kortere termijn een ratio van minimaal 0,8. Bij de inzet van het weerstandsvermogen wordt, naast deze ratio, ook gekeken naar de verhouding tussen harde reserves en niet direct beschikbaar weerstandsvermogen. De komende jaren zetten we een deel van het weerstandsvermogen in.

Herijking risico grondexpl en Meerstad	4.670				Als gevolg van de overheveling van bovenwijkse voorzieningen uit de grondexploitatie Meerstad is het risico aanzienlijk lager geworden. Daardoor hoeven we voor dit risico minder weerstandsvermogen aan te houden. In totaal schatten we het risico grondexploitatie en Meerstad bijna 25 miljoen euro lager in. Rekening houdend met de waarschijnlijkheidsfactor van 90%, verlaagt het benodigd weerstandsvermogen met 22,2 miljoen euro. Omdat de ratio van het weerstandsvermogen in de komende jaren boven de 1,0 ligt, vinden we het verantwoord deze middelen in te zetten voor het afdekken van een nadelig saldo. Voor 2020 gaat het om 4,7 miljoen euro.
Saldo financieel perspectief via AER	2.073	4.078			Het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting is het financiële meerjarenbeeld. Bij het saldo van het meerjarenbeeld houden we vervolgens rekening met de genoemde financiële knelpunten en dekkingsbronnen. Voor 2020 en 2021 resulteert dit in een tekort van respectievelijk 2,073 miljoen en 4,078 miljoen euro. 2022 resulteert in een overschot van 1,353 miljoen euro. De tekorten en overschotten verrekenen we met de AER (en zijn per saldo meerjarig neutraal).
Overige onttrekkingen AER	104	4	4	4	
Subsidies	1.000	1.000	1.000	1.000	
Dividend	2.325				
Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV)	3.760	3.947			In de decembercirculaire 2018 zijn we geïnformeerd dat Rijk en gemeenten samenwerkingsafspraken hebben gemaakt voor de ontwikkeling van Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV) waar vreemdelingen zonder recht op verblijf of rijksopvang begeleid worden naar een bestendige oplossing voor hun situatie, waarbij hen onderdak wordt geboden. We hebben hiervoor in 2018 een bedrag van 2,173 miljoen euro ontvangen en in 2019 een bedrag van 3,813 miljoen euro. Over 2020 en 2021 ontvangen we nog 3,760 miljoen euro respectievelijk 3,947 miljoen euro.
Transformatie Sociaal Domein jeugd	1.233				Het Transformatiefonds is bedoeld om de transformatiebeweging te bevorderen en sluit aan bij het Actieprogramma Zorg voor de Jeugd. Jeugdhulpregio's komen in aanmerking voor een bijdrage uit het Transformatiefonds. Groningen ontvangt in de jaren 2018, 2019 en 2020 jaarlijks 1,233 miljoen euro.
Herindelingsbijdrage gemeentefonds	1.768	1.768	1.768		Ter dekking van de herindelingskosten stelt BZK in de periode 2017-2022 via het gemeentefonds middelen ter beschikking.
Totaal incidentele baten	60.744	31.774	15.573	2.447	

Incidentele lasten	Bedrag 2020	Bedrag 2021	Bedrag 2022	Bedrag 2023	Toelichting
Werk in Zicht	7.747				In 2020 vindt voor de arbeidsmarktregio de eindafrekening van de ESF middelen voor de periode 2017 - 2020 plaats. De incidentele ontvangst van 7,7 miljoen euro wordt ook weer ingezet.
Toevoeging reserve Onderwijshuisvesting	1.359	2.180	1.665	2.053	
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	438	770	1.098	1.170	Betreft de toevoegingen uit de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	731	1.262	1.547	2.219	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Verhogen reserve sociaal domein	2.000				Na het dekken van de nadelige resultaten over 2016 en 2017 was de reserve Sociaal Domein in 2017 uitgeput. In verband met de noodzaak om een reserve achter de hand is met de begroting 2017 besloten om de reserve over de jaren 2017 t/m 2020 met 5 miljoen euro te vullen. In 2019 is 500 duizend euro toegevoegd en in 2020 wordt dat een bedrag van 2 miljoen euro.
Tekort sociaal domein	6.382	4.300			Zowel in de begroting 2017 als in de begroting 2018 zijn tot en met 2022 extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld om de knelpunten binnen het sociaal domein op te kunnen lossen. Verwacht wordt dat het tekort na dit jaar zal afnemen.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	512	512	512	512	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Aanbesteding gebiedsondersteuningsnetwerk (GON)	360	-300	3.350		Op 18 april 2018 is besloten tot aanbesteding van het Gebiedsondersteuningsnetwerk (GON). In het besluit staat aangegeven dat aanvullende middelen noodzakelijk zijn voor een reëel budget. In 2019 is aanvullend 990 duizend euro beschikbaar gesteld en in 2020 360 duizend euro. In 2021 is er sprake van een voordeel van 300 duizend euro. In 2022 is het nadeel afgerond 3,4 miljoen euro.
Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV)	3.760	3.947			In de decembercirculaire 2018 zijn we geïnformeerd dat Rijk en gemeenten samenwerkingsafspraken hebben gemaakt voor de ontwikkeling van Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV) waar vreemdelingen zonder recht op verblijf of rijksopvang begeleid worden naar een bestendige oplossing voor hun situatie, waarbij hen onderdak wordt geboden. We hebben hiervoor in 2018 een bedrag van 2,173 miljoen euro ontvangen en in 2019 een bedrag van 3,813 miljoen euro. Over 2020 en 2021 ontvangen we nog 3,760 miljoen euro respectievelijk 3,947 miljoen euro.
Transformatie Sociaal Domein jeugd	1.233				Het Transformatiefonds is bedoeld om de transformatiebeweging te bevorderen en sluit aan bij het Actieprogramma Zorg voor de Jeugd. Jeugdhulpregio's komen in aanmerking voor een bijdrage uit het Transformatiefonds. Groningen ontvangt in de jaren 2018, 2019 en 2020 jaarlijks

					1,233 miljoen euro.
Toevoeging reserve Co-investeringsfonds Sport	67				
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	75	132	187	214	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	404	1.077	1.623	2.080	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Stationsgebied SIF, verlaging fasering				-1.000	
Toevoeging reserve Ringsparen	354				
Toevoeging reserve Parkeren	1.468	2.270	2.618	2.236	Aan de reserve Parkeren wordt jaarlijks het begrote resultaat toegevoegd.
Energie	1.110	1.110	1.150		Uw raad heeft vastgesteld dat de gemeente een grotere rol moet hebben van medefinancier en mede-investeerder, naast Rijk, corporaties, particulieren en bedrijfsleven. De gemeente zou ook een rol moeten hebben in de door de raad vastgestelde ambitie dat Groningen CO2-neutraal is in 2035. We zetten daarom in op verschillende onderdelen. Zo maken we wijkenergieplannen in opdracht van het Rijk in de transitie naar aardgasloze wijken, zonder dat daar op dit moment nog middelen tegenover staan. We nemen deel aan de Regionale Energiestrategie, naast onze eigen inzet stelt ook het Rijk hiervoor middelen beschikbaar. We zetten middelen in voor het Windplatform en het Masterplan energie-landschap Meerstad Noord. De omzetting van leningen aan WarmteStad naar inbreng eigen vermogen, leidt tot een verschuiving van rentelasten van WarmteStad. Dit is eerder gemeld aan uw raad. De structurele consequenties zijn 100 duizend euro. Daarnaast gaat het om toevoegingen aan het weerstandsvermogen gerelateerd aan de financiering van investeringen om in te spelen op WKO -ontwikkelingen.
Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	4.000	4.000	4.000		In 2018 is een start gemaakt met een nieuwe vorm van wijkvernieuwing ("wijkvernieuwing 3.0") voor de wijken Selwerd, Beijum, De Wijert en Indische buurt/De Hoogte en een mogelijke verbreding naar Vinkhuizen, Paddepoel (motie Raad) en eventueel Lewenborg. Doelstelling is om toe te werken naar een eigentijdse innovatieve wijkverbeteringsaanpak die een stevige financiële gemeentelijke inbreng vergt. De inzet is gericht op fysieke investeringen in de wijk (openbare ruimte, woonomgeving, inclusief klimaatadaptatie) en gelijktijdige investeringen op sociaal-maatschappelijk vlak en de plankosten (inclusief programmaleiding wijkvernieuwing). De hiervoor genoemde energietransitie geldt als belangrijke motor voor de wijkvernieuwing. Voor de jaren 2020 t/m 2022 is jaarlijks 4,0 miljoen euro beschikbaar. Daarnaast stellen we 350 duizend structureel beschikbaar vanaf 2020 oplopend tot 700 duizend euro vanaf 2021.

Omgevingswet	1.178				De Omgevingswet zal op 1 januari 2021 ingevoerd worden. Het is een wettelijke verplichting om deze wet in te voeren. Zo zal de gemeente Groningen op 1 januari 2021 aangesloten moeten zijn op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO), en zal er voor de hele nieuwe gemeente Groningen de komende jaren één omgevingsplan gemaakt moeten zijn voor 1 januari 2029. We stellen 1,178 miljoen euro beschikbaar in 2020 om aan te kunnen sluiten op het DSO, het inrichten van het DSO (gemeentelijk deel), een vervolg te maken op de digitalisering van het bouwarchief, de organisatie voor te bereiden en om andere aspecten van de Omgevingswet te kunnen invoeren.
Overige toevoegingen reserves	148	148	148	148	
Toevoeging reserve Begraafplaatsen	30	30	30	30	
Aanvulling weerstandsvermogen	9.751	3.507	3.507	10.586	We streven naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1.0. Om het weerstandsvermogen te versterken wordt het weerstandsvermogen in 2020 aangevuld met 9,8 miljoen euro, in 2021 en 2022 met 3,5 miljoen euro en in 2023 met in totaal 10,6 miljoen euro.
Onderhoud Martiniplaza	1.495				In de begroting 2017 is in totaal 5,4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de tweede fase van het meerjaren onderhoudsplan van Martiniplaza. Dit is eerst uit de AER bekostigd. In 2020 wordt nog 1,495 miljoen euro aan de AER teruggestort.
Overige toevoegingen AER	1.080	807	761	761	Betreft diverse kleinere onttrekkingen.
Herindelingsbijdrage gemeentefonds	1.768	1.768	1.768		Ter dekking van de herindelingskosten stelt BZK in de periode 2017-2022 via het gemeentefonds middelen ter beschikking.
Frictiekosten	2.081	2.102	763	220	
Niet realiseren oude taakstellingen	2.229	1.322	468	-41	Een aantal nog openstaande oude taakstellingen op de organisatie zijn niet realiseerbaar. Deze taakstellingen zijn afkomstig uit eerdere bezuinigingsrondes om de begroting sluitend te krijgen. Het grootste gedeelte hiervan is gerealiseerd, een deel echter niet. In 2020 bedraagt dit 2,2 miljoen euro aflopend tot 468 duizend euro in 2022. In 2023 wordt een beperkt voordeel gerealiseerd.
Saldo financieel perspectief via AER			1.353		Het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting is het financiële meerjarenbeeld. Bij het saldo van het meerjarenbeeld houden we vervolgens rekening met de genoemde financiële knelpunten en dekkingsbronnen. Voor 2020 en 2021 resulteert dit in een tekort van respectievelijk 2,073 miljoen en 4,078 miljoen euro. 2022 resulteert in een overschot van 1,353 miljoen euro. De tekorten en overschotten verrekenen we met de AER (en zijn per saldo meerjarig neutraal).
Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	2.150	2.150	2.150		Gebiedsgericht werken is een politiek speerpunt en bestuurlijk en maatschappelijk wenselijk burgerbetrokkenheid en zeggenschap bij gemeentelijk beleid te bevorderen en ondersteunen. Daarnaast jagen we hiermee een integrale gemeentelijke aanpak van opgaves in wijken aan. Voor de uitvoering van de programma's stellen we

					extra middelen beschikbaar. Voor de jaren 2019 t/m 2022 is 2,150 miljoen euro beschikbaar gesteld.
Gebiedsgericht werken Haren en Ten Boer	1.075	1.075	1.075		Voor de jaren 2019 t/m 2022 is 1,075 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het onderbrengen van Haren en ten Boer bij gebiedszaken. De dekking van de extra middelen voor gebiedsgericht werken is afkomstig uit verschillende bestaande programmaonderdelen.
Compensatie OZB niet-woningen Haren en Ten Boer	800	601	400	258	De harmonisatie van de OZB leidt voor bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer tot een forse lastenstijging. Bedrijven in Haren en Ten Boer betalen na herindeling meer aan OZB dan daarvoor. We treffen voor deze bedrijven daarom een compensatieregeling treffen. In 2019 was hiervoor 1,35 miljoen euro beschikbaar aflopend tot 258 duizend euro in 2023.
Frictiekosten	2.250	1.170			In 2013 is voor het mobiliteits- en herplaatsingsvraagstuk een programma ingericht met de werktitel 'van Werk naar Werk'. Dit programma is ingericht voor het begeleiden van herplaatsingskandidaten naar ander werk. Voor de daarmee verband houdende frictiekosten worden in de begroting budgetten opgenomen. Voor de komende jaren betreft dit dekking voor reorganisaties bij onder andere het SSC en publieke dienstverlening. We stellen hiervoor 2,25 miljoen euro beschikbaar in 2020 en 1,17 miljoen euro in 2021.
Outsourcing ICT	5.621				Bij de begroting 2017 is de businesscase met betrekking tot outsourcing van de ICT-dienstverlening geactualiseerd en zijn de geactualiseerde verwachte tekorten voor de jaren 2017-2020 in de begroting opgenomen. De verwachte tekorten in de periode 2017 – 2020 worden ten laste van het weerstandsvermogen gebracht. In 2019 bedraagt het tekort nog 2,7 miljoen euro, aflopend tot 1,3 miljoen euro in 2020.
Totaal incidentele lasten	63.656	35.940	30.173	21.446	

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Wij hebben jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen zoals wachtgeld, pensioenen van huidig en voormalig personeel (zoals oud-wethouders en burgemeesters). Deze kosten moeten wij jaarlijks meenemen bij het opstellen van de begroting. Als we onverwachte uitgaven verwachten, dan maken we hier een voorziening voor.

WW-conforme uitkeringen en bovenwettelijke WW-uitkeringen (vervangen wachtgeld)

Sinds 1 januari 2001 kunnen ambtenaren aanspraak maken op een bovenwettelijke WW-conforme uitkering voor de duur van de werkloosheid. Sinds 1 juli 2008 zijn de uitkeringen qua duur en hoogte versoberd, dit geldt dus bij ontslagen van na die periode. Wij verwachten in 2020 geen tot een geringe stijging van deze kosten. Deze kosten nemen we mee in de post voormalig personeel gemeente Groningen.

De CAR/UWO correctie derde ziektejaar bovenwettelijke uitkering is gerealiseerd. De premies hiervoor vinden plaats door middel van een inhouding op het salaris van de medewerkers.

Wachtgeld en pensioenen wethouders

De jaarlijks soms aanzienlijke fluctuatie in verplichtingen door mogelijke (tussentijdse) wethouders-wisselingen is een belangrijke wegingsfactor voor pensioenen en wachtgeld wethouders. Het betreft verder wisselingen binnen een relatief kleine groep; de jaarlijkse schommelingen in de verplichtingen in verband met pensioenen en wachtgeld van wethouders kunnen aanzienlijk zijn. Daar de pensioenen van de wethouders na 2007 zijn verzekerd bij Loyalis hebben wij hiervoor geen voorziening gevormd; de jaarlijkse pensioenpremies worden als last in de exploitatie verantwoord. Voor pensioenen van voor 2007 is wel een voorziening ingesteld. De verwachte wachtgeld worden als kosten meegenomen in de begroting.

De uitvoeringskosten Appa en de lopende Appa pensioenen van ex- wethouders van de voormalige gemeente Haren en Ten Boer komen vanaf 2019 samen met de Appa kosten van de gemeente Groningen ten laste van de nieuwe gemeente Groningen

Levensloopregeling

De levensloopregeling biedt mogelijkheden om voor (onbetaald) verlof te sparen. Uitgangspunt is dat de deelnemer zelf spaart voor het verlof. De werkgever dient aan elke medewerker (ook niet-deelnemers aan de levensloopregeling) jaarlijks een "levensloopbijdrage" uit te betalen, ten bedrage van 1,5% van het geldende jaarsalaris, met een minimum van 400 euro. De kosten van deze bijdrage zijn constant en worden als kosten in de begroting geraamd. In 2020 is dit een van de bronnen van het Individueel Keuzebudget. De levensloopregeling is beëindigd per 01-01-2012. Werknemers die op 31-12-2011 3.000 euro of meer hadden opgebouwd kunnen tot aan het einde van het dienstverband gebruik blijven maken van de levensloopregeling.

Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA)

De gemeente Groningen is per 1 januari 2008 eigenrisicodrager geworden in het kader van de regeling Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA). Hiertoe is besloten omdat de instroom van medewerkers in de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) in de gemeente Groningen laag is. De uitvoering van de WGA is vervolgens in 2008 door de gemeente zelf ter hand genomen. Door het eigen risico-dragerschap mag de gemeente, indien er hoge instroom in de WGA plaats vindt, de helft van de WGA-lasten verhalen op de werknemers. In 2015 is besloten dat er tot 2020 geen verhaal in het kader van de WGA op de werknemers plaatsvindt omdat de lasten van de bijdrage zeer gering zijn.

Verlofstuwmeer

Verlofstuwmeren ontstaan door niet opgenomen verlofuren van ambtenaren jaar in jaar uit mee te nemen naar het volgende jaar. De financiële gevolgen van het toekennen en opnemen van verlof moeten gerekend worden tot de jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen.

Aan het eind van 2020 vervalt het wettelijk verlof van 2019. Vanwege de omvang van de gemeente Groningen mogen zulke verplichtingen beschouwd worden als van een jaarlijks vergelijkbaar volume. Hierdoor hoeven wij hier geen voorziening in te stellen.

Overzichten

1. **Begroting op taakveld**
2. **Begroting op deelprogramma**
3. **Intensiveringen voorgaande jaren**
4. **(Historisch) Intensiveringen (peildatum 30 juni 2019)**
5. **Kapitaallasten**
6. **Subsidies en inkomensoverdrachten**
7. **Staat B: personeelskosten**
8. **Overzicht meerjarige exploitatiekosten**
9. **Samenwerkingsverbanden**
10. **SIF-middelen**
11. **Wettelijke beleidsindicatoren**
12. **Uitgangspunten begroting**
13. **Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting**

Begroting op taakveld

Begroting op taakveld (bedragen x 1.000 euro)	2020	2021	2022	2023
01 Bestuur	8.540	8.975	9.176	7.518
Lasten	8.544	8.979	9.180	7.522
Baten	4	4	4	4
010 Mutaties reserves	-21.567	-8.482	5.626	21.944
Lasten	22.888	15.622	17.976	24.935
Baten	44.455	24.104	12.349	2.991
02 Burgerzaken	5.733	6.196	6.355	6.325
Lasten	8.154	8.675	8.834	8.804
Baten	2.421	2.479	2.479	2.479
03 Beheer overige gebouwen en gro	-390	96	81	81
Lasten	141	127	113	113
Baten	531	31	31	31
04 Overhead	103.936	100.752	100.579	103.142
Lasten	112.100	109.316	109.025	111.588
Baten	8.164	8.564	8.446	8.446
05 Treasury	-5.376	-5.650	-8.543	-9.869
Lasten	39.386	35.460	29.657	25.420
Baten	44.763	41.111	38.200	35.289
061 OZB woningen	-38.265	-41.815	-43.479	-45.065
Lasten	3.673	3.392	3.551	3.753
Baten	41.938	45.207	47.030	48.818
062 OZB- niet woningen	-42.026	-43.686	-45.252	-46.705
Lasten	3.338	3.246	3.120	3.050
Baten	45.364	46.932	48.372	49.755
063 Parkeerbelasting	-8.211	-8.248	-8.477	-8.577
Lasten	1.882	1.928	1.954	1.936
Baten	10.093	10.176	10.431	10.512
064 Belastingen Overig	-1.565	-1.786	-1.797	-1.802
Lasten	539	503	523	549
Baten	2.104	2.289	2.320	2.351
07 Algemene uitkering en overige	-550.655	-556.907	-558.740	-569.212
Baten	550.655	556.907	558.740	569.212
08 Overige baten en lasten	-9.493	-3.430	-5.285	-6.519

Lasten	787	6.548	4.557	3.323
Baten	10.280	9.978	9.842	9.842
11 Crisisbeheersing en Brandweer	18.781	19.254	19.739	20.725
Lasten	18.798	19.271	19.756	20.742
Baten	17	17	17	17
12 Openbare orde en Veiligheid	2.852	2.784	2.784	2.784
Lasten	3.717	3.649	3.649	3.649
Baten	865	865	865	865
21 Verkeer en vervoer	34.522	35.261	35.992	36.438
Lasten	36.835	37.608	38.356	38.802
Baten	2.312	2.346	2.364	2.364
22 Parkeren	4.066	3.273	1.052	3.282
Lasten	16.570	16.619	16.844	17.139
Baten	12.504	13.345	15.792	13.858
24 Economische Havens en waterweg	845	843	840	936
Lasten	1.081	1.079	1.076	1.172
Baten	236	236	236	236
25 Openbaar vervoer	470	-130	1.292	426
Lasten	470	-130	1.292	426
31 Economische ontwikkeling	4.881	4.762	4.851	4.959
Lasten	5.932	5.814	5.903	6.011
Baten	1.052	1.052	1.052	1.052
32 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	8.793	10.036	10.519	10.381
Lasten	10.086	11.330	11.814	11.677
Baten	1.293	1.294	1.295	1.296
33 Bedrijvenloket en bedrijfsrege	1.776	1.746	1.746	1.745
Lasten	2.686	2.656	2.656	2.655
Baten	910	910	910	910
34 Economische promotie	-1.154	-1.424	-1.424	-1.424
Lasten	1.545	1.445	1.445	1.445
Baten	2.699	2.868	2.868	2.868
42 Onderwijshuisvesting	14.578	15.191	16.088	16.014
Lasten	16.134	16.537	17.454	17.376
Baten	1.556	1.346	1.366	1.362
43 Onderwijsbeleid en leerlingzak	10.917	10.788	10.859	10.946
Lasten	18.763	18.625	18.696	18.783

Baten	7.846	7.837	7.837	7.837
51 Sportbeleid en activering	1.457	1.442	1.392	1.392
Lasten	1.500	1.485	1.435	1.435
Baten	43	43	43	43
52 Sportaccommodaties	14.395	14.522	15.322	15.239
Lasten	23.299	23.464	24.293	24.210
Baten	8.904	8.942	8.971	8.971
53 Cultuurpresentatie, cultuurpro	15.935	16.540	16.703	16.786
Lasten	26.139	26.672	26.835	26.918
Baten	10.204	10.132	10.132	10.132
54 Musea	18.531	18.525	18.642	18.697
Lasten	19.540	19.534	19.651	19.706
Baten	1.009	1.009	1.009	1.009
55 Cultureel erfgoed	953	939	939	839
Lasten	953	939	939	839
56 Media	-29	-29	-29	-29
Lasten	17	17	17	17
Baten	46	46	46	46
57 Openbaar groen en (openlucht)	26.638	28.146	28.687	23.184
Lasten	30.109	31.572	32.114	26.611
Baten	3.471	3.427	3.427	3.427
61 Samenkracht en burgerparticipa	20.451	20.260	16.345	16.324
Lasten	21.279	21.240	17.329	17.310
Baten	828	980	983	987
62 Wijkteams	32.221	31.193	30.968	30.843
Lasten	32.252	31.225	31.000	30.875
Baten	32	32	32	32
63 Inkomensregelingen	39.782	39.438	39.828	40.741
Lasten	196.447	201.330	205.424	208.927
Baten	156.665	161.892	165.596	168.186
64 Begeleide participatie	29.886	28.734	27.616	26.449
Lasten	37.011	35.938	34.820	33.653
Baten	7.125	7.203	7.203	7.203
65 Arbeidsparticipatie	22.695	22.804	23.348	23.403
Lasten	31.219	23.581	24.126	24.181
Baten	8.525	778	778	777

66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.039	12.471	13.625	14.740
Lasten	11.050	13.249	14.403	15.517
Baten	1.011	778	778	778
671 Maatwerkdienstverlening 18+	39.590	36.021	35.566	35.680
Lasten	41.746	38.141	37.648	37.773
Baten	2.156	2.120	2.082	2.093
672 Maatwerkdienstverlening 18-	59.923	67.034	61.484	62.459
Lasten	59.923	67.034	61.484	62.459
681 Geëscaleerde zorg 18+	97.259	97.840	97.764	97.766
Lasten	101.415	101.996	101.920	101.922
Baten	4.156	4.156	4.156	4.156
682 Geëscaleerde zorg 18-	9.218	0	0	0
Lasten	9.218	0	0	0
71 Volksgezondheid	7.907	7.382	6.984	7.148
Lasten	9.062	8.538	8.140	8.303
Baten	1.156	1.156	1.156	1.156
72 Riolering	-1.422	-1.361	-1.429	-1.171
Lasten	17.188	18.454	18.837	19.096
Baten	18.610	19.815	20.267	20.267
73 Afval	-9.683	-10.172	-10.099	-10.361
Lasten	34.233	33.862	34.633	34.371
Baten	43.917	44.034	44.732	44.732
74 Milieubeheer	3.407	2.543	2.593	2.643
Lasten	3.473	2.608	2.658	2.708
Baten	65	65	65	65
75 Begraafplaatsen en crematoria	999	724	685	674
Lasten	2.594	2.356	2.355	2.344
Baten	1.595	1.632	1.670	1.670
81 Ruimtelijke Ordening	10.796	11.188	11.428	12.081
Lasten	13.992	14.385	14.624	15.277
Baten	3.196	3.196	3.196	3.196
82 Grondexploitatie (niet bedrijv	2.099	-439	2.108	2.157
Lasten	3.618	855	902	951
Baten	1.519	1.295	-1.206	-1.206
83 Wonen en bouwen	4.967	5.857	4.943	3.842
Lasten	19.044	19.928	19.017	17.916

Baten	14.076	14.071	14.074	14.074
Totaal	0	0	0	0
Baten en lasten totaal	2020	2021	2022	2023
Lasten totaal	1.080.372	1.066.700	1.062.035	1.064.190
Lasten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.057.484	1.051.079	1.044.060	1.039.255
Baten totaal	1.080.372	1.066.700	1.062.035	1.064.190
Baten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.035.917	1.042.597	1.049.686	1.061.199

Begroting op deelprogramma

Begroting op deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	2020	2021	2022	2023
01 Werk en inkomen	93.906	92.282	92.193	92.104
01.1 Werk en activering	51.204	50.286	49.807	48.805
Lasten	68.681	60.095	59.616	58.614
Baten	17.477	9.809	9.809	9.809
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	42.703	41.996	42.386	43.299
Lasten	200.118	204.638	208.732	212.235
Baten	157.415	162.642	166.346	168.936
02 Economie en werkgelegenheid	-5.667	16.898	22.300	25.403
02.1 Groningen Kennisstad	1.502	1.272	1.272	1.272
Lasten	2.127	1.897	1.897	1.897
Baten	625	625	625	625
02.2 Aantrekkelijke stad	2.122	1.990	1.988	2.083
Lasten	3.238	3.107	3.104	3.199
Baten	1.117	1.117	1.117	1.117
02.3 Bedrijvige stad	1.344	1.534	1.499	1.414
Lasten	1.368	1.558	1.523	1.438
Baten	24	24	24	24
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	-10.634	12.102	17.542	20.635
Lasten	22.549	23.840	24.473	24.979
Baten	33.183	11.738	6.932	4.345
03 Onderwijs	25.081	26.987	27.765	28.236
03.1 Onderwijskansen	22.689	24.582	25.342	25.813
Lasten	31.413	33.086	33.867	34.333
Baten	8.723	8.504	8.525	8.520
03.2 Voorkomen schooluitval	2.392	2.405	2.423	2.423
Lasten	3.381	3.394	3.412	3.412
Baten	989	989	989	989
04 Welzijn gezondheid en zorg	276.964	271.298	262.180	265.158
04.1 Sociaal klimaat	24.641	24.612	24.663	25.681
Lasten	26.166	26.135	26.185	27.203
Baten	1.525	1.522	1.522	1.523
04.2 Passende ondersteuning en zorg	252.323	246.686	237.517	239.477
Lasten	259.888	253.981	244.775	246.745

Baten	7.565	7.296	7.258	7.269
05 Sport en bewegen	18.441	18.464	19.236	19.177
05.1 Sportieve infrastructuur	16.148	16.128	16.846	16.760
Lasten	25.302	25.309	26.056	25.970
Baten	9.154	9.181	9.210	9.210
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	2.294	2.336	2.390	2.417
Lasten	2.332	2.374	2.428	2.455
Baten	38	38	38	38
06 Cultuur	36.181	37.157	37.920	38.438
06.1 Culturele infrastructuur	19.038	20.045	20.708	21.169
Lasten	31.025	32.281	32.947	33.411
Baten	11.987	12.236	12.239	12.242
06.2 Deelname aan cultuur	17.143	17.112	17.212	17.269
Lasten	17.143	17.112	17.212	17.269
07 Verkeer	9.448	9.068	8.643	9.777
07.1 Fiets	2.805	2.792	2.769	2.941
Lasten	2.805	2.792	2.769	2.941
07.2 Openbaar vervoer	635	35	1.457	591
Lasten	635	35	1.457	591
07.3 Auto	265	265	265	265
Lasten	619	265	265	265
Baten	354			
07.4 Parkeren	-4.539	-4.553	-6.633	-5.058
Lasten	18.058	18.968	19.589	19.312
Baten	22.597	23.521	26.222	24.370
07.5 Verkeersveiligheid	103	103	103	103
Lasten	103	103	103	103
07.6 Overig verkeer	10.180	10.428	10.682	10.935
Lasten	10.180	10.458	10.744	10.997
Baten		31	62	62
08 Wonen	10.004	15.054	16.892	11.944
08.1 Gezinnen	3.113	776	3.476	3.676
Lasten	3.165	604	804	1.004
Baten	52	-172	-2.672	-2.672
08.2 Jongerenhuisvesting	894	894	894	894
Lasten	944	944	944	944

Baten	50	50	50	50
08.3 Wonen en zorg	0	0	0	0
Lasten	31	31	31	31
Baten	31	31	31	31
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	7.593	7.934	7.024	1.923
Lasten	9.866	10.200	9.290	4.189
Baten	2.274	2.266	2.266	2.266
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	-1	-1	-1	-1
Baten	1	1	1	1
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	1.176	1.162	1.162	1.062
Lasten	1.176	1.162	1.162	1.062
08.7 Overig wonen	-2.770	4.289	4.338	4.390
Lasten	16.935	17.839	17.890	17.942
Baten	19.705	13.550	13.552	13.552
09 Kwaliteit van de leefomgeving	34.417	35.204	36.220	37.161
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte	36.509	38.636	39.581	40.838
Lasten	72.001	75.370	76.823	78.004
Baten	35.492	36.734	37.242	37.167
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	-5.220	-5.715	-5.641	-5.903
Lasten	27.950	27.572	28.343	28.082
Baten	33.169	33.286	33.984	33.984
09.3 Leefkwaliteit	3.128	2.283	2.280	2.226
Lasten	3.140	2.294	2.292	2.238
Baten	12	12	12	12
10 Veiligheid	23.326	23.784	24.362	25.354
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	3.290	3.193	3.286	3.292
Lasten	5.853	5.756	5.849	5.855
Baten	2.563	2.563	2.563	2.563
10.2 Jeugd en veiligheid	595	595	595	595
Lasten	595	595	595	595
10.3 Integriteit en veiligheid	660	742	742	742
Lasten	1.416	1.498	1.498	1.498
Baten	756	756	756	756
10.4 Fysieke veiligheid	18.781	19.254	19.739	20.725
Lasten	18.798	19.271	19.756	20.742

Baten	17	17	17	17
11 Dienstverlening	10.324	10.360	10.588	10.566
11.1 Publieke dienstverlening	10.220	10.256	10.485	10.462
Lasten	14.200	14.295	14.523	14.501
Baten	3.980	4.038	4.038	4.038
11.2 Communicatie met de burger	104	104	104	104
Lasten	104	104	104	104
12 College, raad en gebiedsg.werk	6.285	-3.619	2.894	10.262
12.1 College en Raad	1.801	-7.473	-961	8.557
Lasten	13.481	10.985	10.382	13.205
Baten	11.680	18.459	11.343	4.648
12.2 Gebiedsgericht werken	4.484	3.855	3.855	1.705
Lasten	4.649	4.020	4.020	1.870
Baten	165	165	165	165
13 Algemene Dekkingsmiddelen (excl. post onvoorzien)	-643.233	-654.873	-663.018	-678.089
Lasten	42.852	38.834	32.905	28.598
Baten	686.085	693.707	695.923	706.687
14 Ondersteuning organisatie (excl. 14.1.1 overhead)	397	996	1.059	1.181
Lasten	3.672	4.271	4.333	4.454
Baten	3.274	3.274	3.273	3.274
14.1.1 Overhead	103.957	100.772	100.600	103.163
Lasten	112.247	109.463	109.172	111.735
Baten	8.290	8.690	8.572	8.572
Heffing VPB	0	0	0	0
Lasten				
Baten				
Post Onvoorzien	166	166	166	166
Lasten	166	166	166	166
TOTAAL	-1	-1	-1	-1
Baten en lasten totaal	2020	2021	2022	2023
Lasten totaal	1.080.372	1.066.700	1.062.035	1.064.190
Lasten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.057.484	1.051.079	1.044.060	1.039.255
Baten totaal	1.080.372	1.066.700	1.062.035	1.064.190
Baten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.035.917	1.042.597	1.049.686	1.061.199

Intensiveringen voorgaande jaren

01 Werk en inkomen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
01.1 Werk en activering								
Subsidie- en uitvoeringskosten SW	250							
Terugloop omzet detachering SW		200						
Basisbaan	700		700		700			
Sociaal ondernemen		100						
Intensivering begeleiding en participatie	2.000		1.500			1.000		
01.2 Inkomen en armoedebestrijding								
Bijzondere bijstand/Bewindvoering	650							
Individuele inkomenstoelage	230			190				
Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG	9.800			9.500				
Vorming GBI	250							
Totaal 01 Werk en inkomen	13.880	300	2.200	9.690	700	1.000	0	0

02 Economie en werkgelegenheid	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
02.3 Bedrijvige stad								
Werklocaties (inc)	300		350		200			
Werklocaties (struct)	125		265		380			495
02.4 Ov economie en werkgelegenheid								
Suikerunie (kapitaallasten)								460
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	425	0	615	0	580	0	0	955

03 Onderwijs	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
03.1 Onderwijskansen								
Apparaatskosten Natuur- en Duurzaamheidseducatie (Emissievrij wagenpark)		4						
Onderwijshuisvesting	1.500			2.500				
Totaal 03 Onderwijs	1.500	4	0	2.500	0	0	0	0

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
Subsidies beheer en accommodaties (inc)	35		25		25			
Subsidies beheer en accommodaties (struct)		50						
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Tekort sociaal domein	1.082							
Aanvullen reserve Sociaal Domein	2.000							
Wmo/BW/Jeugd	5.300		4.300					
Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	12.902			9.632				
Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	1.050		1.275			1.200		
Aanpak multiproblematiek (frictiekosten)	250							
Aanpak problematische doelgroepen	98		98		98			
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	22.717	50	5.698	9.632	123	1.200	0	0

05 Sport en bewegen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Co-investeringsfonds Sport (inc)	67							

Vervanging kunstgrasvelden	8		92			95		
Totaal 05 Sport en bewegen	75	0	92	0	0	95	0	0

06 Cultuur	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Onderhoud Martiniplaza	1.495							
Verzelfstandiging CBK	54		22					
Centrale huisvesting kunstencentrum VRIJDAG		250						
Beheer en onderhoud Synagoge	33							
Cultuurpas en marketing	25							
Broedplaatsen en ateliers	132							
Subsidies en bijdragen instellingen	94							
Cultuurnota				300				
Totaal 06 Cultuur	1.833	250	22	300	0	0	0	0

07 Verkeer	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
07.1 Fiets								
Fietsenstalling V&D (struct)		300						
Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	300		300		250			
07.2 Openbaar vervoer								
Stationsgebied			400		1.822			1.956
07.4 Parkeren								
Motie parkeren Diepenring		40						
07.6 Overig verkeer								
Oosterhamrikzone				250				
Terugdringen autoverkeer, fiets en OV (struct)	235			253				
Kapitaallasten binnenstad	180		360		540			720
Totaal 07 Verkeer	715	340	1.060	503	2.612	0	0	2.676

08 Wonen	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
08.1 Gezinnen								
Stadshavens (vh Eemskanaalzone)	200		400		600			800
08.2 Jongerenhuisvesting								
Uitvoeren woonvisie SIF		350						
08.4 Kwaliteit woningvoorraad								
Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	4.000		4.000		4.000			
Wijkvernieuwing (fysiek)	350			700				
Energie (inc)	1.110		1.110		1.150			
08.6 Cultuurhistorie en archeologie								
Erfgoed	100		100		100			
Totaal 08 Wonen	5.760	350	5.610	700	5.850	0	0	800

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)	776		137					
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)		880		304				
Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	214			252				
Beheer en onderhoud groen		688						
Stadsbeheer proef	125		125		125			
Emissievrij wagenpark		296						
Leefkwaliteit (SIF voor groen)		500						

Plankosten	50		50		50			
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	1.165	2.364	312	556	175	0	0	0

10 Veiligheid	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
10.1 Veilige woon- en leefomgeving								
Capaciteit Toezicht en handhaving		340						
10.3 Integriteit en veiligheid								
Capaciteit Toezicht en handhaving		80						
10.4 Fysieke veiligheid								
Veiligheidsregio	1.044			811				
Totaal 10 Veiligheid	1.044	420	0	811	0	0	0	0

11 Stadhuis en stadjer	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Digitale dienstverlening	440		330		220			
Totaal 11 Stadhuis en stadjer	440	0	330	0	220	0	0	0

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
12.1 College en raad								
Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven		1.116						
Aanvulling weerstandsvermogen	2.159			1.848				
12.2 Gebiedsgericht werken								
Gebiedsgericht werken		500						
Gebiedsgericht werken (inc)	2.150		2.150		2.150			
Gebiedsgericht werken Haren en Ten Boer	1.075		1.075		1.075			
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	5.384	1.616	3.225	1.848	3.225	0	0	0

13 Algemene inkomsten en post onvoorzien	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien								
Compensatie OZB woningen Haren & Ten Boer	1.080		810		540		258	
Totaal 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien	1.080	0	810	0	540	0	258	0

14 Overhead, ondersteuning organisatie	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)	2023 (i)	2023 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Outsourcing ICT	1.348							
Revitalisering Stadhuis	379			589				
Effecten knelpunten op SSC		251						
Toezicht en handhaving, overhead		80						
Digitalisering archiefbestanden	140		140		140			
Transitie DIV	561		298					
Huur Oosterboog	125		125					
Huur I&A	196		141					
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	2.749	331	704	589	140	0	0	0
Totaal continuering beleidsmiddelen	58.767	6.025	20.678	27.129	14.165	2.295	258	4.431

(Historisch) intensivering (peildatum 30 juni 2019)

Deelpr.	Extra beleid 2013	Oorspronkelijk bedrag	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
07.*	Bereikbaarheid		1	1		
	Totaal 2013		1	1		

Deelpr.	Extra beleid 2015	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.2	Schuldhelpverlening		70	70	0	0
02.4	Plankosten Suikerfabriekterrein		250	250	0	0
02.4	Plankosten Suikerfabriekterrein (rek 17)	236		236	0	0
03.1	Thema Leren		1.000	1.000	0	0
05.1	Thema bewegen		300	254	46	0
06.1	Groninger museum/voorz onderhoud		100	100	0	0
07.*	Thema Verplaatsen		2.000	2.000	0	0
07.*	Thema Verplaatsen	2.000		2.000	0	0
08.*	Thema Wonen		1.750	1.750	0	0
08.*	Thema Wonen	580		580	0	0
08.1	Duurzame ontwikkeling/ambitie energieneutraal 2025		1.000	1.000	0	0
08.6	Wettelijke taken Cultuurhistorie		300	300	0	0
	Totaal 2015	2.816	6.770	9.540	46	0

Deelpr.	Extra beleid 2016	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
02.4	Grexen		400	400	0	0
05.1	Onderhoud Papiermolen		131	38	93	0
05.1	Extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn		44	17	27	0
05.1	Bouw sportcentrum Europapark		300	300	0	0
06.1	Noordelijk Scheepvaartmuseum	100		100	0	0
09.1	Groot onderhoud kinderboerderijen	250		163	0	87
09.1	Uitvoeren wettelijke taken dieren noodhulp		60	60	0	0
14.1	Interne plankosten ZRW	550		550	0	0
	Totaal 2016	900	935	1.628	120	87

Deelpr.	Extra beleid 2017	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
06.1	Thema Verrijken		750	750	0	0
06.1	Thema Verrijken (rek 18)	750		750	0	0
07.6	Aanpak Diepenring		1.000	1.000	0	0
07.6	Spaarregeling Ringwegen (rek 17)	354		0	0	354
12.1	Implementatiekosten grenscorrectie Meerstad (rek 17)	180		180	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken	2.000		1.589	0	411
	Totaal 2017	3.284	1.750	4.269	0	765

Deelpr.	Extra beleid 2018	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.2	Collectieve zorgverzekering		255	219	36	0
01.2	BUIG - kosten maatregelen	945		945	0	0
02.4	Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	1.254		1.254	0	0
04.1	Halveren taakstelling MKBA		1.000	1.000	0	0
04.2	Aanpak mensen met verward gedrag		40	40	0	0
06.1	Professionalisering evenementen	50		50	0	0

06.1	Onderhoud Oosterpoort		1.160	1.005	155	0
06.1	Interne verzelfstandiging Oosterpoort	75		75	0	0
06.1	Verzelfstandiging CBK	343		343	0	0
07.6	Spaarregeling Ringwegen		454	454	0	0
08.4	Uitvoering watervisie	220		220	0	0
08.7	Energieaanpak gebouwen		90	90	0	0
08.7	Uitvoering taken omgevingslawaaai	97		97	0	0
09.1	Gladheid gele stenen	75		75	0	0
09.1	Omgevingsdienst Groningen		100	100	0	0
10.4	Regionalisering brandweer		449	449	0	0
10.4	Huisvesting veiligheidsregio		642	642	0	0
12.1	Uitbreiding formatie ombudsman	58		58	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken	1.935		1.935	0	0
14.1	Interne plankosten ZRW	200		200	0	0
14.1	Strategische positionering	200		200	0	0
14.1	Revitalisering Stadhuis	379		379	0	0
	Totaal 2018	5.831	4.190	9.830	191	0

Deelpr.	Extra beleid 2019	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.1	Subsidie- en uitvoeringskosten SW	785		785	0	0
01.1	Terugloop omzet detachering SW		100	100	0	0
01.1	Basisbaan	250		250	0	0
01.1	Sociaal ondernemen	50		50	0	0
01.2	Bijzondere bijstand		1.100	1.100	0	0
01.2	Bijzondere bijstand/Bewindvoering	1.200		1.200	0	0
01.2	Individuele inkomstenstoeslag	270		270	0	0
01.2	Vorming GBI	250		250	0	0
02.3	Werklocaties (inc)	300		300	0	0
02.4	Structurele kapitaallasten ruilmiddelen		1.800	1.800	0	0
03.1	School Meerstad		394	394	0	0
03.1	MFA de Wijert		140	140	0	0
04.1	VSD, programmakosten	-600		-600	0	0
04.1	Subsidies beheer en accommodaties (struct)	20		20	0	0
04.2	Tekort sociaal domein	2.161		2.161	0	0
04.2	Aanvullen reserve Sociaal Domein	500		500	0	0
04.2	Campusdiep	60		60	0	0
04.2	Wmo/BW/Jeugd	6.400		6.400	0	0
04.2	Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300		300	0	0
04.2	Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	12.287		12.287	0	0
04.2	Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	400		400	0	0
04.2	Aanpak multiproblematiek (frietiekosten)	500		500	0	0
04.2	Afschaffen algemene voorz huish hulp (frietiekosten)	660		660	0	0
04.2	Aanpak problematische doelgroepen	168		168	0	0
04.2	Huisvesting WIJ		450	450	0	0
05.1	Schoonmaak sport accommodaties		132	132	0	0
05.1	Co-investeringsfonds Sport (inc)	75		75	0	0
05.1	Co-investeringsfonds Sport (struc)		175	175	0	0
05.2	Bewegingsonderwijs		150	150	0	0
06.1	Onderhoud Martiniplaza	1.495		1.495	0	0
06.1	Interne verzelfstandiging OPSB	75		75	0	0
06.1	Verzelfstandiging CBK	326		326	0	0
06.1	Beheer en onderhoud Synagoge	33		33	0	0
06.1	Cultuurpas en marketing	25		25	0	0

06.1	Broedplaatsen en ateliers	132		132	0	0
06.1	Subsidies en bijdragen instellingen	108		108	0	0
07.1	Fietsenstalling V&D (inc)	2.000		2.000	0	0
07.1	Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	300		300	0	0
07.6	Alternatief vervoer binnenstad	125		125	0	0
07.6	Terugdringen autoverkeer, fiets en OV (inc)	225		225	0	0
08.2	Uitvoeren woonvisie SIF	175		175	0	0
08.4	Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	2.000		2.000	0	0
08.4	Energie (inc)	1.760		1.760	0	0
08.4	Energie (struct)		100	100	0	0
08.7	Uitvoering taken omgevingslawaaai		50	50	0	0
08.7	Implementatie omgevingswet	837		837	0	0
09.1	Groot onderhoud en vervangingen (inc)	358		358	0	0
09.1	Groot onderhoud en vervangingen (struc)	611		611	0	0
09.1	Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	148		148	0	0
09.1	Beheer en onderhoud groen	488		488	0	0
09.1	Stadsbeheer proef	125		125	0	0
09.1	Voetgangers	100		100	0	0
09.1	Leefomgeving	300		300	0	0
10.1	Capaciteit Toezicht en handhaving	200		200	0	0
10.3	Uitbreiding taken VTH	40		40	0	0
10.4	Veiligheidsregio	978		978	0	0
11.1	Friciekosten Noordelijke Belastingkantoor	160		160	0	0
11.1	Digitale dienstverlening	550		550	0	0
12.1	Wegleffect bezuiniging Outsourcing ICT	731		731	0	0
12.1	Wegleffect bezuinigingen op organisatie		1.090	1.090	0	0
12.1	Aanvulling weerstandsvermogen	1.789		1.789	0	0
12.1	Terugdraaien verlaging intensiveringsmiddelen		1.000	1.000	0	0
12.1	Bezuiniging dekkingsgraad tarieven cultuur		125	125	0	0
12.1	Uitbreiding college en ondersteuning		251	251	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken	1.500		1.500	0	0
12.2	Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	850		850	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken (incidenteel)	300		300	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken (structureel)		1.257	1.257	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken Haren en Ten Boer	1.075		1.075	0	0
13.1	Compensatie OZB woningen Haren & Ten Boer	1.350		1.350	0	0
14.1	Outsourcing ICT	2.661		2.661	0	0
14.1	Revitalisering Stadhuis	379		379	0	0
14.1	Effecten knelpunten op SSC	301		301	0	0
14.1	Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	280		280	0	0
14.1	Toezicht en handhaving, overhead	60		60	0	0
14.1	Uitbreiding college en ondersteuning		549	549	0	0
14.1	Friciekosten	2.276		2.276	0	0
14.1	Digitalisering archiefbestanden	140		140	0	0
14.1	Transitie DIV	282		282	0	0
14.1	Moderne ICT groei		1.100	1.100	0	0
14.1	Binnenstadonderhoud vastgoed		200	200	0	0
14.1	Reorganisatieplan vastgoed	370		370	0	0
14.1	Huur Oosterboog	125		125	0	0
14.1	Huur I&A	55		55	0	0
	Totaal 2019	54.234	10.163	64.397	0	0

Totaal intensiveringen

67.065

24.808

90.664

357

852

Kapitaallasten

(bedragen x 1.000 euro)	Afschrijvingen 2020	Toegerekende rente	Kapitaallasten
Immateriële vaste activa			
- Bijdragen aan activa van derden	27	8	35
Materiële vaste activa	41228	24.989	66217
Financiële vaste activa			
- Kapitaalverstrekkingen	0	369	369
- Uitgezette leningen	0	11.890	11.890
Totaal	41.255	37.256	78.511

Subsidies en inkomensoverdrachten

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Actuele begroting 2019	Begroting 2020
01.1 Werk en activering	7.556	12.184
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	177.021	180.722
02.1 Groningen Kennisstad	1.041	580
02.2 Aantrekkelijke stad	1.502	1.445
02.3 Bedrijvige stad	500	500
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	5.061	4.556
03.1 Onderwijskansen	10.842	8.747
03.2 Voorkomen schooluitval	1.641	1.641
04.1 Sociaal klimaat	19.412	19.246
04.2 Passende ondersteuning en zorg	234.433	237.292
05.1 Sportieve infrastructuur	1.305	1.240
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	2.280	2.191
06.1 Culturele infrastructuur	11.884	10.619
06.2 Deelname aan cultuur	16.385	16.730
07.2 Openbaar vervoer	165	165
07.4 Parkeren	49	49
07.6 Overig verkeer	8	7
08.1 Gezinnen	291	291
08.3 Wonen en zorg	31	31
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	7.115	0
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	126	125
08.7 Overig wonen	103	119
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte	782	682
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	4.310	4.020
09.3 Leefkwaliteit	0	60
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	89	74
10.2 Jeugd en veiligheid	30	0
10.4 Fysieke veiligheid	18.211	18.772
11.1 Publieke dienstverlening	1.095	632
12.1 College en Raad	710	725
12.2 Gebiedsgericht werken	2.881	500

13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien	1.430	880
14.1 Overhead en ondersteuning organisatie	130	775
Hulpkostenplaatsen	1.010	0
Totaal subsidies en inkomstenoverdrachten	529.429	525.600

Voor meer informatie verwijzen wij u naar het [subsidieregister](#) van de gemeente Groningen.

Staat B: personeelskosten

Totaal (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting 2020 Toegestane (begrote)		Actuele begroting 2019 Toegestane (begrote)	
	formatie		formatie	
	fte	euro	fte	euro
Personeel in dienst:				
Totaal loonsom en fte's personeel in dienst	2.641	196.462	2.985	211.265
Waaronder bovenformatief personeel				
Aantal fte en kosten	31	2.231	42	3.024
Totaal loonsom en fte's ambtelijk personeel	2.641	196.462	2.985	211.265
Stagiaires en werkplekken (waaronder BBL-trajecten)		195		186
Bestuur	53	2.389	53	2.289
WSW	923	31.677	972	34.814
WWB		690		690
Subtotaal Bestuur, WSW, WWB	976	34.756	1.025	37.793
Externe inhuur		9.660		12.571
Voormalig personeel				
Wachtgelden		332		335
FLO/FPU/Overig		843		843
Overig				
Totaal voormalig personeel		1.175		1.178
AF:				
Gedetacheerde uitleen		-2.193		-2.324
Verhaal salaris		-48		-48
Subtotaal gedetacheerde uitleen, verhaal salaris		-2.241		-2.372
Overige personeelskosten				
Vorming en opleiding		3.313		3.538
Werving en selectie		80		79
Bedrijfsgezondheidszorg		555		548
Personele vergoedingen en verstrekkingen		837		1.746
Overig		2.650		4.776
Totaal overige personeelskosten		7.435		10.687
Totaal generaal fte's en personele lasten	3.617	247.442	4.010	271.308

Overzicht meerjarige exploitatieprojecten

Omschrijving Project	Tijdsplanning Project	Totaal beschikbare budget	Budget voor 2019 en resterend voor 2020 verder	en verder
Herindeling gemeente Groningen, Haren, Ten Boer	2017-2022	9.578	7.633	2.442
Heerdenaanpak	2016-2020	1.655	1.129	879
Pilot Project Coöperatieve Wijkraad	2017-2020	200	177	77
Accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk	2016-2022	500	320	295
Project verbeterprogramma administratieve beheersing	2018-2020	850	35	30
Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond	2016-2020	4.000	1.763	798
Implementatie Omgevingswet	2016-2021	3.237	1875	500
Budget Knoop Groningen	2016-2024	14.900	9.400	9.400
Nieuwe huisvesting de Oosterpoort	2019-2020	520	360	0
Lump sum aardbevingen	2018-2023	2.367	2.367	0
Revitalisering Stadhuis	2018-2021	2.394	2.357	2.357
Virtueel Groningen	2019-2023	3.740	3.740	2.640
Outsourcing ICT	2016-2024	15.000	13.499	1.432
Programma transitie DIV	2019-2022	7.500	7.500	5.841

Samenwerkingsverbanden

Beschikbare middelen samenwerkingsverbanden / centrumgemeente	
Omschrijving middelen (bedrag x 1.000 euro)	Beschikbaar in 2020
Akkoord van Groningen	1.125
Maatschappelijke opvang	17.919
Vrouwenopvang	5.125
Veiligheidshuis	756
Beschermd Wonen	72.540
Vorbereiding 1000-banenplan	1.300
Werk in Zicht algemeen	371
Arbeidsparticipatie mensen met psychische beperking	pm
Perspectief op Werk (POW)	1.000
Regio-coördinatie Statushouders	pm

SIF-middelen

In de Gemeentebegroting 2017 is besloten tot de vorming van een stedelijk investeringsfonds (hierna: SIF). Dit fonds is noodzakelijk voor de financiering van fysieke investeringen in stedelijke vernieuwing- en/of ontwikkelingsprojecten, die bijdragen aan de groei van de stad en de uitvoering van de omgevingsvisie (The Next City). In maart 2018 heeft de raad vervolgens het Kader Stedelijk Investeringsfonds (SIF) vastgesteld.

Aanvankelijk was het SIF uitsluitend bestemd voor de fysieke investeringen in een beperkt aantal grote gebieds-ontwikkelingsprojecten (altijd meer of minder integraal van karakter), inclusief de daarbij horende bovenwijkse voorzieningen die op grond van causaliteit, profijt en/of proportionaliteit niet toerekenbaar zijn aan de betreffende grondexploitatie.

Het betrof de volgende projecten:

- Binnenstad
- Stationsgebied
- Eemskanaalzone
- Suikeruniegebied
- Oosterhamrikzone
- Westelijke Ringwegzone
- Wijkvernieuwing

In het coalitieakkoord en daarna de begroting 2019 is dit uitgebreid met het investeringsdeel van de nieuw toegevoegde Intensiveringsmiddelen voor de programma's Leefbaarheid, Ruimtelijke Economie (Vestigingsklimaat), Verkeer en Wonen. Naast de jaarlijkse voeding voor de 7 gebiedsontwikkelingsprojecten en de hier genoemde programma's, heeft het SIF nog een Reserve, die voornamelijk bestaat oude ISV-middelen en uit in de begroting 2018 aan het SIF toegekende middelen.

Bezuinigingen / hervormingen begroting 2020

In de voorbereiding van de begroting 2020 zijn ten laste van het SIF de volgende bezuinigingen afgesproken:

maatregel			2020	2021	2022	2023	
			(Bedragen x 1.000 euro)				
a	Binnenstad: Ruimte voor Jou	s	200	200	200	200	
b	Ringspaarbudget	i	381	381	381	381	
c	SIF: algemeen	s		400	2.000	2.000	Nader te bepalen
d	SIF: algemeen	i	1.000	1.600		1.000	Nader te bepalen
e	SIF: reserve	i	5.600				Nader te bepalen
Totaal bezuinigingen/hervormingen SIF		i	7.181	2.581	2.581	3.581	

tabel 1: Bezuinigingen/hervormingen ten laste van het SIF, bedragen x 1.000 euro

Toelichting

- a. We verwachten dat we de herinrichting van de Grote Markt voor een groot deel kunnen betalen uit de bouw- en grondexploitatie Grote Markt Oostzijde/Groninger Forum. Daardoor zou 200 duizend euro

- (structureel) beschikbaar kunnen komen voor andere doeleinden. Mocht blijken dat dit toch niet mogelijk is, dan vervalt deze bezuinigingsoptie;
- Van het Ringspaarbudget zetten we 381 duizend euro gedurende 4 jaar elders in. De aanleg van de 'inprikkers' vanaf het Emmaviaduct naar stationsgebied Zuid wordt daar niet door geraakt. Na 2023 vloeien deze middelen weer terug naar de ringspaarprojecten. We gaan hierover in gesprek met de provincie;
  - We stellen voor de algemene bezuiniging op de structurele middelen van het SIF voor het grootste deel in te vullen door het schrappen van de parkeergarage in stationsgebied Zuid. In de begroting 2019 was daarvoor in 2021 400 duizend euro structureel beschikbaar gesteld en vanaf 2022 1,82 miljoen euro. We gaan de oplossingen voor het parkeren daar betrekken bij de nog te maken nadere keuzes voor de ontwikkeling van dat gebied;
De resterende structurele bezuinigingstaakstelling gaan we in 2020 en 2021 zoveel mogelijk incidenteel invullen (door fasering en/of vrijval* binnen de voeding en/of reserve SIF). Daarbij kan het gaan om bijvoorbeeld plankosten, de intensiveringsmiddelen Wonen, de wijkvernieuwing, en/of de binnenstad. Voor de invulling van de vanaf 2022 nog openstaande taakstelling van 180 duizend euro (structureel) doen wij in de begroting 2022 een voorstel;
  - Voor de invulling van de taakstelling van 1 miljoen euro (incidenteel) in 2023 doen we een voorstel in de begroting 2023;
  - We stellen voor de taakstelling voor de reserve SIF in te vullen door het schrappen van de voorziening De Held III (5,146 miljoen euro), aangevuld met 454 duizend euro uit het Ontwikkelbudget (eerder vrijgevallen plankosten).

* In de afspraken over vrijval (Raadsvoorstel '[Eén integraal afwegingsmoment](#)' 2017, nr. 6108694) is het SIF opgenomen als een bijzonder resultaat. Daarvoor geldt dat resultaten beschikbaar blijven voor de benoemde groep activiteiten. Met andere woorden: eventuele vrijval van SIF-geld blijft beschikbaar binnen het SIF. Zo kunnen we de vrijval betrekken bij de jaarlijkse herijking. Dit stimuleert het sturen op kosten en vermindert de behoefte aan nieuw geld voor het SIF (uit: Kader Stedelijk Investeringsfonds SIF, 2018).

Gezien deze toelichting zijn de consequenties van de bezuinigingen onder c en d nog niet verwerkt in onderstaande tabel. Voor de reserve verwijzen we naar hoofdstuk 4.6 reserves. Een nadere inhoudelijke toelichting op de verschillende onderdelen van het SIF vindt u bij de resp. (deel)programma's en projecten.

thema (Bedragen x 1.000 euro)	Deel		2019	2020	2021	2022	2023
	programma	I/S					
plankosten ISV	8.1	S	965	965	965	965	965
intensivering Wonen	8.1	S	500	500	500	500	500
Binnenstad	7.6	S	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Binnenstad coalitieakkoord	7.6	S		-20	160	340	520
groen	9.1	S	-	500	500	500	500
groencompensatie	9.1	S	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Ringsparen	7.6	S	454	454	454	454	454
Ringsparen	7.6	I		-381	-381	-381	-381
Suikerfabriek	2.4	S	1.600	1.600	1.600	1.600	1.600
Suikerfabriek fietstunnel	2.4	S	-	-	-	436	436
Suikerfabriek coalitieakkoord	2.4	S	-	-	-	-	460
Vestigingsklimaat	2.4	S	-	125	265	380	380

Stationsgebied	7.2	S	-	-	400	1.822	1.956
Wijkvernieuwing	8.4	I	2.775	4.000	4.000	4.000	-
Wijkvernieuwing	8.4	S	-	350	700	700	700
Verkeer (aanvulling INT)	7.6	S	-	235	253	253	253
Kapitaallasten Stadshavens (vh EKZ)	8.1	S	-	200	400	600	800
Woonvisie	8.1	S	-	175	350	350	350
taakstelling bezuinigingen	n.t.b.	S		-1.000	-2.000	-2.000	-2.000
taakstelling bezuinigingen	n.t.b.	I		-	-	-	-1.000
taakstelling subsidies		I	-	-	-2.000	-	-
totaal beschikbaar budget		S	4.519	5.084	5.547	7.900	8.874
		I	2.775	3.619	1.619	3.619	-1.381

Wettelijke beleidsindicatoren

Onderstaand verantwoordt we voor zover bekend de volgende wettelijke beleidsindicatoren. De gegevens corresponderen conform wet en regelgeving met de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of niet elk jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke beleidsindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018
Banen (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-74 jaar)	843,8	848,5	855,5	884,1	916,2
Vestigingen per 1.000 inw 15-64 jaar	107,5	109,6	112,5	116,8	122,5
Netto participatiegraad (% werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking)	61,4%	62,3%	62,9%	64,0%	64,2%
Functievermenging	56,3%	56,5%	56,4%	56,9%	57,8%
Bijstandsuitkeringen per 1.000 inw. 18 jaar en ouder			69,0-	68,6	**65,2
Aantal re-integratie voorzieningen per 1.000 inw. 15-65 jaar			21,1-	23,6	*28,8
Wmo cliënten met een maatwerk arrangement per 1.000 inw				66	**2

* Eerste half jaar 2018

** Tweede halfjaar 2018

Wettelijke beleidsindicatoren	2015	2016	2017	2018
% Kinderen in armoede	11,77%			
Jeugdwerkloosheid 16-22 jaar	1,79%			
Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	19,98	3,03	2,52	3,30
Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	31,79	31,44	30,29	28,8
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	2,2%	2,5%	2,3%	-

Wettelijke beleidsindicatoren	2015	2016	2017	2018
Verwijzingen HALT 12 t/m 17 jaar (aantal per 10.000 jongeren)	180	197	139	149
% Jongeren met jeugdreclassering (van 12 tot 23 jaar)		0,5%	0,5%	
Jongeren met delict voor de rechter	1,31%			
% Jongeren met jeugdbescherming jongeren tot 18 jaar		1,1%	1,1%	*1,2%
Jongeren met jeugdhulp % tot 18 jaar		10,3%	10,2%	*10,8%

* Tweede half jaar 2018

Wettelijke beleidsindicatoren	2012	2014	2016	2018
%niet sporters	38,2%		41,2%	

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
Demografische druk	49,2%	49,3%	49,6%	49,8%
Gemiddelde WOZ-waarde (x 1.000 euro)	166	171	182	
Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)	9,8	9,5		

* Eerste halfjaar 2019

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
Woonlasten (éénpersoonshuishouden)	662	664	678	713
Woonlasten (meerpersoonshuishouden)	756	756	771	799
Hernieuwbare elektriciteit	2,7%	4,4%		

Wettelijke indicator(en)	2015	2016	2017	2018
Fijn huishoudelijk restafval (kg/inwoner)*	205	210	218	

Wettelijke beleidsindicatoren	2015	2016	2017	2018
Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)	5,0	5,0	4,9	4,0
Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)	8,4	8,3	8,2	7,1
Diefstallen uit woningen (aantal per 1.000 inwoners)	4,4	4,4	2,7	3,4
Vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte (aantal per 1.000 inwoners)	7,0	7,4	10,3	7,3

Wettelijke indicator(en)	Behaald 2018	Beoogd 2019	Beoogd 2020	Landelijk gemiddelde 2018 VVB
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	€ 987	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	€ 789
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	11,3 FTE	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	8,4 FTE
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	10,9 FTE	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	8,0 FTE
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	15,40%	14,90%	14,90%	17,40%
Overhead (% van de totale lasten)	11,30%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	12,10%

Prestatie indicator(en)	Behaald 2018	Beoogd 2019	Beoogd 2020	Landelijk gemiddeld 2018
% betalingen binnen wettelijke termijn	95%	90%	90%	90,60%
% bezwaarprocedures afgehandeld binnen de wettelijke termijn	75%	85%	85%	-
% bezwaarschriften via informele weg	38%	40%	40%	-
% oninbare facturen sociale zekerheid (ten opzichte van totale vorderingen)	28%	20%	20%	-
% oninbare facturen belastingen	0,40%	1,10%	1,10%	-
% oninbare facturen overig privaatrechtelijk	0,18%	0,10%	0,10%	-
% duurzame inkoop (aanbestedingen >50.000 euro)	100%		100%	55%

% lokale inkoop (binnen gemeente Groningen) - inkoopwaarde besteed bij leveranciers binnen de gemeente ten opzichte van de totale inkoopwaarde	39%	35%	35,00%	39%
% regionale inkoop	53%	60%	60%	46,80%
% aanbestedingen waarin afspraken worden gemaakt over de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.	35%	35%	35%	43%
Aantal jaarlijks geregistreerde meldingen over (mogelijke) datalekken	40	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-

Prestatie indicator(en)	Behaald 2018	Beoogd 2019	Beoogd 2020	Landelijk gemiddeld 2018
Percentage melden (mogelijke) datalekken binnen 72 uur	100%	100%	100%	-
Instroom – aantal medewerkers in dienst	272	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitstroom – aantal medewerkers uit dienst	260	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitgaven persoonlijke ontwikkeling per medewerker x 1 euro	€ 1.040	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Medewerkerstevredenheidscijfer gemeentebreed (MTO)	-	7	7	-
Ziekteverzuim	5,90%	5,40%	?	5,60%
Meldingsfrequentie	1	1	1	1
Aantal stagiairs en trainees	269	250	250	-
Interne mobiliteit - % medewerkers dat veranderd is van functie of afdeling ten opzichte van het totaal aantal medewerkers aan het begin van het jaar	3%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst in een afspraakbaan	11	10	10	5,60%
% vrouwen in leidinggevende posities	33%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	40%
% medewerkers onder 35 jaar	11%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	13%

Uitgangspunten begroting

Financiële uitgangspunten ontwerpbegroting 2020		
Nominale ontwikkelingen (stijging lonen en prijzen)		
1.	Nominale compensatie 2020	2,78%
2.	Tarief stijgingspercentage 2020	2,50%
Rente		
3.	Rentepercentage nieuwe lang lopende leningen	1,65%
4.	Rente omslag percentage (ROP)	1,90%
5.	Rente omslag percentage grondexploitaties (ROP Grex)	1,94%
6.	Rente percentage rekening courant faciliteit	0,00%
7.	Rente percentage tegoedpositie derden (credit%)	0,00%
8.	Rente percentage schuldpositie derden (debet%)	0,40%

Nominale ontwikkelingen

De nominale ontwikkelingen geven weer wat de verwachte stijging van de lonen en de prijzen is.

1. Nominale compensatie 2020

Nominale compensatie			
2020	Percentage	Factor	Percentage
Loon	5,39%	80%	4,31%
Prijs	1,50%	20%	0,30%
Totaal			4,61%

In de begroting 2020 is uitgegaan van het principeakkoord voor de nieuwe CAO voor gemeenteambtenaren. Voor 2019 en 2020 hadden we rekening gehouden met een totale loonontwikkeling van 5 procent. Het principeakkoord gaat uit van een gefaseerde loonontwikkeling van 6,25 procent voor 2019 en 2020. Voor 2020 komt de loonontwikkeling door de fasering overeen met onze eerder opgestelde raming. In 2021 drukt de gefaseerde loonontwikkeling echter volledig op de begroting. De extra CAO-stijging van 1,25 procent is in het financieel meerjarenbeeld 2020-2023 verwerkt.

De nieuwe CAO gaat uit van een loonstijging van 3,25 procent per 1 oktober 2019 en een stijging van 1 procent per 1 januari 2020, per 1 juli 2020 en per 1 oktober 2020. Omgerekend naar een begrotingsjaar is dit 0,81 procent voor 2019 en 4,19 procent voor 2020. De sociale lasten zijn in 2019 gestegen met 1,2 procent. Deze stijging wordt vooral verklaard door een hogere pensioenpremie. Voor 2020 gaan wij uit van hetzelfde percentage.

De totale loonontwikkeling komt daarmee voor 2020 uit op 5,39 procent.

Prijzontwikkeling

De prijsontwikkeling is gebaseerd op de prijsmutatie materiële overheidsconsumptie. Voor 2020 houden we conform de informatie van het Centraal Planbureau (CPB) rekening met een prijsontwikkeling van 1,5% procent.

De nominale compensatie voor loon- en prijsontwikkeling leidt voor 2020 tot een gecorrigeerd gemiddeld van 4,61 procent.

Loon- en prijsontwikkeling 2021-2023

Voor de jaren 2021, 2022 en 2023 hanteren wij de cijfers van het Centraal Economisch Plan (Prijs verheidsconsumptie, beloning werknemers) voor de schatting van de loonontwikkeling. Deze mutaties zijn respectievelijk 2,60 procent, 2,20 procent en 2,00 procent.

De prijsontwikkeling ramen wij voor 2021 op 1,80 procent, voor 2022 en 2023 op jaarlijks 1,70 procent. De totale nominale compensatie hebben wij voor de jaren 2021, 2022 en 2023 bepaald op respectievelijk 3,44 procent, 2,10 procent en 1,94 procent.

2. Tarief stijgingspercentage 2020

De tarieven (waaronder de OZB) worden aangepast met de nominale ontwikkelingen gecorrigeerd met de nacalculaties over de twee voorgaande jaren. Het stijgingspercentage 2020 is zonder nacalculatie 4,61 procent. Dit percentage gecorrigeerd met de nacalculaties over 2018 (0,05 procent) en 2019 (-0,89 procent) komt uit op 3,87 procent.

Stijging tarieven	2020	totaal
Tariefstijging 2020	4,61%	
Nacalculatie 2018 (3.01 i.p.v. 3.21)	0,05%	
Nacalculatie 2019 (9)	-0,79%	
Totaal tariefstijging 2020		3,87%

3. Rentepercentage nieuwe lang lopende leningen

De lange rente is in 2019 fors gedaald tot 0,30% (20 jaar renteswap per medio september 2019). Deze lage lange rente kent zowel structurele als incidentele oorzaken. De stagnerende economie en het dreigende protectionisme zijn structurele ontwikkelingen. De onzekerheid over de Brexit en de politieke instabiliteit in Italië zijn incidentele oorzaken. Europese Centrale Bank heeft meerdere jaren een verruimend rentebeleid gevoerd. Dit ruime beleid zal ook in 2020 worden voortgezet. Gecorrigeerd met gewijzigde opslagen in de markt en de inflatieverwachting gaan wij uit van een 20-jaars rente van 1,65% in 2020 en verder. Deze verwachting is doorgerekend voor de komende vier jaren. De rente effecten zijn in het meerjarenbeeld verwerkt en leveren voor de toekomstige jaren een behoorlijk voordeel op. De feitelijke rente zal in 2020 lager uitvallen. Het extra voordeel door deze verlaging is vooral afhankelijk van het volume aan nieuwe leningen. Dit voordeel is nog niet in de begroting verwerkt.

4. Rente omslag percentage (ROP)

In het treasury statuut is voor het ROP de volgende omschrijving opgenomen:

Berekening van het ROP vindt plaats conform de BBV-voorschriften. Het percentage van deze omslagrente wordt bepaald uit het gewogen gemiddelde van de rentekosten op de opgenomen langlopende leningen, kortlopende leningen, kredieten en bekleemde reserves. De uitkomst van dit percentage van de omslagrente wordt naar boven afgerond op een veelvoud van 0,05%.

Het rente-omslagpercentage (ROP) voor 2020 is 1,90%. Dit is 0,10% lager ten opzichte van de begroting 2019. Deze daling wordt grotendeels veroorzaakt door oude dure leningen die kunnen worden afgelost. De omslagrente is gebaseerd op de werkelijke rentekosten in het begrotingsjaar 2020.

In het meerjarenbeeld is voor 2020 tot en met 2023 jaarlijks 750 duizend euro opgenomen als rente resultaat doordat we de lange financieringsbehoefte met kort geld financieren. Elk jaar worden deze bedragen bij de opstelling van het meerjarenbeeld voor de volgende begroting opnieuw beoordeeld.

5. Rente omslag percentage grondexploitaties (ROP Grex)

Voor het vaststellen van de rekenrente voor het grondbedrijf (Grex rente) gelden aanvullende regels. Rekening houdend met deze regels hanteren wij een rentetarief voor het grondbedrijf van 1,94%. Dit percentage is berekend aan de hand van de werkelijke rentelasten en de verwachte verhouding tussen vreemd vermogen en totaal vermogen per 1 januari 2020.

6. Rente percentage rekening courant faciliteit

7. Rente percentage tegoedpositie derden (credit%)

8. Rente percentage schuldpositie derden (debet%)

De korte rente is in 2019 steeds negatief geweest. Dit gold ook voor de rente op de rekening courant faciliteit. De rente voor leningen met een looptijd tot 1 jaar was gemiddeld 0,40% negatief. Voor 2020 wordt geen rentestijging verwacht. Voorzichtigheidshalve begroten wij nul procent, zowel voor kortlopende leningen als voor onze rekening courant positie bij banken. De vergoeding op kortlopende tegoeden van derden bij de gemeente bedraagt ook 0%. Schuldposities van derden bij de gemeente komen niet veel meer voor. De rente hangt af van het risicoprofiel van de geldnemer.

Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting

Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting	
A	
AER	Algemene Egalisatiereserve
AMHK	Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling
APPA	Algemene Pensioenwet Politieke Ambtenaren
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
ARCG	Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen
ARG	Ambtenaren Reglement Groningen
ASHG	Advies - en Steunpunt Huiselijk geweld
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
B	
B&V	Beheer en Verkeer
BAG	Basisregistraties Adressen en Gebouwen
BBL	Beroepsbegeleidende leerweg
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BBZ	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen
BCF	BTW Compensatie Fonds
BDU	Brede Doel Uitkering
BEVI	Besluit Externe Veiligheid Inrichtingen
BIBOB	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
BIMA	Binnenstad Management
BJZ	Bureau Jeugdzorg
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BOL	Beroeps opleidende Leerweg
BOP	Basis Ontwikkelingsgericht Programma voor kinderen van twee tot vier jaar
BORG	Beheer Openbare Ruimte Groningen
BRP	Basisregistratie Personen
BSO	Buitenschoolse opvang
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BUIG	Bundeling van uitkeringen inkomensvoorziening aan gemeenten
BV	Besloten Vennootschap
BWS	Besluit Woning gebonden Subsidies
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
C	
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBK	Centrum Beeldende Kunst
CBS	Centraal Bureau Statistiek
CCC	Creative City Challenge
CER	Compensatie Eigen Risico
CIZ	Centrum Indicatiestelling Zorg
CJG	Centra voor Jeugd en Gezin
COELO	Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden
CPB	Centraal Plan Bureau
CPO	Collectief Particulier Opdrachtgeverschap
CV	Commanditaire vennootschap
CVAH	Centrale Vereniging voor Ambulante Handel

CWK	Cultuur Waarden Kaart
D	
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
E	
ECB	Europese Centrale Bank
EEV	Enhanced Environmentally Friendly Vehicle
F	
F&V	Financiën en Veiligheid
FIDO	Financiering Decentrale Overheden
FLO	Functioneel Leeftijdsontslag
FPU	Flexibel Pensioen en Uittreden
Fte	Fulltime equivalent
G	
GAE	Groningen Airport Eelde
GCC	Groningen City Club
GCI	Groningen Confucius Instituut
GEMM	Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad
GF	Gemeente Fonds
GGD	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GHOR	Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio
GKB	Groninger Krediet Bank
GMT	Groningen Management Team
GRESKO	Groningse Energie Service Compagnie
GWK	Groninger Woonkwaliteit
H	
HANNN	Healthy Ageing Netwerk Noord Nederland
HLZ	Hervorming Langdurige Zorg
HRM	Human Research Management
I	
I&A	Informatie en Automatisering
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
Id-baan	Instroom en Doorstroom
IHP	Integraal Huisvestingsplan
IPO	Interprovinciaal Overleg
IOAW	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze werknemer
IOAZ	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandige
IRC	Interne Rekening Courant
ISV	Investeringsfonds Stedelijke Vernieuwing
IWCN	International Welcome Center North

J	
JGZ	Jeugdgezondheidszorg
K	
KVK	Kamer van Koophandel
KVO	Keurmerk Veilig Ondernemen
L	
LDT	Langdurigheidstoelage
M	
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MIOP	Meerjaren Investerings- en Onderhoudsplan
MJD	Maatschappelijke Juridische Dienstverlening
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MOP	Meerjarenonderhoudsplan
MTW	Museum technische werken
N	
NDE	Natuur en Duurzaamheids Educatie
NLA	Nieuw Lokaal Akkoord
NOM	Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland
NPR	Nederlandse Praktijkrichtlijn voor aardbevingsbestendig bouwen
NV	Naamloze Vennootschap
NVVK	Brancheorganisatie voor professionele schuldhulpverlening en sociale kredietverlening in Nederland.
NZA	Nederlandse Zorgautoriteit
O	
O&W	Onderwijs en Welzijn
OBS	Openbare Basisschool
ODCN	Overheid Data Center Noord
OG	Opgenomen (geld)leningen
OGGz	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OOG	Omroep Organisatie Groningen
OOGO	Op overeenstemming gericht overleg
OV	Openbaar Vervoer
OZB	Onroerende Zaakbelasting
O2G2	Openbaar Onderwijs Groep Groningen
P	
PBE	Publiek Belang Elektriciteitscentrale Borssele
P&R	Parkeren en Reizen
PGB	Persoonsgebonden budget
PG&Z	Publieke Gezondheid & Zorg
PIJOFACH	Personeel, ICT, Juridische zaken, Organisatie, Financiën, Administratie, Communicatie en Huisvesting.
PM	Pro Memorie
POP	Provinciaal Omgevingsplan
POV	Provinciale Omgevingsverordening
PRO	Praktijk Onderwijs

R	
RCE	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
R&W	Ruimte en Wonen
RC	Rekening Courant
REP	Ruimtelijk Economisch Programma
RHC	Regionaal Historische Centra
RI&E	Risico Inventarisatie en Evaluatie
RMC	Regionaal Meld en Coördinatiefunctie
ROC	Regionaal Opleidingscentrum
ROP	Rente Omslagpercentage
RSP	Regio specifiek pakket
RUD	Regionale Uitvoeringsdienst
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
RZB	Roerende Zaakbelasting
S	
SENSE	Centrum voor seksuele gezondheid
SES	Stedelijke Ecologische Structuur
SIF	Stedelijk Investeringsfonds
SISA	Single Information Single Audit
SKSG	Stichting Kinderopvang Stad Groningen
SLOK	Stimulering Lokale Klimaatinitiatieven
SMI	Sociaal Medische Indicatie
SMT	Sociaal Medische Teams
SNN	Samenwerkingsverband Noord Nederland
SO	Speciaal Onderwijs
SOA	Seksueel Overdraagbare Aandoening
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
SOOG	Stedelijk Overleg Ouderenbonden Groningen
SPT	Selwerd, Paddepoel en Tuinwijk
SSC	Shared Service Centre
STIP	Steun- en Informatiepunt
SVN	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten
T	
TOS	Tegemoetkoming Ouderbijdrage Schoolfonds
U	
UG	Uitgezette (geld)leningen
UMCG	Universitair Medisch Centrum Groningen
UWV	Uitvoering Werknemers Verzekeringen
V	
VGR	Voortgangsrapportage
VHV	Volkshuisvesting
VMBO	Vorbereidend Middelbaar- en Beroepsonderwijs
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VNN	Verslavingszorg Noord Nederland
Vpb	Vennootschapsbelasting
VR	Veiligheidsregio
VSD	Vernieuwing Sociaal Domein
VSO	Voorgezet Speciaal Onderwijs

VSV	Voortijdig Schoolverlaten
VVE	Vereniging van Eigenaren
VVE-programma	Voor- en Vroegschoolse Educatie
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
W	
W&I	Werk en Inkomen
WABO	Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
Wajong	Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WEW	Waarborgfonds Eigen Woning
WGA	Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten
WIA	Wet Werk en inkomen naar arbeidsvermogen
Wko	Wet Kinderopvang
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WNT	Wet Normering Topinkomens
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WSNP	Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening
Wtcg	Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten
WW	Werkloosheids Wet
WWB	Wet Werk en Bijstand
Z	
ZIN	Zorg In Natura
ZZL	Zuiderzeelijn
ZZP	Zelfstandige Zonder Personeel

Bestuur

College van Burgemeester en Wethouders

Burgemeester Koen Schuiling (VVD)

Algemene zaken, Openbare orde en veiligheid, Externe betrekkingen en stedenbanden, Regionale samenwerking, Gemeentearchief, Stadstoezicht, Coördinatie Akkoord van Groningen, Media, Versterking en Herstel, Groningen Airport Eelde, Voorzitter stuurgroep revitalisering Stadhuis.

Glimina Chakor (GroenLinks)

Wijkwethouder Zuid

Stadsbeheer & Reiniging, Groen & Klimaatadaptatie, Duurzaamheid & Circulaire Economie, Inkoop, Integratie & emancipatie, Laaggeletterdheid, Toegankelijkheid, Evenementen

Mattias Gijsbertsen (GroenLinks)

Wijkwethouder Oost

Verbinding Sociaal Domein, Zorg & Veiligheid, Jeugd & Jeugdhulp, Volksgezondheid, Inkomen & Schulden, Beschermd Wonen & Opvang.

Philip Broeksma (GroenLinks)

Dorpswethouder Haren

Verkeer & Vervoer, Energietransitie, Digitale Innovatie & ICT

Roeland van der Schaaf (PvdA)

Wijkwethouder Centrum

Ruimtelijke Ontwikkeling, Wonen, Wijkvernieuwing, Versterking & Herstel, Grondzaken, Maatschappelijk Vastgoed, Revitalisering Stadhuis

Carine Bloemhoff (PvdA)

Wijkwethouder Oude Wijken

Onderwijs, Werk & Participatie, Arbeidsmarktbeleid, Accommodatiebeleid.

Paul de Rook (D66)

Wijkwethouder West

Financiën, P&O, Publieke Dienstverlening, Economie en innovatie, Marktwezen, Internationale handel en samenwerking, Toerisme en recreatie, Cultuur, Gebiedsgericht werken en democratische vernieuwing.

Inge Jongman (ChristenUnie)

Dorpswethouder Ten Boer

Zorg & Welzijn, Dorpenbeleid, Landbouw, Natuur, Ecologie & Dierenwelzijn, Sport

Diana Starmans

Gemeentesecretaris

Gemeenteraad

**Mirjam
Wijnja**

GroenLinks
[Fractievoorzitter](#)

**Benni
Leemhuis**

GroenLinks

**Ceciel
Nieuwenhout**

GroenLinks

**Femke
Folkerts**

GroenLinks

**Hans
Sietsma**

GroenLinks

**Jan
Visser**

GroenLinks

**Jasper
Been**

GroenLinks

**Jeffrey van
Hoorn**

GroenLinks

**Lieke
Schoutens**

GroenLinks

**Martijn van
der Glas**

GroenLinks

**Nick
Nieuwenhuijsen**

GroenLinks

**Maarten van
der Laan**

PvdA

**Julian
Bushoff**

PvdA

**Els van der
Weele**

PvdA

[Fractievoorzitter](#)

**Jan Pieter
Loopstra**

PvdA

**Krista
Boogaard**

PvdA

**Rik van
Niejenhuis**

PvdA

**Jim
Lo-A-Njoe**

D66

**Berndt
Benjamins**

D66

[Fractievoorzitter](#)

**Koosje van
Doesen
-Dijkstra**

D66

**Tom
Rustebiel**

D66

**Wieke
Paulusma**

D66

**Jimmy
Dijk**

SP

[Fractievoorzitter](#)

**Bob
de Greef**

SP

**Daan
Brandenburg**

SP

**Lucy
Wobma**

SP

**Wim
Koks**

SP

**Elisabeth
Akkerman**

VVD

**Ietje
Jacobs-
Setz**

VVD

[Fractievoorzitter](#)

**Geeske
de Vries**

VVD

**Jasper
Boter**

VVD

**Gerben
Brandsema**

CU

[Fractievoorzitter](#)

**Peter
Rebergen**

CU

**Tessa
Moorlag**

CU

**Kirsten
de Wrede**

Partij
voor de
dieren

[fractievoorzitter](#)

**Terence
van Zoelen**

Partij
voor de
dieren

**Wesley
Pechler**

Partij voor
de Dieren

**René
Bolle**

CDA

[Fractievoorzitter](#)

**Herman Pieter
Ubbens**

CDA

**Marjet
Woldhuis**

100%
Groningen

[Fractievoorzitter](#)

**Yaneth
Menger**

100%
Groningen

**Amrut
Sijbolts**

Stadspartij
voor Stad
en Ommeland

[Fractievoorzitter](#)

**Mariska
Sloot**

Stadspartij
voor Stad
en
Ommeland

**Marten
Duit**

Student &
Stad

[Fractievoorzitter](#)

**Ton
van Kesteren**

PVV

[Fractievoorzitter](#)

**Koen
Schuiling**

Burgemeester

Toon Dashorst

Griffier

